

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

Journal of Social Science and Cultural

P-ISSN: 2697-6269 ปีที่ 9 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2568)

E-ISSN: 2730-1362 Vol.9 No.9 (September 2025)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู โดยเน้นสาขาวิชาในด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารการศึกษา การศึกษาการสอนเชิงประยุกต์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐมิติ และการเงิน บริหารธุรกิจ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาล

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม

ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน

ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน

ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

เจ้าของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

572 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

บรรณาธิการบริหาร

ดร.ปญญาดา จงละเอียด

ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระวัชรพุทธิบัณฑิต, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระสาโรจน์ ธมฺมสโร, ดร.

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิศภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ดร.มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร.มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร.อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร.เรีนฤทัย รอดสุวรรณ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ดร.วงษ์สิริ เรืองศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

นางอำภาพันธ์ พรหมรา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

นายเอกพร เอียดจ้อย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายอนุชิต ปราบพาล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายศักดิ์ดา หารเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายอภินันท์ คำหารพล

โรงเรียนนาจานชัยสมบูรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

🌸 ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

นายบุญญฤทธิ์ ชูราศรี

🌸 ฝ่ายกฎหมาย

อาจารย์ จรวยพร เหมรังสี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

🌸 ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

🌸 จัดรูปเล่ม

นางสาวศุภิสรา ณ สุวรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

🌸 พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031 โทรสาร. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 9 ประจำปีพุทธศักราช 2568 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จำนวน 31 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 27 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 4 เรื่อง เล่มนี้เป็นปีที่ 9 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index - TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

จุฬาลงกรณ์

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด
บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(จ)
รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE MODEL เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของ นักศึกษาครูปฐมวัย	1
LEARNING MANAGEMENT BY USING PLACE MODEL FOR DEVELOPING TEACHER PROFESSIONAL SKILLS OF PRESCHOOL TEACHER STUDENTS	
วิราณี สุขทรัพย์ และดุจดเดือน ไชยพิชิต	
บทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทาง วัฒนธรรม	13
THE ROLE AND EFFECTIVENESS OF THAI LAWS IN THE MANAGEMENT AND CONSERVATION OF WORD CULTURAL HERITAGE	
ตราดุลย์ นรนิติผดุงการ และวราภรณ์ อัครลาภสกุล	
การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนด้วยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนตามแนวเชิงพุทธวิถี	26
COMMUNITY-BASED RENEWABLE ENERGY MANAGEMENT WITH NATURAL RESOURCES FOR SUSTAINABILITY THROUGH BUDDHIST APPROACH	
นพชัย ธีรทิตสกุล, พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี และพระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร	
การส่งเสริมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง	42
INNO PROMOTION OF PROCESSING TO CREATE ADDED VALUE OF WILD SWEET VEGETABLES OF BAN MAE WA DENCHAI MAE WA SUBDISTRICT THOEN DISTRICT LAMPANG PROVINCE	
พระอธิการปันแก้ว วัดโล, พระปลัดประพนธ์ อยู่สำราญ และพระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร	
รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2	55
A STRATEGIC DEVELOPMENT MODEL FOR 21ST CENTURY LEARNING MANAGEMENT OF SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF SURAT THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 2	
ณัฐธยาน์ ทวี, ชุติศักดิ์ เอกเพชร และวีระยุทธ ขาตะกาญจน์	

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา	70
THE DEVELOPMENT OF A LEARNING MANAGEMENT MODEL INTEGRATING FLIPPED CLASSROOM AND RESOURCE-BASED LEARNING TO ENHANCE SELF-DIRECTED LEARNING AMONG PRE-SERVICE ELEMENTARY TEACHERS	
อัญชลี ทัศสุข	
กลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูก เลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ของประชาชนในภาคอีสานตอนล่าง	83
LIVELIHOOD ENHANCEMENT STRATEGIES BY SAPPURISA DHAMMA FOR MIGRANT WORKERS LAID OFF DUE TO COVID-19 OF THE PEOPLE IN LOWER NORTHEASTERN REGION	
พระครูวาปีธรรมวิโรจน์ (ประศาล นิวัฒน์), กันต์ ศรีหาล้า และวรเชษฐ์ ไทอิน	
อิทธิพลของความรื่นเริงในเทศกาลดนตรีสตรอว์เบอร์รี่ต่อการหล่อหลอมค่านิยมเยาวชน	98
THE INFLUENCE OF FESTIVITY AT THE STRAWBERRY MUSIC FESTIVAL ON YOUTH VALUES	
ฉิน เหมมา และช่วงเหวิน หวัง	
แนวทางการบริหารการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนที่มีประสิทธิภาพเส้นทาง R3A	109
THE GUIDELINES FOR EFFICIENCY MANAGEMENT OF CROSS BORDER TEMPERATURE-CONTROLLED FREIGHT TRANSPORT IN R3A ROUTE	
สุนทร ผจญ	
พิธีทรงในบริบทภาพยนตร์ร่วมสมัย: การวิเคราะห์ความเชื่อ พิธีกรรม และภาพสะท้อนสังคมไทย ผ่านภาพยนตร์เรื่อง “ร่างทรง”	125
SPIRIT POSSESSION IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CINEMA: AN ANALYSIS OF BELIEFS, RITUALS, AND SOCIAL REFLECTIONS IN THE THAI FILM “THE MEDIUM”	
อิมธิรา โรจน์กิตติการ	
การสืบสานและหนุนเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง บ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอดงพญาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	142
INHERITING AND ENHANCING CULTURE INDENTITY OF KAREN ETHNIC GROUPS IN BAN NONG BANG LINTHIN SUB-DISTRICT THONG PHA PHUM DISTRICT KANCHANABURI PROVINCE	
รจนา นิลมานนท์	
การพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน โกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี	155
DEVELOPMENT OF THE BRIQUETTE PRODUCT MODEL FROM WASTE MATERIALS COCOA HUSK VIBHAVADI COCOA COMMUNITY ENTERPRISE GROUP, SURAT THANI PROVINCE	
พรศุส สุธาส, กิตติกร ไสยรินทร์, ณัฐธิดา ศรีราชยา, ศราวุธ ทองเนื้อหำ และवलันต์ สุธาส	

สารบัญ (ต่อ)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง	171
CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF DIGITAL TECHNOLOGY COMPETENCY FOR STUDENT TEACHERS IN CENTRAL RAJABHAT UNIVERSITIES	
วรานิษฐ์ ธนชัยวรพันธ์ และสุวิทย์ ฝ่ายสงค์	
อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิภาพ ขององค์กร โดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง	184
THE IMPACT OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF BANGKOK METROPOLITAN EXECUTIVES ON ORGANIZATIONAL EFFECTIVENESS AND JOB SATISFACTION AS A MEDIATOR	
ยุทธกร นาคศรี และบุญอนันต์ พินัยทรัพย์	
สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาใน สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย	197
CURRENT CONDITION DESIRABLE CONDITIONS AND ASSESS THE NECESSARY NEEDS OF EDUCATION MANAGEMENT IN THE SITUATION OF A NEW WAY OF LIFE FOR EARLY CHILDHOOD	
ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว, เอกศักดิ์ เฮงสุโข, ฉัตรชนก เฮงสุโข และมรุต กัลยาแก้ว	
การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน	208
A STUDY OF THE COMPONENTS OF INCLUSIVE LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS	
อริศรา เศษรักษา, วาโร เฟิงสวัสดิ์ และเอกลักษณ์ เพียสา	
การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพและโลกทัศน์ของผู้คนสมัยโบราณเรื่อง พระอาทิตย์ตามกรอบแนวคิดสุริยปกรณ์	222
AN ANALYTICAL STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PHRA SURİYATHEP AND ANCIENT PERCEPTIONS OF THE SUN IN THE CONTEXT OF SOLAR MYTHOLOGY	
ณัฐพร ไช่มุกข์ และพรหมพิสิฐ พันธจันทร์	
สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม: ความตรงและกลยุทธ์การประเมินในบริบทที่มีความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม	234
MULTICULTURAL COMPETENCE: VALIDITY AND ASSESSMENT STRATEGIES IN DIVERSE CULTURAL CONTEXTS	
นลินี ณ นคร, สัจจวรรณ์ ด้ดกระโทก, กาญจนา วัฒนสุนทร และเจนณรงค์ พินลาทุม	
กลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการ กับการทำงาน	251
STRATEGIES FOR ENHANCING THE SUCCESS OF COOPERATIVE AND WORK-INTEGRATED LEARNING	
สุวิมล เจียรธรวาณิช, ธรรมมา เจียรธรวาณิช และสุพัตรา กฤษวัฒนากรณ	

สารบัญ (ต่อ)

แพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่	266
A MANAGEMENT PLATFORM FOR PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY OF SCHOOL IN CHIANG MAI PROVINCE	
สายฝน แสนใจพรม	
การวิเคราะห์อาชญากรรมไซเบอร์ในประเทศไทยด้วยแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรม	277
CYBERCRIME IN THAILAND: THE ANALYSIS THROUGH THE CRIME TRIANGLE FRAMEWORK	
กิตติพันธ์ แทนตั้งเจริญชัย และปกป้อง ศรีสนิท	
การใช้แนวทางการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	291
USING REALISTIC MATHEMATICS EDUCATION APPROACH TO PROMOTE GRADE 6 STUDENTS' ANALYTICAL THINKING	
ธชธร สุทธรณะ และดวงหทัย กาควิบูลย์	
กรรมวิธีการสร้างกลองปฐาในเขตภาคเหนือตอนบน	305
THE PROCESS OF CREATING PUJA DRUMS IN THE UPPER NORTHERN	
จุติณัฐ วังศ์ขวลิต	
การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพ ของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน	319
THE RESEARCH ON RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL CAPITAL, WORK ADAPTATION, AND PROFESSIONAL GROWTH OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN YUNNAN PROVINCE	
ชิงหยวน ตัน และชิน ชุน เต๋อ	
การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ	328
DEVELOPMENT OF A COMMUNITY ENTERPRISE PLATFORM TO INCREASE DISTRIBUTION CHANNELS FOR OTOP PRODUCTS AND PROMOTE AGRICULTURAL TOURISM INTEGRATED WITH EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN SAMUT PRAKAN PROVINCE	
วาสนา สังข์พุ่ม	
การวิเคราะห์ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรม การบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้	346
AN ANALYSIS OF DIGITAL MARKETING COMMUNICATION FACTORS AFFECTING CONSUMERS' PERCEPTION AND CONSUMPTION BEHAVIOR OF CHINESE ETHNIC IDENTITY FOOD IN THE SOUTHERN REGION	
สมาภรณ์ นวลสุทธิ, เสกสรรค์ วีระสุข, สุจินดา พรหมคำ และจิตติมา คำรงวัฒนะ	

สารบัญ (ต่อ)

[RETRACTED ARTICLE] การวิจัยรูปแบบการบรรลุวัตถุประสงค์รายวิชามานาสติศึกษาในสาขาวิชาพลศึกษาบนพื้นฐานทฤษฎีการรับรองวิชาชีพครู	360
[RETRACTED ARTICLE] THE RESEARCH OF THE MODEL FOR GYMNASTICS COURSE OBJECTIVES ACHIEVEMENT IN PHYSICAL EDUCATION MAJOR BASE ON TEACHER PROFESSIONAL ACCREDITATION THEORY	
ฟาง ฮั่น	
การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย	369
THE DEVELOPMENT OF PROFESSION BASKETBALL COACH'S COMPETENCY INDICATOR IN THAILAND	
ภาณุวัฒน์ ศรีวรรณ, ธิติพงษ์ สุขดี และจิราวัฒน์ ขจรศิลป์	
การประยุกต์วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลอย่างชาญฉลาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนออนไลน์: มุมมองเชิงเหมืองข้อมูล	380
AN INTELLIGENT DATA CLUSTERING APPROACH FOR OPTIMIZING ONLINE TEACHING EFFECTIVENESS: A DATA MINING PERSPECTIVE	
จิง เจา และเฉียน หลิว	
นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองในกระบวนการนิติบัญญัติยุคดิจิทัล	392
INNOVATIONS IN POLITICAL COMMUNICATION IN LEGISLATIVE PROCESSES IN THE DIGITAL AGE	
ไพศาล เรืองฤทธิ์, วิทยาธร ท่อแก้ว และกานต์ บุญศิริ	
การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก: ศึกษากรณี อำเภอลำสนธิ จังหวัดชุมพร	408
DEVELOPMENT OF A LEARNING PROGRAM TO ENHANCE EXPORT-GRADE DURIAN PRODUCTION SKILLS AMONG DURIAN FARMERS: LANGSUAN, CHUMPHON BASED	
สิริรัตน์า ชูวัจนะ, ประกอบ ใจมั่น และฉัตรชัย สังข์ผุด	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	421

รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE MODEL เพื่อพัฒนาทักษะ

ความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย*

LEARNING MANAGEMENT BY USING PLACE MODEL FOR DEVELOPING
TEACHER PROFESSIONAL SKILLS OF PRESCHOOL TEACHER STUDENTS

วิราณี สุขทรัพย์*, ดุจเดือน ไชยพิชิต

Wiranee Suksaph*, Dudduan Chaipichit

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขอนแก่น ประเทศไทย

Faculty of Education, Northeastern University, Khon Kaen, Thailand

*Corresponding author E-mail: wiranee142745@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ PLACE Model และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model การวิจัยเป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้ 2) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ PLACE Model และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ PLACE Model กลุ่มทดลอง คือ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยชั้นปีที่ 2 จำนวน 25 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model 2) แผนการจัดการเรียนรู้ 3) แบบประเมินทักษะความเป็นครูมืออาชีพ และ 4) แบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัย มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) หลักการ แนวคิดทฤษฎี 2.2) วัตถุประสงค์ 2.3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 2.4) การวัดและประเมินผล และ 2.5) บทบาทผู้เกี่ยวข้อง 3) ทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ PLACE Model ในภาพรวมสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และ 4) ความพึงพอใจของนักศึกษาครูปฐมวัยต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, PLACE MODEL, ทักษะความเป็นครูมืออาชีพ, นักศึกษาครูปฐมวัย

Abstract

This research aimed to 1) Study the problems and needs in learning management 2) Develop a learning management model using the PLACE Model and 3) Study the results of using the learning management model using the PLACE Model. The research was a research and development process divided into three phases: 1) Study of the problems and needs in learning management 2) Development of learning management models using the PLACE Model and 3) Study of the results of using the learning management models using the PLACE Model. The experimental group consisted of 25 second-year early childhood education students selected by cluster random sampling. The instruments used included 1) the learning management model using the PLACE Model; 2) lesson plans; 3) a professional teaching skills assessment form; and 4) a satisfaction assessment form. Data were analyzed using percentages, means, and standard deviations, and content analysis. The research results found that 1) the overall problems and needs in organizing learning to develop professional teaching skills of early childhood teacher students were at a high level; 2) The learning management model using the PLACE Model to develop professional teaching skills for early childhood teacher students has 5 components: 2.1) principles, theoretical concepts, 2.2) objectives, 2.3) steps in organizing activities, 2.4) measurement and evaluation, and 2.5) roles of those involved. 3) the professional teaching skills of students who learned with the learning management model using the PLACE Model were overall higher than the set criteria; and 4) the overall satisfaction of early childhood teacher students with the learning management model using the PLACE Model to develop professional teaching skills was at the highest level.

Keywords: Learning Management Model, PLACE MODEL, Professional Teaching Skills, Early Childhood Teacher Students

บทนำ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สุดในการวางรากฐานชีวิตมนุษย์ จึงได้รับความสำคัญจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหลายภาคส่วน ทั้งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) โดยมีกรอบนโยบายและกฎหมายสำคัญ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 และพระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 ที่กำหนดแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ครูปฐมวัยในฐานะผู้จัดการเรียนรู้จึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ของประเทศ จึงจำเป็นต้องได้รับการผลิตและพัฒนาอย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ

แม้การจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยมีอัตราการเข้าถึงสูง (อายุ 3 - 4 ปี ร้อยละ 85 และอายุ 5 ปี ร้อยละ 99) แต่คุณภาพยังคงเป็นปัญหา เด็กร้อยละ 25 - 30 มีพัฒนาการล่าช้า ร้อยละ 40 ของนักเรียนชั้น ป.1 มีสติปัญญาต่ำกว่ามาตรฐาน และร้อยละ 23 มีความฉลาดทางอารมณ์ในระดับที่ควรได้รับการพัฒนา (ฉัตรวิไล สุรินทร์ขุมพู, 2564) ปัญหาเหล่านี้สัมพันธ์กับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผลสัมฤทธิ์มากเกินไป ขาดการเคารพพัฒนาการตามวัย และครูจำนวนมากยังขาดทักษะในการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และเชิงรุกที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วนในการผลิตครูมืออาชีพที่มีองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เหมาะสมกับบริบทในศตวรรษที่ 21 (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543)

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในฐานะสถาบันผลิตครู ได้ดำเนินการส่งนักศึกษาออกฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาทุกปี โดยมีการประเมินจากอาจารย์นิเทศและครูพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่อง พบว่า นักศึกษาครูปฐมวัยยังขาดความสามารถในการแปลงหลักสูตรสู่แผนจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม กิจกรรมการเรียนรู้ไม่หลากหลาย ขาดการบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติจริง และไม่สามารถใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ของเด็กจึงขาดการมีส่วนร่วม ความคิดริเริ่ม และพัฒนาการที่เหมาะสมในแต่ละด้าน ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้อย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะความเป็นครูมืออาชีพที่สอดคล้องกับแนวคิดสมรรถนะ (McClelland, D. C., 1973); (Spencer, L. M. & Spencer, S. M., 1993) และ ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่และเชิงสร้างสรรค์ (Knowles, M. S. et al., 2005); (Kolb, D. A., 1984); (Bandura, A., 1977)

จากประเด็นที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาครูปฐมวัยให้มีทักษะความเป็นครูมืออาชีพ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยของประเทศ งานวิจัยนี้จึงมุ่งสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE MODEL สำหรับนักศึกษาครูปฐมวัย โดยมีเป้าหมายให้สามารถบูรณาการความรู้ ทักษะ และเจตคติในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับบริบทการปฏิบัติจริง อันจะช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียน ครู และระบบการศึกษาปฐมวัยโดยรวมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการการศึกษาปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ของนักศึกษาครูปฐมวัย เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้วยการวิเคราะห์สภาพ ปัญหาและความต้องการแนวทางในการจัดจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ของนักศึกษาครูปฐมวัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการสอบถาม

ประชากร ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัยในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย อาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัยในสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครูปฐมวัย ทั้งหมด 17 สถาบัน จำนวน 60 คน

กลุ่มตัวอย่าง ผู้สอนสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัยในสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครูปฐมวัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie and Morgan จำนวน 52 คน ได้มาโดยการสุ่มกลุ่ม

2. กลุ่มเป้าหมาย ในการสัมภาษณ์ แนวทางในทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย ในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 10 คน ใช้เกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการศึกษาศึกษาปฐมวัย ตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ และประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี ได้มา โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1 แบบสอบถามปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ของนักศึกษาครูปฐมวัย ซึ่งเป็นแบบลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ สำหรับสอบถามปัญหาและความต้องการของการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ในประเด็นด้านความรู้ ด้านทักษะวิชาชีพ ด้านคุณลักษณะที่ดี (Attribute) และด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถามสอดคล้องตรงกับเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด (IOC) ของแบบสอบถาม พบว่า มีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.89

3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ของนักศึกษาครูปฐมวัย โดยมีข้อคำถามแบบปลายเปิด (Opened Form) และสาระครอบคลุมประเด็นที่กำหนด ได้แก่ การจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย การจัดการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา ทักษะความเป็นครูมืออาชีพ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย พิจารณาสอดคล้องตรงกับเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด แบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลคำตอบจากแบบสอบถาม จาก Google Form นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาทำการวิเคราะห์ โดยการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง เก็บรวบรวมข้อมูลจากการที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาพิเศษ และ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการสอนเด็กปฐมวัย นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบเพื่อค้นหา ข้อความสำคัญ (Significant Statements) จากนั้นนำมาจัดกลุ่มเพื่อนำมาสรุป เป็นประเด็นข้อค้นพบ (Themes) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis)

ระยะที่ 2 แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน

1. การสังเคราะห์ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย โดยการนำข้อมูลการที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 1 ด้านสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ และศึกษาแนวคิดทฤษฎีประกอบ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ (Andragogy Knowles) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) แนวคิดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ (Creative Learning) และแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และนำมาพัฒนาสังเคราะห์ร่างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ แนวคิดทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 4) การวัดและประเมินผล และ 5) บทบาทผู้เกี่ยวข้อง

2. การตรวจสอบร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย และสร้างเครื่องมือประกอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 7 แผน แบบทดสอบวัดความรู้ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ แบบวัดทักษะวิชาชีพครูของนักศึกษาครูปฐมวัย จำนวน 20 ข้อ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน แบบ Scoring Rubric 4 ระดับ และแบบสังเกตพฤติกรรมคุณลักษณะความเป็นครูมืออาชีพ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert แบบ 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 7 ท่าน และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้

3. ทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย เพื่อตรวจสอบหาคุณภาพและปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยไปทดลองใช้ (Pilot Study) กับ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 24 คน ใช้แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย ในการสอน จำนวน 7 แผน เป็นเวลา 21 ชั่วโมง เก็บข้อมูลหลังสอนเพื่อหาประสิทธิภาพรูปแบบ ด้วยเครื่องมือ คือ แบบทดสอบวัดความรู้ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ แบบวัดทักษะวิชาชีพครูของนักศึกษาครูปฐมวัย จำนวน 20 ข้อ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน แบบ Scoring Rubric 4 ระดับ และแบบสังเกตพฤติกรรมคุณลักษณะความเป็นครูมืออาชีพ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert แบบ 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ

4. ปรับปรุงรูปแบบ เป็นขั้นตอนการปรับปรุงและพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัยโดยการนำผลการศึกษานำร่องมาใช้ปรับปรุงรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ คือ 1) ทักษะความเป็นครูมืออาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัยที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE ให้มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม และ 2) ความพึงพอใจของนักศึกษาครูปฐมวัยต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัยชั้นปีที่ 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 25 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย แบบวัดทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย ประกอบด้วย 1) แบบวัดความรู้ 2) แบบประเมินทักษะวิชาชีพ และ 3) แบบสังเกตพฤติกรรมคุณลักษณะความเป็นครูมืออาชีพ และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาครูปฐมวัยที่มีต่อการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย

1.1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหาและความต้องการในการศึกษาทักษะความเป็นครูมืออาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัย

ประเด็นสอบถาม	สภาพปัญหา			ความต้องการ		
	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านความรู้ (Knowledge)	4.42	0.08	มาก	4.44	0.22	มาก
2. ด้านทักษะวิชาชีพ (Skills)	4.06	0.17	มาก	4.51	0.09	มากที่สุด
3. คุณลักษณะที่ดี (Attribute)	4.37	0.22	มาก	4.53	0.30	มากที่สุด
4. กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Management Process)	4.32	0.64	มาก	4.57	0.13	มากที่สุด
รวม	4.24	0.20	มาก	4.51	0.51	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย พบว่า โดยภาพรวมสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.20) และความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.51)

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ ได้แนวทางในการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพที่จำเป็น ทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย มีลักษณะครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะวิชาชีพ (Skills) และคุณลักษณะที่ดี (Attribute) สรุปได้ ดังนี้ 1) ด้านความรู้ นักศึกษาครูควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนมีความรู้ในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริงมากกว่าทฤษฎี โดยมุ่งให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสนุกสนานผ่านกิจกรรมการเล่น อีกทั้งควรมีความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม 2) ด้านทักษะวิชาชีพ นักศึกษาครูจำเป็นต้องมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และการทำงานเป็นทีม รวมทั้งสามารถใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ และแฟ้มสะสมผลงาน เพื่อสะท้อนพัฒนาการและผลการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสม และ 3) ด้านคุณลักษณะที่ดี นักศึกษาครูควรมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีจิตวิญญาณความเป็นครูที่เปี่ยมด้วยความรักและศรัทธาในอาชีพ มีความเมตตา เอาใจใส่ผู้เรียน และพร้อมที่จะทำงานร่วมกับเพื่อนครู ผู้ปกครอง และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมให้นักศึกษาครูปฐมวัยก้าวสู่การเป็นครูมืออาชีพที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัยมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ แนวคิดทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม ได้ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 เตรียม (Preparation) ขั้นที่ 2 เรียนรู้ (Learning) ขั้นที่ 3 ปฏิบัติ (Action) ขั้นที่ 4 สร้างสรรค์ (Creativity) และ ขั้นที่ 5 ประเมิน (Evaluation) 4) การวัดและประเมินผล และ 5) บทบาทผู้เกี่ยวข้อง ผลการประเมินรูปแบบ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.68) และประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้คำนวณจากการทดสอบ

3. ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย ดังนี้

3.1 ทักษะความเป็นครูมืออาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัยที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ให้มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ของนักศึกษาครูปฐมวัย ที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model

ผลคะแนน	ทักษะความเป็นครูมืออาชีพ			รวม (170)
	ด้านความรู้ (40)	ด้านวิชาชีพ (80)	ด้านคุณลักษณะ (50)	
$\bar{X}$	36.04	73.66	45.70	155.40
ร้อยละ	90.10	87.20	91.40	91.41

จากตารางที่ 2 พบว่า ทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model พบว่า ในภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) หลังเรียน = 155.40 คิดเป็นร้อยละ 91.41 โดยด้านความรู้มีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) หลังเรียน = 36.04 มีค่า S.D. = 2.17 คิดเป็นร้อยละ 90.10 ด้านทักษะวิชาชีพมีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) หลังเรียน = 73.76 มีค่า S.D. = 4.82 คิดเป็นร้อยละ 87.20 และด้านคุณลักษณะ มีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) หลังเรียน = 45.70 คิดเป็นร้อยละ 91.40 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3.2 ความพึงพอใจของนักศึกษาครูปฐมวัยต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model ที่พัฒนาขึ้นมีความพึงพอใจ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.10)

อภิปรายผล

1. ผลการวิเคราะห์ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ

1.1 ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย จากการสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย พบว่า โดยภาพรวมยังมีปัญหาอยู่ในระดับมาก เนื่องจากกระบวนการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษามักมุ่งเน้นเนื้อหาทางวิชาการมากกว่าการฝึกปฏิบัติจริง ทำให้นักศึกษายังขาดโอกาสเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับทักษะการปฏิบัติที่จำเป็นในห้องเรียน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่าง “ความรู้ที่เรียน” กับ “ทักษะที่ใช้จริง” อย่างชัดเจน ทั้งนี้ นักศึกษาต่างตระหนักถึงความจำเป็นในการได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการวางแผนจัดการเรียนรู้ การเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการประยุกต์ใช้ความรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐานพัฒน์ ไกรสร ที่ยืนยันว่าการบูรณาการประสบการณ์จริงเข้ากับการเรียนรู้เชิงทฤษฎีช่วยลดช่องว่างทางวิชาชีพและทำให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ปัญหาด้านทักษะวิชาชีพยังคงอยู่ในระดับสูง เนื่องจากนักศึกษามีประสบการณ์ตรงจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริงค่อนข้างน้อย อีกทั้งยังขาดโอกาสในการฝึกฝนทักษะการออกแบบแผนการสอน การใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม รวมถึงการเรียนรู้แบบสหวิชาที่จะช่วยให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างยืดหยุ่นในหลากหลายสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม ความต้องการในการพัฒนาทักษะวิชาชีพกลับอยู่ในระดับมากที่สุด (ฐานพัฒน์ ไกรสร, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ฤทธิ์ ประทุมชัย ที่พบว่า การจัดระบบฝึกปฏิบัติจริงควบคู่กับการสะท้อนผลการเรียนรู้มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะวิชาชีพและความพร้อมในการประกอบวิชาชีพครูได้อย่างมีคุณภาพ ในด้านคุณลักษณะของความเป็นครู พบว่า นักศึกษายังขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบในวิชาชีพอย่างเป็นระบบ กิจกรรมส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นไปที่ความรู้และทักษะทางวิชาการ ขณะที่กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์หรือการสะท้อนตนยังมีไม่มากพอ แต่ความต้องการในด้านนี้กลับอยู่ในระดับสูงสุด ซึ่งสะท้อนว่านักศึกษาตระหนักว่าความเป็นครูมืออาชีพต้องอาศัยทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมควบคู่กัน สำหรับด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ นักศึกษาครูปฐมวัยยังมีข้อจำกัดในการออกแบบการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับบริบทและนโยบายหลักสูตร รวมถึงขาดการฝึกปฏิบัติจริงที่ต่อเนื่องและการสะท้อนผลการเรียนรู้ในรูปแบบการวิจัยในชั้นเรียน ส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะ

เชิงบูรณาการได้เต็มที่ (ณรงค์ฤทธิ์ ประทุมชัย, 2564) อย่างไรก็ตาม ความต้องการในด้านนี้อยู่ในระดับสูงสุด เนื่องจาก นักศึกษาตระหนักว่าการเป็นครูมืออาชีพต้องสามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของ ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม ที่ชี้ว่าการฝึกปฏิบัติที่มีระบบการนิเทศ และการสะท้อนผลการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้และความมั่นใจในวิชาชีพครูได้ดียิ่งขึ้น (ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม, 2565)

1.2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ รายละเอียดสามารถสรุปได้ ดังนี้ มีความรู้ความเข้าใจด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย ที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน (ร่างกาย, อารมณ์ - จิตใจ, สังคม, สติปัญญา) มีการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการปฏิบัติจริงควรเน้นปฏิบัติจริง มากกว่าการสอนทฤษฎีเน้นการเรียนรู้ที่สนุก ออกแบบกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่น มีความสามารถ ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน การทำงานเป็นทีม มีกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ควรส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ วิชาชีพควบคู่กันไป มีจิตวิญญาณความเป็นครู รักและศรัทธาในอาชีพครู มีความเมตตา ทำงานร่วมกับเพื่อนครู ผู้ปกครอง และชุมชนได้ดี และสามารถในการใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ หรือแฟ้มสะสมผลงาน ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม ที่ชี้ว่าการพัฒนา นักศึกษาครูควรมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริงและการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ รวมถึงการปลูกฝัง คุณธรรมและจิตวิญญาณความเป็นครู (ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม, 2565) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ ชัยวัฒน์ ศรีสมบัติ เสนอว่าการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยควรใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายเพื่อสะท้อนศักยภาพที่แท้จริง ของผู้เรียนในทุกมิติ (ชัยวัฒน์ ศรีสมบัติ, 2564)

2. ผลการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความ เป็นครูมืออาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัยที่พัฒนาขึ้นมีขั้นตอนการพัฒนาโดยการสังเคราะห์ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพซึ่งสรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาครูปฐมวัย มีความเหมาะสมกับการพัฒนา ทักษะความเป็นครูมืออาชีพ เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ขั้นตอน 5 ขั้นตอน ที่เน้นการ มีส่วนร่วมเชิงรุกของนักศึกษา เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล การอ้างอิงเหตุผล การจัดประสบการณ์ ให้แก่เด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้น ผู้เชี่ยวชาญยังได้ เสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ PLACE Model เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นครูมือ อาชีพสำหรับนักศึกษาครูปฐมวัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านี้ในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ในส่วนการอธิบายบทบาทครู และการอธิบายบทบาทนักเรียนมีความชัดเจน ส่วนด้านแนวคิดทางการศึกษา ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ (Creative Learning) และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามแนวทางของ ภาวิดา มหาวงศ์ ก็สอดคล้องกับลักษณะของ PLACE Model ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในกระบวนการเรียนรู้ มีอิสระในการคิดและลงมือปฏิบัติจริง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและเน้นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลตนเอง (ภาวิดา มหาวงศ์, 2561)

3. ผลการศึกษาการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า

3.1 ทักษะความเป็นครูมืออาชีพด้านความรู้สำหรับนักศึกษาครูปฐมวัยที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบ PLACE Model ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูปฐมวัยที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบ PLACE Model มีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะความเป็นครูมืออาชีพในองค์ประกอบด้านความรู้สูงกว่าร้อยละ 75 ของคะแนนเต็มทุกองค์ประกอบ ซึ่งอยู่ในระดับสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติงานเชิงวิชาชีพของนักศึกษาได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kolb, D. A. ที่อธิบายว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์จะเกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติจริง เผชิญกับสถานการณ์จริง วิเคราะห์ ประเมิน และปรับใช้ความรู้ในบริบทที่หลากหลาย (Kolb, D. A., 1984) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการสะท้อนคิดของ Schon, D. A. ซึ่งเน้นการสะท้อนประสบการณ์จากการปฏิบัติ เพื่อพัฒนาวิชาชีพอย่างยั่งยืน (Schon, D. A., 1983) เช่นเดียวกับที่ ธนกร อินต๊ะสิน พบว่า การจัดกิจกรรมที่เน้นประสบการณ์ตรงช่วยส่งเสริมทักษะวิชาชีพของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธนกร อินต๊ะสิน, 2562) และ ทิพย์วิมล วังแก้วศิริ และคณะ ที่ยืนยันว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและพัฒนาทักษะวิชาชีพได้อย่างแท้จริง (ทิพย์วิมล วังแก้วศิริ และคณะ, 2562) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า รูปแบบ PLACE Model เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม

3.2 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLACE Model นอกจากผลด้านทักษะความเป็นครูมืออาชีพแล้ว นักศึกษายังมีความพึงพอใจต่อรูปแบบ PLACE Model ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.10) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้สามารถตอบสนองความต้องการและลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Knowles, M. S. et al. ที่ระบุว่า ผู้ใหญ่หรือผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาจะมีแรงจูงใจในการเรียนรู้มากขึ้นเมื่อได้รับการปฏิบัติในฐานะผู้ร่วมเรียนรู้ และมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริง (Knowles, M. S. et al., 2005) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bonwell, C. C. & Eison, J. A. ที่เสนอว่า การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทในการตั้งคำถาม แก้ปัญหา และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งช่วยเพิ่มพูนความพึงพอใจในการเรียนรู้ (Bonwell, C. C. & Eison, J. A., 1991) งานวิจัยของ สรวงพร กุศลส่ง พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและความพึงพอใจในการเรียนสูงขึ้น (สรวงพร กุศลส่ง, 2562) เช่นเดียวกับผลการศึกษาโดย ลีลาวดี ชนะมาร ที่ระบุว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางช่วยพัฒนาทั้งความพึงพอใจและทักษะวิชาชีพของนักศึกษาอย่างยั่งยืน (ลีลาวดี ชนะมาร, 2563) ดังนั้น ความพึงพอใจที่สูงของนักศึกษาต่อรูปแบบ PLACE Model ไม่เพียงสะท้อนความเหมาะสมของกระบวนการเรียนรู้ แต่ยังแสดงถึงความสอดคล้องกับแนวคิดเชิงทฤษฎีและบริบทของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) นักศึกษาครูปฐมวัยมีสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความรู้ ทักษะวิชาชีพ และคุณลักษณะที่ดี

ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อพัฒนาการของนักศึกษาและบริบทการเรียนการสอนจริง ข้อเสนอแนะการนำไปใช้: สถานศึกษาควรปรับปรุงรายวิชาปฏิบัติการสอนให้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้ฝึกปฏิบัติจริง ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นทีม และสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อให้นักศึกษาพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติในวิชาชีพครูได้อย่างครบถ้วน 2) ผลการพัฒนารูปแบบ PLACE Model พบว่าเป็นรูปแบบที่บูรณาการความรู้ทางวิชาการกับประสบการณ์จริงของนักศึกษาได้อย่างเหมาะสมและเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ที่ช่วยให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติได้ครบทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ข้อเสนอแนะการนำไปใช้: ควรจัดอบรมอาจารย์ผู้สอนเพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ PLACE Model ในรายวิชาปฏิบัติการสอนต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้นักศึกษามีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริงภายใต้สถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริง และ 3) ทักษะความเป็นครูมืออาชีพของนักศึกษาที่เรียนรู้ผ่านรูปแบบนี้สูงกว่าค่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ นักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้ในภาพรวมสูง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างรอบด้าน ข้อเสนอแนะการนำไปใช้: ควรขยายการใช้ PLACE Model ไปยังรายวิชาอื่นและระดับการศึกษา อื่น ๆ เพื่อประเมินประสิทธิผลในบริบทที่หลากหลาย และอาจใช้แนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ให้ครูผู้สอนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงและสะท้อนผลการใช้งานจริง รวมทั้งเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างและระยะเวลาในการศึกษา เพื่อประเมินผลลัพธ์ในระยะยาวและนำไปใช้ในการวางแผนหลักสูตร การสอน และการประเมินผลได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรวิไล สุรินทร์ขมพู. (2564). การพัฒนาครูปฐมวัยในบริบทประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ชัยวัฒน์ ศรีสมบัติ. (2564). แนวทางการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยใช้การประเมินเชิงพฤติกรรมและแฟ้มสะสมผลงาน. วารสารการศึกษาและการพัฒนามนุษย์, 7(3), 88-101.
- ฐานพัฒน์ ไกรศร. (2564). การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำพูน. วารสารบริหารการศึกษา, 12(2), 55-72.
- ณรงค์ฤทธิ์ ประทุมชัย. (2564). แนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3. ใน: วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ทิพย์วิมล วังแก้วหิรัญ และคณะ. (2562). การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพครู. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 13(3), 45-61.
- ธนกร อินต๊ะสิน. (2562). การพัฒนาทักษะวิชาชีพครูด้วยกิจกรรมเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง. ใน รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติด้านการศึกษา ครั้งที่ 6 (หน้า 134-143). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ธนภรณ์ แซ่ลิ้ม. (2565). การพัฒนานวัตกรรมกรณีศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู. วารสารครุศาสตร์ปริทัศน์, 39(1), 112-128.

- ภาวิดา มหาวงศ์. (2561). Active learning และ Creative learning: แนวทางสู่การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลีลาวดี ชนะมาร. (2563). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถและความพึงพอใจของนักศึกษาครู. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบการศึกษา, 5(2), 78-92.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2543). การประกันคุณภาพการศึกษา: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรวงพร กุศลส่ง. (2562). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อความพึงพอใจในการเรียนของนักศึกษาครู. วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 11(4), 122-134.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). รายงานผลการติดตามและประเมินผลแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 (ระยะ 3 ปี: 2561 - 2563). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bonwell, C. C. & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1. Washington, DC: The George Washington University.
- Knowles, M. S. et al. (2005). The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development. (6th ed.). Burlington, MA: Elsevier.
- Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for intelligence. American Psychologist, 28(1), 1-14.
- Schon, D. A. (1983). The reflective practitioner: How professionals think in action. New York: Basic Books.
- Spencer, L. M. & Spencer, S. M. (1993). Competence at work: Models for superior performance. New York: John Wiley & Sons.

บทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการและ อนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม*

THE ROLE AND EFFECTIVENESS OF THAI LAWS IN THE MANAGEMENT AND CONSERVATION OF WORD CULTURAL HERITAGE

ตราดุลย์ นรนิติผดุงการ¹, วรภรณ์ อัสวาลาสกุล^{2*}

Tradul Noranitphadungkarn¹, Waraporn Atsawalapsakun^{2*}

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ อุตรดิตถ์ ประเทศไทย

²Faculty of Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University, Uttaradit, Thailand

*Corresponding author E-mail: warapornatsawalapsakun@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง บทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยเน้นการประเมินความสามารถของกฎหมายภายในประเทศในการตอบสนองต่อพันธกรณีระหว่างประเทศตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ค.ศ. 1972 ขององค์การยูเนสโก ประเทศไทยได้แสดงความพยายามในการอนุรักษ์และขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและพระนครศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังพบข้อจำกัดหลายประการ อาทิ ความซ้ำซ้อนของบทบัญญัติกฎหมาย ความไม่ชัดเจนในบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้การจัดการและการอนุรักษ์มรดกโลกของไทยยังขาดความเป็นเอกภาพและประสิทธิภาพ การศึกษาพบว่า แม้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 จะมีบทบาทสำคัญต่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม แต่กฎหมายเหล่านี้ยังไม่สามารถรองรับสถานะทางกฎหมายของ “แหล่งมรดกโลก” ได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังขาดกลไกบูรณาการระหว่างหน่วยงานในการบริหารจัดการที่สอดคล้อง บทความนี้เสนอแนวนโยบายที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การตรากฎหมายเฉพาะด้านมรดกโลก การจัดตั้งองค์กรกลางเพื่อทำหน้าที่ประสานงาน การพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน และการปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์คุณค่าความโดดเด่นสากล (Outstanding Universal Value: OUV) แนวนโยบายเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาระบบ

กฎหมายไทยให้มีความชัดเจน มีประสิทธิภาพ และสามารถรองรับการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: กฎหมายไทย, การบริหารจัดการ, อนุรักษ์, มรดกโลก, วัฒนธรรม

Abstract

This dissertation examines the role and effectiveness of Thai laws in the management and conservation of world cultural heritage. The study emphasizes the evaluation of Thailand's domestic legal framework in relation to its international obligations under the 1972 UNESCO Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Thailand has made significant efforts in conserving and registering world heritage sites, such as Sukhothai Historical Park and Ayutthaya Historical Park. However, the implementation of these efforts faces several challenges, including overlapping legal provisions, unclear roles and responsibilities among relevant agencies, limitations in personnel, budget allocation, as well as community participation. These issues contribute to a lack of coherence and effectiveness in the management and conservation of Thailand's world heritage sites. The research finds that although existing legislation, such as the Ancient Monuments, Antiques, and National Museums Act B.E. 2504, the Town Planning Act B.E. 2562, and the Enhancement and Conservation of National Environmental Quality Act B.E. 2535, play a crucial role in cultural heritage protection, these laws do not explicitly recognize the legal status of "world heritage sites." Furthermore, there is an absence of integrated mechanisms for coordinated management among responsible agencies. To address these gaps, the study proposes the following policy recommendations; enactment of specific legislation dedicated to world heritage, establishment of a central coordinating body, capacity-building for relevant personnel, promotion of community participation, and revision of environmental laws to align with the principle of conserving Outstanding Universal Value (OUV). These recommendations aim to enhance the clarity, effectiveness, and sustainability of Thailand's legal framework for the conservation of world cultural heritage.

Keywords: Thai Laws, Management, Conservation, World Heritage, Culture

บทนำ

มรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural World Heritage) หมายถึง สถานที่ โบราณสถาน เมือง หรือแหล่ง วัฒนธรรมที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) ซึ่งสะท้อนถึงความคิดสร้างสรรค์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ศิลปะ หรือพัฒนาการทางสังคมของมนุษยชาติ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ (UNESCO) จึงได้จัดตั้ง อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ค.ศ. 1972 ขึ้น เพื่อกำหนดกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกโลกให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาดังกล่าวในปี พ.ศ. 2530 และได้ดำเนินการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมหลายแห่ง อาทิ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และเมืองโบราณบ้านเชียง เป็นต้น

แม้ประเทศไทยจะมีความมุ่งมั่นในการคุ้มครองและส่งเสริมมรดกโลกทางวัฒนธรรมมาโดยตลอด แต่ในทางปฏิบัติ กลับพบว่า การบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกยังเผชิญปัญหาหลายประการ เช่น ความเป็นเอกภาพของกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้พื้นที่ที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ การพัฒนาโครงการสาธารณูปโภคหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าของแหล่งมรดก ตลอดจนข้อจำกัดด้านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาบทบาทของกฎหมายไทยอย่างเป็นระบบ ว่ามีความสามารถเพียงใดในการรองรับเป้าหมายการอนุรักษ์และบริหารจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับมรดกโลกทางวัฒนธรรมมีทั้งกฎหมายโดยตรง เช่น พระราชบัญญัติศิลปากร พุทธศักราช 2485 พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 ตลอดจนกฎหมายว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้ในทางปฏิบัติกลับพบข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านขอบเขตอำนาจ ความซ้ำซ้อนของบทบัญญัติ การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยจะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย ความหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม พัฒนาการของหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในบริบทไทย สถานะของกฎหมายในประเทศไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ด้วยการวิเคราะห์บทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ประเมินกลไกการบังคับใช้ในระบับนโยบายและปฏิบัติการ ตลอดจนตรวจสอบความสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยมรดกโลกของยูเนสโก เพื่อให้สามารถเสนอแนวทางปรับปรุงพัฒนาระบบกฎหมายและกลไกการบริหารจัดการของไทยให้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อการรักษามรดกของชาติที่มีคุณค่าระดับโลก ทั้งในมิติของการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมอย่างสมดุลและเท่าเทียม

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย

มรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural World Heritage) คือ ทรัพยากรที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม โบราณคดี และวิถีวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาและอัตลักษณ์

ของมนุษยชาติในแต่ละยุคสมัย เพื่อคุ้มครองแหล่งมรดกเหล่านี้ให้คงอยู่สืบไป องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จึงได้จัดทำ “อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ ค.ศ. 1972” (UNESCO, 1972) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ในการระบุ อนุรักษ์ และบริหารจัดการแหล่งมรดกที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากล (UNESCO, 1972)

ประเทศไทยให้สัตยาบันในอนุสัญญาดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ. 2530 และได้นำหลักการของอนุสัญญาไปสู่ การปฏิบัติผ่านการดำเนินการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมกับยูเนสโก ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (UNESCO, 1991) รวมถึงแหล่ง โบราณคดีบ้านเชียง (UNESCO, 1992) การได้รับการขึ้นทะเบียนเหล่านี้มีความสำคัญต่อประเทศไทยทั้งในเชิงศักดิ์ศรี ระดับนานาชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรม ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการขึ้นทะเบียนจะเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ แต่ในทางปฏิบัติ พบว่า การบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกของไทยยังเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น ความขัดแย้งระหว่าง การอนุรักษ์กับการพัฒนา การใช้ประโยชน์ในพื้นที่โดยมิชอบ การท่องเที่ยวที่เกินขอบเขต ความเสื่อมโทรมของแหล่ง โบราณสถาน ตลอดจนความไม่ชัดเจนหรือซ้ำซ้อนของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และความไม่เป็นเอกภาพของหน่วยงาน ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ (UNESCO, 2007) ตัวอย่างเช่น กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งยูเนสโก เคยแสดงความกังวลเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำแนวเขตโบราณสถาน จนอาจกระทบ ต่อคุณค่าและสภาพของการเป็นแหล่งมรดกโลก (UNESCO, 2007)

ในด้านกฎหมาย ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและจัดการมรดกทาง วัฒนธรรม เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการกำกับดูแลแหล่งโบราณสถาน รวมถึงพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2562 และ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ตาม กฎหมายเหล่านี้ยังมี ข้อจำกัดทั้งในแง่ขอบเขตอำนาจการบังคับใช้ การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในพื้นที่ (สำนักงานศิลปากร, 2504); (กระทรวงมหาดไทย, 2562); (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2535)

นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยเป็นภาคีของอนุสัญญามรดกโลก ยังนำมาซึ่งพันธกรณีระหว่างประเทศที่ต้อง ปฏิบัติตาม เช่น การจัดทำรายงานสถานภาพแหล่งมรดก การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ การประเมินผลกระทบ จากการพัฒนา และการวางแผนจัดการอย่างยั่งยืน หากไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานของยูเนสโก แหล่งมรดก นั้นอาจถูกขึ้นบัญชีเป็น “แหล่งมรดกโลกในภาวะอันตราย” หรืออาจถูกเพิกถอนสถานภาพ ซึ่งจะกระทบต่อ ภาพลักษณ์ของประเทศและผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคมในวงกว้าง (UNESCO, 2005); (UNESCO, 2010)

จากปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาบทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทย ในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งในแง่ของเนื้อหากฎหมาย กลไก การบังคับใช้ และการประสานงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ตลอดจนการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับพันธกรณี ระหว่างประเทศ เพื่อให้สามารถเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงระบบกฎหมายไทยให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ มาตรฐานสากล และรองรับเป้าหมายการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนต่อไป

ความหมายและพัฒนาการของหลักกฎหมาย

การบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยกลไกทางกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดกรอบแนวทางและมาตรการคุ้มครอง ทั้งนี้ เพราะทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะที่ไม่สามารถฟื้นฟูได้ หากถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีความชัดเจน ครอบคลุม และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ความหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม

มรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural World Heritage) คือ ทรัพยากรที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม โบราณคดี และวิถีวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของมนุษยชาติในแต่ละยุคสมัย เพื่อคุ้มครองแหล่งมรดกเหล่านี้ให้คงอยู่สืบไป องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จึงได้จัดทำ “อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ค.ศ. 1972” (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการระบุ อนุรักษ์ และบริหารจัดการแหล่งมรดกที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากล (UNESCO, 1972)

ในระดับสากล องค์การยูเนสโกได้กำหนดอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ค.ศ. 1972 ซึ่งเป็นกรอบกฎหมายระหว่างประเทศฉบับสำคัญที่กำหนดนิยามของมรดกโลก หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียน ภาระหน้าที่ของรัฐภาคี และกลไกติดตามการดำเนินงานของประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ร่วมกันในระดับโลก (UNESCO, 1972) โดยมีหลักการสำคัญ เช่น หลักการคุ้มครองคุณค่าโดดเด่นสากล (Outstanding Universal Value) หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน และหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ในระดับชาติ ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมหลายฉบับ โดยเฉพาะพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 ซึ่งกำหนดนิยามของ “โบราณสถาน” และ “แหล่งโบราณคดี” รวมถึงกระบวนการประกาศเขต การคุ้มครอง การอนุญาตในการดำเนินการภายในพื้นที่ และบทลงโทษกรณีฝ่าฝืน นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์และวัตถุทางธรณีวิทยา พ.ศ. 2551 และกฎหมายว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์ (สมชาย จงจิตต์ตรง, 2560)

พัฒนาการของหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในบริบทไทย

พัฒนาการของกฎหมายไทยด้านการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม เริ่มต้นจากการคุ้มครองโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะภายหลังการจัดตั้งกรมศิลปากรในปี พ.ศ. 2469 ซึ่งได้มีบทบาทในการสำรวจ ขึ้นทะเบียน และดูแลโบราณสถานทั่วประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 ได้มีการตรา พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ขึ้นเป็นกฎหมายเฉพาะฉบับแรกที่กำหนดนิยาม ขอบเขต และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการอนุรักษ์ (กรมศิลปากร, 2568)

ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2530 เมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสัญญามรดกโลก การดำเนินนโยบายด้านวัฒนธรรมของรัฐบาลไทยได้ขยายขอบเขตไปสู่ระดับนานาชาติ ส่งผลให้มีความพยายามในการบูรณาการกฎหมายและนโยบาย เพื่อรองรับหลักเกณฑ์ของยูเนสโก โดยเฉพาะการจัดทำแผนบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และการรายงานต่อคณะกรรมการมรดกโลกอย่างต่อเนื่อง (อรอุมา จิรัฐติกาลชัย, 2563)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายไทยจะมีพัฒนาการและการปรับปรุงมาโดยลำดับ แต่ยังคงพบข้อจำกัดบางประการ เช่น การขาดการบูรณาการเชิงระบบระหว่างหน่วยงานกลางกับท้องถิ่น การขาดกลไกควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ในเขตมรดกโลก การตีความกฎหมายที่ยังล้าสมัย ตลอดจนการไม่สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศบางประการ (สุภาวดี วงศ์พรหม, 2564) สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการทบทวนและพัฒนากฎหมายไทยให้สามารถตอบสนองต่อบริบทใหม่ของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนและท้าทายมากยิ่งขึ้น

สถานะของกฎหมายในประเทศไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม

การบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายหลายฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองโบราณสถาน ศิลปวัตถุ วัฒนธรรม และการจัดการพื้นที่ แต่ยังไม่มีความชัดเจนในทางกฎหมายภายใต้ “กฎหมายเฉพาะ” ที่กำหนดสถานะของ “แหล่งมรดกโลก” ไว้อย่างชัดเจนในทางกฎหมายภายใต้ ส่งผลให้เกิดความซ้ำซ้อนของบทบาทหน่วยงานรัฐ การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกัน และขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการบูรณาการ

1. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดกรอบการคุ้มครองและบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

1.1 การประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน กำหนดให้อำนาจกรมศิลปากรเป็นผู้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ซึ่งจะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย ไม่อนุญาตให้บุคคลหรือหน่วยงานใดทำลาย ทำเปลี่ยนแปลงหรือรบกวนสถานที่โดยไม่ได้รับอนุญาต

1.2 เขตควบคุมโบราณสถาน กฎหมายกำหนดให้กรมศิลปากรกำหนดเขตควบคุมเพื่อป้องกันการกระทำใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและความสมบูรณ์ของโบราณสถาน

1.3 การบูรณะและอนุรักษ์ กำหนดกระบวนการอนุรักษ์และบูรณะโดยเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ และมีการลงโทษผู้ละเมิดกฎหมายอย่างเคร่งครัด เช่น การทำลายโบราณสถานโดยไม่ได้รับอนุญาตมีโทษจำคุกและปรับ

1.4 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำหนดหน้าที่ในการเก็บรักษาและจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ความรู้

กฎหมายฉบับนี้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกโดยตรง เนื่องจากไม่ได้บัญญัติสถานะ “แหล่งมรดกโลก” หรือข้อกำหนดพิเศษที่สอดคล้องกับอนุสัญญามรดกโลกของยูเนสโกอย่างชัดเจน (UNESCO, 1972)

2. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายที่กำหนดแนวทางการวางผังเมืองเพื่อควบคุมและจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในระดับประเทศและท้องถิ่น โดยมีผลต่อการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกในประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 การกำหนดประเภทและลักษณะการใช้ที่ดิน ผังเมืองจะระบุว่าแต่ละพื้นที่เหมาะสมสำหรับการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใด เช่น พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่พาณิชยกรรม หรือพื้นที่อยู่อาศัย

2.2 เขตควบคุมและเขตกันชน สามารถกำหนดเขตควบคุมพิเศษหรือเขตกันชน (Buffer Zone) รอบแหล่งมรดกโลกเพื่อป้องกันผลกระทบจากการพัฒนาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจส่งผลเสีย

2.3 ข้อจำกัดการก่อสร้าง กำหนดมาตรการควบคุมความสูง ขนาด และลักษณะอาคารในพื้นที่มรดก เพื่อรักษาทัศนียภาพและความสมดุลทางวัฒนธรรม

แม้กฎหมายผังเมืองจะมีบทบาทสำคัญในการควบคุมการใช้พื้นที่ แต่ยังพบข้อจำกัดในทางปฏิบัติ เช่น ความขัดแย้งกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว รวมถึงการบังคับใช้ที่ไม่เข้มงวดพอ (สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง, 2561)

3. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัตินี้เน้นเรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมโดยรวมและควบคุมผลกระทบจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจทำลายคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้วย

3.1 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) กำหนดให้โครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต้องทำรายงาน EIA ก่อนดำเนินการ ซึ่งรวมถึงโครงการที่ตั้งอยู่ในหรือใกล้กับพื้นที่มรดกโลก

3.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน กฎหมายกำหนดให้ประชาชนมีโอกาสร่วมรับฟังความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูลก่อนการอนุมัติโครงการ

3.3 มาตรการป้องกันและแก้ไข ระบุถึงความรับผิดชอบในการป้องกัน ลดผลกระทบ และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

แม้ว่ากฎหมายนี้จะช่วยเสริมการอนุรักษ์มรดกโลกในแง่ของการควบคุมผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่มีความมาตรการที่เจาะจงในเรื่องการคุ้มครองคุณค่าทางวัฒนธรรมหรือศิลปกรรมโดยตรง (กรมควบคุมมลพิษ, 2562)

4. กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์และวัตถุทางธรณีวิทยา พ.ศ. 2551 กำหนดให้การคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์และวัตถุทางธรณีวิทยาที่มีคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ในพื้นที่ต่าง ๆ

พระราชบัญญัติการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงพื้นที่มรดกโลกที่ตั้งอยู่ในเขตอำนาจ

กฎหมายแรงงานและการพัฒนาชุมชน กำหนดให้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ดังนั้น กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมมีความหลากหลายและครอบคลุมหลายด้าน แต่ขาดกฎหมายเฉพาะด้านที่สอดคล้องและเชื่อมโยงบทบาทการบริหารจัดการมรดกโลกอย่างเป็นระบบ

ส่งผลให้การบังคับใช้และการประสานงานระหว่างหน่วยงานยังไม่เต็มประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยและตอบสนองต่อพันธกรณีระหว่างประเทศอย่างครบถ้วน

ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทย

การอนุรักษ์และบริหารจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติ แต่ในทางปฏิบัติ การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องยังเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการอนุรักษ์ ดังนี้

1. ความซ้ำซ้อนและความไม่ชัดเจนของกรอบกฎหมายและบทบาทหน่วยงาน ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พระราชบัญญัติผังเมือง พระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม แต่ละกฎหมายมีขอบเขตและบทบาทที่ทับซ้อนกัน ส่งผลให้เกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบ เช่น กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดความต่อเนื่องและประสิทธิภาพ

2. ขาดกฎหมายเฉพาะด้านที่ชัดเจนและครอบคลุม ในขณะที่ประเทศไทยเป็นภาคีสัญญามรดกโลก ค.ศ. 1972 แต่กฎหมายภายในประเทศยังไม่มีการบัญญัติให้แหล่งมรดกโลกมีสถานะพิเศษที่แตกต่างจากโบราณสถานทั่วไป รวมถึงขาดกฎหมายแม่บทหรือกรอบกฎหมายที่บูรณาการบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การจัดการมรดกโลกขาดกลไกทางกฎหมายที่แข็งแกร่งและชัดเจน

3. ขาดการบูรณาการและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น แต่พบว่า ไม่มีการบูรณาการอย่างแท้จริงระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการดำเนินงาน เช่น การควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ไม่สอดคล้องกัน การขาดความร่วมมือในการบังคับใช้กฎหมาย และการขาดการติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

4. ข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากร การบังคับใช้กฎหมายด้านอนุรักษ์ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ทั้งด้านโบราณคดี กฎหมาย และการบริหารจัดการ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดบุคลากรที่เพียงพอและมีคุณภาพ นอกจากนี้ งบประมาณสำหรับการตรวจสอบ ควบคุม และฟื้นฟูแหล่งมรดกยังมีจำกัด ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถทำได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

5. ความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลก มักสร้างความขัดแย้งกับเป้าหมายการอนุรักษ์ เช่น การก่อสร้างอาคารสูง การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ หรือการใช้พื้นที่เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ซึ่งกฎหมายปัจจุบันไม่สามารถควบคุมหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างชัดเจนและทันการณ์

6. การขาดความตระหนักและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การบังคับใช้กฎหมายโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งและไม่ยอมรับมาตรการอนุรักษ์ ส่งผลให้ชุมชนละเลยหรือไม่สนับสนุนการปฏิบัติตามกฎหมาย ขณะเดียวกันกฎหมายยังขาดบทบัญญัติที่ส่งเสริมบทบาทและสิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

7. ข้อจำกัดทางกฎหมายในการควบคุมผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรม แม้ว่าจะมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ใช้ควบคุมผลกระทบจากกิจกรรมต่าง ๆ แต่กฎหมายเหล่านี้ยังไม่ได้ครอบคลุมถึงการปกป้อง “คุณค่าความโดดเด่นสากล” (Outstanding Universal Value) ของแหล่งมรดกโลกอย่างเต็มที่ และขาดกลไกทางกฎหมายในการป้องกันความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยทางธรรมชาติหรือมนุษย์ เช่น การกัดเซาะ การผุพัง หรือการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ

ดังนั้น จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยยังไม่เต็มประสิทธิภาพ ต้องการการพัฒนาและปรับปรุงในหลายมิติ ทั้งในด้านการอบกฎหมาย การประสานงาน การสนับสนุนทรัพยากร และการสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้การอนุรักษ์มรดกโลกเกิดความยั่งยืนและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

บทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม

มรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value, OUV) ซึ่งต้องอาศัยทั้งกรอบกฎหมายระหว่างประเทศและการแปลงพันธกรณีระหว่างประเทศเป็นมาตรการกฎหมายภายในเพื่อให้เกิดการคุ้มครองที่มีผลบังคับจริงในพื้นที่แต่ละแห่ง ประเทศไทยเป็นภาคีสถาบันมรดกโลก ค.ศ. 1972 และมีแหล่งมรดกโลกที่ขึ้นทะเบียนหลายแห่ง แต่การบริหารจัดการและการอนุรักษ์ในทางปฏิบัติสะท้อนปัญหาหลายด้านของกรอบกฎหมายภายใน ทั้งความไม่ชัดเจนของสถานะทางกฎหมาย การกระจายหน้าที่ของหน่วยงาน และช่องว่างในการบังคับใช้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของ OUV ในระยะยาว (อรอุมา จิรัฐติกาลชัย, 2563)

กฎหมายไทยที่มีผลต่อการบริหารและอนุรักษ์มรดกโลกสามารถจำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. กฎหมายเฉพาะด้านการคุ้มครองโบราณสถานและศิลปวัตถุ

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้การประกาศขึ้นทะเบียน การกำหนดเขตควบคุม การอนุรักษ์ บำรุง และบดบังโทษสำหรับการทำลายหรือรบกวนโบราณสถาน ทำให้กรมศิลปากรมีอำนาจชัดเจนในการคุ้มครองโบราณสถาน แต่กฎหมายฉบับนี้ไม่ได้กำหนดสถานะหรือมาตรการพิเศษสำหรับ “แหล่งมรดกโลก” โดยเฉพาะ ทำให้การแปลงพันธกรณีระหว่างประเทศยังมีข้อจำกัดเชิงกฎหมายภายใน (สำนักงานศิลปากร, 2504)

2. กฎหมายพื้นที่และการวางผังเมือง

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดประเภทการใช้ที่ดิน เขตกันชน (Buffer Zone) และข้อจำกัดการก่อสร้าง ที่อาจนำมาใช้ปกป้องบริบทภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งมรดกได้ หากมีการบูรณาการกับกฎหมายอนุรักษ์ (กระทรวงมหาดไทย, 2562)

3. กฎหมายสิ่งแวดล้อมและการประเมินผลกระทบ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (กระบวนการ EIA/IEE) เป็นกลไกสำหรับประเมินผลกระทบโครงการต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรม แต่การรวม OUV เข้าเป็นเกณฑ์การประเมินยังไม่ชัดเจนเป็นมาตรฐานเดียว (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2535)

4. กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายการท่องเที่ยว กฎหมายการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กฎหมายคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ ฯลฯ ซึ่งสนับสนุนบริบทการจัดการ แต่บทบาทการจัดกระจายและขาดกลไกบูรณาการ (สมชาย จงจิตต์ตรง, 2560)

บทบาทเชิงหน้าที่ของกฎหมายดังกล่าวมีบทบาทเชิงหน้าที่หลัก ๆ ดังนี้ 1) การกำหนดสถานะและการขึ้นทะเบียน กล่าวคือ การประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานตาม พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ทำให้พื้นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายภายในและมีข้อห้ามในการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้รับอนุญาต (สำนักงานศิลปากร, 2504) 2) การกำหนดเขตควบคุมและกันชน กล่าวคือ ผังเมืองและกฎควบคุมพื้นที่ที่สามารถกำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินและข้อจำกัดการก่อสร้างเพื่อรักษาทัศนียภาพและบริบทของมรดก (กระทรวงมหาดไทย, 2562) 3) การประเมินผลกระทบและอนุญาตโครงการ กล่าวคือ EIA/IEE เป็นเครื่องมือเชิงเทคนิคที่ใช้ตรวจสอบผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมก่อนอนุมัติโครงการ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2535) 4) มาตรการลงโทษและเยียวยา กล่าวคือ กำหนดบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนและมาตรการฟื้นฟู เพื่อป้องกันการทำลายและเรียกคืนสภาพเดิม (สำนักงานศิลปากร, 2504) และ 5) กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบริหารระดับท้องถิ่น กล่าวคือ กฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายการท่องเที่ยวสามารถเปิดช่องให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการและใช้ประโยชน์จากมรดกอย่างยั่งยืน (สมชาย จงจิตต์ตรง, 2560)

การประเมินประสิทธิภาพของกฎหมายในการคุ้มครองมรดกโลก ควรวัดจากเกณฑ์ต่อไปนี้

1. ความสอดคล้องกับ OUV และพันธกรณีระหว่างประเทศ กล่าวคือ กฎหมายภายในต้องสามารถแปลงข้อกำหนดของอนุสัญญา (เช่น การคุ้มครอง OUV รายงานสถานภาพ) เป็นหน้าที่ และมาตรการบังคับใช้ได้จริง (UNESCO, 1972)
2. ความชัดเจนของสถานะทางกฎหมายและบทบาทหน่วยงาน กล่าวคือ ต้องมีการกำหนดหน้าที่ อำนาจของหน่วยงานอย่างไม่ซ้ำซ้อน เพื่อให้การตัดสินใจมีความต่อเนื่อง (สุภาวดี วงศ์พรหม, 2564)
3. ความสามารถในการบังคับใช้ (Enforcement) กล่าวคือ การมีบทลงโทษที่มีผลจริง ระบบการตรวจตราและกลไกการฟื้นฟูที่ปฏิบัติได้ (กรมควบคุมมลพิษ, 2562)
4. การบูรณาการเชิงสหวิทยาการและข้ามองค์กร กล่าวคือ การเชื่อมโยงกฎหมายอนุรักษ์ ผังเมือง และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ (กระทรวงมหาดไทย, 2562)
5. การมีส่วนร่วมของชุมชนและความยั่งยืนทางสังคม - เศรษฐกิจ กล่าวคือ กฎหมายควรส่งเสริมบทบาทชุมชนและสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียนคุณค่าทางวัฒนธรรม (สมชาย จงจิตต์ตรง, 2560)
6. ความยืดหยุ่นต่อความเสี่ยงใหม่ ๆ กล่าวคือ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเสื่อมโทรมทางชีวภาพ และแรงกดดันท่องเที่ยว (UNESCO, 2007)

กฎหมายไทยมีรากฐานสำคัญที่ช่วยให้การคุ้มครองโบราณสถานเป็นไปได้จริง แต่เมื่อพิจารณาเชิงกลไกสำหรับ “แหล่งมรดกโลก” แล้ว ยังขาดการแปลง OUV และพันธกรณีระหว่างประเทศเป็นมาตรการบังคับภายในที่ชัดเจน จึงส่งผลให้การบริหารจัดการขาดความเป็นเอกภาพ ประสิทธิภาพขึ้นกับการประสานงานของหน่วยงานและทรัพยากรที่มีอยู่ การปฏิรูปเชิงกฎหมายที่เน้นการตรากฎหมายแม่บท สร้างองค์กรประสานงานที่มีอำนาจ

บูรณาการ EIA/ผังเมืองกับ OUV และเสริมบทบาทชุมชนและแหล่งทุนที่ยั่งยืน จะช่วยยกระดับความสามารถของประเทศไทยในการปกป้องมรดกโลกทางวัฒนธรรมให้คงคุณค่าและยืนนานตามมาตรฐานสากล

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย

การบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นภารกิจที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยกรอบนโยบายที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อเสริมสร้างการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดผลอย่างแท้จริง บทความนี้จึงเสนอแนวทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ดังนี้

1. การจัดทำและประกาศใช้กฎหมายแม่บทด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม ประเทศไทยควรจัดทำกฎหมายแม่บทเฉพาะด้านการอนุรักษ์และบริหารจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยกฎหมายนี้ควรกำหนดสถานะทางกฎหมายพิเศษของแหล่งมรดกโลก พร้อมทั้งระบุหลักเกณฑ์และมาตรการบริหารจัดการที่ชัดเจน รวมถึงบทบาทและความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างครบวงจร โดยมุ่งเน้นการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อลดความซ้ำซ้อนและความขัดแย้งของกฎหมายหลายฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน

2. การส่งเสริมความร่วมมือและการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ควรจัดตั้งคณะกรรมการหรือองค์กรกลางที่มีอำนาจหน้าที่เฉพาะในการกำกับดูแลและประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร กระทรวงมหาดไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความร่วมมือในการวางแผนและดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

3. การเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถของบุคลากรพร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณ รัฐควรจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งโครงการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการบริหารจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในหน่วยงานท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ภาคสนาม รวมถึงสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม กฎหมายและนโยบายควรเปิดช่องทางและส่งเสริมบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการมรดกโลก โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินการอนุรักษ์ เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมและเสริมสร้างความยั่งยืนของการอนุรักษ์

5. การควบคุมและบริหารจัดการผลกระทบจากการพัฒนาและการท่องเที่ยว ควรมีมาตรการทางกฎหมายและนโยบายที่เข้มงวดในการควบคุมการพัฒนาในพื้นที่มรดกโลก โดยเฉพาะการก่อสร้างอาคารสูงหรือกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจำกัดจำนวนผู้เข้าชม การจัดการเส้นทางเดิน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) เพื่อปกป้องคุณค่าความโดดเด่นสากลของมรดกโลก

6. การปรับปรุงระบบการตรวจสอบและการบังคับใช้กฎหมาย ควรพัฒนากลไกการตรวจสอบ การติดตาม และการรายงานผลการดำเนินงานอนุรักษ์มรดกโลกให้มีความโปร่งใสและมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน รวมถึงเสริมสร้างการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อลดปัญหาการละเมิดและการบุกรุกพื้นที่มรดกโลกอย่างผิดกฎหมาย

7. การพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์มรดกโลก กฎหมายสิ่งแวดล้อมควรได้รับการปรับปรุงให้มีบทบัญญัติที่เจาะจงและมีมาตรการปกป้องคุณค่าความโดดเด่นสากล (OUV) ของแหล่งมรดกโลก และกำหนดให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องรวมถึงการประเมินผลกระทบทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมเชิงบูรณาการอย่างชัดเจน

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์บทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาว่ากฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยสามารถตอบสนองพันธกรณีตามอนุสัญญามรดกโลก ค.ศ. 1972 ได้อย่างไร และพบข้อเท็จจริงที่สำคัญหลายประการ 1) บทบาทของกฎหมายไทย กล่าวคือ กฎหมายไทย โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายผังเมือง มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองและอนุรักษ์ ได้แก่ 1.1) การกำหนดสถานะทางกฎหมายของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ทำให้สามารถประกาศขึ้นทะเบียนเพื่อคุ้มครองได้ตามกฎหมาย 1.2) การควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยเฉพาะการกำหนดเขตควบคุมโบราณสถาน เพื่อป้องกันการรื้อถอน ดัดแปลง หรือก่อสร้างที่กระทบต่อคุณค่า 1.3) การให้อำนาจหน่วยงานรัฐ เช่น กรมศิลปากร ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการดูแล บำรุง และจัดการโบราณสถาน และ 1.4) การสร้างกรอบความรับผิดชอบทางอาญามีโทษทางอาญาและปรับที่ชัดเจนต่อผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ 2) ประสิทธิภาพของกฎหมายไทย กล่าวคือ แม้มกฎหมายไทยจะเป็นกลไกสำคัญ แต่ในเชิงประสิทธิภาพยังมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ 2.1) ขาดกฎหมายเฉพาะสำหรับมรดกโลก 2.2) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มุ่งเน้นที่ “โบราณสถาน” โดยทั่วไป แต่ไม่ได้กำหนดสถานะหรือกลไกการจัดการที่สอดคล้องกับพันธกรณีภายใต้อนุสัญญามรดกโลก ค.ศ. 1972 ของยูเนสโก 2.3) การจัดการแบบแยกส่วน การบังคับใช้กระจายอยู่หลายหน่วยงาน เช่น กรมศิลปากร กรมทรัพยากรธรณี กรมอุทยานฯ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อน ขาดเอกภาพ 2.4) ขาดการบูรณาการกับกฎหมายอื่น กฎหมายผังเมืองและกฎหมายสิ่งแวดล้อมยังไม่ได้ถูกเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับการคุ้มครองแหล่งมรดกโลก ส่งผลให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือโครงการเศรษฐกิจมักขัดแย้งกับการอนุรักษ์ 2.5) การบังคับใช้ที่ไม่เข้มแข็ง แม้จะมีโทษทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติการบังคับใช้ยังไม่เข้มงวด บางกรณีมีการบุกรุกหรือก่อสร้างใกล้เขตโบราณสถานโดยไม่ถูกดำเนินคดีอย่างจริงจัง และ 2.6) ขาดกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน กฎหมายไทยยังเน้นอำนาจรัฐเป็นหลัก ขณะที่มาตรฐานสากลให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมรดกโลก และ 3) ความเห็นเชิงสรุป โดยภาพรวม กฎหมายไทยมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการคุ้มครองโบราณสถาน แต่ ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรม ที่ต้องอาศัยกลไกพิเศษในระดับสากล ทั้งด้านความชัดเจนทางกฎหมาย ความเข้มแข็งของการบังคับใช้ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ดังนั้น หากประเทศไทยต้องการยกระดับมาตรการให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ ควรพิจารณา มาตรการเฉพาะว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก หรือปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่ให้ครอบคลุมเรื่อง 1) สถานะทางกฎหมายของมรดกโลก 2) กลไกการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน 3) การคุ้มครองสภาพแวดล้อมโดยรอบ (Buffer Zone) และ

4) การมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยเหตุนี้ กฎหมายไทยในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม แต่ยังคงต้องการการพัฒนาและปรับปรุงอย่างเร่งด่วนเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศและตอบสนองต่อความท้าทายในยุคปัจจุบัน การดำเนินนโยบายที่เหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนของมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทยให้คงอยู่คู่กับสังคมและประวัติศาสตร์ชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2562). การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมควบคุมมลพิษ.
- กรมศิลปากร. (2568). ประวัติและภารกิจของกรมศิลปากร. เรียกใช้เมื่อ 23 กรกฎาคม 2568 จาก <http://www.finearts.go.th>
- กระทรวงมหาดไทย. (2562). พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: สำนักกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ.
- สมชาย จงจิตต์ตรง. (2560). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2535). พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง. (2561). การบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกภายใต้กฎหมายผังเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง.
- สำนักงานศิลปากร. (2504). พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักพิมพ์กรมศิลปากร.
- สุภาวดี วงศ์พรหม. (2564). ข้อจำกัดและความท้าทายของกฎหมายไทยในการบริหารจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- อรอุมา จิรัฐติกาลชัย. (2563). การดำเนินงานของประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีอนุสัญญามรดกโลก. วารสารสังคมศาสตร์, 24(1), 102-118.
- UNESCO. (1972). Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage 1972. Paris: UNESCO.
- _____. (1991). Sukhothai Historical Park-Si Satchanalai-Kamphaeng Phet. Paris: UNESCO.
- _____. (1992). Ban Chiang Archaeological Site. Paris: UNESCO.
- _____. (2005). Managing World Heritage Sites in Thailand: Issues and Recommendations. Paris: UNESCO.
- _____. (2007). Managing World Heritage Sites in Thailand: Issues and Recommendations. Paris: UNESCO.
- _____. (2010). The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Paris: UNESCO.

การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนด้วยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน ตามแนวเชิงพุทธวิธี*

COMMUNITY-BASED RENEWABLE ENERGY MANAGEMENT WITH NATURAL RESOURCES FOR SUSTAINABILITY THROUGH BUDDHIST APPROACH

นพชัย ธีรทิตสกุล*, พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, พระมหาประกาศิต ฐิติปัสสัทธิกร

Noppachai Thiratsakun*, Phramaha Boonlert Chuaithani, Phramaha Prakasit Thitipassathikorn

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเขตนครปฐม นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom Campus, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: noppachaith@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาสภาพบริบทและศักยภาพของชุมชนในการจัดการพลังงานทดแทน 2) สร้างความตระหนักรู้ด้านการจัดการพลังงานทดแทนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติตามแนวเชิงพุทธวิธี และ 3) พัฒนารูปแบบการจัดการพลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนเพื่อความยั่งยืน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ดำเนินการ 3 รอบตามวงจรการวิจัย ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 30 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชน วัด โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในเขตเทศบาลเมืองไทรบุรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนไทรบุรีมีบริบทและศักยภาพที่เหมาะสมต่อการจัดการพลังงานทดแทน เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติและเศรษฐกิจฐานรากที่หลากหลาย เช่น การใช้เศษวัสดุทางการเกษตรผลิตชีวมวล การจัดการเศษอาหารเพื่อผลิตก๊าซชีวภาพ และการประยุกต์ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในครัวเรือน วัด และโรงเรียน อีกทั้งยังมีโครงสร้างสังคมเข้มแข็งภายใต้ความร่วมมือบรรพบุรุษ (บ้าน - วัด - โรงเรียน) 2) กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและตระหนักถึงคุณค่าการใช้พลังงาน โดยบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนา ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 เพื่อปรับพฤติกรรมการใช้พลังงานให้สมดุลและยั่งยืน และ 3) ได้ข้อเสนอเป็น “รูปแบบการจัดการพลังงานทดแทนเชิงพุทธวิธีเพื่อความยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน การบูรณาการหลักพุทธวิธี การจัดการทรัพยากรพลังงาน และการสร้างกลไกสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่สามารถเป็นแนวทางให้ชุมชนอื่นนำไปประยุกต์ใช้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการด้านพลังงาน ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พลังงานทดแทนชุมชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This study aimed to 1) examine the community context and potential for renewable energy management, 2) raise awareness of renewable energy management for the sustainability of natural resources through a Buddhist-oriented approach, and 3) develop a community-based renewable energy management model for sustainability. The research employed Participatory Action Research (PAR), conducted in three cycles following the research spiral: planning, action, observation, and reflection. The key informants consisted of 30 participants purposively selected, including experts, community leaders, local residents, temples, schools, government agencies, and private sector representatives in Rai Khing Municipality, Nakhon Pathom Province. The findings revealed that 1) Rai Khing community has favorable contexts and potential for renewable energy management due to its diverse natural resources and grassroots economy, such as utilizing agricultural residues for biomass production, managing food waste for biogas generation, and applying solar energy in households, temples, and schools. The community also has a strong social structure under the Baworn (Home-Temple-School) collaboration model. 2) The participatory research process fostered shared learning and enhanced community awareness in the mindful use of energy, integrating Buddhist principles such as Sangahavatthu IV to encourage balanced and sustainable energy use. and 3) The study proposed a “Buddhist-oriented Renewable Energy Management Model for Sustainability,” consisting of four components: community participation, integration of Buddhist principles, renewable energy resource management, and supportive mechanisms from various sectors. This model can serve as a guideline for other communities to address energy demands, mitigate environmental impacts, and enhance quality of life in line with sustainable development.

Keywords: Community Renewable Energy, Community Participation, Sustainable Development

บทนำ

ในระดับสากล เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 7 “พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้” และเป้าหมายที่ 13 “การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางพลังงานและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ (United Nations, 2015) การปรับตัว (Adaptation) และการจัดการความเสี่ยงทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก เป็นกลไกสำคัญในการรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยบทบาทของชุมชนในการสร้างความยืดหยุ่น (Resilience) ผ่านการมีส่วนร่วมและการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ถือเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนานโยบายและมาตรการที่บูรณาการทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และ

สิ่งแวดล้อม เพื่อให้การปรับตัวของประเทศไทยสามารถตอบสนองต่อความท้าทายด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน (Limsaku, A. et al., 2025) นอกจากนี้ การส่งเสริมแนวคิดเชิงพุทธวิถี เช่น ความพอเพียง ความสมดุล และการเคารพธรรมชาติ สามารถเสริมสร้างทัศนคติและพฤติกรรมด้านการใช้พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติอย่างรับผิดชอบ ช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวและพัฒนาความยั่งยืนในระดับท้องถิ่นควบคู่กับนโยบายระดับชาติและมาตรการระหว่างประเทศ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาวิจัยการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนด้วยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนตามแนวเชิงพุทธวิถี โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อสร้างความร่วมมือเชิงระบบในการจัดการพลังงาน การส่งเสริมความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยคาดว่าผลการวิจัยจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการวางแผนนโยบายและการปฏิบัติในชุมชนจริง ช่วยให้การจัดการพลังงานทดแทนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนวทางพุทธวิถี (Chaichana, C., 2017) การพัฒนาพลังงานทดแทนในชุมชนชนบทของไทยว่า ควรเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ และการจัดการอย่างยั่งยืน โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งยังช่วยลดต้นทุนพลังงาน และเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (Supohong, J., 2025) โดยพิจารณาผลกระทบของพฤติกรรมบริโภคและการจัดการพลังงานในพื้นที่ ชุมชนไทยมีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ในการผลิตพลังงานทดแทนได้หลากหลาย แต่ยังขาดระบบการจัดการ ความรู้ทางเทคนิค และกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่งผลให้หลายชุมชนเริ่มพิจารณาแนวทางการใช้พลังงานอย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2564) การใช้แนวทางแบบบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นวิธีการที่มีศักยภาพในการสร้างความยั่งยืนทั้งด้านทรัพยากรและจิตสำนึกของคนในชุมชน การจัดการพลังงานทดแทนในระดับชุมชนได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในบริบทของการส่งเสริมความมั่นคงทางพลังงาน ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และการพึ่งพาตนเองในระดับท้องถิ่น (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2566) ประเทศไทยมีกำลังการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนรวมทั้งสิ้น 16,117 เมกะวัตต์ คิดเป็น 21.63% ของกำลังผลิตไฟฟ้าทั้งหมด โดยพลังงานแสงอาทิตย์มีสัดส่วนสูงที่สุดถึง 41.35% ของพลังงานทดแทนทั้งหมดในระดับชุมชน เทคโนโลยีพลังงานทดแทน เช่น แผงโซลาร์เซลล์บนหลังคา (Rooftop Solar PV) เต้าชีวมวล และระบบผลิตก๊าซชีวภาพจากเศษอาหารหรือมูลสัตว์ ถูกนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนการผลิตไฟฟ้าและความร้อนอย่างมีประสิทธิภาพ ลดต้นทุนพลังงานในครัวเรือน ตัวอย่างเช่น โครงการชุมชนพึ่งพาตนเองด้านพลังงาน ที่ดำเนินการโดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานและสถาบันการศึกษาในปี 2565 - 2566 มีการติดตั้งโซลาร์เซลล์ใน 12 ชุมชนต้นแบบ และพบว่า สามารถลดค่าไฟฟ้าได้เฉลี่ย 35 - 50% ต่อครัวเรือน ได้ระบุวางแผนปฏิบัติราชการรายปี พ.ศ. 2566 มุ่งเน้นการพัฒนากลยุทธ์ด้านพลังงานอย่างยั่งยืน ครอบคลุมการจัดการพลังงานทดแทน การอนุรักษ์พลังงาน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคเอกชน พร้อมทั้งวางแนวทางการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การบริหารจัดการพลังงานมีประสิทธิภาพสูงสุดและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ (สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, 2566) การมีส่วนร่วม

ของชุมชนช่วยส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและเพิ่มความตระหนักรู้ของประชาชนต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม (พนม เกตุมาน และคณะ, 2566) การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพลังงานชีวมวล พบว่า ความรู้ ความเข้าใจ และความไว้วางใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการพลังงานทดแทนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 8 ขั้นตามลำดับอำนาจจากต่ำสุดถึงสูงสุด และได้รับการต่อยอดในงานวิจัยสมัยใหม่ (Pretty, J. N., 2013) ได้ระบุว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากการมีส่วนร่วมช่วยสร้างความรู้ ความสามารถ และความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิกชุมชน ทำให้โครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการมีความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องมาพร้อมกับอำนาจในการกำหนดทิศทางของโครงการร่วมกับภาครัฐ นอกจากนี้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการจัดการพลังงานในหลายพื้นที่ โดยเน้นความพอดี มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ตัวอย่างชุมชนไร่ขิง จังหวัดนครปฐม ได้นำหลักดังกล่าวมาใช้ในการวางระบบการจัดการเศษอาหารไปผลิตก๊าซชีวภาพ และติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์บนหลังคาวัด โรงเรียน และบ้านเรือนเพื่อการผลิตพลังงานใช้เอง ซึ่งนอกจากช่วยลดค่าใช้จ่าย ยังช่วยลดคาร์บอนฟุตพริ้นต์ของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ โดยสรุป การจัดการพลังงานทดแทนในระดับชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศสู่สังคมคาร์บอนต่ำ การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่การออกแบบ การจัดการ และการบำรุงรักษาระบบพลังงานถือเป็นหัวใจของความสำเร็จ การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และการสร้างแรงจูงใจในระยะยาวจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ ประเทศไทยยังมีช่องว่างในการพัฒนาโมเดลการจัดการพลังงานแบบยั่งยืนที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณของชุมชน ซึ่งควรได้รับการศึกษาต่อไป

ชุมชนไร่ขิง-บ้านไร่ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่มีความโดดเด่นด้านการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน โดยเฉพาะการปลูกส้มโอ กล้วยหอม และพืชผักสวนครัว ซึ่งถือเป็นรายได้หลักของครัวเรือน พื้นที่ดังกล่าวจะมีทรัพยากรธรรมชาติและระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านพลังงานอยู่บ้าง แต่ยังขาดกลไกการจัดการพลังงานทดแทนในระดับชุมชนที่เป็นระบบและยั่งยืนปัญหาหลักที่พบจากการศึกษาภาคสนาม และการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบปัญหาหลัก 3 ประการ ดังนี้ 1) การจัดการเศษอาหารและของเสียจากการเกษตรยังไม่มีระบบรองรับที่ชัดเจน เช่น การเททิ้งลงแม่น้ำหรือรวมกับขยะชุมชน ส่งผลต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมค่าไฟฟ้าและค่าเชื้อเพลิงสูงกลุ่มเกษตรกรและผู้มีรายได้น้อยประสบกับต้นทุนพลังงานที่สูง เนื่องจากขาดเทคโนโลยีที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านการพลังงานการรับรู้ด้านพลังงานทดแทนของชุมชนอยู่ในระดับต่ำขาดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันความต้องการของชุมชนชุมชนมีความต้องการให้เกิด “โมเดลการจัดการพลังงานที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วม ดูแล และใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม” เช่น การผลิตก๊าซชีวภาพจากเศษอาหารการติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์บนพื้นที่สาธารณะ เช่น ศาลาเอนกประสงค์ วัด หรือโรงเรียนการสร้างกลุ่มอาสาสมัครเพื่อดูแลระบบพลังงานในพื้นที่ลักษณะกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัย ประกอบด้วย ครัวเรือนเกษตรกรที่มีการผลิตเศษวัสดุชีวมวลหรือเศษอาหารเป็นประจำผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ที่เป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมร่วมกันกลุ่มเยาวชนและอาสาสมัครชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่อเนื่องบทบาทและประสบการณ์ของนักวิจัย

นักวิจัยมีประสบการณ์ตรงในการทำงานเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนไร่ชิง - บ้านไร่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 โดยได้ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น จัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาพลังงานจัดเวิร์คช็อปเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ชุมชนร่วมกันออกแบบแผนจัดการพลังงานสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำท้องถิ่นและตัวแทนหน่วยงานรัฐเพื่อประเมินศักยภาพและข้อจำกัดในการสนับสนุนด้านพลังงานนักวิจัยยังได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น สังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการในการส่งเสริมพลังงานทดแทนเชิงพุทธวิถีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่าการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถสร้างโมเดลการจัดการพลังงานทดแทนที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทชุมชนชนบทของไทย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการพัฒนาแนวทางการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านการสร้างความรู้และความเข้าใจของประชาชนในชุมชน เป้าหมายของการวิจัยเปรียบเสมือนเข็มทิศในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมทั้งในระดับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของคนในชุมชนในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบกับปรากฏการณ์ “การเปลี่ยนผ่านด้านพลังงาน” (Energy Transition) อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในระดับชุมชน ซึ่งเกิดจากความตื่นตัวต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ค่าไฟฟ้าที่เพิ่มสูงขึ้น และการสนับสนุนจากนโยบายของรัฐ เช่น แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2561 - 2580 (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2566) ที่มุ่งลดการพึ่งพาพลังงานฟอสซิล และส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ชีวมวล และก๊าซชีวภาพในหลายชุมชนเริ่มมีการติดตั้งระบบผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์บนหลังคาบ้าน โรงเรียน วัด และพื้นที่รกร้าง เช่น หลุมฝังกลบขยะ จนเกิดเป็น “ฟาร์มพลังงานชุมชน” ที่ช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางพลังงาน ควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน โดยบูรณาการแนวคิดทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลัก สังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความเอื้อเฟื้อ และการพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียงของคนในชุมชนการวิจัยมุ่งสร้างรูปแบบการจัดการพลังงานที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสนับสนุนการพัฒนาสู่ความยั่งยืนทางด้านพลังงาน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ
2. เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติตามแนวเชิงพุทธวิถี
3. เพื่อสร้างแนวทางในการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติตามแนวเชิงพุทธวิถี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งยึดกระบวนการหมุนเวียนเป็นวงรอบ ประกอบด้วย การสะท้อนความคิด การวางแผนร่วมกัน การลงมือปฏิบัติ

การสังเกตร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีการประสานงานกับชุมชน หน่วยงานราชการ และองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เทศบาลเมืองไผ่ซาง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการพลังงานทดแทน การดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็นสามระยะที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน

ในระยะเตรียมการ (Pre-Research) มีการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อทำความเข้าใจสภาพปัญหา บริบทชุมชน ความตื่นตัวด้านพลังงานทดแทน โครงสร้างชุมชน และปัจจัยเชิงการบริหารจัดการภายใน จากนั้นในระยะวางแผน (Planning Phase) ได้มีการจัดอบรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และพัฒนาทักษะด้านการจัดการพลังงานทดแทน โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับผู้นำชุมชนและประชาชนรวม 5 คน การอบรมมุ่งเสริมศักยภาพปราชญ์ชุมชนเพื่อให้สามารถนำไปต่อยอดและขับเคลื่อนกิจกรรมพลังงานในพื้นที่ต่อไป

ต่อมาในระยะปฏิบัติตามแผน (Implementation Phase) ได้ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่กำหนดไว้ เช่น การลงพื้นที่ศึกษาดูงานหน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้านการจัดการพลังงานทดแทน และการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมผู้เข้าร่วมจำนวน 20 คน ประกอบด้วย ทั้งการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากหลายหน่วยงาน เช่น เทศบาลเมืองไผ่ซาง มหาวิทยาลัย บริษัทเอกชน องค์กรบริหารส่วนตำบล และสถาบันพัฒนาพลังงานชุมชน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ประกอบกับสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย เพื่อสังเคราะห์ผลลัพธ์ในแต่ละระยะ และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาการจัดการพลังงานในชุมชนอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธี วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย เพื่อสรุปผลเชิงปริมาณในแต่ละระยะการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (Reliability & Validity) ความน่าเชื่อถือ (Reliability): มีการทำ pilot test สำหรับแบบสอบถามหรือเครื่องมือสัมภาษณ์ เพื่อประเมินความสอดคล้องของคำถามและความเสถียรของข้อมูลความจริงตามวัตถุประสงค์ (Validity): ใช้วิธี triangulation เปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น การสัมภาษณ์ กลุ่มสนทนา และการสังเกตการณ์ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและลดอคติ บันทึกและจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และใช้ซอฟต์แวร์วิเคราะห์เชิงคุณภาพหรือฐานข้อมูลกลาง เพื่อตรวจสอบย้อนหลังได้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของการวิจัย จึงมีข้อเสนอแนะเชิงวิธีวิจัยเพิ่มเติม ได้แก่ ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่หลากหลายมากขึ้น เช่น เยาวชน เกษตรกร และผู้สูงอายุ เพื่อสะท้อนมุมมองที่แตกต่างและลดการพึ่งพาข้อมูลจากผู้นำหรือผู้ทรงคุณวุฒิเพียงกลุ่มเดียว นอกจากนี้ควรจัดให้มีระบบการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นมาตรฐานมากขึ้น การใช้ซอฟต์แวร์วิเคราะห์เชิงคุณภาพหรือฐานข้อมูลกลาง ซึ่งจะช่วยลดความซ้ำซ้อนและเอื้อต่อการตรวจสอบย้อนหลัง อีกทั้งการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ควรกำหนดเกณฑ์ที่โปร่งใสและชัดเจน พร้อมทั้งบันทึกกระบวนการคัดกรองเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเสริมความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยในสายตาผู้อ่านและผู้ประเมิน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ผู้ร่วมกิจกรรมสนทนากลุ่มเฉพาะและการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวิจัย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์บทเรียน โดยได้ใช้วิธีคัดเลือก ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐในชุมชน จำนวน 20 ท่าน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันข้อมูลและเก็บข้อมูลเชิงลึก โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากตัวแทนนักวิชาการด้านพลังงาน ตัวแทนจากหน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชนในชุมชนในพื้นที่ 10 ท่าน

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากต้องการข้อมูลเชิงลึกและข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนตามแนวเชิงพุทธวิถี โดยคำนึงถึงคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเด็นพลังงานทดแทนในชุมชน ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาพลังงานทดแทนในพื้นที่ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้อง ครบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวทาง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อร่วมกันค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่เป้าหมาย PAR เป็นกระบวนการวิจัยที่ผสมผสานระหว่าง การปฏิบัติและการไตร่ตรองเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แท้จริงและเสริมศักยภาพของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งนี้ การใช้ PAR ยังช่วยสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบร่วมกันภายในชุมชน สนับสนุนให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและการบริหารจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ (Kemmis, S. & McTaggart, R., 2005) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ชีวมวล และก๊าซชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ตามแนวคิดเชิงพุทธวิถี ซึ่งให้ความสำคัญกับความพอเพียง ความสมดุล และการเคารพธรรมชาติ (ศุภวรรณ อ่อนละมัย, 2563) ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การเน้นการนำผลวิจัยไปใช้จริงในพื้นที่เป้าหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยนักวิจัยทำงานอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ลักษณะสำคัญของ PAR ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation) ของสมาชิกชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบกิจกรรม การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกัน (Co-learning) ผ่านกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ และการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) การประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ การลงพื้นที่สัมภาษณ์หน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มพลังงานในชุมชน ผลจากกระบวนการวิจัยนี้นำไปสู่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ การพัฒนาทักษะ การสร้างทีม และการจัดอบรมกลุ่มพลังงาน

ท้องถิ่น โดยมีการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอิทธิบาท 4 สัปปุริสธรรม 7 และสังคหวัตถุ 4 เข้ากับแนวทางการจัดการพลังงานทดแทน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงนโยบาย การปฏิบัติ และการสร้างจิตสำนึก (ศุลชัย สระทองหัก, 2565) นอกจากนี้ ได้มีการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ การสื่อสารผ่านเวทีชุมชน และการนำเสนอผลการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งช่วย สร้างความตระหนักรู้แก่สมาชิกในชุมชนในการจัดการพลังงานทดแทนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติตามแนวเชิงพุทธวิถีย่างเป็นรูปธรรม โดยพบว่า การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2558) รวมถึงการสื่อสารผ่านเวทีชุมชนเป็นช่องทางสำคัญในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ (ประเสริฐ ตรีนุชกร, 2561) การนำเสนอผลการลงมือปฏิบัติจริงช่วยสร้างแรงบันดาลใจและสร้างต้นแบบการใช้พลังงานทดแทนที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน

จากแนวทางดังกล่าว บทบาทของผู้วิจัยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบกิจกรรม ติดตามผล และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยมีหน้าที่เป็นทั้งผู้ประสานงานและผู้สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน (Co-learning) โดยใช้ เครื่องมือวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งประกอบด้วย การจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในทุกขั้นตอนการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิการลงพื้นที่ สัมภาษณ์หน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มพลังงานในชุมชนการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ และเวทีชุมชนเพื่อถ่ายทอดความรู้และสร้างความตระหนักรู้การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท 4 สัปปุริสธรรม 7 และสังคหวัตถุ 4 เข้ากับแนวทางการจัดการพลังงานทดแทนกระบวนการดังกล่าวช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและการจัดการพลังงานทดแทนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้จากการดำเนินงานเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนเทศบาลเมืองไผ่ซาง โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งครอบคลุมการสะท้อนคิด การวางแผน การปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

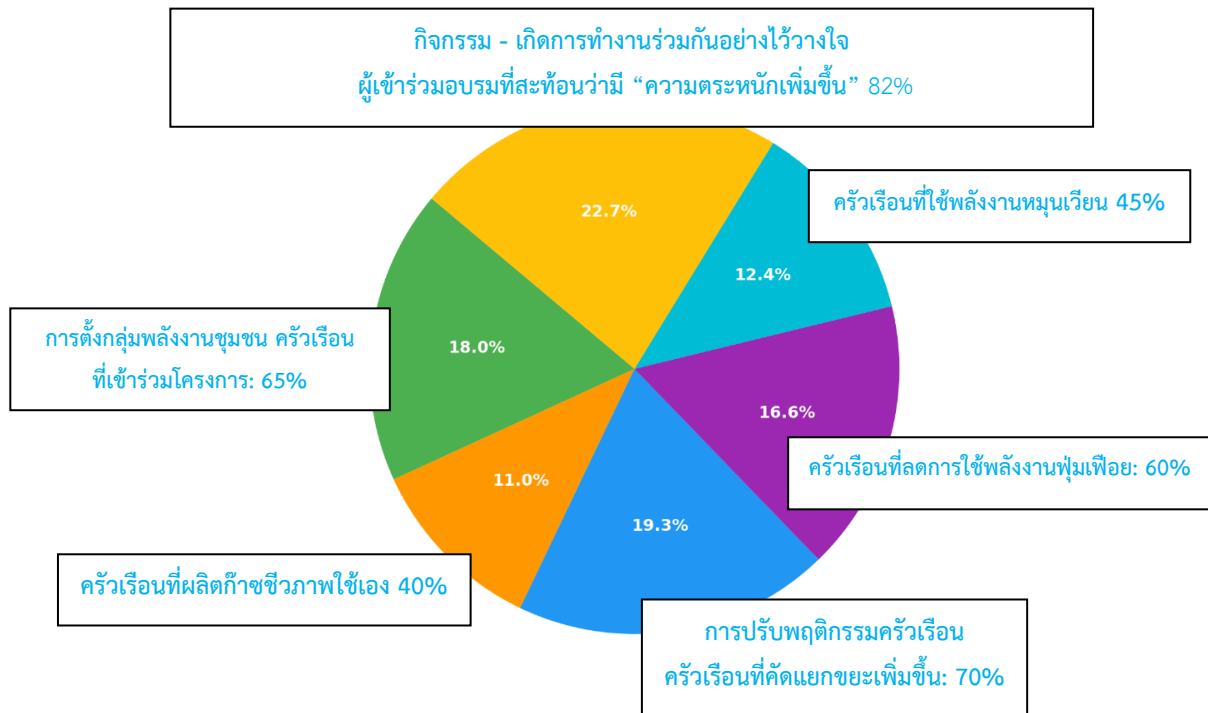
1. ผลการศึกษาด้านการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน พบว่า ชุมชนเทศบาลเมืองไผ่ซางมีแนวโน้มให้ความสำคัญต่อการใช้พลังงานทางเลือกมากขึ้น โดยเฉพาะการนำของเสียจากครัวเรือนและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาผลิตเป็นพลังงานชีวมวลและก๊าซชีวภาพ อีกทั้งยังมีการจัดตั้ง “กลุ่มพลังงานชุมชน” เพื่อเป็นแกนกลางในการวางแผน ประสานความร่วมมือ และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ความรู้เชิงเทคนิค และการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติม

2. ผลการสร้างความรู้ในการจัดการพลังงานทดแทนตามแนวเชิงพุทธวิถิ พบว่า ชุมชนได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางเสริมสร้างความร่วมมือ ความเอื้อเฟื้อ และ

ความรับผิดชอบร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การแบ่งปันวัสดุและความรู้ (ทาน) การใช้ถ้อยคำสร้างสรรค์ในการประชุมและการอบรม (ปิยวาจา) การปฏิบัติเป็นแบบอย่างโดยผู้นำและปราชญ์ชุมชน (อรรถจริยา) และการทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม (สมานัตตตา) ซึ่งส่งผลให้เกิดบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในชุมชน

3. ผลการพัฒนาแนวทางการจัดการพลังงานทดแทนเชิงพุทธวิธี ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการการสื่อสารผ่านเวทีชุมชน และการถ่ายทอดผลการดำเนินงานจริง ช่วยสร้างความเข้าใจเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง พอดี และพอประมาณ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกชุมชน เช่น การลดการใช้พลังงานฟุ่มเฟือย การคัดแยกขยะ และการสนับสนุนการใช้พลังงานหมุนเวียนในครัวเรือน แนวทางดังกล่าวไม่เพียงส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังเป็นรากฐานในการขยายผลไปสู่การพัฒนาเชิงนโยบายและการจัดการพลังงานในระดับที่กว้างขึ้น

ภาพที่ 1 กิจกรรมกลุ่มพลังงานชุมชน

สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ประเด็นสำคัญ ข้อมูลเชิงตัวเลข/ตัวชี้วัด คือ 1) การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน - การผลิตพลังงานจากเศษอาหารและวัสดุเกษตร - การตั้งกลุ่มพลังงานชุมชน ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ 65% ครัวเรือนที่ผลิตก๊าซชีวภาพใช้เอง 40% อัตราการลดค่าไฟฟ้าเฉลี่ย/ครัวเรือน 15% 2) การสร้างความตระหนักถึงเชิงพุทธวิธี - ใช้สังคหวัตถุ 4 ในการประชุม/กิจกรรม - เกิดการทำงานร่วมกันอย่างไว้วางใจ ผู้เข้าร่วมอบรมที่สะท้อนว่ามี "ความตระหนักเพิ่มขึ้น" 82% ระดับความพึงพอใจต่อการสื่อสารแบบสร้างสรรค์ 4.5/5 คะแนน และ 3) แนวทางการพัฒนาเชิงพุทธวิธี - อบรมเชิงปฏิบัติการและเวทีชุมชน - การปรับพฤติกรรมครัวเรือน ครัวเรือนที่คัดแยกขยะเพิ่มขึ้น 70% ครัวเรือนที่ลดการใช้พลังงานฟุ่มเฟือย 60% ครัวเรือนที่ใช้พลังงานหมุนเวียน 45%

อภิปรายผล

1. การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเทศบาลเมืองไรซ์มีการจัดการพลังงานที่สอดคล้องกับบริบททางกายภาพ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยอาศัยทรัพยากรท้องถิ่น เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ เศรษฐกิจเกษตร และเศษอาหาร มาผลิตพลังงานในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ ระบบหมักก๊าซชีวภาพขนาดครัวเรือน และการจัดตั้ง “กลุ่มพลังงานชุมชน” เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการโครงการและถ่ายทอดองค์ความรู้ ความสำเร็จของการขับเคลื่อนพลังงานทดแทนในระดับชุมชน ขึ้นอยู่กับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการรวมกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถจัดการพลังงานได้ด้วยตนเอง (อิตติยา รัตนวราหะ, 2561) social acceptance ในการพัฒนาพลังงานหมุนเวียน โดยเน้นว่าความยั่งยืนของโครงการพลังงานจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อชุมชนยอมรับและมีส่วนร่วมจริง ไม่ใช่เพียงการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ (Wüstenhagen, R. et al., 2007) ความสำเร็จของการใช้พลังงานทดแทนขึ้นอยู่กับการรวมกลุ่ม ความรู้ และการมีส่วนร่วมต่อเนื่องของคนในพื้นที่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดระดับนานาชาติ (Sims, R. E. H. et al., 2005); (Avelino, F. & Rotmans, J., 2009) ที่เน้นการจัดการพลังงานแบบมีเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบพลังงานยั่งยืน

2. การประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการจัดการพลังงานทดแทนผลการวิจัยชี้ว่า การนำสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา มาใช้ในกระบวนการจัดการพลังงาน ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนอย่างมีการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในชุมชน มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคม โดยช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การบริโภคสุราและบุหรี่ยังส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคม โดยช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การบริโภคเหล้าและบุหรี่ยังส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (พระอุดมสิทธินายก, 2562) การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”มีการสร้างเวทีสนทนาเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สถาบันวิจัยญาณสังวรมีข้อเสนอให้หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน/ผู้นำทางศาสนา ร่วมมือกันเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดสันติภาพเชิงพุทธ โดยสอดแทรกการเคารพสิทธิในพื้นที่อัตลักษณ์และเสริมทักษะ อาชีพในพื้นที่ด้วย (ประเวศ วัฒนาแก้ว และคณะ, 2565) เนื่องจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกระดับช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายสังคม ช่วยให้การวางแผนและการตัดสินใจในชุมชนสอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่ และส่งผลให้การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้นที่ชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมเหล่านี้เสริมสร้างทุนทางสังคมและส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ ความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชน (Agrawal, A., 2014) ซึ่งรวมถึงการรวมความรู้ท้องถิ่น การประสานงานระหว่างสมาชิกชุมชน และการปรับตัวเข้ากับนโยบายหรือกฎระเบียบของรัฐ การจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดความขัดแย้ง และสนับสนุนความยั่งยืนในระยะยาว (Schusler, T. M. et al., 2003) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติช่วยสร้างความรู้ร่วมและความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของสมาชิกชุมชน ส่งผลให้การตัดสินใจและการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรมีความยั่งยืนมากขึ้นในต่างประเทศที่ยืนยันความสำคัญของ “กติกาสังคมและความไว้วางใจ” ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบกับหลักพุทธธรรมที่ใช้ในกรณีศึกษาไทย (ศิวกกร อินญา และคณะ, 2567) การบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับแนวคิดทฤษฎีในกระบวนการและหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษาช่วยส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทั้งยังสร้างความเข้าใจด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาสอดคล้องกับค่านิยมทางสังคมและบริบทวัฒนธรรมไทย

3. การสร้างความตระหนักรู้ในการจัดการพลังงานทดแทนตามแนวเชิงพุทธวิถีกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ เวทีสื่อสาร และการถ่ายทอดประสบการณ์จริงช่วยให้ครัวเรือนมีพฤติกรรมการใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่า เช่น การลดการใช้ไฟฟ้าฟุ่มเฟือย การคัดแยกขยะ และการสนับสนุนการใช้พลังงานหมุนเวียนในครัวเรือน โดยมีผลลัพธ์เชิงปริมาณ เช่น จำนวนครัวเรือนเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น 45% ภายใน 6 เดือน และลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงานเฉลี่ย 25% ต่อครัวเรือน อีกทั้งยังสามารถผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์เฉลี่ย 5 กิโลวัตต์ - ชั่วโมงต่อวันต่อครัวเรือน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดความพอเพียงและแรงจูงใจ (Jackson, T., 2005) การบริโภคอย่างยั่งยืนสามารถส่งเสริมได้ผ่านการทำความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมีหลักฐานจากงานวิจัยหลายฉบับที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจและความตั้งใจในการบริโภคอย่างยั่งยืน (Gifford, R., 2014) ปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมมีผลต่อความห่วงใยด้านสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมเชิงสิ่งแวดล้อมของบุคคลอย่างชัดเจน ปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น นโยบายสาธารณะ บริบททางวัฒนธรรม และแรงจูงใจทางเศรษฐกิจสามารถส่งเสริมหรือจำกัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น การพัฒนากลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการบริโภคและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนจึงควรพิจารณาทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและสังคมควบคู่กัน (Dearing, J. W., 2009) ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงกับหลักพุทธวิถี เช่น ความพอเพียง ความเมตตา และวินัยในตนเอง

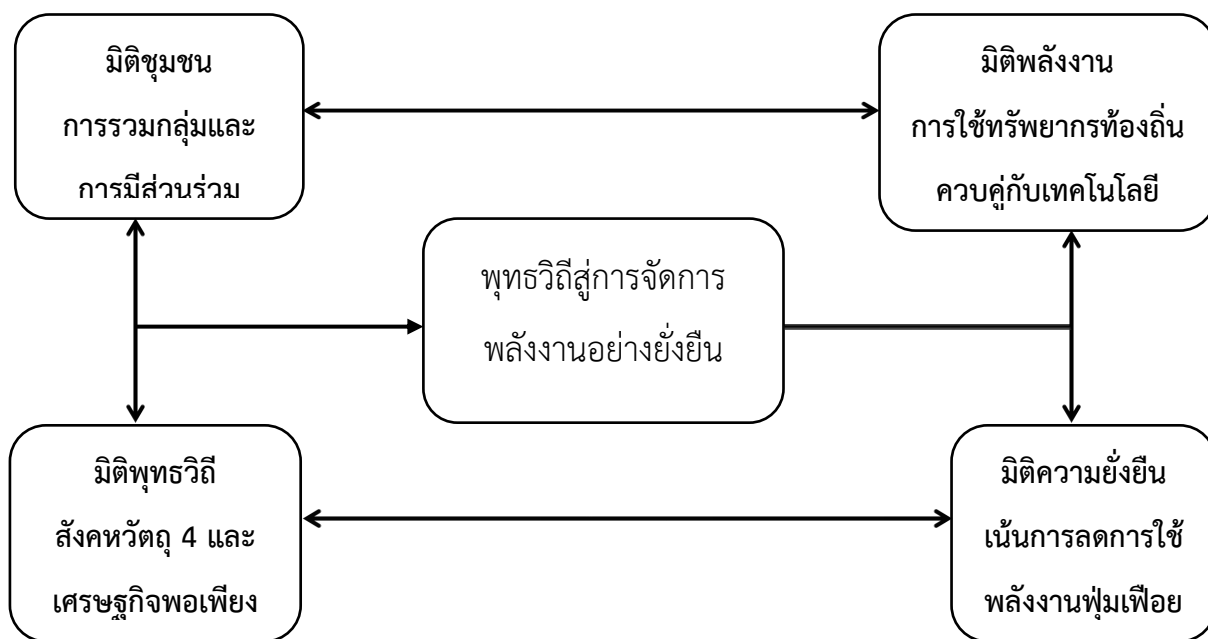
สรุปผลการวิจัยการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้เมื่อมีการผสมองค์ความรู้ท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสม และหลักพุทธวิถีที่ช่วยสร้างแรงจูงใจทั้งทางสังคมและจิตใจ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิด “พุทธวิถีสู่การจัดการพลังงานอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการนำไปปฏิบัติในระดับพื้นที่

ข้อจำกัดของงานวิจัย

1. ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร - การสนับสนุนด้านงบประมาณและเทคโนโลยีที่ทันสมัยยังไม่เพียงพอ ทำให้บางกิจกรรม เช่น การติดตั้งระบบผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ในทุกครัวเรือน ไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วน
2. ข้อจำกัดด้านระยะเวลา - การเก็บข้อมูลและติดตามผลดำเนินการเพียง 6 - 12 เดือน จึงอาจยังไม่สะท้อนผลลัพธ์ระยะยาวต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้พลังงานของชุมชน
3. ข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วม - แม้มีครัวเรือนเข้าร่วมจำนวนมาก แต่ยังมีบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพัง หรือครัวเรือนที่ขาดความรู้ด้านเทคนิค ไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่

4. ข้อจำกัดด้านการวัดเชิงปริมาณ - ตัวชี้วัดบางด้าน เช่น “ระดับความไว้วางใจ” หรือ “แรงจูงใจทางพุทธวิธี” ยังพึ่งพาการประเมินเชิงคุณภาพและการรายงานตนเอง ซึ่งอาจมีอคติ (Bias) ในการตอบ

5. ข้อจำกัดด้านการเปรียบเทียบ - งานวิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่เทศบาลเมืองไผ่เชิงเพียงแห่งเดียว จึงอาจไม่สามารถสรุปอ้างอิงทั่วไป (Generalization) ไปยังชุมชนที่มีบริบททางสังคมหรือเศรษฐกิจแตกต่างกัน

ภาพที่ 2 โมเดลพุทธวิธีสู่การจัดการพลังงานอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยสังเคราะห์เป็นโมเดล “พุทธวิธีสู่การจัดการพลังงานอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นต้นแบบที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติในระดับพื้นที่ โมเดลดังกล่าว ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 4 มิติ ดังนี้

มิติชุมชนเน้นการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการตัดสินใจและจัดการพลังงานทดแทน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครัวเรือน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่น (Resilience) และการดูแลระบบพลังงานอย่างยั่งยืน

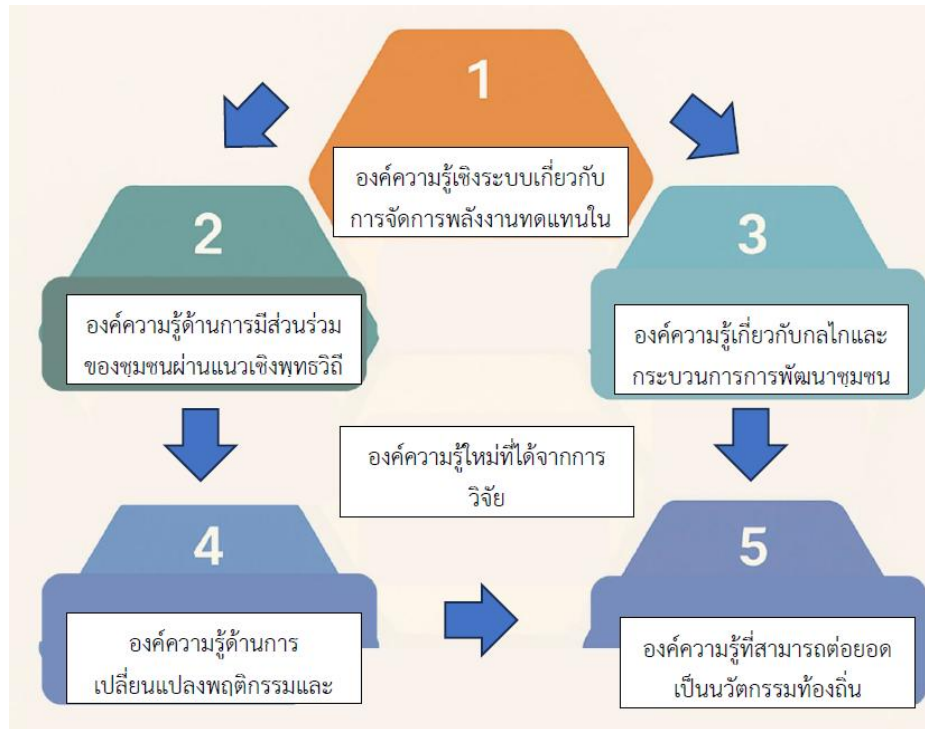
มิติพลังงานเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นควบคู่กับเทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานชีวมวล และก๊าซชีวภาพ การจัดการพลังงานที่เหมาะสมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

มิติพุทธวิธียึดหลัก สังคหวัตถุ 4 และเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมคุณธรรม เช่น ความเอื้อเฟื้อ การพึ่งพาตนเอง และความพอดีในการใช้พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยสร้างแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ให้ชุมชนรักษาสีสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

มิติความยั่งยืนเน้นการลดการใช้พลังงานฟุ่มเฟือยและสร้างพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ระยะยาว

โมเดลนี้จึงเป็นแนวทางเชิงบูรณาการที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนพลังงานระดับพื้นที่ สร้างความตระหนักรู้ และยกระดับคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 กระบวนการสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ องค์ความรู้ด้านที่ 1 คือ องค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนได้รูปแบบการจัดการพลังงานที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ องค์ความรู้ด้านที่ 2 คือ องค์ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านแนวเชิงพุทธวิธี พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่นอิทธิบาท 4 ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกส่วนรวมเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน องค์ความรู้ด้านที่ 3 คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับกลไกและกระบวนการการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เช่นการจัดตั้ง “กลุ่มพลังงานชุมชน” การอบรมเยาวชนเป็นผู้นำด้านพลังงานการจัดกิจกรรมสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องพลังงาน องค์ความรู้ด้านที่ 4 คือ องค์ความรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีแนวโน้มใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่า และพัฒนาเครื่องมือพลังงานทดแทนจากวัสดุท้องถิ่น และองค์ความรู้ด้านที่ 5 คือ องค์ความรู้ที่สามารถต่อยอดเป็นนวัตกรรมท้องถิ่น เช่น การประดิษฐ์ตู้อบแสงอาทิตย์แบบประหยัด การหมักเศษอาหารเป็นแก๊สชีวภาพขนาดเล็กในครัวเรือน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดการพลังงานทดแทนในชุมชน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ชีวมวล และ ก๊าซชีวภาพ มีศักยภาพในการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ หากผสมผสานแนวคิด พุทธวิธี ที่เน้นความพอเพียง ความสมดุล และความเคารพต่อธรรมชาติเข้ากับกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงานจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และยั่งยืนจึงควรส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการใช้และดูแลระบบพลังงานทดแทน พร้อมสนับสนุนบทบาทของ ผู้นำชุมชน และ เครือข่ายภาคีท้องถิ่น ให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้และเป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้ พลังงานอย่างยั่งยืนการบูรณาการแนวคิดพุทธวิธีในกิจกรรมด้านพลังงานของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จะช่วย ส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และการพึ่งพาตนเอง ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สังคหวัตถุ 4 และ อิทธิบาท 4 ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายหรือแผนพัฒนาชุมชนด้านพลังงาน ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผลการดำเนินงานตามแนวทางนี้สามารถใช้เป็น ต้นแบบในการจัดการ พลังงานทดแทนอย่างยั่งยืน และขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียง รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือในการอบรม ถ่ายทอด และรณรงค์เรื่องการใช้พลังงานอย่างมีจริยธรรม สมดุล และเคารพสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้ สามารถพัฒนา แนวทางวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการพลังงานทดแทนในชุมชนที่มีบริบทต่างกัน ทั้งด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากร รวมถึงประเมินผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว เพื่อวัดความคุ้มค่า และความยั่งยืนอย่างรอบด้าน และพัฒนาเครื่องมือวัดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงด้านการใช้พลังงานของชุมชน ตามแนวพุทธวิธีอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยสรุป ข้อเสนอแนะแนวทางนี้ไม่เพียงช่วยให้ชุมชนมีพลังงานเพียงพอและใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล แต่ยังสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม พึ่งพาตนเอง และสอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่น และสนับสนุนการกำหนดนโยบาย ด้านพลังงานระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2564). รายงานประจำปี พ.ศ. 2564. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนา พลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน.
- _____. (2566). รายงานการทดแทนพลังงานของประเทศไทย ปี 2566. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาพลังงาน ทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน.
- ธิตยา รัตนวราหะ. (2561). การจัดการพลังงานทดแทนโดยใช้ทุนทางสังคมในชุมชนชนบทจังหวัดเชียงราย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวช วัฒนาแก้ว และคณะ. (2565). การสังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ปกติวิถีใหม่. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 27(2), 28-44.
- ประเสริฐ ตรีนุชกร. (2561). บทบาทของการสื่อสารในการพัฒนาชุมชนชนบท. วารสารการพัฒนาชุมชน, 12(2), 45-59.

- พนม เกตุมาน และคณะ. (2566). การพัฒนาพลังงานทดแทนในชุมชนเพื่อความยั่งยืน. วารสารการพัฒนาชุมชน, 18(2), 45-60.
- พระอุดมสิทธินายก. (2562). การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดเหล้า บุหรี่เชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดนนทบุรี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2558). การจัดการความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน. วารสารสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 12(2), 15-25.
- ศิวกร อินภูเขา และคณะ. (2567). การบูรณาการพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีกระบวนการและหน้าที่ในการบริหาร สถานศึกษา. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(2), 562-579.
- ศุภวรรณ อ่อนละมัย. (2563). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนตามหลักพุทธธรรม: กรณีศึกษา เครือข่ายชุมชนจังหวัดมหาสารคาม. วารสาร มจร. อุบลราชธานี, 8(2), 110-127.
- ศุภชัย สระทองหัก. (2565). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ไทย ทรงดำ บ้านดอนทราย ตำบลสระกะเทียม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(9), 75-95.
- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. (2566). แผนปฏิบัติราชการรายปี พ.ศ. 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน นโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.), กระทรวงพลังงาน.
- Agrawal, A. (2014). Studying the commons, governing common-pool resources, and the future of the field. *Environmental Science & Policy*, 36(2014), 113-121.
- Avelino, F. & Rotmans, J. (2009). Power in transition: An interdisciplinary framework to study power in relation to structural change. *European Journal of Social Theory*, 12(4), 543-569.
- Chaichana, C. (2017). Promoting Community Renewable Energy as a tool for Sustainable Development in Rural Areas of Thailand. *Energy Procedia*, 12(141), 114-118.
- Dearing, J. W. (2009). Applying diffusion of innovation theory to intervention development. *Research on Social Work Practice*, 19(5), 503-518.
- Gifford, R. (2014). Environmental psychology matters. *Annual Review of Psychology*, 65(2014), 541-579.
- Jackson, T. (2005). Motivating sustainable consumption: A review of evidence on consumer behaviour and behavioural change. Research Report: University of Surrey.
- Kemmis, S. & McTaggart, R. (2005). Participatory action research: Communicative action and the public sphere. California: Sage Publications Ltd.
- Limsaku, A. et al. (2025). Climate Change Adaptation Implementation and Governance in Thailand: Increased Resilience and Potential Conflicts. *Risks, Resilience and Interdependency*, 19(7), 89-110.
- Pretty, J. N. (2013). Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development*, 23(8), 1247-1263.

- Schusler, T. M. et al. (2003). Social learning for collaborative natural resource management. *Society & Natural Resources*, 16(4), 309-326.
- Sims, R. E. H. et al. (2005). Carbon emission and mitigation cost comparisons between fossil fuel, nuclear and renewable energy resources for electricity generation. *Energy Policy*, 33(7), 1049-1056.
- Supohong, J. (2025). The Role of Community Participation in the Development of Contemporary Thai Society A Case Study of the Model Community of Ban Dong Bung Dong Mueang Am Sub-district Khao Suan Kwang District Khon Kaen Province. *Journal of Academic and Research in Social Sciences*, 1(2), 35-43.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York: United Nations.
- Wüstenhagen, R. et al. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy Policy*, 35(5), 2683-2691.

การส่งเสริมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอดงเจน จังหวัดลำปาง *

INNO PROMOTION OF PROCESSING TO CREATE ADDED VALUE OF WILD SWEET VEGETABLES OF BAN MAE WA DENCHAI MAE WA SUBDISTRICT THOEN DISTRICT LAMPANG PROVINCE

พระอธิการปันแก้ว วัธโล*, พระปลัดประพนธ์ อยู่สำราญ, พระมหาประกาศิต ฐิตะปิตธิกร

Phraathikarn Pankeaw Wathalo*, Phrapalad Prapoj Yusamran, Phramaha Prakasit Thitipatthikorn

คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Buddhapanyasri Dvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: pawattapon1983@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย 2) เพื่อพัฒนาการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย และ 3) เพื่อส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอดงเจน จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่มและสัมภาษณ์วิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่วะ จำนวน 5 คน 2) เกษตรอำเภอดงเจน พัฒนาชุมชนอำเภอดงเจน จำนวน 7 คน 3) นักวิชาการด้านอาหาร นักวิชาการด้านการออกแบบสินค้าและบรรจุภัณฑ์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง จำนวน 8 คน 4) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 3 คน และ 5) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักหวานป่า จำนวน 7 คน ทั้งหมด 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาแปรรูปผักหวาน โดยศึกษาเรื่องการปลูกผักหวานป่า การเก็บเกี่ยวผลผลิตผักหวานป่า และการแปรรูปผักหวานป่า เช่น ยอดอ่อนนำมาทำอาหาร รากนำมาทำยารักษาโรค 2) พัฒนาการแปรรูปผักหวานป่า โดยนำผักหวานป่าที่ปลูกแบบธรรมชาติปลอดสารพิษ มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบ ขนมดอกจอก ขนมทองม้วน และ 3) การส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปผักหวานป่า โดยพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ การออกแบบโลโก้จากอัตลักษณ์ชุมชน และพัฒนารูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แบบออนไลน์ และสร้างเครือข่ายจัดแสดงสินค้าและออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เช่น งานกาชาดจังหวัดลำปาง งานโอท็อป จังหวัดลำปาง ผลลัพธ์จากการวิจัยเกิดกลุ่มแปรรูปผักหวานป่า ได้แบรนด์หวานเด่น ได้ผลิตภัณฑ์แปรรูป คือ ขนมข้าวเกรียบ ขนมดอกจอก ขนมทองม้วน

คำสำคัญ: การส่งเสริมการแปรรูป, การสร้างมูลค่าเพิ่ม, ผักหวานป่า, อัตลักษณ์ชุมชน

Abstract

This research aims to 1) Study the processing of wild sweet vegetable in Mae Wa Den Chai community, 2) Develop the processing of wild sweet vegetable in Mae Wa Den Chai community, and 3) Promote the value-added of wild sweet vegetable processing in Mae Wa Den Chai community, Mae Wa sub-district, Thoen district, Lampang province. This study used participatory action research methods. The tools used were in-depth interviews, focus group discussions, and research seminars. Key informants were divided into 5 groups: 1) Village headmen, village chiefs, and the mayor of Mae Wa sub-district administrative organization, totaling 5 persons; 2) Thoen district agricultural officers, Thoen district community development officers, totaling 7 persons; 3) Food academics, product and packaging design academics, Suan Dusit University, Lampang center, totaling 8 persons; 4) Local scholars, totaling 30 persons; and 5) 7 groups of wild sweet vegetable growers. Content analysis revealed that 1) The study of wild sweet vegetable processing included the cultivation of wild sweet vegetable, harvesting of wild sweet vegetable, and processing of wild sweet vegetable such as young shoots for cooking. Roots are used as medicine. 2) Development of wild vegetable processing by using naturally grown, non-toxic wild vegetables to process into rice crackers, water lily snacks, and Thong Muan snacks. and 3) Promotion of adding value to wild vegetable processing by developing packaging designs, logo designs from community identity, and developing online product sales formats. Creating a network for product exhibitions and sales booths, such as at the Lampang Red Cross Fair and the Lampang OTOP Fair. The research results resulted in a wild vegetable processing group, a distinctive brand, and processed products, namely rice crackers, water lily snacks, and Thong Muan snacks.

Keywords: Promotion of Processing, Value-Added Creation, Wild Sweet Vegetable, Community Identity

บทนำ

ป่า ต้นไม้ สมุนไพร พืชผักต่าง ๆ เป็นสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์สามารถดำรงชีวิตประจำวันอยู่ได้ ด้วยการเก็บพืชผักที่ขึ้นตามธรรมชาติ มาเป็นอาหารมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น มันฝรั่ง มันสำปะหลัง รากบัว หัวไชเท้า กะหล่ำปลี หัวหอม กระเทียม ผักหวาน พริก เป็นต้น (เดชา ศิริภัทร, 2534) ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจในยุคไทยแลนด์ 4.0 ให้เป็นการเจริญเติบโตแบบเศรษฐกิจใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทุนทางภูมิปัญญา แทนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะหมดไป เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ นับเป็นนโยบายที่ได้รับการยอมรับจากหลายประเทศทั่วโลก ในปัจจุบันกระทรวงวัฒนธรรมได้ส่งเสริมการนำ “ทุนทางภูมิปัญญา” มาพัฒนาต่อยอดในเชิง “อุตสาหกรรมภูมิปัญญาสร้างสรรค์” เนื่องจากเห็นว่าประเทศไทยมีประวัติศาสตร์

ที่ยาวนาน มีมรดกทางภูมิปัญญาอันล้ำค่า ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ นำมาต่อยอดให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศได้ดี สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ว่าด้วยบริบทการพัฒนาประเทศ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ด้วยการประยุกต์ใช้ทุนทางภูมิปัญญา เทคโนโลยีและนวัตกรรม ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มธุรกิจชุมชนผ่านอัตลักษณ์ของพื้นที่ ให้สามารถใช้ประโยชน์และต่อยอด จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและทรัพยากรในพื้นที่ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

บริบทบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอดงเจน จังหวัดลำปาง เป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งที่ได้มีการปลูกและเพาะต้นกล้าผักหวานป่าขาย สร้างรายได้ในช่วงอากาศร้อนหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวแล้วเสร็จ โดยผักหวานป่าจัดเป็นพืชผักชนิดหนึ่งที่มีผู้นิยมบริโภคกันมาก ความต้องการทางการตลาดสูง ปริมาณผลผลิตผักหวานป่าในธรรมชาติจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงทำให้เกิดการเก็บเกี่ยวใบผักหวานแบบตัดกิ่ง โคนต้น เพื่อเก็บใบอ่อนให้ทันต่อผู้บริโภค จึงมีแนวโน้มว่าผักหวานป่าจะหาบริโภคได้ยาก มีราคาแพงขึ้น ทั้งยังทำให้ต้นผักหวานป่ามีโอกาสสูญพันธุ์ได้ง่ายด้วย ซึ่งวิธีการขยายพันธุ์ผักหวานป่าที่นิยมมากที่สุดในปัจจุบัน คือ การเพาะเมล็ด เพราะสามารถขยายพันธุ์ได้ในปริมาณมากและได้ผลผลิตดีกว่าวิธีการอื่น ๆ อย่างไรก็ตามการขยายพันธุ์ผักหวานป่าด้วยเมล็ดมีข้อจำกัดที่ต้องใช้เมล็ดพันธุ์จากผลผักหวานป่าที่สุกและใหม่เท่านั้น โดยการเก็บเมล็ดพันธุ์มาปลูกจะเก็บได้ เฉพาะในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม เมื่อเก็บเมล็ดมาแล้วต้องทำการเพาะภายใน 7 วัน เท่านั้น (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง, 2567)

การจำหน่ายผักหวานป่าของชาวบ้านแม่วะเด่นชัย ส่วนมากจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางประจำหมู่บ้าน โดยกำหนดราคาประมาณกิโลละ 90 - 80 ต่อกิโลกรัม จนกระทั่งปลายปี 2567 ราคาต่ำมากจนไม่มีพ่อค้าคนกลางรับซื้อ ชาวบ้านเลยปล่อยให้ยอดผักหวานป่าแก่จัด ไม่สามารถทำเป็นอาหารได้ ทำให้ชาวบ้านขาดรายได้ในครัวเรือน เพราะส่วนมาก ประกอบอาชีพทำนา และรายได้เสริม ก็คือ ผักหวานป่าที่ชาวบ้านปลูกกันทุกหลังคาเรือน โดยประมาณ 30 - 50 ต้นต่อครัวเรือน ชาวบ้านบางรายคิดที่จะโค่นต้นผักหวานป่าทิ้ง เพื่อปลูกต้นไม้อื่นทดแทน โดยมีการจำหน่ายตัดราคากันเกิดขึ้นจึงมีราคาลดลง การผลิตมากขึ้นผู้บริโภคคงเดิมหรือลดลงหรือผู้บริโภคหันไปสนใจบริโภคผักชนิดอื่นแทน ถ้าปล่อยสภาพปัญหาเป็นเช่นนี้ต่อไป ชาวบ้านคงมีรายได้จากผักหวานลดลง บางรายอาจถึงกับเปลี่ยนอาชีพเสริมอย่างอื่น เช่น ปลูกต้นไม้อื่นทดแทนและเนื้อที่อันจำกัดของชาวบ้าน ถ้าเป็นเช่นก็เป็นที่น่าเสียดาย เพราะการปลูกผักหวานกว่าจะได้เก็บเกี่ยวผลผลิตต้องใช้เวลาประมาณ 3 - 5 ปี จึงจะเก็บเกี่ยวได้ และปลูกต้นไม้อื่นก็ใช้เวลา 3 - 5 ปีเช่นกัน หรือมากกว่าก็น่าเป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง (สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่วะ, 2567)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอดงเจน จังหวัดลำปาง” โดยศึกษาถึงการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย เพื่อขับเคลื่อนไปสู่พัฒนาการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชน

บ้าน แม่ะเด่นชัย โดยการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นนวัตกรรม รวมทั้งการพัฒนาแบบ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า โดยส่งเสริมช่องทางการจัดจำหน่ายรูปแบบออนไลน์ การสร้างเครือข่าย การจัดแสดงสินค้าและออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าเพิ่มมากยิ่งขึ้น นำไปสู่แนวทางการส่งเสริมอาชีพและรายได้จากผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่าต้นแบบด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา ในเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย ตำบลแม่ะ อำเภอลำปาง
2. เพื่อส่งเสริมการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย
3. เพื่อพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม อันประกอบด้วย เทคนิค Participatory workshop เทคนิค AIC เพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลจากกระบวนการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เหล่านี้ สำหรับการเก็บรวบรวม ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 5 ระยะ คือ การเตรียมการ (Pre-Research) การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ ตามแผน (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ประชากรและผู้ให้ข้อมูล สำคัญในชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย ตำบลแม่ะ อำเภอลำปาง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้ผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องด้านการส่งเสริมการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย ตำบลแม่ะ อำเภอลำปาง ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษา จำนวน 20 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ะ จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 2 ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ หัวหน้า เกษตรอำเภอลำปาง พัฒนาชุมชนอำเภอลำปาง ครูการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลแม่ะ จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 3 นักวิชาการด้านอาหาร มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง นักวิชาการด้านการออกแบบสินค้าและ บรรจุภัณฑ์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 4 ราษฎรชาวบ้านด้านการเพาะปลูกผักหวานป่า จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 5 ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักหวานป่า จำนวน 9 คน กลุ่มตัวอย่างผู้ร่วมปฏิบัติการวิจัย ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแม่ะตำบลแม่ะ อำเภอลำปาง หมู่ที่ 5 ที่เข้าร่วม กลุ่ม โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ต้องเป็น สมาชิกกลุ่ม 2) ต้องเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพด้านผลิตภัณฑ์ 3) ต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการส่งเสริมการแปรรูป การสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 4) มีความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างผู้ร่วมปฏิบัติ การวิจัย จำนวน 34 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ แบบสัมภาษณ์ โดยไม่กำหนด โครงสร้างในข้อคำถาม เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดให้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือ ในการวิจัย นอกจากตัวผู้วิจัยเองผู้วิจัยก็ยังเลือกใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น บันทึกภาคสนามของผู้วิจัยที่ได้ทำการบันทึก ระหว่างการสังเกต และการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการจัดเก็บข้อมูลทุกระยะของการทำกิจกรรม

กลุ่มย่อยกับกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการปลูกผักหวานป่า และ 2) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้เริ่มรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระยะการเตรียมการ เพื่อสำรวจแนวทางการวิจัย แหล่งข้อมูล สอบถามรายชื่อและตำแหน่ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติการ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเตรียมความพร้อมให้สามารถดำเนินการวิจัยในทันทีที่โครงการได้รับการอนุมัติ ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ เทคนิคการจัดประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Workshop) เพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยและเก็บ รวบรวมข้อมูลจากกระบวนการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) การติดต่อประสานงานกับประธานชุมชน เพื่อเข้าไปศึกษาตามขั้นตอนการวิจัย 2) การประสานงานเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของการสร้างความรู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกัน 3) การนัดหมายวัน เวลา และสถานที่เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย จัดประชุม ระดมสมองเพื่อสร้างรูปแบบและวางแผนการนำรูปแบบไปใช้ 4) การจัดบันทึกและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมา วิเคราะห์และรายงานผล 5) การติดตามประเมินผล และ 6) การประเมินผลและเขียนรายงานผลการศึกษาวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต โดยก่อนการวิเคราะห์จะดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลมา วิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดตามลักษณะของแนวคิด ทฤษฎี หรือกรอบแนวคิดในการวิจัย และ 2) การวิเคราะห์ โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบ เพื่อหาความสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุป ทั้งนี้ มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ 1) การจัดกระทำ กับข้อมูล (Data Making) ประกอบด้วย การจัดทำหน่วยวิเคราะห์ (Utilization) การกำหนดตัวอย่าง (Sampling) การบันทึก (Recording) 2) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) คือ การเลือก การจับสาระสำคัญของข้อมูล และการปรับเปลี่ยนข้อมูลให้ชัดเจนและง่ายต่อการเข้าใจ 3) การสกัด (Inference) คือ การอ้างอิงสรุปสาระ และ 4) การวิเคราะห์ (Analysis) ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) นำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมโค้ดคำพูด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ นั่นคือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บ รวบรวมนั้น มีความสมบูรณ์นั้น ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัย ได้ชัดเจนสมบูรณ์และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัยหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอด กระบวนการวิจัย และในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายอธิบาย และพรรณนา จากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น และสรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย ตำบลแม่ะ อำเภอลำปาง พบว่า กระบวนการปลูกผักหวานป่า โดยต้องคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ผักหวานป่าที่สมบูรณ์มีคุณภาพดี เป็นเมล็ดใหม่ ไม่ค้างปีและแมลงไม่กิน หลังจากการเก็บยอดและใบที่สมบูรณ์มีคุณภาพ ที่ทำความสะอาดดีแล้ว ขั้นตอนต่อไป เป็นกระบวนการตากแห้ง โดยมีขั้นตอน ดังนี้ การตากยอดและใบผักหวาน คือ การนำยอดและใบผักหวาน ที่สมบูรณ์ มีคุณภาพดีไปตากแดด ทิ้งไว้ประมาณ 3 - 5 วัน แล้วนำมาเก็บไว้ในที่ร่ม เพื่อไม่ให้ยอดและใบผักหวาน ที่ตากแห้งเกิดความชื้น และการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย ประกอบด้วย ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน และผลอ่อน ของผักหวานป่า นิยมนำมารับประทานเป็นผัก โดยอาจนำมาลวกให้สุกแล้วใช้เป็นผักจิ้ม กับน้ำพริก ลาบ ใช้เป็นเครื่องเคียง หรืออาจนำไปผัดน้ำมัน หรือนำมาใช้ประกอบอาหารในเมนูต่าง ๆ เช่น แกงเลียง แกงส้ม แกงอ่อม เป็นต้น ผลแก่นำมาลวกเนื้อทิ้ง แล้วนำเมล็ดไปต้มรับประทานเช่นเดียวกับเมล็ดขนุน จะมีรสหวานมัน ผลสุกของผักหวานป่า สามารถนำมารับประทานเป็นผลไม้ได้ด้วย และเป็นอาหารของนกและสัตว์ ต่าง ๆ อีกด้วย รากผักหวานป่า ใช้เป็นสมุนไพรแก้อาการปวดศีรษะ อาการร้อนในกระหายน้ำ “ผักหวานป่าจัดเป็น ทั้งอาหารและยาประจำฤดูร้อน แก้อาการของธาตุไฟได้ตามแพทย์แผนไทย ส่วนยอดนิยมนำมาปรุงอาหาร มีรส หวานกรอบช่วยแก้ร้อนในกระหายน้ำ” (กฤษณา จันยวงแก้ว, 2567)

ยอดอ่อนของผักหวานป่า สามารถนำมาประกอบอาหาร ประเภทต่าง ๆ เช่น แกงเลียง แกงส้ม แกงอ่อม แกงปลา แกงกะทิสด แกงกับไข่มดแดง แกงคั่ว ต้มจืด ผักจิ้มกับ น้ำพริก

ผลสุกของผักหวานป่า นำมารับประทานเป็นผักและ ผลไม้ ใช้เป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย แพะ แกะ

รากของผักหวานป่า นำมาเป็นสมุนไพรเพื่อทำเป็นยา รักษาโรคชนิดต่าง ๆ เช่น แก้อาการปวดศีรษะ แก้ไข้ แก้อาการร้อนในกระหายน้ำ แก้กะเสาะสาย แก้อาการ ปวดท้อง

ภาพที่ 1 แสดงการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย

2. ผลการส่งเสริมแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย ตำบลแม่ะ อำเภอลำปาง พบว่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบผักหวานป่า โดยเตรียมวัตถุดิบ ประกอบด้วย แป้งมัน 1 กิโลกรัม ผักหวาน

ปาสตบดแล้ว 2 ชีด น้ำตาล 3 ช้อนโต๊ะ เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ ผงฟู 1 ช้อนโต๊ะ น้ำมันพืช 1 ขวดลิตร เครื่องปรุงรส 1 ช้อนโต๊ะ เตรียมอุปกรณ์ ประกอบด้วย กระทะ เตารีด ท็อป เครื่องซั่ง กะละมังสแตนเลส ขั้นตอนการแปรรูป ยอดและใบผักหวานป่า ผสมแป้งมัน น้ำตาล เกลือ ผงฟู ผักหวานเข้าด้วยกัน หมักทิ้งไว้ 10 นาที จากนั้นนำมาปั่น เป็นท่อน ๆ และพันด้วยใบตองทิ้งไว้ 10 นาที เสร็จแล้วนำมานึ่ง 1 ชั่วโมง จากนั้นแช่ตู้เย็น ห้ามแช่ช่องฟิต 1 คืน เสร็จแล้วนำมาหั่น แล้วตากแดดจัด 1 วัน เสร็จแล้วนำมาทอดให้สุกทั่ว การแปรรูปผลิตภัณฑ์ดอกจอกผักหวานป่า เตรียมวัตถุดิบ ประกอบด้วย แป้งข้าวเจ้า 1 กิโลกรัม แป้งมัน 2 ชีด น้ำตาลทรายแดง 7 ชีด ผงผักหวาน 1 ชีด กะทิ 7 ชีด ไข่ไก่ 4 ฟอง เกลือป่น 1 ช้อนครึ่ง น้ำปูนใส 100 มิลลิลิตร น้ำเปล่า 900 มิลลิลิตร ขั้นตอนการแปรรูป ยอดและใบผักหวานป่า นำแป้งข้าวเจ้า แป้งมัน น้ำตาลทรายแดง ผงผักหวาน เกลือป่น น้ำกะทิ น้ำปูนใส ผสมให้เข้ากัน ตั้งกระทะนําน้ำมันพืชเปิดไฟให้ร้อน และนำแม่แบบแซ่ในกระทะให้ร้อนจัด นำแม่พิมพ์ที่อยู่ในกระทะร้อน ขึ้นมาจุ่มแป้งครึ่งแบบ แล้วใช้ไฟกลางในการทอด ขนดอกจอกพอดูเหลืองสีสวย นำมาใส่ในกระดาดซับน้ำมัน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทองม้วนผักหวานป่า เตรียมวัตถุดิบ ประกอบด้วย แป้งมัน 1 กิโลกรัม แป้งข้าวเจ้า ครึ่งถ้วยตวง ไข่เป็ด 2 ฟอง น้ำตาลมะพร้าว 1 กิโลกรัม กะทิสดครึ่งลิตร 500 มิลลิลิตร เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ น้ำมันพืช 4 ช้อนโต๊ะ ผักหวานสดบด 2 ชีด ขั้นตอนการแปรรูป ปั่นผักหวานสดไปไม่อ่อนไม่แก่ ผสมด้วย เกลือ กะทิ แป้งมัน แป้งข้าวเจ้า คลุกให้เข้ากันกรองด้วยผ้าขาวบาง พักแบ่งที่ผสมแล้วทิ้งไว้ ปิ้งแบ่งที่เตาแม่แบบ และม้วน (ต่อแผ่น) “ขนม ทองม้วนสด ให้เพิ่มผักหวานป่าหั่นเส้นบาง ๆ กับเมล็ดข้าวโพดต้มสุกลงไป ก็จะได้ทองม้วนสดผักหวานป่า” (กิตติยา คำมาเครือ, 2567)

การแปรรูปผักหวานป่า ผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบ
ผักหวานป่า ของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย

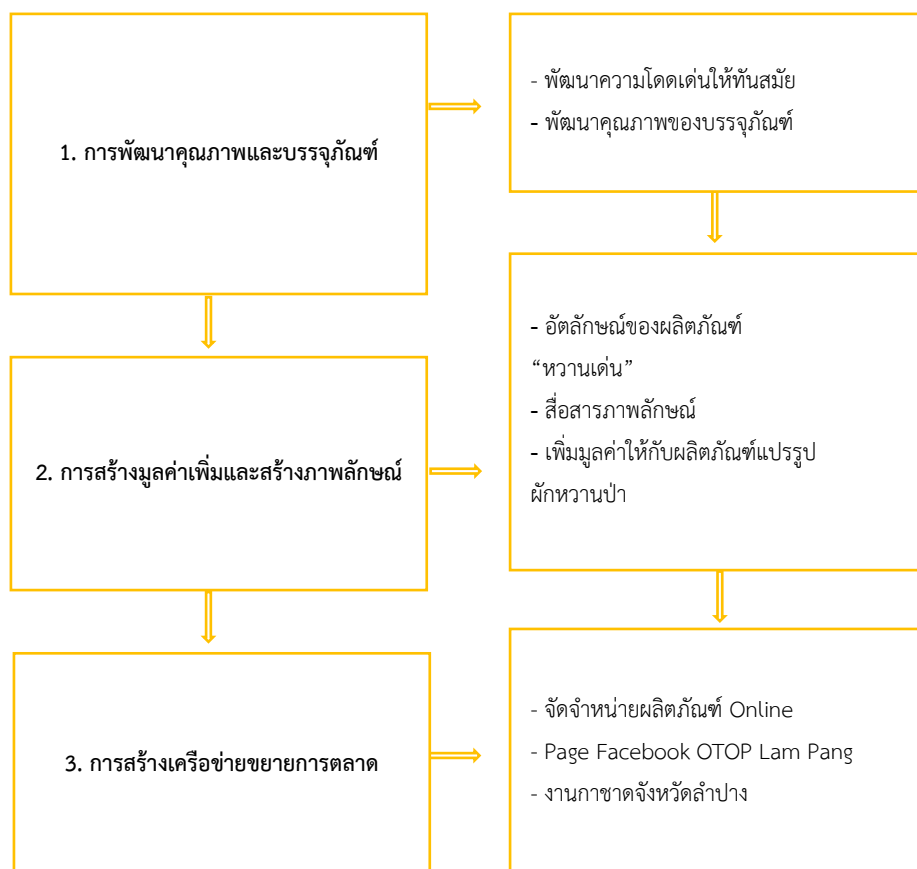
การแปรรูปผักหวานป่า ผลิตภัณฑ์ขนมดอกจอก
ของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย

การแปรรูปผักหวานป่า ผลิตภัณฑ์ขนมทองม้วน
ของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย

ภาพที่ 2 แสดงพัฒนาการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่ะเด่นชัย

3. ผลการพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอลำปาง พบว่า การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า การออกแบบ โลโก้ (Logo) ของผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่าจากอัตลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาแบบการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า โดยมีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านแม่วะเด่นชัย ที่มีองค์ความรู้และมีความสามารถ ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผักหวานป่า มาจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหวานเด่น โดยได้กำหนดแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์การแปรรูปผักหวานป่า ดังนี้ ด้านการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ โดยมีการจัดประชุม คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหวานเด่น เพื่อหารือวางแผนการแปรรูปผักหวานป่าของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนหวานเด่นในแต่ละเดือน ด้านการวางแผนการผลิต โดยคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหวานเด่น มีหน้าที่วางแผนกำลังการผลิต และรับรายการสั่งซื้อสินค้าเพื่อกระจายงานให้สมาชิก ด้านเตรียมการผลิต โดยกำหนด แผนให้มีการจ้างแรงงานการแปรรูปที่ทำจากผักหวานป่า เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ ด้านการตรวจสอบคุณภาพ ผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า โดยคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหวานเด่น จะเป็นผู้ตรวจคุณภาพและ มาตรฐานของผลิตภัณฑ์ ก่อนที่จะนำส่งลูกค้า ด้านการตลาด มีการส่งเสริมช่องทางการตลาดทั้งในรูปแบบ Online เช่น Page Facebook OTOP และเพื่อจัดแสดงสินค้าและออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่าในช่วง งานกาชาดจังหวัดลำปาง งานโอท็อปจังหวัดลำปาง

ภาพที่ 3 แสดงการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย

อภิปรายผล

1. การแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ตำบลแม่วะ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง สรุปได้ว่ากระบวนการปลูกผักหวานป่า โดยต้องคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ผักหวานป่าที่สมบูรณ์มีคุณภาพดี เป็นเมล็ดใหม่ไม่ค้ำปี และแมลงไม่กิน หลังจากการเก็บยอดและใบที่สมบูรณ์มีคุณภาพ ที่ทำความสะอาดดีแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นกระบวนการตากแห้ง โดยมีขั้นตอน ดังนี้ การตากยอดและใบผักหวาน คือ การนำยอดและใบผักหวานที่สมบูรณ์มีคุณภาพดีไปตากแดด ทิ้งไว้ประมาณ 3 - 5 วัน แล้วนำมาเก็บไว้ที่ร่ม เพื่อไม่ให้ยอดและใบผักหวานที่ตากแห้งเกิดความชื้น และการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ประกอบด้วย ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน และผลอ่อน ของผักหวานป่า นิยมนำมารับประทานเป็นผัก โดยอาจนำมาลวกให้สุกแล้วใช้เป็นผักจิ้มกับน้ำพริก ลาบ ใช้เป็นเครื่องเคียง หรืออาจนำไปผัดน้ำมัน หรือนำมาใช้ประกอบอาหารในเมนูต่าง ๆ เช่น แกงเลียง แกงส้ม ผลสุกของผักหวานป่า สามารถนำมารับประทานเป็นผลไม้ได้ด้วย และเป็นอาหารของนกและสัตว์ต่าง ๆ อีกด้วย เช่น วัว ควาย รากผักหวานป่า ใช้เป็นสมุนไพรแก้อาการปวดศีรษะ อาการร้อนในกระหายน้ำ แก้กระสับกระส่าย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เชาวฤทธิ์ ไส่ภักดี และคณะ ได้กล่าวถึง เสือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความต้องการสูงสุด โดยตั้งใจซื้อตามสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อเป็นของฝากของขวัญ หรือของที่ระลึก ซึ่งเลือกซื้อจากคุณภาพช่องทางการสั่งซื้อที่เลือก คือ แอปพลิเคชัน TikTok ความหลากหลายของรูปแบบเกิดจากความต้องการอนุรักษ์ผ้าไหมที่ทำด้วยสีจากวัตถุดิบธรรมชาติ การเติมลงลายโดยการขีดด้วยมือและทอด้วยกี่ ที่ยังไม่สูญหายไปจากชุมชน (เชาวฤทธิ์ ไส่ภักดี และคณะ, 2567)

2. การส่งเสริมแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย ประกอบด้วย การนำวัตถุดิบในชุมชน ได้แก่ ยอดและใบอ่อนผักหวานป่า มาล้างน้ำทำความสะอาดและตากแดดให้แห้งไม่ให้ความชื้น แล้วนำไปเข้าเครื่องบดเพื่อทำเป็นส่วนผสมของผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่าที่หลากหลาย เช่น ข้าวเกรียบผักหวานป่า ขนมดอกจอกผักหวานป่า ขนมทองม้วนผักหวานป่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วีระเชษฐ์ มั่งแว่น และคณะ ได้กล่าวถึงผลิตภัณฑ์ที่สามารถพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้ คือ ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปมาจากบัวแดง และผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสื่อให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการคิดการจัดการผลผลิตและทรัพยากร โดยนำวัตถุดิบ ทรัพยากรทุกประเภท ภูมิปัญญาของชุมชนมาร่วมสร้างสรรค์ผลผลิต ซึ่งรูปแบบและแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิก ส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ การดำเนินงานของกลุ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงการแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นดูมีคุณค่า มีมาตรฐาน (วีระเชษฐ์ มั่งแว่น และคณะ, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภัทราวดี วงษ์วาศ และคณะ ได้กล่าวถึง ผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ต้นแบบ คือ ห่อหมกฮวกกิ่งสำเร็จรูป และไส้กรอกอีสานกบ ทดสอบตลาดผลิตภัณฑ์ต้นแบบ พบว่า ห่อหมกฮวกกิ่งสำเร็จรูป ความชอบโดยรวมผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ย 8.1 คะแนน (ชอบมาก) การยอมรับในผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ เท่ากับ ร้อยละ 100 และคิดว่าจะซื้อร้อยละ 100 ในส่วนไส้กรอกอีสานกบ ความชอบโดยรวมผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ย 8.3 คะแนน (ชอบมาก) การยอมรับในผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ เท่ากับร้อยละ 100 และคิดว่าจะซื้อร้อยละ 100 ผลในการจัดกิจกรรมในภาพรวม พบว่า ร้อยละความพึงพอใจในกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 94.3 การติดตามการนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า 1) การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ในทางปฏิบัติใช้เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้

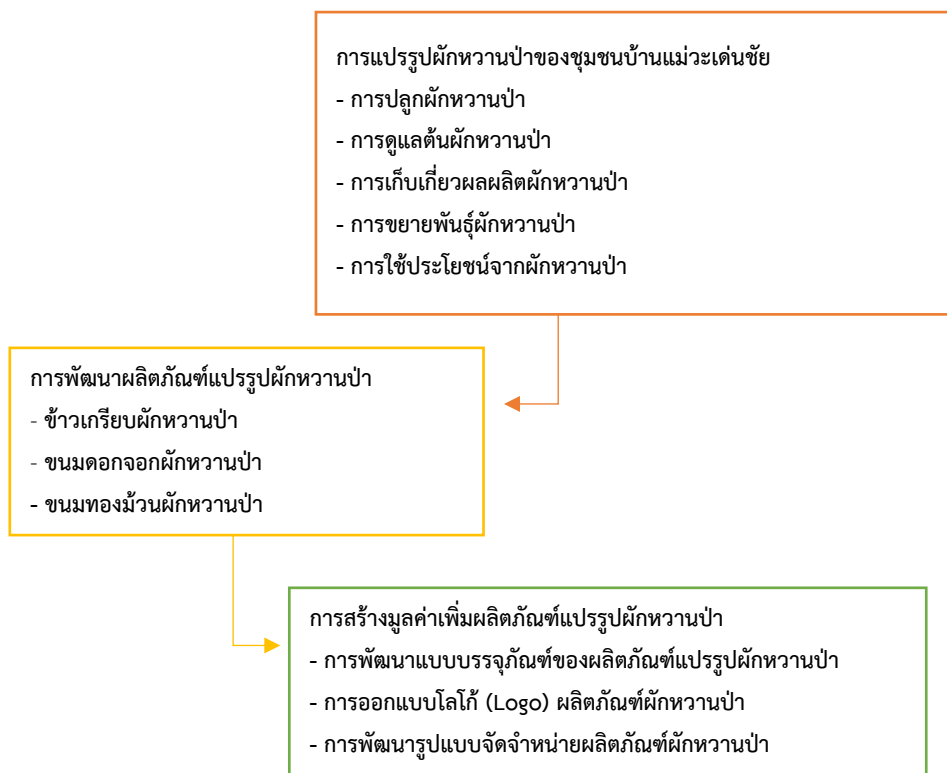
จำนวน 45 ราย และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ในทางปฏิบัติใช้เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เชิงเผยแพร่ ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อเป้าหมาย (ภัทราวดี วงษ์วาศ และคณะ, 2567) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ญัณฐชัย เอกนราจินดาวัฒน์ ได้กล่าวถึง การตรวจวิเคราะห์หาปริมาณสารแอนโทไซยานินในผลิตภัณฑ์กาแฟมะขามแดง เพื่อสุขภาพพบปริมาณสารแอนโทไซยานิน 2.74 mg/100 ml การออกแบบและสร้างสรรค์พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากมะขามแดง อยู่ในระดับมากทุกด้าน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแฟมะขามแดงเพื่อสุขภาพ อยู่ในระดับมากทุกด้าน (ญัณฐชัย เอกนราจินดาวัฒน์, 2565)

3. การพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย โดยการพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนาความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ และ 2) ด้านการพัฒนาคุณภาพของบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ การออกแบบโลโก้ (Logo) ของผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่าจากอัตลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วย 1) ต้นผักหวานป่า ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และ 2) สโลแกนคำว่า “หวานเด่น” โดย คำว่าหวาน หมายถึง ผักหวานป่าของกลุ่มชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย คำว่า เด่น หมายถึง พื้นที่ตำบลแม่วะเด่นชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่าแบบออนไลน์ และสร้างเครือข่ายจัดแสดงสินค้าและออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เช่น งานกาชาดจังหวัดลำปาง งานโอท็อปจังหวัดลำปาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อุทิศ ทาหอม และคณะ ได้กล่าวถึงการจัดจำหน่ายสินค้าที่ถนนคนเดินเขาระการวบุรีรัมย์เป็นประจำทุกสัปดาห์ เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดและช่องทางการจำหน่ายให้กับกลุ่มแม่บ้านและเป็นการสร้างการรับรู้ให้กับประชาชนนักท่องเที่ยว ได้ชิมช้อปอาหารพื้นถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการขายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานราชการในระดับท้องถิ่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้แก่ลูกค้า ดังนี้ ช่องทาง Facebook เพจชุมชนคนกระสัง ประชาสัมพันธ์ทางวิทยุธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอกระสัง (อภส.) ทำให้กับประชาชนในอำเภอกระสังได้เห็นความสำคัญของการนำคุณค่าทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการกินมาสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (อุทิศ ทาหอม และคณะ, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยะนุช เหลืองงาม และวีระนุช แยมยิ้ม ได้กล่าวถึง แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นมี ดังนี้ แนวทางที่ 1 การสืบทอดจากบรรพบุรุษ เป็นการเรียนรู้ จากพ่อสู่ลูก แนวทางที่ 2 การจัดบันทึกการทำสมุดคู่มือ ผู้ให้ข้อมูลได้ทำการจดบันทึกพืชสมุนไพร ประโยชน์ สรรพคุณ สัตว์ส่วนการแปรรูปและปรุงยา แนวทางที่ 3 การขยายพันธุ์พืชสมุนไพรท้องถิ่น แนวทางที่ 4 การพัฒนาตนเองการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาพัฒนายกระดับปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ด้านพืชสมุนไพร หมอยาพื้นบ้าน แนวทางที่ 5 การนำพืชสมุนไพรท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นยารักษาโรค การพัฒนาและผสมผสาน พืชสมุนไพรหลากหลายชนิด แนวทางที่ 6 การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการจำหน่ายจากพืชสมุนไพรท้องถิ่นส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลนำความรู้ไปพัฒนาผลิตภัณฑ์และผ่านกระบวนการพัฒนามาสู่การจัดจำหน่ายในหลายพื้นที่ และแนวทางที่ 7 การถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้การถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้แก่บุคคลที่สนใจ เยาวชน หน่วยงานของรัฐ เครือข่ายพืชสมุนไพร (ปิยะนุช เหลืองงาม และวีระนุช แยมยิ้ม, 2567) และสอดคล้องกับการศึกษาของ อภิเชก บานแย้ม และณัฐวิภา สินสุวรรณ ได้กล่าวถึง การพัฒนาตราสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ขั้นตอนที่หนึ่ง การศึกษาข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนและการออกแบบตราสินค้า ขั้นตอนที่สอง การวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตราสินค้าของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ชุมชน ขั้นตอนที่สาม การออกแบบตราสินค้าตามแนวทางองค์ประกอบทาง

ทัศนศิลป์ ขั้นตอนที่สำคัญ การประเมินตราสินค้าโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบด้านการตลาด และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ชุมชน และขั้นตอนที่ห้า การประเมินตราสินค้าจากกลุ่มผู้บริโภค การพัฒนาตราสินค้าแบบมีส่วนร่วมจึงควรให้ความสำคัญกับ การผสานการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (อภิเชษ บานแย้ม และณัฐวิภา สิ้นสุวรรณ, 2567)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย โดยมีข้อค้นพบใหม่ที่ส่งเสริมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่เวเด่นชัย ตำบลแม่เว อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เช่น กระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้วยทุนทางวัฒนธรรมอาหารเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความมั่นคงทางอาหาร

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาแปรรูปผักหวานป่า โดยศึกษาขั้นตอนการปลูกผักหวานป่า การเก็บเกี่ยวผลผลิตผักหวานป่า การขยายพันธุ์ผักหวานป่า และการใช้ประโยชน์จากผักหวานป่า นำไปสู่พัฒนาการแปรรูปผักหวานป่า โดยการนำเอา

จุดเด่นของผักหวานป่าที่ปลูกแบบทำธรรมชาติปลอดสารพิษ โดยปราศจากสารเคมี ใส่ปุ๋ยธรรมชาติ มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ข้าวเกรียบผักหวานป่า ขนมดอกจอกผักหวานป่า ขนมทองม้วนผักหวานป่า ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มการแปรรูปผักหวานป่า โดยการพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า การออกแบบโลโก้ (Logo) ของผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า และการพัฒนารูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปของผักหวานป่า ช่องทางการตลาดออนไลน์และออกร้าน จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) กลุ่มเกษตรกรปลูกผักหวาน ควรยกระดับผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า ให้มีความหลากหลาย เช่น การทำผงปรุงรสจากผักหวาน การทำซุสกัดจากผักหวาน และ 2) เกษตรกรปลูกผักหวาน ควรเข้าร่วมโครงการกับศูนย์ OTOP สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง โดยที่หน่วยงานดังกล่าวจะมีฝ่ายออกแบบ และให้คำปรึกษาด้านการแปรรูปสินค้าทางเกษตร เพื่อพัฒนาทักษะและความชำนาญในการส่งเสริมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผักหวานป่า ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วะเด่นชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ควรส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรปลูกผักหวานป่าโดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 2) สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดลำปาง ควรส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ และการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปผักหวานป่า รวมทั้งส่งเสริมการตลาด งบประมาณ และการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาผลิตภัณฑ์การแปรรูปผักหวานป่า ระหว่างกลุ่มเยาวชน เพื่อนำไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยใช้กระบวนการจากการศึกษาในครั้งนี้ และ 2) ควรมีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์การแปรรูปผักหวานป่าด้วยนวัตกรรมภูมิปัญญา เพื่อนำไปเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ

เอกสารอ้างอิง

- เขาวฤทธิ โสภักดี และคณะ. (2567). การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ สู่ตลาดนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันซี บนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์. วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม, 18(4), 602-620.
- ณัฐชัย เอกนราจินดาวรรณ. (2565). การพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแฟมะขามแดงเพื่อสุขภาพ. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 5(2), 156-173.
- เดชา ศิริภัทร. (2534). เกษตรกรรมสำนึกที่สวนทวนกระแสน้ำจากจุดยืนด้านสังคมและนิเวศวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- กฤษณา จันยวงแก้ว. (5 พ.ย. 2567). กระบวนการปลูกผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย. (พระอธิการปันแก้ว วัฑโล, ผู้สัมภาษณ์)
- กิตติยา คำมาเครือ. (5 พ.ย. 2567). การพัฒนาแปรรูปผักหวานป่าของชุมชนบ้านแม่วะเด่นชัย. (พระอธิการปันแก้ว วัฑโล, ผู้สัมภาษณ์)
- ปิยะนุช เหลืองงาม และวีระนุช แยมิ้ม. (2567). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์, 9(1), 973-982.

- ภัทราวดี วงษ์วาศ และคณะ. (2567). การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากลูกอ๊อด และกบ สำหรับวิสาหกิจชุมชนกบนานครพนม จังหวัดนครพนม. วารสารวิจัยและพัฒนาอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง, 3(1), 18-24.
- วีระเชษฐ์ มั่งแว่น และคณะ. (2566). การพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของสินค้าเกษตรบัวแดง ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน, 11(2), 143-151.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง. (2567). คู่มือการส่งเสริมแปรรูปผักหวานป่า. ลำปาง: ลำปางการพิมพ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). คู่มือกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 - 2570. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นจูรี จำกัด.
- สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่วะ. (2567). วิถีทางรอดเกษตรกรปลูกผักหวาน. ลำปาง: ศิลปการพิมพ์.
- อภิเชก บานแย้ม และณัฐวิภา สีนสุวรรณ. (2567). การพัฒนาตราสินค้าผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมันเทศแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, 17(2), 207-248.
- อุทิศ ทาหอม และคณะ. (2567). รูปแบบการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่น ตำบึงทรงเครื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนบ้านเสม็ด ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารพัฒนาสังคม, 20(2), 35-61.

รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2*

A STRATEGIC DEVELOPMENT MODEL FOR 21ST CENTURY LEARNING
MANAGEMENT OF SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF SURAT THANI PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA 2

ณัฐยานันท์ ทวี*, ชุศักดิ์ เอกเพชร, วีระยุทธ ชาทะกาญจน์

Natthayan Thawee*, Chusak Ekpetch, Werayut Chatakan

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Education, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: natthaya251821@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 2) พัฒนารูปแบบ และ 3) ตรวจสอบรูปแบบ เป็นการวิจัยและพัฒนา มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครู จำนวน 285 คน เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น .98 ขั้นที่ 2 พัฒนารูปแบบ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน เครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และขั้นที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบ กลุ่มเป้าหมาย คือศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร และครู จำนวน 9 คน เครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการ พบว่า สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก และความต้องการ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการพัฒนากลยุทธ์ ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ การตั้งเป้าหมาย การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์ การเลือกกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล การขยายผลและการสร้างความยั่งยืน การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ประกอบด้วย การบูรณาการเทคโนโลยี การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา การเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิตและการทำงาน การเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ตลอดชีวิต การบูรณาการทักษะทางสังคมและอารมณ์ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และปัจจัยความสำเร็จ และ 3) ผลการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทุกองค์ประกอบ

คำสำคัญ: รูปแบบ, การพัฒนากลยุทธ์, การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21, สถานศึกษา, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the current conditions and needs of 21st century learning management, 2) To develop a model, and 3) To validate the model. This research employed a research and development (R&D) design consisting of three phases. Phase 1 involved studying the current conditions and needs with a sample of 285 school administrators and teachers, using a questionnaire with a reliability of .98. Phase 2 focused on developing the model with nine experts, using expert-based seminar records as the research instrument. Phase 3 examined the model with nine educational supervisors, administrators, and teachers through focus group discussion records and evaluation forms on usefulness and feasibility. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis. The findings revealed that: 1) The current conditions were at a high level, while the needs were at the highest level; 2) The developed model comprised five components: principles, objectives, the strategic development process (including situation analysis, vision and mission formulation, goal setting, strategic alternatives, strategy selection, implementation, monitoring and evaluation, and sustainability and scaling-up), 21st century learning management practices for teachers (including technology integration, promotion of critical thinking and problem-solving, life and career skills learning, learner-centered approaches, lifelong learning, integration of social and emotional skills, and parental and community involvement), and success factors; and 3) The validation results indicated that the model for developing learning management strategies in the 21st century for schools was feasible and beneficial in all components.

Keywords: Model, Strategy Development, 21st Century Learning Management, Educational Institution, Surat Thani Primary Educational Service Area Office 2

บทนำ

แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566 - 2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดกลยุทธ์ที่ 3 ยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ เพื่อให้เด็กปฐมวัยใน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพัฒนาการสมวัย ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรฐานสอดคล้องกับศักยภาพ ให้เป็นผู้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันทต่อการ

เปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีมีสมรรถนะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งจิตวิญญาณ ความเป็นครู สถานศึกษาจัดการศึกษาเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสถานศึกษา สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และมีระบบการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน (Assessment for Learning) ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ยืดหยุ่นตอบสนองต่อความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล (Personalized Learning) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

ในการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีด้านการจัดการเรียนรู้ เชิงสร้างสรรค์ (Constructivism) และการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ของ Trilling, B. & Fadel, C. มาเป็น กรอบแนวทางในการแก้ปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ ยังอิงทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้น การพัฒนาทักษะ 3R x 8C อันประกอบด้วย การอ่าน เขียน คำนวณ ควบคู่ไปกับทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยี (Trilling, B. & Fadel, C., 2009) อีกทั้งยังพิจารณางานวิจัยในประเทศ ที่กล่าวถึงความจำเป็นของการพัฒนาครูและสถานศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน เช่น งานของ สุวัฒน์พงษ์ ร่มศรี ที่ชี้ให้เห็นว่าการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยกลยุทธ์ใหม่ในการจัดการเรียนรู้ (สุวัฒน์พงษ์ ร่มศรี, 2566) รวมทั้งรายงานการศึกษาไทยโดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่เน้นการบูรณาการเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา การศึกษาเอกสารและงานวิจัยเหล่านี้จึงช่วยกำหนดขอบเขตเนื้อหาและแนวทาง ที่ชัดเจนในการออกแบบกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567)

สภาพปัญหาของกลุ่มประชากรที่ศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า ผู้เรียนยังขาดทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล และการทำงานเป็นทีม ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้โดยรวมของนักเรียนในพื้นที่ ผลการทดสอบ ทางการศึกษาในระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในช่วง 3 - 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนในเขตพื้นที่ ต่ำกว่าระดับประเทศ โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ สะท้อนถึงการขาดทักษะการคิด ขั้นสูงและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ในส่วนของครูผู้สอนยังคงเน้นการสอนแบบบรรยายและการท่องจำ มากกว่า การใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกหรือการบูรณาการนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียน รายงานการประเมิน คุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ. 2565) ชี้ว่า ครูส่วนใหญ่ ยังมีข้อจำกัดในการใช้สื่อดิจิทัลและนวัตกรรมการสอน และในระดับสถานศึกษาเองยังขาดกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการ พัฒนาผู้เรียน โดยข้อมูลของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ระบุว่า กว่าร้อยละ 60 ของโรงเรียนยังไม่มีแผนกลยุทธ์ที่เป็นระบบเพื่อขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2, 2565)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษารูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีและสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นักเรียนจำเป็นต้องมีทักษะที่สามารถ ตอบโจทย์ความท้าทายในอนาคต เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การพัฒนา กลยุทธ์การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงช่วยให้นักเรียนสามารถปรับตัวและเตรียมพร้อมสำหรับโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง

อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังเป็นการพัฒนาอาจารย์ให้มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและวิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจและเข้าถึงนักเรียนทุกกลุ่ม การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน และการปรับใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนจะช่วยให้โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพ และพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ในโลกแห่งการทำงานและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
3. เพื่อตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้วิธีดำเนินการวิจัยในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2567 มีโรงเรียน จำนวน 179 โรงเรียน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 179 คน และข้าราชการครู จำนวน 1,622 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,801 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2566 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางการสุ่มตัวอย่างของ บัญชิต ศรีสะอาด กำหนดค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 317 คน เป็นผู้บริหาร จำนวน 32 คน ครู จำนวน 285 คน กำหนดสัดส่วนจากขนาดของโรงเรียน แล้วดำเนินการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

เครื่องมือการสร้างและหาคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา
2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามจากเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนหลักเกณฑ์วิธีการสร้างแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
3. นำผลการสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษามาร่างเป็นแบบสอบถาม
4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถาม โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้อง
5. นำเครื่องมือที่ได้แก้ไข ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และตรวจสอบข้อคำถามในด้าน แล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา ตามวิธีของครอนบัค บุญชม ศรีสะอาด ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามควรมีความเชื่อมั่น 0.70 ขึ้นไป ในการทดลองครั้งนี้ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .982 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)
6. จัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง
2. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงกลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลทางไปรษณีย์ และส่งด้วยตัวเอง
3. เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามคืนทางไปรษณีย์ ได้รับแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 285 ฉบับ และอัตราการตอบกลับ (Response Rate) 100% และทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 9 คน ประกอบไปด้วย นักวิชาการหรืออาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน

เครื่องมือการสร้างและหาคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้เป็นประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ของร่างรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 และแบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) มีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. วิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ประกอบของร่างรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
2. กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เกี่ยวกับการยืนยันร่างรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
3. นำประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เกี่ยวกับการยืนยันร่างรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อให้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข
4. ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในเรื่อง ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) แล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ
2. ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการสนทนากลุ่ม ตามเวลาที่นัดหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

วิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน ผู้บริหาร จำนวน 3 คน และครู จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

เครื่องมือการสร้างและหาคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบตรวจสอบความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ
2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบตรวจสอบความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ
3. สร้างแบบตรวจสอบความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ของรูปแบบ และคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
4. นำแบบตรวจสอบที่สร้างขึ้นนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถาม โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้อง
5. แก้ไขและปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และจัดทำเป็นแบบตรวจสอบความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสนทนากลุ่ม
2. ดำเนินการสนทนากลุ่ม ตามเวลาที่นัดหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

วิเคราะห์การสนทนากลุ่มตรวจสอบรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการประเมินความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ของรูปแบบและคู่มือการใช้สภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยหาค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับ คือ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และด้านการบูรณาการเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ตามลำดับ และ 2) ความต้องการพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับ คือ ด้านการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีค่าเฉลี่ยสูง

ที่สุด รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิตและการทำงาน และด้านการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า รูปแบบมี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน 3) การบูรณาการองค์ความรู้ 4) การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และ 5) การมีส่วนร่วม

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 2) เพื่อส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน และ 3) เพื่อเสริมสร้างบทบาทของครูในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนากลยุทธ์ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ 2) การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ 3) การตั้งเป้าหมาย 4) การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์ 5) การเลือกกลยุทธ์ 6) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ 7) การติดตามและประเมินผล และ 8) การขยายผลและการสร้างความยั่งยืน

องค์ประกอบที่ 4 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ประกอบด้วย 1) การบูรณาการเทคโนโลยี 2) การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา 3) การเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิตและการทำงาน 4) การเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 5) การเรียนรู้ตลอดชีวิต 6) การบูรณาการทักษะทางสังคมและอารมณ์ และ 7) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

องค์ประกอบที่ 5 ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร 2) ครู และ 3) ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ และผลลัพธ์ในการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) ครูมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา 2) ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3) ครูมีสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ 4) ครูสามารถออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะผู้เรียน 5) ครูมีทักษะการวัดและประเมินผลตามสมรรถนะ และ 6) ครูมีสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้

3. ผลการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า 1) รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ควรปรับปรุงในหลายองค์ประกอบ โดยในด้านหลักการเสนอให้ เพิ่มการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วนอย่างชัดเจน ส่วนวัตถุประสงค์ควร เขียนให้ครอบคลุมเนื้อหา และสะท้อนเป้าหมายการพัฒนาครูอย่างแท้จริง สำหรับกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ควรระบุขั้นตอนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ 2) คู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทั้งนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาครูและสถานศึกษาให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และบูรณาการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม คู่มือนี้ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก เช่น

หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ พร้อมกิจกรรมที่หลากหลายให้สถานศึกษาเลือกใช้ตามบริบท

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยรวม พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ความต้องการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องจาก สถานศึกษาในพื้นที่มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของท้องถิ่น ทำให้การสนับสนุนด้านทรัพยากร กิจกรรม และการดูแลผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการปรับการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีบทบาทมากขึ้น จึงส่งผลให้ด้านการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เพชรา บุคสีทา ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นสมรรถนะวิชาชีพเพื่อพัฒนาทักษะแห่งอนาคต ยึดกรอบระบบสนับสนุนการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งมาตรฐานการเรียนรู้ การประเมินทักษะ หลักสูตรและการสอน การพัฒนาทางวิชาชีพ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ โดยมาตรฐานการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนใช้ข้อมูลจากชุมชน บูรณาการเนื้อหา และพัฒนาทักษะการสืบค้นเชิงลึก การประเมินเน้นสมดุลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ พร้อมใช้เทคโนโลยีและแฟ้มสะสมงานอย่างมีมาตรฐาน หลักสูตร และการสอนส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการ การแก้ปัญหา และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาครูเน้นฝึกฝนทักษะบูรณาการ วิเคราะห์ผู้เรียน และแบ่งปันความรู้ในชุมชนวิชาชีพ ขณะที่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต้องเกื้อหนุนทั้งทางกายภาพและสังคม เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงสื่อ เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้อย่างทั่วถึง (เพชรา บุคสีทา, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณภา เอรารวรรณ์ ได้ศึกษา การบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 2 ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งในภาพรวมรายด้านและทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากด้านทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ด้านความรู้ในวิชาหลักและเนื้อหาประเด็นที่สำคัญด้านทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และด้านทักษะชีวิตและการทำงานตามลำดับ (วรรณภา เอรารวรรณ์, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Erin, E. ได้ศึกษา การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในแบบอย่าง que เลือกโรงเรียนมัธยม STEM ที่พบว่า ความจำเป็นที่จะต้องเสริมทักษะให้กับนักเรียนที่ไม่เป็นที่รู้จักหรือศตวรรษที่ 21 เพื่อเตรียมความพร้อมให้พวกเขาสำหรับตลาดงานที่เต็มไปด้วย STEM เมื่อโรงเรียน STEM ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการเรียกร้องให้ดำเนินการนี้จำเป็นต้องมีการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจว่าโรงเรียนของ STEM ที่เป็นแบบอย่างประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมาย การเรียนรู้ด้วยวิธีการแปลงแบบผสมผสานนี้วิเคราะห์ตัวอย่างการทำงานของนักเรียนและแผนการสอนของครูจากโรงเรียนมัธยม STEM เพื่อให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้นว่าครูระดับใดในโรงเรียนเหล่านี้มีส่วนร่วมและพัฒนาทักษะนักเรียนศตวรรษที่ 21 (Erin, E., 2019)

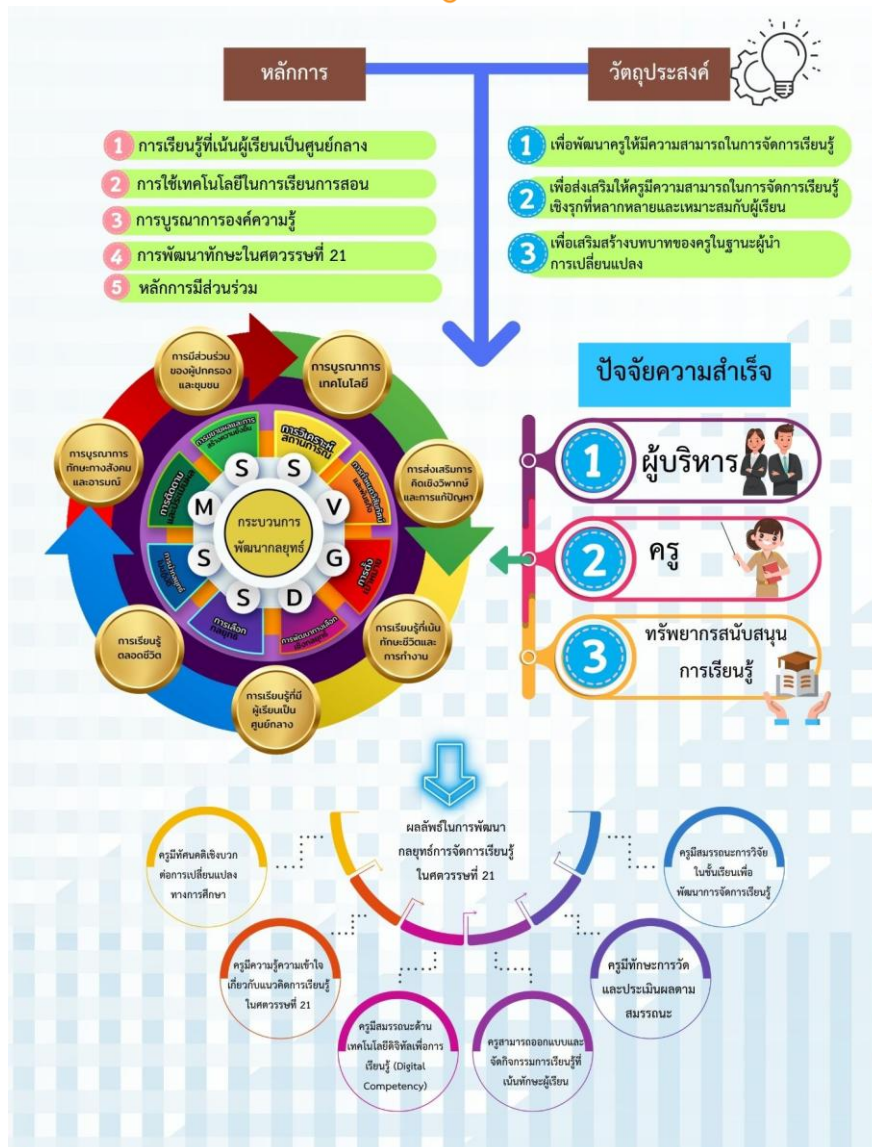
2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า รูปแบบ มีทั้งสิ้น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู 5 ปัจจัยความสำเร็จ ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องจาก จากสถานศึกษามีความตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี จึงต้องออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมทั้งด้านหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และปัจจัยความสำเร็จ การกำหนดหลักการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การใช้เทคโนโลยี การบูรณาการองค์ความรู้ และการมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่ามีการยึดแนวคิดการศึกษาเชิงรุกและสอดคล้องกับแนวโน้มโลก การระบุวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน เช่น การพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้และเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง อาจมาจากความจำเป็นในการยกระดับสมรรถนะครูเพื่อตอบสนองต่อผู้เรียนยุคใหม่ ส่วนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มีขั้นตอนครบถ้วน ตั้งแต่วิเคราะห์สถานการณ์จนถึงการขยายผลและสร้างความยั่งยืน สะท้อนถึงความตั้งใจในการสร้างระบบพัฒนาที่ต่อเนื่องและวัดผลได้ การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมทั้งเทคโนโลยี การคิดเชิงวิพากษ์ ทักษะชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิรดา เวชญาลักษณ์ ได้ศึกษา องค์ประกอบของรูปแบบการสอน จากการศึกษารูปแบบการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบร่วมที่สำคัญ ได้แก่ หลักการของรูปแบบการสอน จุดประสงค์ของรูปแบบการสอน กระบวนการจัดการเรียนการสอน (นิรดา เวชญาลักษณ์, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกาแซ เตือดขุนทด ได้ศึกษา รูปแบบการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้สำหรับครูในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียน ฉะเชิงเทราปัญญานุกูล จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่พบว่า รูปแบบ ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการและ วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของรูปแบบ ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 สื่อการสอนและเทคโนโลยี และ หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 การประเมินผล และส่วนที่ 5 ปัจจัยความสำเร็จ (เกาแซ เตือดขุนทด, 2564) และสอดคล้องกับ Joyce, B. & Weil, M. ได้เสนอ องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย การมีทฤษฎี ทดสอบ และตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ในสถานการณ์จริง การออกแบบให้ใช้ได้กว้าง หรือเพื่อวัตถุประสงค์ เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ และมีจุดมุ่งหมายหลักที่ถือเป็นตัวตั้งในการพิจารณาเลือก รูปแบบการสอนไปใช้ (Joyce, B. & Weil, M., 2004)

3. ผลการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากรูปแบบดังกล่าวถูกพัฒนาโดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์และตรวจสอบอย่างเป็นระบบ จึงสามารถตอบสนองต่อความต้องการของครู และสถานศึกษาได้จริง เนื้อหาในคู่มือครอบคลุมทั้งหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในพื้นที่การออกแบบให้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการบูรณาการเทคโนโลยี แสดงถึงความเข้าใจในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมี กิจกรรมที่นำเสนอมีความหลากหลายและยืดหยุ่น ทำให้ครูสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นันท์รัตน์ เจริญกุล ได้สรุปว่า กลยุทธ์ คือ แผน แนวทาง ซึ่งรวมถึงวิธี

การดำเนินงานที่เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้องค์การสามารถอยู่รอดท่ามกลางสภาวะการแข่งขันและทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้ (นันทรัตน์ เจริญกุล, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สฤณี วิวาสุข ได้ศึกษา กลยุทธ์การบริหารการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่พบว่า กลยุทธ์การบริหารการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลัก 19 กลยุทธ์รอง 71 โครงการ/กิจกรรม ซึ่งมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (สฤณี วิวาสุข, 2565) และสอดคล้องกับ Gosper, M. J. J. et al. ได้ศึกษา โมเดลหลักสูตรสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของนักเรียนและความพร้อมที่เพิ่มขึ้นของเทคโนโลยีการเรียนรู้หลักและแบบพิเศษ นั้นกำลังขยายรูปแบบการเรียนการสอนแบบตัวต่อตัวแบบดั้งเดิมในระดับอุดมศึกษา สถาบันที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบซึ่งกำลังมีอยู่และโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและถามคำถามเกี่ยวกับวิธีการสอนแบบดั้งเดิมผ่านการบรรยายและแบบฝึกหัด และด้วยการตรวจสอบการสอนและความรับผิดชอบของครูที่เพิ่มมากขึ้น (Gosper, M. J. J. et al., 2013)

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีทั้งสิ้น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน 3) การบูรณาการองค์ความรู้ 4) การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และ 5) การมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 2) เพื่อส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน และ 3) เพื่อเสริมสร้างบทบาทของครูในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนาครู ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ 2) การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ 3) การตั้งเป้าหมาย 4) การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์ 5) การเลือกกลยุทธ์ 6) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ 7) การติดตามและประเมินผล และ 8) การขยายผลและการสร้างความยั่งยืน องค์ประกอบที่ 4 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ประกอบด้วย 1) การบูรณาการเทคโนโลยี 2) การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา 3) การเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิตและการทำงาน 4) การเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 5) การเรียนรู้ตลอดชีวิต 6) การบูรณาการทักษะทางสังคมและอารมณ์ และ 7) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน องค์ประกอบที่ 5 ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร 2) ครู และ 3) ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ ผลลัพธ์ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) ครูมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา 2) ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3) ครูมีสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ 4) ครูสามารถออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะผู้เรียน 5) ครูมีทักษะการวัดและประเมินผลตามสมรรถนะ และ 6) ครูมีสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 (SVGDSSMS Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 สรุปได้ ดังนี้ 1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า สภาพปัจจุบัน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ คือ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และด้านการบูรณาการเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ตามลำดับ และ 2) ผลการพัฒนาแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า รูปแบบ มีทั้งสิ้น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ ประกอบด้วย 1.1) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 1.2) การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน 1.3) การบูรณาการองค์ความรู้ 1.4) การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21

และ 1.5) การมีส่วนร่วม 2) วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 2.1) เพื่อพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 2.2) เพื่อส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน และ 2.3) เพื่อเสริมสร้างบทบาทของครูในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 3) กระบวนการพัฒนากลยุทธ์ ประกอบด้วย 3.1) การวิเคราะห์สถานการณ์ 3.2) การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ 3.3) การตั้งเป้าหมาย 3.4) การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์ 3.5) การเลือกกลยุทธ์ 3.6) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ 3.7) การติดตามและประเมินผล 3.8) การขยายผลและการสร้างความยั่งยืน 4) การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ประกอบด้วย 4.1) การบูรณาการเทคโนโลยี 4.2) การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา 4.3) การเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิตและการทำงาน 4.4) การเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 4.5) การเรียนรู้ตลอดชีวิต 4.6) การบูรณาการทักษะทางสังคมและอารมณ์ 4.7) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และ 5) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 5.1) ผู้บริหาร 5.2) ครู และ 5.3) ทักษะการสนับสนุนการเรียนรู้ ผลลัพธ์ในการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) ครูมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา 2) ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3) ครูมีสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ 4) ครูสามารถออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะผู้เรียน 5) ครูมีทักษะการวัดและประเมินผลตามสมรรถนะ 6) ครูมีสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ผลการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทุกองค์ประกอบ ข้อเสนอแนะ 1) ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 1.1) การเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่า สถานศึกษามีการจัดหาเทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความต้องการจำเป็นสูงสุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรกำหนดนโยบายและแผนสนับสนุนการจัดหาเทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ให้เพียงพอและเหมาะสมกับการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ควรพัฒนาศักยภาพครูในการใช้เทคโนโลยีเพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ และควรติดตามประเมินผลการใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษา เพื่อนำมาปรับปรุงกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง 1.2) การบูรณาการเทคโนโลยี พบว่า ข้อที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ เรียนมีโอกาสในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา มีความต้องการจำเป็นสูงสุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรกำหนดแนวทางส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ควรสนับสนุนการจัดอบรมครูให้สามารถออกแบบบทเรียนที่บูรณาการเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 1.3) การเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิตและการทำงาน พบว่า ข้อที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ สถานศึกษามีการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความต้องการจำเป็นสูงสุด 2) ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา 2.1) สถานศึกษาควรวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันด้านการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน ทั้งด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนากลยุทธ์ ควรนำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่ต้องพัฒนา และกำหนด แนวทางดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 2.2) สถานศึกษาควรกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ชัดเจน สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และตอบสนองต่อความต้องการ

ของผู้เรียนและชุมชน ควรมีการมีส่วนร่วมจากครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดทิศทาง และสื่อสาร วิสัยทัศน์และพันธกิจให้ทุกฝ่ายเข้าใจและปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 2.3) สถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน วัดผลได้ และสอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ควรกำหนดเป้าหมายทั้งระยะ สั้นและระยะยาวเพื่อให้การดำเนินงานมีทิศทางชัดเจน และควรมีการทบทวนและปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงของบริบททางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และ 3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 3.1) การเปรียบเทียบ ผลของการใช้กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ของ นักเรียนระดับประถมศึกษา และ 3.2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและอุปสรรคในการนำกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 ไปใช้ในสถานศึกษาหลากหลายบริบท เน้นการสำรวจและวิเคราะห์ปัจจัยเชิงบวกและเชิงลบที่มีผล ต่อการดำเนินงานจริงของครูและผู้บริหาร

เอกสารอ้างอิง

- เงาแข เตือตขุนทด. (2564). รูปแบบการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้สำหรับครูในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียน ณะเชิงเทราปัญญาคุณกุล จังหวัดฉะเชิงเทรา. ใน รายงานการวิจัย. โรงเรียนฉะเชิงเทราปัญญาคุณกุล.
- ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2564). หลักการจัดการเรียนรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทรัตน์ เจริญกุล. (2564). การบริหารนโยบายและกลยุทธ์การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- เพชร บุดสีทา. (2566). แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/HpeUL>
- วรรณภา เอวารรณ์. (2561). การบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรีเขต 2. วารสาร มนุษยสังคมปริทัศน์, 20(2), 93-107.
- สฤชดี วิวาสุข. (2565). กลยุทธ์การบริหารจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(8), 165-181.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. (2565). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี งบประมาณ พ.ศ. 2565. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2564 - 2565). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2567). รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุวัฒน์พงษ์ ร่มศรี. (2566). การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครราชสีมา, 2(2), 1-11.
- Erin, E. (2019). Developing student 21st Century skills in selected exemplary inclusive STEM high schools. International Journal of STEM Education, 6(39), 1-15.

- Gosper, M. J. J. et al. (2013). Students' experiences and expectations of technologies: An Australian study designed to inform planning and development decisions. *Australasian Journal of Educational Technology*, 29(2), 268-282.
- Joyce, B. & Weil, M. (2004). *Models of Teaching*. (7th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Trilling, B. & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. San Francisco: Jossey-Bass.

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้ เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองสำหรับนักศึกษา

สาขาวิชาการประถมศึกษา*

THE DEVELOPMENT OF A LEARNING MANAGEMENT MODEL INTEGRATING FLIPPED CLASSROOM AND RESOURCE-BASED LEARNING TO ENHANCE SELF-DIRECTED LEARNING AMONG PRE-SERVICE ELEMENTARY TEACHERS

อัญชลี ธารสุข

Anchalee Thasook

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ภูเก็ต ประเทศไทย

Faculty of Education, Phuket Rajabhat University, Phuket, Thailand

Corresponding author E-mail: anchalee.t@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษา สาขาวิชาการประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา กลุ่มภาคมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ภาควิชา ภาควิชา จำนวน 205 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามพฤติกรรมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบนำตนเอง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ และแบบประเมินคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยพบว่า 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา จากพฤติกรรมด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบนำตนเองสำหรับการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน โดยภาพรวมตรงกับกรอบปฏิบัติย่อย ($\bar{X}$ = 2.16, S.D. = 0.41) และ 2) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.40) และรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ

การจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, ห้องเรียนกลับด้าน, การใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน, การเรียนรู้แบบนำตนเอง, นักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา

Abstract

The objectives of this study were to analyse fundamental information and to develop a learning management model integrating the flipped classroom and resource-based learning to enhance self-directed learning among pre-service elementary teachers. The participants were 205 pre-service elementary teachers from partner Rajabhat Universities in the southern region of Thailand. The research instruments consisted of a questionnaire on students' behaviours regarding flipped classroom practices, utilisation of learning resources, and self-directed learning, which served as the foundation for model development, and an evaluation form to assess the quality of the proposed learning management model. Data were analysed using mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.). The findings revealed that: 1) The analysis of student teachers' behaviours in relation to flipped classroom practices, utilisation of learning resources, and self-directed learning indicated a low level of practice overall ($\bar{X}$ = 2.16, S.D. = 0.41); and 2) The developed learning management model integrating the flipped classroom and resource-based learning to enhance self-directed learning was evaluated as highly appropriate ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.40). The model consists of four main components: 1) Principles of the learning management model, 2) Objectives of the learning management model, 3) Learning management procedures, and 4) Assessment and evaluation of the learning management model.

Keywords: The Learning Management Model, Flipped Classroom, Resource-Based Learning, Self-Directed Learning, Pre-Service Elementary Teachers

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งถือเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ (ธราญา จิตรขณาวณิช, 2560) โดยเฉพาะในบริบทของโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และวิกฤตการณ์ด้านสาธารณสุข ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบการศึกษาในทุกกระดับ ส่งผลให้สถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้จากเดิมไปสู่การเรียนรู้ในที่สุดคล้องกับบริบทที่หลากหลาย (Talib, M. A. et al., 2021) นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยังได้เน้นย้ำถึงการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีทักษะชีวิตและสามารถปรับตัวได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

โดยมุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา การออกแบบการเรียนรู้ใหม่ การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการส่งเสริมการเรียนรู้โดยการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีมากขึ้น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกลับสะท้อนถึงข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านความพร้อมของผู้เรียน ความแตกต่างในแรงจูงใจ รวมถึงคุณภาพของสื่อและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะในรูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom) ซึ่งแม้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและเปิดโอกาสในการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) แต่ยังพบปัญหาในการเชื่อมโยงการเรียนรู้นอกห้องเรียนกับในห้องเรียน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบนำตนเอง เพราะผู้เรียนมักขาดการเตรียมตัวก่อนเข้าเรียน ส่งผลต่อการปฏิบัติและการทำงานร่วมกับผู้อื่นในชั้นเรียน สื่อและแหล่งเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับการเรียนรู้ ผู้เรียนบางคนเกิดความเครียดจากแบบทดสอบหรือไม่สามารถปรับตัวกับวิธีรูปแบบใหม่ได้ (Birova, L. et al., 2023) อีกทั้งการสะท้อนตนเองของผู้เรียนยังไม่เพียงพอ จึงเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้แบบนำตนเองอย่างแท้จริง (Khan, E. H. et al., 2025) ซึ่งการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning) เป็นทักษะสำคัญของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนรับผิดชอบในการควบคุมวัตถุประสงค์การเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายส่วนตัวหรือตอบสนองต่อความต้องการของบริบทเฉพาะของแต่ละบุคคล (Morris, T. H., 2024) ซึ่งอาจจะนำไปสู่การล่อหลอมให้ผู้เรียนเป็นผู้มีทักษะการเรียนรู้ และการสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพด้านวิชาชีพที่สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้พัฒนาต่อยอดหรือประยุกต์ต่อไปได้

สำหรับนักศึกษาครูสาขาวิชาการประถมศึกษา การพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเองมีความสำคัญยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นรากฐานในการพัฒนาตนเองในฐานะผู้เรียนแล้ว ยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในระดับประถมศึกษาที่หลากหลายในอนาคต ท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ภาวิณี โสธายะเพ็ชร, 2565) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า นักศึกษากลุ่มนี้ยังขาดความสามารถในการกำกับการเรียนรู้ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้กับการเรียน และขาดโอกาสในการสะท้อนคิด (สุรภฏ ธีรวงศ์, 2564) ส่งผลให้เกิดความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการใช้แหล่งเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมและประสิทธิภาพ โดยคาดหวังว่างานวิจัยนี้จะสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และตอบโจทย์ความต้องการของนักศึกษาครูในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นครูมืออาชีพในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษาสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองสำหรับนักศึกษาระดับประถมศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาวิชาเอก/สาขาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ กลุ่มภาควิชา มหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ จำนวน 3 แห่ง ทั้งหมดจำนวน 434 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาสาขา/วิชาเอกการประถมศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ กลุ่มภาควิชา มหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ จำนวน 205 คน วิธีการได้มาซึ่งตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (วรณี แกมเกตุ, 2555) โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) หน่วยการสุ่มคือ นักศึกษาวิชาเอก/สาขาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ กลุ่มภาควิชา มหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ โดยผู้วิจัยใช้มหาวิทยาลัยราชภัฏแบ่งชั้นภูมิ จำนวน 3 แห่ง และคำนวณด้วยสูตร $n_i = N_i(n/N)$ (อิทธิพันธ์ สุวทันพรกุล, 2562) ได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ 1 จำนวน 42 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ 2 จำนวน 96 คน และมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ 3 จำนวน 67 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบสอบถามข้อมูลพฤติกรรมด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา จำนวน 30 ข้อ เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง ประกอบด้วย ข้อคำถาม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ และด้านการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ โดยกำหนด 4 เมื่อตรงกับการปฏิบัติมากที่สุด 3 เมื่อตรงกับการปฏิบัติมาก 2 เมื่อตรงกับการปฏิบัติน้อย และ 1 เมื่อตรงกับการปฏิบัติน้อยที่สุด ตามลำดับ และนำไปแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำเสนอแก่ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และผู้เชี่ยวชาญด้านวัดผลและประเมินผล เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.90

2. แบบประเมินคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สร้างขึ้นเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน มีค่าความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาระดับประถมศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ดำเนินการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน โดยใช้แบบสอบถามการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้และการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษาการประถมศึกษา
3. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน
4. ดำเนินการออกแบบและพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง โดยใช้ข้อมูลจากการสังเคราะห์เอกสาร และการสังเคราะห์จากการสอบถาม มาจัดทำเป็นองค์ประกอบของรูปแบบ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และแนวทางการการวัดและประเมินผล
5. นำเสนอารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง เสนอแก่ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบคุณภาพ โดยประเมินความเหมาะสมของรูปแบบปรับปรุง และแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาการประถมศึกษาสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษา แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้และการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาการประถมศึกษา ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อศึกษาพฤติกรรม ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน และด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง

ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม	ความถี่ (N = 205)	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	171	83.41
ชาย	34	16.59
รวม	205	100.00
ชั้นปี		
ชั้นปีที่ 1	46	22.44
ชั้นปีที่ 2	65	31.71
ชั้นปีที่ 3	77	37.56

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อศึกษาพฤติกรรม ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน และด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม	ความถี่ (N = 205)	ร้อยละ
ชั้นปีที่ 4	17	8.29
รวม	205	100.00

จากตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพฤติกรรมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ และด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง จำนวน 205 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 171 คน (ร้อยละ 83.41) และเพศชาย จำนวน 34 คน (ร้อยละ 16.59) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาในระดับชั้นปีที่ 3 จำนวน 77 คน (ร้อยละ 37.56) รองลงมาศึกษาในระดับชั้นปีที่ 2 จำนวน 65 คน (ร้อยละ 31.71) ระดับชั้นปีที่ 1 จำนวน 46 คน (ร้อยละ 22.44) และระดับชั้นปีที่ 4 จำนวน 17 คน (ร้อยละ 8.29) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบนำตนเองของ นักศึกษาการประถมศึกษา

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้และการเรียนรู้แบบนำตนเอง

ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ พฤติกรรม
ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน			
1. นักศึกษาศึกษาเนื้อหาบทเรียนล่วงหน้าผ่านสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้	2.32	0.53	น้อย
2. นักศึกษาจดบันทึกประเด็นสำคัญจากการศึกษาเนื้อหาล่วงหน้า	2.28	0.50	น้อย
3. นักศึกษาเตรียมคำถามหรือข้อสงสัยเพื่อซักถามในชั้นเรียน	2.08	0.33	น้อย
4. นักศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนผ่านช่องทางออนไลน์ก่อนเข้าชั้นเรียน	2.08	0.63	น้อย
5. นักศึกษาทำแบบทดสอบก่อนเข้าชั้นเรียน	2.28	0.57	น้อย
6. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดก่อนเข้าชั้นเรียน	2.27	0.58	น้อย
7. นักศึกษามีส่วนร่วมในการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน	2.21	0.43	น้อย
8. นักศึกษาฝึกปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน	2.13	0.36	น้อย
9. นักศึกษาได้รับคำแนะนำและความช่วยเหลือจากผู้สอนระหว่างทำกิจกรรม	2.13	0.37	น้อย
10. นักศึกษานำเสนอผลงานหรือชิ้นงานที่ได้รับมอบหมายในชั้นเรียน	2.13	0.37	น้อย
11. นักศึกษาแก้ไขงานตามคำแนะนำของผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้น	2.13	0.36	น้อย
รวม	2.19	0.46	น้อย
ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้			
1. นักศึกษาเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ได้อย่างสะดวก	2.19	0.56	น้อย
2. นักศึกษาใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในการศึกษาค้นคว้า	2.10	0.33	น้อย

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้และการเรียนรู้แบบนำตนเอง (ต่อ)

ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ พฤติกรรม
3. นักศึกษาเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่เรียน	2.09	0.32	น้อย
4. นักศึกษาสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์	2.10	0.33	น้อย
5. นักศึกษามีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้	2.10	0.33	น้อย
6. นักศึกษาสามารถวิเคราะห์และประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งเรียนรู้	2.16	0.39	น้อย
7. นักศึกษาสามารถสรุปความรู้ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ	2.14	0.38	น้อย
8. นักศึกษาสามารถบูรณาการความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย	2.12	0.36	น้อย
9. นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในการทำงาน	2.14	0.37	น้อย
10. นักศึกษาสามารถแบ่งปันความรู้จากแหล่งเรียนรู้กับเพื่อนร่วมชั้น	2.11	0.34	น้อย
รวม	2.13	0.37	น้อย
ด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง			
1. นักศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ของตนเอง	2.16	0.39	น้อย
2. นักศึกษาสามารถวางแผนการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด	2.20	0.43	น้อย
3. นักศึกษาสามารถจัดสรรเวลาในการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม	2.16	0.42	น้อย
4. นักศึกษาเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง	2.19	0.43	น้อย
5. นักศึกษาสามารถตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเอง	2.11	0.35	น้อย
6. นักศึกษาสามารถระบุจุดแข็งและจุดที่ต้องพัฒนาในการเรียนรู้	2.18	0.41	น้อย
7. นักศึกษาสามารถปรับปรุงวิธีการเรียนรู้เมื่อไม่บรรลุเป้าหมาย	2.16	0.39	น้อย
8. นักศึกษาสามารถประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้	2.12	0.38	น้อย
9. นักศึกษานำผลการประเมินไปพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	2.18	0.42	น้อย
รวม	2.16	0.40	น้อย
รวมทุกด้าน	2.16	0.41	น้อย

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมของนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน และด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง นักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษาตอบแบบสอบถาม จำนวน 205 คน พบว่า โดยภาพรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักศึกษา ตรงกับการปฏิบัติ (น้อย) ($\bar{X} = 2.16$, S.D. = 0.41) ด้านที่ตรงกับการปฏิบัติ (น้อย) คือ ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ($\bar{X} = 2.19$, S.D. = 0.46) ด้านการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษาการประถมศึกษา ($\bar{X} = 2.16$, S.D. = 0.40) และด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.13$, S.D. = 0.37) ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และมีความเหมาะสมมากที่สุด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา

รายการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ ความเหมาะสม
1. หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้	4.67	0.58	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์รูปแบบการจัดการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด
3. ขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้	4.33	0.58	มาก
4. การวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้	3.67	0.58	มาก
รวม	4.42	0.40	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยรวมมีเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.40) โดยด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ วัตถุประสงค์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = 0.00) รองลงมา คือ หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.58) ขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.58) และการวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.58) ตามลำดับ

จากผลการวิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ 2 ประเด็น ดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาการประถมศึกษาสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและกำลังศึกษาในระดับชั้นปีที่ 3 มีพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบนำตนเอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งสะท้อนว่านักศึกษามีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวในระดับต่ำ และควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม และ 2) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่าการวิจัยนี้สามารถพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมสูง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

1. ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาการประถมศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน และด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและกำลังศึกษาในระดับชั้นปีที่ 3 และโดยภาพรวมนักศึกษามีการปฏิบัติทั้ง 3 ด้าน ตรงกับการปฏิบัติน้อย ($\bar{X} = 2.16$, S.D. = 0.41) สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษายังขาดและไม่ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านเพื่อการเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียน การใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของตนเอง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Birova, L. et al. ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านเพียงอย่างเดียวไม่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองได้อย่างสมบูรณ์ หากขาดการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน รวมถึงการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากผู้สอนและแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม (Birova, L. et al., 2023) อีกทั้งการที่นักศึกษาการประถมศึกษา มีระดับการปฏิบัติน้อยในด้านดังกล่าว อาจมีสาเหตุจากการไม่ได้รับการฝึกปฏิบัติจริง สอดคล้องกับ Izadpanah, S. ที่พบว่า นักศึกษาขาดความเข้าใจในบทบาทของตนในฐานะผู้เรียนที่มีความรับผิดชอบ ในการกำกับการเรียนรู้ของตนเอง ตลอดจนยังไม่เคยได้รับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องพัฒนาหรือออกแบบเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้รูปแบบที่ส่งเสริมการเรียนรู้ดังกล่าว (Izadpanah, S., 2022)

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษาที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ดังนี้

2.1 หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการ 3 ประการ ได้แก่

2.1.1 การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายก่อนเข้าห้องเรียน ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้ เช่น สื่อดิจิทัล วิดีโอ บทความ หรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเนื้อหา โดยอาศัยทักษะการสืบค้น วิเคราะห์ และประเมินข้อมูล ซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

2.1.2 การเรียนรู้ในชั้นเรียนโดยเน้นกระบวนการคิด และการมีปฏิสัมพันธ์ โดยผู้เรียนนำความรู้จากการเรียนรู้นอกห้อง มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำกิจกรรมกลุ่ม อภิปราย หรือแก้ปัญหา ที่ส่งเสริมการคิดขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ การประเมิน และการสังเคราะห์ความรู้ ผ่านการทำงานร่วมกันโดยใช้ข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายที่ผู้เรียนได้ศึกษาไว้ล่วงหน้า

2.1.3 บทบาทของครูในฐานะผู้ออกแบบและสนับสนุนการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นและมีเป้าหมายครูมีบทบาทในการออกแบบกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม สนับสนุนให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย ติดตามความเข้าใจของผู้เรียนในแต่ละขั้นตอน และกระตุ้นให้เกิดการสะท้อนคิด ทั้งในการเรียนรู้ก่อนเข้าเรียนและระหว่างกิจกรรมในชั้นเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

ทั้งนี้หลักการทั้ง 3 ประการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Mishall, P. et al. ที่กล่าวว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น มีการเตรียมตัวล่วงหน้าด้วยตนเองผ่านแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล ในขณะเดียวกัน ครูมีบทบาทในการสนับสนุนและออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนมาแล้วให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก (Mishall, P. L. et al., 2025) สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น มีเป้าหมาย ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนอย่างแท้จริง

2.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาการประถมศึกษา ถือเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาครูสาขาวิชาการประถมศึกษา ที่ต้องสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองในอนาคต ซึ่ง Chikeme, P. et al. ให้การสนับสนุนว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ร่วมกับการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมความสามารถในการควบคุมการเรียนรู้ วางแผน และสะท้อนตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนแบบนำตนเอง (Chikeme, P. et al., 2024)

2.3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองนอกชั้นเรียน โดยผู้สอนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ วิดีโอ บทความ โดยผู้สอนกำหนดคำถามกระตุ้นการคิดเพื่อให้ผู้เรียนมีเป้าหมายในการเรียนรู้อย่างชัดเจน และให้ผู้เรียนจดบันทึกความเข้าใจ ความสงสัย หรือจุดที่ยากแลกเปลี่ยน

ขั้นตอนที่ 2 การนำความรู้เข้าสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจ เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการในชั้นเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประมวลความรู้ และแก้ปัญหาในประเด็นที่สงสัย โดยผู้สอนชี้แจงหรืออธิบายเพิ่มเติมในประเด็นที่ผู้เรียนมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน ประกอบด้วย ขั้นตอนย่อย 2 ขั้น ดังนี้ 1) ผู้เรียนเสนอประเด็นการเรียนรู้จากคำถามที่ผู้สอนมอบหมาย โดยเสนอประเด็นที่เกิดการเรียนรู้ และประเด็นที่ยังสงสัยหรือเข้าใจคลาดเคลื่อน และ 2) ผู้สอนชี้แจงหรืออธิบายเพิ่มเติมในประเด็นที่ผู้เรียนมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน

ขั้นตอนที่ 3 การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เน้นกระบวนการคิด เป็นขั้นตอนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์ สร้างแผนปฏิบัติ หรือออกแบบชิ้นงาน เพื่อฝึกการวิเคราะห์ ประเมิน และสังเคราะห์ และใช้แหล่งเรียนรู้ที่ศึกษามาเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจหรือแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนคิดและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนตระหนักรู้การเรียนรู้ของตนและเพื่อสามารถนำไปพัฒนาตนได้อย่างต่อเนื่อง โดยผู้สอนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนประเมินตนเองตามเกณฑ์ และให้ผู้เรียนประเมินตนเอง ประเมินเพื่อน และเพื่อนประเมินกลับ เพื่อพัฒนาแนวคิดและการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 5 การเสริมแรงและออกแบบแผนการเรียนรู้ต่อยอด เป็นขั้นตอนที่สนับสนุนการเรียนรู้ระยะยาวและปรับแนวทางตามศักยภาพรายบุคคล โดยผู้สอนให้ข้อเสนอแนะรายบุคคล และกลุ่ม แนะนำแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมหรือภาระงานทางเลือกที่เหมาะสมกับระดับความสามารถ

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษา สาขาวิชาการประถมศึกษา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเตรียมการเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยใช้สื่อและคำถามกระตุ้น

คิด เพื่อพัฒนาเป้าหมายการเรียนรู้ส่วนบุคคล การแลกเปลี่ยนในชั้นเรียนเพื่อปรับความเข้าใจและต่อยอดความรู้ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดขั้นสูง การสะท้อนตนและประเมินผลเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไปจนถึงการออกแบบแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้แบบนำตนเองของ Khodaei, S. et al. ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความพร้อมในการนำตนเอง ประกอบด้วย ด้านความต้องการในการเรียนรู้ และการควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง (Khodaei, S. et al., 2022) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Chen, Y. C. et al. ที่ชี้ว่า ขั้นตอนการเรียนรู้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ที่มีการเตรียมเนื้อหาล่วงหน้า การเรียนรู้ร่วมกัน และการสะท้อนผลด้วยตนเอง ช่วยส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Chen, Y. C. et al., 2021) ของนักศึกษาครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Dinigrat, S. W. M. & Ngussa, B. M. ยังเสนอว่า ขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาททั้งในการวางแผน ลงมือทำ และประเมินผลของตนเอง จะช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และตระหนักรู้ต่อการเรียนรู้ของตนเอง (Dinigrat, S. W. M. & Ngussa, B. M., 2022) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ใช้เครื่องมือและวิธีการประเมินที่หลากหลาย เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้ที่นักศึกษาการประถมศึกษาที่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ได้แก่ การทดสอบก่อนและหลังเรียน การสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความเข้าใจ การใช้คำถามปลายเปิด สามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ที่แท้จริงในด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chikeme, P. et al. ที่ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลเชิงบวกต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้เครื่องมือประเมินผลที่หลากหลายทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพที่สะท้อนความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาอย่างรอบด้าน (Chikeme, P. et al., 2024)

ทั้งนี้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.40) ซึ่งสะท้อนว่าแนวคิดและการออกแบบรูปแบบนี้มีความชัดเจน ครอบคลุม และสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการเรียนรู้แบบเชิงรุก และส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yousufi, U. ที่เสนอว่ารูปแบบห้องเรียนกลับด้านช่วยให้ผู้เรียนเตรียมความพร้อมล่วงหน้าและใช้เวลาในชั้นเรียนเพื่อฝึกกระบวนการคิดขั้นสูงได้ดียิ่งขึ้น (Yousufi, U., 2020) ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาการประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาครูการประถมศึกษาที่มีพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน การใช้แหล่งเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบนำตนเองอยู่ในระดับน้อย จึงควรพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการเรียนรู้แบบนำตนเอง โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมที่เน้นประสบการณ์ตรงและการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน สำหรับการวิจัย

ในอนาคต ควรศึกษาผลการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาการประถมศึกษา เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าว และพัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทของนักศึกษาครูสาขาวิชาการประถมศึกษาในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ ควรมีการส่งเสริมการสร้างแรงจูงใจภายในแก่ผู้เรียนให้เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดระบบการให้คำปรึกษา และติดตามพฤติกรรมการณ์เรียนอย่างเป็นระบบ พัฒนาสื่อและชุดการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อรองรับรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน อีกทั้งควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะครุศาสตร์กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง และสุดท้ายควรกำหนดนโยบายระดับคณะเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในแนวทางนี้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการประถมศึกษา ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ ที่เล็งเห็นประโยชน์และความสำคัญของการวิจัยและให้การสนับสนุนการดำเนินการวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- ธราญา จิตรขญาวนิช. (2560). การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาวิณี โสธายะเพ็ชร. (2565). การใช้แหล่งการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาครูเอกประถมศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเอง ในการก้าวเข้าสู่วิชาชีพครู. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 33(20), 157-168.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรภัญ ธีธวงค์. (2564). การจัดการเรียนรู้ยุคใหม่. วารสารครุศาสตร์, 49(3), 1-12.
- อิทธิพันธ์ สุวทันพรกุล. (2562). การวิจัยทางการศึกษา: แนวคิดและการประยุกต์ใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Birova, L. et al. (2023). Flipped classroom in EFL: A teaching experience with pre-service teachers. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1269981>.
- Chen, Y. C. et al. (2021). Effect of flipped teaching on cognitive load level with mobile devices: the case of a graphic design course. *Sustainability*, 13(13), 7092. <https://doi.org/10.3390/su13137092>.
- Chikeme, P. et al. (2024). Self-directed learning readiness and learning achievements of a flipped classroom model approach in research methods class: A quasi-experimental study. *Nurse Education in Practice*, 77, 103968. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2024.103968>.

- Diningrat, S. W. M. & Ngussa, B. M. (2022). Effect of online flipped classroom on students' self-directed learning: a case of some universities in Indonesia. *Journal of Educators Online*, 19(3). <http://dx.doi.org/10.9743/JEO.2022.19.3.7>.
- Izadpanah, S. (2022). The impact of flipped teaching on EFL students' academic resilience, self-directed learning, and learners' autonomy. *Frontiers in Psychology*, 13, 981844. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.981844>.
- Khan, E. H. et al. (2025). Readiness for self-directed learning among undergraduate medical students in Khyber Pakhtunkhwa during COVID-19, Pakistan. *BMC Medical Education*, 25(165), 1-12.
- Khodaei, S. et al. (2022). The effect of the online flipped classroom on self-directed learning readiness and metacognitive awareness in nursing students during the COVID-19 pandemic. *BMC Nursing*, 21, 22. <https://doi.org/10.1186/s12912-022-00804-6>.
- Mishall, P. L. et al. (2025). The application of flipped classroom strategies in medical education: A review and recommendations. *Medical Science Educator*, 35(2025), 531-540.
- Morris, T. H. (2024). Four dimensions of self-directed learning: A fundamental meta-competence in a changing world. *Adult Education Quarterly*, 74(3), 236-254.
- Talib, M. A. et al. (2021). Analytical study on the impact of technology in higher education during the age of COVID-19: Systematic literature review. *Education and Information Technologies*, 26, 6719-6746. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10507-1>.
- Yousufi, U. (2020). An integrative review of flipped classroom model. *American Journal of Educational Research*, 8(2), 90-97.

กลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ สำหรับแรงงาน
ย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ของประชาชนในภาคอีสานตอนล่าง*

LIVELIHOOD ENHANCEMENT STRATEGIES BY SAPPURISA DHAMMA FOR
MIGRANT WORKERS LAID OFF DUE TO COVID-19 OF THE PEOPLE IN
LOWER NORTHEASTERN REGION

พระครูวาปีธรรมวิโรจน์ (ประศาล นิวัฒน์), กันต์ ศรีหล้า, วรเชษฐ์ โทอิน*

Phrakru Wapithammaviroj (Prasat Niwat), Kanta Srilah, Worachet Tho-un*

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร ยโสธร ประเทศไทย

Faculty of Social Science, Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist Collage, Yasothon, Thailand

*Corresponding author E-mail: worachet.th@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาภายนอกและปัญหาภายใน การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ไปสร้างรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 รวมทั้งประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีผ่านระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยและพัฒนาเป็นหลัก ใช้กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 1,275 คน การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 1,200 คน จาก 4 จังหวัด กำหนดโควตาจังหวัดละ 400 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 75 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้การวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Normality Test, Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$), Factor Analysis, Multiple Regression Analysis ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า สภาพปัญหาภายนอกและปัญหาภายใน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม จำนวน 7 ด้าน มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบฯ แรงงานมีความต้องการสูงที่สุดคือ ด้านการส่งเสริมอาชีพ ($PNI_{modified} = 0.406$) และ การนำรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้าง มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ และสามารถอธิบายความผันแปรได้ถึงร้อยละ 35.8 การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรมขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนด้านจิตใจ การพัฒนาทักษะ และการสร้างเครือข่าย

คำสำคัญ: กลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพ, หลักสัปปุริสธรรม 7, แรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้าง, สถานการณ์ โควิด-19, ประชาชนภาคอีสานตอนล่าง

Abstract

This research article examines both external and internal challenges and applies the Seven Principles of Sappurisa-dhamma to develop a strategic model for strengthening sustainable livelihoods. The study also applies these principles to support displaced migrant workers who lost their jobs during the COVID-19 pandemic in the Lower Northeastern region of Thailand. A mixed-methods design was employed, primarily following a research and development approach, with a total of 1,275 participants. The quantitative phase involved 1,200 respondents from four provinces, selected through a quota of 400 individuals per province. The qualitative phase included 75 purposively selected key informants. Data were collected using online questionnaires, in-depth interviews, and expert-led focus group discussions. Statistical analyses included percentage, mean, standard deviation, normality testing, the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$), factor analysis, and multiple regression analysis. The results revealed that respondents' views on external and internal challenges, as well as the model for strengthening livelihoods based on the Seven Principles of Sappurisa-dhamma, were consistently positive across seven dimensions, with the overall mean rated at a high level. ($\bar{x} = 3.57$) The greatest need was identified in occupational promotion ($PNI_{modified} = 0.406$). The integration and application of the livelihood-strengthening model based on Sappurisa-dhamma were found to align significantly with empirical data, explaining 35.8% of the variance. Furthermore, sustainable livelihood enhancement was found to depend on three key factors: psychological support, skill development, and network building.

Keywords: Strategies for Strengthening Sustainable Livelihoods, The Seven Principles of Sap-Purisa-Dhamma, Displaced Migrant Workers, COVID-19 Crisis, The People Lower Northeastern Region

บทนำ

ฉากทัศน์ภาพชีวิตของแรงงานย้ายถิ่นจากภาคอีสานที่ต้องจากบ้านเกิดไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการในเขตเมืองใหญ่เนื่องจากข้อจำกัดด้านรายได้ในภาคเกษตรกรรม แม้มีรายได้สูงขึ้น แต่แรงงานเหล่านี้มีเงินออมอย่างจำกัดจากค่าครองชีพที่สูงและภาระการส่งเงินกลับครอบครัว สถานการณ์โควิด-19 ตั้งแต่ปี 2563 ส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจหยุดชะงัก ธุรกิจจำนวนมากต้องเลิกจ้าง ส่งผลให้แรงงานอีสานกว่า 800,000 คนต้องคืนถิ่น แรงงานส่วนหนึ่งปรับตัวด้วยการหันกลับมาทำเกษตร หรือประกอบอาชีพอิสระ เช่น ขายของ ขั้บรถส่งของ และขายออนไลน์ อย่างไรก็ตาม แรงงานที่ขาดทรัพยากรพื้นฐานยังเผชิญความยากลำบาก สะท้อนถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงานย้ายถิ่น และความจำเป็นในการออกแบบนโยบายสนับสนุนการฟื้นฟูชีวิตและส่งเสริมอาชีพอย่างเหมาะสม (สุทินี เสาร์แก้ว และคณะ, 2566)

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ต่อแรงงานย้ายถิ่นจากภาคอีสานตอนล่าง โดยเฉพาะผู้ที่ถูกเลิกจ้างและต้องเดินทางกลับภูมิลำเนา พบว่า แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ

ในภาคอุตสาหกรรมและบริการในเขตเมือง เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจชะงักงันจากโควิด-19 ทำให้ธุรกิจจำนวนมากต้องปิดกิจการ ส่งผลให้แรงงานอีสานกว่า 800,000 คนต้องคืนถิ่นและเผชิญกับความไม่มั่นคงทางรายได้ สุขภาพจิต และภาวะหนี้สิน (ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ, 2562) ทั้งนี้แรงงานบางส่วนสามารถปรับตัวได้ เช่น ทำการเกษตร ขายของออนไลน์ หรือให้บริการขนส่ง แต่แรงงานที่ไม่มีทรัพยากรพื้นฐานกลับเผชิญความลำบากมากขึ้น นอกจากนี้ ผลวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่และโครงสร้างของจังหวัดยโสธร ศรีสะเกษ และอำนาจเจริญ โดยพบช่องว่างด้านรายได้ การศึกษา และการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ถึงแม้บางจังหวัดมีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวและสินค้า OTOP แต่ขาดการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม (ปิงปอนด์ รักอำนวยกิจ และคณะ, 2562) งานวิจัยนี้ใช้แนวทางบูรณาการแบบสหศาสตร์ ทั้งรัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และพุทธศาสตร์ ควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมสัมมาชีพและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

เป้าประสงค์สำคัญของการวิจัยครั้งนี้ คือ การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และจริยธรรมของชุมชนในภาคอีสานโดยอาศัยหลักสัปปริสธรรม 7 (ม.อ. 113) ได้แก่ 1) ธัมมัญญตา (ความรู้จักเหตุ) 2) อัตถัญญตา (ความรู้จักผล) 3) อัตตัญญตา (ความรู้จักตน) 4) มัตตัญญตา (ความรู้จักประมาณ) 5) กาลัญญตา (ความรู้จักกาล) 6) ปริสสัญญตา (ความรู้จักชุมชน) และ 7) ปุคคลัญญตา (ความรู้จักบุคคล) เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาแรงงานให้มีความสามารถในการฟื้นตัวจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและมีหลักธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิต การวิจัยนี้ มุ่งเน้นการออกแบบกลยุทธ์ที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้จากพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดด้านการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับแรงงานคืนถิ่นอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับฐานราก

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังที่กล่าวมา การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ของประชาชนในภาคอีสานตอนล่าง ผ่านกระบวนการศึกษาสภาพปัญหาภายนอกและปัญหาภายในของแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้าง การนำหลักธรรมสัปปริสธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้าง รวมทั้งการนำรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม ไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง จะก่อให้เกิดรูปแบบผลผลิตที่สามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้าง รวมทั้งการนำไปประโยชน์ในเชิงวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาภายนอกและปัญหาภายในของแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง
2. เพื่อนำหลักธรรมสัปปริสธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง

3. เพื่อนำรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีผ่านระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยและพัฒนาเป็นหลัก มีขอบเขตด้านตัวแปร (Variable) ที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม ค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลแล้วกำหนดเป็นตัวแปรในการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ รวมทั้งการนำแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ทบทวนไปประยุกต์ใช้ในการสร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ในงานวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ประกอบด้วย 1) หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ คือ ธรรมัญญตา (เป็นผู้รู้จักเหตุ) อัตถัญญตา (เป็นผู้รู้จักผล) อัตตัญญตา (เป็นผู้รู้จักตน) มัตตัญญตา (เป็นผู้รู้จักประมาณ) กาลัญญตา (เป็นผู้รู้จักกาล) ปริสสัญญตา (เป็นผู้รู้จักบริษัท) และบุคคลัญญตา (เป็นผู้รู้จักบุคคล) 2) สภาพปัญหาภายนอก คือ สถานการณ์โรคระบาด สภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ สภาพปัญหาทางสังคม ปัญหาแรงงานย้ายถิ่น และรัฐสวัสดิการและการสาธารณสุข และ 3) สภาพปัญหาภายใน คือ สภาพปัญหาทางด้านสุขภาพจิต สภาพปัญหาด้านการว่างงาน และสภาพปัญหาด้านครอบครัว

1.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้กำหนดคุณลักษณะของตัวแปรตาม ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ และ 2) รูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง

2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้านประชากร ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลเบื้องต้น (Preliminary Data Survey) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันและความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ในพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย กลุ่มผู้ใช้แรงงานที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (พ.ศ. 2563 - 2564) ในภาคอีสานตอนล่าง จำนวน 3 จังหวัด คือ จังหวัดยโสธร จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอำนาจเจริญ รวมทั้งสิ้น 1,063,159 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,200 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 75 คน ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีผ่านระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) เป็นหลัก ได้ดำเนินการวิจัยผ่านกระบวนการ 4 ระยะ คือ Research 1, Development 1, Research 2, Development 2 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง (Sample) จากตารางขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Daryle, W. M., 1970) แล้วนำมาเป็นเกณฑ์คัดเลือกและปรับใช้ในขั้นตอนการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม (ธีรวุฒิ เอกะกุล, 2543) มีรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ระยะที่ 1 (Research 1) ขั้นตอนการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันภายใน - ภายนอก และการศึกษาความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่วิจัย คือ จังหวัดยโสธร จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอำนาจเจริญ ได้ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันภายใน - ภายนอก

และการศึกษาความต้องการจำเป็นในพื้นที่วิจัย คือ จังหวัดยโสธร จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอำนาจเจริญ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 1,200 คน โดยกำหนดโควตา จังหวัดละ 400 คน เก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ด้วยแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert) ใช้ระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ และตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบโควตา จำนวน 75 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยใช้เกณฑ์เป็นผู้เคยติดเชื้อโควิด-19 และถูกเลิกจ้างงาน ซึ่งแยกเป็นผู้แทนจาก 3 จังหวัด ผู้แทนจากจังหวัดยโสธร จำนวน 25 คน ผู้แทนจากจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 25 คน และผู้แทนจากจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 25 คน (เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์, 2550)

ระยะที่ 2 (Development 1) ขั้นตอนการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ของประชาชนในภาคอีสานตอนล่าง และการนำรูปแบบไปทดลองใช้และเก็บข้อมูลผลลัพธ์การใช้รูปแบบ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นมาวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการสนทนากลุ่มแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 13 คน แล้วนำรูปแบบฯ (ฉบับร่าง) ไปให้คณะผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเป็นได้และประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ จำนวน 5 คน ดังนั้น กระบวนการสร้างรูปแบบวิจัยในขั้น Development 1 ได้สร้างขึ้นบนข้อมูลพื้นฐานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ระยะที่ 3 (Research 2) ขั้นตอนการศึกษาลักษณะการใช้รูปแบบในการการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ของประชาชนในภาคอีสานตอนล่าง ใช้วิธีการศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ และการสนทนากลุ่มแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 13 คน จำแนกตามเกณฑ์ความรู้ ความชำนาญ หรือมีประสบการณ์ตรงกับประเด็นที่ศึกษาวิจัย (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2543)

ระยะที่ 4 (Development 2) การยืนยันรูปแบบในการการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ใช้วิธีการศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ และการประเมินความพึงพอใจ และประเมินความเหมาะสมของโมเดลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง กำหนดโควตาจังหวัดละ 100 คน แปลผลการวิจัยด้วยสถิติและโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

3. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ (Online Questionnaire) ในกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ และใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (ควบคู่กัน) จากกลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาและสืบค้นข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก เอกสารทุติยภูมิจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลจากสื่อในระบบออนไลน์ แปลความหมาย วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วกำหนดขอบเขตประเด็นเพื่อสร้างแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และแบบประเมิน 2) ได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมด้านเนื้อหา ด้านความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือการวิจัยทั้งข้อคำถามเชิงปริมาณและข้อคำถามเชิงคุณภาพ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และ 3) ได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน แล้วนำมาปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งได้นำไปเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมอยู่ระหว่าง .799 - .877

รวมค่าของ IOC คือ .799 จึงได้สรุปว่าแบบสอบถามที่ได้สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้ คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ พื้นที่อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 ชุด ทั้งนี้ เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีบริบทที่ใกล้เคียงกันกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อหาความเชื่อมั่น และความเที่ยงตรงของแบบสอบถามก่อนลงพื้นที่จริง ได้นำแบบสอบถาม จำนวน 30 ชุด ที่ผ่านสนามทดลองแล้วมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง วิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปแล้วไปนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอนุมัติก่อนแจกแบบสอบถามจริง พร้อมทั้งได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการอนุมัติจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว และผ่านคณะกรรมการวิจัยในคน รหัสเลขที่ วจ. 339/2566 สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ไปลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามระเบียบวิธีวิจัยต่อไป (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2538)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยผ่านการดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ดังนี้ โดยเริ่มจากการยื่นขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติเลขที่ วจ. 339/2566 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2566 จากนั้นหัวหน้าโครงการได้ประสานงานกับสาธารณสุขจังหวัด และส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล 75 คน และการสนทนากลุ่มแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 13 คน (ผ่านระบบออนไลน์ เพราะสถานการณ์โรคโควิด-19 ยังไม่คลี่คลายสู่สภาวะการปกติกติ) พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงปริมาณและการตรวจสอบแบบสามเส้าข้อมูลเชิงคุณภาพ (ด้านเวลา - ด้านข้อมูล - ด้านบุคคล) ก่อนวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของประเด็นคำถามต่าง ๆ ในกรณีที่พบว่า หากมีจำนวนแบบสอบถามขาดความสมบูรณ์จำนวนเท่าใด จะได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจำนวนเท่าที่ขาดไป และดำเนินการตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย พร้อมทั้งใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1 การตรวจสอบข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำผลข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามมาตรวจสอบลักษณะแจกแจงปกติของข้อมูล (Normality Test) ตรวจสอบค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) ใช้สถิติการทดสอบ Kolmogorov-Smirnov (K-S test) หากข้อมูลผ่านการตรวจสอบว่ามีการแจกแจงปกติ (Normal Curve) และใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) Factor Analysis, Multiple Regression Analysis และศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการสร้างรูปแบบในการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ของประชาชนในภาคอีสานตอนล่าง ใช้วิธีการทดสอบค่าดัชนีความต้องการจำเป็น Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) ตามแนวคิด ทฤษฎีและหลักการทางสถิติของ นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ ตามสูตรคำนวณ $PNI_{modified} = (I-D)/D$ (นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ, 2541)

5.2 การตรวจสอบข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ด้านเวลา ด้านข้อมูล และด้านบุคคล ดังนี้ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านเวลา ได้การตรวจสอบข้อมูลในเวลาที่ต่างกัน จำนวน 3 ครั้ง ทั้งนี้ เพื่อทดสอบว่าหากเวลาเปลี่ยนไปข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์จะเปลี่ยนไป

ตามกาลเวลาหรือไม่อย่างไร 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ผู้วิจัยต้องการทดสอบว่าสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์บันทึกข้อมูลจะมีความตรงหรือไม่ ได้ใช้วิธีการอ่านข้อความให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตรวจสอบ รวมทั้งการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตรวจอ่านข้อมูลก่อนจบการสัมภาษณ์ รวมทั้งการทดสอบผ่านแนวคิดทฤษฎีที่ได้พบทวนในบทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคล ผู้วิจัยต้องการทดสอบว่าหากมีการใช้ผู้เก็บข้อมูล/การสัมภาษณ์หลายคน ข้อมูลที่ได้จะมีความแตกต่างกันมากน้อยอย่างไร ได้ใช้ทีมผู้วิจัยร่วม หรือผู้ช่วยนักวิจัยได้เก็บข้อมูลทวนซ้ำแล้วพิจารณาเทียบเคียงผลลัพธ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยรวมร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง และ 4) การวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลในเชิงคุณภาพ การสรุปและประมวลผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้มาจากวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งจะใช้วิธีการ 3 ลักษณะ ได้แก่ การตีความ การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วอธิบายเชิงพรรณนา (สุรางค์ จันทวนิช, 2547)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 1,200 ชุด ผ่านระบบออนไลน์ พบว่า ข้อมูลขาดความสมบูรณ์ จำนวน 26 ชุด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เก็บข้อมูลให้ครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วการทดสอบการแจกแจงแบบปกติ (Normality Test) วิจัยได้ใช้การทดสอบ Kolmogorov-Smirnov กับตัวแปรคะแนนรวมจากแบบสอบถามจำนวน 1,200 ชุด พบว่า ค่าทดสอบทางสถิติของ Kolmogorov-Smirnov มีค่า $D = 0.073$, $P = 0.056$ ซึ่งมากกว่า 0.05 แสดงว่า ข้อมูลมีการแจกแจงแบบปกติ จึงสามารถนำไปวิเคราะห์ด้วยสถิติแบบพารามेटริกต่อไปได้ และตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดระบบ ตีความ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ แล้วอธิบายเชิงพรรณนาตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย พร้อมทั้งใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาภายนอกและปัญหาภายในของแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง การแปลผลจากข้อมูลเชิงปริมาณ และผลการวิจัยปรากฏรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ข้อมูลที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม จำนวน 7 ด้าน เป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม คือ 1) ด้านสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นในการประกอบอาชีพ 2) ด้านกลยุทธ์การบริหารงานของรัฐบาล 3) ด้านแรงงานและสวัสดิการ 4) ด้านการสาธารณสุขของภาครัฐ 5) ด้านการควบคุมโรคระบาดของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 6) ด้านหลักการเกี่ยวกับโรคโควิด-19 และ 7) ด้านการสร้างรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนปัญหาภายใน - ภายนอก โดยภาพรวมในระดับปานกลาง ทั้งนี้ สันนิษฐานได้ว่า การที่ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ย้อนแย้งกับข้อมูลเชิงปริมาณอาจจะเกิดจากกระบวนการสนทนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวคิด มุมมอง และความสับสนนึกคิดในระหว่างการสนทนา จึงทำให้มีการเปิดโลกทัศน์และมุมมองระหว่างกัน เป็นต้น รวมทั้งการสนทนาทำให้มีการคิดเชิงระบบ มีเหตุมีผลมากกว่าการพิจารณาข้อคำถามเชิงปริมาณและตอบคำถามตามความรู้สึกส่วนตัวในขณะนั้น

ข้อมูลที่ 2 ผลการศึกษาและวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) พบว่า ด้านการส่งเสริมอาชีพมีค่าสูงสุด = 0.406 (D = ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่พึงประสงค์ (Desired) และ A = ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริง (Actual) ผลการศึกษาดัชนีความต้องการจำเป็น แสดงได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$)

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย ที่พึงประสงค์ (D)	ค่าเฉลี่ย ที่เป็นจริง (A)	$PNI_{modified}$
ด้านสภาพปัจจุบันและการประกอบอาชีพ	4.50	3.20	$(4.50 - 3.20)/3.20 = 0.406$
ด้านกลยุทธ์การบริหารงานของรัฐบาล	4.60	3.50	$(4.60 - 3.50)/3.50 = 0.314$
ด้านแรงงานและสวัสดิการ	4.40	3.30	$(4.40 - 3.30)/3.30 = 0.333$
ด้านการสาธารณสุขของภาครัฐ	4.70	3.90	$(4.70 - 3.90)/3.90 = 0.205$
ด้านการควบคุมโรคระบาดของหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน	4.60	3.40	$(4.60 - 3.40)/3.40 = 0.353$
ด้านหลักการเกี่ยวกับโรคโควิด-19	4.55	3.85	$(4.55 - 3.85)/3.85 = 0.182$
ด้านการสร้างรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้าง สัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ	4.80	3.60	$(4.80 - 3.60)/3.60 = 0.333$

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ “สภาพปัจจุบันและการประกอบอาชีพ” ($PNI_{modified} = 0.406$) สะท้อนถึงการขาดแคลนและความไม่พึงพอใจในการประกอบอาชีพ จำเป็นต้องส่งเสริมทักษะและโอกาสมากขึ้น รองลงมา คือ “การควบคุมโรคระบาดของรัฐและเอกชน” และ “กลยุทธ์การบริหารของรัฐบาล” ส่วนความต้องการต่ำสุด คือ “หลักการเกี่ยวกับโรคโควิด-19” ซึ่งอาจเกิดจากการรับรู้และการป้องกันที่ดีขึ้นแล้ว จากผลดังกล่าว ผู้วิจัยกำหนดตัวแปรสังเกตได้ 7 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาทักษะ 2) บริการจัดหางาน 3) การสนับสนุนผู้ประกอบการ 4) มาตรการคุ้มครองทางสังคม 5) การเข้าถึงข้อมูล 6) การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ และ 7) การสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์ เพื่อนำไปบูรณาการสู่รูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักสัปปุริสธรรม

ข้อมูลที่ 3 ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเป็นตัวแปรที่สังเกตได้ (Observed Variables) มีค่า Factor Loading > 0.60 ประกอบด้วย X_1 การพัฒนาทักษะ = 0.78, X_2 บริการจัดหางาน = 0.71, X_3 การสนับสนุนผู้ประกอบการ = 0.68, X_4 มาตรการคุ้มครองทางสังคม = 0.69, X_5 การเข้าถึงข้อมูล = 0.74, X_6 การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ = 0.75, และ X_7 การสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์ = 0.83, ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลด้วย Bartlett's Test of Sphericity ต้องมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ใช้เกณฑ์การตัดสินจำนวนองค์ประกอบ Eigenvalue > 1 Factor Loading > 0.50 แสดงได้ดังตารางที่ 2 - 3

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบ ตัวแปรหลัก และความแปรปรวน

องค์ประกอบ	ชื่อองค์ประกอบ	ตัวแปรหลัก (Factor Loading > 0.60)	ความแปรปรวน ที่อธิบายได้ (%)
Factor 1	กลยุทธ์พัฒนาศักยภาพแรงงาน	X_1, X_2, X_3, X_6	40%
Factor 2	การสนับสนุนทางจิตใจและอารมณ์	X_7	20%
Factor 3	การจัดการข้อมูลและคุ้มครองสังคม	X_4, X_5	15%
รวม		75%	

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ ตัวแปรหลัก และความแปรปรวน การสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์ (X_7) มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดใน Factor 2 ซึ่งสอดคล้องกับการถดถอย (Regression) ที่ชี้ว่าเป็นตัวแปรอิสระที่อธิบายตัวแปรตามได้ดีที่สุด รองลงมา คือ การพัฒนาทักษะ (X_1) และการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ (X_6) ซึ่งรวมอยู่ใน Factor 1

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ และค่า Eigenvalue

องค์ประกอบ	Eigenvalue	ร้อยละของความแปรปรวนสะสม	คำอธิบายองค์ประกอบโดยรวม
1	3.02	43.14%	กลยุทธ์พัฒนาอาชีพและทักษะ
2	1.56	65.43%	การสนับสนุนทางจิตใจและสังคม
3	1.05	80.41%	การจัดการข้อมูลและการคุ้มครอง

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ และค่า Eigenvalue มี 3 องค์ประกอบหลักที่มีค่า Eigenvalue มากกว่า 1 ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเชิงสถิติและสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลรวมกันได้ถึงประมาณ 80.41% ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ดีมาก องค์ประกอบที่ 1 มี Eigenvalue เท่ากับ 3.02 อธิบายได้ร้อยละ 43.14 ของความแปรปรวนทั้งหมด โดยประกอบด้วย ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะอาชีพ บริหารจัดการงาน การสนับสนุนผู้ประกอบการ และการสร้างเครือข่าย องค์ประกอบที่ 2 มี Eigenvalue เท่ากับ 1.56 อธิบายได้ร้อยละ 22.29 โดยเฉพาะตัวแปรที่เน้นการสนับสนุนด้านจิตใจ อารมณ์ และมาตรการทางสังคม และองค์ประกอบที่ 3 มี Eigenvalue เท่ากับ 1.05 อธิบายได้ร้อยละ 14.98 โดยมีตัวแปรหลัก คือ การเข้าถึงข้อมูลและการคุ้มครองทางสังคม

ข้อมูลที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ตัวแปรที่สังเกตได้ทั้ง 7 ตัวแปร ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง .402 ถึง .528 แสดงถึงความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร แสดงได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	Y
X_1	1							
X_2	.598**	1						
X_3	.751**	.518**	1					
X_4	.784**	.592**	.787**	1				
X_5	.724**	.529**	.881**	.837**	1			
X_6	.793**	.544**	.086**	.771**	.841**	1		
X_7	.748**	.529**	.766**	.764**	.787**	.762**	1	
Y	.528**	.402**	.450**	.465**	.448**	.467**	.455**	1

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในตัวแปรที่นำมาศึกษาและสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการสร้างรูปแบบ กลยุทธ์การเสริมสร้าง

สัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีค่าอยู่ระหว่าง .402 ถึง .528 โดยตัวแปรทั้ง 7 มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อนำหลักธรรมสัปปุริสธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 พบว่า เมื่อปรับความสอดคล้องของโมเดลแล้วมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (Model Fit) พิจารณาได้จากค่าสถิติไค - สแควร์ (Chi-Square) มีค่าเท่ากับ 14.40 ไม่มีนัยสำคัญโดยมีค่า p เท่ากับ .91490 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์กำหนด คือ ต้องมากกว่า .05 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่า .995 และ .975 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ ต้องมีค่าตั้งแต่ .90 ขึ้นไป ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนรากที่สองเฉลี่ย (RMSEA) เท่ากับ .00 ซึ่งระดับการยอมรับ คือ น้อยกว่า .08 แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลักที่ว่าโมเดลการวิจัยสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยส่งผลต่อการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยส่งผลต่อการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยส่งผลต่อการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p
	B	Std. Error	Beta		
1. (Constant)	1.526	.234		6.531	.000
ด้านการพัฒนาทักษะ (X ₁)	6.420	1.631	.231	3.936	.000*
ด้านบริการจัดหางาน (X ₂)	.228	.066	.245	3.476	.001*
ด้านการสนับสนุนผู้ประกอบการ (X ₃)	.127	.063	.152	2.002	.044*
ด้านมาตรการคุ้มครองทางสังคม (X ₄)	.169	.045	.220	3.733	.000*
ด้านการเข้าถึงข้อมูล (X ₅)	.106	.062	.105	1.716	.001*
ด้านการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ (X ₆)	.250	.047	.283	5.307	.000*
ด้านการสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์ (X ₇)	6.624	1.887	.238	3.511	.001*

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยส่งผลต่อการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 สามารถการบูรณาการระหว่างตัวแปรทางสังคมศาสตร์ 7 ด้าน กับหลักสัปปุริสธรรม 7 จากพระพุทธศาสนา ได้ส่งผลต่อการสร้างโมเดล “รูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพสำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง” โดยมีองค์ประกอบเชิงยุทธศาสตร์ตามกรอบโครงสร้างกลยุทธ์ (Matri x บูรณาการ 7 x 7) แสดงได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงองค์ประกอบเชิงยุทธศาสตร์ตามกรอบโครงสร้างกลยุทธ์ (Matri x บุรณาการ 7 x 7)

ตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variables)	หลักสัปปริสธรรม (Sappurisa-dhamma)	แนวทางกลยุทธ์
1. ด้านการพัฒนาทักษะ	ธัมมัญญตา (รู้เหตุ)	ส่งเสริมการรู้เหตุแห่งความจนและขาดทักษะ นำไปสู่การออกแบบหลักสูตรอบรมเชิงอาชีพที่ตรงกับบริบทแรงงาน
2. ด้านบริการจัดหางาน	อัทธัญญตา (รู้ผล)	สร้างกลไกการจับคู่แรงงานกับงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืนทั้งด้านอาชีพและรายได้
3. ด้านการสนับสนุนผู้ประกอบการ	อัตตัญญตา (รู้จักตน)	เสริมความรู้สึกรับผิดชอบในศักยภาพตนเอง พร้อมส่งเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็ก
4. ด้านมาตรการคุ้มครองทางสังคม	มัตตัญญตา (รู้ประมาณ)	จัดการสวัสดิการโดยไม่สร้างการพึ่งพิงเกินพอดี สอดคล้องกับทรัพยากรของรัฐและความจำเป็นจริง
5. ด้านการเข้าถึงข้อมูล	กาลัญญตา (รู้เวลา)	พัฒนาระบบข้อมูลและสื่อสารให้ตรงเวลา เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับบริบทแรงงาน
6. ด้านการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ	ปริสัญญตา (รู้ชุมชน)	สร้างกลไกความร่วมมือระหว่างรัฐ - เอกชน - ชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม
7. ด้านการสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์	ปุคคัลัญญตา (รู้บุคคล)	จัดให้มีการเยียวยาทางจิตใจที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล และให้ผู้รู้เข้าใจบริบทแรงงานเป็นผู้นำ

จากตารางที่ 6 พบว่า รูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพสำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง สามารถสร้างกรอบโครงสร้างกลยุทธ์ (Matri x บุรณาการ 7 x 7) ได้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อนำรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 ประการไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง ผู้วิจัยได้สร้างคู่มือรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 แล้วนำไปเผยแพร่กับหน่วยงานและชุมชน เช่น สำนักงานแรงงานประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์ผ่านก้านั้น ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้ง นำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ ภาคการศึกษาที่ 2/2566 ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้ ประเด็นที่หนึ่ง สภาพปัญหาภายนอกและปัญหาภายในของแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม จำนวน 7 ด้าน เป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนปัญหาภายใน - ภายนอก โดยภาพรวมในระดับปานกลาง ทั้งนี้ สันนิษฐานได้ว่า การที่ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ย้อนแย้งกับข้อมูลเชิงปริมาณอาจจะเป็น เพราะการสนทนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

แนวคิด มุมมอง และความสัมพันธ์ระหว่างการสนทนาทำให้มีการเปิดโลกทัศน์ มุมมองระหว่างกัน เป็นต้น รวมทั้งการสนทนาทำให้มีการคิดเชิงระบบ มีเหตุมีผลมากกว่าการพิจารณาข้อคำถามเชิงปริมาณและตอบคำถามตามความรู้สึกส่วนตัวในขณะนั้น พร้อมนี้ ผลการศึกษาดัชนีความต้องการจำเป็นและการแปลผลเชิงนโยบาย คือ ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ “การส่งเสริมอาชีพ” ($PNI_{modified} = 0.406$) สะท้อนว่าประชาชนยังขาดแคลนหรือไม่เพียงพอในระดับปัจจุบัน ต้องมีการส่งเสริมทักษะ/โอกาสมากขึ้น ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 2 และลำดับที่ 3 สิ่งที่ควรเน้น คือ “การควบคุมโรคระบาด” และ “การพัฒนากลยุทธ์ของรัฐ” ด้านที่มีความจำเป็นน้อยที่สุดคือ “หลักการเกี่ยวกับโควิด-19” ซึ่งอาจเป็น เพราะการรับรู้หรือพฤติกรรมการป้องกันของประชาชนดีขึ้นแล้ว ซึ่งเทียบเคียงได้กับการวิจัยของ ลักขมี แก้ววงศ์ใหญ่ และคณะ พบว่า แรงจูงใจในการย้ายถิ่นไม่ได้มีเฉพาะเหตุผลทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังสัมพันธ์กับการเปลี่ยนผ่านช่วงวัย การทำหน้าที่ของความเป็นชายและความเป็นหญิง และความปรารถนาต่อชีวิตที่ดีขึ้นในต่างแดน เงื่อนไขเหล่านี้ผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็น “วัฒนธรรมการย้ายถิ่น” ดังนั้น การศึกษาการย้ายถิ่นควรให้ความสำคัญกับเงื่อนไขที่หลากหลายรวมถึงเงื่อนไขเชิงอัตวิสัย เช่น ประสบการณ์ ความปรารถนาและการให้ความหมายที่ส่งผลในแง่การกระตุ้นและผลักดันการย้ายถิ่น (ลักขมี แก้ววงศ์ใหญ่ และคณะ, 2565) และสามารถเชื่อมโยงได้กับงานวิจัยของ อาภาภรณ์ สุขหอม และคณะ ศึกษาเรื่อง “การย้ายถิ่นและวัตถุประสงค์การย้ายถิ่นในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของประชากรแฝงในเขตเมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์การย้ายถิ่นของประชากรแฝงช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือ การย้ายถิ่นกลับสู่ถิ่นฐานเดิมในต่างจังหวัดเป็นการชั่วคราวเพื่อรอสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผ่อนคลายลง และจะกลับเข้ามาทำงานใหม่ รูปแบบการย้ายถิ่นของประชากรแฝงช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือ การย้ายถิ่นออกจากเมืองพัทยา ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้สถานประกอบการหลายแห่งในเขตเมืองพัทยาได้ปิดกิจการลงหรือลดจำนวนการจ้างงานลงจากเดิมเป็นจำนวนมากทำให้ประชากรแฝงที่เดินทางเข้ามาทำงานต้องประสบปัญหารายได้ลดลงหรือขาดรายได้ จึงจำเป็นต้องเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อลดค่าใช้จ่าย โดยกลุ่มประชากรแฝงที่ยังเหลืออยู่ในเขตเมืองพัทยาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (อาภาภรณ์ สุขหอม และคณะ, 2565)

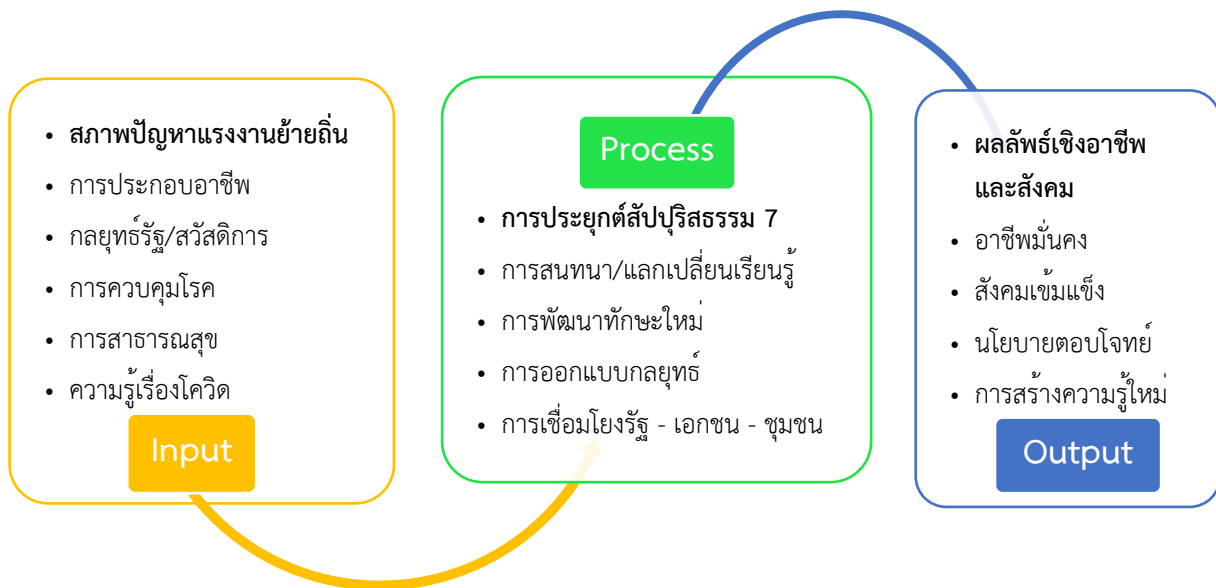
การนำหลักธรรมสัปปุริสธรรมในทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 เมื่อปรับความสอดคล้องของโมเดลแล้วมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (Model Fit) พิจารณาได้จากค่าสถิติไค - สแควร์ (Chi-Square) มีค่าเท่ากับ 14.40 ไม่นับนัยสำคัญ โดยมีค่า p เท่ากับ .91490 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์กำหนด คือ ต้องมากกว่า .05 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่า .995 และ .975 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ ต้องมีค่าตั้งแต่ .90 ขึ้นไป ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนรากที่สองเฉลี่ย (RMSEA) เท่ากับ .00 ซึ่งระดับการยอมรับ คือน้อยกว่า .08 แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลักที่ว่าโมเดลการวิจัยสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตาราง 5 ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยส่งผลต่อการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้าง

จากสถานการณ์โควิด-19 ในสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถการบูรณาการระหว่างตัวแปรทางสังคมศาสตร์ 7 ด้าน กับหลักสัปปริสธรรม 7 จากพระพุทธศาสนา ได้ส่งผลต่อการสร้างโมเดล “รูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง” โดยมีองค์ประกอบเชิงยุทธศาสตร์ ตามกรอบโครงสร้างกลยุทธ์ (Matrix บูรณาการ 7 x 7) สามารถสร้างรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพ สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งเทียบเคียงได้กับการศึกษาวิจัย ของ พระบุญสม อนาลโย (ศรีสุข) และคณะ เรื่อง “การศึกษาหลักสัมมาชีพกับการประกอบหัตถกรรมเครื่องเงิน ในอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์” มีจุดเน้นสำคัญที่การนำหลักสัมมาชีพในพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นกรอบ แนวคิดในการวิเคราะห์การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินที่มีประวัติยาวนานกว่า 270 ปี กลุ่มชาวบ้านส่วนหนึ่งมีเชื้อสายเขมรและสืบทอดภูมิปัญญาการตีเงินและทองเป็นเครื่องประดับจากรุ่นสู่รุ่น จนก่อรูปเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นและสามารถพัฒนาเป็นแบรนด์ที่ไม่ซ้ำใครหลักสัมมาชีพในพุทธธรรม ถูกอธิบายว่าเป็นการเลี้ยงชีพโดยสุจริต ปราศจากมิถิชาชีพ และถือเป็นเส้นทางแห่งความสุขที่สะท้อนความเจริญ ของพระพุทธศาสนา งานวิจัยได้แบ่งเป้าหมายของสัมมาชีพออกเป็นสามด้าน ได้แก่ อัตถะประโยชน์เพื่อการบรรลุ เป้าหมายชีวิตของตนเอง ปรัชญาประโยชน์เพื่อเกื้อกูลผู้อื่นให้พึ่งพาตนเองได้ และอุภยัตถะประโยชน์เพื่อประโยชน์ ร่วมกันของทั้งตนเองและส่วนรวม (พระบุญสม อนาลโย (ศรีสุข) และคณะ, 2565)

การนำรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง ได้สร้างคู่มือรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 แล้วนำไป เผยแพร่กับหน่วยงานและชุมชน เช่น สำนักงานแรงงานประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์ ผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้ง นำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ระเบียบวิธีวิจัยทาง สังคมศาสตร์ ภาคการศึกษาที่ 2/2566 ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานตอนล่างที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ต้องเผชิญ กับปัญหาหลากหลาย ทั้งการประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคง การขาดระบบสวัสดิการและกลยุทธ์ของรัฐที่ครอบคลุม ตลอดจนข้อจำกัดด้านสาธารณสุขและการควบคุมโรค แม้จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโควิด-19 ดีขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอในการรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การแก้ปัญหาจึงควรวางกรอบการแก้ปัญหาทางสังคมด้วยการ ประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม 7 ผ่านกระบวนการสนทนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาทักษะใหม่ และความ ร่วมมือรัฐ - เอกชน - ชุมชน ซึ่งช่วยให้แรงงานเกิดการคิดเชิงระบบและสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้ คือ แรงงานมีอาชีพที่มั่นคงขึ้น สังคมเข้มแข็งขึ้น และนโยบายภาครัฐสอดคล้องกับความเป็นจริง อีกทั้งยังได้ก่อให้เกิด โมเดล (Model) องค์ความรู้ใหม่ที่ใช้เป็นแนวทางพัฒนานโยบายแรงงานและการสร้างสัมมาชีพระดับท้องถิ่นและ ประเทศ ดังภาพที่ 1 การเสริมสร้างสัมมาชีพแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 การเสริมสร้างสัมมาชีพแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า สภาพปัญหภายนอกและปัญหาภายในของแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม จำนวน 7 ด้าน เป็นข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้สะท้อนปัญหาภายใน - ภายนอกโดยภาพรวมในระดับปานกลาง ปัญหาของแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากวิกฤตโควิด-19 การนำหลักธรรมสัปปริสธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 สำหรับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ได้พัฒนากลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพโดยอาศัยหลักสัปปริสธรรมเป็นแนวทางฟื้นฟูชีวิตแรงงาน ผลการวิจัยเชิงปริมาณชี้ว่า แรงงานมีความต้องการสูงที่สุดด้านการส่งเสริมอาชีพ ($PNI_{modified} = 0.406$) รองลงมา คือ การควบคุมโรคและการบริหารจัดการจากภาครัฐ สะท้อนถึงความไม่พึงพอใจต่อสถานการณ์ปัจจุบันและความคาดหวังต่อการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างจริงจัง ข้อมูลเชิงคุณภาพยืนยันถึงความเปราะบางของแรงงาน ทั้งในมิติด้านจิตใจ โครงสร้างสังคม และความมั่นคงในการดำรงชีวิต การนำรูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสัมมาชีพให้กับแรงงานย้ายถิ่นที่ถูกเลิกจ้างจากสถานการณ์โควิด-19 ในภาคอีสานตอนล่าง กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นจากหลักสัปปริสธรรม 7 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ และสามารถอธิบายความผันแปรได้ถึงร้อยละ 35.8 งานวิจัยนี้จึงได้สังเคราะห์ผลไปสู่การจัดทำคู่มือเชิงปฏิบัติสำหรับหน่วยงานรัฐและชุมชน รวมทั้งบูรณาการเข้าสู่การเรียนการสอนด้านสังคมศาสตร์ เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้เชิงประจักษ์สู่การใช้ประโยชน์ในสังคมจริง การเสริมสร้างสัมมาชีพด้วยหลักสัปปริสธรรมขึ้นอยู่กับการสนับสนุนด้านจิตใจ การพัฒนาทักษะ และการสร้างเครือข่าย จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ภาครัฐควรส่งเสริมอาชีพแรงงานย้ายถิ่น บูรณาการหลักสัปปริสธรรมในการบริหารแรงงาน อปท.

2) ควรจัดกิจกรรมฝึกอบรม หน่วยงานใช้คู่มือกลยุทธ์ในการพัฒนา และ 3) สถาบันการศึกษานำผลวิจัยไปใช้ในรายวิชาเพื่อเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคม

เอกสารอ้างอิง

- เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์. (2550). เอกสารการเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2543). พรหมแดนความรู้ด้านการวิจัยและสถิติ. ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจมหาวิทยาลัยบูรพา.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ. (2541). การสังเคราะห์งานวิจัยทางการศึกษาด้วยการวิเคราะห์อภิธานและการวิเคราะห์เนื้อหา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.
- ปิงปอนด์ รักอำนวยกิจ และคณะ. (2562). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองรอง: กรณีศึกษากลุ่มจังหวัดอีสานใต้ ยโสธร ศรีสะเกษ และอำนาจเจริญ. วารสารสังคมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 53(1), 48-72.
- พระบุญสม อนาลโย (ศรีสุพ) และคณะ. (2565). การศึกษาหลักสัมมาชีพกับการประกอบหัตถกรรมเครื่องเงินในอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. Mahachulagajasara Journal, 13(2), 148-164.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2538). พระไตรปิฎกภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 6 มัชฌิมนิกายอุปัฏฐาก ปิณณาสก์ สัปตปริสสุต (113). นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ลักขมี แก้ววงศ์ใหญ่ และคณะ. (2565). ชาวบ้านอีสานกับวัฒนธรรมการย้ายถิ่น. Journal of Liberal Arts, Thammasat University, 22(2), 152-178.
- ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ. (2562). ความหลากหลายของกลุ่มผู้ย้ายถิ่นในประเทศไทย: มุมมองทางประชากรและสังคม. พัฒนาการเศรษฐกิจปริทรรศน์, 13(2), 85-122.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2: อุบลราชธานี ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ ยโสธร. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2565 จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/province_group/2023/20231009120021_68137.pdf
- สุทินี เสาร์แก้ว และคณะ. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 12(3), 71-81.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2547). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาภาภรณ์ สุขหอม และคณะ. (2565). การย้ายถิ่นและวัตถุประสงค์การย้ายถิ่นในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของประชากรแฝงในเขตเมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. NRRU Community Research Journal, 17(1), 1-13.
- Krejcie, R. V. & Daryle, W. M. (1970). Determining Sample Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 1970-608.

อิทธิพลของความรื่นเริงในเทศกาลดนตรีสตรีทอาร์ตต่อการหล่อหลอม

ค่านิยมเยาวชน*

THE INFLUENCE OF FESTIVITY AT THE STRAWBERRY MUSIC FESTIVAL ON
YOUTH VALUES

ฉิน เหม่า*, ช่างเหวิน หวัง

Qin Mao*, Shangwen Wang

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

International College, Krirk University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: jffe284@163.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของความเป็นเทศกาลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ การหล่อหลอมค่านิยมของเยาวชน พัฒนาโมเดล Festivity-Identity-Community-Value (FICV) เพื่ออธิบาย กระบวนการดังกล่าว เลือกใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพเพื่อเข้าถึงประสบการณ์เชิงลึก กระบวนการตีความ และความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ยากจะจับด้วยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตการณ์ ภาคสนามแบบมีส่วนร่วมจำกัด และการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อออนไลน์ โซเชียล โดยกำหนดกรณีศึกษา Strawberry Music Festival ที่เชียงใหม่และปี 2019 เพราะเป็นปีที่เข้มแน่นเยาวชน ความเป็นอิสระและความคิดสร้างสรรค์ มียอดผู้เข้าร่วมสูง และตั้งอยู่ในเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจ - วัฒนธรรมที่มีประชากรเยาวชนหนาแน่น เกณฑ์คัดเลือก เนื้อหาเน้นโพสต์ ภาพ วิดีโอที่เกี่ยวกับประสบการณ์ผู้เข้าร่วมและสัญลักษณ์เทศกาลโดยตรง ผลการวิจัยพบ สามมิติสำคัญ ได้แก่ 1) Festivity สร้างสภาพแวดล้อมพิเศษผ่านธีม พิธีกรรมย่อย การจัดเวที และบรรยากาศร่วม ซึ่งเปิดรับความหลากหลายและการเรียนรู้คุณค่าใหม่ 2) Identity Transformation เกิดจากการเปลี่ยนสถานะ ผู้ชมเป็นผู้มีส่วนร่วม การยืนยันตัวตนโดยกลุ่มเพื่อน และการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ทั้งออฟไลน์ - ออนไลน์ ส่งเสริม ความมั่นใจและการแสดงออก และ 3) Community Belonging สร้างผ่านประสบการณ์ร่วม การระบุตัวตนทาง วัฒนธรรม และเครือข่ายสังคม นำไปสู่ผลระยะสั้น เช่น ความเปิดกว้างต่อความแตกต่าง และผลระยะยาว เช่น ความผูกพันทางสังคมและการอ้างค่านิยมที่พึงประสงค์ ผลลัพธ์สอดคล้องกับแนวคิด liminality และ collective effervescence ของงานต่างประเทศ แต่ขยายองค์ความรู้ด้วยการเชื่อมทฤษฎีกับบริบทเทศกาลดนตรีร่วมสมัย ในจีน สุดท้าย เสนอ FICV Model เป็นกรอบสำหรับออกแบบเทศกาล การสื่อสารคุณค่า และความร่วมมือกับ ภาคการศึกษา ชุมชน เพื่อเสริมสร้างค่านิยมเชิงบวกของเยาวชนในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

คำสำคัญ: วัฒนธรรมเทศกาล, เทศกาลดนตรีสตรีทอาร์ต, การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เยาวชน, ความเป็นเจ้าของ ชุมชน, ค่านิยมเยาวชน

Abstract

This study aims to analyze the impact of festivity on youth identity transformation and value formation, and to develop the Festivity-Identity-Community-Value (FICV) Model to explain this process. A qualitative approach was adopted to capture in-depth experiences, interpretive processes, and symbolic meanings that are difficult to measure quantitatively. Data were collected through document analysis, limited participant observation, and content analysis of online/social media. The case study focused on the Strawberry Music Festival in Shanghai and Beijing in 2019, selected because of its strong emphasis on youth, independence, and creativity, its high popularity, and its location in major cultural and economic hubs with dense youth populations. The findings identify three key dimensions: 1) Festivity, which creates a special environment through themes, rituals, stage settings, and collective atmosphere, fostering openness and new value learning; 2) Identity Transformation, arising from the shift from audience to participant, peer affirmation, and symbolic communication both offline and online, enhancing self-confidence and expression; and 3) Community Belonging, generated through shared experiences, cultural identification, and new social networks. These processes have short-term effects, such as openness to diversity, and long-term outcomes, such as social bonding and sustaining desirable values. The findings align with international theories of liminality and collective effervescence, but extend existing knowledge by contextualizing them within contemporary Chinese music festivals. Ultimately, the FICV Model is proposed as a framework for festival design, value communication, and collaboration with education and community sectors to foster positive youth values in a complex and rapidly changing society.

Keywords: Festival Culture, Strawberry Music Festival, Youth Identity Transformation, Community Belonging, Youth Values

บทนำ

เยาวชนเป็นกลุ่มประชากรที่มีศักยภาพสูงและมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม พวกเขาไม่เพียงแต่เป็น “อนาคต” ของสังคม แต่ยังเป็น “ปัจจุบัน” ที่สะท้อนทิศทางของการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ การให้ความสำคัญกับการเติบโตและการหล่อหลอมค่านิยมของเยาวชนจึงเป็นประเด็นที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 2013) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของกิจกรรมทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนและการสร้างสังคมที่สร้างสรรค์และยั่งยืน ขณะเดียวกัน แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติจีน พ.ศ. 2563 - 2572 ได้กำหนดให้การศึกษาค่านิยมและการพัฒนาเยาวชนผ่านกิจกรรมวัฒนธรรมเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ (Ministry of Education of China, 2020) การสำรวจอัตลักษณ์และการกำหนดค่านิยมเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาเยาวชน เพราะช่วยให้พวกเขาเข้าใจตนเอง กำหนดทิศทางชีวิต และสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การมี

อัตลักษณ์ที่มั่นคงและค่านิยมที่ชัดเจนช่วยเสริมสร้างความมั่นใจ การปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง และการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ ในทางกลับกัน หากขาดการปลูกฝังด้านอัตลักษณ์และค่านิยม เยาวชนอาจ ประสบกับความสับสน ไม่สามารถหาจุดยืนในสังคมได้ชัดเจน ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางอารมณ์ ความสัมพันธ์ทาง สังคมที่เปราะบาง หรือการยอมรับค่านิยมที่บิดเบือน

ในระดับนานาชาติ งานวิจัยของ Twenge, J. M. et al. พบว่า เยาวชนในยุคดิจิทัลมีแนวโน้มเผชิญความวิตกกังวลและการขาดความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้น เนื่องจากได้รับข้อมูลและค่านิยมที่หลากหลายและขัดแย้งจากสื่อต่าง ๆ (Twenge, J. M. et al., 2019) ขณะที่ Jensen, L. A. ระบุว่า เยาวชนจีนประสบแรงกดดันระหว่างค่านิยมดั้งเดิมและสมัยใหม่ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการกำหนดทิศทางชีวิตและค่านิยมส่วนบุคคล (Jensen, L. A., 2018) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเมืองของจีนในทศวรรษที่ผ่านมาได้นำไปสู่การเติบโตของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและความบันเทิง (Arnett, J., 2024) โดยเฉพาะเทศกาลดนตรีป๊อปที่กลายเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมสำคัญ (Zhang, H., 2016) เทศกาลดนตรีในบริบทนี้ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงดนตรี แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่รวมบทบาทด้านความบันเทิง การบริโภค การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการหล่อหลอมอัตลักษณ์ (Bennett, A. et al., 2014) ซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนใช้เป็นเวทีในการสำรวจและกำหนดค่านิยมของตนเอง

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบันได้ส่งผลให้เยาวชนเผชิญกับความท้าทายในการสร้างอัตลักษณ์และการเลือกค่านิยม งานวิจัยของ Twenge, J. M. et al. พบว่า เยาวชนในยุคดิจิทัลมีแนวโน้มประสบปัญหาความวิตกกังวลและการขาดความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้น เนื่องจากการได้รับข้อมูลและค่านิยมที่หลากหลายและขัดแย้งกันจากสื่อต่าง ๆ (Twenge, J. M. et al., 2019) การศึกษาของ Jensen, L. A. ยังแสดงให้เห็นว่าเยาวชนจีนประสบกับความกดดันในการปรับตัวระหว่างค่านิยมดั้งเดิมและสมัยใหม่ (Jensen, L. A., 2018) ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการกำหนดทิศทางชีวิตและค่านิยมส่วนบุคคล Bennett, A. et al. พบว่า เทศกาลดนตรีกลายเป็นพื้นที่สำคัญที่เยาวชนใช้ในการสำรวจอัตลักษณ์และทดลองกับค่านิยมใหม่ ๆ แต่ยังคงขาดการศึกษาเชิงลึกที่อธิบายกระบวนการและกลไกของการหล่อหลอมค่านิยมดังกล่าว (Bennett, A. et al., 2014)

Strawberry Music Festival ถือกำเนิดขึ้นในปี 2009 โดยค่ายเพลง Modern Sky ที่กรุงปักกิ่ง และขยายการจัดงานไปยังเมืองใหญ่หลายแห่ง เช่น เชียงไฮ้ เฉิงตู และอู่ฮั่น ปัจจุบันถือเป็นหนึ่งในเทศกาลดนตรีกลางแจ้งที่ใหญ่ที่สุดในจีน มีผู้เข้าร่วมหลายหมื่นคนทุกปี โดยในปี 2019 ที่เชียงไฮ้และปักกิ่งมีผู้เข้าร่วมกว่า 100,000 คน Modern Sky 2020 จุดเด่นของเทศกาล คือ ความหลากหลายของแนวดนตรี ตั้งแต่ร็อก อินดี้ อิเล็กทรอนิกส์ จนถึงป๊อป ผสมผสานกับบรรยากาศการเฉลิมฉลองที่มีเอกลักษณ์ นอกจากความบันเทิงแล้ว เทศกาลยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ที่ผู้เข้าร่วมสามารถแสดงออกทางศิลปะ แฟชั่น และวิถีชีวิตร่วมสมัย กลุ่มเยาวชน 18 - 35 ปี กับการท้าทายด้านอัตลักษณ์และค่านิยม จะทำให้บทนำมีทั้งบริบทและประเด็นวิชาการที่ชัดเจน สำหรับบริบทของเยาวชนจีนที่เข้าร่วม Strawberry Music Festival ซึ่งเป็นหนึ่งในเทศกาลดนตรีที่มีอิทธิพลมากที่สุดในจีน พบปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ เยาวชนจีนวัย 18 - 35 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มหลักของผู้เข้าร่วมเทศกาล กำลังเผชิญกับความท้าทายในการสร้างสมดุลระหว่างการแสวงหาความเป็นตัวตนกับความคาดหวังทางสังคม (Wang, M., 2017) การศึกษาของ Yang, F. พบว่า เยาวชนกลุ่มนี้มักใช้เทศกาลดนตรีเป็นช่องทางในการแสดงออกและการค้นหาชุมชนที่มีค่านิยมใกล้เคียงกัน โดยเทศกาลดึงดูดผู้เข้าร่วมเยาวชนจำนวนมากผ่านลักษณะความเป็นเทศกาล

ที่เป็นเอกลักษณ์ ด้วยรูปแบบดนตรีที่หลากหลาย บรรยากาศในสถานที่ที่เป็นเอกลักษณ์ และผู้เข้าร่วมที่แตกต่างกัน หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษาที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกระบวนการที่เทศกาลส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ การสร้างความเป็นเจ้าของชุมชน และการหล่อหลอมค่านิยมของกลุ่มเยาวชนเหล่านี้ (Yang, F., 2018)

อย่างไรก็ตาม แม้มีงานวิจัยที่กล่าวถึงบทบาทของเทศกาลดนตรีต่อการสร้างอัตลักษณ์และค่านิยมของ เยาวชน แต่ยังไม่มีการศึกษาเชิงลึกที่เสนอโมเดลทฤษฎีเพื่ออธิบายกระบวนการหล่อหลอมค่านิยมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทเทศกาลดนตรีร่วมสมัยของจีน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นในการศึกษาผลกระทบของ ความเป็นเทศกาลของ Strawberry Music Festival ต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และการหล่อหลอมค่านิยมของ เยาวชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโมเดล Festivity-Identity-Community-Value (FICV) ที่สามารถอธิบายกระบวนการ ดังกล่าวได้อย่างครอบคลุม และสร้างฐานความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายและการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมค่านิยมเชิงบวกของเยาวชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเทศกาลและความหมายทางวัฒนธรรมของ Strawberry Music Festival
2. เพื่อศึกษากลไกอิทธิพลของเทศกาลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของเยาวชน
3. เพื่อตรวจสอบผลของเทศกาลต่อความเป็นเจ้าของชุมชนของเยาวชน
4. เพื่อสร้างโมเดลทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการหล่อหลอมค่านิยมเยาวชนผ่านเทศกาลดนตรี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แนวทางเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Qualitative Case Study Approach) เพื่อให้ความ เข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยใช้ทฤษฎีความเป็นเทศกาล (Festivity Theory) ทฤษฎีอัตลักษณ์ (Identity Theory) และทฤษฎีความเป็นเจ้าของชุมชน (Community Belonging Theory) เป็นกรอบการวิเคราะห์

การเลือกกรณีศึกษา

เลือก Strawberry Music Festival Shanghai Beijing 2019 เพราะ 1) เป็นเทศกาลที่มีอิทธิพลและเป็น ที่สนใจสูง 2) ปี 2019 เน้นเยาวชน - อิสระ - สร้างสรรค์ สอดคล้องวัตถุประสงค์ และ 3) เชียงไฮ้และปักกิ่งเป็น ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่สำคัญของจีน อีกทั้งยังเป็นเมืองที่มีประชากรเยาวชนสูงกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ ทำให้มีความหนาแน่นของกลุ่มวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นผู้บริโภควัฒนธรรมร่วมสมัยหลัก (National Bureau of Statistics of China, 2020); (Zhang, L. & Ong, A., 2015)

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

- กลุ่มหลัก (เยาวชนผู้เข้าร่วมเทศกาล) คุณสมบัติ (Inclusion) อายุ 18 - 35 ปี เข้าร่วม Strawberry 2019 ที่ปักกิ่งหรือเชียงไฮ้อย่างน้อย 1 วัน ยินยอมให้สัมภาษณ์และบันทึกเสียง
- ความหลากหลายที่ตั้งใจคัด (Maximum Variation) เมือง (ปักกิ่ง เชียงไฮ้) เพศ อัตลักษณ์ทางเพศ บทบาท (ผู้ชม อาสาสมัคร ผู้ขาย ครีเอเตอร์คอนเทนต์) ประสบการณ์ (ครั้งแรก เคยเข้าร่วมหลายครั้ง) แนว ดนตรี ที่ชื่นชอบ พื้นเพสังคม - เศรษฐกิจ

- ข้อยกเว้น (Exclusion) อายุต่ำกว่า 18 ปี ไม่ได้เข้าร่วมงาน 2019 จึง ไม่สามารถให้ความยินยอมโดยสมัครใจ

- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

- ผู้จัด สตาฟฟ์ Modern Sky ตัวแทนศิลปิน ผู้จัดการเวที ตัวแทนหน่วยงานชุมชน การศึกษาในพื้นที่เพื่อมุมมอง “โครงสร้าง - นโยบาย - การออกแบบเทศกาล”

- ขนาดตัวอย่าง (เชิงเป้าหมาย)

- เยาวชน ~ 24 ราย (เมืองละ ~ 12 ราย) + key informants ~ 6 ราย (รวมราว 30 ราย) ปรับจำนวนตามเกณฑ์ จุดอิ่มตัวของข้อมูล (Thematic Saturation)

- วิธีคัดเลือก รับสมัคร

- การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive) ผสาน snowball sampling โพสต์รับสมัครผ่านช่องทางโซเชียลของเทศกาล คอมมูนิตีดนตรี แบบคัดกรองสั้น (Screening) เพื่อเช็กคุณสมบัติและสมดุความหลากหลาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การวิเคราะห์เอกสาร รายงานสื่อ เอกสารทางการ งานวิชาการเกี่ยวกับเทศกาล เยาวชนวัฒนธรรมเมือง

- การสังเกตการณ์ วิเคราะห์วิดีโอ ภาพถ่าย สตรีมย้อนหลังของ 2019 แบบฟอร์มบันทึกสนามมาตรฐาน (เวลา - สถานที่ - เหตุการณ์ - สัญลักษณ์ - ปฏิสัมพันธ์)

- การวิเคราะห์เนื้อหาออนไลน์ โพสต์ แอชแท็ก คอมเมนต์ที่เกี่ยวข้อง (ตัวอย่าง ช่วงประกาศไลฟ์, ขณะจัดงาน หลังงาน) โดยสุ่มชั้น (Stratified) ตามช่วงเวลา

- การสัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้าง (เพิ่มตามคำแนะนำ) ระยะเวลา 60 - 90 นาทีต่อราย บันทึกเสียง - ถอดความเต็มรูปแบบ ไกด์คำถามครอบคลุม 4 แกน Festivity (ธีม - พิธีกรรม - บรรยากาศ) Identity (ก่อน - ขณะ - หลังงาน) Community (ความเป็นส่วนหนึ่ง เครือข่าย) Value (ค่านิยมที่ถูกย้ำ เปลี่ยน)

- ตัวอย่างคำถาม “ช่วงเวลาไหนในเทศกาลที่ทำให้คุณ ‘รู้สึกเป็นตัวเองที่สุด’ และเพราะอะไร?”

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ตาม Braun, V. & Clarke, V. โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล 2) การสร้างรหัสเบื้องต้น 3) การค้นหาประเด็น 4) การทบทวนประเด็น 5) การกำหนดและตั้งชื่อประเด็น และ 6) การเขียนรายงาน (Braun, V. & Clarke, V., 2006)

ความน่าเชื่อถือของการวิจัย

รับรองความน่าเชื่อถือผ่าน 1) การใช้แหล่งข้อมูลหลายแหล่ง (Triangulation) 2) การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Review) ได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัยด้านการศึกษาและวัฒนธรรม 2 คน และผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม 1 คน โดยผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่ตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย ความถูกต้องของการตีความ และความสอดคล้องของผลการวิจัยกับกรอบทฤษฎี 3) การรักษาเส้นทางการตรวจสอบ (Audit Trail) และ 4) การปฏิบัติตามจรรยาบรรณการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ลักษณะเทศกาลและความหมายทางวัฒนธรรม

การศึกษาพบว่า Strawberry Music Festival ปี 2019 ทั้งที่เชียงใหม่และปักกิ่งมีลักษณะความเป็นเทศกาลที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน เทศกาลเชียงใหม่ภายใต้ธีม “Youth π ” จัดขึ้นที่ Shanghai Expo Park ระหว่างวันที่ 29 เมษายน - 1 พฤษภาคม มีผู้เข้าร่วมมากกว่า 100,000 คน ครอบคลุม 5 เวทีหลัก ได้แก่ Strawberry Stage (ป๊อป ร็อก) Love Stage (ฮิปฮอป R&B) Electronic Stage (อิเล็กทรอนิกส์) Folk Stage (โฟล์ก) และ New Blood Stage (ศิลปินเยาวชนหน้าใหม่) รวมถึงกิจกรรม Strawberry Market ที่นำเสนอศิลปะและงานฝีมืออิสระ ส่วนเทศกาลปักกิ่งใช้ธีม “Strawberry Planet Young Blood” จัดขึ้นที่เขตเฉาหยาง ระหว่างวันที่ 30 เมษายน - 2 พฤษภาคม มีจุดเด่น คือ การใช้เทคโนโลยี AR VR เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ และการจัดกิจกรรม Young Creator Hub สำหรับเยาวชนที่สนใจดนตรี ศิลปะ และเทคโนโลยี ทั้งสองเทศกาลออกแบบพื้นที่ด้วยงานศิลปะร่วมสมัย มี Interactive Installation Graffiti Wall และพื้นที่ถ่ายภาพเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม พร้อมกิจกรรมเสริม เช่น Strawberry Star Challenge Music Workshop และ Meet & Greet รวมทั้งการใช้แอปมือถือเพื่อเชื่อมต่อกับผู้เข้าร่วม การวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่าเชียงใหม่เน้นความหลากหลายทางดนตรีและศิลปะ ขณะที่ปักกิ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม แต่ทั้งสองต่างสร้างความหมายทางวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เกินกว่าการบันเทิง

2. กลไกการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของเยาวชน

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของเยาวชนเกิดขึ้นผ่าน 3 ระยะสำคัญ ได้แก่ 1) Entry Phase เยาวชนปลดปล่อยตนเองจากข้อจำกัดชีวิตประจำวันและรับรู้บรรยากาศที่แตกต่าง 2) Immersion Phase มีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นในกิจกรรม สร้างเครือข่ายใหม่ และทดลองการแสดงออก และ 3) Integration Phase สะท้อนและเลือกสิ่งที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริง การวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า 85% ของผู้เข้าร่วมเปลี่ยนจากผู้ชมแบบพาสซีฟเป็นผู้เข้าร่วมเชิงรุก 78% จากบุคคลเดี่ยวเป็นสมาชิกกลุ่ม และ 62% จากผู้บริโภควัฒนธรรมเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงนี้ยังสะท้อนออกมาในการแต่งกาย การเคลื่อนไหว และการสื่อสาร โดยช่วยเพิ่มความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและยอมรับความแตกต่าง ปัจจัยที่ส่งผล ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมเทศกาล (บรรยากาศเสรี ความหลากหลายของกิจกรรม และพื้นที่ปฏิสัมพันธ์) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (การพบปะและการยอมรับจากกลุ่ม) และ ปัจจัยส่วนบุคคล (ระดับความมั่นใจเดิมและประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมสังคมที่ผ่านมา)

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์โมเดล FICV

องค์ประกอบของโมเดล	เชียงใหม่ 2019	ปักกิ่ง 2019	รวม
Festivity (ความเป็นเทศกาล)	100%	100%	100%
Identity Transformation (การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์)	87%	91%	89%
Community Belonging (ความเป็นเจ้าของชุมชน)	96%	92%	94%
Value Shaping (การหล่อหลอมค่านิยม)	78%	74%	76%

โดยสรุป ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า Strawberry Music Festival มีผลกระทบเชิงบวกต่อการหล่อหลอมค่านิยมเยาวชนผ่านกระบวนการที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่การสร้างลักษณะเทศกาลที่เหมาะสม การส่งเสริม

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ การพัฒนาความเป็นเจ้าของชุมชน และนำไปสู่การหล่อหลอมค่านิยมที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนและสังคม

3. ความเป็นเจ้าของชุมชนของเยาวชน

ผลการศึกษาชี้ว่าเยาวชนพัฒนาความเป็นเจ้าของชุมชนใน 3 มิติ ได้แก่ 1) อารมณ์ คือ ความรู้สึกอบอุ่น การยอมรับ และความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม 2) ปัญญา คือ การเข้าใจค่านิยมร่วมของชุมชน การรับรู้บทบาทของตนเอง และการเรียนรู้ความเหมือน - ความต่าง และ 3) พฤติกรรม คือ การเข้าร่วมกิจกรรม การช่วยเหลือสมาชิก และการใช้สัญลักษณ์เพื่อแสดงความเป็นสมาชิก กลไกการสร้างความเป็นเจ้าของชุมชนเกิดขึ้นทั้งจากปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่จริง (ร้องเพลง เต้นรำ แลกเปลี่ยนของที่ระลึก การช่วยเหลือกัน) และ การระบุตัวตนทางวัฒนธรรม (การแบ่งปันรสนิยมดนตรี การใช้สำนวนเฉพาะกลุ่ม การยอมรับความหลากหลาย) รวมทั้ง การสร้างความทรงจำร่วมผ่านการถ่ายภาพ วิดีโอ และการเล่าประสบการณ์ ขณะที่ โลกออนไลน์ เช่น WeChat Weibo และ Instagram ช่วยขยายความสัมพันธ์ต่อเนื่องหลังจบงาน ผลการติดตาม 3 เดือนหลังเทศกาล พบว่า กว่า 60% ของผู้เข้าร่วมยังคงปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มออนไลน์หรือนัดพบกันนอกเทศกาล แสดงถึงความต่อเนื่องของความเป็นชุมชน

4. กระบวนการหล่อหลอมค่านิยมเยาวชน

เทศกาลส่งเสริมค่านิยมในหลายระดับ ระดับบุคคล ได้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง ความคิดสร้างสรรค์ และความมั่นใจในตนเอง ระดับสังคม ได้แก่ การยอมรับความหลากหลาย ความร่วมมือ และความรับผิดชอบต่อสังคม และระดับวัฒนธรรม ได้แก่ การเปิดรับวัฒนธรรมใหม่และการอนุรักษ์ควบคู่กับการสร้างสรรค์ กลไกหลักประกอบด้วย 1) การเรียนรู้โดยการสังเกต เช่น การเลียนแบบพฤติกรรมของศิลปินและผู้เข้าร่วมคนอื่น 2) การเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมที่สะท้อนค่านิยมเฉพาะและการได้รับผลตอบแทนเชิงบวก และ 3) การเรียนรู้โดยการสะท้อนคิด ผ่านการไตร่ตรองเปรียบเทียบค่านิยมเดิมกับใหม่และการเลือกปรับใช้ การหล่อหลอมค่านิยมมีทั้งผลลัพธ์ระยะสั้น เช่น การปรับพฤติกรรมและการแสดงออกเชิงบวกระหว่างงาน และผลลัพธ์ระยะยาว เช่น การนำค่านิยมใหม่มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และการมีอิทธิพลต่อบุคคลรอบข้าง การวิเคราะห์เพิ่มเติมชี้ว่ากระบวนการนี้ไม่ใช่เชิงเส้นตรง แต่เป็น พลวัตวนรอบ ที่ค่านิยมใหม่และเดิมมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง

5. การยืนยันโมเดล FICV

การวิเคราะห์จากทั้งสองกรณีศึกษายืนยันความถูกต้องของโมเดล Festivity-Identity-Community-Value (FICV) โดยพบความเป็นเทศกาลที่สร้างบรรยากาศเฉพาะใน 100% ของกรณี การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ใน 89% ความเป็นเจ้าของชุมชนใน 94% และการหล่อหลอมค่านิยมใน 76% แสดงให้เห็นว่าเทศกาลดนตรีสามารถเป็นกลไกเชิงวัฒนธรรมที่มีพลังในการเสริมสร้างค่านิยมเชิงบวกและสนับสนุนการพัฒนาเยาวชนในสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า Strawberry Music Festival มีบทบาทมากกว่าการเป็นกิจกรรมทางดนตรีทั่วไป แต่ยังสะท้อนลักษณะและความหมายทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อเยาวชนจีน เทศกาลได้สร้างพื้นที่ที่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งเชื่อมโยงกับความเป็นอิสระ ความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออกที่ไม่ถูกจำกัด

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Chen, X. & Chen, Y., Wu, H. ที่ระบุว่าเทศกาลดนตรีสมัยใหม่ในจีนกำลังทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางวัฒนธรรม” (Cultural Intermediaries) ซึ่งช่วยผลิตซ้ำและตีความวิถีชีวิตใหม่ของคนรุ่นใหม่ ทำให้เทศกาลดนตรีมีความหมายเกินกว่าความบันเทิง แต่กลายเป็นเวทีที่เยาวชนใช้ยืนยันอัตลักษณ์และคุณค่าที่ตนยึดถือ (Chen, X. & Chen, Y., 2021); (Wu, H., 2020)

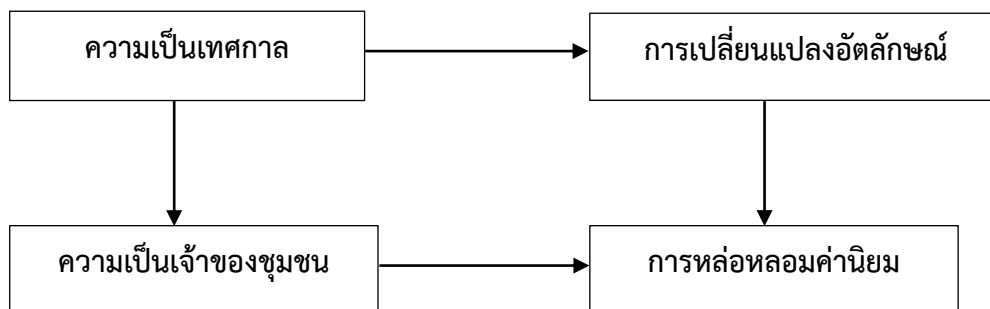
เมื่อพิจารณากลไกอิทธิพลของเทศกาลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของเยาวชน ผลวิจัยยืนยันว่า สภาวะ “พ้นขีดขั้น” ที่เกิดขึ้นในเทศกาลเปิดโอกาสให้เยาวชนได้สำรวจ ทดลอง และจัดวางอัตลักษณ์ใหม่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากชีวิตประจำวัน กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นจากกิจกรรมดนตรี แต่ยังเกิดจากการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมย่อยต่าง ๆ เช่น การร้องร่วมกัน การแต่งกายตามธีม และการใช้สัญลักษณ์ร่วม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตัวตนอย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยร่วมสมัยด้านพัฒนาอัตลักษณ์ เช่น Branje, S. et al., Korpela, K. ชี้ให้เห็นว่าบริบททางวัฒนธรรมชั่วคราวอย่างเทศกาลสามารถเร่งการสำรวจอัตลักษณ์และทำให้เยาวชนมีความมั่นใจในการนิยามตัวเองใหม่ (Branje, S. et al., 2021); (Korpela, K., 2020)

ในขณะเดียวกัน เทศกาลยังมีบทบาทสำคัญต่อความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนของเยาวชน การแบ่งปันประสบการณ์ทางอารมณ์ร่วมและการมีส่วนร่วมในสัญลักษณ์เทศกาล ทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกผูกพันและยึดโยงกับกลุ่มชุมชนชั่วคราว ผลดังกล่าวสะท้อนทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคมของ Tajfel, H. & Turner, J., Postmes, T. et al. ที่ยืนยันว่าอัตลักษณ์กลุ่มมีความสัมพันธ์กับการบูรณาการทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ (Tajfel, H. & Turner, J., 1979); (Postmes, T. et al., 2019) รวมถึงงานของ Hill, J. et al. ที่อธิบายว่าปฏิสัมพันธ์ซ้ำ ๆ ในงานเทศกาลก่อให้เกิดพลังทางอารมณ์ที่ช่วยหล่อหลอมบรรทัดฐานและค่านิยมกลุ่ม (Hill, J. et al., 2022)

นอกจากนี้ การวิจัยยังสะท้อนให้เห็นผลเชิงบวกของเทศกาลต่อการพัฒนาเยาวชนในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างทักษะทางสังคม การเสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง หรือการขยายมุมมองทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “วัยผู้ใหญ่ก่อตัว” (Emerging Adulthood) ฉบับปรับปรุงล่าสุดของ Arnett, J. ที่ย้ำถึงบทบาทของการสำรวจอัตลักษณ์ในช่วงวัย 18 - 29 ปี (Arnett, J., 2024) ตลอดจนสอดคล้องกับงานของ Robertson, J., Zhao, S. ที่พบว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการสร้างทุนทางสังคมและเสริมสร้างสุขภาวะของเยาวชน (Robertson, J., 2022); (Zhao, S., 2023)

จากผลการศึกษาทั้งหมดนี้ สามารถเสนอโมเดลเชิงทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการหล่อหลอมค่านิยมผ่านเทศกาลดนตรีได้อย่างเป็นระบบ โดยโมเดลนี้ชี้ให้เห็นว่า ลักษณะความเป็นเทศกาล (festivity) ทำหน้าที่เปิดพื้นที่ลิมินัลและสร้างบรรยากาศร่วม ซึ่งนำไปสู่การสำรวจและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ส่วนบุคคล เมื่ออัตลักษณ์ใหม่ได้รับการยอมรับ ก็จะเชื่อมโยงไปสู่ความเป็นเจ้าของชุมชน และสุดท้ายหล่อหลอมค่านิยมที่สอดคล้องกับกลุ่มเยาวชน กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นวัฏจักร ทำให้เทศกาลดนตรีกลายเป็นกลไกสำคัญของการสร้างค่านิยมร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 โมเดล FICV: กระบวนการหล่อหลอมค่านิยมเยาวชนผ่านเทศกาลดนตรี

การศึกษานี้เสนอโมเดลทฤษฎี FICV Model (Festivity-Identity-Community-Value) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เทศกาลดนตรีไม่เพียงสร้างพื้นที่แห่งความบันเทิง แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสำรวจอัตลักษณ์ การสร้างความเป็นเจ้าของชุมชน และการหล่อหลอมค่านิยมของเยาวชน เมื่อพบศักยภาพดังกล่าว สิ่งที่ยู้งัดงานและผู้กำหนดนโยบาย ควรพิจารณา คือ การออกแบบเทศกาลให้สามารถส่งเสริมคุณค่าเชิงบวกได้อย่างเป็นระบบ ประการแรก การสร้าง festivity ควรเน้นธีม กิจกรรม และบรรยากาศที่กระตุ้นให้เยาวชนเปิดรับประสบการณ์ใหม่ในทางสร้างสรรค์ ประการที่สอง ควรมีพื้นที่หรือกิจกรรมที่เอื้อต่อ identity transformation อย่างปลอดภัย เช่น เวิร์กช็อป การแสดงออกเชิงศิลปะ หรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เยาวชนสะท้อนตัวตน ประการที่สาม การส่งเสริม community belonging อาจทำผ่านกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม การแบ่งปัน และการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มย่อย เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมโยงกันอย่างแท้จริง และสุดท้าย การสื่อสารค่านิยม (Value Shaping) ควรมีความชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทางสังคม เช่น การย้ำประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม ความคิดสร้างสรรค์ ความเท่าเทียม และความหลากหลาย หากการจัดงานคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ เทศกาลดนตรีก็สามารถทำหน้าที่ไม่เพียงเป็นความบันเทิง แต่ยังเป็น “พื้นที่เรียนรู้ทางสังคม” ที่ช่วยหล่อหลอมเยาวชนไปในทิศทางที่สร้างสรรค์และยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ได้วิเคราะห์ผลกระทบของลักษณะความเป็นเทศกาลของ Strawberry Music Festival ต่อการหล่อหลอมค่านิยมของเยาวชน ผ่านกรณีศึกษาในเชียงใหม่และปี 2019 ผลการวิจัยยืนยันสมมติฐาน และนำไปสู่การพัฒนาโมเดล FICV (Festivity-Identity-Community-Value) ซึ่งสามารถอธิบายกลไกการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ความเป็นเจ้าของชุมชน และการหล่อหลอมค่านิยมในหมู่เยาวชนได้อย่างเป็นระบบ เทศกาลดนตรีถูกยืนยันว่าเป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการสร้างค่านิยมที่หลากหลายและส่งเสริมการพัฒนาเชิงบวก ทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาเยาวชนและการศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัด ได้แก่ การใช้วิธีการเชิงคุณภาพเพียงอย่างเดียว ขอบเขตที่จำกัดอยู่เพียงเทศกาลเดียว และการไม่สามารถติดตามผลในระยะยาว ซึ่งอาจส่งผลต่อความแม่นยำและการทั่วไปของผลการศึกษา ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตควรเพิ่มเติมการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อนำเสนอหลักฐานเชิงสถิติที่ช่วยยืนยันผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การใช้

แบบสอบถามเพื่อวัดระดับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์หรือความเป็นเจ้าของชุมชนควบคู่กับการสังเกตภาคสนาม นอกจากนี้ ควรขยายกรอบการศึกษาไปยังเทศกาลดนตรีอื่น ๆ หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบและตรวจสอบความแตกต่างเชิงบริบทว่าโมเดล FICV สามารถใช้ได้ทั่วไปหรือขึ้นอยู่กับปัจจัยเฉพาะ และควรมีการติดตามผลในระยะยาวเพื่อประเมินว่าค่านิยมที่หล่อหลอมขึ้นในช่วงเทศกาลยังคงปรากฏและส่งผลต่อพฤติกรรมเยาวชนในชีวิตประจำวันหรือไม่ ซึ่งจะช่วยให้ได้ภาพรวมที่ลึกซึ้งและแม่นยำมากขึ้น สำหรับข้อเสนอเชิงปฏิบัติ ผู้จัดเทศกาลควรตระหนักถึงบทบาทของตนในการหล่อหลอมค่านิยมและออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เช่น การมีพื้นที่สร้างสรรค์และการปฏิสัมพันธ์ที่เปิดกว้าง หน่วยงานด้านการศึกษาควรพิจารณาประยุกต์ใช้รูปแบบเทศกาลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้านค่านิยมโดยเชื่อมโยงเข้ากับการเรียนการสอนหรือกิจกรรมนักศึกษา และภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนการจัดเทศกาลที่มีคุณภาพเพื่อเสริมสร้างพลังเยาวชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Arnett, J. (2024). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Bennett, A. et al. (2014). *The festivalization of culture*. Farnham: Ashgate.
- Branje, S. et al. (2021). Dynamics of identity development in adolescence. *Developmental Review*, 61, 100999. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2021.100999>.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Chen, X. & Chen, Y. (2021). Cultural intermediaries and the transformation of music festivals in China. *Journal of Cultural Studies*, 45(2), 123-139.
- Hill, J. et al. (2022). The roar of the crowd: How interaction ritual chains create social atmospheres. *Journal of Marketing*, 86(3), 121-139.
- Jensen, L. A. (2018). *Chinese adolescents: Cultural identity and moral development*. Oxford: Oxford University Press.
- Korpela, K. (2020). Festivals and personal growth: How temporary cultural spaces shape youth identity. *Journal of Youth and Culture Studies*, 12(3), 211-229.
- Ministry of Education of China. (2020). *National education development plan 2020 - 2030*. Beijing: People's Education Press.
- National Bureau of Statistics of China. (2020). *China statistical yearbook 2020*. Beijing: China Statistics Press.
- Postmes, T. et al. (2019). A single-item measure of social identification: Reliability, validity, and utility. *British Journal of Social Psychology*, 52(4), 597-617.

- Robertson, J. (2022). Youth cultural participation and social capital formation: Insights from contemporary urban communities. *Youth & Society*, 54(6), 1123-1145.
- Tajfel, H. & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In Austin, W. G. & Worchel, S. (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Twenge, J. M. et al. (2019). Age, period, and cohort trends in mood disorder indicators and suicide-related outcomes in a nationally representative dataset, 2005-2017. *Journal of Abnormal Psychology*, 128(3), 185-199.
- UNESCO. (2013). *Cultural policy and youth development: A framework for action*. Paris: UNESCO Publishing.
- Wang, M. (2017). A review of festivity research. *Social Science Research*, 2017(2), 123-128.
- Wu, H. (2020). Music festivals as spaces of youth cultural production: Evidence from contemporary China. *Asian Journal of Cultural Sociology*, 8(1), 55-72.
- Yang, F. (2018). Research on the impact of music festivals on participants' identity. *Music Exploration*, 2018(1), 53-57.
- Zhang, H. (2016). Research on the socio-cultural functions of music festivals. *Cultural Studies*, 2016(3), 45-50.
- Zhang, L. & Ong, A. (2015). Urban youth cultures in Beijing and Shanghai: Globalization, cultural consumption, and identity. *Journal of Youth Studies*, 18(6), 665-681.
- Zhao, S. (2023). Why live music matters: Implications from streaming music festivals in the Chinese indie music scene. *Cultural Sociology*, 17(4), 457-475.

แนวทางการบริหารการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนที่มี ประสิทธิภาพเส้นทาง R3A*

THE GUIDELINES FOR EFFICIENCY MANAGEMENT OF CROSS BORDER TEMPERATURE-CONTROLLED FREIGHT TRANSPORT IN R3A ROUTE

สุนทร ผจญ

Suntorn Phajon

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัชต์ภาคย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Political Science and Public Administration, Rajapark Institute, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: suntorn.phajon@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความคิดเห็น นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน การเชื่อมต่อการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่ง พันธมิตรทางธุรกิจ และประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน 2) อิทธิพลของนโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน การเชื่อมต่อการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่ง และพณมิตรทางธุรกิจ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน และ 3) นำเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนในเส้นทาง R3A ใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการขนส่งสินค้าผ่านแดน จำนวน 309 คน ใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารระดับสูงจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน การเชื่อมต่อการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่ง พณมิตรทางธุรกิจ และประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดน มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน อยู่ในระดับมาก 2) นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ การเชื่อมต่อการขนส่ง และ พณมิตรทางธุรกิจ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน และ 3) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพ ภาครัฐของทั้ง 3 ประเทศ ต้องปรับปรุงกฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดนให้มีความสอดคล้องกันเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างกันได้ ผู้ประกอบการขนส่งจำเป็นต้องมีพณมิตรทางธุรกิจในการขนส่งสินค้าผ่านแดน

คำสำคัญ: การขนส่งสินค้าผ่านแดน, สินค้าควบคุมอุณหภูมิ, เส้นทาง R3A, พณมิตรทางธุรกิจ

Abstract

This research aims to study 1) The opinion level of government policies on cross-border transport, logistics infrastructure, cross-border transport regulations, transport connectivity, transport personnel development, business partners, and the efficiency of cross-border temperature-controlled freight transport; 2) The influence of government policies on cross-border transport, logistics infrastructure, cross-border transport regulations, transport connectivity, transport personnel development, and business partners on the efficiency of cross-border temperature-controlled freight transport; and 3) To propose guidelines for increasing the efficiency of cross-border transport on the R3A route. This research employed a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative methods. A questionnaire was used to collect data from 309 cross-border freight transport operators. The quantitative research utilized descriptive statistics and multiple regression analysis. The qualitative research collected data through in-depth interviews with 12 senior executives from the government and private sectors who were specialized experts. The results showed that 1) Factors related to logistics infrastructure, cross-border transport regulations, transport connectivity, transport personnel development, business partners and efficiency of cross-border freight transport were at the highest level, the government policy on cross-border transport was at a high level. 2) Government policy on cross-border transport, logistics infrastructure, transport connectivity, and business partners affected the efficiency of cross-border temperature-controlled freight transport. and 3) Guidelines for increasing cross-border transport efficiency on R3A route: The governments of all three countries must establish consistent policies for cross-border transport to improve cross-border transport regulations and able to connect data between each other. Thai transport operators need to have business partners for cross-border temperature-controlled freight transport.

Keywords: Cross-Border Transport, Temperature-Controlled Cargo, R3A Route, Business Partners

บทนำ

แผนการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570 จัดทำขึ้นภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) โดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) แห่งสหประชาชาติรวมถึงแผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีความต่อเนื่องจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2561 - 2565) แผนปฏิบัติการฉบับนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ระบบโลจิสติกส์เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้ประเทศไทยเป็นประตูการค้าที่สำคัญในอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก 2) การยกระดับมาตรฐานและเพิ่ม

มูลค่าใช้อุปทาน 3) การพัฒนาพิธีการศุลกากรและกระบวนการนำเข้า - ส่งออกที่เกี่ยวข้อง และการอำนวยความสะดวกในการขนส่งระหว่างประเทศ 4) การพัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย และ 5) การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การพัฒนาบุคลากร และการติดตามผลด้านโลจิสติกส์ โดยมีเป้าหมายตัวชี้วัดให้สัดส่วนต้นทุนการขนส่งสินค้าต่อ GDP และสัดส่วนต้นทุนการเก็บรักษาสินค้าคงคลังต่อ GDP ลดลง และประสิทธิภาพระบบโลจิสติกส์ของประเทศด้านพิธีการศุลกากรและด้านสมรรถนะผู้ให้บริการโลจิสติกส์ทั้งภาครัฐและธุรกิจดีขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ประเทศไทยถือเป็นผู้ผลิตอาหารรายใหญ่ในภูมิภาคอาเซียน มีการนำเข้าและส่งออกสินค้าเกษตร วัตถุดิบ และสินค้าสำเร็จรูปเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน ซึ่งสินค้าประเภทอาหารนั้นมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาจัดเก็บ อีกทั้งสินค้าจำนวนมากยังได้รับความเสียหายจากการขนส่งและกระจายสินค้า ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากการขนส่งที่ไม่สามารถควบคุมอุณหภูมิให้เหมาะสมกับประเภทสินค้าจนทำให้เกิดการเน่าเสียเสื่อมสภาพอย่างรวดเร็วก่อนเวลา หรือได้รับความเสียหายจากการกระแทกเพราะขนส่งไม่ได้มาตรฐาน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการพัฒนาโซ่ความเย็นหรือระบบขนส่งแบบควบคุมอุณหภูมิสำหรับระบบโลจิสติกส์ในภาคอุตสาหกรรมอาหารขึ้นมาเพื่อจะทำให้ระบบขนส่งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ลดการสูญเสีย และรักษาคุณภาพของสินค้าอาหารให้สดใหม่ มีความปลอดภัย และปราศจากสิ่งปนเปื้อนตลอดกระบวนการ โดยการคำนึงถึงอุณหภูมิ ความชื้น และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับสินค้า รวมไปถึงอายุการเก็บรักษาสินค้า (Shelf Life) เพื่อให้แน่ใจว่าสินค้าจะปลอดภัยและไม่ได้รับความเสียหายตลอดห่วงโซ่อุปทาน อุตสาหกรรมธุรกิจอาหารและสินค้าการเกษตรจึงต้องพึ่งพาบริการขนส่งแบบควบคุมอุณหภูมิเป็นหลักในการกระจายสินค้าสู่ช่องทางจัดจำหน่าย (Logistics, 2566) เส้นทาง R3A เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญต่อการส่งออกของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการขนส่งสินค้าการเกษตร ทั้งยังมีส่วนในการส่งเสริมการลงทุน การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศตลอดเส้นทางอีกด้วย ตั้งแต่เส้นทาง R3A เปิดให้บริการอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2551 ได้ช่วยพัฒนาสภาพการจราจรของประเทศต่าง ๆ ตามแนวเส้นทางให้ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ลดระยะเวลาการเดินทางและขนส่งสินค้า สินค้าสำคัญที่ขนส่งผ่านแดน ได้แก่ ผัก ผลไม้สด ผลไม้แช่เย็น ผลไม้แปรรูป เครื่องปรุงรส สมุนไพร และสินค้าอุปโภคบริโภค (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2567) และ กรมการขนส่งทางบกนำเสนอในทิศทางเดียวกันว่า เส้นทาง R3A เป็นอีกเส้นทางหลักที่มีศักยภาพในการขนส่งสินค้าเกษตร เช่น ผัก ผลไม้ ทุเรียน ไปยังเมืองคุนหมิง ประเทศจีนตอนใต้ เป็นจำนวนมาก เส้นทาง R3A เริ่มจากอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายข้ามสะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 4 ผ่านด่านห้วยทราย บ่อแก้ว หลวงน้ำทา บ่อเต็นของสปป.ลาว เข้าสู่เมืองโม่หานจิ่งหง เชียงรุ่ง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีระยะทางประมาณ 1,104 กิโลเมตร การขนส่งใช้รถบรรทุกลากตู้คอนเทนเนอร์มายังเชียงแสน ข้ามสะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 4 ไปยังห้วยทราย แขวงบ่อแก้วของ สปป.ลาว เพื่อเปลี่ยนยานพาหนะเนื่องจากรถบรรทุกของไทยนั้นไม่สามารถวิ่งเข้าไปใน สปป.ลาวผ่านไปยังประเทศจีนได้ จากนั้นรถบรรทุก สปป.ลาวขนส่งสินค้าต่อไปยังเมืองบ่อเต็น/บ่อหาน ชายแดน สปป.ลาว และจีน และหลังจากนั้นผู้นำเข้าชาวจีนจะนำรถบรรทุกจีนมาขนส่งสินค้าต่อไปยังเมืองจิ่งหง หรือ เชียงรุ่งก่อนจะเข้าสู่ตลาดค้าส่งที่เมืองคุนหมิง แล้วกระจายสินค้าไปยังมณฑลต่าง ๆ เส้นทาง R3A ใน สปป.ลาวที่เชื่อมต่อจากด่านเชียงของมีระยะทางประมาณ 228 กม.นั้นเป็นถนน 2 เลน และมีความคดเคี้ยวมาก ถนนบางส่วนชำรุด จึงต้องใช้เวลา

ในการขนส่งในส่วนนี้มากถึง 8 ชั่วโมงโดยประมาณ ทาง สปบ.ลาวมีการเรียกเก็บค่าผ่านทางในบางจุด เส้นทาง R3A นี้ เป็นเส้นทางที่ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าไปจีนใช้มากที่สุดในปัจจุบัน (กรมการขนส่งทางบก, 2568)

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กล่าวว่า การขนส่งห่วงโซ่ความเย็น (Cold Chain Logistics) คือ ระบบการขนส่งแบบควบคุมอุณหภูมิ เพื่อรักษาคุณภาพสินค้าที่ต้องการควบคุมอุณหภูมิและความชื้นอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และอาหารทะเล เป็นต้น โดยมีการใช้กระบวนการทางเทคโนโลยีในการประมวลผลการกระจายสินค้าให้อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมอุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับสินค้านั้นๆ ก่อนกระจายถึงมือผู้บริโภค (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2566) โดยกรมการขนส่งทางบกนำเสนอว่าการขนส่งและกระจายสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิ ส่วนใหญ่จะอยู่ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิโดยตรง ได้แก่ กระบวนการขนส่งสินค้าโดยใช้ระบบทำความเย็นที่ติดตั้งภายในตัวรถบรรทุกในการรักษาอุณหภูมิของสินค้า (Cooling System) 2) การขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิทางอ้อม ได้แก่ กระบวนการขนส่งสินค้า ซึ่งถูกบรรจุอยู่ในบรรจุภัณฑ์ที่มีฉนวนกันความร้อนและวัสดุให้ความเย็นในการรักษาอุณหภูมิของสินค้า โดยการขนส่งจะใช้รถที่มีการติดตั้งระบบทำความเย็นหรือไม่ก็ได้ สำหรับรูปแบบการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิที่ได้รับความนิยมในการขนส่งสินค้าผ่านแดนระหว่างประเทศ คือ การขนส่งด้วยรถบรรทุกแบบควบคุมอุณหภูมิ ดังนั้น กรมการขนส่งทางบกมีนโยบายส่งเสริมให้ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิได้รับรองมาตรฐานการขนส่งและบริการ (Q Cold Chain) ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการลดการสูญเสียสินค้า และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบโลจิสติกส์ ครอบคลุมการบริหารการขนส่ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติการขนส่ง ด้านมาตรฐานและการบำรุงรักษาห้องเย็น ด้านความสะอาด และด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล มาตรฐาน Q Cold Chain เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิให้มีมาตรฐานในการบริการและมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (กรมการขนส่งทางบก, 2564) ปริมาณการขนส่งสินค้าผ่านด่านเชียงของในเส้นทาง R3A มีมูลค่าการค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปีงบประมาณ 2564 มีมูลค่าการนำเข้าและส่งออก จำนวน 47,980.71 ล้านบาท ปี 2565 จำนวน 53,984.58 ล้านบาท ปี 2566 จำนวน 77,092.73 ล้านบาท และ ปี 2567 จำนวน 76,513.18 ล้านบาท ปีงบประมาณ 2568 (ต.ค. 67 - พ.ค. 68) มีมูลค่าการนำเข้าและส่งออก 43,304.14 ล้านบาท ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประเภทสินค้านำเข้าหลักจากประเทศจีน ได้แก่ ผลไม้สด ผักสด ดอกไม้ มันสำปะหลังเส้น แก๊สอาร์กอน หินปูนบด เกล็ด ฟิช (หัว หน่อ แขนง) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และต้นไม้อ้อย ก้ามไม้ ประเภทสินค้าส่งออกหลัก ได้แก่ ผลไม้สด น้ำมันเบนซิน, ดีเซล เครื่องอุปโภค ข้าวสาร วัสดุก่อสร้าง ปูนซีเมนต์ ผักสดและดอกไม้แห้ง/ดอกกล้วยไม้ ก๊าซปิโตรเลียมเหลว ปุ๋ยเคมีและรถยนต์ (ด้านศุลกากรเชียงของ, 2568)

อย่างไรก็ตาม การขนส่งสินค้าผ่านแดนยังเผชิญกับความท้าทายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะประเด็นปัญหาหลัก 2 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อตกลงระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับสินค้าผ่านแดน กล่าวคือ 1) กฎหมายและกฎระเบียบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าผ่านแดนมีจำนวนมาก และยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) ความไม่สอดคล้องกันของแบบฟอร์มเอกสารผ่านแดน และ 3) การบังคับใช้ความตกลงระดับภูมิภาคเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ ประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้ประกอบการขนส่ง ทำให้ต้นทุน และระยะเวลาในการขนส่งสินค้าเพิ่มสูงขึ้น และมีสินค้าติดค้างอยู่บริเวณด่านศุลกากรเป็นจำนวนมาก สำหรับประเด็นปัญหาจากสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า ได้แก่ เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ความแออัดที่ด่าน

ชายแดน จุดพักรถไม่เพียงพอ ทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองยังไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมสินค้าผ่านแดนของ สปป. ลาว ทำให้ผู้ประกอบการไทยต้องแบกรับภาระต้นทุนในการขนส่งสินค้าเพิ่มขึ้น ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ การขนส่งสินค้าข้ามแดนของผู้ประกอบการไทยและผู้ประกอบการประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะด้านต้นทุนและระยะเวลาในการขนส่งสินค้า ดังนั้น หากมีการปรับปรุงพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าผ่านแดนให้มีความสอดคล้องกับหลักการผ่านแดนของสินค้าตามหลักสากลหรือข้อตกลงระดับภูมิภาค และสร้างมาตรฐานให้เป็นหนึ่งเดียวกันของข้อตกลงระดับภูมิภาค รวมถึงพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้าและการพัฒนาการขนส่งสินค้าให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นแล้วนั้น จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนมากขึ้น อีกทั้งเป็นโอกาสในการพัฒนาและเพิ่มโอกาสทางการค้าการลงทุนของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียนอีกด้วย (นพธดา คำชื่นวงศ์, 2563) และผลการศึกษาเรื่องการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนเส้นทาง R3A ของ กรมการขนส่งทางบก ยังพบว่า ประเทศไทยประสบปัญหาในการขนส่งสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย เนื่องจากขาดการควบคุมอุณหภูมิหลังการเก็บเกี่ยวให้เหมาะสม โดยเฉพาะในกระบวนการขนส่งระยะไกลที่ใช้เวลานาน ซึ่งส่งผลให้คุณภาพสินค้าเสื่อมและเกิดความสูญเสียอย่างสูง ในภาพรวมการขนส่งแบบควบคุมอุณหภูมียังมีสัดส่วนต่ำ ไม่ถึงร้อยละ 10 ของการขนส่งในประเทศ เนื่องจากต้นทุนที่สูงและมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน การแก้ปัญหาในปัจจุบันผู้ประกอบการเริ่มมีการปรับตัวโดยการใช้อุณหภูมิห้องเย็น การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการร่วมมือกับพันธมิตรทางธุรกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งตลอดเส้นทาง R3A และยังพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของระบบโลจิสติกส์ห่วงโซ่ความเย็นของประเทศไทยในปัจจุบัน คือ การขาดองค์ความรู้ด้านการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิ ต้นทุนการบริหารจัดการที่สูงกว่าการขนส่งสินค้าทั่วไป การขาดแคลนบุคลากร (ผู้ประกอบการขนส่ง) ที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญในการให้บริการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิ ซึ่งทั้ง 3 ปัจจัยส่งผลให้เกิดปัญหาหลักของอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ในประเทศไทย คือ การแข่งขันเชิงทำลายโดยการเสนอราคาขนส่งที่ต่ำโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสินค้าที่ให้บริการขนส่ง (กรมการขนส่งทางบก, 2568)

จากบริบทการค้าผ่านแดนที่เปลี่ยนแปลงและปริมาณการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น นโยบายรัฐด้านการพัฒนา Cold Chain Logistics โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ การเชื่อมต่อการขนส่งกฎระเบียบด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน ปัญหาด้านคุณภาพสินค้าเกษตรที่ต้องมีมาตรฐานการควบคุมอุณหภูมิในการขนส่งจากประเทศไทยไปยังเมืองคุนหมิง ประเทศจีน และการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการขนส่งสินค้าผ่านแดนเส้นทาง R3A ดังนั้น การศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและการพัฒนาประสิทธิภาพการขนส่ง จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการค้าผ่านแดนระหว่างประเทศและเศรษฐกิจของประเทศไทย ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาใช้เป็นแนวทางในกำหนดนโยบายของภาครัฐและแนวทางการบริหารการขนส่งของผู้ประกอบการขนส่ง เพื่อให้การขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ สร้างศักยภาพในการแข่งขัน และสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นด้านนโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน การเชื่อมต่อการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่ง พันธมิตรทางธุรกิจ และประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของ นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน การเชื่อมต่อการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่ง และพันธมิตรทางธุรกิจ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนด้วยรถบรรทุก เส้นทาง R3A

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุมปัญหา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ผลการศึกษามีสามารถตอบคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยได้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณใช้กลุ่มประชากร ได้แก่ ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าผ่านแดน ผู้ประกอบธุรกิจขนส่งสินค้า ระหว่างประเทศ และผู้ประกอบการตัวแทนออกของ ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าผ่านแดน จาก 1) สมาคมขนส่งสินค้านำเข้าและส่งออก จำนวน 124 บริษัท 2) สมาคมผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ จำนวน 252 บริษัท 3) สมาคมตัวแทนออกของรับอนุญาตไทย จำนวน 960 บริษัท รวมประชากรทั้งหมด 1,336 บริษัท ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิที่ไม่มีสัดส่วน (Disproportionate Stratified Sampling) กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าของกิจการและผู้บริหาร จากทุกสมาคม เท่า ๆ กัน สมาคมละ 103 ตัวอย่าง เพื่อให้สมาคมที่มีสมาชิกจำนวนน้อย ได้รับการเป็นตัวแทนในการเก็บข้อมูล อย่างเพียงพอและครอบคลุม ลดโอกาสที่ข้อมูลจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูล มีความหลากหลายและสะท้อนมุมมองจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วน และใช้การสุ่มแบบสะดวก (Convenient Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 309 คน ตามหลักการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของยามานะ (Yamane, T., 1967)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างชนิด ปลายเปิด (Semi-structured Interview) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบความครอบคลุม ของเนื้อหาที่ศึกษาวิจัย ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมุ่งเน้นประเด็นการเพิ่มประสิทธิภาพ การขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนด้วยรถบรรทุกในเส้นทาง R3A คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีแบบ เฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ 1) หัวหน้ากลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการขนส่งสินค้า สำนักการขนส่ง สินค้า กรมการขนส่งทางบก 2) ขนส่งจังหวัดเชียงราย สำนักงานขนส่งจังหวัดเชียงราย 3) นายด่านศุลกากรเชียง ของกรมศุลกากร 4) นายด่านตรวจพืชเชียงของ กรมวิชาการเกษตร 5) อุปนายกสมาคมขนส่งสินค้านำเข้าและส่งออก 6) นายกสมาคมรับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ 7) นายกสมาคมชิปปิงแห่งประเทศไทย 8) กรรมการผู้จัดการ บริษัท วี.คาร์โก้ จำกัด 9) กรรมการผู้จัดการ บริษัท วี-เชิร์ฟ โลจิสติกส์ จำกัด 10) รองประธานอาวุโส บริษัท SCGJWD จำกัด (มหาชน) 11) รองผู้จัดการทั่วไป บริษัท MOL Logistics จำกัด และ 12) ผู้จัดการทั่วไป บริษัท มนต์ ทรานสปอร์ต จำกัด รวมทั้งสิ้น 12 ราย

ขอบเขตด้านสถานที่และระยะเวลา ศึกษาเฉพาะการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิด้วยรถบรรทุกในเส้นทาง R3A ตั้งแต่ เดือน ธันวาคม 2567 - กรกฎาคม พ.ศ. 2568

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา สร้างแบบสอบถามตามตัวแปรต่าง ๆ ในกรอบแนวคิดของการวิจัย แบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อคำถาม 4 ส่วน ได้แก่ 1) แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ และหน่วยงาน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ 2) แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน ได้แก่ นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน การเชื่อมต่อการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่ง พันธมิตรทางธุรกิจ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน ได้แก่ ด้านความตรงต่อเวลา การประหยัดต้นทุน ความสะดวกสบาย และด้านความปลอดภัย ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และ 4) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.5 และผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ .976 แบบสอบถามผ่านเกณฑ์การตรวจสอบมาตรฐานสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันรัชสภาคย์ ถึง สมาคมขนส่งสินค้านำเข้าและส่งออก สมาคมผู้รับจัดการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ และสมาคมตัวแทนออกของรับอนุญาตไทย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการ จำนวน 309 คน ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามออนไลน์ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบจำนวนและความสมบูรณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อใช้อธิบายความถี่และร้อยละของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และ 2) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายแบบสอบถามในส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล และส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน และส่วนที่ 3 ประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน

2. สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธีปกติ (Enter) เพื่อหาค่าอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนโดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดระบบข้อมูลตามตัวแปรที่ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Conclusion) และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ นำเสนอข้อมูลเชิงบูรณาการเพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

1. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.40) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นมากที่สุด คือ ด้านพันธมิตรทางธุรกิจ ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.47) รองลงมา คือ ด้านการเชื่อมต่อการขนส่ง ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.51) ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.50) ด้านกฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.50) ด้านการพัฒนาบุคลากรขนส่ง ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.52) และด้านนโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.56) ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน โดยรวม

(n = 309)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน	4.08	0.56	มาก	6
โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์	4.30	0.50	มากที่สุด	3
กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน	4.28	0.50	มากที่สุด	4
การเชื่อมต่อการขนส่ง	4.32	0.51	มากที่สุด	2
การพัฒนาบุคลากรขนส่ง	4.28	0.52	มากที่สุด	5
พันธมิตรทางธุรกิจ	4.42	0.47	มากที่สุด	1
รวม	4.28	0.40	มากที่สุด	

2. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนผ่านแดน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.41) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นมากที่สุด คือ ด้านความตรงต่อเวลา ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.43) รองลงมา คือ ด้านความปลอดภัย ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.53) ด้านความสะดวกสบาย ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.46) และด้านการประหยัดต้นทุน ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.46) ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน โดยรวม

(n = 309)

ประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
ด้านความตรงต่อเวลา	4.46	0.43	มากที่สุด	1

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน โดยรวม (ต่อ)

(n = 309)

ประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
ด้านการประหยัดต้นทุน	4.38	0.46	มากที่สุด	4
ด้านความสะดวกสบาย	4.40	0.46	มากที่สุด	3
ด้านความปลอดภัย	4.42	0.53	มากที่สุด	2
รวม	4.41	0.41	มากที่สุด	

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน พบว่า นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ การเชื่อมต่อการขนส่ง และ พันธมิตรทางธุรกิจ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน ด้านความตรงต่อเวลา การประหยัดต้นทุน ความสะดวกสบาย และด้านความปลอดภัย โดยรวม ได้ร้อยละ 59.7 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปแบบสมการมาตรฐาน ได้ดังต่อไปนี้

ประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน = + 0.183 (นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน) + 0.195 (โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์) + 0.018 (กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน) + 0.378 (การเชื่อมต่อการขนส่ง) - 0.003 (การพัฒนาบุคลากรขนส่ง) + 0.361 (พันธมิตรทางธุรกิจ)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณเพื่อทำนายปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน โดยรวม

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta (β)	t	Sig.
(Constant)	1.019	0.169		6.046	0.000**
GOCB	0.142	0.039	0.183	2.950	0.006**
LOIN	0.159	0.052	0.195	3.080	0.002**
CBRE	0.015	0.050	0.018	0.295	0.768
TRCO	0.301	0.045	0.378	6.647	0.000**
TRPD	-0.003	0.044	-0.003	-0.059	0.953
BUPA	0.310	0.039	0.361	7.877	0.000**

$R = 0.773$, $R^2 = 0.597$, Adjusted $R^2 = 0.589$, SEE = 0.261, F = 74.592, Sig. = 0.000**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ผลการศึกษาจากการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สามารถสรุปข้อเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนด้วยรถบรรทุกทุกเส้นทาง R3A ดังนี้

1. นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน: นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นโยบายด้านหลักเกณฑ์และมาตรฐานสุขอนามัยพืชสำหรับการนำเข้าและส่งออกผลไม้ระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนตามข้อตกลงระหว่างประเทศตามพิธีสาร นโยบายมาตรฐานการขนส่งและบริการ Q Cold Chain นโยบายด้านพิธีการศุลกากรสำหรับการขนส่งสินค้าผ่านแดน ภาครัฐของทั้ง 3 ประเทศ จำเป็นต้องพัฒนาและบูรณาการนโยบายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกัน จะทำให้ลดขั้นตอนการดำเนินงาน และส่งเสริมการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิให้มีความสะดวกมากขึ้น

2. โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ : เป็นกลยุทธ์สำคัญในการอำนวยความสะดวกในการเชื่อมต่อการขนส่งในเส้นทาง R3A ซึ่งจะช่วยลดระยะเวลาและส่งเสริมความปลอดภัยในการขนส่ง ถนนใน สปป.ลาวยังมีบางช่วงชำรุดมาก อีกทั้งขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ เช่น จุดพักรถ คลังสินค้าควบคุมอุณหภูมิ เป็นต้น ระยะทาง 230 ก.ม. จากด่านห้วยทรายถึงด่านบ่อเต็น (ชายแดน สปป.ลาว - จีน) ใช้เวลาในการขนส่งประมาณ 8 ชั่วโมง รัฐบาล สปป.ลาว ควรพิจารณาลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ โดยเฉพาะถนนและจุดพักรถ ซึ่งจะส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดนของทั้ง 3 ประเทศ

3. กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน: หน่วยงานรัฐของทั้ง 3 ประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าในเส้นทาง R3A ควรปรับปรุงพัฒนากฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดนให้มีความชัดเจนสอดคล้องกัน ข้อมูลสามารถเชื่อมต่อกันได้เพื่อลดขั้นตอนในการดำเนินการ และผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินพิธีการขนส่งสินค้าผ่านแดนให้ถูกต้องตามระเบียบปฏิบัติที่กำหนดไว้ เพื่อให้การขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านด่านพรมแดนต่างๆ มีความสะดวกราบรื่น ลดระยะเวลารอคอย และสินค้าถึงจุดหมายปลายทางตามกำหนดการ

4. การเชื่อมต่อการขนส่ง: การเชื่อมต่อด้านโครงสร้างพื้นฐานของแต่ละประเทศในเส้นทาง R3A จะต้องมีการจุดพักรถ จุดเปลี่ยนถ่ายสินค้า ที่เหมาะสมเพียงพอสำหรับการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนตลอดเส้นทาง และจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การให้บริการระบบไฟฟ้าที่เชื่อมต่อกับตู้ควบคุมอุณหภูมิ เป็นต้น

5. การพัฒนาบุคลากรขนส่ง: กรมศุลกากร กรมวิชาการเกษตร และกรมการขนส่งทางบก จำเป็นต้องจัดอบรมพัฒนาบุคลากร ทั้งพนักงานขับรถ ตัวแทนออกของ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เรื่องระเบียบปฏิบัติด้านการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนและพิธีการผ่านแดน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าผ่านแดน มีความรู้และทักษะ ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพความรวดเร็วด้านเอกสารและพิธีการ ตลอดจนมีทักษะในการดูแลสินค้าควบคุมอุณหภูมิให้สินค้ามีความปลอดภัย

6. พันธมิตรทางธุรกิจ: ผู้ประกอบการขนส่งไทยจำเป็นต้องเลือกพันธมิตรทางธุรกิจ (Business Partners) ที่เชื่อถือได้ ในการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนเส้นทาง R3A ซึ่งพันธมิตรทางธุรกิจมีความสำคัญเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากต้องขนส่งสินค้าผ่านด่านพรมแดนของ 3 ประเทศและมีกฎระเบียบปฏิบัติที่แตกต่างกัน พันธมิตรทางธุรกิจที่เป็นผู้ประกอบการท้องถิ่นจะช่วยดำเนินพิธีการผ่านแดนได้อย่างราบรื่น ช่วยแก้ไขปัญหาได้ทันที ทำให้การขนส่งสินค้ามีความตรงต่อเวลา สะดวกรวดเร็ว ประหยัดต้นทุน และมีความปลอดภัย นอกจากนี้ พันธมิตรทางธุรกิจยังสามารถช่วยขยายตลาดในต่างประเทศได้

7. ประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน: ผู้ประกอบการขนส่งจะต้องวางแผนด้านเวลา และควบคุมการขนส่งแบบเรียลไทม์ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อให้สินค้าควบคุมอุณหภูมิถึง

จุดหมายปลายทางตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ ลดความเสี่ยงด้านต้นทุนที่อาจเพิ่มขึ้น ป้องกันความเสียหายของผักผลไม้และการจำหน่ายสินค้าไม่ทันตามเวลาที่กำหนดไว้ การขนส่งจะต้องมีความสะดวกทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความสะดวก ผู้ประกอบการขนส่งจะต้องวิเคราะห์ต้นทุนขนส่งในทุกกิจกรรมและปรับปรุงต้นทุนการขนส่งอย่างต่อเนื่อง วางแผนและควบคุมการขนส่ง รวมถึงการจัดหาสินค้าเที่ยวกลับ เพื่อการประหยัดต้นทุนและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางธุรกิจ การขนส่งตู้สินค้าควบคุมอุณหภูมิ จะต้องยึดหลักความปลอดภัยในการขนส่งและความปลอดภัยของสินค้าเป็นนโยบายสำคัญ โดยจะต้องมีมาตรการด้านความปลอดภัยเพื่อให้พนักงานขับรถปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ปลอดภัย เช่น การตรวจความพร้อมของรถก่อนออกเดินทาง การตรวจสภาพความพร้อมของพนักงานขับรถ การขับรถ 4 ชั่วโมงพักอย่างน้อยครึ่งชั่วโมง การรายงานอุณหภูมิตู้สินค้าทุก 4 ชั่วโมง และการเฝ้าติดตามการเดินทางของรถขนส่งแบบเรียลไทม์ เป็นต้น

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนที่มีประสิทธิภาพเส้นทาง R3A ผู้วิจัยนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.28) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นมากที่สุดคือ ด้านพันธมิตรทางธุรกิจ (ค่าเฉลี่ย 4.42) รองลงมา คือ ด้านการเชื่อมต่อขนส่ง (ค่าเฉลี่ย 4.32) ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ (ค่าเฉลี่ย 4.30) ด้านกฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน (ค่าเฉลี่ย 4.28) ด้านการพัฒนาบุคลากรขนส่ง (ค่าเฉลี่ย 4.28) และด้านนโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน (ค่าเฉลี่ย 4.08) ตามลำดับ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสำคัญต่อการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนในเส้นทาง R3A เป็นอย่างมาก ผู้ประกอบการขนส่งจำเป็นต้องนำมาพิจารณาดำเนินการและปรับปรุงพัฒนาการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพด้านความตรงต่อเวลา การประหยัดต้นทุน ความสะดวกสบาย และมีความปลอดภัย ทั้งนี้มีความสอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Kale, P. & Singh, H. ที่กล่าวว่า พันมิตรทางธุรกิจ เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยธุรกิจขนส่งจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยการสนับสนุนและประสานงานกับธุรกิจทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและเกี่ยวข้องทางอ้อมหรือธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ ดังนั้น การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจจึงเป็นความได้เปรียบในการแข่งขันที่จะช่วยให้องค์กรแตกต่างไปจากคู่แข่ง โดยการขยายความสำเร็จในการทำงานร่วมกันและเรียนรู้เพื่อเสริมจุดเด่น ลดจุดด้อยของพันธมิตร และสร้างทักษะบริหารจัดการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (Kale, P. & Singh, H., 2007) ในทิศทางเดียวกัน กรมการขนส่งทางบก เสนอว่า พันมิตรทางธุรกิจ (Business Partners) ในการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิเส้นทาง R3A มีความสำคัญเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เพราะการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิผ่าน 3 ประเทศ มีกฎระเบียบปฏิบัติที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะสปป.ลาว อนุญาตให้รถขนส่งไทยเข้าไปได้แค่ด่านห้วยทราย พันมิตรทางธุรกิจที่เป็นผู้ประกอบการท้องถิ่นจะช่วยดำเนินการพิธีการผ่านแดนและขนส่งต่อเนื่องได้อย่างราบรื่น ช่วยแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ และช่วยขยายตลาดในต่างประเทศ ทำให้การขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิ ผักผลไม้ มีความตรงต่อเวลา สะดวกรวดเร็ว ประหยัดต้นทุน และมีความปลอดภัย (กรมการขนส่งทางบก, 2568)

การเชื่อมต่อการขนส่งมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zhengnan, Z. & Suntorn P. ที่ระบุว่า การเชื่อมต่อการขนส่งสำหรับการขนส่งสินค้าผ่านแดน 3 ประเทศ มีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยจะต้องมีการเชื่อมต่อการขนส่งด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบต่าง ๆ ที่มีความสะดวก (Zhengnan, Z. & Suntorn, P., 2024) และการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า การเชื่อมต่อระหว่างโหมดการขนส่ง เช่น รถบรรทุกเชื่อมต่อการขนส่งกับระบบรางหรือเรือ เป็นต้น จะเป็นทางเลือกในการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิจากประเทศไทยไปเมืองคุนหมิงประเทศจีน

ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ ชนัญญา ประสาทไทย กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของการเป็นศูนย์กลางด้านโลจิสติกส์ (Logistics Hub) ประกอบด้วย มิติด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Aspects) และมิติด้านการดำเนินงานบริการ (Service Operations Aspects) โดยระดับของโครงสร้างพื้นฐานจะเป็นตัวกำหนดและขับเคลื่อนการดำเนินงานบริการต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นรากฐานสำคัญในการปรับปรุงและยกระดับประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ของประเทศ ขณะเดียวกันยังเป็นการยกระดับเศรษฐกิจมวลรวมของประเทศ (ชนัญญา ประสาทไทย, 2564) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Reddy, S. ที่นำเสนอว่า การเพิ่มการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและภาคโลจิสติกส์ของประเทศ เนื่องจากระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ที่ดีจะช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมโดยรวมของประเทศเมื่อประกอบกับการสนับสนุนจากภาครัฐ การพัฒนาฝีมือแรงงาน และซัพพลายเชนด้านวัตถุดิบและภาคอสังหาริมทรัพย์ที่กำลังเติบโต จะกลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว (Reddy, S., 2023)

ด้านกฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน Shengnan, Z. & Suntorn, P. กล่าวว่า กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดนมีความสำคัญต่อการขนส่งสินค้าผ่านแดนของประเทศไทยไปยัง สปป.ลาว และจีน เป็นอย่างมาก ผู้ขนส่ง ผู้นำเข้าและผู้ส่งออกที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการพิธีการผ่านแดนให้ถูกต้องตามระเบียบที่หน่วยงานกำหนดไว้ เพื่อให้การขนส่งสินค้ามีความรวดเร็วและปลอดภัย (Zhengnan, Z. & Suntorn, P., 2024) ในทิศทางเดียวกัน นพรดา คำชื่นวงศ์ เสนอว่า การจะทำให้การขนส่งสินค้าผ่านแดนเกิดประสิทธิภาพสูงที่สุดนั้นจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาด้านกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และข้อตกลงในระดับภูมิภาค เช่น แก้ไขความหลากหลายของกฎระเบียบข้อบังคับที่ยังมีความแตกต่างและไม่ไปในทิศทางเดียวกัน แก้ไขความไม่สอดคล้องของเอกสารที่ใช้ในการผ่านแดนของทั้ง 3 ประเทศ และแก้ไขกรอบความตกลงในระดับภูมิภาคที่ไม่แน่นอน (Incomplete Enforcement of Regional Agreement) ประเด็นปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อต้นทุน และระยะเวลาในการขนส่งสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องและข้อตกลงในระดับภูมิภาค ให้มีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงการกำหนดเอกสารที่เป็นมาตรฐานในการนำเข้าส่งออกจะช่วยส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศในอาเซียนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการพัฒนาและเพิ่มโอกาสการลงทุนของไทยและประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียนให้สูงขึ้นในอีกทางหนึ่งด้วย (นพรดา คำชื่นวงศ์, 2563) และ พมลกร แสงฟู ได้นำเสนอว่า ประเทศไทยภายใต้วิสัยทัศน์เชิงนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่ต้องการเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานชายแดน ทั้งหน่วยงานศุลกากร หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนและการบริหารจัดการชายแดนร่วมกัน ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน กรมศุลกากรไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นเอกเทศจากหน่วยงานอื่น

ได้อีกต่อไป จำเป็นจะต้องบูรณาการระบบอิเล็กทรอนิกส์และกฎหมายว่าด้วยศุลกากร กฎหมายว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดน ซึ่งเป็นกฎหมายกลางในการอนุวัติการให้เป็นไปตามความตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามพรมแดนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และความตกลงระหว่างประเทศฉบับอื่นที่อาจจัดทำขึ้นในอนาคต ตลอดจนให้สอดคล้องกับความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนและอนุสัญญาเกียวโตขององค์การศุลกากรโลก (พมกร แ่งฟู, 2561)

ด้านการพัฒนาบุคลากรขนส่ง กรมการขนส่งทางบก นำเสนอว่า การพัฒนาองค์กรขนส่งด้วยระบบ Q mark และ Q cold chain ซึ่งเป็นการรับรองมาตรฐานการขนส่งและบริการ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรขนส่ง พนักงานขับรถ ให้มีศักยภาพและสร้างความตระหนักรู้ความปลอดภัยในการขนส่ง เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการขนส่งให้มีมาตรฐานและสามารถแข่งขันได้ (กรมการขนส่งทางบก, 2568) และ Ordóñez de Pablos, P. กล่าวว่าองค์กรที่สามารถพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้ในทุกระดับย่อมสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน (Ordóñez de Pablos, P., 2004) ในทำนองเดียวกัน บุคลากรที่มีศักยภาพจะช่วยลดต้นทุนการผลิต และพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ช่วยสร้างรายได้และผลกำไรให้กับองค์กรด้วย (Ordóñez de Pablos, P. & Lytras, M. D., 2008)

ด้านนโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน กรมการขนส่งทางบก เสนอว่า มาตรฐาน Q Cold Chain จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งและบริการสำหรับการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนและเพิ่มความปลอดภัยในตัวสินค้าที่จะไม่เสียหาย และนโยบายรัฐของ สปป.ลาวมุ่งเน้นการพัฒนาศูนย์ฝึกอบรมบุคลากร เพื่อเพิ่มทักษะการทำงานในห่วงโซ่อุปทาน การจัดการคลังสินค้าและระบบโลจิสติกส์ดิจิทัล รวมถึงนโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งที่จะเชื่อมโยงภูมิภาคและลดต้นทุนการขนส่ง มุ่งเน้นการพัฒนาแบบครบวงจร โดยเฉพาะสำหรับสินค้าที่ต้องควบคุมอุณหภูมิ นโยบายรัฐในการพัฒนาการขนส่งสินค้าผ่านแดนเส้นทาง R3A ควรต้องบูรณาการให้สอดคล้องกัน (กรมการขนส่งทางบก, 2568)

2. ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดน พบว่า นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ การเชื่อมต่อการขนส่ง และพันธมิตรทางธุรกิจ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน ด้านความตรงต่อเวลา การประหยัดต้นทุน ความสะดวกสบาย และด้านความปลอดภัย

การขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนในเส้นทาง R3A เป็นการขนส่งสินค้าผ่าน 3 ประเทศ ดังนั้น นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดนของแต่ละประเทศ ทั้งนโยบายด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน จุดพักรถ จุดเปลี่ยนถ่ายสินค้า คลังสินค้าควบคุมอุณหภูมิ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบสินค้าผ่านแดน ที่มีความสอดคล้องกัน มีการเชื่อมต่อแบบไร้รอยต่อ และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ ย่อมทำให้เกิดประสิทธิภาพด้านการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิ นอกจากนั้น พันมิตรทางธุรกิจถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนในเส้นทาง R3A ในปัจจุบัน เนื่องจากกฎระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ มีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อีกทั้งหากเกิดปัญหาการขนส่งระหว่างทาง พันมิตรทางธุรกิจจะช่วยแก้ไขข้อปัญหาได้ทันที ดังนั้น นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิ โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ การเชื่อมต่อการขนส่ง และพันธมิตรทางธุรกิจ จึงส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดนควบคุมอุณหภูมิ ทั้งนี้ มีความสอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ และสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม ที่ได้จัดทำแผนปฏิบัติการ

ด้านการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ระบบโลจิสติกส์เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้ประเทศไทยเป็นประตูการค้าที่สำคัญในอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน มีแนวทางที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การยกระดับมาตรฐานและเพิ่มมูลค่าโซ่อุปทาน การขนส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาพิธีศุลกากรและกระบวนการนำเข้า - ส่งออกที่เกี่ยวข้องและการอำนวยความสะดวกในการขนส่งระหว่างประเทศ การพัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย และการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การพัฒนาบุคลากร เพื่อให้การเชื่อมโยงระบบโลจิสติกส์ในภูมิภาคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านเวลา การประหยัดต้นทุนขนส่ง การอำนวยความสะดวกและมุ่งเน้นการขนส่งที่ปลอดภัย (สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม, 2566) และ ผลการศึกษาของ Zhengnan, Z. & Suntorn, P. ระบุว่า นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดนที่มีความสอดคล้องกัน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์และการเชื่อมต่อการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ กฎระเบียบการขนส่งผ่านแดนที่ไม่ซับซ้อนสำหรับการปฏิบัติพิธีการ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดน (Zhengnan, Z. & Suntorn, P., 2024) และ กรมการขนส่งทางบก กล่าวว่า ระบบ Q Cold Chain ซึ่งเป็นนโยบายของกรมการขนส่งทางบกที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการขนส่งได้รับการรับรองมาตรฐานการขนส่งและบริการด้านการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งและพัฒนาศักยภาพองค์กรผู้ประกอบการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิในเส้นทาง R3A และยังพบว่า พันธมิตรทางธุรกิจ ในเส้นทาง R3A มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ที่จะช่วยให้การขนส่งผ่านแดนในแต่ละประเทศมีประสิทธิภาพ พันธมิตรทางธุรกิจจะช่วยดำเนินพิธีการขนส่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดไว้และช่วยแก้ไขปัญหาในระหว่างการขนส่งสินค้าผ่านแดน (กรมการขนส่งทางบก, 2568) นอกจากนี้ Cachon, G. P. & Swinney, R. และ Zhang, Q. & Hathcote, J. M. มีข้อเสนอว่า การส่งมอบสินค้าอย่างถูกต้อง ตรงต่อเวลา จะช่วยสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับธุรกิจ (Cachon, G. P. & Swinney, R., 2011); (Zhang, Q. & Hathcote, J. M., 2008)

จากผลการวิจัย กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน และการพัฒนาบุคลากรขนส่ง ไม่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดน สามารถอธิบายได้ว่า กฎระเบียบสำหรับการขนส่งสินค้าผ่านแดนทั้งกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการขนส่ง และ กฎระเบียบด้านพิธีการผ่านแดน เป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าในเส้นทาง R3A จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องครบถ้วน จึงจะเกิดประสิทธิภาพในการขนส่งได้ อีกทั้งยังมีระเบียบเรื่องการขนส่งผ่านแดนของ สปป.ลาว ที่ไม่อนุญาตให้รถขนส่งไทยขนส่งสินค้าข้ามแดน สปป.ลาว ไปจนถึงด่านบ่อเต็นชายแดนประเทศจีนได้ ผู้ประกอบการขนส่งไทยมองว่ากฎระเบียบการขนส่งผ่านแดนของ สปป.ลาว ยังเป็นอุปสรรคต่อการขนส่งผ่านแดน และการพัฒนาบุคลากรขนส่ง ไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าผ่านแดนโดยรวม เนื่องจากการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน 3 ประเทศ ในเส้นทาง R3A จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย โดยเฉพาะพันธมิตรทางธุรกิจที่จะประสานงานและดำเนินพิธีการนำเข้าและส่งออกในแต่ละด่าน รวมถึงการแก้ไขปัญหาระหว่างการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่งให้มีความรู้ทักษะในการขนส่งสินค้า จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนอีกประการหนึ่งที่จะส่งผลให้เกิดการขนส่งสินค้าผ่านแดนที่มีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

นโยบายรัฐด้านการขนส่งสินค้าผ่านแดน โครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน การเชื่อมต่อการขนส่ง การพัฒนาบุคลากรขนส่ง และพันธมิตรทางธุรกิจ มีความสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งสินค้าแบบควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนในเส้นทาง R3A ด้านความตรงต่อเวลา การประหยัดต้นทุน ความสะดวกสบาย และความปลอดภัย ดังนั้นจากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) หน่วยงานรัฐของทั้ง 3 ประเทศที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าผ่านแดนเส้นทาง R3A จำเป็นต้องกำหนดนโยบายที่มีความชัดเจนสอดคล้องกัน ทั้งนโยบายด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบการขนส่งสินค้าผ่านแดน และนโยบายส่งเสริมผู้ประกอบการขนส่งให้สามารถแข่งขันได้ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดน 2) การเชื่อมต่อการขนส่งจะต้องมีประสิทธิภาพและครอบคลุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานและกฎระเบียบที่จะต้องปรับปรุงให้ชัดเจนสอดคล้องกัน ลดขั้นตอนปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสะดวกและสามารถเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างกันได้ และ 3) ผู้ประกอบการขนส่งของไทยต้องคัดเลือกพันธมิตรทางธุรกิจที่มีความเชื่อถือได้เพื่ออำนวยความสะดวก แก้ไขปัญหาและดำเนินการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดนจนสำเร็จลุล่วงสินค้าถึงมือผู้รับสินค้าโดยปลอดภัย นอกจากนี้ องค์กรภาครัฐและเอกชนจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรขนส่งให้มีความรู้ด้านพิธีการผ่านแดนและทักษะในการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิผ่านแดน สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการขนส่งสินค้าควบคุมอุณหภูมิจากประเทศไทยไปเมืองคุนหมิง ประเทศจีน ระหว่างการขนส่งด้วยรถบรรทุก เรือ และรถไฟความเร็วสูง ในเส้นทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้นำเข้าและส่งออก ผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งระหว่างประเทศไทย สปป.ลาว และจีน สามารถมีทางเลือกที่หลากหลายและเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์การค้า

เอกสารอ้างอิง

- กรมการขนส่งทางบก. (2564). คู่มือมาตรฐานคุณภาพการขนส่งสินค้าเกษตรและอาหารด้วยรถบรรทุกแบบควบคุมอุณหภูมิ (Q Cold Chain). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: กรมการขนส่งทางบก.
- _____. (2568). คู่มือการเตรียมความพร้อมการลงทุนหรือขยายธุรกิจ Cold Chain Logistics สำหรับผู้ประกอบการขนส่งไทยไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน. กรุงเทพมหานคร: กรมการขนส่งทางบก.
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2566). อุตสาหกรรมการขนส่งห่วงโซ่ความเย็น (Cold Chain Logistics) ในจีน. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2568 จาก <https://คิดค้า.com/อุตสาหกรรมการขนส่งห่วงโซ่ความเย็น>
- _____. (2567). การขนส่งสินค้าระหว่างไทย - จีน. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2568 จาก <https://www.ditp.go.th/post/yigmf3sf9ae6ob8bpdi4xr7q>
- ชนัญญา ประสาทไทย. (2564). ความพร้อมเชิงโครงสร้างพื้นฐานในการเป็นศูนย์กลางผู้ให้บริการโลจิสติกส์สุขภาพ. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2568 จาก <https://researchcafe.tsri.or.th/infrastructure/>
- ด่านศุลกากรเชียงของ. (2568). การนำเข้าและส่งออกผ่านด่านเชียงของในเส้นทาง R3A. ข้อมูลนำเสนอคณะกรรมการธิการอุตสาหกรรม. เชียงราย: ด่านศุลกากรเชียงของ.

- นพธดา คำชื่นวงศ์. (2563). การขนส่งสินค้าผ่านแดน - นัยยะสำคัญต่อประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/qh08B>
- พมลกร แปงฟู. (2561). มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาการค้าชายแดนภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0. ในการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 วันที่ 8 มิถุนายน 2561. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. (2566). แผนปฏิบัติการด้านคมนาคม พ.ศ. 2566 - 2570 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงคมนาคม.
- Cachon, G. P. & Swinney, R. (2011). The value of fast fashion: Quick response, enhanced design, and strategic consumer behavior. *Management Science*, 57(4), 778-795.
- Cogistics. (2566). Cold Chain Logistics ระบบขนส่งควบคุมอุณหภูมิเพื่อธุรกิจอาหารทั่วไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2568 จาก <https://www.cogistics.co.th/th/blog/knowledge/cold-chain-logistics-ขนส่งเย็น/>
- Kale, P. & Singh, H. (2007). Building firm capabilities through learning: the role of the alliance learning process in alliance capability and firm level alliance success. *Strategic Management Journal*, 28(10), 981-1000.
- Ordóñez de Pablos, P. & Lytras, M. D. (2008). Competencies and human resource management: Implications for organizational competitive advantage. *Journal of Knowledge Management*, 12(6), 48-55.
- Ordóñez de Pablos, P. (2004). Human resource management systems and knowledge management: The key to develop interorganizational teams. *International Journal of Learning and Intellectual Capital*, 1(2), 121-131.
- Reddy, S. (2023). Growing Infrastructure Investments to Boost Indian Industrial & Logistics Sector. Retrieved June 2025, 12, from <https://www.savills.com/blog/article/202672-1/india-aritcles/growing-infrastructure-investments-to-boost-indian-industrial-and-logistics-sector.aspx>
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2nd ed.). New York: Harper and Row.
- Zhang, Q. & Hathcote, J. M. (2008). Factors influencing apparel imports from China. *Clothing and Textiles Research Journal*, 26(1), 23-40.
- Zhengnan, Z. & Suntorn, P. (2024). The Factors Affecting the Efficiency of Rail Freight Transport Between China-Laos-Thailand Under Belt and Road Initiative: A Case Study of Thailand and Laos Rail Freight Transport. *International Journal of Development Administration Research*, 7(1), 108-119.

พิธีทรงในบริบทภาพยนตร์ร่วมสมัย: การวิเคราะห์ความเชื่อ พิธีกรรม และภาพสะท้อนสังคมไทยผ่านภาพยนตร์เรื่อง “ร่างทรง”*

SPIRIT POSSESSION IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CINEMA: AN ANALYSIS OF BELIEFS, RITUALS, AND SOCIAL REFLECTIONS IN THE THAI FILM “THE MEDIUM”

อิมธิรา โรจน์กิตติการ

Imthira Rojkitikarn

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani, Thailand

Corresponding author E-mail: imthira_r@mutt.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์การนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในภาพยนตร์ ร่างทรง เข้าฉายปี พ.ศ. 2564 และ 2) วิเคราะห์การสะท้อนภาพสังคมไทยร่วมสมัยที่ปรากฏผ่านการนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยอาศัยกรอบแนวคิดจากทฤษฎีการเล่าเรื่อง ทฤษฎีสัญวิทยา ทฤษฎีพิธีกรรม แนวคิดคติชนวิทยา และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ร่างทรง ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบ Found Footage และสารคดีปลอมเพื่อสร้างความสมจริง ควบคู่กับการใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องเซ่นบูชา ศาลผี การแต่งกายสีขาว การแสดงออกทางร่างกายและเสียงของผู้ถูกครอบงำ ซึ่งทำหน้าที่เป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดศรัทธา ความกลัวและความเปราะบางของชุมชนชนบทไทย อีกทั้งยังสะท้อนโครงสร้างความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างพุทธ ผี และไสยศาสตร์ ที่ยังคงมีบทบาทกำกับวิถีชีวิตและทำหน้าที่เป็นกลไกทางอำนาจในสังคม ขณะเดียวกันภาพยนตร์เผยให้เห็นความตึงเครียดระหว่างศรัทธาดั้งเดิมกับวิทยาศาสตร์ ช่องว่างระหว่างรุ่น และแรงกดดันทางเศรษฐกิจในสังคมร่วมสมัย โดยความล้มเหลวของพิธีกรรมในการช่วยตัวละครมั่งยังสะท้อนข้อจำกัดของระบบความเชื่อ และทำหน้าที่เป็นรหัสทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเปราะบางและการต่อรองของศรัทธา กล่าวโดยสรุป ร่างทรง มิใช่เพียงสื่อสยองขวัญ แต่ถ่ายทอดพลวัตของความเชื่อและพิธีกรรมที่ยังคงดำรงอยู่และปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง ทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ที่ทั้งสะท้อน วิพากษ์ และผลิตซ้ำความเชื่อให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่และยุคดิจิทัล อีกทั้งสะท้อนศรัทธา ความไม่มั่นคงในชีวิตมนุษย์ และเปิดมุมมองใหม่ต่อการศึกษาคติชนและวัฒนธรรมศึกษา

คำสำคัญ: ร่างทรง, ความเชื่อและพิธีกรรม, กลวิธีการเล่าเรื่อง, สังคมไทยร่วมสมัย, ภาพยนตร์

Abstract

This research article aims to: 1) Analyze the representation of beliefs and rituals in the film *The Medium* (2021), and 2) Examine the reflections of contemporary Thai society through such beliefs and rituals. This qualitative study employs a content analysis approach, grounded in Narrative Theory, Semiology, Ritual Theory, and Folklore Studies, and the research findings are presented through a descriptive analysis. The results reveal that *The Medium* employs narrative strategies such as found footage and mockumentary to enhance realism, together with cultural symbols such as ritual offerings, spirit shrines, white costumes, and the bodily and vocal expressions of possession, which act as “cultural codes” that convey faith, fear, and the vulnerability of rural Thai communities. They also reflect a syncretic belief structure blending Buddhism, animism, and occult practices that continues to shape social life and function as a mechanism of authority. At the same time, the film highlights tensions between traditional faith and science, generational divides, and socio-economic pressures in contemporary society. The failure of rituals to save the character Mink further reveals the limitations of the belief system and acts as a cultural code that exposes the fragility and negotiation of faith. In conclusion, *The Medium* is not merely a horror film for entertainment but represents the dynamic interplay of beliefs and rituals that persist and adapt to modern transformations. It serves as a “Cultural Space” that reflects, critiques, and reproduces belief systems within modernity and the digital era, while offering new perspectives for folklore and cultural studies.

Keywords: The Medium, Beliefs and Rituals, Narrative Strategies, Contemporary Thai Society, Film

บทนำ

ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ และพิธีกรรมการทรง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย และยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในหลายภูมิภาค โดยเฉพาะภาคอีสานและล้านนา ซึ่งมีการสืบทอดประเพณี “เลี้ยงผี” และ “ร่างทรง” ที่สะท้อนการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอธิบายโลกและปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถหาคำตอบได้จากวิทยาศาสตร์ เช่น ความเจ็บป่วย ความฝัน หรืออุบัติเหตุ ซึ่งสอดคล้องกับ ธวัช ปุณโณทก ได้นิยามความเชื่อไว้ในบทความเรื่อง ความเชื่อพื้นบ้านสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ว่าความเชื่อ คือ การยอมรับที่เกิดขึ้นในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อบุคคลหรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจน แต่สมาชิกในสังคมนั้นยอมรับ ให้ความเคารพ และเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ การตอบสนองดังกล่าวถือเป็นลักษณะสำคัญของความเชื่อ (ธวัช ปุณโณทก, 2533) ความเชื่อดังกล่าวได้สะท้อนผ่านพิธีกรรมและประเพณี ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่แสดงความเคารพต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ นอกจากเป็นการยืนยันความเชื่อส่วนบุคคลแล้ว พิธีกรรมยังเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชน สร้างความมั่นคงทางจิตใจ และสะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคม

ในบริบทนี้ ประเพณี จึงสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นรูปแบบของการปฏิบัติหรือกิจกรรมที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความเชื่อและค่านิยมร่วมของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ธนิตา สิทธิหาโคตร กล่าวไว้ว่า พิธีกรรม คือ การกระทำที่มนุษย์จัดขึ้นเป็นขั้นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อสื่อหรือเป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จ และความสบายใจ เช่น พิธีกรรมทางศาสนาที่สะท้อนความเชื่อและความศรัทธาเฉพาะบุคคล ขณะที่ประเพณี หมายถึง ขนบธรรมเนียมและระเบียบแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นวิถีชีวิตของสังคม ทั้งนี้ ประเพณีไทยมักได้รับอิทธิพลจากศาสนาและสิ่งแวดล้อมภายนอกสะท้อนผ่านพิธีกรรม ศิลปกรรม และการปฏิบัติ ในชุมชน (ธนิตา สิทธิหาโคตร, 2560) พิธีกรรมจึงมิได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามความเชื่อส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่สร้างความมั่นคงและความหมายในชีวิตประจำวันของผู้คน แม้สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลง ตามกระแสโลกาภิวัตน์ ความเชื่อเรื่องผีและพิธีร่างทรงยังคงมีบทบาทสำคัญในการกำกับพฤติกรรมและวิถีชีวิตของ ชุมชน ทำให้ปรากฏการณ์เหล่านี้ยังคงมีพลังสะท้อนให้เห็นในสื่อร่วมสมัย เช่น ภาพยนตร์เรื่อง “ร่างทรง” ซึ่งเป็น กรณีศึกษาที่ชี้ให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อ พิธีกรรม และการสะท้อนสังคมไทยปัจจุบัน

ในยุคสื่อร่วมสมัย ภาพยนตร์ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ไม่เพียงสะท้อนความเชื่อดั้งเดิม แต่ยังสร้างความหมายใหม่ต่อวิถีชีวิตและพิธีกรรมของสังคมไทย ภาพยนตร์ The Medium (ร่างทรง) ปี 2021 ของบรรจง ปิัญญะระกูล ร่วมกับ นา ฮง - จิน มิได้เป็นเพียงภาพยนตร์สยองขวัญเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “พื้นที่วัฒนธรรม” (Cultural Space) ที่เปิดเผยความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ วิญญาณ และพิธีกรรมการทรง ในสังคมไทยร่วมสมัย (มติชนออนไลน์, 2564) การวิเคราะห์ของผู้วิจัย พบว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนและความละเอียดอ่อนของพิธีกรรมร่างทรง ไม่เพียงแต่สะท้อนความศรัทธาและความหวาดกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ยังสะท้อนบทบาททางสังคมของผู้ทรงและกลไกทางจิตวิทยาที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางใจให้กับชุมชน นอกจากนี้ เทคนิคการเล่าเรื่อง องค์ประกอบภาพ และการใช้จังหวะดนตรียังช่วยเปิดพื้นที่ให้ผู้ชมตั้งคำถามต่อความเชื่อดั้งเดิมและบริบทสังคมร่วมสมัย อีกทั้งยังสะท้อนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ อำนาจ และเหตุผล ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า The Medium สามารถอ่านได้ทั้งในฐานะข้อความทางวัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมร่างทรงกับสังคมไทยร่วมสมัยอย่างลึกซึ้ง ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับการยอมรับทั้งในระดับประเทศและระดับสากล เช่น การคว้ารางวัลสุพรรณหงส์ สาขาภาพยนตร์ยอดเยี่ยม ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าทางศิลปะและความสำคัญทางวัฒนธรรมของภาพยนตร์ (มติชนออนไลน์, 2566) ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมร่างทรงผ่านสื่อภาพยนตร์มีความสำคัญและคุณค่าทางวิชาการอย่างยิ่ง (มติชนออนไลน์, 2565)

การนำเสนอความเชื่อเรื่องร่างทรงในภาพยนตร์ ร่างทรง เป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการถกเถียงระหว่าง “ความจริง” และ “ความเชื่อ” ในสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งเผชิญแรงกดดันจากวิทยาศาสตร์ เหตุผลนิยม และ วัฒนธรรมกระแสโลก ภาพยนตร์สะท้อนความปะทะกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับเหตุผลสมัยใหม่ ทั้งในด้าน พิธีกรรมการทรงผี การสื่อสารกับวิญญาณ และบทบาทของผู้ทรงที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือ ธรรมชาติ การทรงผีในบริบทไทยไม่ใช่เพียงการติดต่อวิญญาณเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่สะท้อน สถานะ ศรัทธา และสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้แก่ชุมชน ซึ่ง ธนิตา สิทธิหาโคตร สรุปไว้ว่า ความเชื่อเรื่องร่างทรง ยังคงดำรงอยู่และปรับตัวตามบริบททางสังคมและความทันสมัย การทรงผีในปัจจุบันมีลักษณะหลากหลาย ทั้งรูปแบบ และท่าทางในการแสดงออก โดยผู้ทรงอาจทรงเจ้าแบบไทยหรือแบบจีนเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้เชื่อที่แตกต่างกัน ความเชื่อนี้

ยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคมเมืองที่มีการอพยพแรงงานจากชนบทเข้ามา ทำให้พิธีกรรมร่างทรงทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างความมั่นคงทางจิตใจและช่วยลดความเครียดของผู้คนในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูง (ธนิศา สิริพิศาโคตร, 2560) และ พัฒนา กิตติอาษา ได้กล่าวว่า การทรงเจ้าเข้าผี (Spirit Mediumship) ถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในพิธีกรรมดั้งเดิมของไทย ผู้ทรงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ และสามารถปรับตัวเข้ากับบริบททางศาสนาและสังคมต่าง ๆ ได้อย่างยืดหยุ่น (พัฒนา กิตติอาษา, 2544) และวสันต์ ปัญญาแก้ว ได้กล่าวถึง กรอบแนวคิดเชิงวิพากษ์ทางวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) ที่เน้นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์สังคมร่วมสมัยในบริบทของอำนาจ ความขัดแย้ง และวัฒนธรรมสมัยนิยม การประยุกต์แนวคิดเหล่านี้กับภาพยนตร์ ร่างทรง ช่วยให้เห็นว่าการนำเสนอความเชื่อเรื่องร่างทรงไม่เพียงสะท้อนพิธีกรรมและศรัทธาเท่านั้น แต่ยังเป็นข้อความทางวัฒนธรรม (Cultural Text) ที่แสดงถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างศรัทธา อำนาจ และวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยร่วมสมัย อีกทั้งยังสะท้อนกลไกทางสังคมที่ทำงานอยู่เบื้องหลังความเชื่อ ความศรัทธา และบทบาทของผู้ทรงในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจแก่ชุมชน (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2560)

ดังนั้น งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์การนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมร่างทรงจากภาพยนตร์เรื่อง ร่างทรง ในฐานะสื่อร่วมสมัยที่สะท้อนความเชื่อทางวิญญาณและบทบาททางสังคม โดยใช้กรอบทฤษฎีสี่ประการ ได้แก่ ทฤษฎีการเล่าเรื่อง เพื่อพิจารณาโครงสร้างและเทคนิคการเล่าเรื่อง ทฤษฎีสัญวิทยา เพื่อถอดรหัสสัญลักษณ์และข้อความทางภาพยนตร์ ทฤษฎีพิธีกรรม เพื่อทำความเข้าใจความหมายและบทบาทของพิธีกรรม และทฤษฎีคติชนวิทยา เพื่อเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องผีและร่างทรงกับบริบททางวัฒนธรรม แม้งานศึกษาด้านภาพยนตร์และคติชนวิทยาจะมีอยู่ไม่น้อย แต่ยังไม่มีการวิจัยใดที่หยิบยกภาพยนตร์เรื่องนี้มาเป็นกรณีศึกษาเพื่อตีความ “พลวัต” ของความเชื่อและพิธีกรรมที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยร่วมสมัย จึงถือเป็นช่องว่างขององค์ความรู้ที่งานวิจัยนี้มุ่งเข้ามาเติมเต็ม งานวิจัยนี้จึงมีคุณค่าทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ โดยช่วยขยายขอบเขตการศึกษาด้านคติชนและวัฒนธรรมศึกษาในมิติของสื่อภาพยนตร์ พร้อมทั้งเป็นกรณีศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าภาพยนตร์ร่วมสมัยสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อสะท้อนและวิพากษ์ความเชื่อทางสังคมได้อย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในภาพยนตร์ “ร่างทรง” ผ่านมุมมองการเล่าเรื่องและสัญลักษณ์ทางภาพยนตร์
2. เพื่อวิเคราะห์การสะท้อนภาพของสังคมไทยในภาพยนตร์ “ร่างทรง” ผ่านการนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ได้ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในภาพยนตร์ The Medium (ร่างทรง) กำกับโดยบรรจง ปิสัญธนะกุล และอำนวยการสร้างโดยนา ฮง - จิน โดยผู้วิจัยเลือกภาพยนตร์เรื่องนี้มาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นผลงานร่วมสมัยที่ประสบความสำเร็จทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ ได้รับรางวัลและเสียงวิจารณ์ในเชิงบวก อีกทั้งยังนำเสนอประเด็นความ

เชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมซึ่งเป็นรากฐานทางคติชนและวัฒนธรรมไทยในรูปแบบที่เข้าถึงผู้ชมวงกว้าง ภาพยนตร์ ร่างทรง จึงเหมาะสมต่อการวิเคราะห์เชิงวิชาการเพื่อสะท้อนพลวัตความเชื่อและการตีความสังคมไทยร่วมสมัย การวิเคราะห์ ในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาผ่านมิติการเล่าเรื่องเชิงสารคดีปลอม (Mockumentary) เทคนิค Found Footage การสร้างสัญลักษณ์ และการนำเสนอพิธีกรรม ซึ่งล้วนเป็นกลวิธีสำคัญที่สะท้อนสภาพสังคมไทยในบริบทปัจจุบัน

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการรับชมภาพยนตร์ซ้ำหลายรอบ พร้อมทั้งถอดบทสนทนาและบันทึก เหตุการณ์สำคัญเพื่อนำมาจัดทำเป็น สรุปข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Log) ซึ่งได้บันทึกลำดับเหตุการณ์ ตัวละคร พิธีกรรม สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และบริบทการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย โดยข้อมูลดังกล่าวถูก จัดเรียงตามลำดับเวลาและหมวดหมู่ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อที่ตั้งไว้ จากนั้นผู้วิจัยได้นำ Content Log มาวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารวิชาการด้านคติชนวิทยา วัฒนธรรมศึกษา และการสื่อความหมายทางภาพยนตร์ โดยใช้ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ ควบคู่กับการตีความเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอผลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบและวิเคราะห์ซ้ำหลายรอบเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล และจัดระบบหมวดหมู่ ตามประเด็นวิเคราะห์อย่างมีความเป็นระบบ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยมุ่งวิเคราะห์ภาพยนตร์ The Medium (ร่างทรง) (พ.ศ. 2564) โดยพิจารณาจาก บทสนทนา ตัวละคร และสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผี พิธีกรรมการทรง และการสะท้อนสังคมไทยร่วมสมัย การวิเคราะห์ดำเนินการเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจบทบาท ความหมาย และกลไกทางวัฒนธรรมของพิธีกรรม ร่างทรงในบริบทสังคมไทย

2. ขอบเขตด้านเวลา

งานวิจัยจำกัดการศึกษาข้อมูลจากภาพยนตร์ The Medium (ร่างทรง) ที่เข้าฉายในประเทศไทยช่วงเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2564 เพื่อกำหนดกรอบเวลาการวิเคราะห์อย่างชัดเจน

3. ขอบเขตของการวิเคราะห์ประเด็น

การวิเคราะห์ยึดตามกรอบทฤษฎี 4 ประการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่

ทฤษฎีการเล่าเรื่อง (Narrative Theory) ซึ่งให้เห็นว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านเรื่องเล่าที่มีโครงสร้าง การจัดลำดับเหตุการณ์ และการสะท้อนความคิด เรื่องเล่าทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม และแรงบันดาลใจ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดเป็นรูปธรรม และสามารถเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์และ บริบททางสังคมได้ (นรินทร์ สังข์รักษา, 2561)

ทฤษฎีสัญวิทยา (Semiotics Theory) ได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีสัญญา (Semiology) ว่า สัญญา (Sign) คือ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายแทนของจริง ภายในตัวบทและบริบท ซึ่งสัญญาสามารถเป็นภาษา สิ่งของ หรือรูปภาพก็ได้ ภาษาถือเป็นสัญญาณที่สำคัญที่สุด แต่สัญญาณอื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นกัน ในการถ่ายทอด ความหมายและตีความข้อมูลเชิงสัญลักษณ์ (พจนานถ วรรณสงเคราะห์ และคณะ, 2565)

ทฤษฎีพิธีกรรม (Ritual Theory) ตามแนวคิดของ Bell, C. พิธีกรรมถูกมองว่าเป็น การกระทำ ที่แตกต่างจากความเชื่อ สัญลักษณ์ และตำนาน ซึ่งเป็นเนื้อหาทางความคิด พิธีกรรมทำหน้าที่แสดงออก ตีความ

และปฏิบัติตามแนวคิดเหล่านั้น แม้ว่าพิธีกรรมและความเชื่อจะเกี่ยวข้องอย่างแน่นแฟ้น แต่สามารถแยกเชิงตรรกะได้ กล่าวคือ ความเชื่อสามารถมีอยู่โดยไม่ต้องปฏิบัติพิธีกรรม แต่พิธีกรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความเชื่อ นอกจากนี้ พิธีกรรมยังเป็น กลไกเชื่อมความคิดกับการกระทำ (Integrative Mechanism) ช่วยให้ความเชื่อและแนวคิดกลายเป็นการปฏิบัติที่จับต้องได้และมีความหมายในบริบทสังคมและวัฒนธรรม (Bell, C., 1992)

แนวคิดคติชนวิทยา (Folklore Theory) เป็นศาสตร์ที่ศึกษา วัฒนธรรมของกลุ่มชน ผ่านความรู้ ปรารถนา และความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม คำว่า “คติชนวิทยา” มีความหมายกว้างกว่าคำว่า “คติชาวบ้าน” เนื่องจาก Folklore ไม่ได้จำกัดเฉพาะคนในชนบทหรือระดับสังคมใด ๆ แต่เกี่ยวข้องกับ ทุกกลุ่มคน ที่มีลักษณะร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งประการ คติชนวิทยาจึงช่วยให้นักวิจัยเข้าใจ วิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรม ของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์วิเคราะห์ในบริบทของสื่อร่วมสมัย เช่น การนำเสนอความเชื่อเรื่องผี และพิธีกรรมในซีรีส์หรืองานภาพยนตร์ เพื่อให้เห็นความต่อเนื่องและการปรับตัวของคติชนในสังคมปัจจุบัน (กิ่งแก้ว อัคราภรณ์, 2520)

การบูรณาการกรอบแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่ออธิบาย กลวิธีเชิงโครงสร้าง และกลวิธีเชิงเนื้อหาของภาพยนตร์ โดยทฤษฎีการเล่าเรื่องช่วยทำความเข้าใจโครงสร้างการดำเนินเรื่องและความขัดแย้ง ทฤษฎีสัญวิทยาชี้ให้เห็นการใช้สัญลักษณ์ วัตถุ และภาพเพื่อถ่ายทอดความหมายเชิงวัฒนธรรม ทฤษฎีพิธีกรรมอธิบาย กลไกที่ทำให้ความเชื่อถูกแปรเป็นการปฏิบัติ และคติชนวิทยาช่วยเชื่อมโยงความต่อเนื่องของความเชื่อดั้งเดิมกับการตีความในสื่อร่วมสมัย การประสานทฤษฎีเหล่านี้จึงทำให้สามารถวิเคราะห์บทบาทของพิธีกรรมในฐานะ “ภาพแทน” ของสังคมไทยร่วมสมัย ทั้งในมิติความเชื่อ พิธีกรรม การสื่อสารทางวัฒนธรรม และการปรับตัวของคติชนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างรอบด้าน

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์ ร่างทรง โดยใช้กรอบทฤษฎีการเล่าเรื่อง สัญวิทยา พิธีกรรม และคติชนวิทยา พบว่า ภาพยนตร์สะท้อนความเชื่อและพิธีกรรมการทรงเจ้า เข้าใจในสังคมไทยร่วมสมัย ผ่านกลวิธี Mockumentary และ Found Footage ที่สร้างความสมจริง พร้อมใช้สัญลักษณ์พิธีกรรมและผีบรรพบุรุษเป็นรากฐานทางคติชน ภาพยนตร์จึงมิใช่เพียงสื่อสยองขวัญเพื่อความบันเทิง แต่ทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดและวิพากษ์ ความเชื่อ โดยสรุปเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมผ่านการเล่าเรื่องและสัญลักษณ์ และ 2) การสะท้อนสังคมไทยร่วมสมัยผ่านความเชื่อและพิธีกรรม

1. การวิเคราะห์การนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในภาพยนตร์ ร่างทรง ผ่านมุมมองการเล่าเรื่องและสัญลักษณ์ทางภาพยนตร์

1.1 กลวิธีการเล่าเรื่องแบบภาพฟุตเทจ (Found Footage) และสารคดีปลอม (Mockumentary)

ผลการวิเคราะห์พบว่า ร่างทรง ใช้ภาพฟุตเทจและสารคดีปลอมเพื่อสร้างความสมจริง ทำให้ผู้ชมเสมือนเป็นพยานในเหตุการณ์จริง กลวิธีนี้ไม่เพียงเป็นเทคนิคทางภาพยนตร์ แต่ยังสื่อสารความเชื่อและพิธีกรรม ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเชื่อมโยงผู้ชมเข้ากับบริบทความเชื่อพื้นบ้านอีสานที่ยังคงปรากฏในสังคมร่วมสมัย

การใช้กล้องสารคดีติดตามชีวิต “บ้านิม” คือ การติดตามให้ผู้ชมเห็นถึงชีวิตประจำวันของบ้านิม ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรงของยาบาหยัน โดยผ่านมุมมองแบบสารคดี ทำให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนเรื่องราวในภาพยนตร์มีความจริงจังและยังเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้อย่างสมจริง โดยอาศัย ทฤษฎีการเล่าเรื่อง ในการสร้างความสมจริง และยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางคติชนวิทยาว่า “ร่างทรง” ยังคงเป็นศูนย์กลางของการสืบทอดพิธีกรรมในชุมชน

การบันทึกภาพเหตุการณ์จริงผ่านกล้องวงจรปิดในบ้านของมั้ง ถือเป็นกลวิธีสำคัญที่สร้างความสมจริงและความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะฉากที่เผยแพร่เหตุการณ์ผิดปกติตามคำคืน ซึ่งทำหน้าที่เป็น “สัญญาณ” ของการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณที่ไม่อาจอธิบายด้วยวิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับ ทฤษฎีสัญญาวิทยา ที่มองว่าภาพและเสียงในสื่อ คือ “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดความหมายเหนือธรรมชาติและต่อยอดความเชื่อทางจิตวิญญาณในสังคมไทยร่วมสมัย

การเล่าเรื่องแบบไม่เป็นเส้นตรงและการย้อนเวลา ในภาพยนตร์เรื่อง ร่างทรง ได้ทำหน้าที่คลี่คลายปมโดยพาผู้ชมย้อนสู่รากของคำสาปและกรรมเก่าของตัวละคร เช่น ประวัติการฆ่าล้างและคำสาปในอดีต กลวิธีนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเล่าเรื่องที่อธิบายว่าลำดับเวลาเป็นกลไกสร้างแรงดึงดูดทางอารมณ์ และเชื่อมโยงกับแนวคิดคติชนวิทยาที่ใช้การเล่าย้อนอดีตเพื่ออธิบายความเชื่อเรื่องกรรมและวิญญาณ

การใช้บทสัมภาษณ์ในเชิงสารคดี เป็นอีกกลวิธีที่ช่วยเสริมความสมจริงของเรื่องราว เช่น ฉากที่ทีมสารคดีถามถึงถึงการได้ยินเสียงเรียก ทำให้ผู้ชมเชื่อว่าการครอบงำโดยวิญญาณเป็นจริงในสายตาตัวละคร เทคนิคนี้สอดคล้องกับทฤษฎีพิธีกรรมที่มองว่าพิธีไม่ได้ปรากฏเฉพาะการกระทำ แต่ยังผลิตซ้ำผ่านคำบอกเล่า และสอดคล้องกับทฤษฎีสัญญาวิทยา ที่เชื่อว่าถ้อยคำสามารถทำหน้าที่เป็น “สัญญาณ” สร้างบรรยากาศแห่ง “ความจริงทางวัฒนธรรม”

การเล่าเรื่องด้วยภาพพุทธทศและสารคดีปลอมใน ร่างทรง ทำให้ผู้ชมรู้สึกมีส่วนร่วมราวกับอยู่ในเหตุการณ์จริง ขณะเดียวกันยังเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมผ่านโครงสร้างการเล่าเรื่อง สัญลักษณ์ทางภาพ เสียง และคำบอกเล่า กลวิธีเหล่านี้มิได้มีเป้าหมายเพียงสร้างความบันเทิง แต่ยังทำหน้าที่ผลิตซ้ำและตีความความเชื่อในสังคมไทยร่วมสมัย สะท้อน พลวัตระหว่างศรัทธาดั้งเดิมกับวิทยาศาสตร์ และยืนยันบทบาทภาพยนตร์ในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม

1.2 สัญลักษณ์ของพิธีกรรมและความเชื่อทางจิตวิญญาณในภาพยนตร์

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ใช้สัญลักษณ์ด้านสิ่งของ เครื่องแต่งกาย สี และสถานที่เป็นรหัสทางวัฒนธรรม ไม่เพียงสร้างมิติทางศิลป์ แต่ยังสะท้อนความหมายเชิงพิธีกรรมและคติชนที่ฝังรากในสังคมไทย

เครื่องเซ่นบูชาและวัตถุศักดิ์สิทธิ์ เช่น เหล้า ไก่ต้ม หมากพลู และธูปเทียน ปรากฏในฉากพิธีของบ้านิมและชาวบ้าน ถือเป็น “สัญญาณ” ที่เชื่อมมนุษย์กับวิญญาณ โดยตรงสอดคล้องกับ ทฤษฎีสัญญาวิทยา ที่มองว่าวัตถุทำหน้าที่เป็นรหัสแห่งความศักดิ์สิทธิ์ และสอดคล้องกับทฤษฎีพิธีกรรมที่อธิบายว่าเครื่องเซ่น คือ สื่อกลางการแลกเปลี่ยนระหว่างโลกมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

การใช้สีแดง-ดำในฉากพิธีกรรมสะท้อนพลังของความศักดิ์สิทธิ์และความตาย โดยสีแดงแทนพลังชีวิตและการบูชาัญญ ส่วนสีดำแทนความลึกลับและโลกวิญญาณ การใช้สีเช่นนี้สอดคล้องโดยตรงกับ ทฤษฎีสัญญาวิทยา และพิธีกรรมที่อธิบายว่าสีเป็นสัญลักษณ์ที่กำหนดอารมณ์และความหมายของพิธีกรรม

ศาลผีและลานบวงสรวงย่าบาหยันถูกนำเสนอเป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ที่มีได้เป็นเพียงฉากหลัง แต่เป็นพื้นที่เชิงคติชนที่เชื่อมโยงผู้ชมกับความเชื่อท้องถิ่นและพิธีกรรม สถานที่เหล่านี้ทำหน้าที่ทั้งจริงและเชิงสัญลักษณ์ กำหนดพฤติกรรมของชุมชนและสร้างศรัทธาต่อพลังเหนือธรรมชาติ

การสวมชุดขาวของบ้านิมระหว่างพิธีเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และสถานะผู้สื่อกลาง สีขาวสร้างความแตกต่างและยืนยันบทบาทผู้ศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับทฤษฎีพิธีกรรมที่ว่าการแต่งกายพิเศษมอบอำนาจทางสังคมแก่ผู้ประกอบพิธี และแนวคิดคติชนที่มองว่าชุดขาว คือ สัญลักษณ์แห่งบทบาททางจิตวิญญาณ

การใช้สัญลักษณ์ใน ร่างทรง มิใช่เพียงองค์ประกอบทางภาพยนตร์ แต่ทำหน้าที่เป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดศรัทธา ความกลัว และพิธีกรรมในสังคมไทย ผ่านวัตถุ สี พื้นที่ และการแต่งกาย โดยอธิบายได้ชัดเจนผ่านทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา ทฤษฎีพิธีกรรม และคติชนวิทยา พร้อมทั้งสะท้อน พลวัตของความเชื่อ ที่ยังคงปรับตัวในสังคมร่วมสมัย

1.3 การสร้างภาพตัวละครผู้ทรงในฐานะตัวแทนความเชื่อและสัญลักษณ์ทางสังคม

ภาพยนตร์ ร่างทรง ใช้ “ตัวละคร” เป็นกลไกสำคัญในการสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคน ผี และพิธีกรรม โดยแต่ละตัวละครถูกกำหนดบทบาทเพื่อเชื่อมโยงหรือท้าทายความเชื่อ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่าโครงสร้างตัวละครทำงานทั้งในมิติการเล่าเรื่อง รหัสทางวัฒนธรรม และการสืบทอดความศักดิ์สิทธิ์ตามคติชน

บ้านิม ถูกสร้างให้เป็นผู้สืบทอดพิธีกรรมย่าบาหยัน การปรากฏในชุดขาวและการประกอบพิธี “รับขัน” ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และการได้รับเลือก บ้านิมจึงถูกมองว่าเป็นสื่อกลางผู้ปกป้องชุมชน การเล่าเรื่องเช่นนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีพิธีกรรม ที่ชี้ว่าผู้ประกอบพิธีมีสถานะพิเศษทางสังคม และสะท้อนคติชนที่เน้นการสืบทอดผ่าน “สายผู้หญิง”

มิ่ง ในฐานะผู้ถูกเลือกแต่ปฏิเสธ แสดงความขัดแย้งระหว่างศรัทธาดั้งเดิมกับเหตุผลสมัยใหม่ คำพูดปฏิเสธและการล้อเลียนร่างทรง คือ สัญลักษณ์ของการไม่ยอมรับ ขณะที่อาการผิดปกติและฝันร้ายถูกนำเสนอเป็นหลักฐานถึงแรงกดดันจากโลกวิญญาณ ฉากพิธีกรรมของมิ่งจึงสะท้อนการต่อรองอำนาจและการแตกหักของการสืบทอดศรัทธาในครอบครัว

ครอบครัวมิ่ง ถูกใช้เป็นภาพจำลองสังคมไทยที่ไม่เป็นเอกภาพต่อความเชื่อ มีทั้งผู้ศรัทธา ผู้ลังเล และผู้ปฏิเสธ การถกเถียงระหว่างการใช้การแพทย์กับพิธีกรรมสะท้อนบทบาทครอบครัวในฐานะหน่วยย่อยของการถ่ายทอดศรัทธา แต่เมื่อเกิดความไม่ลงรอย การถ่ายทอดกลับกลายเป็นความตึงเครียดทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการปฏิเสธ เช่น คำพูดของมิ่งว่า “หนูว่าร่างทรงไม่มีจริง” ถือเป็นถ้อยคำที่ลดทอนอำนาจพิธีกรรม สอดคล้องกับ ทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา ที่อธิบายว่าภาษาเป็นรหัสสร้างหรือทำลายความหมาย และยังสะท้อนการเปลี่ยนผ่านทางคติชนที่ความเชื่อมิได้หายไป แต่ขาดความต่อเนื่องในสังคมร่วมสมัย

กล่าวโดยสรุป ตัวละครใน ร่างทรง เป็นแบบจำลองความเชื่อร่วมสมัย บ้านิมแทนการสืบทอด มิ่งแทนแรงต้านของเหตุผลสมัยใหม่ ส่วนครอบครัว คือ พื้นที่ต่อรอง เมื่อเกิดการปฏิเสธ อำนาจพิธีกรรมย่อมสั่นคลอน ตัวละครทั้งหมดจึงทำหน้าที่เป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่ทำให้โครงสร้างความเชื่อเรื่องผีและพิธีทรงปรากฏชัดเจนในสังคมไทยร่วมสมัย

1.4 การแสดงออกทางร่างกายและเสียงในกระบวนการทรง

ภาพยนตร์ ร่างทรง ใช้การเคลื่อนไหวของร่างกายและเสียงของผู้ถูกครอบงำเป็นกลไกหลักในการสร้างความสมจริงและความน่าสะพรึง โดยร่างกายและเสียงทำหน้าที่เป็น “สนามต่อรอง” ระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านทฤษฎีการเล่าเรื่อง สัญลักษณ์ พิธีกรรม และคติชนวิทยา

การแสดงอาการผิดปกติของมั้ง เช่น ฉากที่มั้งจ้องกล้องด้วยดวงตาแข็งกร้าว การกระตุกของร่างกาย และการสูญเสียการควบคุมตนเอง ทำหน้าที่เป็นสัญญาณของการถูกครอบงำ สอดคล้องกับความเชื่อในพิธีกรรมอีสานเกี่ยวกับการ “มาเทียม” ของวิญญาณ และสะท้อนคำอธิบายทางคติชนว่าผู้ถูกสิงมักแสดงอาการทางกายที่ไม่เป็นปกติ ซึ่งภาพยนตร์นำมาใช้เพื่อยืนยันว่าพลังเหนือธรรมชาติมีผลต่อร่างกายมนุษย์จริง

เสียงกรีดร้องและเสียงหัวเราะผิดปกติที่ปรากฏในหลายฉาก เป็น “รหัสเสียง” ที่ผู้ชมรับรู้ทันทีว่าเป็นปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เสียงเหล่านี้ถูกวางไว้เพื่อเร่งอารมณ์และบ่งบอกการเข้าสู่ภาวะทรง (การถูกผีเข้า) ขณะเดียวกันยังสะท้อนคติชนความเชื่อว่ามีเสียงที่แตกต่างจากมนุษย์ และเสียงเช่นนี้ถือเป็นสัญญาณสำคัญในพิธีกรรมจริง

การเคลื่อนไหวร่างกายที่ผิดปกติ ดังเช่น การบิดงอหรือการเดินผิดจังหวะของตัวละครในเรื่อง ยังทำหน้าที่เป็นรหัสเชิงภาพยนตร์ที่สื่อให้เห็นถึงการมีอยู่ “ระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ” โดยการเคลื่อนไหวนี้จึงถือเป็นสัญญาณของการข้ามพรมแดนชีวิตกับความตาย และยังได้สะท้อนลักษณะ “การแสดงร่าง” ของผู้ที่ถูกผีเข้าสิงในพิธีทรงจริง ซึ่งสอดคล้องกับคติชนที่เกี่ยวกับอาการของผู้ที่ถูกผีเข้าสิง

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของตัวละคร ที่ปรากฏในภาพยนตร์ เช่น น้ำหนักลด หน้าตาซูบโทรม และดวงตาลึกโอบ ถูกถ่ายทอดผ่านกล้องสารคดี ทำหน้าที่เป็นสัญญาณของผลลัพธ์จริงที่ได้เห็นถึงพลังของสิ่งเหนือธรรมชาติได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นการยืนยันว่าพิธีกรรมและพลังของผีไม่ได้เป็นเพียงการอยู่ในจินตนาการเท่านั้น แต่มันสามารถกระทำและมีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์จริง ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อในคติชนว่าผีสามารถทำให้คนป่วยหรือเสื่อมโทรมได้

การแสดงออกทางร่างกายและเสียงใน ร่างทรง ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสร้างความสยองขวัญเชิงภาพยนตร์ แต่ยังเป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่สะท้อนความเชื่อเรื่องการถูกครอบงำและการเผชิญหน้ากับสิ่งเหนือธรรมชาติ อธิบายได้ผ่านทฤษฎีการเล่าเรื่อง สัญลักษณ์ พิธีกรรม และคติชนวิทยา แสดงให้เห็นว่าร่างกายและเสียงมิใช่เพียงองค์ประกอบทางภาพยนตร์ แต่คือ หลักฐานเชิงวัฒนธรรมของความเชื่อร่วมสมัย

1.5 กลวิธีทางภาพยนตร์ในการสร้างบรรยากาศพิธีกรรม

ผลการวิเคราะห์พบว่า ร่างทรง ใช้ภาษาภาพยนตร์ เช่น แสง เสียง และมุมกล้อง เพื่อสร้างบรรยากาศพิธีกรรมที่ทั้งศักดิ์สิทธิ์และน่าหวาดหวั่น เทคนิคเหล่านี้ไม่เพียงทำงานเชิงศิลป์ แต่ยังเป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดความหมายของโลกวิญญาณและพิธีกรรม

การใช้แสงสลัวและเงามืด ทำให้พิธีกรรมถูกนำเสนอในบรรยากาศก้ำกึ่งระหว่างโลกมนุษย์และโลกวิญญาณ แสงและเงาได้นำเสนอเป็นรูปแบบการทำงานที่เป็นสัญญาณของสิ่งที่มองไม่เห็น โดยได้สอดรับกับพิธีกรรมที่มีการจัดขึ้นในช่วงเวลาฟ้ามืดหรือเวลากลางคืน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมพลังความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมและความลึกลับของสิ่งเหนือธรรมชาติ

เสียงดนตรีพื้นบ้านอีสาน ดังที่ปรากฏในเรื่อง คือ เสียงแคนและกลอง ได้ทำหน้าที่ในการกำกับจังหวะของการประกอบพิธีกรรมและยังได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงการประกอบพิธีกรรมที่สอดคล้องกับรากเหง้าวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างดี โดยเสียงดนตรีในที่นี้จึงถือเป็นรหัสของความเชื่อและ “เครื่องเรียกผี” ที่ทำให้นุชนและวิญญาณมาบรรจบพบกัน

การใช้ “ความเจ็บ” ก่อนเหตุการณ์หลอน จากการชมภาพยนตร์นั้น การใช้ความเจ็บได้ทำให้ผู้ชมเกิดความตื่นตัวและหวาดระแวงขณะที่ชม ซึ่งความเจ็บถือเป็นสัญญาณของการรอคอยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และยังได้สะท้อนให้เห็นถึงจังหวะของการประกอบพิธีกรรมจริงที่ชุมชนใช้เตรียมใจเพื่อเตรียมการเข้าสู่โลกที่อยู่เหนือธรรมชาติ

มุมมองแบบ POV (Point of View) การใช้มุมมองกล้องแบบ POV ทำให้ผู้ชมรับรู้เหตุการณ์ผ่านสายตาของตัวละครราวกับตนเองเป็นประจักษ์พยานที่อยู่ร่วมในพิธีกรรมจริง การนำเสนอด้วยเทคนิคดังกล่าวไม่เพียงสร้างความสมจริงและการมีส่วนร่วมของผู้ชมเท่านั้น แต่ยังสอดคล้องกับโครงสร้างพิธีกรรมที่เน้นการ “เข้าร่วม” ของผู้คนในฐานะการยืนยันการปรากฏตัวของผีหรือวิญญาณ

กลวิธีทางภาพยนตร์ในการสร้างบรรยากาศพิธีกรรมใน ร่างทรง ใช้องค์ประกอบแสง เงา เสียงดนตรี ความเจ็บ และมุมมองแบบมีส่วนร่วม ทำงานเชิงสัญญาณในการถ่ายทอดพลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรยากาศเหนือธรรมชาติ องค์ประกอบเหล่านี้ไม่เพียงสร้างความสมจริงทางศิลปะ แต่ยังสะท้อนพิธีกรรมในฐานะประสบการณ์ร่วมทางวัฒนธรรมที่ผู้ชม “สัมผัสได้” ทั้งเชิงสัญลักษณ์และอารมณ์ที่สะท้อนพลวัตความเชื่อที่ทั้งคงอยู่และเปลี่ยนแปลง

1.6 โครงสร้างและความหมายของพิธีกรรมในภาพยนตร์

ภาพยนตร์ ร่างทรง ใช้พิธีกรรมเป็นแกนหลักของการเล่าเรื่อง โดยหยิบโครงสร้างและขั้นตอนที่ใกล้เคียงกับพิธีจริงในคติชนอีสานมาประกอบเรื่อง ทำให้พิธีกรรมไม่เพียงสร้างบรรยากาศสยองขวัญ แต่ยังทำหน้าที่เป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่สะท้อนรากฐานความเชื่อและสังคมร่วมสมัย

พิธีสืบทอดร่างทรง ภาพยนตร์นำเสนอว่าการสืบทอดพิธีกรรมย่ำบาห์ยันถูกจำกัดเฉพาะผู้หญิงในตระกูล เช่น ป่านิมและมิ่ง ฉากที่ป่านิมกล่าวว่า “ในตระกูลนี้มีแต่ผู้หญิงเท่านั้นที่สืบย่ำบาห์ยันได้” สะท้อนความเชื่อคติชนที่มองว่าเพศหญิงมีความอ่อนไหวและบริสุทธิ์ เหมาะสมต่อการเป็นสื่อกลางกับวิญญาณ พร้อมทั้งยืนยันผ่านสัญญาณอย่าง “ชุดขาว” ที่สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และการได้รับเลือก

พิธีบวงสรวงเพื่อเรียกย่ำบาห์ยัน ฉากการบูชาเหล่า ไก่ต้ม และหมากพลู พร้อมการจุดธูปเทียน และการอัญเชิญย่ำบาห์ยัน แสดงถึง “ความศรัทธาร่วม” ของชุมชนที่หวังพึ่งพาการคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การรวมตัวของชาวบ้านรอบศาลผีสะท้อนพิธีกรรมในฐานะกลไกทางสังคมที่สร้างเอกภาพ เครื่องบูชาในฉากทำหน้าที่เป็นรหัสเชิงสัญญาณของการพึ่งพาพลังเหนือธรรมชาติ และในมุมมองคติชนพิธีนี้ คือ พื้นที่รวมตัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจ

พิธีขับไล่วิญญาณร้าย ฉากที่ป่านิมและหมอผีร่วมทำพิธีไล่วิญญาณออกจากมิ่ง โดยใช้ยันต์ น้ำมันต์ และคาถา สะท้อนโครงสร้างพิธีกรรมตามคติชนอีสาน ภาพยนตร์วางองค์ประกอบเหล่านี้เพื่อให้เห็นบทบาทพิธีในฐานะการป้องกันภัยและเยียวยาความกลัว อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นสัญญาณทางภาพยนตร์ที่ผู้ชมสามารถตีความได้ทันทีว่าพลังศักดิ์สิทธิ์กำลังถูกเรียกใช้

ความล้มเหลวของพิธีกรรม แม้จะมีการสวดคาถาและใช้น้ำมนต์ แต่พิธีกรรมไม่อาจช่วยมั่งให้รอดพ้นจากการถูกรบกวนจากดินรนและเสียงหัวเราะเย้ยเยาะเยือกจึงเป็นหลักฐานของ “ความล้มเหลว” ที่เผยข้อจำกัดของศรัทธา ภาพดังกล่าวยังเป็นสัญญาณของการสูญเสียที่พึงทางจิตใจ และชี้ให้เห็นการเปลี่ยนผ่านของสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งความเชื่อดั้งเดิมไม่อาจตอบโจทย์ต่อปัญหาในโลกสมัยใหม่ได้อย่างสมบูรณ์

การวิเคราะห์โครงสร้างและความหมายของพิธีกรรมในภาพยนตร์ชี้ให้เห็นว่าพิธีกรรมทำหน้าที่ทั้งในฐานะกลไกทางสังคมและรหัสทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงผู้คนกับความศักดิ์สิทธิ์ แม้ยังคงมีพลังทางจิตวิญญาณทั้งหมดนี้สะท้อนพลวัตของความเชื่อที่ดำรงอยู่ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย

สรุปได้ว่า ร่างทรง ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบพุทฺทและสารคดีปลอม ผสานกับสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม ตัวละคร การแสดงออกทางกายและเสียง ตลอดจนองค์ประกอบภาพยนตร์และโครงสร้างพิธีกรรมเพื่อถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมในสังคมไทยร่วมสมัย กลวิธีเหล่านี้ทำให้ผู้ชมสัมผัสได้ถึง ‘ความจริงทางวัฒนธรรม’ ของศรัทธา ขณะเดียวกันการล้มเหลวของพิธียังสะท้อนความเปราะบางและข้อจำกัดของความเชื่อดั้งเดิมที่ต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน ดังนั้น ร่างทรง จึงมิใช่เพียงสื่อบันเทิง แต่ทำหน้าที่เป็นทั้งกลไกทางสังคมและสื่อทางวัฒนธรรมที่สะท้อนพลวัตของความเชื่อไทยร่วมสมัยอย่างชัดเจน

2. การวิเคราะห์การสะท้อนภาพของสังคมไทยในภาพยนตร์เรื่อง ร่างทรง ผ่านการนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย

2.1 ความเชื่อเรื่องผี ศาสนา และไสยศาสตร์ในฐานะโครงสร้างความเชื่อร่วมสมัยของสังคมไทย

ภาพยนตร์ ร่างทรง สะท้อนโครงสร้างความเชื่อของสังคมไทยที่ผสมผสานพุทธ ผี และไสยศาสตร์ (Syncretism) จนกลายเป็นระบบความเชื่อร่วมสมัยที่กำกับวิถีชีวิต โดยเฉพาะในบริบทชนบทอีสาน ทำให้เห็นทั้งการคงอยู่ของผีบรรพบุรุษ การศรัทธาต่อเทพท้องถิ่น ความขัดแย้งระหว่างรุ่น และการใช้ความเชื่อเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ยังคงมีบทบาทในปัจจุบัน

การผสมผสานศรัทธาปรากฏชัดผ่านฉากครอบครัวมั่งทำบุญถวายเพลพระควบคู่กับการบนบานศาลผี แสดงให้เห็นว่าความเชื่อสองระบบมิได้ขัดแย้งกัน แต่เสริมกันเพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตวิญญาณ การดำรงอยู่เช่นนี้อธิบายได้ด้วยทฤษฎีพิธีกรรมที่มองว่าพิธีกรรม คือ กลไกจัดการความไม่แน่นอน และสอดคล้องกับคติชนวิทยาที่เชื่อว่าความเชื่อเป็นเครื่องมือจัดการสิ่งที่เกินขอบเขตวิทยาศาสตร์

บทบาทของ “ยาบาหยัน” ในฐานะผีบรรพบุรุษ ถูกนำเสนอเป็นศูนย์กลางศรัทธาของชุมชน เช่น ฉากที่ป้าнімกล่าวว่า “ยาบาหยันคุ้มครองหมู่บ้าน” ยืนยันการยึดโยงผีบรรพบุรุษกับวิถีชีวิต การประกอบพิธีบวงสรวงและวัตถุศักดิ์สิทธิ์ทำงานร่วมกันในเชิงสัญลักษณ์วิทยา ทำให้ “ยาบาหยัน” กลายเป็นสัญญาณของพลังศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ชมสามารถรับรู้ได้ทันที

การวางตัวละครป้าнімผู้ยึดมั่นในพิธีกรรม ซึ่งตรงข้ามกับมั่งที่ปฏิเสธว่า “หนูว่าร่างทรงไม่มีจริง” สะท้อนช่องว่างระหว่างรุ่นซึ่งเป็นพลวัตสำคัญของสังคมไทยร่วมสมัย ความขัดแย้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเล่าเรื่องที่ให้ความขัดแย้งขับเคลื่อนโครงเรื่อง และเชื่อมโยงกับคติชนวิทยาที่มองว่าความเชื่อมีลักษณะทั้งการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงตามบริบท

ความเชื่อเรื่องผีในภาพยนตร์ยังทำหน้าที่เป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่ผู้คนหันมาใช้เพื่อหาที่พึ่งทางจิตใจ เช่น การบนบานหรือพิธีขับไล่วิญญาณ ภาพเหล่านี้สะท้อนว่าพิธีกรรมไม่เพียงเป็นศาสนพิธี แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างเอกภาพและการเยียวยาของชุมชน ขณะเดียวกันการใช้เครื่องบูชาและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ยังทำหน้าที่ยืนยันซ้ำว่าความศรัทธายังคงทรงพลังในสังคมร่วมสมัย

ภาพยนตร์ ร่างทรง สะท้อนว่าโครงสร้างความเชื่อไทยร่วมสมัยยังตั้งอยู่บนการผสมผสานพุทธ - ผี - ไสยศาสตร์ โดยมีผีบรรพบุรุษอย่าง “ย่าบาหยัน” เป็นศูนย์กลาง ขณะเดียวกันยังเผยให้เห็นความขัดแย้งระหว่างรุ่นและการดำรงอยู่ของความเชื่อในฐานะ “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่กำกับวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนไทยอย่างต่อเนื่อง

2.2. ความไม่มั่นคงและความเปราะบางของวิถีชีวิตชนบทที่สะท้อนผ่านพิธีกรรม

ภาพยนตร์ ร่างทรง ถ่ายทอดให้เห็นวิถีชีวิตชนบทไทยที่เผชิญความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ สุขภาพ และสังคม จนทำให้พิธีกรรมกลายเป็นเครื่องมือสร้างความหวังและความมั่นคงเชิงสัญลักษณ์ เช่น ฉากครอบครัวมั่งและชาวบ้านร่วมบนบานขอฝนหรือขอให้พ้นเคราะห์ ซึ่งแม้ไม่อาจพิสูจน์ผลได้ แต่สะท้อนบทบาทของพิธีกรรมในฐานะ “เครื่องมือควบคุมสิ่งที่ไม่แน่นอน” ตามกรอบทฤษฎีพิธีกรรม

พิธีกรรมในฐานะกลไกเยียวยาร่วมของชุมชน เช่น ฉากพิธีใหญ่ที่ชาวบ้านทั้งหมดบ้านเข้าร่วมในการขับไล่วิญญาณร้ายต่อหน้าบ้านมั่ง ซึ่งพลังของการรวมตัวทำให้ผู้คนรู้สึกว่าได้เผชิญกับปัญหาเพียงลำพัง แต่ยังเป็น “การเยียวยาร่วม” สอดคล้องกับแนวคิดคติชนวิทยาที่มองว่าพิธีกรรมเป็นเพียงกลไกที่ได้หล่อเลี้ยงความสามัคคีและสร้างเอกภาพในชุมชน

ความล้มเหลวของพิธีกรรมในการช่วยมั่งรอดพ้นจากการถูกครอบงำสะท้อน “ความเปราะบางของศรัทธา” ที่ไม่อาจรับมือวิกฤติได้จริง ภาพดังกล่าวทำหน้าที่เป็น รหัสทางวัฒนธรรม ที่เผยให้เห็นช่องว่างระหว่างศรัทธากับผลลัพธ์ในความจริง และตอกย้ำข้อจำกัดของพิธีกรรมในสังคมไทยร่วมสมัย

ด้านเศรษฐกิจและความยากจน ภาพบ้านเรือนทรุดโทรม การพึ่งแรงงานโรงงาน และการขาดโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณสุข ชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจเป็นปัจจัยผลักดันให้ชุมชนหันพึ่งพิธีกรรม ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงพลังทางจิตวิญญาณ แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกจัดการความไม่มั่นคง เมื่อโครงสร้างสมัยใหม่ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาของผู้คนได้

กล่าวโดยสรุป พิธีกรรมใน ร่างทรง จึงทำหน้าที่เป็น ‘รหัสทางสังคมและวัฒนธรรม’ ที่สะท้อนทั้งความหวัง ความสามัคคี และความเปราะบางของวิถีชีวิตชนบทไทย และเผยให้เห็น พลวัตของศรัทธา ที่ทั้งเยียวยาและเผชิญข้อจำกัดในโลกปัจจุบัน

2.3. ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นและความเปลี่ยนแปลงของระบบความเชื่อในสังคมไทย

ภาพยนตร์ได้ถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นผ่านครอบครัวเป็นพื้นที่หลักในการเล่าเรื่อง โดยวางตัวละครแต่ละรุ่นให้มีทัศนคติและพฤติกรรมที่แตกต่างกันชัดเจน ครอบครัวจึงกลายเป็นรหัสทางวัฒนธรรมที่สะท้อน “ช่องว่างระหว่างรุ่น” และทำหน้าที่เป็นโครงสร้างเรื่องเพื่ออธิบายพลวัตของความเชื่อจากอดีตสู่ปัจจุบัน

คนรุ่นเก่ากับการสืบทอดพิธีกรรมและการรักษาความเชื่อ ป้านมแสดงถึงการสืบทอดพิธีกรรมย่าบาหยันและการยึดมั่นในศรัทธา โดยฉากที่ป้านมได้กล่าวยอมรับการเป็นร่างทรงหลังจากเคยปฏิเสธ ซึ่งสะท้อนว่า

พิธีกรรมทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างความมั่นคงและความต่อเนื่องทางสังคม และในขณะเดียวกันยังได้ยืนยันบทบาทของผีบรรพบุรุษที่ยังคงเป็นศูนย์กลางของศรัทธาชุมชน

คนรุ่นใหม่กับการปฏิเสธและการใช้เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ มั่งปฏิเสธศรัทธาของบรรพบุรุษอย่างชัดเจน โดยกล่าวว่า “หนูว่าร่างทรงไม่มีจริง” ซึ่งทำงานเป็นสัญญาณของโลกทัศน์สมัยใหม่ที่ยึดเหตุผลและวิทยาศาสตร์แทนที่ความเชื่อดั้งเดิม การแสดงออกนี้ทำให้มันเป็นสัญลักษณ์ของคนรุ่นใหม่ที่ทำทลายพิธีกรรมและมองความเชื่อผ่านกรอบของความสงสัย

ความแตกแยกภายในครอบครัวกับภาพจำลองความไม่เป็นเอกภาพของสังคม ความขัดแย้งระหว่างบ้านím พี่น้อง และมั่ง ถูกเล่าเป็นภาพจำลองของสังคมไทยที่ไม่เป็นเอกภาพต่อศรัทธาและความเชื่อ บางคนยังคงยึดมั่น บางคนตั้งคำถาม บางคนปฏิเสธโดยสิ้นเชิง ภาพเหล่านี้สัมพันธ์กับทฤษฎีจิตวิทยาที่มองครอบครัวเป็นพื้นที่ถ่ายทอดความเชื่อ และยังสอดคล้องกับทฤษฎีการเล่าเรื่องที่ใช้ครอบครัวเป็นโครงสร้างเล็กเพื่อสะท้อนปัญหาเชิงสังคมในภาพรวม

สื่อและเทคโนโลยีกับความเปลี่ยนแปลงของการรับรู้ความเชื่อ การเล่าเรื่องผ่าน Found Footage และการใช้กล้องมือถือเพื่อบันทึกเหตุการณ์ของมั่ง แสดงให้เห็นว่าความเชื่อไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในพื้นที่พิธีกรรมดั้งเดิม แต่ได้ถูกจัดเก็บ เผยแพร่ และตีความใหม่ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งสิ่งนี้ทำให้เห็นว่าความเชื่อถูกแปรสภาพเป็น “ข้อมูลร่วมสมัย” ที่เข้าถึงได้กว้างและเปิดให้ผู้ชมร่วมกันตีความ

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นใน ร่างทรง แสดงให้เห็นพลวัตของระบบความเชื่อไทยที่คงอยู่และเปลี่ยนแปลง รุ่นเก่าโดยตัวละคร บ้านím คือ ผู้ที่ยืนยันความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ขณะที่รุ่นใหม่ คือ ตัวละครมั่ง ที่ได้สะท้อนการปฏิเสธและการใช้เหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ ความแตกแยกในครอบครัวจึงทำหน้าที่เป็นรหัสทางวัฒนธรรมที่สะท้อนสังคมไทยซึ่งไม่เป็นเอกภาพต่อศรัทธา และการใช้เทคโนโลยีในการเล่าเรื่องยังตอกย้ำว่าความเชื่อมิได้สูญหายไป แต่ถูกตีความใหม่และดำรงอยู่ในรูปแบบร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง

2.4 พิธีกรรมในฐานะกลไกอำนาจและเครื่องมือควบคุมทางสังคม

ภาพยนตร์แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะศรัทธาเพียงอย่างเดียว แต่ยังทำงานเป็นโครงสร้างทางอำนาจที่กำกับชุมชนและสร้าง “ระเบียบสังคม” ผ่านผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นร่างทรง

ผู้ทรงในฐานะ “ผู้รู้” และผู้กำกับชุมชน บ้านímได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้สืบสายยาบาหยัน จึงมีสถานะเป็น “ผู้รู้” ที่ได้รับความเชื่อฟังจากคนทั้งหมู่บ้าน บทบาทนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีพิธีกรรม (Ritual Theory) ที่อธิบายว่าพิธีกรรมสร้างโครงสร้างทางอำนาจและมอบสิทธิ์พิเศษแก่ผู้ประกอบพิธีในฐานะสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความหวาดกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติและการยอมจำนน ซึ่งฉากการบวงสรวงและขับไล่วิญญาณ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านแม้จะมีความลั้งเล แต่ก็ไม่กล้าปฏิเสธการเข้าร่วม เพราะเกรงกลัวคำสาปและอำนาจเหนือธรรมชาติ สอดคล้องกับ ทฤษฎีสัญวิทยา ที่มองว่าพิธีกรรมเป็น “รหัสแห่งอำนาจ” ที่ทำหน้าที่บังคับให้สังคมปฏิบัติตามเพื่อรักษาความเป็นปกติ

ความล้มเหลวของพิธีกรรมและการเสื่อมถอยของศรัทธา จะเห็นได้จากตอนท้ายเรื่อง เมื่อพิธีใหญ่ไม่สามารถช่วยตัวละครมั่งได้และยังถูกวิญญาณครอบงำจนตาย สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของอำนาจพิธีกรรม

ถึงแม้ว่าผู้ทรงจะมีสถานะสูง แต่ความล้มเหลวกลับทำให้ศรัทธาของชุมชนถูกตั้งคำถาม จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่า “อำนาจ พิธีกรรม ไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์” และอาจจะกำลังถูกท้าทายจากโลกสมัยใหม่

การสืบทอดพิธีกรรมผ่านเทศาภิบาลและโครงสร้างอำนาจทางเพศ การที่ย่าบาทหยันเลือกเพียงผู้หญิงเป็นร่างทรง แสดงให้เห็นโครงสร้างความเชื่อที่เชื่อมโยงกับบทบาททางเพศ ซึ่งทั้งยืนยันพลังของผู้หญิงในฐานะสื่อกลาง แต่ขณะเดียวกันก็จำกัดอำนาจไว้เฉพาะกลุ่ม การตีความนี้สัมพันธ์กับทั้ง ทฤษฎีพิธีกรรม และคติชนวิทยา ได้เห็นว่าเพศเป็นส่วนสำคัญของการสร้างและกำหนดความศักดิ์สิทธิ์ และยังตอกย้ำอำนาจทางเพศภาวะที่ฝังอยู่ในสังคมไทยชนบท

กล่าวโดยสรุป พิธีกรรมใน ร่างทรง ถูกนำเสนอในฐานะกลไกทางอำนาจที่ทั้งสร้างระเบียบและควบคุมความสัมพันธ์ของชุมชน ผู้ทรงได้รับสถานะสูงส่งที่ผู้คนต้องยอมรับด้วยความศรัทธาและความหวาดกลัว อีกประการหนึ่ง คือ ความล้มเหลวของพิธีกรรมกลับสะท้อนความเปราะบางของศรัทธา และการจำกัดสิทธิ์การสืบทอดไว้ในเพศหญิงยังเผยให้เห็นโครงสร้างทางอำนาจที่ผูกโยงกับทั้งศาสนา เพศ และวัฒนธรรมไทยร่วมสมัย

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์ ความเชื่อ และการตีความสังคมไทย

ภาพยนตร์ ร่างทรง นำเสนอความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างวิทยาศาสตร์สมัยใหม่กับความเชื่อดั้งเดิม ผ่านการตัดสินใจของครอบครัวมิ่งที่เลือกพิธีกรรมเหนือการแพทย์ ตอกย้ำให้เห็นการดำรงอยู่คู่กันของสองระบบการอธิบายโลกในสังคมไทย

ความพยายามอธิบายด้วยวิทยาศาสตร์ โดยในฉากหนึ่ง ที่ญาติของมิ่งเสนอว่าอาการแปลกประหลาดของเธออาจเป็น “โรคจิตเภท” หรือปัญหาทางพันธุกรรมและควรพาไปหาหมอ แต่ข้อเสนอนี้ถูกครอบครัวปฏิเสธ เพราะมองว่าไม่ใช่ “คำตอบ” ที่แท้จริง จึงสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจต่อวิทยาศาสตร์ จึงได้ไปเลือกการรักษาอีกทาง คือ การเลือกศรัทธาแทน

การแทนที่การแพทย์ด้วยพิธีกรรม โดยฉากการทำพิธีขับไล่วิญญาณของบ้านมิ่งถูกใช้แทนการรักษาทางการแพทย์ ซึ่งครอบครัวได้เลือก เพราะเชื่อว่าการต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยให้มิ่งหายได้ จึงทำให้เห็นถึงบทบาทของพิธีกรรมในฐานะกลไกเยียวยาที่ใช้ความมั่นคงเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการรักษาเชิงวิทยาศาสตร์

การผสมผสานศาสตร์และไสยศาสตร์ ในหลายฉาก มีการใช้สมุนไพร น้ำมันต์ และการสวดควงคู่ไปกับพิธีกรรมการทรง แสดงถึงการดำรงอยู่ของ “ความรู้พื้นบ้าน” (Folklore Theory) ที่ผสมผสานกับวิถีสมัยใหม่ แม้สังคมจะเปิดรับวิทยาศาสตร์ แต่ความรู้พื้นบ้านยังถูกใช้อยู่ เพราะตอบสนองต่อมิติทางจิตวิญญาณที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถเติมเต็มได้

ภาพยนตร์ ร่างทรง สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังคงดำรงอยู่ภายใต้พลวัตระหว่างวิทยาศาสตร์กับความเชื่อดั้งเดิม ครอบครัวเลือกพิธีกรรมมากกว่าการแพทย์ เพราะตอบสนองได้ทั้งด้านจิตวิญญาณและความมั่นคงทางสังคม ขณะเดียวกันการผสมผสานสมุนไพรกับพิธีกรรมยังชี้ให้เห็นว่าความรู้พื้นบ้านและความเชื่อมิได้หายไป แต่ปรับตัวให้ดำรงอยู่เคียงคู่กับวิทยาศาสตร์ ตอกย้ำว่าความเชื่อกับวิทยาศาสตร์มิใช่สิ่งที่แทนที่กัน หากแต่ดำเนินไปพร้อมกันในสังคมไทยร่วมสมัย

กล่าวโดยสรุป ภาพยนตร์เรื่อง ร่างทรง สะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมยังคงเป็นโครงสร้างทางวัฒนธรรมสำคัญของสังคมไทยร่วมสมัย ปรากฏผ่านการผสมผสานพุทธ ผี ไสยศาสตร์ โดยเป็น

การพึ่งพาพิธีกรรมเพื่อรองรับความเปราะบางของวิถีชีวิตชนบท ความขัดแย้งระหว่างรุ่นในการสืบทอดหรือปฏิเสธความเชื่อ การใช้พิธีกรรมเป็นกลไกอำนาจและกำกับบทบาททางเพศ ตลอดจนความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างวิทยาศาสตร์กับความเชื่อดั้งเดิม เมื่อพิจารณาผ่านกรอบทฤษฎีการเล่าเรื่อง สัญวิทยา พิธีกรรม และคติชนวิทยา จึงชัดเจนว่าพิธีกรรมมิใช่เพียงมิติทางศาสนา แต่เป็นพลังทางวัฒนธรรมที่สะท้อนศรัทธา ความกลัว และการปรับตัวของสังคมไทยร่วมสมัย พร้อมทั้งการตีความใหม่ในบริบทโลกสมัยใหม่และดิจิทัล

อภิปรายผล

การวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์การนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในภาพยนตร์ รำทรง และการสะท้อนสังคมไทยร่วมสมัย ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาพยนตร์มิได้ทำหน้าที่เพียงสื่อของขวัญ แต่เป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดและวิพากษ์โครงสร้างความเชื่อ ผ่านการเล่าเรื่องสมจริงและสัญลักษณ์พิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทไทยร่วมสมัย

ในด้านกลวิธีการเล่าเรื่องของภาพยนตร์เรื่องรำทรง ได้ใช้รูปแบบ Found Footage และสารคดีปลอม (Mockumentary) เพื่อสร้างความสมจริง และทำให้ผู้ชมรู้สึกร่วมเป็นพยานในเหตุการณ์ ขณะเดียวกันยังใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องเช่นบูชา ศาลผี และการแต่งกายสีขาวของป้านิม เป็น “รหัสทางวัฒนธรรม” ที่สะท้อนความเชื่อดั้งเดิม กลวิธีเหล่านี้ไม่เพียงทำงานเชิงศิลป์เพื่อสร้างบรรยากาศของขวัญ แต่ยังยืนยันการคงอยู่ของคติชนในสังคมร่วมสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนัท อนุรักษ์ ได้อธิบายไว้ว่า การสร้างความกลัวในสื่อของขวัญไทยอาศัยโครงเรื่อง ตัวละคร ฉากบรรยากาศ และ “รหัสทางวัฒนธรรม” เพื่อกระตุ้นอารมณ์ผู้ชม ดังนั้น การใช้โครงสร้างการเล่าเรื่องและสัญลักษณ์ใน รำทรง จึงมิใช่เพียงเพื่อความบันเทิง แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ยืนยันและปรับตัวของพิธีกรรมความเชื่อในสังคมไทยร่วมสมัย (ธนัท อนุรักษ์, 2555) ส่วนในด้านบทบาทของความเชื่อ ภาพยนตร์ รำทรง ไม่ได้สะท้อนเพียงพลังแห่งศรัทธา แต่ทำงานเป็นพื้นที่ถกเถียงระหว่างโลกทัศน์ดั้งเดิมกับเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ ฉากที่มั้งปฏิเสธการสืบทอดพิธีกรรมของย่าบาหยันตัดกับการยึดมั่นของป้านิม แสดงให้เห็นช่องว่างระหว่างรุ่นและความตึงเครียดของความเชื่อสองระบบ ขณะเดียวกันบทบาทของป้านิมในฐานะรำทรงที่ชุมชนยอมรับสะท้อนพิธีกรรมในฐานะ “กลไกอำนาจ” ที่กำกับระเบียบและความสัมพันธ์ทางสังคม แต่เมื่อพิธีกรรมล้มเหลวในการช่วยมั้ง ศรัทธาของชุมชนก็ถูกตั้งคำถามและสั่นคลอนภาพดังกล่าวสอดคล้องกับ มณีรัตน์ โชติพัฒน์ อธิบายว่า พิธีกรรมรำทรงในสังคมไทยร่วมสมัยยังคงมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศาสนาพื้นบ้านและในการกำกับความสัมพันธ์ของผู้คน แม้จะต้องเผชิญแรงท้าทายจากกระแสเหตุผลนิยมและวิทยาศาสตร์ก็ตาม สะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมเป็นพลังทางจิตวิญญาณและกลไกทางสังคมที่ดำรงอยู่ควบคู่กับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย (มณีรัตน์ โชติพัฒน์, 2566)

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์ภาพยนตร์ รำทรง แสดงให้เห็นว่าความเชื่อและพิธีกรรมในสังคมไทยร่วมสมัยยังคงดำรงอยู่ในฐานะพลังทางจิตวิญญาณและกลไกทางสังคมที่มีบทบาททั้งในเชิงการถ่ายทอดองค์ความรู้ การกำกับพฤติกรรม และการเยียวยาความไม่มั่นคงของชุมชน ขณะเดียวกัน ภาพยนตร์ได้ทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ที่ผลิตซ้ำศรัทธาและรหัสความเชื่อ ผ่านการใช้สัญลักษณ์และโครงสร้างพิธีกรรมซึ่งช่วยยืนยันพลังของความเชื่อในสายตาผู้ชม พร้อมทั้ง ทำลายความเชื่อดั้งเดิมผ่านการนำเสนอภาพความล้มเหลวของพิธีกรรมและการปฏิเสธ

ของคนรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้เห็นความเปราะบางของศรัทธา และเปิดพื้นที่วิพากษ์ให้ผู้ชมตั้งคำถามต่อระบบความเชื่อเดิม แม้ความเชื่อเหล่านี้จะถูกแรงกดดันจากวิทยาศาสตร์และความเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ แต่ก็ยังปรับตัวและดำรงอยู่ในฐานะรหัสทางวัฒนธรรมที่สะท้อนศรัทธา ความกลัว และการตีความโลกของคนไทยร่วมสมัยอย่างเด่นชัด

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมในภาพยนตร์ ร้างทรง และการสะท้อนสังคมไทยร่วมสมัย พบว่า ภาพยนตร์ไม่ได้เป็นเพียงสื่อบันเทิงเชิงสยองขวัญ แต่ทำหน้าที่เป็น พื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่ถ่ายทอดและวิพากษ์โครงสร้างความเชื่อ ผ่านกลวิธีการเล่าเรื่องเชิงสมจริงและสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมที่สะท้อนทั้งศรัทธา ความหวาดกลัว และความเปราะบางของชุมชนชนบทไทย ผลการวิเคราะห์ทำให้เห็นว่าความเชื่อและพิธีกรรมยังคงดำรงอยู่ทั้งในฐานะพลังทางจิตวิญญาณ กลไกทางสังคม และเครื่องมือกำกับระเบียบ แม้จะถูกท้าทายจากวิทยาศาสตร์ ความขัดแย้งระหว่างรุ่น และการเปลี่ยนแปลงร่วมสมัย งานวิจัยนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ในสาขาคติชนและวัฒนธรรมศึกษา โดยใช้ภาพยนตร์ร่วมสมัยเป็นกรณีศึกษาเพื่ออธิบายว่าภาพยนตร์สามารถทำหน้าที่สะท้อน วิพากษ์ และผลิตซ้ำความเชื่อในสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างไร โคนสรุปข้อเสนอแนะ คือ 1) ควรมีการศึกษาสื่อร่วมสมัยประเภทอื่นเพื่อเปรียบเทียบแนวทางการนำเสนอและผลกระทบต่อผู้ชม 2) ควรส่งเสริมการผลิตสื่อเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยตระหนักถึงมิติทางคติชนและวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงการสร้าง ความกลัว และ 3) ควรมีการศึกษาการรับรู้ของผู้ชม หรือวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ต่างประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึง เพื่อขยายความเข้าใจเชิงวิพากษ์ต่อพลวัตของความเชื่อในบริบทโลกสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งแก้ว อุตถากร. (2520). คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ธนัท อนุรักษ. (2555). มโนทัศน์และการสร้างความกลัวในสื่อบันเทิงคดีสยองขวัญไทย. ใน วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนิศา สิทธิหาโคตร. (2560). ความเชื่อและพิธีกรรมของร่างทรงในชุมชนบ้านหนองหัวคน ตำบลหนองหมื่นถ่าน อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธวัช ปุณโณทก. (2533). ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2561). เรื่องเล่า: วิถีวิทยาแนวใหม่ในการแสวงหาความรู้เพื่อการวิจัยทางสังคม. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(2), 1-18.
- พจนานถ อรรถสงเคราะห์ และคณะ. (2565). การศึกษาความหมายเชิงสัญลักษณ์ของละครเงาในภาพยนตร์เรื่อง "คนตายยาก". วารสารดอกแก้วปริทัศน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2(2), 1-13.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2544). ทรงเจ้าเข้าผีในวัฒนธรรมสุภาพไทย. ใน รายงานการวิจัย. โครงการวิจัยความหลากหลายของวัฒนธรรมสุภาพในสังคมไทย ศูนย์มานุษยวิทยา (องค์การมหาชน).

- มณีนรัตน์ โชติพัฒน์. (2566). ร่างทรง: บทบาทและภาพสะท้อนด้านการถ่ายทอดข้อมูลทางศาสนาพื้นบ้าน ใน ภาพยนตร์ไทย. วารสารกระแสวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, 24(45), 1-17.
- มติชนออนไลน์. (2564). เปิดปรากฏการณ์ “ร่างทรง” หนึ่งผีไทย - เกาหลี เขย่าจอโลก. Matichon Online. เรียกใช้เมื่อ 29 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.matichon.co.th/entertainment/news_3015712
- _____. (2565). “ร่างทรง” เมื่อหนึ่งผี คือ ภาพแทนสังคมไทยร่วมสมัย. Matichon Online. เรียกใช้เมื่อ 29 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_3196440
- _____. (2566). “ร่างทรง” คว่ำรางวัลสุพรรณหงส์ ครั้งที่ 30 สาขาภาพยนตร์ยอดเยี่ยม. Matichon Online. เรียกใช้เมื่อ 29 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.matichon.co.th/entertainment/thai-entertainment/news_3582276
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2560). วัฒนธรรมศึกษาเบื้องต้น. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์.
- Bell, C. (1992). Ritual Theory, Ritual Practice. New York: Oxford University Press.

การสืบสานและหนุนเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง

บ้านหนองบางตำบลลั่นถิ่น อำเภothongpha phum จังหวัดกาญจนบุรี*

INHERITING AND ENHANCING CULTURE INDENTITY OF KAREN ETHNIC GROUPS IN BAN NONG BANG LINTHIN SUB-DISTRICT THONG PHA PHUM DISTRICT KANCHANABURI PROVINCE

รจนา นิลมานนท์

Rojana Nilmanon

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กาญจนบุรี ประเทศไทย

The Demonstration School of Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi, Thailand

Corresponding author E-mail: rojana@kru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สืบเสาะหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยง พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยง ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง เสนอแนะแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลั่นถิ่น อำเภอ ทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) การสังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จำนวน 23 คน และ 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริโภค 167 คน เครื่องมือที่ใช้การวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีชุมชน และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง มี 8 ด้าน คือ ภาษา ความเชื่อ อาหาร การแต่งกาย ดนตรีและการแสดง ศิลปหัตถกรรม ประเพณี และที่อยู่อาศัย ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ “พริกแกงเผ็ดกระเหรี่ยง” เป็นสินค้าหลักของชุมชน มีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ โลโก้ คำนวณต้นทุน และวางแผนจำหน่าย ทั้งแบบปลีกและส่ง พฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงส่วนใหญ่บริโภค เพราะชอบทานเป็นประจำ ซื้อสัปดาห์ละ 1 - 2 ครั้ง จากร้านของชำ นิยมบรรจุภัณฑ์ถุงพลาสติกแบบแบ่งขาย และซื้อครั้งละ 100 - 300 กรัม ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ข้อเสนอแนะแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ คือ ควรขอ อย. ติดป้ายราคาให้ชัดเจน ส่งเสริมการขายผ่านทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ และให้หน่วยงานรัฐสนับสนุนด้านการตลาดและควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การสืบสาน, หนุนเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, พฤติกรรมผู้บริโภค, กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง, จังหวัดกาญจนบุรี

Abstract

This research aims to synthesize the cultural identity of the Karen community, develop cultural products of the Karen community, study consumer behavior of the Karen ethnic group, and suggest marketing strategies for cultural products of the Karen community of Ban Nong Bang, Lin Thin Subdistrict, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province. This research used a mixed-method approach using action research. The key informants were: 1) Synthesize cultural identity, 23 people; and 2) Develop cultural products, collecting data from 167 consumers. The research and data collection tools included structured in-depth interviews, focus group discussions, community forums, and questionnaires. Descriptive data analysis was used. The research results revealed that the cultural identity of the Karen community of Ban Nong Bang has 8 aspects: language, beliefs, food, clothing, music and performances, arts and crafts, traditions, and residence. The product “Karen Spicy Curry Paste” was developed as the main product of the community. Packaging, logo, cost calculation, and distribution plan were designed for both retail and wholesale. Consumer behavior of the Karen ethnic group is mostly because they like to eat regularly, buying 1 - 2 times a week from grocery stores, and preferring plastic bag packaging that is sold separately. and buy 100 - 300 grams at a time. The marketing mix factors in all 4 areas, namely product, price, distribution channels, and marketing promotion, are at a high level, especially the product with the highest average value. Suggestions for marketing guidelines for the product include requesting FDA approval, clearly labeling the price, promoting sales through both online and offline channels, and having government agencies support marketing and control product quality continuously.

Keywords: Inheriting, Enhancing Culture Identity, Consumer Behavior, Karen Ethnic Groups, Kanchanaburi Province

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง โดยมีมากกว่า 60 กลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, 2567) ซึ่งกระจายอยู่ทั่วภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ แม้จะได้รับการยอมรับในฐานะพลเมืองไทย แต่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ยังคงเผชิญกับความเปราะบางจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อความมั่นคงทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และการดำรงชีวิต ซึ่งช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภาครัฐได้ผลักดัน “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2556 - 2566” โดยมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน วิชาการ และภาคประชาชน เพื่อขับเคลื่อนความมั่นคงในระดับฐานราก (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2566) ขณะเดียวกัน นโยบายว่าด้วยการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้รับการบรรจุไว้

ในยุทธศาสตร์ชาติด้านความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำ โดยมีเป้าหมายให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (สรุคดี ปัดไธสง, 2545) ทั้งนี้ พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 กำหนดว่าวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และจารีตที่สะท้อนตัวตนของชุมชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของรัฐ โดยสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ชี้ว่า ทุนวัฒนธรรมสามารถนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่ยกระดับคุณค่าท้องถิ่นให้กลายเป็นพลังเศรษฐกิจใหม่ภายใต้แผนนโยบายไทยแลนด์ 4.0 (กัญญารัตน์ แก้วกมล และคณะ, 2564); (ช่อพฤกษ์ ผิวกู๋, 2560)

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ตามท้องถิ่นที่มาจากภูมิปัญญาได้รับความสนใจจากผู้บริโภค จึงทำให้ผู้ประกอบการชุมชนหลายรายเข้ามาแข่งขันกันในตลาดมากขึ้น โดยจะมุ่งเน้นไปในทิศทางของการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ของแต่ละท้องถิ่นให้มีคุณภาพและสามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในทิศทางที่ดีขึ้น อาจจะมีผู้ประกอบการบางรายที่ยังมองไม่เห็นถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์ ที่ส่งผลต่อคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์อีกทั้งยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคได้เท่าที่ควร ดังนั้น ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ จึงต้องหันมาให้ความสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถคุ้มครองป้องกันไม่ให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เสียหายและเพิ่มคุณค่าต่อผู้บริโภค (กรมวิทยาศาสตร์บริการ, 2555) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การที่มีผลิตภัณฑ์ที่ดี และมีคุณภาพสามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์รวมไปจนถึงท้องถิ่นด้วย

จังหวัดกาญจนบุรีตั้งอยู่ทางภาคตะวันตกของประเทศไทยที่มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับประเทศ เพื่อนบ้าน คือ ชายแดนประเทศสหภาพเมียนมาร์หรือประเทศพม่า โดยมีอำเภอที่มีแนวชายแดนติดต่อ กับชายแดนประเทศพม่า 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี อำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอทองผาภูมิ อำเภอไทรโยค ส่งผลให้จังหวัดกาญจนบุรีได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเนื่องจากมีประชากรหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งมีประชากรมากกว่า 36,000 คน อาศัยอยู่ในหลายอำเภอ เช่น ทองผาภูมิ สังขละบุรี และไทรโยค (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, 2566) ชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่เหล่านี้ยังคงวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และระบบวัฒนธรรมที่เข้มแข็งสืบเนื่องต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น วิธีการดำเนินชีวิต เครื่องแต่งกาย อาหาร เป็นต้น แต่ด้วยจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาของภาครัฐเข้ามาสู่ชุมชนในปัจจุบัน ทำให้เกิดผลกระทบวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่จะต้องปรับตัวตามกระแสการพัฒนาที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนคนกะเหรี่ยงที่เคยมีเอกลักษณ์วิถีการดำรงชีพที่โดดเด่นในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมการณ์ ความเชื่อและวิถีคิดตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงมาโดยตลอดก็มีอันต้องผันแปรหรือค่อย ๆ สูญหายไปจากชุมชน (นฤมล ละครวงศ์ และอนุรักษ์ ปัญญานูวัฒน์, 2557) โดยชุมชนหมู่ที่ 5 บ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีประชากร ทั้งหมด 862 คน เป็นชาย 433 เป็นหญิง 429 แต่มีผู้อาศัยจริง 533 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 129 หลังคาเรือน โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเป็นหลัก ซึ่งกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศ และปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีลักษณะขาดความสมดุล ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอลง แต่ชุมชนมีความพยายามในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, 2566)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะศึกษา เรื่องการสืบสานและหนุนเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พัฒนา ยกระดับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และเสนอแนะแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อธำรงรักษาวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์เสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยง บ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) โดยมีขั้นตอนการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 สังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับสังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ได้แก่ รายงาน เอกสารทางราชการ เอกสารชุมชน บันทึกชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Semi Structural Interview) โดยกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาแบบคร่าว ๆ สำหรับเป็นแนวในการตอบเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานชุมชน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ทั้งนี้ ตรวจสอบคุณภาพ โดยมีผู้ทรงวุฒิ 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในการด้านของมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิธีการบอกต่อ (Snowball Technique) รวมทั้งสิ้น 23 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ โดยดำเนินการสัมภาษณ์จนได้ “ข้อมูลอิ่มตัว” (Data Saturation)) จึงหยุดการสัมภาษณ์ (องอาจ นัยพัฒน์, 2551)

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภothองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และนำเสนอในการสนทนากลุ่มของผู้นำ

ชุมชนกับผู้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงอำเภอไทรโยค เพื่อสรุปผล รวมทั้งตัดสินใจเลือกประเด็นที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงที่สามารถนำมาพัฒนาและยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยง อีกทั้งร่วมกันกำหนดแนวทางและขั้นตอนการวิจัย

ระยะที่ 2 พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนอง

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มระยะที่ 1 มาจัดสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน สมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านหนองบาง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และคณะผู้วิจัย เพื่อร่วมกันวางแผนปฏิบัติงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ ประกอบด้วย การประชุมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างทีม นักวิจัยและชุมชน กำหนดการจัดกิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยง และวางแผนการปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง โดยผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านหนองบาง โดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงาน อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม และเก็บรวบรวมข้อมูลกระบวนการจัดกิจกรรมด้วย การสังเกต จดบันทึก บันทึกภาพ และประเมินการจัด แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตการณ์

ระยะที่ 3 ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง

คณะผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเพื่อสำรวจพฤติกรรมพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง แบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง และข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบ ความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบแบบสอบถามว่าวัดได้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหา นำมาหาดัชนีความสอดคล้องรายข้อ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยคัดเลือกข้อที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไปมาใช้ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยให้สมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านหนองบาง (ทำพริกแกงเผ็ดกระเหรี่ยง) เริ่มแนะนำผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ ทางวัฒนธรรมภายใน คือ ชุมชนพื้นที่ หมู่ที่ 5 บ้านหนองบาง และภายนอกชุมชน คือ ผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงในช่วงที่นำสินค้าออกขาย รวมทั้งสิ้น 167 คน

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลมาตรวจให้คะแนนลงรหัส (Coding) และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมาน คือ การแจกแจงความถี่ สถิติการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ (T-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว (One-way ANOVA) โดยนำเสนอผลในรูปแบบตาราง

ระยะที่ 4 ค้นหาแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยง บ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

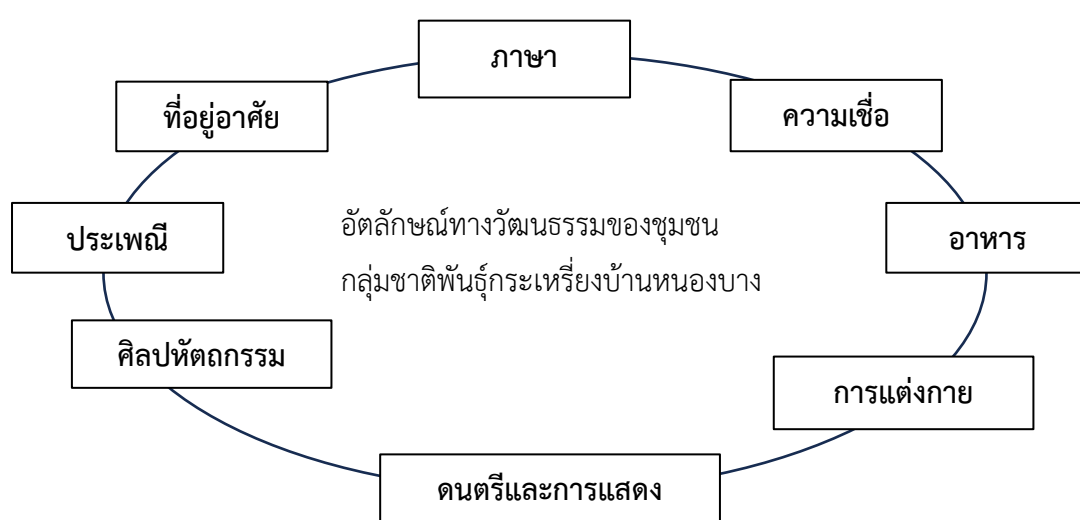
คณะผู้วิจัยนำข้อมูลจากระยะที่ 3 มาวิเคราะห์ และจัดเวทีชุมชนเพื่อสรุปแนวทางการตลาด ของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ผลนำเสนอแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง โดยให้ทุกภาคส่วน จำนวน 11 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน สมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านหนองบาง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และคณะผู้วิจัย ร่วมกันปรับแนวทางการตลาดให้เกิดความเหมาะสม และนำไปสู่การปฏิบัติจริง

ทั้งนี้ งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยทักษิณ ตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคนระดับสากล ภายใต้เลขที่โครงการวิจัย 321/67

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

การสังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอ ทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ รายงาน เอกสารทางราชการ เอกสารชุมชน บันทึกชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง จากผู้นำชุมชน ผู้รู้ และสมาชิกในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อาวุโสในชุมชน นักปราชญ์ในชุมชน และสมาชิกในชุมชนที่อยู่ในชุมชน เกิน 10 ปี และมีความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี สามารถสรุปประเด็นอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบางเป็น 8 ด้าน คือ

ภาพที่ 1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง 8 ด้าน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ได้ผลักดันการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบางอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยแต่ละขั้นใช้ฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ และ ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่มเพื่อให้ทุกภาคส่วน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน สมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านหนองบาง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และคณะผู้วิจัย รวมทั้งสิ้น 14 คน ร่วมสรุปอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน จากผลสรุปคะแนนการลงมติของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม พบว่า ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.29) เลือกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านอาหารมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยต้องการทำพริกแกงกะเหรี่ยง หรือพริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยง เนื่องจากส่วนสำคัญในการประกอบอาหาร ของชาวกะเหรี่ยงบ้านหนองบางที่มีเอกลักษณ์มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มร่วมกันสรุปประเด็นความต้องการพัฒนาของผลิตภัณฑ์พริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยง พบว่า ต้องการแก้ปัญหาอันดับแรก คือ ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่ดี สามารถกระตุ้นให้ผู้ซื้อสนใจสินค้ามากขึ้น ดังคำกล่าว

“...ตอนไปออกร้าน เราใส่ถุงไปตั้งขาย มันดูไม่ค่อยสวย ถ้ามีบรรจุภัณฑ์ที่ดี ก็น่าจะทำให้คนซื้อสนใจ...”
(ผู้รู้ชุมชน, 2568)

ทั้งนี้ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ (ตัวแทนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองบาง ลิ่นถิ่น) และผู้วิจัย ร่วมกันเตรียมการ และแบ่งหน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนในกิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์พริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยง ส่งผลให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานระยะต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการ โดยกิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นการผลิตพริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยง กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองบางลิ่นถิ่น (กลุ่มพริกแกง) และผู้วิจัย จำนวน 6 คน ร่วมกันพัฒนาผลิตพริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยง โดยใช้วัตถุดิบภายในชุมชน พริกแห้ง หัวหอม กระเทียม ตะไคร้ ข่า พริกไทย ตาตุ๊กแต่น ผิวนะมูต กะปิปลา เกลือ และขมิ้น มาใช้เป็นส่วนผสม โดยมีการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์พริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยงมีรสชาติดีกลมกล่อม

2. ขั้นการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์และโลโก้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับพริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยงและตรงความต้องการของชุมชน โดยชุมชนให้เหตุผลที่เลือกกว่าที่ขนาดและชนิดบรรจุภัณฑ์ที่หลากหลาย เพราะบรรจุภัณฑ์เป็นจุดดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคให้ตัดสินใจในการเลือกซื้อสินค้า อีกทั้งมีราคาต้นทุนไม่สูง สามารถสรุปบรรจุภัณฑ์ จำนวน 4 รูปแบบ คือ ถ้วยพลาสติกใสขนาด 5 ออนซ์ ถ้วยพลาสติกใสขนาด 16 ออนซ์ ถุงเมทัลไลต์ ซิปล็อก หน้าใส หลังน้ำเงิน และ ซองลามิเนต หน้าใส หลังทอง ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ทั้ง 4 รูปแบบ

สำหรับโลโก้สินค้า ผู้วิจัยได้นำข้อมูลความต้องการพัฒนาโลโก้จากการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ลักษณะ โลโก้ทรงกลม ชื่อชุมชนใช้เป็นชื่อสินค้า อัตลักษณ์ชุมชน สีที่ชุมชนต้องการ และเบอร์ติดต่อมาออกแบบ โลโก้สินค้า โดยได้ออกแบบ 4 แบบย่อย และให้ผู้นำชุมชน ผู้รู้ (ตัวแทนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองบางลั่นถิ่น) จำนวน 9 คน พิจารณาถึงความเหมาะสมของโลโก้สินค้า ซึ่งผลการคัดเลือก โลโก้สินค้า ดังนี้

ภาพที่ 3 โลโก้สินค้า

3. ขั้นตอนการจำหน่ายสินค้า ผู้วิจัยร่วมกับตัวแทนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านหนองบาง หาแนวทางการจำหน่ายพริกแกงเผ็ดกะเหรี่ยง โดยขายในลักษณะขายปลีก และขายส่ง โดยกำหนดราคาขายตามปริมาณของพริกแกงเผ็ด ทั้งนี้ การจำหน่ายพริกแกงกะเหรี่ยง แบ่งระดับของการจำหน่ายเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับการจำหน่ายภายในชุมชน เป็นการจำหน่ายแบบขายปลีกโดยตรงแก่คนในพื้นที่ชุมชนและ 2) ระดับการจำหน่ายภายนอกชุมชน โดยเป็นการจำหน่ายตามงานเทศกาล หรืองานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับการติดต่อจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน เช่น งานแสดงสินค้าท้องถิ่น งานเทศกาลประจำปี นอกจากนี้ มีการจัดจำหน่ายพริกแกงกะเหรี่ยงผ่านช่องทางออนไลน์ โดยใช้เพจเป็นช่องทางการขาย มีการอัปเดตข้อมูลของผลิตภัณฑ์ที่เป็นปัจจุบัน และเปิดรับออเดอร์เพื่อเพิ่มความสะดวกให้ลูกค้าที่อยู่ต่างพื้นที่ได้

ผลการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านหนองบาง เหตุผลที่บริโภคผลิตภัณฑ์ เพราะชอบทานพริกแกง เป็นประจำอยู่แล้ว ร้อยละ 66.5 โดยรสชาติเผ็ดปานกลางของพริกแกงเป็นรสชาติที่ชอบ เป็นประจำ ร้อยละ 77.2 มีความถี่เฉลี่ย โดยประมาณ ในการรับประทานพริกแกงสัปดาห์ละ 3 - 4 ครั้ง ร้อยละ 26.3 ความบ่อยของซื้อพริกแกง คือ สัปดาห์ละ 1 - 2 ครั้ง ร้อยละ 47.9 ช่องทางที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ซื้อพริกแกงมากที่สุด คือ ร้านของชำ ร้อยละ 65.3 ส่วนใหญ่ชอบซื้อพริกแกงในบรรจุภัณฑ์รูปแบบใส่ถุงพลาสติก แบบแบ่งขาย ร้อยละ 58.7 และซื้อพริกแกงต่อครั้งปริมาณ 100 - 300 กรัม ร้อยละ 62.8 โดยใช้จำนวนเงินที่ซื้อน้ำพริกสำเร็จรูปโดยเฉลี่ยในแต่ละครั้ง ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 50 บาท ร้อยละ 47.2 สำหรับราคาของพริกแกงต่อหน่วยภาชนะที่เลือกซื้อในแต่ละครั้ง เลือกซื้อราคา 21 - 30 บาท ร้อยละ 47.9 และกิจกรรมการส่งเสริม การขายที่มีอิทธิพลต่อการซื้อพริกแกงมากที่สุด คือ ลดราคา ร้อยละ 48.5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อพริกแกงทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ

4.36 ($\bar{X} = 4.36$) อยู่ในระดับมาก ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดแต่ละ ด้าน พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ($\bar{X} = 4.51$) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านราคา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ($\bar{X} = 4.40$) อยู่ในระดับมาก ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านช่องทางการจัดจำหน่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 ($\bar{X} = 4.37$) อยู่ในระดับมาก และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านการส่งเสริมการตลาด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 ($\bar{X} = 4.14$) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ และข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ส่งผลต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.001

ข้อเสนอแนะแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบางใช้การจัดเวทีชุมชน โดยให้ทุกภาคส่วน อันประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน สมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านหนองบาง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และคณะผู้วิจัย ร่วมกันปรับแนวทางการตลาดให้เกิดความเหมาะสม และนำไปสู่การปฏิบัติจริง โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ของชุมชน กระเหรี่ยง (พริกแกงกระเหรี่ยง) และสรุปแต่ละด้าน พบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ ควรยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยขอเครื่องหมาย ออย. หรือเครื่องหมายจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ด้านราคา ควรติดป้ายราคาสินค้าให้ชัดเจน เนื่องจากบรรจุน้ำหนักของพริกแกงกระเหรี่ยงมีหลายขนาด ด้านการจัดจำหน่าย ควรจัดจำหน่ายในรูปแบบที่หลากหลาย ประกอบด้วย การขายออนไลน์เพื่อให้ตลาดให้กว้าง และเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น เช่น เพชบุ๊ก เพจ ตี๊กต็อก และ อินสตาแกรม (Instagram) โดยติดแฮชแท็ก (#ลิ้มลิ้น #หนองบาง #ทองผาภูมิ) อีกทั้งเพิ่มร้านประจำในการนำสินค้าไปตั้งขายพริกแกงกระเหรี่ยงให้มากขึ้น ตลอดจนควรวางจำหน่ายในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ของจังหวัดกาญจนบุรี ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรทำป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อให้ลูกค้าทราบถึงสถานที่ผลิต และจัดจำหน่าย รวมทั้งควรจัดพริกแกงกระเหรี่ยงขายเป็นชุดเซตอาหาร เช่น ชุดทำแกงป่า ชุดทำแกงฮังเล ชุดแกงแดง เพื่อเพิ่มทางเลือก และความสะดวกให้กับลูกค้าในการปรุงอาหาร นอกจากนี้ มีการจัดโปรโมชั่นเสริม เช่น หากซื้อแกงกระเหรี่ยง 10 ถัง แถมคางคังหรือ ไยแมงมุมแห่งความศรัทธา หรือแถมหน่อไม้ดอง เพื่อกระตุ้นความสนใจลูกค้า

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

การสังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองทั้งด้านภาษา ความเชื่อ อาหาร การแต่งกาย ดนตรีและการแสดง ศิลปหัตถกรรม ประเพณี และที่อยู่อาศัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ และคณะ ที่ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมกะเหรี่ยง: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจังหวัดราชบุรี และพบว่า ชาวกระเหรี่ยงมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย และภาษา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวกระเหรี่ยงมีทั้งหมด 8 ด้าน คือ การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน ภาษา อาหาร ประเพณีและพิธีกรรม การรักษาโรค และดนตรีกะเหรี่ยง โดยคนในชุมชนบ้านหนองบางสามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม (จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ และคณะ, 2563) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล ละครวงศ์ และอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ที่ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมนหา อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดโขงใหม่ และพบว่า มีการจัดการที่รักษา วัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกากะญอของคนในชุมชนในคงอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน ในส่วนของ อัตลักษณ์ด้านภาษา กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบางเลือกใช้ภาษากระเหรี่ยงสื่อสารเป็นอันดับแรกในดำเนินชีวิต ประจำวัน โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัว หากพบผู้สื่อสารด้วยภาษากระเหรี่ยงก็จะเลือกใช้ภาษากระเหรี่ยงเป็นตัวเชื่อมโยง ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ช่วยให้รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (นฤมล ฤกษ์วงศ์ และอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2557)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ใช้ฐานของการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วน ทั้งขั้นตอนเตรียมการ และขั้นตอนการปฏิบัติ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นการผลิตพริกแกงเผ็ด กระเหรี่ยง ขั้นการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์และโลโก้ และขั้นตอนการจำหน่ายสินค้า ตลอดจนหาช่องทางการจัดจำหน่าย สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นด้วยการประยุกต์ใช้ทุนทางภูมิปัญญา เทคโนโลยีและนวัตกรรม สร้างมูลค่าเพิ่มธุรกิจชุมชนผ่านอัตลักษณ์ ของพื้นที่ให้สามารถใช้ประโยชน์และต่อยอด รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2566)

ผลการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เหตุผลที่บริโภคผลิตภัณฑ์ เพราะชอบทานพริกแกงเป็นประจำอยู่แล้ว ร้อยละ 66.5 โดยรสชาติเผ็ดปานกลาง ของ พริกแกงเป็นรสชาติที่ซื้อ เป็นประจำ ช่องทางที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ซื้อพริกแกงมากที่สุด คือ ร้านของชำ ส่วนใหญ่ชอบซื้อพริกแกงใน บรรจุภัณฑ์รูปแบบใส่ถุงพลาสติก แบบแบ่งขาย และซื้อพริกแกงต่อครั้งปริมาณ 100 - 300 กรัม โดยใช้จำนวนเงิน ที่ซื้อน้ำพริกสำเร็จรูป สำหรับราคาของพริกแกงต่อหน่วยภาชนะที่เลือกซื้อในแต่ละครั้ง เลือกซื้อราคา 21 - 30 บาท และกิจกรรมการส่งเสริมการขายที่มีอิทธิพลต่อการซื้อพริกแกงมากที่สุด คือ ลดราคา ส่วนปัจจัยส่วนประสมทาง การตลาดด้านผลิตภัณฑ์เป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดรชา จันทวิบูลย์ ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจเลือกซื้อน้ำพริกเผาโบราณชาววังสูตรคุณยาย ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อน้ำพริกเผามากที่สุด (ดรชา จันทวิบูลย์, 2562) และงานวิจัยของ ปัญญาดา ธรรมกุล ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญอันดับ 1 คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (ปัญญาดา ธรรมกุล, 2562) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา ลิขิตวาณิช พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ และปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย เป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยรวมสูงที่สุด คือ 4.05 (สุพัตรา ลิขิตวาณิช, 2561) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับงานของ ประสิทธิ์ ผะยกิ้น ซึ่งพบว่า ปัจจัย ด้านราคา ($\bar{X} = 4.27$) เป็นปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลมากที่สุดส่วนข้อมูลส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อปัจจัย ส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 4 ด้าน (ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริม การตลาด) ที่สำคัญต่อการตัดสินใจซื้อพริกแกงปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด พบว่า การศึกษา อาชีพ รายได้ และจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดทุกด้าน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.001 ในขณะที่ข้อมูลส่วนบุคคลที่อื่น ๆ เช่น เพศ อายุ ที่พักอาศัยปัจจุบัน เป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบางด้านเท่านั้น ส่วนพื้นที่อาศัยเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่

ไม่ส่งผลต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในด้านใดเลย (ประสิทธิ์ เพยกกลิ่น, 2567) ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริมนต์ ชายเกตุ และคณะ ที่ศึกษาเรื่องการบริโภคน้ำพริกของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับการบริโภคน้ำพริกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$ (สิริมนต์ ชายเกตุ และคณะ, 2553) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รักษ์สรณ์ คงธนจารุอนันต์ และคณะ ที่ทำการศึกษารื่อง กลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจน้ำพริกแกงสำเร็จรูปในจังหวัดเชียงใหม่ และพบว่า ผู้บริโภคที่มีอาชีพต่างกัน มีกลยุทธ์ระดับธุรกิจที่ต่างกัน (รักษ์สรณ์ คงธนจารุอนันต์ และคณะ, 2567)

ข้อเสนอแนะแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง มีแนวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ได้จากการวิเคราะห์ SWOT ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยง (พริกแกงกระเหรี่ยง) และได้จากข้อเสนอแนะจากแบบสอบถามพฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงบ้านหนองบาง โดยได้ข้อเสนอแนะแนวทางการตลาดในส่วนของการผลิต การตลาด การจัดจำหน่าย บรรจุภัณฑ์ โลโก้ที่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน เช่น ควรยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยขอเครื่องหมาย ออย. หรือเครื่องหมายจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา รวมทั้งระบุราคา วัน เดือน ปีที่ผลิต และวันหมดอายุให้ชัดเจน อีกทั้งใส่ข้อมูลของกลุ่มผู้ผลิตเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและควรจำหน่ายในรูปแบบที่หลากหลาย ผ่านช่องทางการขายทั้งในรูปแบบออนไลน์และวางขายหน้าร้าน ทั้งร้านของชำ และขายตามแหล่งท่องเที่ยวและงานเทศกาลต่าง ๆ รวมถึงมีโปรโมชั่นเพื่อส่งเสริมการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ผลการศึกษาสอดคล้องกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยของ อัจฉรียา โชติกลาง และเจนคณิต สุขสัมฤทธิ์ ที่ทำการศึกษารื่อง การศึกษาแนวทางการเพิ่มช่องทางการตลาดของพริกแกงกระเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี โดยพบว่า การพิจารณาเลือกช่องทางการจัดจำหน่ายพริกแกงกระเหรี่ยง ควรคำนึงถึงพฤติกรรมผู้บริโภค ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยที่เลือกซื้อ (อัจฉรียา โชติกลาง และเจนคณิต สุขสัมฤทธิ์, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดุสิต ทองเปรมจิตต์ ที่ศึกษาเรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกและพัฒนาบูธจัดแสดงสินค้าของชนเผ่ากระเหรี่ยง ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ และพบว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ของที่ระลึกให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องสร้างบุคลิกภาพของผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจนผ่านองค์ประกอบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ (ดุสิต ทองเปรมจิตต์, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การสังเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ตำบล ลินถิ่น อำเภอกองคา จ.พิจิตร มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 8 ด้าน คือ ภาษา ความเชื่อ อาหาร การแต่งกาย ดนตรีและการแสดง โดยชุมชนเลือกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านอาหาร คือ การทำพริกแกงเผ็ดกระเหรี่ยง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วยการใช้ฐานของการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วน ด้วยการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์พริกแกงเผ็ดกระเหรี่ยง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ โลโก้ คำขวัญต้นทุเรียน และวางแผนจำหน่าย ทั้งแบบปลีก และส่ง โดยตั้งราคาตามปริมาณที่ขาย ด้านพฤติกรรมผู้บริโภค พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่บริโภค เพราะชอบทานเป็นประจำ (66.5%) ซื้อสัปดาห์ละ 1 - 2 ครั้ง (47.9%) จากร้านของชำ (65.3%) นิยมบรรจุภัณฑ์ถุงพลาสติกแบบ แบ่งขาย และซื้อครั้งละ 100 - 300 กรัม (62.8%) ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.51$)

ข้อเสนอแนะ คือ ควรขอ อย. ตัดป้ายราคาให้ชัดเจน ส่งเสริมการขายผ่านทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ และให้หน่วยงานรัฐสนับสนุน ด้านการตลาดและควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมของชุมชนกระเหรี่ยงบ้านหนองบาง ด้วยการช่วยประชาสัมพันธ์ หาดตลาดช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่ม และควรผลักดันให้ผลิตภัณฑ์เข้ารับเครื่องหมายจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เพื่อเพิ่มมาตรฐานให้กับผลิตภัณฑ์และความมั่นใจให้กับผู้บริโภค ตลอดจนช่วยเหลือพัฒนา ตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชนสามารถเติบโต และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน และ 2) หน่วยงานระดับรัฐบาล ควรส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจัง เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชนและ ช่วยให้กลุ่มชาติพันธุ์มีรายได้ อันจะช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยอาจให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ หรือจัดงานเพื่อให้มีพื้นที่ในการแสดง และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การให้มีผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดเข้ามาให้ความรู้และอบรมการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับคนในชุมชน ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ 1) ควรศึกษาทุนทางสังคมที่มีในชุมชน เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนต่อไป และ 2) ควรศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ที่ได้จัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี 2567 สุดท้ายขอขอบคุณผู้เข้าร่วมวิจัยที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มที่

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิทยาศาสตร์บริการ. (2555). ทำดีเพื่อเจ้าพ่อหลวง: เณิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพมหานคร: กรมวิทยาศาสตร์บริการ.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2566). แผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2556 - 2566. เรียกใช้เมื่อ 7 เมษายน 2568 จาก <https://shorturl.asia/WqhXX>
- กัญญารัตน์ แก้วกลม และคณะ. (2564). การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(1), 77-93.
- จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ และคณะ. (2563). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม กระเหรี่ยง: กรณีศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงจังหวัดราชบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 14(2), 84-97.
- ช่อพฤษก์ ผิวกู. (2560). แนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมนวัตกรรมสู่ Thailand 4.0 รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ 4 (134 - 142). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ดรชา จันทวิบูลย์. (2562). การศึกษาปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจเลือกซื้อน้ำพริกเผาโบราณชาววัง สูตรคุณยายในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ดุสิต ทองเปรมจิตต์. (2564). การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกและพัฒนาบูธจัดแสดงสินค้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 13(1), 214-232.
- นฤมล ลกะวงศ์ และอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2557). กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมนตา ตำบลแม่วิน จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ, 10(2), 44-55.
- ประสิทธิ์ เพยกกลิ่น. (2567). พฤติกรรมผู้บริโภคและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อน้ำพริกสำเร็จรูปพร้อมบริโภคในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยนครนครพนม, 11(8), 113-124.
- ปัญญา ธรรมกุล. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อน้ำพริกโตปลาแห้งของประชากรในจังหวัดตรัง. เรียกใช้เมื่อ 29 เมษายน 2568 จาก http://www.ba-abstract.ru.ac.th/AbstractPdf/2562-5-11_1602745370.pdf
- ผู้รู้ชุมชน. (18 ม.ค. 2568). รูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์. (รจนา นิลมานนท์, ผู้สัมภาษณ์)
- รภัสสรณ์ คงธนจรรูอนันต์ และคณะ. (2567). กลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจน้ำพริกแกงสำเร็จรูปในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 14(1), 28-37.
- ศุภย์มานุษยวิทยาสิริธร องค์การมหาชน. (2566). ฐานข้อมูลชาติพันธุ์. เรียกใช้เมื่อ 18 มกราคม 2568 จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-overview>
- _____. (2567). สถานการณ์ชาติพันธุ์. เรียกใช้เมื่อ 18 มกราคม 2568 จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-policy?cat=1>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว พ.ศ. 2565 - 2580. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สิริมนต์ ขายเกตุ และคณะ. (2553). การบริโภคน้ำพริกของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร. วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2(3), 64-79.
- สุพัตรา ลิขิตวาณิช. (2561). การศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์น้ำพริกผ่านช่องทางออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2545). วัฒนธรรมชุมชน: เจาะไขความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 8(1), 11-19.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
- อัจฉริยา โชติกลาง และเจนคณิต สุขสัมฤทธิ์. (2559). การศึกษาแนวทางการเพิ่มช่องทางการตลาดของพริกแกงกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

การพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

DEVELOPMENT OF THE BRIQUETTE PRODUCT MODEL FROM WASTE MATERIALS
COCOA HUSK VIBHAVADI COCOA COMMUNITY ENTERPRISE GROUP,
SURAT THANI PROVINCE

พรศุทธิ์ สุธธโส^{1*}, กิตติกร ไสยรินทร์¹, ณัฐธิดา ศรีราชยา², ศราวุธ ทองเนื้อห้า¹, วสันต์ สุธธโส²
Pornsulee Sutthaso^{1*}, Kittikorn Saiyarin¹, Nuttida Srirachya², Sarawut Thongnueaha¹, Wasan Sutthaso²

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

¹Faculty of Management Sciences, Surat Thani Rajabhat University, Surat Thani, Thailand

²คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

²Faculty of Science and Technology, Surat Thani Rajabhat University, Surat Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: aj.pornsulee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นักวิชาการเกษตร และสมาชิกกลุ่มเลือกแบบเจาะจง จำนวน 8 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ เนื่องจากมีปริมาณเปลือกโกโก้เหลือทิ้งจำนวนมาก ไม่สามารถหาวิธีกำจัดที่เหมาะสม จึงได้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และนักวิจัย เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ คือ 1) การสร้างแนวความคิด ได้แนวทางในการใช้ประโยชน์จากเปลือกโกโก้เหลือทิ้งนำมาแปรรูปเป็นถ่านอัดแท่ง 2) พัฒนาแนวความคิด การใช้ประโยชน์ได้ทั้งในครัวเรือน ชุมชน และเพื่อการค้าในอนาคต 3) วิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ เปลือกโกโก้เข้ากระบวนการแปรรูปตามขั้นตอน การผ่าเปลือก การตากแห้ง/การอบแห้ง การเผา การบดย่อย การผสมตัวประสาน และการอัดแท่ง 4) ทดสอบผลิตภัณฑ์ ตัวแทนสมาชิกกลุ่มได้นำไปทดสอบการใช้งานจริง 5) ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ นำมาปรับส่วนผสมให้ก้อนถ่านมีประสิทธิภาพในการใช้งานได้ดียิ่งขึ้น และ 6) สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เมื่อถ่านอัดแท่งมีคุณภาพเหมาะสม จึงร่วมกันออกแบบตราสินค้าภายใต้ชื่อ “VIPHA COCOA” แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี ใช้สโลแกน “หอมโกโก้ ปลอดภัย ไร้ควัน” เพื่อพัฒนาเป็นสินค้าชุมชนในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ถ่านอัดแท่งเปลือกโกโก้, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี

Abstract

This research article aims to study the problems and needs for developing briquette charcoal products made from cocoa pod waste, as well as to develop a product model for briquette charcoal from cocoa pod waste. This is a qualitative research study. Key informants include community leaders, heads of community enterprises, agricultural scholars, and group members, selected purposefully, totaling 8 individuals. The data collection tools used included unstructured interviews and focus group discussions, with descriptive analysis of the data. The research findings indicate that the problems and needs for developing briquette charcoal products from cocoa pod waste arise due to the large amount of leftover cocoa pods that cannot be disposed of appropriately. Therefore, a product model for briquette charcoal from cocoa pod waste has been developed involving participation from government agencies, the community, and researchers throughout the entire process from upstream to downstream: 1) The concept development has guidelines for utilizing leftover cocoa shells to be processed into briquettes. 2) The idea is developed for benefits in households, communities, and for future trade. 3) Analyze and develop the product from cocoa shells through the processing steps: peeling, drying, burning, grinding, mixing binders, and briquetting. 4) Test the product; group representatives took it for real usage testing. 5) Improve the product by adjusting the mixture to enhance the efficiency of the briquettes. and 6) Create a prototype product; when the briquettes are of suitable quality, they collaboratively design a brand under the name 'VIPHA COCOA', reflecting the identity of the Cocoa Community Enterprise Group, using the slogan 'Aromatic Cocoa, Safe, Smoke-Free' to further develop it as a community product in the future.

Keywords: Product Development, Cocoa Waste Husks Charcoal, Vibhavadi Community Enterprises

บทนำ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มีวัตถุประสงค์เพื่อพลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่า อย่างยั่งยืน” ซึ่งหมายถึง การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับโครงสร้างนโยบายและกลไก เพื่อมุ่งเสริมสร้างสังคมที่ก้าวหน้าพลวัตของโลกและเกื้อหนุนให้คนไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมกับการยกระดับกิจกรรมการผลิตและการให้บริการให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มที่สูงขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 จึงจำเป็นต้องเร่งรัดผลักดันการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคการผลิตเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยนวัตกรรมและมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นการสร้างคุณค่าให้แก่

สินค้าและบริการเชิงคุณภาพ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการกระจายผลประโยชน์สู่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายในประเทศอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม โดยถ่ายทอดแนวคิดในการพลิกโฉมประเทศสู่นโยบายและแผนในระดับต่าง ๆ ที่สนับสนุนการยกระดับภาคการผลิตสู่อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต ทั้งเพื่อพลิกฟื้นสถานะทางเศรษฐกิจจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 และผลักดันการพัฒนาสาขาการผลิตที่จะมีบทบาทในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะต่อไป โดยเร่งต่อยอดอุตสาหกรรมที่ไทยมีศักยภาพและมีความได้เปรียบ ประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีในการยกระดับผลิตภาพในภาพรวมให้สามารถผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้ในระยะเวลาที่สั้นลง โดยการลงทุนวิจัยและพัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมเพื่อสร้างนวัตกรรมให้เกิดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของไทยที่เน้นคุณค่าและความยั่งยืน พร้อมไปกับการสร้างอุตสาหกรรมใหม่แห่งอนาคตที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้ากับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกเพื่อลดข้อจำกัดด้านขนาดของกำลังซื้อภายในประเทศที่มีแนวโน้มหดตัวลง โดยการผลักดันให้มีการพัฒนาคุณภาพปัจจัยการผลิต พร้อมทั้งเสริมสร้างนิเวศการแข่งขันที่เป็นธรรม ยกกระดานเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าโลกตลอดจนใช้ประโยชน์จากระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ไทยได้มีการวางระบบไว้แล้วให้เต็มประสิทธิภาพ พร้อมประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงผลิตภาพของแรงงานให้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนสู่อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง การพัฒนาในระยะต่อไปจึงอยู่ที่การเพิ่มศักยภาพของภาคการผลิตรวมถึงเร่งยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าและบริการหลักของไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่มูลค่าโลก โดยมุ่งเป้าในการเร่งพัฒนาภาคการผลิตและบริการเป้าหมายรายสาขาที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ การยกระดับภาคการเกษตรสู่การผลิตสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง ที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการเพิ่มผลิตภาพ ลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตสู่อุตสาหกรรมอาหารมูลค่าสูง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

พื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยมีผลผลิตทางการเกษตรที่สามารถนำไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าได้หลายชนิด จากการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ภาคใต้ตอนบนมีการปลูกพืชผลทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น ทุเรียน ข้าว มังคุด เงาะ กาแฟ ปาล์ม และโกโก้ ซึ่งเป็นพืชที่มีศักยภาพในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิดที่มีมูลค่าสูง เช่น ช็อกโกแลต เบเกอรี่ โกโก้ผง เนยโกโก้ เป็นต้น ประเทศไทยมีมูลค่าการนำเข้าช็อกโกแลตในแต่ละปีสูงมาก โดยในปี 2560 นำเข้าช็อกโกแลต 20,303 ตัน มูลค่า 4,418 ล้านบาท และปี 2563 มีการนำเข้าช็อกโกแลต 19,748 ตัน มูลค่า 4,102 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2564) โกโก้สามารถปลูกได้ทั่วไปในเขตร้อนรวมถึงทางภาคใต้ของไทยซึ่งมีความชื้นสูง และฝนตกชุก ปลูกมากในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสงขลา จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดชุมพร โกโก้เป็นเมล็ดของพืชที่นิยมนำมาผลิตช็อกโกแลต มีสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ซึ่งอาจนำมาใช้รักษาหรือป้องกันโรคหัวใจและความดันโลหิตสูง ไขมันจากเมล็ดโกโก้อาจนำมาใช้ป้องกันผิวหนังจากริ้วรอย การปลูกโกโก้ในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำสัญญาซื้อขายผลผลิตกับบริษัทแปรรูปซึ่งจะมีราคาประกันขั้นต่ำ โดยบริษัทแปรรูปจะส่งเสริมการปลูกและเป็นลักษณะเกษตรพันธสัญญา ราคาที่รับซื้ออ้างอิงราคาตลาดโลก โดยบริษัทรับซื้อในรูปของผลสดราคาประกันขั้นต่ำกิโลกรัมละ 5 บาท หรืออาจได้ถึง 8 - 10 บาท สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้ทำสัญญาซื้อขายกับบริษัทจะขายผลสดหรือเมล็ดแห้ง หรือผู้ประกอบการรายย่อยบางรายได้แปรรูปจากเมล็ดโกโก้แห้งเป็นผลิตภัณฑ์ช็อกโกแลต ราคาที่เกษตรกรขายได้ เมล็ดโกโก้แห้ง 50-80 บาทต่อกิโลกรัม ราคาผลผลิต

สดกิโกรัมละ 8 - 10 บาท เมล็ดสดกิโกรัมละ 17 - 20 บาท ซึ่งปริมาณผลผลิตโกโก้ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงงานผลิต เช่น ช็อกโกแลต โอวัลติน ไมโล และยังใช้ในผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ เครื่องสำอาง โดยความต้องการบริโภคอุปโภคบริโภคของคนไทยอยู่ที่ 120 กรัม ต่อคนต่อปี ซึ่งถือว่าตลาดโกโก้ในไทยมีโอกาขยายตัว เพราะปัจจุบันโรงงานส่วนใหญ่ยังต้องนำเข้าวัตถุดิบ (สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร, 2563)

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่มีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นเหมาะต่อการปลูกโกโก้ ส่งผลให้มีเกษตรกรจำนวนมากหันมาปลูกโกโก้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยดังกล่าวก่อให้เกิดผลผลิตโกโก้ที่เพิ่มขึ้นในตลาด อีกทั้งเกษตรกรยังให้ความสนใจในการแปรรูปโกโก้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มในหลายรูปแบบ เช่น เมล็ดโกโก้แห้ง (Dried Cocoa Beans) นิบส์โกโก้ (Cocoa Nibs) ช็อกโกแลต ผงโกโก้สำหรับชงดื่ม (Cacao Powder) ไวน์โกโก้ (Cacao Wine) ตลอดจนผลิตภัณฑ์อาหารอื่น ๆ กระบวนการแปรรูปโกโก้ทั่วไปเริ่มจากการนำฝักโกโก้สดมาแยกเปลือกด้านนอกออกเพื่อเก็บเมล็ดโกโก้ จากนั้นเมล็ดจะเข้าสู่กระบวนการหมักและการทำแห้ง เพื่อเตรียมสำหรับการผลิตต่อไป (Srirachya, N. et al., 2024) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี ตำบลตะกุกเหนือ อำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยนายวินัย กล่อมเมือง ประธานกลุ่ม ได้ให้ข้อมูลว่าทางกลุ่มมีสมาชิกทั้งสิ้น 88 คน ทำการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรเดือนละ 2 ครั้ง มีปริมาณมากกว่า 3,000 - 5,000 กิโลกรัมต่อเดือน การนำผลโกโก้มาผ่าเอาเมล็ดไปเข้าสู่กระบวนการผลิตนั้น ทุก ๆ 1 ตัน ของเมล็ดโกโก้จะก่อขยะที่เป็นเปลือกโกโก้ถึง 3-4 ตัน และมักถูกทิ้งไว้ให้ย่อยสลายโดยไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยเล็งเห็นโอกาสในการแปรรูปวัสดุเศษเหลือทางการเกษตรให้กลายเป็นถ่านอัดแท่งหรือเป็นก้อนเชื้อเพลิงพร้อมใช้ เพื่อใช้ในครัวเรือน ร้านอาหาร ท้องถิ่น ช่วยลดปริมาณขยะ ลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อแก๊สหุงต้มที่มีแนวโน้มราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง สร้างแนวทางอาชีพ รายได้ในชุมชน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจจะมีความรู้ในการแปรรูปที่ควบคู่ไปกับการปลูกโกโก้อีกด้วย ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มากขึ้นจากต้นน้ำไปสู่ปลายน้ำ ทั้งยังเป็นการสร้างโอกาสให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ตลอดจนการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อความยั่งยืนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระหว่างทีมนักวิจัย ชุมชน และนักวิชาการเกษตร เพื่อวิเคราะห์ปัญหา เก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล สรุปผล ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ความเป็นมา วิถีชีวิตของคนในชุมชน ตำบลตะกุกเหนือ อำเภอวิภาวดี จากการสังเคราะห์ การทบทวนเอกสาร แนวคิด วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากเปลือกโกโก้ จากการสนทนากลุ่ม 2) สร้างแนวคิดผลิตภัณฑ์ ร่วมกันคิด วิเคราะห์ 3) กระบวนการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งต้นแบบ 4) ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่ง และ 5) ประเมิน/ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาเข้าสู่กระบวนการสร้างระบบตลาดต่อไป การวิจัยจะประกอบด้วย ปฏิบัติการ (Action) และการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์ แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงได้นำแนวคิด 2 ประการดังกล่าวมาผสมผสานกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2556) ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดสามารถเข้าใจสถานการณ์ของงานโดยภาพรวมทั้งหมด ทำให้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน กลุ่ม องค์กร ที่อยู่ในกระบวนการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ วางแผนงาน และดำเนินงาน (โกวิทย์ พวงงาม, 2562)

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้นำชุมชนและประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 2 คน นักวิชาการเกษตร จำนวน 1 คน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ จำนวน 5 คน รวมจำนวน 8 คน ซึ่งคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) มีความรู้และประสบการณ์อย่างลึกซึ้ง 2) มีความพร้อมและเต็มใจในการให้ข้อมูล 3) สามารถสะท้อนข้อมูลได้ดีและมีความน่าเชื่อถือ โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ทำการทบทวนไว้แล้ว 1) ศึกษาความพร้อมของพื้นที่และข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจ สรรวจแหล่งผลผลิต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษาสภาพปัญหาทั้งในด้านบริบทชุมชน สถานการณ์ผลผลิตโกโก้ และความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 3) ประเมินประสิทธิภาพของถ่านอัดแท่งและตราสินค้าที่ได้รับการพัฒนาร่วมกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจและชุมชน ทั้งวัฒนธรรม วิถีชุมชน การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม รวมถึงผลิตผลทางการเกษตร และ 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นักวิชาการเกษตร และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้กำหนดขั้นตอนไว้ ดังนี้ 1) ลงพื้นที่สำรวจลักษณะทางกายภาพ สนทนากลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลนำไปออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งและร่วมกันการออกแบบตราสินค้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ครอบคลุมอัตลักษณ์ของกลุ่มและชุมชน และ 2) สนทนากลุ่มกับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อประเมินประสิทธิภาพของถ่านอัดแท่งและตราสินค้าที่ได้รับการพัฒนาร่วมกัน เก็บข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เช่น กลิ่น ความปลอดภัย นำไปปรับปรุงต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านวิธีการ นำข้อมูลที่ได้มาบรรยายสรุปเชิงพรรณนา ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) การบันทึกข้อมูลทั้งด้านลักษณะทางกายภาพ ผลผลิต ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ นำมาแปรผลด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา 2) การจำแนกข้อมูลตามประเด็นการวิจัย 3) นำข้อมูล มาจัดกลุ่มเพื่อหาแนวทางการพัฒนา มาใช้ประกอบการออกแบบผลิตภัณฑ์และตราสินค้าให้มีคุณลักษณะตาม ความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจ โดยให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่น คุณค่า และการเพิ่มมูลค่า และ 4) การตีความและวิเคราะห์ข้อมูล ตามความรู้ ความเชื่อ ประสบการณ์ ของผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนโกโก้ภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มวิสาหกิจโกโก้ภาวดี ตั้งอยู่ในตำบลตะกุกเหนือ อำเภอวิภาวดี จังหวัด สุราษฎร์ธานี ประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก สวนยางพารา สวนปาล์ม และสวนโกโก้ นอกเหนือจากนั้นมีอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และอื่น ๆ เกษตรกรจำนวนมากหันมาปลูกโกโก้ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผลผลิตโกโก้เพิ่มขึ้นในตลาด อีกทั้งทางกลุ่มวิสาหกิจได้นำโกโก้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ที่มีมูลค่าเพิ่มในหลายรูปแบบ เช่น เมล็ดโกโก้แห้ง (Dried Cocoa Beans) นิบส์โกโก้ (Cocoa Nibs) ช็อกโกแลต (Chocolate) ผงโกโก้สำหรับชงดื่ม (Cacao Powder) ไวน์โกโก้ (Cacao Wine) และผลิตภัณฑ์อาหารอื่น ๆ กระบวนการ แปรรูปโกโก้ทั่วไปเริ่มจากการนำฝักโกโก้สดมาแยกเปลือกด้านนอกออกเพื่อเก็บเมล็ดโกโก้ จากนั้นเมล็ดจะเข้าสู่ กระบวนการหมักและการทำแห้ง เพื่อเตรียมสำหรับการผลิตต่อไป นายวินัย กล่อมเมือง ประธานกลุ่ม ได้ให้ข้อมูล ว่าทางกลุ่มมีสมาชิกทั้งสิ้น 88 คน ทำการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรเดือนละ 2 ครั้ง มีปริมาณมากกว่า 3,000 - 5,000 กิโลกรัมต่อเดือน การนำผลโกโก้มาผ่าเอาเมล็ดไปเข้าสู่กระบวนการผลิตนั้น จะก่อกำเนิดที่เป็นเปลือกโกโก้ ประมาณ 30 - 40 ตันต่อปี และมักถูกทิ้งไว้ให้ย่อยสลายโดยไม่ได้รับการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม จึงนำมาสู่แนวคิดที่จะแปรรูปวัสดุเศษเหลือทางการเกษตรให้กลายเป็นถ่านอัดแท่งหรือเป็นก้อนเชื้อเพลิงพร้อมใช้ โดย คราวเรือนมีปริมาณความต้องการใช้ถ่านอยู่ที่ 10 - 20 กิโลกรัมต่อปี และร้านอาหารท้องถิ่น 100 - 200 กิโลกรัม ต่อปี ลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อแก๊สหุงต้มที่มีแนวโน้มราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (แก๊สหุงต้มถัง 15 กก. ราคา 423 บาท ณ เดือนกันยายน 2568) ซึ่งข้อมูลค่าใช้จ่ายด้านเชื้อเพลิงเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในชุมชน ค่าแก๊สหุงต้ม 140 บาท และค่าถ่านหุงต้ม 50 บาท อีกทั้งสร้างแนวทางอาชีพ รายได้ในชุมชน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจจะมีความรู้ในการแปรรูปที่ควบคู่ไปกับการปลูกโกโก้ เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มากขึ้นจากต้นน้ำไปสู่ปลายน้ำ การสร้างโอกาสให้ เกษตรกรพึ่งพาตนเองและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ตลอดจนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้ภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่ง ได้เก็บข้อมูลเพื่อนำมาพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งและตราสินค้าให้สะท้อนอัตลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจและชุมชน

โดยในการเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และตราสินค้า ได้มีการสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชนและประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นักวิชาการเกษตร สมาชิกกลุ่ม และตัวแทนกลุ่มที่ใช้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยมีกระบวนการ ดังนี้ 1) การสร้างแนวความคิด จากข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาทั้งนักวิชาการเกษตรอำเภอวิภาวดี ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ และคณะนักวิจัย ทุกภาคส่วนมีแนวความคิดสอดคล้องกัน คือ ต้องการหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากเปลือกโกโก้เหลือทิ้งให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เมื่อทำได้การรวบรวมข้อมูล ระดมสมอง วิเคราะห์ปัญหา เขียนรายการปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่า การใช้ประโยชน์จากเปลือกโกโก้แต่เดิมนั้นมีหลายวิธี เช่น ใช้เป็นปุ๋ยในสวนปาล์ม ใช้เป็นอาหารสัตว์ ใช้ทำสีย้อมผ้า ตากแห้งเพื่อนำมาเป็นถ่าน แต่ก็ยังมีปริมาณเปลือกโกโก้เหลือทิ้งอีกจำนวนมาก 2) การพัฒนาแนวความคิด เมื่อได้ถอดบทเรียนร่วมกันจึงได้แนวคิดว่า มีความต้องการแปรรูปเปลือกโกโก้ให้เป็นถ่านอัดแท่ง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในครัวเรือน ชุมชน และเพื่อการค้าในอนาคต และ 3) การวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนการวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่ง มีดังนี้

การผ่าเปลือก หลังจากกลุ่มวิสาหกิจได้รับซื้อผลผลิตโกโก้จากเกษตรกรมาแล้ว จะนำมาผ่าเปลือกแยกเอาเมล็ดออกเพื่อนำไปขายต่อให้กับโรงงานรับซื้อในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดชลบุรี ราคาโกโก้รมละ 180 บาท รวมทั้งนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ส่วนเปลือกโกโก้เหลือทิ้งจะถูกนำมาเพื่อเข้ากระบวนการแปรรูปเป็นถ่านอัดแท่ง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การผ่าโกโก้ผลสดเพื่อเอาเมล็ดออก

การตากแห้ง/การอบแห้ง การทำให้เปลือกโกโก้ลดความชื้นลงสามารถใช้วิธีการตากหรืออบก็ได้ หากตากแห้งจะต้องใช้เวลาประมาณ 7 วัน ในที่โล่งแจ้งแสงส่องถึงโดยตรง ต้องตากกระจายบนลานปูนกว้าง ๆ หรือภาชนะพลาสติกกรองรับ ส่วนการอบแห้งจะใช้ตู้อบลมร้อน วางแบ่งเป็นชั้นๆ ไม่ให้เปลือกซ้อนกัน อุณหภูมิประมาณ 60 - 65°C ใช้เวลา 10 - 12 ชั่วโมง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การตากแห้งและการอบแห้ง

การเผา นำเปลือกโกโก้ที่ตากแห้งหรืออบแห้งแล้วมาเข้าเตาเผา ใช้เวลาในการเผาทั้งส้นประมาณ 3 ชั่วโมง 30 นาที อุณหภูมิเฉลี่ยที่ได้จากการเผาเปลือกโกโก้อยู่ที่ 261.1°C โดยมีกระบวนการเผา ดังนี้ เปลือกโกโก้ที่บรรจุในถังโลหะภายในเตาเผาจะถูกแยกออกจากห้องเผาไหม้ โดยใช้การสังเกตจากอุณหภูมิเป็นหลัก ชั่วโมงแรก อุณหภูมิภายในถังโลหะเฉลี่ยจะอยู่ในช่วงประมาณ 135°C ในช่วงนี้ความชื้นที่อยู่ในเปลือกโกโก้จะระเหยออก หลังจากการเผาผ่านไปประมาณ 1 ชั่วโมง 20 นาที อุณหภูมิภายในถังโลหะในช่วงนี้เฉลี่ยจะอยู่ที่ประมาณ 205°C เปลือกโกโก้จะได้ยินเสียงแตกเป็นระยะ เมื่อเข้าสู่การเผาระหว่างชั่วโมงที่ 2 - 3 อุณหภูมิภายในถังโลหะจะเริ่มลดลง ต้องรอให้ถังโลหะเย็นตัวกลับสู่สภาพอุณหภูมิปกติก่อน จึงจะสามารถเปิดเพื่อเก็บถ่านออกมาได้ หากเปิดฝาทันทีขณะที่ถ่านยังมีอุณหภูมิสูงอยู่จะมีความเสี่ยงที่ถ่านจะเกิดการลุกไหม้ได้เอง และเปลี่ยนเป็นขี้เถ้า ดังนั้นไม่ควรเปิดฝาทันทีหลังจากการเผาสิ้นสุด ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เปลือกโกโก้ที่ผ่านการเผาด้วยเตาความร้อน

การบดย่อย ผงถ่านที่นำมาใช้ในการอัดแท่งต้องละเอียดพอที่จะนำไปขึ้นรูปได้ ขนาดของผงถ่านที่ใช้ขึ้นอยู่กับชนิดของถ่าน และวิธีการทำผงถ่านให้เป็นผง วิธีการบดย่อยสามารถทำได้หลายวิธีทั้งการใช้เครื่องบดเครื่องสับ และเครื่องปั่นวัสดุ ด้วยเป็นระยะเริ่มต้นของการสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบทางคณะผู้วิจัยจึงใช้การบดด้วยมือโดยใช้ครกและสากเป็นอุปกรณ์ ซึ่งใช้แรงงานมากและใช้เวลานาน ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การบดย่อย

การผสมตัวประสาน ประกอบด้วย แป้งมันสำปะหลังกับน้ำ อัตราส่วนขึ้นอยู่กับว่า จะให้มีการจับตัวเป็นก้อนมากน้อยเพียงใด นำไปตั้งไฟให้ละลายเข้ากันคนเรื่อย ๆ จนเหนียว รอให้เย็นตัวลง แล้วนำตัวประสานมาคนผสมกับเปลือกโกโก้เผาที่บดละเอียดแล้วจนเป็นเนื้อเดียวกัน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การผสมตัวประสาน

การอัดแท่ง ใช้วิธีการมือปั้นหรืออัดในท่อพีวีซี การอัดส่วนผสมให้เป็นแท่งนั้นขนาดและรูปร่างจะขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการใช้งาน และความต้องการของผู้ใช้ แต่แรงอัดด้วยวิธีนี้จะน้อย การผลิตถ่านอัดแท่งจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรจำเป็นต้องมีการลดขนาดเพื่อเพิ่มความหนาแน่น และให้ได้รูปร่างที่เหมาะสม เป็นการเพิ่มค่าความร้อนต่อปริมาตรของวัตถุดิบให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด เข้ากระบวนการอัดแท่งด้วยวิธีการอัดเย็น เป็นการอัดวัสดุที่เผาเป็นถ่านมาแล้ว เหมาะกับวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรที่มีขนาดใหญ่ เช่น เปลือกโกโก้ คุณสมบัติของถ่านอัดแท่งด้วยวิธีนี้เมื่อนำมาใช้จะมีควันน้อยลงและความชื้นลดลงด้วย รวมถึงมีค่าความร้อนสูงขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอัตราส่วนผสมของวัสดุและตัวประสาน โดยทั่วไปอัตราส่วนผสมที่เหมาะสม คือ ผงถ่าน 1,000 กรัม : แป้งมัน 50 - 60 กรัม : น้ำ 300 - 500 มิลลิลิตร หรือ 1 : 0.05 : 0.3 - 0.5 (โดยน้ำหนัก) หากถ่านที่อัดแท่งแล้ว

ยังมีความชื้นอยู่ให้นำไปตากแดด 3 - 4 วัน วัดค่าความชื้นได้ร้อยละ 5 (ไม่ควรเกินร้อยละ 8) จึงนำมาใช้งานได้ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ตัวอย่างถ่านอัดแท่งจากเปลือกโกโก้

การสร้างตราสินค้า

1. ชื่อผลิตภัณฑ์: ถ่านอัดแท่ง VIPHA COCOA (วิภา โกโก้) เพื่อแสดงถึงแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี
2. ตราผลิตภัณฑ์: สื่อสารถึงภาพเปลือกโกโก้ที่เผาแล้วนำไปทำถ่านอัดแท่ง
3. สโลแกน: หอมโกโก้ ปลอดภัย ไร้ควัน เป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นและมีความแตกต่างกับที่อื่น เพราะถ่านจะมีกลิ่นหอมของโกโก้เจือปนเล็กน้อย มีความปลอดภัย และมีควันน้อย
4. การใช้สี: สีที่ใช้ออกแบบตัวอักษรสะท้อนมาจากโทนสีน้ำตาล - แดงของช็อกโกแลต อยู่ในกรอบวงกลมง่ายต่อการจดจำและสามารถสื่อสารทางการตลาดได้ดี ผลจากการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลอัตลักษณ์ของกลุ่มวิสาหกิจ จุดเด่นของชุมชน และแนวคิดด้านการออกแบบมาพัฒนาตราสินค้า โดยได้ร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจทำการออกแบบที่ตรงความต้องการมากที่สุด ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ตราสินค้าถ่านอัดแท่ง VIPHA COCOA (วิภา โกโก้)

การทดสอบผลิตภัณฑ์

นักวิจัยและกลุ่มวิสาหกิจได้ถ่านอัดแท่งพร้อมใช้งาน จึงได้นำไปให้ตัวแทนสมาชิกกลุ่มได้นำไปใช้จริงพบว่า ตัวถ่านมีกลิ่นโกโก้อ่อน ๆ ผสมอยู่ สามารถให้ความร้อนได้ดี มีความปลอดภัย เพราะผลิตจากวัสดุธรรมชาติ 100% ไม่ผสมสารเคมีใด ๆ และมีควันน้อย วัดค่าความชื้นได้ร้อยละ 5 (ไม่ควรเกินร้อยละ 8) แต่ก็ยังพบข้อจำกัดในเรื่องลักษณะกายภาพของถ่าน การจับตัวเป็นก้อนยังไม่ดีพอ บางส่วนยังมีความร่วน

การปรับปรุงผลิตภัณฑ์

นักวิจัยได้ปรับส่วนผสมของตัวประสานให้มีความเข้มข้นมากขึ้น อัดก้อนแน่นขึ้น นำไปตากแดดนานขึ้นเพื่อให้ถ่านแห้งและจับตัวแน่นและนำมาให้กลุ่มทดสอบการใช้งานจนแน่ใจว่ามีความเหมาะสมมากพอ

การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

เมื่อได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านจนสรุปได้ว่ามีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้งานได้จริง จึงร่วมกันออกแบบตราสินค้า โดยมุ่งเน้นอัตลักษณ์ของกลุ่มวิสาหกิจ และจุดเด่นของถ่านจากเปลือกโกโก้ และร่วมกันคัดเลือก จนได้ชื่อตราถ่านอัดแท่ง “VIPHA COCOA” ภายใต้สโลแกน “หอมโกโก้ ปลอดภัย ไร้ควัน” ใช้อักษรโทนสีน้ำตาล - แดง ที่สื่อสารถึงโกโก้หรือช็อกโกแลตนั่นเอง โดยมีภาพกราฟิกของกองเปลือกโกโก้ที่เผาแล้วประกอบเพื่อสื่อสารเชื่อมโยงเรื่องราวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมเบอร์โทรศัพท์ของประธานกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อเป็นช่องทางการติดต่อในอนาคต สำหรับบรรจุภัณฑ์ในระยะแรกใช้เป็นถุงซิปล็อคเพื่อกันความชื้น สะดวกในการเก็บรักษาและใช้งาน ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 บรรจุภัณฑ์ถ่านอัดแท่ง VIPHA COCOA (วิภา โกโก้)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก สวนยางพารา สวนปาล์ม และสวนโกโก้ นอกเหนือจากนั้นมีอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และอื่น ๆ เกษตรกรจำนวนมากหันมาปลูกโกโก้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผลผลิตโกโก้เพิ่มขึ้นในตลาด อีกทั้งทางกลุ่มวิสาหกิจได้นำโกโก้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มในหลายรูปแบบ การนำผลโกโก้มาผ่าเอาเมล็ดไปเข้าสู่กระบวนการ

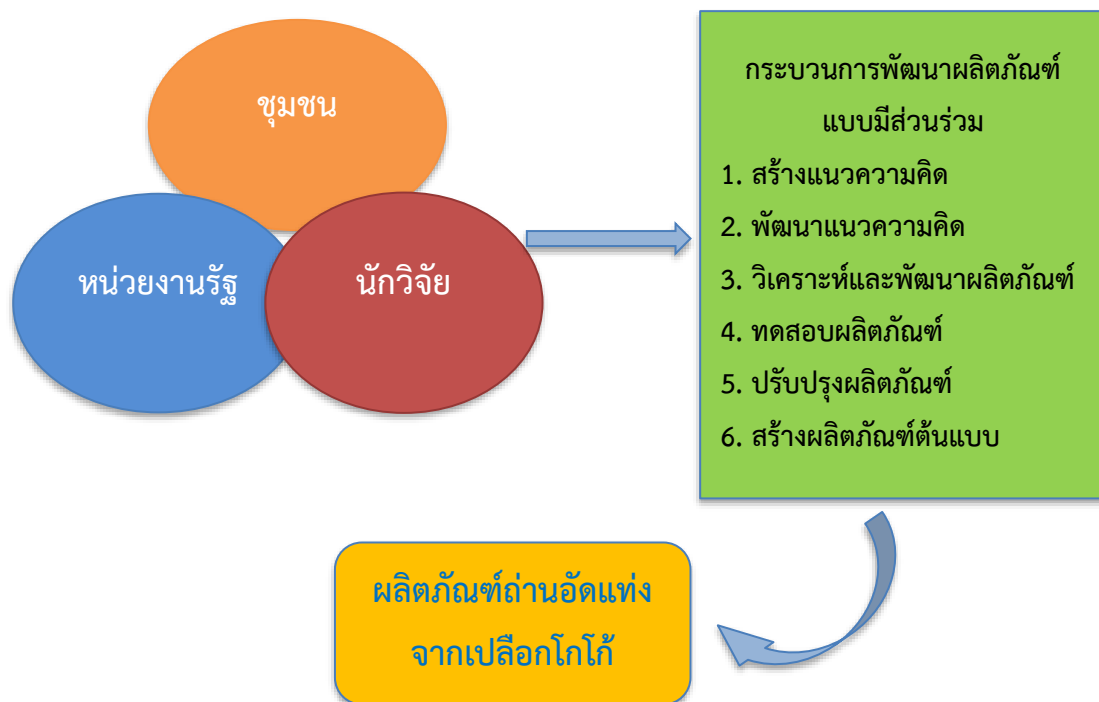
ผลิตนั้น จะก่อขยะที่เป็นเปลือกโกโก้มากกว่า 30,000 กิโลกรัมต่อปี และมักถูกทิ้งไว้ให้ย่อยสลายโดยไม่ได้รับการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม จึงนำมาสู่แนวคิดที่จะแปรรูปวัสดุเศษเหลือทางการเกษตรให้กลายเป็นถ่านอัดแท่งหรือเป็นก้อนเชื้อเพลิงพร้อมใช้ เพื่อใช้ในครัวเรือน ร้านอาหารท้องถิ่น ช่วยลดปริมาณขยะ ลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อแก๊สหุงต้มที่มีแนวโน้มราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง สร้างแนวทางอาชีพ รายได้ในชุมชน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจจะมีความรู้ในการแปรรูปที่ควบคู่ไปกับการปลูกโกโก้ เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มากขึ้นจากต้นน้ำไปสู่ปลายน้ำ สร้างโอกาสให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ตลอดจนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน จากผลการวิจัยอภิปรายผลได้ว่า มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปรีศนา เพียรจริง และคณะ, รัฐ ชมพูพาน และคณะ ผลการศึกษาทั้ง 2 ฉบับ พบว่า ต้องการให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองได้ และลดต้นทุนโดยการนำผลผลิตเหลือใช้ทางการเกษตรมาสร้างรายได้ มีการพัฒนาเปลือกส้มโอแห้งให้เป็นวัตถุดิบในการผลิต และสามารถจัดจำหน่ายได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้มีการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการขายผ่านตลาดออนไลน์ และมีการขยายผลการวิจัยต่อยอดไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานต่อไป มุ่งให้ชุมชนมีเศรษฐกิจสีเขียวและลดปริมาณขยะในชุมชนโดยใช้แนวคิดขยะเป็นศูนย์ เป็นการช่วยลดปริมาณของขยะสิ่งของเหลือใช้ให้น่ามากกลับมาใช้ประโยชน์ได้และใช้ศาสตร์ทางด้านการพัฒนาอาชีพ ทางด้านคหกรรมศาสตร์ให้เกิดประโยชน์กับสังคม (ปรีศนา เพียรจริง และคณะ, 2566); (รัฐ ชมพูพาน และคณะ, 2563) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อติศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ พบว่า โมเดลเศรษฐกิจ BCG ตามหลักของเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การใช้ทรัพยากรทางการเกษตรอย่างเต็มประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ช่วยลดปัญหามลพิษ ลดขยะหรือของเสียในฟาร์มเป็นศูนย์ (Zero Waste) ได้แก่ การนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์/ลดขยะ การเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเป็นพลังงาน และการส่งเสริมด้านการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์แปรรูปวัสดุเหลือใช้ (อติศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ, 2566)

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งได้เก็บข้อมูลเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งและตราสินค้าให้สะท้อนอัตลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจและชุมชน โดยในการเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และตราสินค้า ได้มีการสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชนและประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นักวิชาการเกษตร สมาชิกกลุ่ม และตัวแทนกลุ่มที่ใช้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยมีกระบวนการ ดังนี้ 1) การสร้างแนวความคิด 2) การพัฒนาแนวความคิด มีความต้องการแปรรูปเปลือกโกโก้ให้เป็นถ่านอัดแท่ง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในครัวเรือน ชุมชน และเพื่อการค้าในอนาคต และ 3) การวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของเปลือกโกโก้ ที่นำมาแปรรูปเป็นถ่านอัดแท่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Srirachya, N. et al. กล่าวว่า เปลือกโกโก้ที่ปลูกในจังหวัด สุราษฎร์ธานี มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ เช่น การผลิตถ่านอัดแท่ง ถ่านดูดซับกลิ่น และถ่านดูดซับสารเคมีหรือสีย้อม ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรและสร้างประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม (Srirachya, N. et al., 2024) นอกจากนี้ ผลการวิจัยขั้นตอนการผสมตัวประสาน มีความสอดคล้องกับ รอกีเยาะ สา และฮาลีมาะ ฮูตู สรุปว่า ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเหลือใช้ทางเกษตรในท้องถิ่นที่มีปริมาณน้ำที่เหมาะสมที่สุดที่อัตราส่วนของน้ำต่อแป้งมันสำปะหลัง เท่ากับ 2 โดยน้ำหนัก เนื่องจากมีความสามารถในการขึ้นรูปได้ดี โดยที่ผิว

ของถ่านจะมีความเรียบไม่แตกร้าวและสามารถยึดเกาะระหว่างกันได้ดีกว่าและเมื่อเปรียบเทียบกับสมบัติทางกายภาพสามารถนำถ่านอัดแท่งนี้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบกาต่าง ๆ ได้ในครัวเรือน (รอกีเยาะ สา และฮาสิเมาะ ฮูลู, 2554) และด้านคุณสมบัติของถ่าน วุฒิ สุขเจริญ และคณะ ได้ศึกษาว่า ถ่านอัดแท่งควรมีคุณสมบัติที่มีความเหมาะสม 4 ประการ คือ ให้ความร้อนนาน ไม่แตกตัว มีกลิ่นหอม และไม่มีสารพิษเจือปน (วุฒิ สุขเจริญ และคณะ, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการแปรรูปเปลือกโกโก้เป็นถ่านอัดแท่ง ถ่านดูดซับกลิ่น และถ่านดูดซับสารเคมีหรือสีย้อม ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรและสร้างประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชนและการค้า มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และนักวิจัย เพื่อให้เกิดกระบวนการจากต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ คือ ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ ร่วมตัดสินใจ ร่วมประเมิน และร่วมใช้ประโยชน์ 2) การสร้างกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน และ 3) เกิดผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากเปลือกโกโก้ต้นแบบ ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากเปลือกโกโก้แบบมีส่วนร่วม

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ทำสวนยางพารา สวนปาล์ม และสวนโกโก้ ซึ่งเกษตรกรจำนวนมากหันมาปลูกโกโก้

เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะมีตลาดรองรับ ก่อให้เกิดผลผลิตโกโก้ที่เพิ่มขึ้นในตลาด ทางกลุ่มวิสาหกิจได้รับซื้อและนำมาแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มในหลายรูปแบบ เช่น เมล็ดโกโก้แห้ง นิบส์โกโก้ ช็อกโกแลต ผงโกโก้ สำหรับชงดื่ม ไวน์โกโก้ และผลิตภัณฑ์อาหารอื่น ๆ กระบวนการแปรรูปโกโก้ทั่วไปเริ่มจากการนำฝักโกโก้สดมาแยกเปลือกด้านนอกออกเพื่อเก็บเมล็ดโกโก้ จากนั้นเมล็ดจะเข้าสู่กระบวนการหมักและการทำแห้ง เพื่อเตรียมสำหรับการผลิตต่อไป กลุ่มวิสาหกิจมีการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรเดือนละ 2 ครั้ง มีปริมาณมากกว่า 3,000 - 5,000 กิโลกรัมต่อเดือน ทุก ๆ 1 ตัน ของเมล็ดโกโก้ จะก่อกองที่เป็นเปลือกโกโก้ถึง 3 - 4 ตัน และมักถูกทิ้งไว้ให้ย่อยสลายโดยไม่ได้รับการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม จึงมีแนวคิดร่วมกันในการแปรรูปเปลือกโกโก้ให้กลายเป็นถ่านอัดแท่ง เพื่อใช้ในครัวเรือน ร้านอาหารท้องถิ่น ช่วยลดปริมาณขยะ ลดค่าใช้จ่ายการซื้อแก๊สหุงต้ม สร้างแนวทางอาชีพ รายได้ในชุมชน สร้างองค์ความรู้ให้สมาชิก เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มากขึ้นจากต้นน้ำไปสู่ปลายน้ำ ให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนตลอดจนการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เกิดขึ้นในชุมชน กระบวนการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเศษเหลือเปลือกโกโก้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโกโก้วิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังนี้ ขั้นตอนแรก การสร้างแนวความคิด จากข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนา ทั้งนี้วิชาการเกษตรอำเภอวิภาวดี ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ และคณะนักวิจัย ทุกภาคส่วนมีแนวความคิดสอดคล้องกัน คือ ต้องการหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากเปลือกโกโก้เหลือทิ้งให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เมื่อได้ทำการรวบรวมข้อมูลระดมสมอง วิเคราะห์ปัญหา เขียนรายการปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่า การใช้ประโยชน์จากเปลือกโกโก้แต่เดิมนั้นมีหลายวิธี เช่น ใช้เป็นปุ๋ยในสวนปาล์ม ใช้เป็นอาหารสัตว์ ใช้ทำสีย้อมผ้า ตากแห้งเพื่อนำมาเป็นถ่าน แต่ก็ยังมีปริมาณเปลือกโกโก้เหลือทิ้งอีกจำนวนมาก จึงนำมาสู่ขั้นถัดมา การพัฒนาแนวความคิด เมื่อได้ถอดบทเรียนร่วมกันจึงได้แนวคิดว่ามีความต้องการแปรรูปเปลือกโกโก้ให้เป็นถ่านอัดแท่ง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในครัวเรือน ชุมชน และเพื่อการค้าในอนาคต ขั้นต่อมา การวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ เริ่มจากการผ่าเปลือก เมื่อกลุ่มรับซื้อผลผลิตโกโก้จากเกษตรกรมาแล้ว จะนำมาผ่าเปลือกแยกเอาเมล็ดออก จากนั้นนำเข้าสู่การตากแห้ง/การอบแห้ง หากตากแห้งจะใช้เวลาประมาณ 7 วัน ในที่โล่งแจ้งแสงส่องถึง ต้องตากกระจายบนลานปูนกว้าง ๆ หรือภาชนะพลาสติกรองรับ ส่วนการอบแห้งจะใช้ตู้อบลมร้อน วางแบ่งเป็นชั้น ๆ ไม่ให้เปลือกซ้อนกัน อุณหภูมิประมาณ 60 - 65°C ใช้เวลา 10 - 12 ชั่วโมง การเผา ใช้เวลาในการเผาทั้งสิ้นประมาณ 3 ชั่วโมง 30 นาที อุณหภูมิเฉลี่ยที่ได้จากการเผาเปลือกโกโก้อยู่ที่ 261.1°C ในถังโลหะ 100 ลิตร การบดย่อย สามารถทำได้หลายวิธีทั้งการใช้เครื่องบด เครื่องสับ และเครื่องปั่นวัสดุ ด้วยเป็นระยะเริ่มต้นของการสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบผู้วิจัยจึงใช้วิธีการบดด้วยมือโดยใช้ครกและสากเป็นอุปกรณ์ การผสมตัวประสาน ประกอบด้วย แป้งมันสำปะหลังกับน้ำเปล่า นำไปตั้งไฟให้ละลายเข้ากันคนเรื่อย ๆ จนเหนียว รอให้เย็นตัวลง แล้วนำตัวประสานมาผสมกับเปลือกโกโก้เผาที่บดละเอียดแล้วจนเป็นเนื้อเดียวกัน ใช้อัตราส่วนผสม ผงถ่าน 1,000 กรัม : แป้งมัน 50 - 60 กรัม : น้ำ 300 - 500 มิลลิลิตร หรือ 1 : 0.05 : 0.3 - 0.5 (โดยน้ำหนัก) และการอัดแท่ง ใช้การปั้นด้วยมือหรืออัดในท่อพีวีซี คล้ายวิธีการอัดเย็น จะทำให้มีค้อนน้อยลง และความชื้นลดลงรวมถึงมีค่าความร้อนสูงขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอัตราส่วนผสมของวัสดุและตัวประสาน หากถ่านที่อัดแท่งแล้วยังมีความชื้นอยู่ให้นำไปตากแดด 3 - 4 วัน จึงนำมาใช้งานได้ ขั้นถัดมา การทดสอบผลิตภัณฑ์ เมื่อได้ถ่านอัดแท่งพร้อมใช้งาน จึงนำไปให้ตัวแทนสมาชิกกลุ่มใช้จริง พบว่า ตัวถ่านมีกลิ่นโกโก้อ่อน ๆ ผสมอยู่ สามารถให้ความร้อนได้ดี มีความปลอดภัย และมีค้อนน้อย เหมาะที่จะนำมาใช้ในครัวเรือน แต่ก็ยังพบข้อจำกัดในเรื่องลักษณะกายภาพ

ของก้อนถ่าน การจับตัวเป็นก้อนยังไม่ดีพอ บางส่วนยังมีความร่วน นำมาสู่ขั้นตอนต่อมา การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ นักวิจัยได้ปรับส่วนผสมของตัวประสานให้มีความเข้มข้นมากขึ้น ทำการบดละเอียดขึ้น อัดก้อนแน่นขึ้น นำไปตากแดด นานขึ้น เพื่อให้ก้อนถ่านแห้งและจับตัวแน่นและนำมาให้กลุ่มทดสอบการใช้งานจนแน่ใจว่ามีความเหมาะสมมากพอ ขั้นตอนสุดท้าย การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เมื่อได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านจนสรุปได้ว่ามีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้งานได้ดี จึงร่วมกันออกแบบตราสินค้า โดยมุ่งเน้นอัตลักษณ์ของกลุ่มวิสาหกิจ และจุดเด่นของถ่านจากเปลือก โกโก้ และร่วมกันคัดเลือก จนได้ชื่อตราถ่านอัดแท่ง “VIPHA COCOA” ภายใต้สโลแกน “หอมโกโก้ ปลอดภัย ไร้ควัน” ใช้อักษรโทนสีน้ำตาล - แดง ที่สื่อสารถึงโกโก้หรือช็อกโกแลตนั่นเอง โดยมีภาพกราฟฟิกกองเปลือกโกโก้ ที่เผาแล้วมาประกอบเพื่อสื่อสารเชื่อมโยงเรื่องราวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมเบอร์โทรศัพท์ของประธานกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อเป็นช่องทางการติดต่อในอนาคต สำหรับบรรจุภัณฑ์ในระยะแรกใช้เป็นถุงซิปล็อคเพื่อป้องกันความชื้น สะดวก ในการเก็บรักษาและใช้งาน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น พาณิชย์จังหวัด สำนักงาน เกษตรจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด หรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อจัดหา เครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิตถ่านอัดแท่งให้กับกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อให้สมาชิกได้พึ่งพาตนเองและพัฒนาไปสู่การ สร้างอาชีพและรายได้ 2) กลุ่มวิสาหกิจควรมีการเรียนรู้การใช้สื่อดิจิทัลในการทำตลาดออนไลน์ เพื่อสร้างการรับรู้ และพัฒนาไปสู่ช่องทางการจัดจำหน่ายได้กว้างขึ้น 3) สามารถนำแนวทางการแก้ปัญหาไปใช้กับกลุ่มวิสาหกิจอื่น ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเศษเหลือทางการเกษตร และ 4) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนอย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ปีงบประมาณ 2568 ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่สนับสนุนโอกาสในการทำงานวิจัยจน สำเร็จลุล่วง

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2562). การบริหารจัดการตนเองของชุมชนและพื้นที่. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- ปริศนา เพียรจริง และคณะ. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ก้อนถ่านดุกกลินจากผลจาก. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 18(2), 14-29.
- รอกีเยาะ สา และฮาตีเมาะ ฮูลู. (2554). ถ่านอัดแท่งจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัย ราชภัฏยะลา.
- รัฐ ชมพูพาน และคณะ. (2563). การพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากไวน์เหลือทิ้งเพื่อสร้างรายได้ให้กับ ชุมชนในจังหวัดปทุมธานี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วุฒิ สุขเจริญ และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ่านอัดแท่งจากพื้นฐานของคุณค่าที่ส่งมอบให้ลูกค้า. วารสารศรีวนาลัยวิจัย, 13(1), 1-13

- สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. (2563). รายงานผลงานวิจัยและพัฒนา. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2567
จาก <https://www.doa.go.th/hort/wp-content/uploads/2020/12pdf>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2564). สถิติการนำเข้าช็อกโกแลต ปี 2560-2563. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2567
จาก <https://oae.go.th/home/article/412>
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13
พ.ศ. 2566 - 2570. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/the-thirteenth-plan-2023-2027/>
- สุรางค์ จันทวานิช. (2556). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ. (2566). นโยบายการเกษตรเพื่อรองรับ BCG. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์.
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 18 กันยายน 2568 จาก https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2023/11/2023_03
- Srirachya, N. et al. (2024). Characterization of Cocoa Waste Husks Charcoal from Suratthani, Thailand as Potential Sources of High-Valued Products. *Key Engineering Materials*, 987(2024), 55-60.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง*
CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF DIGITAL TECHNOLOGY COMPETENCY
FOR STUDENT TEACHERS IN CENTRAL RAJABHAT UNIVERSITIES

วารานิชฐ์ ธนชัยวรพันธ์, สุวิทย์ ฝ้ายสงค์*

Waranit Thanachaiworaphan, Suwit Faisong*

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University Under the Royal Patronage, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: Suwit.fai@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาครูในมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง และเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นักศึกษา ชั้นปีที่ 1 - 4 คณะครุศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง จำนวน 400 คน โดยกำหนดตามตารางของ Krejcie และ Morgan สำหรับขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมจากการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งตามสัดส่วนของนักศึกษาแต่ละมหาวิทยาลัย จากนั้นใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ภายในแต่ละชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.97 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ผลการวิจัยพบว่าสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูง โดยค่ามัชฌิมเลขคณิตของตัวแปรสังเกตได้อยู่ระหว่าง 4.14 ถึง 4.27 มีค่าเฉลี่ยรวม 4.20 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.85 โดยสมรรถนะด้านการรู้ดิจิทัล การใช้ดิจิทัล การแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล และการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ผลการวิเคราะห์ CFA พบว่า โมเดลที่มีตัวแปรแฝง 4 ตัว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดล ดังนี้: CMIN/DF = 0.75, $p = 0.47$, CFI = 1.00, GFI = 0.99, AGFI = 0.99, RMSEA = 0.00 และ RMR = 0.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ผลลัพธ์ยืนยันความตรงเชิงโครงสร้างของกรอบสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูในมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง, สมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล, สมรรถนะสำหรับนักศึกษาครู

Abstract

This study aimed to analyze the confirmatory factors of digital technology competency among student teachers in Central Regional Rajabhat Universities and to examine the model's consistency with empirical data. The sample comprised 400 first- to fourth-year students from the Faculty of Education across Central Regional Rajabhat Universities, determined using Krejcie and Morgan's table for appropriate sample size. The sampling method employed Stratified Random Sampling based on the proportion of students from each university, followed by simple random sampling within each stratum. The research instrument was a 5-point Likert scale questionnaire with a reliability coefficient of 0.97. Statistical analyses included percentage, mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis (CFA). The research findings revealed that digital technology competency, both overall and by dimension, was at a high level, with arithmetic means of observed variables ranging from 4.14 to 4.27, an overall mean of 4.20, and a standard deviation of 0.85. The competencies in digital literacy, digital usage, problem-solving with digital tools, and digital adaptation and awareness were all rated at high levels. The CFA results indicated that the model with four latent variables consistency with the empirical data, with model fit indices as follows: CMIN/DF = 0.75, $p = 0.47$, CFI = 1.00, GFI = 0.99, AGFI = 0.99, RMSEA = 0.00, and RMR = 0.00, all meeting acceptable criteria. These results confirm the structural validity of the digital technology competency framework for student teachers in Central Regional Rajabhat Universities.

Keywords: Central Rajabhat Universities, Digital Technology Competency, Competency for Student Teachers

บทนำ

การศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านครุศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการผลิตบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและสร้างบุคลากรคุณภาพให้กับประเทศชาติ จุฬารัตน์ บุชงก์ กล่าวว่า ในปัจจุบันความต้องการครูและบุคลากรการศึกษาที่มีความสามารถในการสอนและจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัยและมีคุณภาพมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของประเทศ ซึ่งเน้นการพัฒนาแนวคิดและวิธีการสอนที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัลและโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (จุฬารัตน์ บุชงก์, 2567) สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กล่าวถึงสมรรถนะดิจิทัลถือเป็นหนึ่งในเก้าสมรรถนะที่สำคัญของทักษะในศตวรรษที่ 21 และได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้กำหนดสมรรถนะดิจิทัลสำหรับคุณวุฒิปริญญาตรีเพื่อให้สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่สะท้อนความจำเป็นในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติเพื่อรับมือกับความท้าทายของโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งการปฏิวัติดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ราชกิจจานุเบกษา กล่าวถึงการศึกษาวิชาชีพครูมีกรอบมาตรฐานวิชาชีพตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 โดยระบุให้เน้นนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารการศึกษาและการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่นักศึกษาครูต้องเรียนรู้และนำไปใช้ในการฝึกประสบการณ์ทางวิชาชีพระหว่างเรียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) สอดคล้องกับ ภัทรพร เยาวรัตน์ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่สนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูโดยมีเป้าหมายเพื่อผลิตครูให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาด (ภัทรพร เยาวรัตน์, 2565)

มหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันผลิตบัณฑิตครูที่มีคุณภาพได้กำหนดการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นหนึ่งใน 17 สมรรถนะบัณฑิตครูในรูปแบบ PTRU Model โดยให้ความหมายว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลายเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและนำ AI มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในศาสตร์ของตนเองได้ สมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับการสอนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ นัทธีรัตน์ พิระพันธุ์ และคณะ, สุปรียา ไตรยะพันธ์ และรชฏ สุวรรณภูฏ, ภัทรพร เยาวรัตน์ พบว่า ครูจำนวนมากยังขาดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เพียงพอต่อการใช้งานในเชิงวิชาชีพ โดยปัญหาที่พบ ประกอบด้วย ครูมีพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีแตกต่างกัน มีความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการวัดและประเมินผลน้อย และขาดความเข้าใจในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสอน (นัทธีรัตน์ พิระพันธุ์ และคณะ, 2560); (สุปรียา ไตรยะพันธ์ และรชฏ สุวรรณภูฏ, 2565); (ภัทรพร เยาวรัตน์, 2565) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู จะช่วยพัฒนาความสามารถของนักศึกษาครูได้ตรงตามทักษะในศตวรรษที่ 21

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยในการระบุปัจจัยที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรสำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง การวิจัยนี้จะช่วยให้สถาบันการศึกษามีข้อมูลที่ชัดเจนในการออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน อีกทั้งยังช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางในการพัฒนานักศึกษาครูให้พร้อมในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการศึกษาและการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง กับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อทดสอบ

ความสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ในการวัดสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู
วิธีการดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย ขั้นตอนสำคัญที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงสำรวจด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัดสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ได้จากการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 - 4 คณะครุศาสตร์ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง ซึ่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 1,254 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จำนวน 971 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 991 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 1,519 คน และมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จำนวน 723 คน รวมทั้งสิ้น 5,458 คน

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางขนาดประชากรที่เหมาะสมของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. ที่ความคลาดเคลื่อน 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 359 คน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามข้อเสนอแนะของ Hair, J. F. et al. ที่ต้องใช้ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์ (Hair, J. F. et al., 1998) และเพื่อป้องกันแบบสอบถามที่ได้ข้อมูลกลับมาไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงปรับขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 400 คน

การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งตามสัดส่วนของนักศึกษาแต่ละมหาวิทยาลัย จากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ภายในแต่ละชั้นภูมิ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ได้ทบทวนจากแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนหลัก

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักศึกษา ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับชั้นปี สาขาวิชา และมหาวิทยาลัย โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 ข้อ แบ่งออกเป็นสี่ด้าน คือ สมรรถนะการรู้ดิจิทัล 8 ข้อ สมรรถนะการใช้ดิจิทัล 8 ข้อ สมรรถนะการแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล 7 ข้อ และสมรรถนะการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล 7 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับแบ่งเป็นมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยกำหนดค่าคะแนนแทนระดับคุณลักษณะของตัวแปรตั้งแต่ 5 คะแนนสำหรับมากที่สุด จนถึง 1 คะแนนสำหรับน้อยที่สุด

การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ

กระบวนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือดำเนินการตามขั้นตอนที่เป็นระบบ เริ่มจากการศึกษาทฤษฎี เอกสาร บทความ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ จากนั้นศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสอบถาม

ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือของ ศิริชัย กาญจนวาสี เริ่มจากการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยนำเครื่องมือไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความครอบคลุมของคำถาม และ ความเป็นปรนัย พิจารณาความชัดเจนของภาษาและข้อคำถาม รวมทั้งตรวจสอบว่าข้อคำถามแต่ละข้อเป็นตัวแทน พฤติกรรมที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามรายข้อกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ วัด (IOC) และเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2556)

การทดลองใช้เครื่องมือดำเนินการกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความ เที่ยงแบบวัดความสอดคล้องภายในตามสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคมีค่าเท่ากับ 0.975 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการเสนอโครงการเพื่อขอรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรม สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้รับการ อนุมัติเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2568 หมายเลขการรับรอง COA NO. 0021/2568 REC NO. 0092/2567

ขั้นตอนต่อมาเป็นการประสานงานกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลางเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย กับนักศึกษาและประสานงานกับอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์แต่ละมหาวิทยาลัยเพื่อขอเก็บข้อมูลวิจัยกับนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 - 4

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Microsoft Forms กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยสร้างกลุ่มไลน์เฉพาะสำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยและส่งบาร์โค้ดสองมิติให้กับมหาวิทยาลัย ราชภัฏกลุ่มภาคกลางที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง หลังจากนั้นทำการตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนในการตอบ ข้อมูลในแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็นสามขั้นตอนหลัก

- ขั้นแรกเป็นการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือด้วยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและการวิเคราะห์ หาค่าความเชื่อมั่นด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค
- ขั้นที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยวิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้นของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง กับภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ความถี่และร้อยละ และวิเคราะห์ตัวแปรสังเกตได้โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ และค่าความโด่ง เพื่อดูลักษณะการแจกแจงของตัวแปร

- ขั้นสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง โดยวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโดยใช้โปรแกรมทางสถิติที่เหมาะสม เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง และ 2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์เสนอเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง

1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 1 - 4 ที่กำหนดไว้ จำนวนทั้งสิ้น 400 คน ในการตอบแบบสอบถาม และมีกลุ่มตัวอย่างตอบกลับข้อมูลแบบสอบถาม จำนวน 462 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	48	10.39
หญิง	392	84.84
LGBTQ	22	4.77
รวม	462	100.00

จากตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 462 คน (ร้อยละ 100) โดยจำแนกเป็นเพศชาย จำนวน 48 คน (ร้อยละ 10.39) เพศหญิง จำนวน 392 คน (ร้อยละ 84.84) และ LGBTQ จำนวน 22 คน (ร้อยละ 4.77)

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

ระดับชั้นปี	จำนวน	ร้อยละ
ระดับชั้นปี 1	160	34.64
ระดับชั้นปี 2	124	26.84
ระดับชั้นปี 3	92	19.91
ระดับชั้นปี 4	86	18.61
รวม	462	100.00

จากตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับชั้นปี พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 462 คน (ร้อยละ 100) โดยจำแนกเป็นระดับชั้นปี 1 จำนวน 160 คน (ร้อยละ 34.64) ระดับชั้นปี 2 จำนวน 124 คน (ร้อยละ 26.84) ระดับชั้นปี 3 จำนวน 92 คน (ร้อยละ 19.91) และระดับชั้นปี 4 จำนวน 86 คน (ร้อยละ 18.61)

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาขาวิชา

สาขาวิชา	จำนวน	ร้อยละ
การศึกษาปฐมวัย	187	40.48
การประถมศึกษา	42	9.20
วิทยาศาสตร์/วิทยาศาสตร์ทั่วไป	30	6.50
การสอนภาษาอังกฤษ/ภาษาอังกฤษ	68	14.71
การสอนภาษาไทย/ภาษาไทย	60	13.00
การสอนสังคมศึกษา/สังคมศึกษา	16	3.50
การสอนภาษาจีน/ภาษาจีน	12	2.60
คณิตศาสตร์	30	6.50
คอมพิวเตอร์ศึกษา	1	0.21
จิตวิทยา/จิตวิทยาและการแนะแนว	6	1.30
สาขาวิชาอื่น ๆ	10	2.00
รวม	462	100.00

จากตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาขาวิชา พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 462 คน (ร้อยละ 100) โดยจำแนกเป็นสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย จำนวน 187 คน (ร้อยละ 40.48) การประถมศึกษา จำนวน 42 คน (ร้อยละ 9.20) วิทยาศาสตร์/วิทยาศาสตร์ทั่วไป จำนวน 30 คน (ร้อยละ 6.50) การสอนภาษาอังกฤษ/ภาษาอังกฤษ จำนวน 68 คน (ร้อยละ 14.71) การสอนภาษาไทย/ภาษาไทย จำนวน 60 คน (ร้อยละ 13.00) การสอนสังคมศึกษา/สังคมศึกษา จำนวน 16 คน (ร้อยละ 3.50) การสอนภาษาจีน/ภาษาจีน จำนวน 12 คน (ร้อยละ 2.60) คณิตศาสตร์ จำนวน 30 คน (ร้อยละ 6.50) คอมพิวเตอร์ศึกษา จำนวน 1 คน (ร้อยละ 0.21) จิตวิทยา/จิตวิทยาและการแนะแนว จำนวน 6 คน (ร้อยละ 1.30) และสาขาวิชาอื่น ๆ จำนวน 9 คน (ร้อยละ 2.00)

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามมหาวิทยาลัย

สาขาวิชา	จำนวน	ร้อยละ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์	96	20.78
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์	75	16.24
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	84	18.18
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	112	24.24
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	95	20.56
รวม	462	100.00

จากตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามมหาวิทยาลัย พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 462 คน (ร้อยละ 100) โดยจำแนกเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 96 คน (ร้อยละ 20.78) มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จำนวน 75 คน (ร้อยละ 16.24) มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา จำนวน 84 คน (ร้อยละ 18.18) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 112 คน (ร้อยละ 24.24) และมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จำนวน 95 คน (ร้อยละ 20.56)

1.2 ระดับสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของสมรรถนะ 4 ด้าน แสดงใน ตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ และค่าความโด่งของ สมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง ภาพรวมและรายด้าน

สมรรถนะ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	C.V.	Sk	Ku	ระดับ
การรู้ดิจิทัล (Literacy)	4.23	0.83	19.65	-0.77	-0.08	มากที่สุด
การใช้ดิจิทัล (Digital)	4.14	0.90	21.63	-0.76	0.02	มาก
การแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล (Problem)	4.14	0.86	20.66	-0.64	-0.22	มาก
การปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล (Adaptability)	4.27	0.82	19.24	-0.78	-0.28	มากที่สุด
รวม	4.20	0.85	20.36	-0.75	-0.10	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 สมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง โดยรวมและรายด้าน ปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยของตัวแปรสังเกตได้ มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.14 - 4.27 ด้าน Literacy มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 อยู่ในระดับมากที่สุด มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83 มีค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย 19.65% เมื่อพิจารณาค่าความเบ้ พบว่า เป็นค่าลบ ($Sk = -0.77$) แสดงว่าข้อมูลมีการกระจายในลักษณะเบ้ซ้าย คือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย และค่าความโด่ง ($Ku = -0.08$) ใกล้เคียงศูนย์ แสดงว่ารูปร่าง การกระจายของข้อมูลมีลักษณะใกล้เคียงโค้งปกติ ด้าน Digital มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 อยู่ในระดับมาก ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน 0.90 ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย 21.63% มีค่าความเบ้เท่ากับ -0.76 และค่าความโด่งเท่ากับ 0.02 ซึ่ง แสดงให้เห็นว่าการกระจายตัวของข้อมูลเบ้ไปทางด้านซ้ายเล็กน้อย และมีลักษณะกระจายตัวใกล้เคียงโค้งปกติ ด้าน Problem มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 อยู่ในระดับมาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.86 ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย 20.66% มีค่าความเบ้เท่ากับ -0.64 และค่าความโด่งเท่ากับ -0.22 แสดงว่าข้อมูลมีการกระจายตัวเบ้ซ้ายเล็กน้อย และกระจายตัวกว้างกว่าโค้งปกติเล็กน้อย และด้าน Adaptability มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.82 ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย 19.24% มีค่าความเบ้เท่ากับ -0.78 และค่าความโด่ง เท่ากับ -0.28 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลมีแนวโน้มเบ้ซ้าย และกระจายตัวกว้างกว่าปกติเล็กน้อย

การกระจาย 20.36% ค่าความเบ้โดยรวม ($Sk = -0.75$) แสดงให้เห็นว่าข้อมูลมีการกระจายตัว ในลักษณะเบ้ซ้าย ซึ่งหมายความว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย ค่าความโด่งโดยรวม ($Ku = -0.10$) บ่งชี้ว่าข้อมูลมีการกระจายตัวใกล้เคียงกับโค้งปกติ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีสมรรถนะ

ทั้งในด้าน Literacy, Digital, Problem และ Adaptability อยู่ในระดับที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้าน Literacy และ Adaptability ที่อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ใช้ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม จำนวน 30 ตัวบ่งชี้ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 462 คน สามารถสร้างเป็นโมเดลโครงสร้างตัวแปรของสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง ดังตารางที่ 6

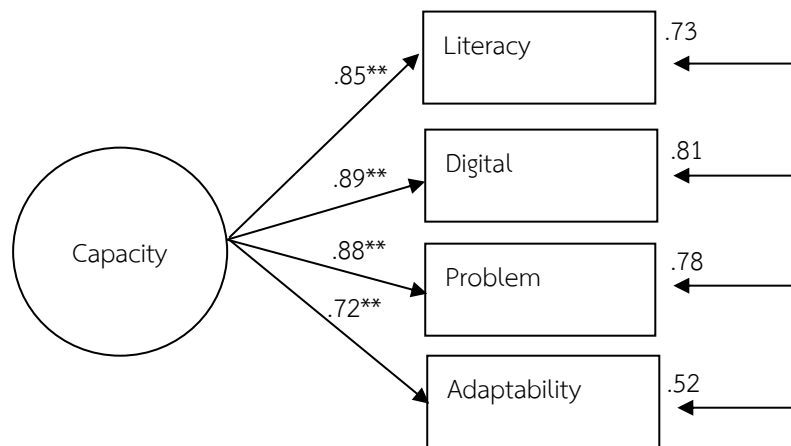
ตารางที่ 6 สมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง ภาพรวมและรายด้าน

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²
	Beta β	b(SE)		
การรู้ดิจิทัล Literacy	0.856	1.000.-	-	.733
การใช้ดิจิทัล Digital	0.898	1.155 (.046)	25.071**	.806
การแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล Problem	0.883	1.144 (.047)	24.480**	.780
การปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล Adaptability	0.721	0.822 (.046)	17.859**	.520

หมายเหตุ: **p < .01

จากตารางที่ 6 สมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง มีจำนวนตัวแปรทั้งหมด 4 ตัวแปร ได้แก่ สมรรถนะที่ 1 สมรรถนะการรู้ดิจิทัล (Literacy) สมรรถนะที่ 2 สมรรถนะการใช้ดิจิทัล (Digital) สมรรถนะที่ 3 สมรรถนะการแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล (Problem) และสมรรถนะที่ 4 สมรรถนะการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล (Adaptability) โดยผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งหมดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Beta; β) ในระดับที่ดี และมีความแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการวิเคราะห์ พบว่า สมรรถนะการใช้ดิจิทัล (Digital) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (β) เท่ากับ .89 ซึ่งเป็นค่าที่สูงที่สุด และมีค่าความผันแปรร่วมกัน (R²) เท่ากับ ร้อยละ 80.6, รองลงมา คือ สมรรถนะการแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล (Problem) มีค่า β เท่ากับ .88 และมีค่าความผันแปรร่วมกัน ร้อยละ 78.0 ตามด้วยสมรรถนะการรู้ดิจิทัล (Literacy) ซึ่งมีค่า β เท่ากับ .85 และมีค่าความผันแปรร่วมกัน ร้อยละ 73.3 และ สมรรถนะการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล (Adaptability) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานต่ำที่สุด คือ β เท่ากับ .72 และมีค่าความผันแปรร่วมกันที่ ร้อยละ 52.0

ภาพที่ 1 สมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู

ค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดล CMIN/DF = 0.75, $p = 0.47$, CFI = 1.00, GFI = 0.99, AGFI = 0.99, RMSEA = 0.00, RMR = 0.00 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง แสดงให้เห็นภาพรวมที่น่าสนใจของความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของสมรรถนะดิจิทัล ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีในบริบทการศึกษาคูของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า โมเดลสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การรู้ดิจิทัล การใช้ดิจิทัล การแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล และการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และกรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการนำแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ด้านนโยบายการสนับสนุนดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาคู ข้อค้นพบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่สมรรถนะการใช้ดิจิทัลมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงที่สุด รองลงมาด้วยการแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล การรู้ดิจิทัล และการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัลตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมษา นวลศรี และกุลชาติ พันธวรกุล ที่พบว่า นักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏมีสมรรถนะดิจิทัลโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง (เมษา นวลศรี และกุลชาติ พันธวรกุล, 2564) และยังสนับสนุนผลการศึกษาของ ภัทรพร เยาวรัตน์ แสดงให้เห็นว่าครูมีความต้องการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลในด้านการใช้เทคโนโลยีเป็นอันดับแรก ความสำคัญของสมรรถนะการใช้ดิจิทัลที่ปรากฏในผลการวิจัยนี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของบทบาทครูในยุคดิจิทัล ซึ่งไม่เพียงแต่ต้องรู้จักใช้เทคโนโลยี แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นในการออกแบบการเรียนรู้ การสร้างสื่อการสอน และการพัฒนาเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ภัทรพร

เยาวรัตน์, 2565) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภกฤต ดิษฐสุวรรณ ที่พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนาสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน (ศุภกฤต ดิษฐสุวรรณ, 2566)

การที่สมรรถนะการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัลมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการพัฒนาทักษะระดับสูงที่ต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ โดยเฉพาะในบริบทที่เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน นักศึกษาครูอาจยังขาดโอกาสในการฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาเชิงระบบ หรือขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสังคม วัฒนธรรม และจริยธรรม ความเชื่อมโยงระหว่างสมรรถนะทั้ง 4 ด้านที่ปรากฏในผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าสมรรถนะดิจิทัลเป็นระบบที่มีความซับซ้อนและต้องการการพัฒนาอย่างบูรณาการ การที่ตัวแปรสังเกตทั้งหมดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานในระดับที่ดีและมีความแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าทุกองค์ประกอบย่อยล้วนมีความสำคัญและมีส่วนสนับสนุนองค์ประกอบหลักของตน สอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO เกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การรู้เท่าทันสื่อ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรับผิดชอบ (UNESCO, 2018)

ผลการวิจัยยังเผยให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลในลักษณะที่สมดุลระหว่างทักษะพื้นฐานและทักษะระดับสูง ในขณะที่นักศึกษาครูมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีพื้นฐาน เช่น การสืบค้นข้อมูล การสื่อสาร และการใช้ซอฟต์แวร์ในระดับที่ดี แต่ยังต้องการการพัฒนาในด้านการคิดเชิงวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาเชิงซับซ้อน รวมถึงการตระหนักรู้เกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีในมิติต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ จุฬารัตน์ บุชงก์ เกี่ยวกับความจำเป็นในการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีแบบบูรณาการ (จุฬารัตน์ บุชงก์, 2567) ความสอดคล้องของผลการวิจัยกับงานศึกษาที่ผ่านมา เช่น งานของ อลงกรณ์ อัสวโสวรรณ และคณะ ที่พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูมีความเป็นพลเมืองดิจิทัลในระดับที่ดี ยืนยันถึงความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลในหลักสูตรครุศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนให้สามารถพัฒนาทักษะระดับสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (อลงกรณ์ อัสวโสวรรณ และคณะ, 2566) โดยสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ภัทราพร เยาวรัตน์, เจนจบ สุขแสงประสิทธิ์ และคณะ ที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง (ภัทราพร เยาวรัตน์, 2565); (เจนจบ สุขแสงประสิทธิ์ และคณะ, 2565)

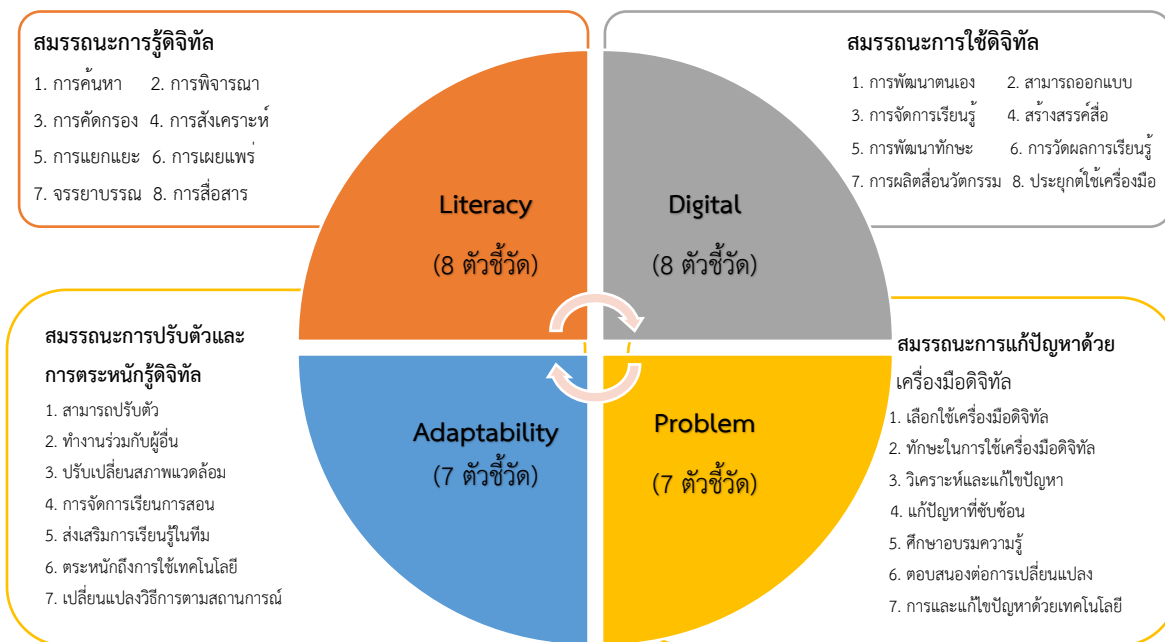
องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง ดังนี้

สมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ของนักศึกษาครู ในมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง

ภาพที่ 2 สมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาครูในมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาครูในมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคกลางครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การรู้ดิจิทัล (Literacy) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital) การแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือดิจิทัล (Problem) และการปรับตัวและการตระหนักรู้ดิจิทัล (Adaptability) ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาคูในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการทักษะดิจิทัลในทุกมิติ ไม่เพียงแต่การใช้เครื่องมือ แต่รวมถึงการพัฒนาความคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการตระหนักรู้เกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสังคมและการศึกษา การทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกลุ่มนักศึกษาครูจากสถาบันอื่น ๆ ที่หลากหลาย และเปรียบเทียบระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ ภายในคณะครุศาสตร์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะเฉพาะกลุ่มอย่างเหมาะสม และ ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อสมรรถนะ เช่น พื้นฐานด้านเทคโนโลยีของนักศึกษา ประสบการณ์การเรียนออนไลน์ และแรงจูงใจในการเรียนรู้เทคโนโลยี เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนแต่ละกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จุฬารัตน์ บุษบก. (2567). สมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครูในยุคการศึกษา

4.0. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.), 6(2), 105-120.

- เจนจบ สุขแสงประสิทธิ์ และคณะ. (2565). ทักษะดิจิทัลของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- นัทธิรัตน์ พิระพันธุ์ และคณะ. (2560). โครงการการพัฒนาเครื่องมือส่งเสริมทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารการศึกษาของครูตามแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ภัทรพร เยาวรัตน์. (2565). การศึกษาสมรรถนะและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1. ใน สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เมษา นวลศรี และกุลชาติ พันธุ์รกุล. (2564). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 49(4), 1-15.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอน พิเศษ 68 ง หน้า 18-19 (20 มีนาคม 2562).
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2556). ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภกฤต ดิษฐสุวรรณ. (2566). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการสุวรรณภูมิ. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(3), 194-214.
- สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). กรอบสมรรถนะด้านดิจิทัล สำหรับพลเมืองไทย. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2567 จาก https://www.onde.go.th/assets/portals/1/files/digital_competence_framework_for_thai_citizens.pdf
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุปรียา ไตรยะขันธ และรชฏ สุวรรณภู. (2565). สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(3), 931-944.
- อลงกรณ์ อัครโสวรรณ และคณะ. (2566). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของความเป็นพลเมืองดิจิทัลสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(4), 117-132.
- Hair, J. F. et al. (1998). Multivariate data analysis. (5th ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- UNESCO. (2018). A global framework of reference on digital literacy skills for indicator 4.4.2. Retrieved July 15, 2024, from <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip51-global-framework-reference-digital-literacy-skills-2018-en.pdf>

อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อ
ประสิทธิผลขององค์การ โดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง *

THE IMPACT OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF BANGKOK METROPOLITAN
EXECUTIVES ON ORGANIZATIONAL EFFECTIVENESS AND
JOB SATISFACTION AS A MEDIATOR

ยุทธกร นาคศรี*, บุญอนันต์ พินัยทรัพย์

Yuttakon Naksri*, Boon-Anan Phinaitrup

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: yuttakon@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์การ และ 2) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์การ โดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง มีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่เป็นข้าราชการกรุงเทพมหานครสามัญประเภทบริหาร ประเภทอำนวยการ ประเภททั่วไประดับอาวุโส และประเภทวิชาการระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 406 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) จากทุกหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร วิธิดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยมีแบบสอบถามมาตรวัดแบบประมาณค่า 5 ระดับ แบบลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลตรงเชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์การ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวได้ว่า ผู้บริหารกรุงเทพมหานครมีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสูงก็จะยิ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลขององค์การของกรุงเทพมหานครในระดับสูงตามไปด้วย และ 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลอ้อมทางบวกถึงประสิทธิผลขององค์การ โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวได้ว่าความพึงพอใจในงานของผู้บริหารกรุงเทพมหานครมีผลมาจากการรับรู้ต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลขององค์การของกรุงเทพมหานคร จากผลการวิจัยนี้จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบบางส่วนที่ทำหน้าที่ส่งเสริม (Complementary Partial Mediator) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อประสิทธิผลขององค์การ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ประสิทธิผลขององค์การ, ความพึงพอใจในงาน, ผู้บริหารกรุงเทพมหานคร

Abstract

The purposes of this research were: 1) To examine the effect of transformational leadership on organizational effectiveness among Bangkok Metropolitan Administration executives, and 2) To investigate the effect of transformational leadership on organizational effectiveness through job satisfaction serving as the mediating variable among Bangkok Metropolitan Administration executives. 406 Bangkok Metropolitan Administration executives who are ordinary Bangkok civil servants at the executive level, director level, senior level of general positions, and over senior professional level of academic positions were the samples of this research. Multi-stage sampling was applied to recruit those samples from all government agencies under the Bangkok Metropolitan Administration. Quantitative method research was adopted, and a questionnaire with a 5-point Likert scale was developed as a research instrument to collect data. For data analysis, structural equation modelling was embraced to test research hypotheses, coupled with descriptive analysis. The results revealed that: 1) Transformational leadership had a direct positive effect on organizational effectiveness at statistical significance of the 0.05 level. It could be said that when the Bangkok Metropolitan Administration executives had a high level of perceived transformational leadership, organizational effectiveness of the Bangkok Metropolitan Administration would be highly affected, and 2) Transformational leadership had a indirect positive effect on organizational effectiveness through a mediating variable of job satisfaction at statistical significance of the 0.05 level. It could be implied that job satisfaction of the Bangkok Metropolitan Administration executives was a result of perceived transformational leadership, which influenced organizational effectiveness. In conclusion, job satisfaction was a mediating variable that could function as a complementary partial mediator of the effect of transformational leadership on organizational effectiveness.

Keywords: Transformational Leadership, Organizational Effectiveness, Job Satisfaction, Bangkok Metropolitan Administration (BMA) Executive

บทนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี องค์กรภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำเนินภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนองค์กร โดยเฉพาะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งเน้นการสร้างวิสัยทัศน์ กระตุ้นแรงบันดาลใจ และส่งเสริมให้บุคลากรมีพฤติกรรมที่เกินกว่าความคาดหวังเดิม (Bass, B. M. & Riggio, R. E., 2006) การที่ผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงมีนัยสำคัญต่อการส่งเสริมการทำงานเชิงบูรณาการ การสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม

(Northouse, P. G., 2021) ผู้นำลักษณะนี้มีบทบาทสำคัญต่อการนำพาองค์กรให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ การบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิผลจึงต้องอาศัยผู้นำที่สามารถผลักดันการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2562) อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำมีภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ดีอาจยังไม่เพียงพอ หากไม่สามารถสร้างความพึงพอใจในงานให้เกิดขึ้นกับบุคลากรภายในองค์กร ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำและประสิทธิผลขององค์กร (Judge, T. A. et al., 2001) ความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction) มีบทบาทในการส่งเสริมพฤติกรรมการทำงานเชิงบวก ความผูกพันต่อองค์กร และความตั้งใจที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย (Locke, E. A., 1976) งานวิจัยจำนวนมาก พบว่า ความพึงพอใจในงานสามารถทำหน้าที่เป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างภาวะผู้นำกับผลลัพธ์ทางองค์กร เช่น ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และความยั่งยืนของการพัฒนาองค์กร (Yukl, G., 2013) ความพึงพอใจในงานของบุคลากรภาครัฐในระดับท้องถิ่นมักได้รับผลกระทบจากหลายปัจจัย เช่น ความมั่นคงในอาชีพ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความยืดหยุ่นในการทำงาน และโอกาสในการพัฒนาอาชีพ (Herzberg, F., 1968)

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร 4 ประการ ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางสติปัญญาและการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Bass, B. M., 1985) ที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์กรใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถในการปรับตัว ด้านระบบเปิด ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผลและด้านกระบวนการภายใน (Quinn, R. E. & Rohrbaugh, J., 1983) โดยมีความพึงพอใจในงาน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะงาน ด้านรายได้ ด้านโอกาสก้าวหน้า ด้านผู้บังคับบัญชาและด้านเพื่อนร่วมงาน (Smith, P. C. et al., 1969) เป็นตัวแปรคั่นกลาง เพื่อให้เข้าใจกลไกและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาศักยภาพผู้นำ และการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลในหน่วยงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์กร
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์กร โดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์กร โดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่เป็นข้าราชการกรุงเทพมหานครสามัญที่ดำรงตำแหน่งทางการบริหาร ได้แก่ ประเภทบริหาร ประเภทอำนวยการ ประเภททั่วไประดับอาวุโส และประเภทวิชาการ

ระดับขำนาญการพิเศษขึ้นไป ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยสุ่มตัวอย่างทุกหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร จากสถิติข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลของกรุงเทพมหานคร (ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2566) ข้าราชการกรุงเทพมหานครสามัญที่ดำรงตำแหน่งทางการบริหาร มีจำนวน 2,517 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จากจำนวนตัวแปรแฝง 3 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงประสิทธิผลขององค์กร และความพึงพอใจในงาน โดยมีตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 13 ตัวแปร หากพิจารณาตามเกณฑ์ของ Schumacker, R. E. & Lomax, R. G. ที่ขนาดตัวอย่าง มีจำนวน 10 - 20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ ตัวอย่างที่เหมาะสม มีจำนวน 130 - 260 ตัวอย่าง ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถาม จำนวน 450 ชุด และได้แบบสอบถามกลับมาที่ใช้ได้ จำนวน 406 ชุด (Schumacker, R. E. & Lomax, R. G., 2010) ซึ่งสอดคล้องตามเกณฑ์การคำนวณขนาดตัวอย่าง และสอดคล้องกับเกณฑ์ของ Comrey, A. & Lee, H. ที่แนะนำว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ 300 คน ถือว่าดี และถ้า 500 คน ถือว่าดีมาก (Comrey, A. & Lee, H., 1992)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มี 4 ตัวแปรสังเกตได้ มีข้อคำถาม 20 ข้อ ประสิทธิภาพขององค์กรมี 4 ตัวแปรสังเกตได้ มีข้อคำถาม 20 ข้อ และความพึงพอใจในงาน มี 5 ตัวแปรสังเกตได้ มีข้อคำถาม 25 ข้อ โดยมีมาตรวัดทัศนคติแบบมาตราประเมินค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) มี 5 ระดับคะแนน คะแนน 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง คะแนน 4 เห็นด้วย คะแนน 3 เห็นด้วยน้อย คะแนน 2 ไม่เห็นด้วย คะแนน 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีการทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item Objective Congruence : IOC) (Tirakanon, S., 2014) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 - 1.00 ทดสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 - 1.00 พิจารณาค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ทดสอบความเชื่อมั่นดำเนินการทดสอบก่อนกับกลุ่มตัวอย่างทดลองในรอบแรก จำนวน 30 คน (First Subgroup) เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งไม่ควรมีค่าต่ำกว่า 0.7 (Hair, J. F., 2010); (Hair, J. F. et al., 2010) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.92

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความร่วมมือคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พร้อมส่งหนังสือและขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

การศึกษาวิจัยฉบับนี้มีระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน 2567 ถึง เดือนมีนาคม 2568 ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่เป็นข้าราชการกรุงเทพมหานครสามัญ จำนวน 450 ชุด มีอัตราการตอบกลับ 424 ชุด มีแบบสอบถามที่กลับมามีความสมบูรณ์ จำนวน 406 ชุด คิดเป็น ร้อยละ 90.22 อย่างไรก็ตาม แม้ประชากรที่ใช้ในการวิจัยจะไม่ใช่มูลกลุ่มเปราะบาง แต่ผู้วิจัยก็ดำเนินการตามขั้นตอนของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เพื่อให้พิจารณารับรองการวิจัยอย่างถูกต้อง และโครงการวิจัยได้รับเอกสารรับรองโครงการวิจัยเลขที่ 2024/0111 ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อประเมินระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อตัวแปรแต่ละตัว ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด 1.81 - 2.60 หมายถึง น้อย 2.61 - 3.40 หมายถึง ปานกลาง 3.41 - 4.20 หมายถึง มาก และ 4.21 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด และการวิเคราะห์หาค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) เพื่อประเมินการแจกแจงแบบปกติของข้อมูล (Normality) ก่อนการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง เกณฑ์ที่ยอมรับได้ของประเมินความเบ้และความโด่ง (skewness = ± 1 , kurtosis = ± 1.5) (Kline, R. B., 2015)

2. การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ AMOS ลิขสิทธิ์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผลการวิจัย

1. การศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิภาพขององค์การ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาของแต่ละตัวแปรที่ได้ศึกษาของกลุ่มตัวอย่างตัวแปรผู้นำการเปลี่ยนแปลง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้และค่าความโด่งของตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (n = 406)

Code	Variables/Indicators	Mean	S.D.	Skewness	Kurtosis	Level
TFL	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.121	.612	-.517	.321	เห็นด้วย
II	การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.242	.684	-.787	.416	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
IM	การสร้างแรงบันดาลใจ	4.206	.655	-.519	-.414	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
IS	การกระตุ้นทางสติปัญญา	4.196	.677	-.589	-.064	เห็นด้วย
IC	การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	3.839	.700	-.581	1.090	เห็นด้วย

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (TFL) มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร กลุ่มตัวอย่างของผู้บริหารกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นต่อตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับเห็นด้วย (Mean = 4.121, S.D. = 0.612) ค่าความเบ้และความโด่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ตัวแปรความพึงพอใจในงาน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้และค่าความโด่งของตัวแปรความพึงพอใจในงาน (n = 406)

Code	Variables/Indicators	Mean	S.D.	Skewness	Kurtosis	Level
JSAT	ความพึงพอใจในงาน	4.083	.544	-.405	.400	เห็นด้วย
WO	ด้านลักษณะงาน	4.234	.604	-.765	1.302	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
PA	ด้านรายได้	3.723	.825	-.550	.416	เห็นด้วย

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้และค่าความโด่งของตัวแปรความพึงพอใจในงาน (n = 406) (ต่อ)

Code	Variables/Indicators	Mean	S.D.	Skewness	Kurtosis	Level
PRM	ด้านโอกาสก้าวหน้า	3.969	.671	-.585	.804	เห็นด้วย
SUP	ด้านผู้บังคับบัญชา	4.167	.761	-.823	.782	เห็นด้วย
COW	ด้านเพื่อนร่วมงาน	4.325	.629	-.847	1.137	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จากตารางที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจในงาน (JSAT) มีตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ค่าเฉลี่ยของตัวแปรความพึงพอใจในงานของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับเห็นด้วย (Mean = 4.083, S.D. = 0.544) ค่าความเบ้และความโด่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ตัวแปรประสิทธิผลขององค์กร ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้และค่าความโด่งของตัวแปรประสิทธิผลขององค์กร (n = 406)

Code	Variables/Indicators	Mean	S.D.	Skewness	Kurtosis	Level
OET	ประสิทธิผลขององค์กร	4.159	.573	-.565	.490	เห็นด้วย
HR	ด้านมนุษยสัมพันธ์	4.242	.653	-.765	.863	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
OS	ด้านระบบเปิด	4.049	.670	-.576	.592	เห็นด้วย
RG	ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล	4.290	.598	-.613	.606	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
IP	ด้านกระบวนการภายใน	4.054	.596	-.477	.373	เห็นด้วย

จากตารางที่ 3 พบว่า ประสิทธิผลขององค์กร (OET) มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลขององค์กร (OET) ในระดับเห็นด้วย (Mean = 4.159, S.D. = 0.573) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนากลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความพึงพอใจในงาน และประสิทธิผลขององค์กร อยู่ในระดับเห็นด้วย แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความพึงพอใจในงานและประสิทธิผลขององค์กรเป็นอย่างมาก

สำหรับการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ขั้นแรกมีการตรวจสอบประเมินความพอดี (Good Fit) กับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ของดัชนีที่ใช้วัดความสอดคล้องระหว่างแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ Relative Chi-Square (χ^2/Df) ≤ 5.00 , Comparative fit index (CFI) ≥ 0.90 , Tucker-lewis index (TLI) ≥ 0.90 , Root mean square error of approximation (RMSEA) ≤ 0.10 , Root mean square residual (RMR) ≤ 0.08 ขึ้นต่อมาเป็นการประเมินความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) เป็นการวิเคราะห์ลักษณะของตัวแปรสังเกตว่าสามารถสะท้อนตัวแปรแฝงได้อย่างแท้จริงหรือไม่ เกณฑ์ที่ใช้พิจารณา ได้แก่ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) ≥ 0.70 และมีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าความเชื่อมั่นเชิงองค์ประกอบของตัวแปรแฝง (Composite Reliability: CR) ≥ 0.70 ค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) ≥ 0.50 รวมทั้งค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) ที่ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70

ผลการประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตัวแปรแฝง พบว่า แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประสิทธิภาพขององค์การและความพึงพอใจในงาน มีความกลมกลืนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ดัชนีความกลมกลืนแบบจำลองการวัดตัวแปรแฝง

ดัชนี	χ^2	df	χ^2/df	CFI	TLI	RMSEA	RMR
เกณฑ์การยอมรับ	-	-	≤ 5	≥ 0.90	≥ 0.90	≤ 0.08	≤ 0.08
แบบจำลองการวัดตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	2.563	1	2.563	.999	.993	.062	.002
แบบจำลองการวัดตัวแปรความพึงพอใจในงาน	12.004	3	4.001	.990	.967	.086	.012
แบบจำลองการวัดตัวแปรประสิทธิผลขององค์การ	3.085	2	1.542	.999	.998	.037	.002
ผลการพิจารณา	-	-	ผ่าน	ผ่าน	ผ่าน	ผ่าน	ผ่าน

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินความตรงเชิงโครงสร้างตัวแปรแฝงทั้ง 3 ตัวแปร พบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมี 4 ตัวแปรสังเกตได้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.806 - 0.903 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกค่า ตัวแปรแฝงความพึงพอใจในงานมี 5 ตัวแปรสังเกตได้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.563 - 0.785 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกค่า และตัวแปรแฝงประสิทธิผลขององค์การมี 4 ตัวแปรสังเกตได้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.866 - 0.942 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกค่า สำหรับผลการประเมินค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (α) ค่าความเชื่อมั่นเชิงองค์ประกอบของตัวแปรแฝง (CR) และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (AVE) แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ค่าความเชื่อมั่นเชิงองค์ประกอบและค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ของตัวแปร

Code	Variables/Indicators	α	CR	AVE
TFL	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	0.929	0.903	0.754
JSAT	ความพึงพอใจในงาน	0.852	0.845	0.524
OET	ประสิทธิผลขององค์การ	0.946	0.928	0.815

จากตารางที่ 5 พบว่า ค่าความเชื่อมั่นเชิงองค์ประกอบของตัวแปรแฝง (CR) และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (AVE) ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 ของแต่ละตัวแปรแฝง จะเห็นได้ว่าเป็นไปตามเกณฑ์ทุกดัชนี ดังตารางที่ 6

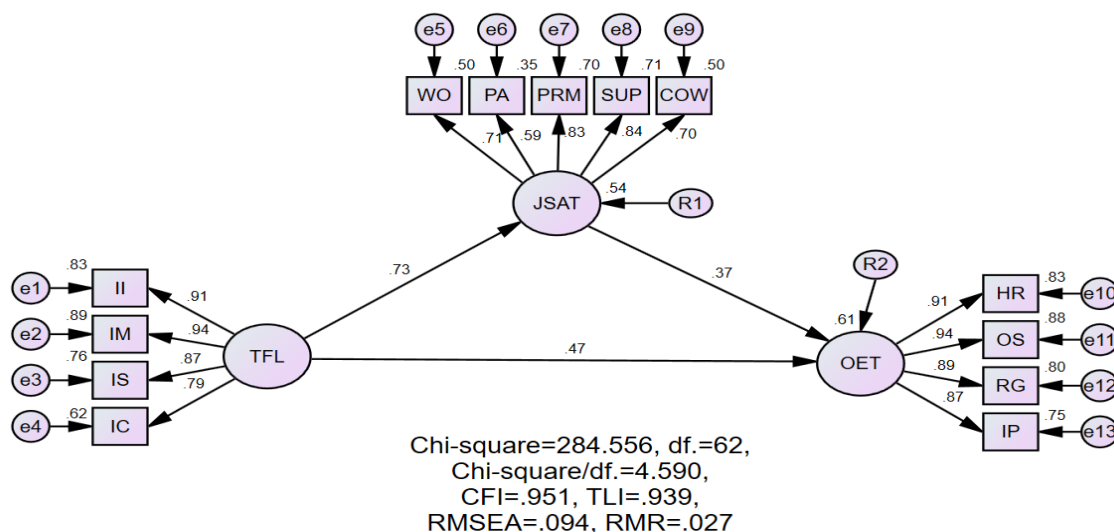
ตารางที่ 6 การประเมินความตรงเชิงจำแนกระหว่างตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝง	TFL	JSAT	OET
TFL	0.879		
JSAT	0.741***	0.763	
OET	0.739***	0.714***	0.903

หมายเหตุ ค่าในแนวทแยง คือ ค่ารากที่สองของ AVE ตัวแปรแฝงนั้น ๆ ค่าได้แนวทแยง คือ ค่าสัมประสิทธิ์ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงนั้น ๆ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 6 พบว่า ตัวแปรแฝงทั้ง 3 ตัว มีความตรงเชิงจำแนกต่อกันทุกตัวแปร เกณฑ์พิจารณา คือ ค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงของคู่หนึ่ง ๆ จะต้องไม่ค่าไม่มากเกินไปกว่าค่ารากที่สองของ AVE ตัวแปรแฝงคู่หนึ่ง สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงแต่ละคู่ พบว่า ทุกคู่มีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001 ต่อมาเป็นการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Model) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองเชิงโครงสร้างตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่สอดคล้องกับข้อมูล เชิงประจักษ์

จากภาพที่ 1 พบว่า แบบจำลองสมการโครงสร้างดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในระดับดี ดังเกณฑ์การพิจารณาดังตารางที่ 7 และผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยแสดงให้เห็น ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 7 ดัชนีความกลมกลืนระหว่างแบบจำลองสมการโครงสร้างตามกรอบแนวคิดการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนี	χ^2	df	χ^2/df	CFI	TLI	RMSEA	RMR
เกณฑ์การยอมรับ	-	-	≤ 5	≥ 0.90	≥ 0.90	≤ 0.10	≤ 0.08
แบบจำลอง	284.556	62	4.590	.951	.939	0.094	0.027
ผลการพิจารณา	-	-	ผ่าน	ผ่าน	ผ่าน	ผ่าน	ผ่าน

จากตารางที่ 7 พบว่า ค่า χ^2/df CFI TLI RMSEA และ RMR มีค่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ดังนั้น แบบจำลองสมการโครงสร้างตามกรอบแนวคิดการวิจัยมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตารางที่ 8 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยของแบบจำลองการวิจัย

สมมติฐานวิจัย	β	b	SE.	t-test	p-value	ผลการทดสอบ
TFL $\rightarrow$ OET	0.174	0.183	0.080	2.279	0.023*	เป็นจริง

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 8 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยของแบบจำลองการวิจัย (ต่อ)

สมมติฐานวิจัย	β	95% CL		p-value	ผลการทดสอบ
		LBC	UBC		
TFL $\rightarrow$ JSAT $\rightarrow$ OET	0.090	0.009	0.249	0.022*	เป็นจริง

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 8 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลตรงเชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์กร ผลการทดสอบเป็นจริงที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลอ้อมถึงประสิทธิผลขององค์กร โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงาน ผลการทดสอบเป็นจริงที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

2. การศึกษาความสัมพันธ์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครและประสิทธิผลขององค์กรโดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง จากตารางที่ 8 พบว่า สมมติฐานที่ 2 “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครส่งผลอ้อมทางบวกถึงประสิทธิผลขององค์กรโดยส่งผ่านความพึงพอใจในงานที่เป็นตัวแปรคั่นกลาง” (TFL $\rightarrow$ JSAT $\rightarrow$ OET) ผลทดสอบ พบว่า สมมติฐานนี้ได้รับการสนับสนุนว่าเป็นจริงโดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.09 ค่าอิทธิพลมีค่าประมาณระหว่าง 0.009 ถึง 0.249 แสดงให้เห็นว่า ค่าอิทธิพลที่ประมาณได้มีความแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสรุปสมมติฐานได้ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครส่งผลอ้อมทางบวกถึงประสิทธิผลขององค์กรโดยส่งผ่านความพึงพอใจในงานที่เป็นตัวแปรคั่นกลางที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

งานวิจัยในครั้งนี้ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลตรงเชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวได้ว่า ผู้บริหารกรุงเทพมหานครมีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสูงก็จะยิ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลขององค์กรของกรุงเทพมหานครในระดับสูงตามไปด้วย และ 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลอ้อมทางบวกถึงประสิทธิผลขององค์กร โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งกล่าวได้ว่า ความพึงพอใจในงานของผู้บริหารกรุงเทพมหานครมีผลมาจากการรับรู้ต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลขององค์กรของกรุงเทพมหานคร จากผลการวิจัยนี้จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบบางส่วนที่ทำหน้าที่ส่งเสริม (Complementary Partial Mediator) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อประสิทธิผลขององค์กร ดังนั้น หากองค์กรมุ่งหวังให้เกิดประสิทธิผลต่อองค์กร ต้องการให้บุคลากรร่วมกันสร้างความสำเร็จ ต้องเกิดจากการสร้างความรับรู้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร และส่งเสริมให้เกิดความพึงพอใจในงานอันจะส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กรได้อย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครกับประสิทธิผลขององค์กร และความพึงพอใจในงานในฐานะเป็นตัวแปรคั่นกลาง การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กร และมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

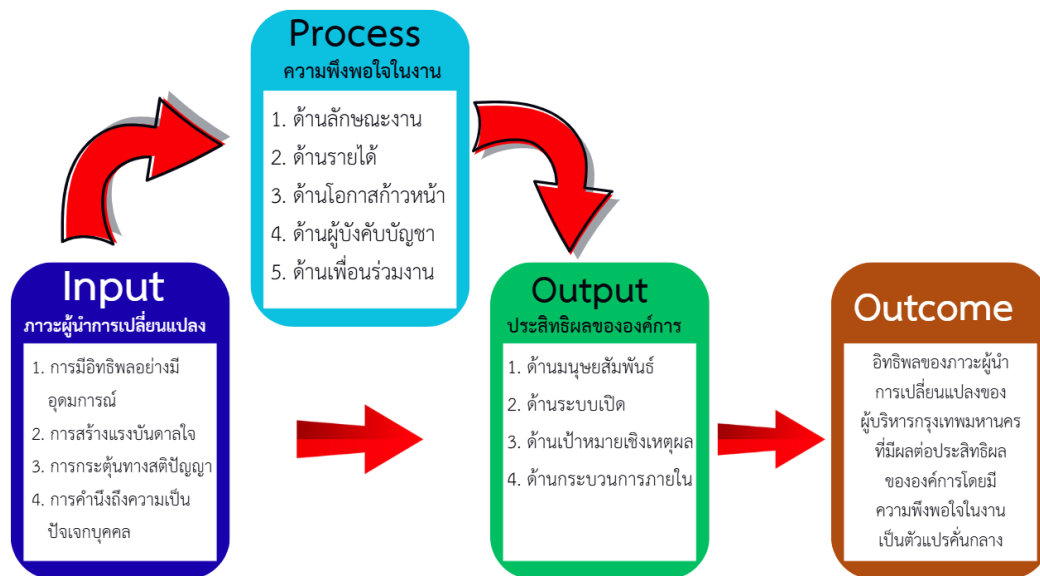
การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและประสิทธิผลขององค์กร พบว่า สมมติฐานที่ 1 “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลตรงเชิงบวกและมีนัยสำคัญกับประสิทธิผลขององค์กร” (TFL → OET) ได้รับการสนับสนุนว่าเป็นจริง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลตรงเชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Al-Hilali, M., Lin, L. C. et al., Abuhlaleh, A. ที่ศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์กร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .001 .001 และ .01 ตามลำดับ (Al-Hilali, M., 2012); (Lin, L. C. et al., 2021); (Abuhlaleh, A., 2016)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและประสิทธิผลขององค์กรโดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง พบว่า สมมติฐานที่ 2 “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลอ้อมถึงประสิทธิผลขององค์กร โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงานที่เป็นตัวแปรคั่นกลาง” (TFL → JSAT → OET) ผลทดสอบ พบว่า สมมติฐานนี้ได้รับการสนับสนุนว่าเป็นจริง ค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.09 ค่าอิทธิพลมีค่าประมาณระหว่าง 0.009 ถึง 0.249 แสดงให้เห็นว่า ค่าอิทธิพลที่ประมาณได้มีความแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสรุปสมมติฐานที่ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลอ้อมทางบวกถึงประสิทธิผลขององค์กรโดยส่งผ่านความพึงพอใจในงานที่เป็นตัวแปรคั่นกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Burg-Brown, S. A. ความพึงพอใจในการทำงานเป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับผลการปฏิบัติงานขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Burg-Brown, S. A., 2016)

งานวิจัยในครั้งนี้ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลตรงเชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์กร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลอ้อมทางบวกถึงประสิทธิผลขององค์กร โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงานที่เป็นตัวแปรคั่นกลาง แสดงให้เห็นว่าตัวแปรความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบบางส่วน (Complementary Partial Mediator) ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อประสิทธิผลขององค์กร ดังนั้น หากผู้บริหารมุ่งหวังให้องค์กรมีประสิทธิผล องค์กรเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและสร้างความความพึงพอใจในงาน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลขององค์กรได้อย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาได้สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยเชื่อมโยงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร กับประสิทธิภาพขององค์กรและความพึงพอใจในงาน มีรูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 2 การเชื่อมโยงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร
ประสิทธิภาพขององค์กรและความพึงพอใจในงาน

จากภาพที่ 2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร (การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางสติปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล) มีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิผลขององค์กร (ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านระบบเปิด ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล และด้านกระบวนการภายใน) และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครยังมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิผลขององค์กรผ่านความพึงพอใจในงาน (ด้านลักษณะงาน ด้านรายได้ ด้านโอกาสก้าวหน้า ด้านผู้บังคับบัญชา และด้านเพื่อนร่วมงาน) อาจกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อประสิทธิผลขององค์กรผ่านความพึงพอใจในงาน ซึ่งตัวแปรความพึงพอใจในงานทำหน้าที่เป็นตัวแปรคั่นกลางแบบบางส่วนที่ทำหน้าที่ส่งเสริม (Complementary Partial Mediator) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อประสิทธิผลขององค์กร ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้นำและการสร้างความพึงพอใจในงานเพื่อยกระดับประสิทธิผลโดยรวมขององค์กร เมื่อมีการนำรูปแบบการพัฒนาองค์ความรู้นี้ไปใช้จริง จะก่อให้เกิด Outcome คือ อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์กร โดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง อันเป็นผลลัพธ์เชิงนโยบายและการบริหารจัดการองค์กรในระยะยาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา สรุปได้ว่า 1) ผลการศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์กร พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลตรงเชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกรุงเทพมหานครและประสิทธิผลขององค์กร โดยมีความพึงพอใจในงานเป็นตัวแปรคั่นกลาง พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลอ้อม

ทางบวกต่อประสิทธิผลขององค์การ โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงานที่เป็นตัวแปรคั่นกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ซึ่งความพึงพอใจในงานทำหน้าที่เป็นตัวแปรคั่นกลางแบบบางส่วนที่ทำหน้าที่ส่งเสริม (Complementary Partial Mediator) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อประสิทธิผลขององค์การ และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในผู้บริหารอย่างเป็นระบบ โดยการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้แก่ผู้บริหารทุกระดับอย่างต่อเนื่อง พัฒนาเครื่องมือประเมินสมรรถนะภาวะผู้นำของผู้บริหาร สร้างวัฒนธรรมองค์การที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมและให้คุณค่าแก่บุคลากร ส่งเสริมความพึงพอใจในงานของบุคลากรทุกระดับ บูรณาการภาวะผู้นำกับระบบการบริหารองค์การโดยการเชื่อมโยงนโยบายการพัฒนาผู้นำกับยุทธศาสตร์องค์การและส่งเสริมให้ผู้บริหารทุกระดับเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ติดตามและประเมินผลนโยบายอย่างสม่ำเสมอ และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารเพื่อค้นหาปัจจัยเพิ่มเติมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ 2) ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ การนำผลวิจัยไปใช้สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าต้องส่งเสริมให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลให้บุคลากรมีความพึงพอใจในผู้บริหารและก่อให้เกิดความพึงพอใจในงานซึ่งเป็นตัวแปรคั่นกลาง ที่สำคัญในการส่งเสริมให้องค์การเกิดประสิทธิผล โดยเฉพาะปัจจัยที่ผู้บริหารแสดงความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ได้แก่ ด้านเพื่อนร่วมงาน และด้านลักษณะงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลขององค์การอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมเกิดประสิทธิผลขององค์การให้องค์การมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป และ 3) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป การวิจัยครั้งต่อไปเพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประสิทธิผลขององค์การ และความพึงพอใจในงาน สามารถเข้าไปศึกษาในเชิงลึกเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพการทำงาน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ลักษณะของผู้บริหารและการมีปฏิสัมพันธ์ภายในองค์การ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้บริหารจะทำให้ได้มุมมองและข้อมูลที่แตกต่าง

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2562). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงาน ก.พ.

Abuhlaleh, A. (2016). The impact of interscholastic athletic directors' transformational leadership style and gender on organizational effectiveness. In Master of Management Thesis (d.m.) Educational Leadership. Concordia University.

Al-Hilali, M. (2012). Transformational leadership and organizational effectiveness: A predictive study at American Muslim organizations. In Master of Management Thesis (d.m.) English Organizational Leadership. University of Phoenix.

Bass, B. M. & Riggio, R. E. (2006). Transformational leadership. (2nd ed.). New York: Psychology Press.

Bass, B. M. (1985). Leadership and performance beyond expectations. New York: Free Press.

- Burg-Brown, S. A. (2016). The relationship between leadership styles and organizational performance moderated by employee job satisfaction in United States government agencies. In Master of Management Thesis Leadership. Capella University.
- Comrey, A. & Lee, H. (1992). A first course in factor analysis. Hillsdale: Erlbaum.
- Hair, J. F. (2010). Multivariate Data Analysis. United States: Prentice Hall.
- Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate Data Analysis. England: Pearson Education Limited.
- Herzberg, F. (1968). One more time: How do you motivate employees? Harvard Business Review, 46(1), 53-62.
- Judge, T. A. et al. (2001). The job satisfaction-job performance relationship: A qualitative and quantitative review. Psychological Bulletin, 127(3), 376-407.
- Kline, R. B. (2015). Principles and practice of structural equation modeling. New York: Guilford publications.
- Lin, L. C. et al. (2021). Transformational Leadership Impact on Organizational Effectiveness. In Suryana. M. A., Lestari. L. H. S. & Hermawan. I. (Eds.), Proceedings of the 10th International Conference on Entrepreneurship and Business Management (ICEBM 2021). (pp. 153-158). Paris: Atlantis Press.
- Locke, E. A. (1976). The nature and causes of job satisfaction. In Handbook of industrial and organizational psychology. (1st ed.). Chicago: Rand McNally.
- Northouse, P. G. (2021). Leadership: Theory and practice. (9th ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Quinn, R. E. & Rohrbaugh, J. (1983). A spatial model of effectiveness criteria: Towards a competing values approach to organizational analysis. Management Science, 29(3), 363-377.
- Schumacker, R. E. & Lomax, R. G. (2010). A beginner's guide to structural equation modeling. (3rd ed.). New York: Routledge.
- Smith, P. C. et al. (1969). The measurement of satisfaction in work and retirement. Chicago: Rand McNally.
- Tirakanon, S. (2014). Social science research methods. (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn Press.
- Yukl, G. (2013). Leadership in organizations. (8th ed.). Upper Saddle River: Pearson Education.

สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็น
ของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย*
CURRENT CONDITION DESIRABLE CONDITIONS AND ASSESS THE NECESSARY NEEDS
OF EDUCATION MANAGEMENT IN THE SITUATION OF A NEW WAY OF
LIFE FOR EARLY CHILDHOOD

ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว^{1*}, เอกศักดิ์ เฮงสุโข¹, ฉัตรชนก เฮงสุโข¹, มรุต กัลยาแก้ว²

Supangjit Kanlayakaew^{1*}, Ekasak Hengsuko¹, Chatchanok Hengsuko¹, Marut Kanlayakaew²

¹วิทยาลัยนวัตกรรมแห่งบึงกาฬ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี บึงกาฬ ประเทศไทย

¹Bueng Kan College of Innovation, Udon Thani Rajabhat University, Bueng Kan, Thailand

²โรงเรียนชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ (ธนาคารกรุงเทพ 29) บึงกาฬ ประเทศไทย

²Chumchonbannonsomboon School (Bangkok Bank 29), Bueng Kan, Thailand

*Corresponding author E-mail: Supangjit.ka@udru.ac.th

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ด้านปฐมวัย จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 79 คน ครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 162 คน รวมทั้งสิ้น 242 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูป Krejcie & Morgan และใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มอย่างง่าย (Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าสถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$) 2) สภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) และ 3) ความต้องการจำเป็นในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบันสูงสุด คือ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.300$) ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.295$) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยสำหรับเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.198$) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.197$) ด้านการพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.190$) และด้านความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการดูแลเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.186$) ตามลำดับ จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีใหม่ โดยเฉพาะการนำสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ การพัฒนาสุขอนามัย

และความปลอดภัย ตลอดจนการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ประเมินความต้องการจำเป็น, เด็กปฐมวัย, การจัดการศึกษา, ชีวิตวิถีใหม่

Abstract

This study aimed to examine the current and desirable conditions and to assess the needs for early childhood education management in the New Way of Life. The sample comprised one early childhood education supervisor, 79 school administrators, and 162 early childhood teachers. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table, and simple random sampling was employed. Questionnaires and assessment tools were utilized as the research instruments, and the data were analyzed using the mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.), and the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$). The findings indicated that the overall current condition of early childhood education management in the New Way of Life was at a moderate level ($\bar{x} = 3.36$), whereas the desirable condition was at a high level ($\bar{x} = 4.33$). Priority needs were identified in the following areas: the use of media and technology for young children ($PNI_{modified} = 0.300$), personal hygiene and health care ($PNI_{modified} = 0.295$), environmental and safety management ($PNI_{modified} = 0.198$), curriculum and learning management ($PNI_{modified} = 0.197$), professional development for early childhood teachers ($PNI_{modified} = 0.190$), and collaboration with parents and communities in child care ($PNI_{modified} = 0.186$). The study highlights the significance of enhancing the quality of early childhood education management in the New Way of Life, particularly through the integration of appropriate media and technology, the promotion of hygiene and safety, and the fostering of collaborative partnerships across sectors to support sustainable learning and development in early childhood.

Keywords: Needs Assessment, Early Childhood, New Way of Life, Education Management

บทนำ

เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ที่คุกคามหลายประเทศทั่วโลก โดยผู้ที่ติดเชื้อก่อโรคชนิดนี้จะมีอาการเช่นเดียวกับผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ โดยจะแสดงอาการตั้งแต่ระดับความรุนแรงน้อย เช่น ไข้ ไอ ปวดกล้ามเนื้อ เจ็บคอ จมูกไม่ได้กลิ่น มีน้ำมูก คลื่นไส้ บางรายอาจเสียชีวิตได้ หากผู้ติดเชื้อเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน โรคหัวใจ ยิ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยรุนแรงได้ (Wu, D. et al., 2020) ซึ่งยอดผู้ป่วยโควิด-19 ทั่วโลก มีจำนวน 246,951,274 ราย คิดเป็น 3,163 รายต่อแสนประชากร หรือร้อยละ 3 ของประชากรโลก ส่วนยอดผู้เสียชีวิตจำนวน 5,004,855 ราย คิดเป็น 64 รายต่อแสนประชากร อัตราป่วยตายที่ 2.03% มีประเทศที่พบผู้ติดเชื้อแล้ว

188 ประเทศ จาก 193 ประเทศทั่วโลก (97%) (กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวหลายประเทศทั่วโลกส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบเกิดการติดเชื้ออย่างรุนแรง และเพื่อเป็นการป้องกันและหยุดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นี้ มีมาตรการปิดประเทศ (Lockdowe) โดยให้ประชาชนหยุดกิจกรรมต่าง ๆ หยุดการเดินทาง และอยู่ในที่ที่ต้งหรือที่พักตามระยะเวลาที่กำหนด และงดกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง สถานการณ์ดังกล่าวเกิดผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศประเทศทั้งด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ทั้งผลกระทบในช่วงระยะเวลามีการระบาดของโรคและผลกระทบต่อเนื่องอีกในระยะยาว (เก็จกนก เอื้อวงศ์ และคณะ, 2564)

การจัดการศึกษาในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 นั้นได้มีการหยุดการเรียนการสอนทั้งในลักษณะที่หยุดทั่วประเทศและหยุดเฉพาะบางพื้นที่ จากข้อมูลของ UNESCO เกี่ยวกับผลกระทบโควิด-19 ต่อการจัดการศึกษาทั่วโลก ณ วันที่ 24 กรกฎาคม 2563 พบว่า มีประเทศที่ปิดสถานศึกษาจำนวน 107 ประเทศ มีผู้เรียนในระบบได้รับผลกระทบร้อยละ 60.9 และยังมีผู้เรียนได้รับผลกระทบเป็นจำนวน 1,066,81 ล้านคน (COVID-19 Impact on education) ซึ่งประเทศต่างๆ ได้มีการปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาจากผลกระทบของโรคระบาด ดังกล่าว เช่น ประเทศจีนขยายเครือข่ายบรอดแบนด์และอุปกรณ์อินเทอร์เน็ตในสถานศึกษา มีห้องเรียนคลาวด์ให้บริการการศึกษาแบบออนไลน์แก่นักเรียน ประเทศฟินแลนด์ปรับรูปแบบการจัดการศึกษาเป็นแบบออนไลน์ในระยะยาว และประเทศสิงคโปร์จัดให้มีรูปแบบการเรียนรู้ที่บ้าน (Home Based Learning) และมีการปรับการเรียนการสอนเป็นรูปแบบดิจิทัล เป็นต้น (เก็จกนก เอื้อวงศ์ และคณะ, 2564) ซึ่งจากภาวการณ์เจ็บป่วยนี้ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในเด็กปฐมวัยและส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา หากเด็กไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านอย่างดีที่สุดจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของประชากรของประเทศในอนาคตต่อไป

เด็กปฐมวัยช่วง 0 - 6 ปี เป็นช่วงที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีพัฒนาการและการเรียนรู้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์โควิด-19 เด็ก ๆ ต้องอยู่ที่บ้านเนื่องจากการเว้นระยะห่างทางสังคมเพื่อป้องกันการติดเชื้อ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้ แนวทางสำหรับการจัดการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัยจึงเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บ้าน (Home Based Learning) หรือเป็นแนวทางการเรียนรู้ระยะไกล (Remote Learning) นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้ครูปฐมวัยเป็นนักออกแบบกิจกรรมและบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นพ่อครู แม่ครู โดยออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งการสร้างประสบการณ์เรียนรู้เน้นความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตภายในบ้าน การพัฒนาเชื่อมโยงกับหลักสูตรเพื่อสร้างทักษะการเรียนรู้ให้กับเด็ก รวมไปถึงการสร้างประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะที่เหมาะสมกับสถานการณ์โควิด-19 (อรพรรณ บุตรกตัญญู, 2563) จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เทคโนโลยีจึงเป็นอีกทางเลือกสำคัญในการดำเนินชีวิตการศึกษา ซึ่งหลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเป็นอย่างมาก ครูผู้สอนปรับมาเป็นผู้ชี้แนะช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้สังเกต ร่วมเรียนไปกับเด็กเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาและเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายสำคัญสำหรับครูปฐมวัยที่จะพัฒนาศักยภาพของตน รวมทั้งพัฒนารูปแบบและสาระการจัดการเรียนรู้โดยเน้นสื่อดิจิทัลมาสอนเด็กปฐมวัย (มาณริกา จันทาโก, 2564) เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และสามารถส่งเสริมพัฒนาการได้อย่างเหมาะสมกับวัยในสถานการณ์สังคมที่เกิดภาวะโรคระบาดได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยมีความสนใจเรื่องสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันต่อระบบการศึกษาและรูปแบบการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทั้งในด้านการจัดประสบการณ์ การใช้สื่อและเทคโนโลยี การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การพัฒนาครู ตลอดจนมาตรการด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย ซึ่งเด็กปฐมวัยในช่วงวัย 0-6 ปีเป็นช่วงที่มีความไวต่อการเรียนรู้และพัฒนาการหากไม่ได้รับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและต่อเนื่องจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาในระยะยาว อีกทั้งสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ยังมีความไม่แน่นอนสูงจำเป็นต้องมีข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายและออกแบบแนวทางการจัดการศึกษาที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เพื่อให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นไปอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับบริบทสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

ประชากร ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ด้านปฐมวัย จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 215 คน และครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 444 คน รวมทั้งสิ้น 660 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูป Krejcie & Morgan และใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มอย่างง่าย (Random Sampling) ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ด้านปฐมวัย จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 79 คน ครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 162 คน รวมทั้งสิ้น 242 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นนี้เป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพความครอบคลุมและความเหมาะสม (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน มีค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 แล้วนำไป (Try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียสันต์ (Pearson Product Moment Correlation) ซึ่งดูจากค่าความสัมพันธ์จากคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item Total Correlation) พบว่า มีอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.24 - 0.83 และความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient: α) พบว่ามีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 โดยแบบสอบถามถูกแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการ และบทบาทหน้าที่ในโรงเรียน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณชีวิติวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแบบแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) (Likert, R., 1932)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณชีวิติวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณชีวิติวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน ปรากฏดังตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณชีวิติวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน

ด้านที่	การพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณชีวิติวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยสำหรับเด็กปฐมวัย	3.60	0.63	มาก	4.48	0.57	มาก
2	ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย	3.61	0.72	มาก	4.50	0.59	มาก
3	ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย	2.81	0.70	ปานกลาง	4.02	0.58	มาก
4	ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย	2.80	0.66	ปานกลาง	3.97	0.86	มาก
5	ด้านความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการดูแลเด็กปฐมวัย	3.65	0.63	มาก	4.49	0.56	มาก
6	ด้านการพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย	3.66	0.66	มาก	4.51	0.58	มากที่สุด
รวม		3.36	0.67	ปานกลาง	4.33	0.62	มาก

จากตาราง 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณชีวิติวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมา คือ ด้านความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการดูแลเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 3.65$) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 3.61$) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยสำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 3.60$) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 2.81$) ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 2.80$) ตามลำดับ

ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณชีวิติวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาบุคลากร

ครูปฐมวัย ($\bar{X} = 4.51$) รองลงมา คือ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 4.50$) ด้านความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการดูแลเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 4.49$) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยสำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 4.48$) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 4.02$) ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 3.97$) ตามลำดับ

2. ผลการประเมินความต้องการจำเป็นของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน ปรากฏดังตาราง 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าดัชนีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน

ด้านที่	การพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน	D	I	$PNI_{modified}$	ลำดับ ความต้องการจำเป็น
1	ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัย สำหรับเด็กปฐมวัย	3.60	4.48	0.198	3
2	ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย	3.61	4.50	0.197	4
3	ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย	2.81	4.02	0.300	1
4	ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย	2.80	3.97	0.295	2
5	ด้านความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการดูแล เด็กปฐมวัย	3.65	4.49	0.186	6
6	ด้านการพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย	3.66	4.51	0.190	5
รวม		3.36	4.33	0.225	-

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความต้องการจำเป็นของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน พบว่า ค่าดัชนีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงโดยภาพรวม ($PNI_{modified} = 0.225$) เมื่อพิจารณาลำดับความต้องการจำเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าสูงกว่าค่าโดยรวมมี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.300$) ด้านที่ 2 สุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.295$) ด้านที่ 3 การจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยสำหรับเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.198$) ด้านที่ 4 หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.197$) ด้านที่ 5 การพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.190$) และด้านที่ 6 ความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการดูแลเด็กปฐมวัย ($PNI_{modified} = 0.186$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย สรุปผลได้ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบันพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย ($\bar{X} = 3.66$) สะท้อนให้เห็นว่าครูและบุคลากรมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดการเรียนรู้เพื่อรองรับสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ในระดับที่ค่อนข้างดี ในขณะที่ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 2.81$) และ ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 2.80$) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดทั้งในด้านการจัดหาและใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย รวมถึงการจัดระบบสุขอนามัยและการดูแลสุขภาพเด็กอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นด้านที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับอรพรรณ บุตรกตัญญู กล่าวถึงช่วงสถานการณ์โควิด-19 มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการสนับสนุนการเรียนรู้ให้แก่เด็กปฐมวัย การนำมาใช้อย่างเหมาะสมกับวัยมีความสำคัญ เพื่อให้เด็กและเยาวชนยังคงมีการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องด้วยพลังของครูผู้ฉลาดรู้ดิจิทัลจึงสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่มีการผสมผสานการใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ (อรพรรณ บุตรกตัญญู, 2563) ในขณะเดียวกัน โชติรส สุทธิประเสริฐ และคณะได้เน้นการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัยแบบ New Normal ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยเด็กปฐมวัยจำเป็นต้องได้รับการดูแลและปฏิบัติอย่างถูกวิธีเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้มีสุขภาพที่ดีและมีความปลอดภัยจากสถานการณ์การแพร่ระบาด ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต และความปลอดภัยที่เชื่อมโยงมาสู่ตัวเด็กอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เด็กปฐมวัยจึงควรได้รับการดูแลสุขภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ท่ามกลางสภาวะของความผันผวน ความไม่แน่นอน แนวปฏิบัติในการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัยแบบ New Normal จึงมีวิธีการที่แตกต่างจากปกติเดิมเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่มีความผันผวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (โชติรส สุทธิประเสริฐ และคณะ, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jalongo, M. R. ที่เห็นว่าผลกระทบของโควิด 19 มีผลต่อการศึกษาและการดูแลเด็กปฐมวัยในด้านการเป็นภัยคุกคามต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี ที่จะต้องคำนึงโดยเฉพาะด้านความปลอดภัยของเด็กเล็กทั้งที่บ้านและโรงเรียน (Jalongo, M. R., 2021) สอดคล้องกับกาญจนา อาทยะกุล ที่ศึกษาวิถีใหม่ในการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า การบริหารจัดการมี 6 ด้าน ในส่วนของด้านการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยของสุขอนามัยโรงเรียนต้องพยายามจัดหาหรือสร้างนวัตกรรมหรือแพลตฟอร์มสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน เพราะหากโรงเรียนอยู่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงมีการแพร่ระบาดของโรคจำนวนมากจะส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอน โรงเรียนต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นต้องหานวัตกรรมหรือแพลตฟอร์มมาช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก (กาญจนา อาทยะกุล, 2565) ดังนั้น การพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่จึงควรมุ่งเน้นการสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ด้านสุขภาวะอนามัยที่เหมาะสมกับวัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการดูแลสุขภาพตนเองให้แก่เด็กปฐมวัยอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง แพลตฟอร์มดังกล่าวควรบูรณาการเนื้อหาด้านสุขอนามัยกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุก มีส่วนร่วม และปลอดภัย พร้อมทั้งเชื่อมโยงกับการดูแลของผู้ปกครอง ครู และชุมชน เพื่อให้เด็กสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและมีความพร้อมในการเผชิญสถานการณ์ความเสี่ยงด้านสุขภาพในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย ($\bar{X} = 4.51$) สะท้อนถึงความต้องการให้ครูปฐมวัยมีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่ทันสมัยเพื่อตอบสนองต่อการจัดการศึกษาในสถานการณ์วิถีใหม่ ในขณะที่เดียวกันด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 4.02$) และด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ($\bar{X} = 3.97$) แม้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นแต่ยังคงอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าทุกด้านได้รับความสำคัญในระดับสูงเพียงแต่บางด้านมีความต้องการพัฒนาเร่งด่วนน้อยกว่าด้านอื่น ดังที่ สุพจี สุภาพ และคณะ กล่าวว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในด้านการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมาย เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาโดยเป้าหมายเป็นครูเปลี่ยนแปลงแนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนการสอน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพได้นั้น สิ่งแรกควรจะมีการพัฒนาที่ตัวครูก่อนทุกด้าน เนื่องจากการพัฒนาครูให้เป็นผู้มีความรอบรู้ทางวิชาการด้านต่าง ๆ จะส่งผลไปถึงตัวผู้เรียนโดยตรง (สุพจี สุภาพ และคณะ, 2562) เช่นเดียวกันกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการรับรู้จากสภาพแวดล้อมรอบตัวผ่านประสบการณ์หรือกิจกรรมที่เด็กได้ลงมือกระทำ ดังนั้น ลักษณะการเรียนรู้บนฐานวิถีชีวิตใหม่ไม่ใช่เพียงแค่การเรียนการสอนออนไลน์หรือการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่มีแพลตฟอร์ม (Platform) และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างสูงสุดในการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับ ปุณณรัตน์ พิงคานนท์ และพนารัตน์ ลิ้มที่ศึกษารูปแบบการใช้สื่อดิจิทัลกับการเรียนรู้ทางสังคมและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของเด็กปฐมวัยพบว่า เด็กปฐมวัยเกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมผ่านสื่อดิจิทัล โดยมีตัวแบบการสังเกต จดจำ และเลียนแบบจากตัวแบบที่อยู่ในสื่อดิจิทัลด้วยการแสดงออกด้วยการพูด และทำตัวเลียนแบบตัวแบบ ซึ่งความสัมพันธ์ของการใช้สื่อดิจิทัลกับองค์ประกอบการเรียนรู้ทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ปุณณรัตน์ พิงคานนท์ และพนารัตน์ ลิ้ม, 2565) ดังนั้น การพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่จึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาสร้างแพลตฟอร์มและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับวัย รวมทั้งการเสริมสร้างความรู้ด้านสุขภาวะอนามัยให้กับเด็ก เพื่อให้การจัดการศึกษาในวิถีใหม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุม และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

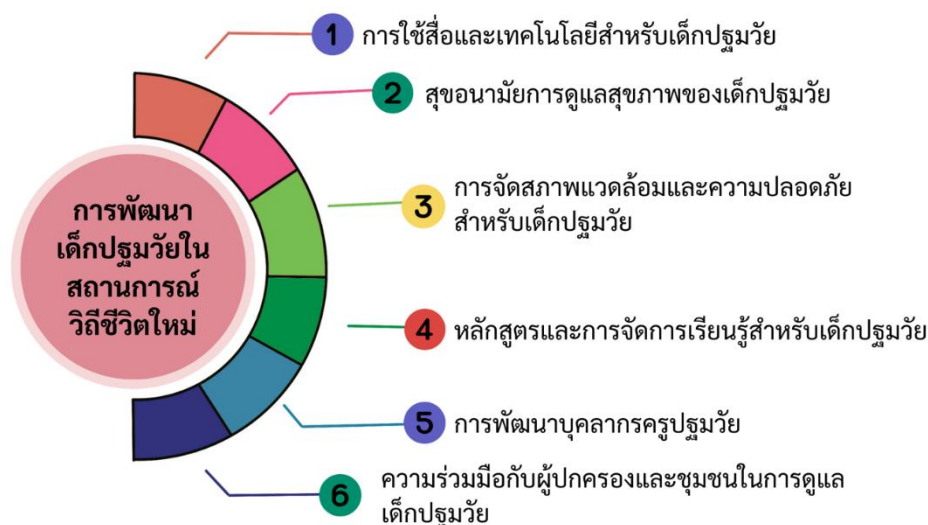
3. ผลการประเมินความต้องการจำเป็นของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบัน พบว่า ค่าดัชนีการจัดลำดับความสำคัญของความความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง โดยภาพรวม ($PNI_{modified} = 0.225$) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อเด็กปฐมวัยยังมีความจำเป็นต้องปรับปรุงในหลายด้าน และด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ เทคโนโลยี และทักษะการใช้สื่อของครูและเด็กปฐมวัย รองลงมาด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการวางมาตรการและปลูกฝังพฤติกรรมด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ควรมุ่งเน้นการยกระดับความพร้อมด้านสื่อและเทคโนโลยีควบคู่กับการส่งเสริมสุขอนามัยอย่างเป็นระบบ โดยในด้านสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับวัยพัฒนาสื่อดิจิทัลเพื่อการจัดประสบการณ์ที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ พร้อมทั้งสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่เข้าถึงง่าย

และสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ส่วนในด้านสุขอนามัยควรพัฒนามาตรการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ปฐมวัยที่ถูกต้องตั้งแต่ปฐมวัยและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้การดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับปญญา เปงยาวงษ์ ที่ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 พบว่า ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีดัชนีความจำเป็นมากที่สุด รองลงมาด้านการสรุปหลังการจัดการเรียนรู้ ด้านสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และด้านการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ (ปญญา เปงยาวงษ์, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยเพื่อสะท้อนให้เห็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนและลำดับความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์วิถีชีวิตใหม่

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การพัฒนาบุคลากรครูปฐมวัย สะท้อนให้เห็นว่าการยกระดับคุณภาพของครูผู้สอนเป็นประเด็นสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเด็กในทุกมิติ ดังนั้น ควรกำหนดนโยบายและแผนงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นกรอบเสริมสร้างทักษะ

การจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม การใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพเด็กปฐมวัย เพื่อให้ครูสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและตอบสนองต่อการพัฒนาการของเด็กได้อย่างรอบด้าน 2) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัย ด้านสุขอนามัยการดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัย มีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับสูง ควรได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรกเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ โดยสำนักงานเขตพื้นที่ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนงบประมาณและโครงการที่บูรณาการเทคโนโลยีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย พร้อมทั้งส่งเสริมมาตรการด้านสุขอนามัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน 3) ควรนำแนวทางจากผลการวิจัยไปปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นการบูรณาการสื่อและเทคโนโลยี การส่งเสริมสุขอนามัย และการพัฒนาศักยภาพครูปฐมวัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและพัฒนาการของเด็กให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ส่วนข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ 2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศึกษาในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย และ 3) ควรพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเด็กปฐมวัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับทุนสนับสนุนจากการอุดหนุนการวิจัยกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566 ประเภททุนสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund: FF) กลุ่ม Basic Research Fund ผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ประจำปีงบประมาณ 2566 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรทางการศึกษาทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้จนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2564). รายงานผลการทบทวนสถานการณ์โรคโควิด-19 และมาตรการควบคุมป้องกันในระดับโลกและในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2564 จาก <http://www.thaincd.com/document/file/download/knowledge/COVID19.65.pdf>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). การเรียนยุค 'New normal' เปิดพื้นที่สร้าง 'Passion' เรียนรู้ตลอดชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/948474>
- กาญจนา อาทะยะกุล. (2565). วิถีใหม่ในการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนประถมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เก็จกนก เอื้อวงศ์ และคณะ. (2564). รูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานเลขาธิการศึกษา.
- โชติรส สุทธิประเสริฐ และคณะ. (2564). การดูแลสุขภาพของเด็กปฐมวัยในสถานการณ์ New Normal. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 15(1), 225-240.

- บุญนิสา เปงยาวงษ์. (2565). ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ปณณรัตน์ พิงคานนท์ และพนารัตน์ ลิ้ม. (2565). รูปแบบการใช้สื่อดิจิทัลกับการเรียนรู้ทางสังคมและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของเด็กปฐมวัย. วารสารวิทยาศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์, 16(1), 40-71.
- มาณริกา จันทาโก. (2564). ความท้าทายสำหรับครูปฐมวัยกับการเปลี่ยนแปลงของโลก (ศตวรรษที่ 21). เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2566 จาก https://www.senate.go.th/commission_meeting/readfile/85934/18154/2092/19590
- สุพจี สุภาพ และคณะ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาครูมืออาชีพในสังคมไทยปัจจุบัน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 6(1), 216-231.
- อรพรรณ บุตรกตัญญู. (2563). New Normal เด็กปฐมวัย. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://shorturl.asia/UiORQ>
- Jalongo, M. R. (2021). The Effects of COVID-19 on Early Childhood Education and Care: Research and resources for Children, Families, Teachers, and Teacher Educators. Early Childhood Education Journal, 49(2021), 763-774.
- Likert, R. (1932). A Technique for The Measurement of Attitudes. Archives of Psychology, 22(140), 1-55.
- Wu, D. et al. (2020). The SARS-CoV-2 outbreak: What we know. Journal of Infectious Diseases, 94(2020), 44-48.

การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน*

A STUDY OF THE COMPONENTS OF INCLUSIVE LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS

อริศรา เศษรักษา*, วาโร เพ็งสวัสดิ์, เอกลักษณ์ เพียสา

Arisara Setraksa*, Waro Phengsawat, Akkaluk Pheasa

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย

Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand

*Corresponding author E-mail: omim_n160532@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีมุ่งหมายเพื่อศึกษาและกำหนดองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวนทั้งสิ้น 8 แหล่ง แล้วนำผลการสังเคราะห์มาคัดเลือกเฉพาะองค์ประกอบที่ปรากฏซ้ำและมีค่าความถี่ร้อยละ 50 ขึ้นไป เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบเบื้องต้น ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาองค์ประกอบให้มีความครอบคลุมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียนที่ผ่านการสังเคราะห์และปรับปรุง โดยอาศัยการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสารแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน 2) การมีส่วนร่วม 3) การตัดสินใจ และ 4) ความฉลาดทางวัฒนธรรม ซึ่งองค์ประกอบทั้งสี่สะท้อนถึงภาวะผู้นำที่สามารถสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และการจัดการที่เหมาะสมต่อความแตกต่างที่หลากหลายภายในโรงเรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบครอบคลุม, ผู้บริหารโรงเรียน, องค์ประกอบภาวะผู้นำ

Abstract

This research aims to study and define the comprehensive leadership components of school administrators using qualitative research methods. The research process is divided into three key steps. Step 1 is the synthesis of comprehensive leadership component from literature reviews, concepts, theories, and related research from a total of 8 sources. Then bring the synthesis results to select only the components that appear repeatedly and have a frequency of 50 percent or higher to define as basic components. Step 2: Collecting in-depth data from interviews with 5 selected experts using a semi-structured interview format, which is divided into two parts as follows: Part 1: Basic information of the interviewee, and Chapter 2 Comments on the Comprehensive Leadership Elements of School Executives. The information obtained was analyzed to improve and develop the elements to be more comprehensive and complete. And step 3 is the evaluation of the suitability of the comprehensive model elements of school administrators that have been synthesized and improved, based on evaluations from 5 experts and the tools used in the research. These include documentary synthesis models, semi-structured interview models, and a 5-point Likert scale questionnaire. The obtained data were analyzed using basic statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research results can be summarized as follows: The components of inclusive leadership consist of 4 elements: 1) relationships among colleagues 2) participation 3) decision-making, and 4) cultural intelligence. The four components reflect a leadership that can foster understanding, collaboration, and appropriate management of the diverse differences within the school, which will lead to the effective and sustainable development of educational management potential.

Keywords: Inclusive Leadership, School Administrators, Leadership Components

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนทั้งในระดับโลก ภูมิภาค ประเทศ และสังคม โดยมีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ ส่งผลต่อทุกมิติของการพัฒนา รวมถึงด้านการศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก่อให้เกิดความท้าทายที่หลากหลายต่อระบบการบริหารจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม ในหลายบริบท พบว่า ผู้นำทางการศึกษายังขาดวิสัยทัศน์และความสามารถในการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (Zhang, X. & Zhao, Y., 2019)

จากแนวคิดทางวิชาการ ภาวะผู้นำถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดทิศทาง สนับสนุน และเสริมสร้างความร่วมมือภายในโรงเรียน ภาวะผู้นำที่เหมาะสมไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา

ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (พระมหาสมบุญ สุธมโม, 2557) หากยังช่วยให้โรงเรียนสามารถรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Bush, T., 2020) นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำแบบครอบคลุม (Inclusive Leadership) กำลังได้รับความสนใจอย่างมาก เนื่องจากสามารถส่งเสริมความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมภายในองค์กรได้อย่างแท้จริง (Evans, K. G., 2002); (Smith, V., 1989)

จากการศึกษาสภาพปัญหาเชิงพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ (แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 - 2570) พบว่า ผู้บริหารยังขาดกลยุทธ์การบริหารที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนและสังคม อีกทั้งยังไม่สามารถบรรเทาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างเพียงพอ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ, 2566); (วนิดา แสนอินตะ และเอกราช โฆสิตพิมานเวช, 2565); (Fullan, M., 2014)

จากบริบทและแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นความจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อยกระดับการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพทันต่อการเปลี่ยนแปลง และส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จากการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำแบบครอบคลุม มีรายละเอียด ดังนี้

แหล่งข้อมูล การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 แหล่ง ดังนี้ ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม ตามแนวคิดนักวิชาการในประเทศ 1 แหล่ง (นันทนา เจริญสุข, 2563) และศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม ตามแนวคิดนักวิชาการต่างประเทศ 7 แหล่ง คือ (Ferdman, B. M. & Deane, B. R., 2014); (Deloitte, R., 2013); (Dillon, B. & Bourke, J., 2016); (Wuffli, P. A., 2016); (EU Project, 2018); (Ferry, K., 2019); (Gallegos, P. V., 2014)

เครื่องมือวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Document Research) เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน โดยดำเนินการศึกษาเอกสาร (Document Study) เพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน จากแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 แหล่ง เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาใช้ในการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 แหล่ง มาสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน โดยการแจกแจงความถี่จากหลายแหล่งข้อมูลและสรุปผลโดยใช้เกณฑ์ค่าความถี่ตั้งแต่ 4 ขึ้นไป คือ ร้อยละ 50 ของความถี่ทั้งหมด สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เกี่ยวกับประเด็นองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีคุณสมบัติ ดังนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียน มีประสบการณ์ในการบริหารงานไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือวิทยฐานะเชี่ยวชาญ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

2. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

2.1 ผู้วิจัยจัดร่างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับประเด็นองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน และนำร่างแบบสัมภาษณ์ให้ประธานกรรมการ และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของการใช้ภาษาและความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์

2.2 ผู้วิจัยปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของประธานกรรมการและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล นำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน โดยผู้วิจัยเป็นผู้เลือก ซึ่งมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ดังนี้ 1) อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา อาจารย์ที่มีประสบการณ์ในการ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านหลักการบริหารการศึกษา เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี วุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 1 คน 2) ผู้บริหารการศึกษา มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอกหรือมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ หรือมีประสบการณ์ในการบริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน และ 3) ผู้อำนวยการโรงเรียน ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารงานไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือวิทยฐานะเชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามในการตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับการยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม ของผู้บริหารโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามวิธีของเรน จีส์ไลเคอร์ท (Rensis Likert Method) มีความหมายและค่าน้ำหนัก ดังนี้

5 หมายถึง ความเหมาะสม ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง ความเหมาะสม ในระดับมาก

3 หมายถึง ความเหมาะสม ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง ความเหมาะสม ในระดับน้อย

1 หมายถึง ความเหมาะสม ในระดับน้อยที่สุด

2. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

2.1 ผู้วิจัยนำองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้จากเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ มาร่างแบบ สอบถามเพื่อหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้

2.2 นำร่างแบบสอบถามให้ประธานกรรมการและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบ ความถูกต้อง ความเหมาะสมของการใช้ภาษาและความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์

2.3 ผู้วิจัยปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของประธานกรรมการและกรรมการที่ ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และจัดพิมพ์แบบสอบถาม

เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามการยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำ แบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ดังนี้

1. ขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อขออนุญาต ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยนำเครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามไปมอบให้ผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง

3. ดำเนินการเก็บแบบสอบถาม จากผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์แล้วนำไปวิเคราะห์โดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมทั้งโดยภาพรวมและรายด้านและแปลความหมาย ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ การแปลความหมาย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

โดยผู้วิจัยเลือกเอาเฉพาะองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน ที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.51 ขึ้นไป จากนั้น ผู้วิจัยสรุปข้อมูลและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน

ผลการวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหาร จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการศึกษาองค์ประกอบหลักภาวะผู้นำแบบครอบคลุม มีผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำแบบครอบคลุม

นักวิชาการ	ศึกษาจากเอกสาร								สัมภาษณ์ผู้ทรงวุฒิ							
	นันทนา เจริญสุข Ferdman, B. M. & Deane, B. R.	Gallegos, P. V.	Deloitte, R.	Dillon, B. & Bourke, J.	Wuffli, P.	EU Project	Ferry, K.	ความถี่ ร้อยละ	คณะอง ศรีสวัสดิ์	นฤวุฒิ ขำบุญวงศ์	วาลิกา อัครนิมิตย์	รมิดา เศรษฐบุติ	อนุจิต จันทศิลา	ความถี่ ร้อยละ	องค์ประกอบที่ศึกษา	
องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม																
ความสัมพันธ์	✓	✓	✓			✓		4	50		✓		✓	2	25	✓
ความฉลาดทางวัฒนธรรม	✓		✓	✓			✓	4	50							✓
การตัดสินใจ	✓	✓	✓	✓				4	50	✓		✓		2	25	✓
การมีส่วนร่วม	✓	✓	✓	✓		✓	✓	75		✓		✓		1	12.5	✓
การสื่อสาร		✓	✓				✓	3	37.5		✓			1	12.5	
มิจริยธรรม		✓			✓			2	25	✓				1	12.5	
ความหลากหลายในองค์กร			✓		✓		✓	3	37.5			✓		1	12.5	✓
การให้ความเคารพ			✓					1	12.5							
สร้างความเชื่อถือไว้วางใจ			✓					1	12.5			✓		1	12.5	
เคารพความที่แตกต่าง			✓					1	12.5							

ตารางที่ 1 องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำแบบครอบคลุม (ต่อ)

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม	นักวิชาการ	ศึกษาจากเอกสาร					สัมภาษณ์ผู้ทรงวุฒิ					องค์ประกอบที่ศึกษา
		นันทนา เจริญสุข Ferdman, B. M. & Deane, B. R. Gallegos, P. V. Deloitte, R. Dillon, B. & Bourke, J. Wuffli, P. EU Project Ferry, K. ความถี่ ร้อยละ คณะอง ศิริสรณ์ นฤพนธ์ ชำนาญวงษ์ วาลิกา อัครินิตย์ รมิดา เศรษฐบดี อนุชิต จันทติลา ความถี่ ร้อยละ										
ส่งเสริมการเรียนรู้ตามศักยภาพ		✓				1	12.5					
ไม่มีอคติ			✓			1	12.5					
มีความอยากรู้ อยากรู้ อยากรู้			✓			1	12.5					
เป็นแบบอย่างที่ดี			✓			1	12.5		✓		1	12.5
การฝึกการตระหนักรู้ ในตัวเอง						✓	1	12.5				
มีความเป็นบรรทัดฐาน				✓		1	12.5					
มีลักษณะเป็นองค์รวม					✓	1	12.5					
สร้างการเปลี่ยนแปลง						✓	1		✓	✓	2	25
ส่งเสริมการเรียนรู้		✓				1	12.5					
การวางแผนกลยุทธ์								✓			1	12.5
บุคลิกภาพ								✓			1	12.5
ความเป็นผู้นำ								✓	✓		2	25
ความเป็นประชาธิปไตย								✓			1	12.5
ความรู้								✓	✓		✓	37.5
ทักษะ										✓	1	12.5
เจตคติ										✓	1	12.5
ให้ความปลอดภัย		✓				1						
สร้างความคาดหวัง		✓				1						
อำนวยความสะดวก		✓				1						

ตารางที่ 1 องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำแบบครอบคลุม (ต่อ)

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม	นักวิชาการ	ศึกษาจากเอกสาร								สัมภาษณ์ผู้ทรงวุฒิ								องค์ประกอบที่ศึกษา
		นันทนา เจริญสุข	Ferdman, B. M. & Deane, B. R.	Gallegos, P. V.	Deloitte, R.	Dillon, B. & Bourke, J.	Wuffli, P.	EU Project	Ferry, K.	ความถี่	ร้อยละ	คณะอง ศิริสรณ์	นฤวุฒิ ชำนาญวงษ์	วาลิกา อัครนิษฐ์	รมิดา เศรษฐบุต	อนุชิต จันทติลา	ความถี่	
เข้าใจธรรมชาติการทำงานร่วมกัน				✓						1								
มีความกล้าเผชิญ					✓					1								
การเปิดเผย						✓				1								
การจัดการความคลุมเครือ						✓				1								
มีมุมมองแบบเปิดกว้าง							✓			1								
การบริหารจัดการในแนวราบ							✓			1								
เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร								✓		1								
รวม		4	6	12	6	3	8	4	5		5	5	4	5	4			

จากตารางสังเคราะห์ 1 จากการสังเคราะห์เอกสาร พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารทั้งหมด 35 แบบ ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหาร ที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ 4 ขึ้นไป หรือ ร้อยละ 50 ขึ้นไป จะได้องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหาร องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน 2) ความฉลาดทางวัฒนธรรม 3) การตัดสินใจ และ 4) การมีส่วนร่วม

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหาร มีองค์ประกอบที่สอดคล้องกับเอกสารมากที่สุด ความถี่ 3 คือ การมีส่วนร่วม

โดยสรุป องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหาร ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน 2) ความฉลาดทางวัฒนธรรม 3) การตัดสินใจ และ 4) การมีส่วนร่วม

จากการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำแบบครอบคลุม ผู้วิจัยได้จัดทำองค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษาวิจัย ทั้งนี้ องค์ประกอบแต่ละด้านได้กำหนดนิยามปฏิบัติการที่สะท้อนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ พร้อมกำหนดตัวบ่งชี้เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดและประเมินผล ซึ่งสรุปแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 องค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน

องค์ประกอบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน	พฤติกรรมของผู้บริหารที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งเกิดจากการสื่อสารที่เข้าใจตรงกัน การให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำซึ่งกันและกัน รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กร ความสัมพันธ์นี้แสดงออกผ่านการไว้วางใจ การทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง และการยอมรับซึ่งกันและกัน บุคคลที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและผู้คนที่หลากหลาย ยอมรับความแตกต่าง	1. ผู้บริหารมีการสื่อสารที่ชัดเจนและเข้าใจตรงกันกับเพื่อนร่วมงาน 2. ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่เพื่อนร่วมงานอย่างเหมาะสม 3. ผู้บริหารสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กร 4. ผู้บริหารมีความไว้วางใจและสามารถทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างราบรื่น 5. ผู้บริหารเปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง
2. ความฉลาดทางวัฒนธรรม	พฤติกรรมของผู้บริหารที่สามารถในการเข้าใจปรับตัว และมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพกับบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยอาศัยการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความฉลาดทางวัฒนธรรมช่วยให้บุคคลสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างราบรื่น และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม	1. ผู้บริหารสามารถเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของบุคคลในองค์กรได้ดี 2. ผู้บริหารมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม 3. ผู้บริหารเปิดกว้างและให้ความเคารพต่อความคิดเห็นและวิถีปฏิบัติของบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน 4. ผู้บริหารสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5. ผู้บริหารสามารถจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม
3. การตัดสินใจ	พฤติกรรมของผู้บริหารในการรับรู้ ศึกษา และวิเคราะห์ปัญหา เพื่อเลือกหรือพิจารณาทางเลือกที่มีอยู่ แล้วเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุดเพื่อนำไปสู่เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ต้องการ การตัดสินใจอาจเกิดขึ้นในระดับบุคคล องค์กร หรือ สังคม โดยอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริง	1. ผู้บริหารสามารถรับรู้และระบุปัญหาได้อย่างถูกต้องและทันเวลา 2. ผู้บริหารศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบและรอบคอบ 3. ผู้บริหารสามารถพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ และเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุด

ตารางที่ 2 องค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
	ประสบการณ์ และการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล	4. ผู้บริหารใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และประสบการณ์เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ 5. การตัดสินใจของผู้บริหารสามารถนำไปสู่เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การมีส่วนร่วม	พฤติกรรมของผู้บริหารที่เปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมการให้ข้อมูล การปรึกษาหารือ และร่วมดำเนินการต่าง ๆ ร่วมกัน	1. ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงาน 2. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายหรือแนวทางการทำงาน 3. ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร 4. ผู้บริหารสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการปรึกษาหารือภายในทีม 5. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ขององค์กร

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบหลัก ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยเพื่อให้ได้นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อสัมภาษณ์ยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน แสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียนที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบดังกล่าว โดยใช้แบบสอบถามความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำในโรงเรียน ผลการประเมินค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละองค์ประกอบแสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน

ที่	ภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหาร	ความเหมาะสม		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน	4.90	0.09	มากที่สุด
2	ความฉลาดทางวัฒนธรรม	4.90	0.22	มากที่สุด
3	การตัดสินใจ	4.93	0.14	มากที่สุด
4	การมีส่วนร่วม	4.83	0.37	มากที่สุด
รวม		4.89	0.19	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = 0.19) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย 4 ลำดับแรก การตัดสินใจ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$, S.D. = 0.14) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = 0.09) ความฉลาดทางวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = 0.09) และการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.37) ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียนที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการแจกแจงความถี่ที่มีค่าเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 50 ของความถี่ทั้งหมด ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน 2) การมีส่วนร่วม 3) การตัดสินใจร่วมกัน และ 4) ความฉลาดทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงวุฒิ จำนวน 5 คน พบว่า ผู้ทรงวุฒิสส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารควรมี เพื่อใช้เป็นฐานในการขับเคลื่อนนโยบายการบริหารขององค์กรและสถานศึกษาในการบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งยังความเห็นเพิ่มเติมจากผู้ทรงวุฒิต่านหนึ่งชี้ว่า การบริหารที่จะสามารถจัดการและปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา หน่วยงาน หรือองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงนั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมครบทั้ง 4 องค์ประกอบ จึงนำไปสู่การพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาองค์ประกอบขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียนในครั้งนี้ ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และยืนยันองค์ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน มี 4 องค์ประกอบ เมื่อทำการตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) การตัดสินใจ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน 3) ความฉลาดทางวัฒนธรรม และ 4) การมีส่วนร่วม ทั้งนี้ อาจจะเป็น เพราะผู้บริหารจำเป็นต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ซับซ้อน และมีการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง การตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและลดความคลุมเครือ (Fullan, M., 2014) ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ ส่งผลให้การดำเนินงานราบรื่นและลดความขัดแย้งภายในองค์กร (Leithwood, K. & Jantzi, D., 2006) นอกจากนี้ ความฉลาดทางวัฒนธรรมยังสะท้อนถึงความสามารถของผู้บริหารในการทำความเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับหลากหลายของผู้เรียน ครู และชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างโรงเรียนที่มีความเท่าเทียมและยอมรับความแตกต่าง (Earley, P. C. & Ang, S., 2003) ส่วนการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบที่ชี้ให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษา (Hallinger, P. & Heck, R. H., 2010) ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของ Carmeli, R. et al. ที่เน้นว่าผู้นำแบบครอบคลุมควรแสดงพฤติกรรมที่เปิดกว้าง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกร่วมในการ

มีบทบาทต่อองค์กร เพื่อส่งเสริมบรรยากาศที่ทุกคนรู้สึกมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในความสำเร็จร่วมกัน (Carmeli, A. et al., 2010)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Ryan, R. M. & Deci, E. L. ที่กล่าวถึงทฤษฎีการสร้างแรงจูงใจภายใน (Self-Determination Theory) ซึ่งระบุว่า บุคลากรจะมีแรงจูงใจที่ดีเมื่อรู้สึกว่าตนเองมีอิสระในการตัดสินใจ มีความสามารถ และได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหารงานในรูปแบบภาวะผู้นำแบบครอบคลุม ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Ryan, R. M. & Deci, E. L., 2000) พบว่า งานวิจัยของสมภพ เพ็ญจันทร์ ยังชี้ว่า การสร้างบรรยากาศแห่งความเท่าเทียมและการเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความขัดแย้งในองค์กรและเพิ่มความพึงพอใจในการทำงานของครู (สมภพ เพ็ญจันทร์, 2562) วิจัยนี้สามารถยืนยันได้ว่า ภาวะผู้นำแบบครอบคลุม มีองค์ประกอบและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ซึ่งสนับสนุนแนวคิดทฤษฎีและสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมาทั้งในและต่างประเทศ จึงสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยทำให้ได้ทราบองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ได้แก่ การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้วิธีการสังเคราะห์ทำให้ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมเป็นเบื้องต้น จากนั้นนำองค์ประกอบไปสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและนำผลสัมภาษณ์มาสร้างแบบสอบถาม ในการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้ง เพื่อยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียน ทั้ง 4 องค์ประกอบ สามารถอธิบายได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียนมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน 2) การมีส่วนร่วม 3) การตัดสินใจ และ 4) ความฉลาดทางวัฒนธรรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นพ้องว่า ทั้ง 4 องค์ประกอบเป็นสิ่งจำเป็นต่อการขับเคลื่อนนโยบายและการบริหารจัดการสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งยังมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดบึงกาฬควรนำองค์ประกอบดังกล่าวไปใช้จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมและบรรจุไว้ในการพัฒนาผู้บริหาร ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสในทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมตลอดจนกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนให้ผู้บริหารแสดงภาวะผู้นำแบบครอบคลุม นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในโรงเรียนโดยเน้นการสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจและการวางแผนโครงการ รวมถึงการใช้ผลการวิจัยเป็นกรอบพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคุณภาพสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- นันทนา เจริญสุข. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบครอบคลุมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระมหาสมบุญ สุธมโม. (2557). บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 1(1), 89-102.
- วนิดา แสนอินตะ และเอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2565). การพัฒนากลยุทธ์เพื่อการบริหารโรงเรียนเอกชนในสังคมไทย ปัจจุบันโดยใช้ SOAR Analysis. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 9(2), 51-63.
- สมภพ เพ็ญจันทร์. (15 มี.ค. 2562). แบบแผนในการเรียนการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้าน. (เนตรนภิส พัฒนเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. (2566). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566 - 2567). บึงกาฬ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ.
- Bush, T. (2020). Theories of Educational Leadership and Management. (5th ed.). London: Sage.
- Carmeli, A. et al. (2010). Inclusive Leadership and Employee Involvement in Creative Tasks in the Workplace: The Mediating Role of Psychological Safety. Creativity Research Journal, 22, 250-260. <https://doi.org/10.1080/10400419.2010.504654>.
- Deloitte, R. (2013). The six signature traits of inclusive leadership Thriving in a diverse new world. Retrieved April 14, 2016, from <https://www.deloitte.com/us/en/insights/topics/talent/six-signature-traits-of-inclusive-leadership.html>

- Dillon, B. & Bourke, J. (2016). The six signature trails of inclusive leadership: Thriving in a diverse new world. Westlake: Deloitte University Press.
- Earley, P. C. & Ang, S. (2003). Cultural intelligence: Individual interactions across cultures. Stanford Business Books: Stanford, CA.
- EU Project. (2018). Inclusive leadership: Theoretical framework. EU project: The European Commission.
- Evans, K. G. (2002). Leadership workshop. *Education*, 28(1), 123-137.
- Ferdman, B. M. & Deane, B. R. (2014). Diversity at work: The practice of inclusion. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Ferry, K. (2019). Building up organizational commitment of Generation Z. *Journal of Social Innovation and Lifelong Learning*, 13(3), 10-25.
- Fullan, M. (2014). Leading in a culture of change. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Gallegos, P. V. (2014). The work of inclusive leadership: Fostering authentic relationships. In B. Ferdman & B. Deane (Eds.), *Diversity at work: The practice of inclusion* (pp. 177-202). Jossey-Bass: Wiley.
- Hallinger, P. & Heck, R. H. (2010). Leadership for Learning: Does Collaborative Leadership Make a Difference in School Improvement? *Educational Management Administration and Leadership*, 38, 654-678. <https://doi.org/10.1177/1741143210379060>.
- Leithwood, K. & Jantzi, D. (2006). Transformational school leadership: Its effects on students, teachers and their classroom practices. *School Effectiveness and School Improvement*, 17(2), 201-227.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Smith, V. (1989). *Host and Guests: The anthropology of Tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Wuffli, P. A. (2016). *Inclusive leadership: A framework for the global Era*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Zhang, X. & Zhao, Y. (2019). A discussion on Task-based Teaching of intermediate and advanced oral Chinese as a foreign language. *Literature Education*, 13(2), 92-93.

การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพและโลกทัศน์ของ ผู้คนสมัยโบราณเรื่องพระอาทิตย์ตามกรอบแนวคิดสุริยปกรณัม*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PHRA SURIYATHEP AND ANCIENT PERCEPTIONS OF THE SUN IN THE CONTEXT OF SOLAR MYTHOLOGY

ณัฐพร ไช่มุกข์*, พรหมพิสิฐ พันธจันทร์

Nattaporn Kaimook*, Phrompisit Panchan

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Naresuan University, Phitsanulok, Thailand

*Corresponding author E-mail: nattapornka@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษาสำคัญ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษารวบรวมรูปแบบและลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของรูปปั้นพระสุริยเทพที่ปรากฏในเมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความหมายที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพระสุริยเทพที่มีต่อรูปแบบพฤติกรรม ความเชื่อและวิถีปฏิบัติทางสังคมตามกรอบแนวคิดด้วยเรื่องสุริยปกรณัม บทความงานวิจัยนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย บทความวิชาการ รวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามที่จังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดกรุงเทพมหานคร ในระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2566 - 30 กันยายน 2567 รวมระยะเวลา 1 ปี ผลการวิจัยพบว่า มีการขุดพบเทวรูปพระสุริยเทพในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์มากที่สุดในประเทศไทยถึง 4 องค์ ลักษณะเทวรูปแต่ละองค์มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถเชื่อมโยงและสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพระสุริยเทพในบริบทเมืองโบราณศรีเทพได้ว่า เทพปกรณัมพระสุริยะเปรียบเหมือนตัวแทนของศูนย์กลางของอำนาจเหนือจักรวาลที่ส่งอิทธิพลต่อชะตาชีวิตของทุกสรรพชีวิตบนโลก เป็นเทพที่มีความสำคัญต่อโลกทัศน์เรื่องชนชั้นและสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้นำในการทำหน้าที่ปกครองชาวบ้านในชุมชนโบราณศรีเทพ นอกจากนี้ พระสุริยเทพยังเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นร่องรอยจุดเริ่มต้นแห่งการเชื่อมต่อความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมไทยที่ยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พระสุริยเทพ, เมืองโบราณศรีเทพ, สุริยปกรณัม, โลกทัศน์ของผู้คนโบราณ, คติชนวิทยา

Abstract

This research article investigates two main objectives: 1) To collect forms and distinctive characteristics of Phra Suriyathep (The Sun of God) that is situated in the ancient city of Sri Thep, Phetchabun Province. Then, and 2) To analyzes the meanings that reflect the relationship between Phra Suriyathep and patterns of behaviors, beliefs, and social practices, according to Solar Mythology theory. According to the qualitative research, data were collected from related research documents and fieldwork at Phetchabun province and Bangkok conducted between October 1st, 2023, and September 30th, 2024 which is throughout the year. The research findings indicate that the ancient city of Sri Thep contains the highest number of Phra Suriyathep discovered in Thailand-up to four according to archaeological evidence. Each statue features unique characteristics that are connected to the beliefs of Brahman-Hindu in prehistoric Thai society. According to this research, it can be analyzed the significant roles of Phra Suriyathep within the context of the ancient city of Sri Thep. Phra Suriyathep, based on the solar mythology, represents the cosmic center of power, exerting influence over the destiny of all living beings. He played a crucial role in shaping the worldview of social stratification and in legitimizing the authority of leaders in their governance of the Sri Thep community. Furthermore, Phra Suriyathep served as a symbolic marker of the initial integration of Brahmanical-Hindu and Buddhist traditions within the Thai sociocultural context, an influence that has persisted to the present day.

Keywords: Phra Suriyathep, Sri Thep Ancient City, Solar Mythology, Ancient Perceptions, Folklore

บทนำ

คติความเชื่อเรื่องพระสุริยะ หรือ เทพพระอาทิตย์ในฐานะศูนย์กลางจักรวาลมีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากการใช้ชีวิตและการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การล่าสัตว์ การเพาะปลูก การสืบพันธุ์ ฯลฯ ล้วนต้องอาศัยธรรมชาติที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีความเชื่อเรื่องการเคารพบูชาธรรมชาติเพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการดำรงชีวิต ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อดังเดิมนั้นปรากฏในตำนาน ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชาเทพพระอาทิตย์ หรือ พระสุริยะ ที่มีการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายในวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ทั่วโลก โดยแต่ละวัฒนธรรมปรากฏการเรียกชื่อพระอาทิตย์และวิธีการแสดงความเคารพต่อพระอาทิตย์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชาวซาปา อินคาหรือ ชาวอะเมรินเดียน (The Amerindians) เชื่อว่า เทพพระอาทิตย์หรือ อินทิ (Inti) เป็นบรรพบุรุษของกลุ่มชน โดยประกอบพิธีบูชาพระอาทิตย์ผ่านรูปปั้นฮัวคาส์ (The Huacas) ซึ่งทำขึ้นจากทองคำ โดยบูชาด้วยอาหารและน้ำ เพราะเชื่อว่าเทพพระอาทิตย์จะนำพาความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์มาสู่กลุ่มชนได้ (Kroll, K., 2025) ขณะที่ในสมัยอียิปต์โบราณ กษัตริย์ฟาโรห์และชาวอียิปต์ก็มีการบูชาเทพเจ้ารา (Ra) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพพระอาทิตย์ที่ทำหน้าที่เป็นพระเจ้าผู้สร้างและดลบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ชาวโลกและแผ่นดินอียิปต์ได้

ในพจนานุกรมบริตานิกา (Britannica, 2025) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระนามของเทพพระอาทิตย์อื่น ๆ ได้แก่ เร (Re) อาตุม เร (Atum-Re) ชนุม เร (Chnum-Re) ปรา (Pra) เร อาตุม (Re-Atum)

ในประเทศไทยปรากฏหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพระอาทิตย์ หรือ พระสุริยเทพ มาตั้งแต่ สมัยทวารวดี ดังปรากฏจากหลักฐานเทวรูปพระสุริยเทพในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 4 องค์ จาก จำนวนทั้งสิ้น 5 องค์ ที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ค้นพบพระสุริยเทพ มากที่สุด (กรมศิลปากร, 2550) จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชาวสยามให้ความสำคัญต่อพระสุริยเทพมาตั้งแต่ สมัยทวารวดี มีการแสดงความเคารพและขนบธรรมเนียมที่แสดงการนับถือและให้ความสำคัญแก่การบูชาพระสุริยเทพ เช่นเดียวกับกลุ่มชนอื่น ๆ ในโลก

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า คติความเชื่อเกี่ยวกับพระสุริยเทพ เป็นความเชื่อที่พบได้ในวัฒนธรรม ทั่วโลก รวมถึงดินแดนสยามในอดีตหรือประเทศไทยด้วย (Muller, M., 2003) นักภาษาศาสตร์และนักคติชนวิทยา ชาวเยอรมันได้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องสุริยปกรณัม (Solar Mythology) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของพระอาทิตย์ ในฐานะศูนย์กลางการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในวัฒนธรรมโบราณ ความเชื่อทางศาสนา ตลอดจนสัญลักษณ์ ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงน่าสนใจว่า หากนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริยเทพใน บริบทเมืองโบราณศรีเทพ เพื่อวิเคราะห์และหาความหมายเชิงอุปลักษณ์และสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ เราอาจมองเห็น ถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องพระอาทิตย์ของกลุ่มชนในเมืองโบราณศรีเทพในยุคสมัยทวารวดีที่เชื่อมโยง กับความเชื่อของผู้คนโบราณในวัฒนธรรมอื่นของโลกที่มีต่อความเชื่อเรื่องพระอาทิตย์ผ่านความเป็นคติชนรูปแบบ ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งมากขึ้น โดยเฉพาะในโลกยุคที่ผู้คนยังไม่มีความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์มากนัก แต่สามารถ เข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติผ่านชุดความรู้เชิงอุปลักษณ์ที่เรียกว่า “เทพปกรณัม”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริยเทพในเมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพและโลกทัศน์ของผู้คนสมัยโบราณเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องพระอาทิตย์ผ่านความเป็นคติชนตามกรอบแนวคิดสุริยปกรณัม (Solar Mythology)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ (กรมศิลปากร, 2550); (เชษฐ ติงสฤษดิ์, 2559) วิทยานิพนธ์ (วรลักษณ์ ผ่องสุขสวัสดิ์, 2549) บทความ (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2566); (นิพนธ์ ทรายเพชร และจตุรงค์ สุคนธชาติ, 2557); (ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ, 2567) และบทสัมภาษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระสุริยเทพ (คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง, 2566); (ทองศักดิ์ หาญวงษ์, 2566); (อนุชิต อุ่นจิต, 2568)

2. เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระสุริยเทพในพื้นที่เขตอุทยาน ประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมถึงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่มีร่องรอยหลักฐานและข้อมูลบันทึก เกี่ยวกับพระสุริยเทพในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร และ 2) หอโบราณคดีเพชรบูรณ์อินทราชัย จังหวัดเพชรบูรณ์ ในระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2566 - 30 กันยายน 2567 โดยงานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ รหัส P2-0013/2567 เรียบร้อยแล้ว

3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยมีการใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพและจดบันทึกข้อมูลที่น่าสนใจถึงตำนาน ประวัติและคำอธิบายที่มีการอ้างอิงพระสุริยเทพภายในพื้นที่พิพิธภัณฑ์จัดแสดง (พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร, 2567)

4. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริยเทพในบริบทเมืองโบราณศรีเทพและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพและโลกทัศน์โบราณของมนุษย์ตามกรอบแนวคิดเรื่องสุริยปกรณัม (Solar Mythology)

5. นำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริยเทพที่พบในเมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ปัจจุบันการปรากฏอยู่อย่างเป็นทางการของพระสุริยเทพในเมืองโบราณศรีเทพ คงเหลือเพียงหลักฐานจากเทวรูปพระสุริยเทพเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ มีการค้นพบเทวรูปพระสุริยเทพในเมืองโบราณศรีเทพมากถึง 4 องค์ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ค้นพบร่องรอยเกี่ยวกับพระสุริยเทพมากที่สุดในประเทศไทย เทวรูปพระสุริยเทพทั้ง 4 องค์ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันได้ถูกเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร และพิพิธภัณฑ์นอร์ทตัน ไชมอน ประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนี้

1.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร มีการเก็บรักษาและจัดแสดงเทวรูปพระสุริยเทพที่ขุดพบจากเมืองโบราณศรีเทพ จำนวน 3 องค์ โดยจัดแสดงไว้ภายในห้องลพบุรี เทวรูปแต่ละองค์มีลักษณะสัณฐานที่แตกต่างกัน สันนิษฐานว่า พระสุริยเทพทั้ง 3 องค์นี้ ถูกสร้างขึ้นในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 14 ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอาณาจักรเขมรโบราณก่อนเมืองพระนคร ผสมผสานกับวัฒนธรรมทวาราวดีที่ปรากฏอยู่เดิมในพื้นที่ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุคศาสนาฮินดูเจริญรุ่งเรืองในสมัยทวาราวดี ตามความเชื่อแบบฮินดู เชื่อว่า พระสุริยเทพ หรือ พระอาทิตย์นี้ จัดเป็นเทพองค์หนึ่งในศาสนาฮินดู อยู่ในฐานะเทพชั้นรองตามไวยาณพนิกาย และเทพสูงสุดตามสاعرานิกาย

ภาพที่ 1 พื้นที่จัดแสดงเทวรูปพระสุริยเทพทั้งสามพระองค์ที่พบในเมืองโบราณศรีเทพ

เทวรูปพระสุริยเทพองค์ที่ 1 ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายมือ แถวที่ 2 ของห้องจัดแสดงลพบุรี พระสุริยเทพองค์นี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ปรากฏลักษณะทางประติมานวิทยาที่สำคัญ คือ สวมศิราภรณ์ทรงกระบอ (กิริฎมกุฏ) มีการตั้งสมมติฐานว่า ลวดลายชั้นซ้อนเหนือหมวกทรงกระบอสีเหลี่ยมของเทวรูปพระสุริยะ เทียบเคียงได้กับเทวรูปพระฤๅษณ์ยักษาโควรวรณะ ซึ่งเป็นการสื่อถึงความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างดอกบัวที่กำลังเผยกลีบออก จำนวน 5 กลีบ และพระวิษณุ เนื่องจากดอกบัว เป็นพืชสัญลักษณ์แทนการให้กำเนิด ความเป็นมงคล นอกจากนี้ ในส่วนยอดเหนือสุด ประดับประภามณฑลด้านหลังพระเศียรและถือดอกบัวทั้งสองพระหัตถ์

ภาพที่ 2 เทวรูปพระสุริยเทพองค์ที่ 1

เทวรูปพระสุริยเทพองค์ที่ 2 ตั้งอยู่ตรงกลางห้องจัดแสดงลพบุรี แถวที่ 2 องค์กรกลาง จากประวัติ พบว่า ได้มาจากเมืองศรีเทพ โดยพระบริรักษ์นครเขตร ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่งมาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472 สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ปรากฏลักษณะทางประติมานวิทยาที่สำคัญ คือ สวมศิราภรณ์ทรงกระบอ (กิริฎมกุฏ) ประดับประภามณฑลด้านหลังพระเศียร ในพระหัตถ์ทั้งสองถือดอกบัว

ภาพที่ 3 เทวรูปพระสุริยเทพองค์ที่ 2

เทวรูปพระสุริยเทพองค์ที่ 3 ประดิษฐานอยู่แถวที่ 2 ทางฝั่งขวามือของห้องจัดแสดงลพบุรี สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พบที่เมืองศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์ เทวรูปทรงกระบอก ประดับแผ่นประภาคมณฑลด้านหลังพระเศียร พระพักตร์กลม พระมัสสุและพระทนต์ยาวและหนา สวมกุดชโลและกรองคอ ลักษณะที่ปรากฏนี้เป็นการผสมผสานศิลปกรรมที่ถ่ายทอดจากดินแดนภายนอก เกิดเป็นเอกลักษณ์ของสกุลช่างพื้นถิ่นได้อย่างกลมกลืน

ภาพที่ 4 เทวรูปพระสุริยเทพองค์ที่ 3

1.2 พิพิธภัณฑน์อ์ตัน ไชมอน ประเทศสหรัฐอเมริกา พบเทวรูปพระสุริยเทพที่เชื่อว่าได้มาจากเมืองโบราณศรีเทพ จำนวน 1 องค์ จากหลักฐานที่แสดงไว้ในหอโบราณคดีเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย ระบุว่า ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทดิศ ดิศกุล เป็นผู้ทรงรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริยเทพจากเมืองโบราณศรีเทพที่ถูกเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑน์อ์ตัน ไชมอน ประเทศสหรัฐอเมริกา นี้ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 โดยระบุว่า พระสุริยเทพที่พบ ทำจากศิลาสูง 113.67 เซนติเมตร เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 14 เป็นประติมากรรมที่มีลักษณะเป็นของตนเองมากที่สุดและงามที่สุดในเอเชียอาคเนย์ โดยพระเศียรถูกลักลอบนำออกจากประเทศไทยไปก่อน จากนั้นองค์จึงถูกลักลอบนำออกไป โดยนายอ์ตัน ไชมอนได้ซื้อไว้และนำมาประกอบกัน ขณะที่ยังมีการกล่าวถึงเพิ่มเติมอีกว่า เทวรูปพระสุริยเทพที่พบในพิพิธภัณฑน์อ์ตัน ไชมอนนี้ น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่บ่งชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการเมืองโบราณศรีเทพที่เป็นเอกลักษณ์ ดังแสดงให้เห็นจากลักษณะทำย่น “ตริภังค์” หรือยืนแบบเอียงตน ซึ่งเป็นรูปแบบประติมากรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ สกุลช่างสารนาถ เช่นเดียวกับ ที่ปรากฏในเทวรูปอื่น ๆ ในเมืองโบราณศรีเทพ เช่น พระวิษณุ พระกฤษณะ แต่มีลักษณะที่แตกต่างจากเทวรูปสุริยเทพองค์อื่น ๆ ที่พบในเมืองศรีเทพที่มีลักษณะยืนตรง เมื่อระยะเวลาผ่านไป ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบผ้าคลุมยาวหรือชุดแซ็คแบบชาวเปอร์เซียที่พบในประติมากรรมสุริยเทพของเมืองศรีเทพในยุคก่อนหน้า กลายเป็นผ้าโจงกระเบนนุ่งสั้นแบบแนบลำตัว จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะของช่างศรีเทพในสมัยต่อมา

ภาพที่ 5 เทวรูปพระสุริยเทพ ณ Norton Simon Museum

จากข้อมูลทางประติมากรรมและความเป็นมาของเทวรูปพระสุริยเทพที่ค้นพบในเมืองโบราณศรีเทพทั้ง 4 องค์นี้ สอดคล้องกับสันนิษฐานจากนักวิชาการว่า ภายในเมืองโบราณศรีเทพจะต้องมีปราสาทหรือสิ่งปลูกสร้างที่ใช้ประดิษฐานเทวรูปพระสุริยเทพอย่างน้อย 4 หลัง สอดคล้องกับที่กรมศิลปากร ได้มีการค้นพบพระสุริยเทพหนึ่งองค์ที่ประดิษฐานอยู่ภายในปราสาทสองพี่น้อง ในเมืองโบราณศรีเทพชั้นใน ส่วนข้อมูลสิ่งปลูกสร้างที่ใช้ประดิษฐานเทวรูปพระสุริยเทพอื่น ๆ ยังไม่ปรากฏข้อมูลชัดเจน

อย่างไรก็ตาม เทวรูปทั้ง 4 องค์ที่พบในเมืองโบราณศรีเทพดังกล่าวมีรูปลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ทำจากศิลา นักโบราณคดีสันนิษฐานว่ามีอายุใกล้เคียงกัน คือ อยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 14 เป็นเทวรูปที่อยู่ในทำเนียบ พระเศียรสวมศิราภรณ์ทรงกระบอก (กิริฎมกุฏ) มีลวดลายชั้นซ้อนเหนือหมวกทรงกระบอกสี่เหลี่ยม ประดับประภามณฑลด้านหลังพระเศียร และพระหัตถ์ทั้งสองถือดอกบัว

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า เทวรูป 3 องค์ที่ประดิษฐานอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร มีความคล้ายคลึงกันมากกว่าเทวรูปอีก 1 องค์ ที่ประดิษฐานที่พิพิธภัณฑ์ธนอร์ตัน ไซมอน ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเทวรูปที่ประดิษฐานที่พิพิธภัณฑ์ธนอร์ตัน ไซมอน ประเทศสหรัฐอเมริกาแม้ว่าจะมีลักษณะรูปลักษณะเป็นทำเนียบก็จริง แต่ไม่ได้ยืนตรงแบบเทวรูป 3 องค์ที่ประดิษฐานอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร เป็นการยืนแบบเอียงตนหรือ “ตรีภังค์” ซึ่งเป็นรูปแบบประติมากรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ สกุลช่างสารนาถ และการยืนแบบนี้มีลักษณะคล้ายกับเทวรูปอื่น ๆ ที่พบในเมืองโบราณศรีเทพ นอกจากนี้ เทวรูปพระสุริยเทพองค์ที่ 4 ที่ประดิษฐานอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการแต่งกายที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบผ้าคลุมยาวหรือชุดแซ็คแบบชาวเปอร์เซียที่พบในประติมากรรมเทวรูปพระสุริยเทพ 3 องค์แรก กลายเป็นผ้าโจงกระเบนถุงสั้นแบบแนบลำตัวอย่างชนชาติทางตอนเหนือของอินเดียอย่างชัดเจน

การค้นพบพระสุริยเทพถึง 4 องค์ในเมืองโบราณศรีเทพแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระสุริยเทพเป็นที่รู้จักในฐานะรูปเคารพในเมืองโบราณศรีเทพและเป็นเทพที่มีอิทธิพลต่อการความเชื่อและการดำเนินชีวิตของชาวศรีเทพ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณในยุคประวัติศาสตร์ของไทย อีกทั้งยังเป็นเครื่องยืนยันถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาฮินดูที่แพร่กระจายจากอินเดียเข้ามาสู่ภูมิภาคนี้ตั้งแต่สมัยหลัง พ.ศ. 1000

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพในบริบทเมืองโบราณศรีเทพตามกรอบแนวคิดสุริยปกรณัม (Solar Mythology)

แนวคิดสุริยปกรณัม เป็นกรอบแนวคิดโบราณที่เชื่อว่าพระอาทิตย์เป็นศูนย์กลางจักรวาล เป็นจุดกำเนิดแห่งแสงสว่างที่มีความสำคัญต่อสรรพชีวิตบนโลกมนุษย์ เป็นผู้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีพลังอำนาจเหนืออำนาจทั้งปวงของมนุษย์ เทพปกรณัมสุริยะจึงทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์เพื่อเชื่อมต่อระหว่างอำนาจเหนือจักรวาลและความเป็นไปของสรรพชีวิตบนโลกมนุษย์ จากข้อมูลทางโบราณคดีเกี่ยวกับการค้นพบเทวรูปพระสุริยเทพถึง 4 องค์ ในพื้นที่เมืองโบราณศรีเทพนี้ เป็นสิ่งที่สามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพที่มีต่อเมืองโบราณศรีเทพได้หลากหลายมิติ ทั้งในด้านการปกครอง สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม และยังมีอิทธิพลต่อชุมชนในบริเวณโดยรอบเมืองโบราณศรีเทพ ดังนี้

2.1 พระสุริยเทพในฐานะผู้นำสิทธิอันชอบธรรมมาสู่ชนชั้นปกครอง

เทวรูปพระสุริยเทพทั้ง 4 องค์ล้วนถูกค้นพบในเขตเมืองในส่วนเมืองโบราณศรีเทพซึ่งเป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวศรีเทพและเชื่อว่าเคยเป็นที่อยู่เดิมของเทพเทวดาก่อนเดินทางสู่สวรรค์ ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปตั้งถิ่นฐานและนิยมสร้างบ้านและตั้งถิ่นฐานอยู่รอบนอกเขตเมืองโบราณเท่านั้น ด้วยเหตุนี้หลักฐานเทวรูปพระสุริยเทพที่หลงเหลืออยู่จึงแสดงให้เห็นว่า พระสุริยเทพเป็นสัญลักษณ์ของราชสำนักชั้นปกครอง กษัตริย์และผู้ปกครองเมืองโบราณศรีเทพมีหน้าที่ในการดูแลและถวายความเคารพต่อพระสุริยเทพที่เชื่อกันว่าสามารถดลบันดาลให้เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อทุกชีวิต ในขณะเดียวกันเมื่อครั้งที่องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ยังไม่ได้รับการพัฒนาเลย เช่น ในปัจจุบัน พระอาทิตย์ถูกอ้างถึงว่าเป็นต้นแห่ง “สุริยวงศ์” กษัตริย์และผู้นำบ้านเมืองสมัยโบราณจึงเชื่อกันว่า ตนเองเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากสุริยวงศ์ทั้งสิ้น กษัตริย์และผู้ปกครองจึงได้รับหน้าที่จากพระสุริยะในการตัดสินชี้ขาดและมีอำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านเมืองและดูแลความเป็นอยู่ของผู้คน ด้วยเหตุนี้เอง พระสุริยเทพจึงเปรียบเสมือนอำนาจอันชอบธรรมที่กษัตริย์และชนชั้นปกครองในอดีตได้รับเพื่อทำหน้าที่ปกครองดินแดนและดูแลผู้คน

2.2 พระสุริยเทพในฐานะสะพานเชื่อมระหว่างศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ในบริบทเมืองโบราณศรีเทพ จะพบว่า สถาปัตยกรรม ประติมากรรม โบราณสถานที่ปรากฏส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับวิถีพุทธในประเทศไทยที่มีรูปแบบความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาที่ผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างพราหมณ์ - ฮินดูและพุทธจนแยกกันไม่ออก จึงอาจกล่าวได้ว่า พระสุริยเทพเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นแห่งสะพานเชื่อมระหว่างศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนาในบริบทเมืองศรีเทพ ที่เป็นภาพสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันทั้งสองศาสนาในสังคมได้อย่างเกื้อกูลมาจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ภายในพื้นที่เมืองโบราณศรีเทพนอกจากจะมีการค้นพบเทวรูปพระสุริยเทพตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูแล้ว ยังมีการค้นพบธรรมจักรซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนาที่สามารถแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อทั้ง 2 รูปแบบในเมืองโบราณศรีเทพ รวมทั้งความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูเกี่ยวกับพระสุริยเทพในฐานะผู้ให้กำเนิดแสงสว่างและปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยพระพุทธศาสนาก็มีแนวคิดในการบูชาพระอาทิตย์ เช่น กันโดยใช้ในเชิงอุปมาอุปไมยว่าดวงอาทิตย์ คือ แสงสว่าง เป็นแสงแห่งธรรม เป็นสัญลักษณ์

ของโพธิปัญญา ตรงข้ามกับความมืด คือ ความไม่รู้เป็นอวิชชา เป็นอุปสรรคแห่งการบรรลุธรรม นอกจากนี้ บทสวดพระปริตรในพระพุทธศาสนายังมีบทหนึ่งที่ชื่อว่า “โมรปริตร” หรือ คาถานกยูงทอง เป็นบทสวดที่มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์ก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เคยเสวยพระชาติเป็นนกยูงทองอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ก่อนออกไปหาอาหาร นกยูงทองจะขึ้นไปบนยอดเขาแล้วหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นที่ที่พระอาทิตย์ขึ้น แล้วกล่าวคำมนัสการพระอาทิตย์ เมื่อกล่าวจบก็จะบินออกไปหาอาหารและกลับมาได้อย่างปลอดภัย จึงมีความเชื่อต่อกันมาว่าการสวดโมรปริตรบูชาพระอาทิตย์จะช่วยให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ตลอดจนโรคร้ายไข้เจ็บทั้งปวง ด้วยเหตุที่มีความเชื่อในเรื่องการบูชาพระอาทิตย์ร่วมกันระหว่างศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และพระพุทธศาสนา จึงทำให้ทั้งสองศาสนาดังกล่าวสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์หรืออาจกล่าวได้ว่า “พระสุริยเทพ” นั้นได้กลายมามีฐานะเป็นสะพานเชื่อมระหว่างศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนาในสังคมไทยสมัยโบราณอีกด้วย

อภิปรายผล

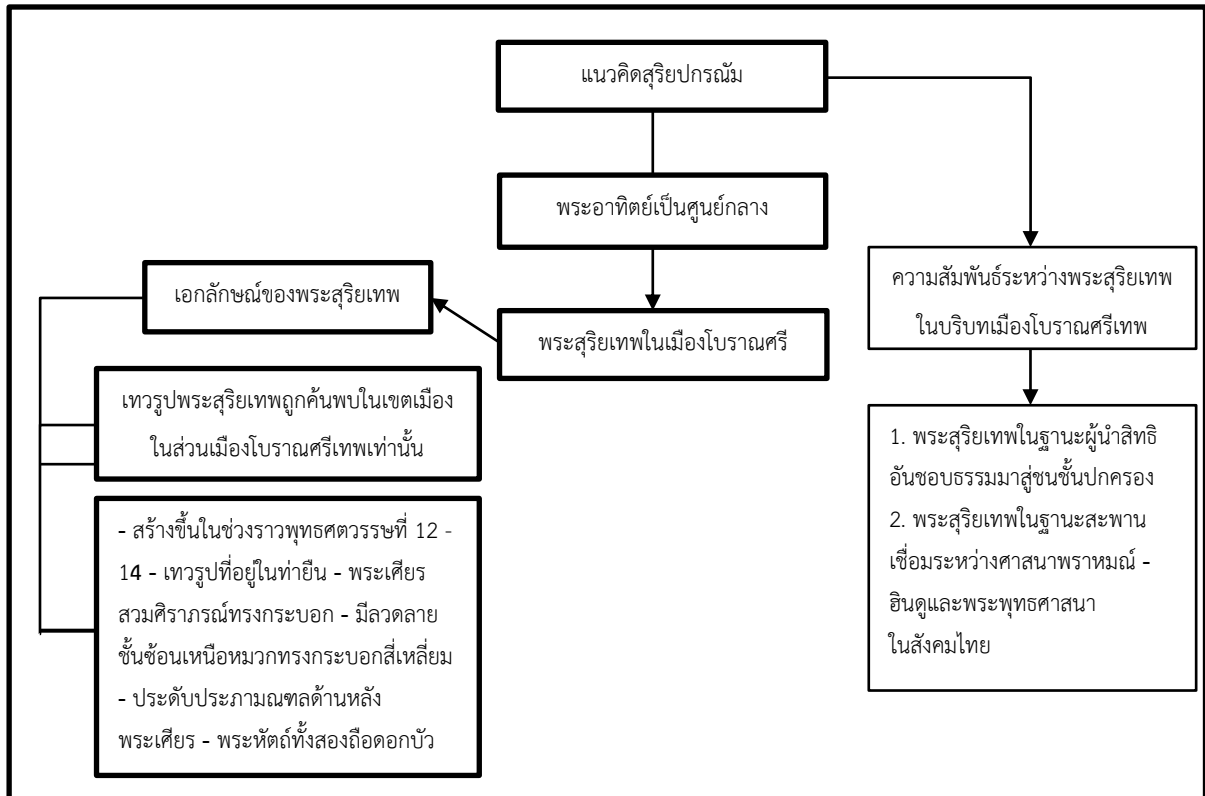
การวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องสุริยปกรณัม (Solar Mythology) ว่าด้วยการโคจรและอิทธิพลของพระอาทิตย์ที่มักถูกอ้างอิงในการศึกษาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านและตำนานโบราณทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออก ในสมัยอดีตคนไทยจะรู้จักพระสุริยเทพและความสำคัญของพระองค์จากเรื่องเล่า นิทานพื้นบ้านและตำนานปรัมปราโบราณที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องเล่าในเขตอนุทวีปอินเดีย โดยมีจะอ้างอิงถึงเทพีหรือเทพแห่งพระอาทิตย์ (Sun Goddess/Sun God) หรือ เทพเจ้าแห่งท้องฟ้า (a sky god) ว่าเป็นอุปลักษณะแห่งอำนาจ ความแข็งแรง ความอุดมสมบูรณ์และพลกำลัง รวมทั้งพระสุริยเทพยังเป็นเทพเจ้าผู้ให้กำเนิดแสงสว่างและชีวิตผู้คนเป็นอุปลักษณะแห่งปัญญาและการบรรลุ โลกทัศน์เกี่ยวกับผู้นำของมนุษย์ในอดีตจึงเชื่อกันว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ ผู้ปกครองหรือกษัตริย์โบราณจึงมีอำนาจในการปกครองดูแลอาณาจักร (วรลักษณ์ ผ่องสุขสวัสดิ์, 2549) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่ชี้ให้เห็นว่า โลกทัศน์การรับรู้ของผู้คนในเมืองโบราณศรีเทพแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องสุริยเทพในฐานะอุปลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจเหนือธรรมชาติและบทบาทในฐานะศูนย์กลางของสรรพชีวิตบนโลกมนุษย์ สามารถบันดาลให้เกิดความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์แก่ผู้คนได้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถแสดงให้เห็นความสำคัญของพระสุริยเทพในบริบททางวัฒนธรรมเพิ่มเติมจาก สุักัญญาโสภี ใจกล้า ที่อธิบายว่า พระสุริยเทพมีบทบาทต่อมิติทางวัฒนธรรม เช่น ทำให้เกิดปฏิทิน การสร้างนาฬิกา และตำราโหราศาสตร์ (สุักัญญาโสภี ใจกล้า, 2566) โดยบทบาททางสังคมของพระสุริยเทพนั้นยังช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่บ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผสานรอยต่อระหว่างศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนาในสังคมไทย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครองบ้านเมืองในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยดังที่ปรากฏให้เห็นจากความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพในเมืองโบราณศรีเทพ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาพระสุริยเทพในบริบทเมืองโบราณศรีเทพโดยใช้แนวคิดสุริยปกรณัมทำให้เกิดข้อค้นพบสำคัญ 2 ประการ คือ 1) เอกลักษณะของพระสุริยเทพในเมืองโบราณศรีเทพ และ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสุริยเทพในเมือง

โบราณศรีเทพ องค์ความรู้ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลของพระสุริยเทพที่มีต่อบทบาทของผู้นำและการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้าน รวมไปถึงการผสมผสานความเชื่อระหว่างศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของอาณาจักรในสมัยโบราณและยังส่งอิทธิพลต่อวิถีปฏิบัติทางพุทธศาสนาของไทยมาจนถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยสังเคราะห์เป็นแผนภาพองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 6 แนวคิดสุริยปรกรณ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

เทวรูปพระสุริยเทพในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สะท้อนให้เห็นร่องรอยแห่งรากเหง้าอารยธรรมโบราณตั้งแต่ครั้งก่อนประวัติศาสตร์และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์และอำนาจแห่งเบื้องบน โดยมีการถ่ายทอดคุณค่าความสำคัญของพระสุริยะหรือพระอาทิตย์ในฐานะศูนย์กลางจักรวาลและอำนาจเหนือมนุษย์ผ่านลักษณะความเป็นคติชนหลากหลายรูปแบบทั้งในรูปแบบตำนาน เทศกาลประเพณีพื้นบ้าน และพิธีบูชาที่ทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์เชื่อมโยงการต่อรองอำนาจระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ของพระสุริยะและอำนาจของมนุษย์ นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาองค์ความรู้แบบโบราณที่เรียกว่า โหราศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของพระอาทิตย์และดวงดาวที่มีต่อผู้คนในจักรวาล ซึ่งในปัจจุบันนี้ ผู้คนจำนวนมากก็ยังยึดมั่นและเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของพระสุริยเทพที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงอาจสรุปได้ว่า เทวรูปพระสุริยเทพและความเป็นคติชนที่เกี่ยวข้องกับพระสุริยเทพนั้น มีส่วนสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของจักรวรรดิทวารวดีในเขตภาคกลางของประเทศไทยและแสดงให้เห็นถึงการได้รับอิทธิพลจากอินเดียทั้งในด้านศิลปะและ

ศาสนาที่ถูกนำมาประยุกต์ดัดแปลงให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีอิทธิพลส่งต่อไปยังอารยธรรมอื่นในชั้นหลังที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับการประกาศรับรองเป็น เมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยองค์การสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2566 ณ กรุงริยาด ประเทศซาอุดีอาระเบีย ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นประเด็นการศึกษาเพิ่มเติมด้วยการใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้คนในชุมชนโบราณศรีเทพที่มีการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องพระสุริยเทพซึ่งทำให้สามารถวิเคราะห์พลวัตของเทพปกรณัมที่ยังคงบทบาทสำคัญในบริบทสังคมร่วมสมัยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการวิจัยเพื่อการจัดทำสารานุกรมเมืองโบราณศรีเทพ: เทพปกรณัม ศาสนา และความเชื่อ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2550). อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2566). “สุริยเทพ” ที่หายไปยังต่างแดน จิ๊กซอว์บอกเล่าเรื่องราวพัฒนาการ “เมืองศรีเทพ”. เรียกใช้เมื่อ 31 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_122872#google_vignette
- คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง. (2566). พระสุริยเทพ: เทวะอันเป็นที่นับถือทั่วสากลตลอดจนถึง ‘ศรีเทพ’. เรียกใช้เมื่อ 27 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.matichon.co.th/weekly/column/article_732771
- เชษฐ ติงสัชชวลี. (2559). ประติมากรรมหินดู-พุทธในศิลปะอินเดียนับถึกับคัมภีร์ศิลปศาสตร์ภาษาสันสกฤต. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ทงศักดิ์ หาญวงษ์. (2566). SILPA PODCAST ทะลุเพดานความรู้ “เมืองศรีเทพ” EP.4 “ศรีเทพ” ประวัติศาสตร์ที่หายไป จากมรดกไทยในต่างแดน. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=yZ7lv5ZPErw>
- นิพนธ์ ทรายเพชร และจตุรงค์ สุคนธชาติ. (2557). ปฏิทินจันทรคติ: ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความคาดเคลื่อนในปฏิทินจันทรคติของไทยและแนวทางในการพัฒนาข้อมูลทางจันทรคติด้วยวิธีการทางดาราศาสตร์. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 39(2), 27-48.
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร. (2567). พระสุริยเทพ. เรียกใช้เมื่อ 27 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.finearts.go.th/museumbangkok>
- วรลักษณ์ ผ่องสุขสวัสดิ์. (2549). คติเรื่องพระสุริยเทพในงานศิลปกรรมที่พบในประเทศไทยช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2567). สงกรานต์กับพระสุริยเทพที่ศรีเทพ. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.matichon.co.th/weekly/column/article_759222

- สุกัญญาโสภี ใจกล้า. (2566). สุริยปกรณัม: การศึกษาในมิติแห่งเทพปกรณัมและมิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 44(1), 158-173.
- อนุชิต อุ่นจิต. (2568). “เมืองศรีเทพ” เมืองมรดกโลกล่าสุดของไทย “ตำนานเมืองเทวดา” กับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์”. เรียกใช้เมื่อ 27 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_28556
- Britannica. (2025). Sun Worship. Retrieved July 22, 2025, from <https://www.britannica.com/topic/sun-worship>
- Kroll, K. (2025). Sun Cult. Retrieved July 31, 2025, from <https://u.osu.edu/kroll.35/andean-gallery-project-3/sun-cult/>
- Muller, M. (2003). Comparative Mythology: An Essay. London: Kessinger Publishing.

สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม: ความตรงและกลยุทธ์การประเมิน
ในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม*
MULTICULTURAL COMPETENCE: VALIDITY AND ASSESSMENT STRATEGIES
IN DIVERSE CULTURAL CONTEXTS

นลินี ณ นคร^{1*}, สักรณ จัตุระโท¹, กาญจนา วัฒนสุนทร¹, เจนณรงค์ พินลันทุม²

Nalinee Na Nakorn^{1*}, Sungworn Ngudgratoke¹, Kanjana Wattanasuntorn¹, Jennarong Pinlantum²

¹สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย

¹School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

²คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

²Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University, Songkhla, Thailand

*Corresponding author E-mail: nalinee_na_nakorn@hotmail.com

บทคัดย่อ

สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมเป็นแนวคิดแบบพหุมิติที่ประกอบด้วยความตระหนักรู้ ความรู้ และทักษะ ซึ่งสะท้อนการเรียนรู้แบบองค์รวมในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การประเมินสมรรถนะนี้ยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ อาทิ ความไม่ชัดเจนขององค์ประกอบ การใช้คำว่า “สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม” และ “สมรรถนะข้ามวัฒนธรรม” แทนกันโดยไม่แยกความหมายอย่างชัดเจน และความเอนเอียงของการประเมินแบบรายงานตนเองที่อาจไม่สะท้อนพฤติกรรมจริง การประเมินที่มีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่ชัดเจน และมีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับการแปลความหมายผลการวัดอย่างสมเหตุสมผล โดยยึดหลักความตรงแบบองค์รวมของ Messick ที่เน้นว่าความตรงของเครื่องมือวัดควรพิจารณาจากหลายมิติ ทั้งเนื้อหา สาระสำคัญ โครงสร้าง การสรุปอ้างอิง ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น และผลกระทบจากการใช้คะแนน ร่วมกับกรอบแนวคิดการตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้งของ Kane ซึ่งเน้นการจัดเรียงข้ออนุมานที่นำไปสู่การตัดสินใจจากผลการประเมิน และการจัดหาหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อรองรับข้ออนุมานในแต่ละขั้นของกระบวนการให้เหตุผลอย่างเป็นระบบ กลยุทธ์การประเมินที่เหมาะสมควรมีความหลากหลายและผสมผสานวิธีการหลายวิธี เช่น การรายงานตนเอง การทดสอบการตัดสินใจตามสถานการณ์ การสังเกตพฤติกรรม การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดระหว่างกลุ่ม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สะท้อนสมรรถนะได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ และตอบสนองต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม บทความนี้จึงเสนอแนวทางการประเมินที่รอบด้าน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเครื่องมือที่มีความตรง ใช้งานได้จริง และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของสมรรถนะระดับโลก ในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม, ความตรง, กลยุทธ์การประเมิน, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

Abstract

Multicultural competence is a multidimensional construct encompassing awareness, knowledge, and skills that reflect holistic learning in culturally diverse contexts. However, assessing this competence still faces several limitations, such as unclear conceptual components, the interchangeable use of “multicultural competence” and “cross-cultural competence” without clearly distinguishing their meanings, and the bias in self-report methods that may not accurately reflect actual behavior. Effective assessment thus requires a well-defined conceptual framework and empirical evidence to support valid interpretation. This paper adopts Messick’s unified concept of validity, which emphasizes the consideration of multiple aspects-content, substantive, structural, generalization, relations with other variables, and the consequences of score use-alongside Kane’s argument-based validation framework, which organizes inferences leading to decisions based on assessment results and systematically gathers evidence to support each step of the reasoning chain. Appropriate assessment strategies should be diverse and integrative, incorporating various methods such as self-report, situational judgment test, behavioral observation, measurement invariance analysis across cultural groups, and stakeholder participation. These strategies aim to ensure accurate, reliable, and culturally responsive evaluations. This article proposes a comprehensive assessment approach that reflects the complexity of multicultural competence and supports the development of valid, practical, and applicable tools aligned with global competence goals in the 21st century.

Keywords: Multicultural Competence, Validity, Assessment Strategies, Diverse Cultural Contexts

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม (Multicultural Competence) ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะระดับโลก (Global Competence) ซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตและการทำงานในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในบริบททางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งจากการเคลื่อนย้ายของผู้คน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และความหลากหลายของผู้เรียนในห้องเรียน (PISA, 2018); (UNESCO, 2021) สมรรถนะนี้เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างเข้าใจและเคารพ (OECD, 2020) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในระดับนานาชาติยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความไม่สอดคล้องกันขององค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษา (Deardorff, D. K., 2006) เครื่องมือวัดที่ยังไม่ตอบโจทย์มาตรฐานร่วมสมัย ตลอดจนความคลุมเครือเชิงแนวคิดระหว่างคำว่า “สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม” กับ “สมรรถนะข้ามวัฒนธรรม” ซึ่งมักถูกใช้แทนกันในงานวิจัย แม้ทั้งสองแนวคิดจะมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในระดับนิยาม องค์ประกอบ และกระบวนการประเมิน ยิ่งไปกว่านั้น การประเมินองค์ประกอบเชิงนามธรรม เช่น การตระหนักรู้ในตนเองเกี่ยวกับสมมติฐาน ค่านิยม และอคติทางวัฒนธรรม มักอาศัยการรายงานตนเอง (Self-report) ซึ่งมีแนวโน้มเกิดอคติในการตอบ

เช่น การให้คำตอบในแบบที่สังคมคาดหวัง หรือการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกเกินจริง (Griffith, R. L. et al., 2016) ภายใต้ข้อจำกัดเหล่านี้ ความตรง (Validity) ของเครื่องมือจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อต้องประเมินแนวคิดที่มีหลายมิติและมีลักษณะนามธรรมสูง เครื่องมือจึงควรตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดที่ชัดเจน มีหลักฐานเชิงทฤษฎี และเชิงประจักษ์รองรับ สามารถสะท้อนองค์ประกอบของแนวคิดได้อย่างครบถ้วน และให้ผลการวัดที่ตรง เชื่อถือได้ และเป็นธรรมต่อผู้เรียนจากบริบททางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

จากสภาพปัญหาและข้อจำกัดที่กล่าวมา บทความนี้มุ่งวิเคราะห์แนวคิด องค์ประกอบ และกลยุทธ์การประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือประเมินในมิติต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเครื่องมือที่มีความเหมาะสม เชื่อถือได้ และสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตลอดจนเชื่อมโยงกับเป้าหมายของสมรรถนะระดับโลกในศตวรรษที่ 21

ความหมายของสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม

สมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม มักถูกใช้เพื่ออธิบายความสามารถของบุคคลในการอยู่ร่วมและปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยระดับนานาชาติ มักพบการใช้คำว่า “สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม” (Multicultural Competence) และ “สมรรถนะข้ามวัฒนธรรม” (Intercultural Competence) แทนกัน โดยไม่มีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจน ทั้งที่แนวคิดทั้งสองนี้มีความต่างกันในด้านนิยาม จุดเน้น และการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ การทำความเข้าใจความเหมือนและความต่างระหว่างสองแนวคิดจึงมีความสำคัญ ทั้งในเชิงทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะเมื่อนำไปพัฒนาเครื่องมือประเมินที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง เพื่อให้การวัดมีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ และสามารถตีความผลลัพธ์ได้อย่างถูกต้องตามแนวคิดที่ต้องการ

ในบริบทของโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งเต็มไปด้วยความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต แนวคิดเรื่อง “สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม” จึงได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในหลากหลายสาขา โดยเฉพาะวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการมนุษย์ เช่น การให้คำปรึกษา การพยาบาล งานกิจการนักศึกษา การเรียนการสอน การบริการชุมชน ผลงานของ Sue, D. W. et al., Pope, R. L. & Reynolds, A. L. เป็นรากฐานทางวิชาการที่ได้รับการยอมรับและยังคงถูกอ้างอิงอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้ในการพัฒนาแนวคิดและเครื่องมือวัดให้สอดคล้องกับบริบทในยุคโลกาภิวัตน์ จากมุมมองของงานให้คำปรึกษา (Sue, D. W. et al., 1992); (Pope, R. L. & Reynolds, A. L., 1997) ทั้งนี้ Sue, D. W. et al. ได้นิยามสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมว่า เป็นความสามารถของผู้ให้คำปรึกษาในด้านความตระหนักรู้ (Awareness) ความรู้ (Knowledge) และ ทักษะ (Skills) ที่จำเป็นต่อการทำงานในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Sue, D. W. et al., 1992) ในทำนองเดียวกัน Pope, R. L. & Reynolds, A. L. ก็เน้นองค์ประกอบทั้งสามนี้ แต่เพิ่มเติมมิติของ “จริยธรรม” ในการปฏิบัติงานเข้าไปด้วย (Pope, R. L. & Reynolds, A. L., 1997) ต่อมาในปี 2019 Pope, R. L. et al. ได้ขยายความหมายของแนวคิดนี้ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยชี้ให้เห็นว่าสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องอาศัยการตระหนักรู้ในโลกทัศน์ของตนเอง ทักษะต่อความหลากหลาย ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่น และทักษะในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ทั้งนี้ยังเน้นมิติของการปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมเพื่อ

ส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในหมู่นักศึกษา ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดดั้งเดิมที่เน้นการพัฒนาบุคลากรระดับปฏิบัติการ เช่น เจ้าหน้าที่และอาจารย์ (Pope, R. L. et al., 2019)

กล่าวโดยสรุป สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม คือ ความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจ และแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความตระหนักรู้ ความรู้ และทักษะ ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างมีความเคารพและเท่าเทียม ทั้งยังเป็นรากฐานสำคัญในการปฏิบัติงานในบริบทการศึกษานานาชาติ การศึกษาวิวัฒนาการของแนวคิดนี้จึงมีประโยชน์ต่อการสังเคราะห์กรอบแนวคิด การออกแบบแบบวัด และการตรวจสอบความตรงเพื่อให้เครื่องมือประเมินที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมทั้งในเชิงทฤษฎีและการใช้งาน

ความจำเป็นของการมีสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมขยายตัวและปรากฏชัดในทุกมิติของสังคม สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมจึงกลายเป็นทักษะสำคัญที่บุคคลในหลายบริบทควรมี โดยเฉพาะในภาคการศึกษาและงานบริการมนุษย์ สมรรถนะนี้ไม่เพียงช่วยให้บุคคลเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสังคมที่เปิดกว้าง เท่าเทียม และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข บทความนี้ได้นำเสนอประเด็นสำคัญ 5 ประการที่สะท้อนถึงความจำเป็นของสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม ดังนี้

1. การทำงานร่วมกับผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม บุคลากรที่ให้บริการจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย การตระหนักรู้ในอคติและสมมติฐานส่วนตัว ความเข้าใจในค่านิยมและบริบทของวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมถึงทักษะในการสื่อสารและปฏิบัติงานร่วมกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่หลากหลาย สมรรถนะเหล่านี้มีความสำคัญต่อการให้บริการที่มีความเหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Sue, D. W. et al., 1992)

2. การรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในระบบการศึกษา ด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมโลก ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในครูและนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับความหลากหลายดังกล่าว พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็นธรรม มีคุณภาพ และเปิดกว้างต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Banks, J. A., 2014)

3. การเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมช่วยให้บุคคลสามารถสื่อสารกับผู้คนจากวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ลดความเข้าใจผิด และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Ting-Toomey, S., 1999)

4. การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและเท่าเทียม ครูที่มีสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ครอบคลุมมิติทางวัฒนธรรมหลายด้าน ส่งเสริมความเท่าเทียม และลดความเหลื่อมล้ำในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (Banks, J. A., 2014)

5. การส่งเสริมความเข้าใจและความเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมเพื่อสังคมที่ยั่งยืน สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความเคารพในความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน ตามแนวทางของการศึกษาสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

(Education for Sustainable Development) ที่เน้นการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเคารพในความหลากหลาย และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม (UNESCO, 2021)

สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเรียนรู้ การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย บุคคลที่มีสมรรถนะนี้จะสามารถสื่อสารและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในบริบทพหุวัฒนธรรม การประเมินสมรรถนะจึงควรมีความตรง ครบคลุม และเชื่อมโยงกับบริบท เพื่อใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การเข้าใจองค์ประกอบของสมรรถนะเป็นก้าวแรกสู่การออกแบบและประเมินอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม

สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงเพียงความรู้ความเข้าใจเชิงทฤษฎีเท่านั้น หากแต่เป็นคุณลักษณะที่สามารถพัฒนาได้ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การทำความเข้าใจองค์ประกอบของสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยทั่วไปกรอบแนวคิดพื้นฐาน จะประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความตระหนักรู้ ความรู้ และทักษะ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่านได้ขยายหรือปรับกรอบแนวคิดดังกล่าว เพื่อเพิ่มมิติทางความคิดและความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

Sue, D. W. et al. เสนอโมเดลพื้นฐานของสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม (Multicultural Competence) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความตระหนักรู้ (Awareness) ความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) ซึ่งถือเป็นแนวคิดคลาสสิกที่ยังถูกศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน (Sue, D. W. et al., 1992) ขณะที่ Pope, R. L. & Reynolds, A. L. ได้ใช้กรอบแนวคิดเดียวกัน ในการอธิบายสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมสำหรับบุคลากรงานกิจการนักศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนา 3 องค์ประกอบข้างต้นเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรมในบริบททางวัฒนธรรมที่หลากหลาย (Pope, R. L. & Reynolds, A. L., 1997)

Campinha-Bacote, J. ได้พัฒนาและขยายกรอบแนวคิดจากโครงสร้างพื้นฐานเดิม “awareness-knowledge-skills” ซึ่งได้รับความนิยมในวงการจิตวิทยาและการให้คำปรึกษา โดยเฉพาะจากโมเดลของ Sue, D. W. et al. ปี 1992 อย่างไรก็ตาม Campinha-Bacote, J. มองว่า กรอบแนวคิดเดิมนั้นเน้นการแยกองค์ประกอบออกจากกันเป็นส่วน ๆ โดยไม่สะท้อนถึงลักษณะของสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในฐานะ กระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและองค์รวม ดังนั้น จึงได้เสนอโมเดลที่ชื่อว่า “กระบวนการของสมรรถนะทางวัฒนธรรมในการให้บริการด้านสุขภาพ” (The Process of Cultural Competence in the Delivery of Healthcare Services) ซึ่งมองว่าสมรรถนะทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ที่ผู้ให้บริการต้องพยายามพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อสามารถทำงานได้อย่างเหมาะสมในบริบททางวัฒนธรรมของผู้รับบริการ โมเดลนี้ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Awareness) ความรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Knowledge) ทักษะทางวัฒนธรรม (Cultural Skill) การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน (Cultural Encounters) และความปรารถนาในการพัฒนาสมรรถนะทางวัฒนธรรม (Cultural Desire) โมเดลใหม่นี้เพิ่มเติม 2 องค์ประกอบสำคัญ คือ การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน และความปรารถนาในการพัฒนาสมรรถนะทางวัฒนธรรม เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนา สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม ไม่ได้เป็น

เพียงเรื่องของความรู้หรือทักษะเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับการมีปฏิสัมพันธ์จริงกับคนจากวัฒนธรรมต่าง ๆ และแรงจูงใจเชิงจิตใจกับการเรียนรู้และปรับตัวต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย (Campinha-Bacote, J., 2002)

ต่อมาปี 2019 Pope, R. L. et al. ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม โดยอิงจากกรอบเดิมเมื่อปี 2004 ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความตระหนักรู้ ความรู้ และทักษะ โดยสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการปฏิสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง ในฉบับปรับปรุงล่าสุด Pope, R. L. et al. ได้ขยายโมเดลเป็น 5 องค์ประกอบ โดยเพิ่มการลงมือปฏิบัติ (Multicultural Action) และการสนับสนุนความยุติธรรมทางสังคม (Advocacy/Social Justice) เพื่อเน้นย้ำว่า บุคลากรด้านกิจการนักศึกษาไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้และทักษะ แต่ยังควรลงมือทำและมีบทบาทเชิงรุกในการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ เพื่อสร้างความครอบคลุมและความเป็นธรรมในสภาพแวดล้อมการศึกษา ขณะที่องค์ประกอบเดิมทั้งสามยังคงเป็นรากฐานสำคัญ โดยมีความหมายเฉพาะ ดังนี้ (Pope, R. L. et al., 2019)

1. ความตระหนักรู้ในโลกทัศน์ของตนเอง (Self-awareness) คือ การเข้าใจค่านิยม ความเชื่อ และอคติที่กำหนดมุมมองของตนเอง ซึ่งอาจส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง
 2. ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมต่าง ๆ (Cultural Knowledge) คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้คน วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และบริบททางสังคม เพื่อหลีกเลี่ยงการเหมารวม การตีตรา หรือการใช้สื่ออคติในการสื่อสาร
 3. ทักษะระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Skills) คือ ความสามารถในการนำความตระหนักรู้และความรู้ไปประยุกต์ใช้จริง เช่น การสื่อสาร การให้บริการ หรือการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย
- แม้แนวคิดพื้นฐานทั้งสามนี้ยังเป็นแกนหลักของโมเดล แต่ในฉบับล่าสุด ได้มีการขยายแนวคิดเพื่อรวมแรงจูงใจ ประสบการณ์จริง และบทบาทด้านความยุติธรรมทางสังคม เพื่อให้สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมมีความลึกและครอบคลุมมากขึ้น ทั้งนี้ ข้อมูลเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญในการออกแบบ กระบวนการอนุมาน (Inference Chain) สำหรับการประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม ซึ่งช่วยเชื่อมโยงองค์ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่ต้องการวัดอย่างเป็นระบบ

การตรวจสอบความตรง

การตรวจสอบความตรง (Validation) เป็นกระบวนการสำคัญในการประเมินคุณภาพของเครื่องมือวัด โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องวัดสมรรถนะหรือแนวคิดเชิงนามธรรม เช่น “สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม” ซึ่งไม่สามารถวัดได้โดยตรง ความตรง หมายถึง ระดับที่หลักฐานเชิงประจักษ์และทฤษฎี สนับสนุนการตีความคะแนนสอบและการนำคะแนนไปใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวัดในบริบทที่เฉพาะเจาะจง (American Educational Research Association (AERA), American Psychological Association (APA), And National Council on Measurement in Education (NCME), 2014)

แนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับความตรงมักจำแนกเป็นประเภท ได้แก่ ความตรงเชิงเนื้อหา ความตรงเชิงเกณฑ์ และความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่ง Messick, S. ได้วิพากษ์แนวคิดดังกล่าวว่าเป็นการมองแบบแยกส่วน และละเลยประเด็นสำคัญเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคมและผลกระทบจากการใช้คะแนน ความตรงมิใช่คุณลักษณะของแบบทดสอบโดยตัวมันเอง แต่เป็นคุณภาพของความหมายที่สรุปได้จากคะแนนสอบ และผลจากการนำคะแนนไปใช้ในการตัดสินใจ

Messick, S. จึงเสนอแนวคิด “ความตรงแบบองค์รวม” (Unified Concept of Validity) แนวคิดนี้ ประกอบด้วย แหล่งของหลักฐาน 6 ด้าน (Messick, S., 1995) ได้แก่

1. เนื้อหา (Content) หมายถึง หลักฐานที่แสดงถึงความครอบคลุมและสอดคล้องของข้อสอบกับโครงสร้างแนวคิดที่ต้องการวัด
2. สารสำคัญ (Substantive) คือ หลักฐานที่แสดงว่าแบบทดสอบสามารถกระตุ้นหรือสะท้อน กระบวนการคิดของผู้ตอบ ตามกรอบทฤษฎีที่รองรับคุณลักษณะที่ต้องการวัด
3. โครงสร้าง (Structural) คือ หลักฐานที่แสดงว่าโครงสร้างของคะแนนสอดคล้องกับโครงสร้างของคุณลักษณะที่ต้องการวัด ตามกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่รองรับ
4. การสรุปอ้างอิง (Generalizability) คือ ความสามารถในการใช้สมบัติของคะแนน (Score Properties) และการตีความคะแนน (Score Interpretations) สรุปผลการวัดไปยังบริบทอื่น
5. ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น (External) คือ หลักฐานความตรงที่แสดงถึงผลการวัดมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับตัวแปรที่เกี่ยวข้อง (Convergent Validity) และไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรที่ไม่เกี่ยวข้อง (Discriminant Validity) รวมถึงความสัมพันธ์กับเกณฑ์ภายนอก (Criterion-related Validity)
6. ผลกระทบจากการใช้คะแนน (Consequential) คือ การประเมินคุณค่าหรือผลกระทบจากการตีความคะแนนที่นำไปสู่การดำเนินการต่าง ๆ รวมถึง ผลลัพธ์จริงหรือที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้แบบทดสอบ โดยเฉพาะในเรื่องของอคติ ความเป็นธรรม และความยุติธรรม

ต่อมา มาตรฐานการวัดทางการศึกษาและจิตวิทยาฉบับล่าสุด (AERA, APA & NCME, 2014) มีมุมมองว่า ความตรงเป็นกระบวนการรวบรวมหลักฐานเพื่อตรวจสอบการตีความคะแนนสอบตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน และได้จัดระบบแหล่งหลักฐานสำหรับการประเมินความตรงไว้ 5 ด้าน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดของ Messick, S. ได้อย่างสอดคล้อง ได้แก่

1. เนื้อหาของแบบทดสอบ (Test Content) คือ การตรวจสอบความเกี่ยวข้องของข้อสอบกับเนื้อหาที่ต้องการวัด
2. กระบวนการตอบของผู้สอบ (Response Processes) คือ การพิจารณากลยุทธ์หรือการคิดของผู้เข้าสอบ ในการตอบคำถาม
3. โครงสร้างภายใน (Internal Structure) คือ ความสอดคล้องของโครงสร้างข้อสอบกับทฤษฎี เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบหรือความเที่ยง (Reliability)
4. ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น (Relations to Other Variables) คือ การพิจารณาความสัมพันธ์ของคะแนน กับเกณฑ์ภายนอกหรือการศึกษาแบบหลายลักษณะหลายวิธี (Multitrait Multimethod)
5. ผลกระทบจากการใช้ผลการทดสอบ (Consequences of Testing) คือ การตรวจสอบผลกระทบทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจจากการใช้คะแนนหรือผลลัพธ์จากการทดสอบต่อบุคคลและสังคม

นอกจากแนวคิดข้างต้น Kane, M. T. ยังเสนอแนวทางที่สอดคล้องกันเรียกว่า “การตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้ง” (Argument-based Validation) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างกรอบเหตุผลที่เชื่อมโยงข้อมูลจากการวัดกับข้อสรุปที่ได้จากการใช้คะแนน โดยแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบหลัก (Kane, M. T., 1992); (Kane, M. T., 2006) ได้แก่

1. การให้เหตุผลในการตีความ (Interpretive Argument) คือ การจัดลำดับข้ออ้าง (Claims) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลจากการวัดกับการตีความและการใช้คะแนน เช่น การให้คะแนน การสรุปผล และการตัดสินใจ

2. การโต้แย้งเชิงความตรง (Validity Argument) คือ การสนับสนุนคำโต้แย้งเหล่านั้นด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์และเหตุผลทางทฤษฎีที่เหมาะสม เช่น ความเที่ยง (Reliability) ความเป็นปรนัย (Objectivity) ความคงที่ของโครงสร้าง (Structural Consistency) และความยุติธรรม (Fairness)

ภายใต้แนวคิดของ Kane, M. T. ความตรงจึงเป็นการตรวจสอบระดับความสมเหตุสมผลของการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงกับคำโต้แย้งและการอนุมานต่าง ๆ ซึ่งรองรับการตีความและการใช้คะแนน และได้ระบุ 4 ขั้นตอนเชิงอนุมาน (Inferences) ที่เป็นแกนกลางของการสร้างและตรวจสอบกรอบการให้เหตุผลในการตีความ (Kane, M. T., 2006); (Kane, M. T., 2013) ดังนี้

1. การตีความคะแนน (Scoring Inference) คือ การให้คะแนนต้องมีความถูกต้องสอดคล้องกับการตอบของผู้สอบและเชื่อถือได้

2. การสรุปอ้างอิงไปยังชุดข้อมูลอื่น (Generalization Inference) คือ การตรวจสอบว่า คะแนนที่ได้จากแบบทดสอบสามารถแทนความสามารถของผู้สอบในเรื่องนั้นอย่างคงที่และเชื่อถือได้หรือไม่ เช่น ถ้าทำข้อสอบคล้ายกันอีกครั้ง ผู้สอบจะได้คะแนนใกล้เคียงเดิม การอนุมานนี้จึงเน้นที่ความคงที่ของคะแนน (Reliability) และความเป็นตัวแทนของชุดข้อสอบ

3. การอนุมานคะแนนไปยังคุณลักษณะที่ต้องการวัด (Extrapolation Inference) คือ การตรวจสอบว่า คะแนนที่ได้ควรสะท้อนถึงความสามารถหรือพฤติกรรมจริงในสถานการณ์จริง เช่น สมรรถนะในการทำงาน การอนุมานนี้จึงเน้นที่ความถูกต้องของการตีความว่า คะแนนนั้นสะท้อนสมรรถนะจริงได้มากน้อยเพียงใด

4. การตัดสินใจ/การอนุมานคะแนน (Decision/Implication Inference) คือ การใช้คะแนนเพื่อการตัดสินใจต่าง ๆ เช่น การคัดเลือกหรือจัดระดับควรได้รับการพิจารณาว่าเหมาะสมและเป็นธรรม

กล่าวได้ว่า กรอบความตรงแบบองค์รวมของ Messick, S. ซึ่งเสนอให้พิจารณาความตรงผ่านหลักฐาน 6 ประเภท ได้แก่ เนื้อหา สำคัญ โครงสร้าง การสรุปอ้างอิง ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น และผลกระทบจากการใช้คะแนน เป็นรากฐานสำคัญของแนวทางการประเมินความตรงตามข้อกำหนดของมาตรฐานการวัดทางการศึกษาและจิตวิทยา ที่จัดระบบหลักฐานความตรงไว้ 5 ด้าน ซึ่งสอดคล้องและสามารถจัดวางสัมพันธ์กับ 4 ขั้นตอนของกรอบการอนุมานของ Kane, M. T. ได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

1. เนื้อหาและสำคัญ สนับสนุนการตีความคะแนน โดยช่วยยืนยันว่าข้อสอบครอบคลุมและสะท้อนกระบวนการตอบของผู้สอบตามทฤษฎีอย่างถูกต้อง

2. กระบวนการตอบของผู้สอบ ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นสำคัญของ Messick, S. สนับสนุนการตรวจสอบว่าวิธีการตอบของผู้สอบสอดคล้องกับการตีความคะแนนอย่างมีเหตุผล

3. โครงสร้างภายใน และ ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น สนับสนุนการสรุปอ้างอิง และการอนุมานคะแนนไปยังคุณลักษณะที่ต้องการวัด โดยยืนยันว่าโครงสร้างคะแนนและความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ สอดคล้องกับคุณลักษณะที่วัด

4. ผลกระทบจากการใช้ผลการทดสอบ สนับสนุนการตัดสินใจและการอนุมานคะแนนโดยพิจารณาผลลัพธ์และผลกระทบจากการนำคะแนนไปใช้ รวมทั้งความยุติธรรมและอคติที่อาจเกิดขึ้น

ดังนั้น การบูรณาการแนวคิดของ Messick, S., Kane, M. T. เป็ดมมมมมมที่ครอบคลุมทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ (Messick, S., 1995); (Kane, M. T., 1992) สอดคล้องกับมาตรฐานการวัดทางการศึกษาและจิตวิทยา ซึ่งช่วยให้สามารถพิจารณาความตรงของการประเมินได้อย่างรอบด้าน มีเหตุผล และเหมาะสมต่อการใช้ในบริบทที่หลากหลาย สำหรับการประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การตรวจสอบความตรงจึงควรดำเนินการอย่างครบถ้วน ไม่จำกัดเพียงการวิเคราะห์เชิงสถิติของข้อสอบเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงกระบวนการตอบของผู้เข้าสอบจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างละเอียด รวมถึงการตรวจสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด (Measurement Invariance) และการประเมินความยุติธรรมของข้อสอบผ่านการวิเคราะห์การทำหน้าที่ต่างกันของข้อสอบ (Differential Item Functioning: DIF) เพื่อให้มั่นใจว่าการวัดสะท้อนสมรรถนะที่แท้จริงโดยปราศจากอคติทางเชื้อชาติ ภาษา หรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของความตรงที่รองรับการใช้แบบวัดอย่างเป็นธรรม

กลยุทธ์การประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในยุคที่การศึกษามีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น การพัฒนาสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้ระดับโลก อย่างไรก็ตาม การประเมินสมรรถนะดังกล่าวยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในแง่ความไม่ชัดเจนของกรอบแนวคิด และความยากในการแปลงคุณลักษณะเชิงนามธรรม เช่น การตระหนักรู้ตนเองและทางวัฒนธรรม ให้เป็นตัวชี้วัดที่สังเกตหรือวัดได้ โดยเฉพาะเมื่อยังพึ่งพาวิธีการเชิงปริมาณหรือแบบรายงานตนเอง ซึ่งอาจสะท้อนสมรรถนะได้เพียงบางมิติ และมีความเสี่ยงต่ออคติของผู้ตอบ (Griffith, R. L. et al., 2016); (ASCD, 2024) นอกจากนี้ เครื่องมือเหล่านี้ยังอาจขาดความเป็นธรรมในการวัดระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม หากไม่มีการตรวจสอบด้านการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด และการทำหน้าที่ต่างกันของข้อสอบ (ASCD, 2024) ดังนั้น การออกแบบกลยุทธ์การประเมินที่มีประสิทธิภาพจึงควรยึดหลักวิชาการที่ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม เพื่อให้การประเมินมีความตรง เทียบ เป็นธรรม และสามารถนำไปใช้ได้จริงในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

กลยุทธ์การประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม ดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อการประเมิน การประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องเริ่มต้นจากกรอบแนวคิดที่ชัดเจน โดยหนึ่งในโมเดลที่ได้รับความนิยมและมีการนำไปใช้ต่อยอดในการวิจัย คือ โมเดลของ Sue, D. W. et al. ปี 1992 ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Awareness) ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่น (Cultural Knowledge) และทักษะในการสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม (Cultural Skills) ขณะที่ Deardorff, D. K. ได้พัฒนาโครงสร้างพหุมิติของ “สมรรถนะข้ามวัฒนธรรม” (Intercultural Competence) ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานและลำดับขั้นแตกต่างกัน (Deardorff, D. K., 2006) อย่างไรก็ตาม การนำกรอบแนวคิดของ “สมรรถนะข้ามวัฒนธรรม” มาใช้แทน “สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม” โดยไม่แยกแยะความแตกต่าง อาจทำให้การประเมินขาดความตรงเชิงโครงสร้างได้ อีกทั้ง แม้จะมุ่งเน้นศึกษา

สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมโดยเฉพาะ แต่ก็มีนักวิจัยเสนอกรอบแนวคิดที่แตกต่างกัน เช่น Sue, D. W. et al., Pope, R. L. & Reynolds, A. L. ซึ่งแต่ละแนวทางให้ความสำคัญกับองค์ประกอบเฉพาะที่สะท้อนมุมมองต่างบริบท (Sue, D. W. et al., 1992); (Pope, R. L. & Reynolds, A. L., 1997)

2. กำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินแบบผสมผสาน สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่ซับซ้อนครอบคลุมทั้งพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้และกระบวนการคิดภายในที่จับต้องได้ยาก การประเมินจึงควรใช้แนวทางแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้สามารถเข้าใจผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน งานวิจัยหลายเรื่อง เช่น Lie, D. A. Et Al., Griffith, R. L. et al. สนับสนุนการใช้ทั้งเครื่องมือเชิงปริมาณ (เช่น แบบสอบถามและการประเมินตามสถานการณ์) และเครื่องมือเชิงคุณภาพ (เช่น การเขียนสะท้อนตนเองและการสังเกตพฤติกรรมในสถานการณ์จริง) วิธีการเหล่านี้ช่วยให้สามารถประเมินองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะ ได้แก่ การรับรู้ ทักษะคิด การให้เหตุผลเชิงวัฒนธรรม และพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งไม่สามารถประเมินได้อย่างครบถ้วนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเพียงลำพัง (Lie, D. A. et al., 2011); (Griffith, R. L. et al., 2016) งานล่าสุดของ Luo, J. & Chan, C. K. Y., Wilcox, M. M. et al. ยังตอกย้ำความสำคัญของเครื่องมือเหล่านี้ โดยเฉพาะในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง ดังนั้นการออกแบบการประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ของการวัด ความตรง ความเชื่อถือได้ ความเป็นธรรม และความเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน เพื่อให้สามารถสะท้อนสมรรถนะได้อย่างแม่นยำทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ (Luo, J. & Chan, C. K. Y., 2022); (Wilcox, M. M. et al., 2020)

3. การตรวจสอบความตรงของเครื่องมือประเมิน การออกแบบและใช้เครื่องมือประเมินสมรรถนะพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องพิจารณาความตรงอย่างรอบด้าน Messick, S. มองว่าความตรงเป็นแนวคิดองค์รวมที่ครอบคลุมโครงสร้างของเครื่องมือ ความสอดคล้องกับทฤษฎี และการแปลผลอย่างถูกต้อง (Messick, S., 1989) ในขณะที่ Kane, M. T. เสนอกรอบการตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้ง โดยเน้นการตั้งข้อสันนิษฐาน (Inference) และการจัดหาหลักฐานสนับสนุนตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การเก็บข้อมูล การตีความผล ไปจนถึงการนำไปใช้ในการตัดสินใจ (Kane, M. T., 1992); (Kane, M. T., 2013) หากไม่มีหลักฐานรองรับอย่างเพียงพอ การประเมินอาจนำไปสู่ข้อสรุปที่คลาดเคลื่อนและผลกระทบที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

4. การประกันความเป็นธรรมและความเท่าเทียม เมื่อเครื่องมือถูกนำไปใช้ในบริบทนานาชาติ ต้องตรวจสอบความเป็นธรรมในการประเมิน (Assessment Fairness) โดยพิจารณาว่าแบบสอบถามหรือกิจกรรมไม่ก่อให้เกิดความลำเอียงทางวัฒนธรรม (Cultural Bias) เช่น การใช้สำนวน ภาษาท้องถิ่น หรือค่านิยมที่เฉพาะเจาะจงกับบางวัฒนธรรม (Van de Vijver, F. & Leung, K., 1997) กระบวนการปรับเครื่องมือควรใช้การแปลแบบกลับ (Back-translation) และการปรับทางวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการทำ ความเข้าใจโจทย์และคำถาม นอกจากนี้ ควรมีการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด และการทำหน้าที่ต่างกันของข้อสอบเพื่อยืนยันว่าเครื่องมือไม่ลำเอียงต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (Zumbo, B. D., 1999)

5. การประเมินเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ แนวทางสำคัญในการประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม คือ การใช้เพื่อพัฒนาหรือการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning) มากกว่าการคัดกรองหรือการประเมินเพื่อตัดสิน (Assessment of Learning) การให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างต่อเนื่อง การตั้งเป้าหมายการพัฒนาตน

(Developmental Goals) และการสะท้อนตนเอง (Self-reflection) จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและปรับปรุงทักษะของตนเองอย่างเป็นระบบ (ASCD, 2024)

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและประเมินเครื่องมือ

1. เริ่มต้นด้วยกรอบแนวคิดที่ชัดเจน คือ นิยามองค์ประกอบสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมที่ต้องการวัดอย่างละเอียด เชื่อมโยงองค์ประกอบกับตัวชี้วัดเชิงพฤติกรรม
2. เลือกใช้วิธีประเมินแบบผสม โดยผสมผสานเครื่องมือ เช่น แบบรายงานตนเองกับการประเมินพฤติกรรมจริงและสะท้อนตน หรืออาจเพิ่มความน่าเชื่อถือด้วยการใช้หลายวิธีหรือหลายแหล่งข้อมูล (Triangulation)
3. สร้างและตรวจสอบหลักฐานความตรงหลายมิติ เช่น ทบทวนว่าตัวชี้วัดครอบคลุมสาระสำคัญที่ต้องการวัด (Substantive Validity) ศึกษากระบวนการตอบของผู้สอบ (Response Process Validity) อาทิ ผ่านการสัมภาษณ์หรือ Think-aloud Protocol วิเคราะห์โครงสร้างของเครื่องมือ (Internal Structure Validity) ตรวจสอบผลกระทบที่เกิดจากการใช้เครื่องมือ (Consequential Validity) อาทิ ความเป็นธรรม ความเท่าเทียม
4. ตรวจสอบความเป็นธรรมทางวัฒนธรรม (Fairness) เช่น ใช้การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด การวิเคราะห์การทำหน้าที่ต่างกันของข้อสอบ เพื่อยืนยันว่าไม่มีข้อสอบหรือตัวชี้วัดใดลำเอียงกับกลุ่มวัฒนธรรมใด ใช้การแปลและปรับวัฒนธรรม (Back-translation & Cultural Adaptation)
5. จัดทำคู่มือการประเมินและอบรมผู้ประเมิน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจวิธีการใช้เครื่องมือและเกณฑ์การประเมินอย่างเหมาะสม
6. สรุปและรายงานผลอย่างโปร่งใส จัดทำรายงานหลักฐานความตรงทั้งหมดและข้อจำกัดของเครื่องมือเสนอแนวทางพัฒนาต่อไปสำหรับการใช้งานในบริบทต่าง ๆ

ข้อเสนอเชิงสังเคราะห์และกลยุทธ์ประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม

จากการศึกษาวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับแนวคิดสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาเครื่องมือประเมินที่มีความตรงบริบทการศึกษานานาชาติ พบว่า สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่มีมิติสลับซับซ้อน ประกอบด้วย ความตระหนักรู้ ความรู้ และทักษะ ซึ่งสะท้อนลักษณะการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Learning) ที่ครอบคลุมทั้งความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด และความสามารถในการประยุกต์ใช้ในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมตามบริบท อย่างไรก็ตาม การประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในเชิงลึกจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับนิยามและองค์ประกอบ ตลอดจนแนวทางการอนุมานจากผลการวัดที่สามารถตรวจสอบและให้เหตุผลได้ (Valid Inferences) เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากการใช้เครื่องมือที่เบี่ยงเบนจากแนวคิดเดิม ดังนั้น การพัฒนาเครื่องมือประเมินควรให้ความสำคัญกับความตรงเชิงโครงสร้าง โดยต้องสะท้อนลักษณะพหุมิติของแนวคิด และสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของผู้เรียนที่หลากหลาย เพื่อให้ผลการประเมินสามารถนำไปใช้ในการออกแบบหลักสูตรและนโยบายทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาสมรรถนะระดับโลก (Global Competence) และสามารถใช้งานได้จริงในทางปฏิบัติ โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ

แนวทางการพัฒนาเครื่องมือประเมิน

เพื่อให้เครื่องมือประเมินสมรรถนะทางพฤติกรรมมีความน่าเชื่อถือและสามารถใช้งานได้ในบริบทสากล ควรพิจารณาแนวทาง ดังต่อไปนี้:

1. พัฒนาเครื่องมือประเมินโดยใช้กรอบแนวคิดความตรงแบบองค์รวม Messick, S. เสนอว่าความตรงของเครื่องมือวัดควรถูกพิจารณาจากหลากหลายมิติ ได้แก่ เนื้อหา สาระสำคัญที่สะท้อนกรอบแนวคิดของผู้สอบ โครงสร้าง การสรุปอ้างอิง ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น และผลกระทบที่เกิดจากการตีความหรือการใช้คะแนน โดยเฉพาะ “ความเป็นธรรม” (Fairness) ซึ่งถือเป็นประเด็นสำคัญในมิติของผลกระทบที่เกิดจากการใช้คะแนน (Messick, S., 1995) ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือประเมิน โดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิดความตรงแบบองค์รวม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือประเมิน โดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิดความตรงแบบองค์รวม

ด้านความตรงของ Messick	คำอธิบาย	ข้อเสนอแนะเพื่อการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือ
1. ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)	เครื่องมือวัดครอบคลุมเนื้อหาหรือองค์ประกอบของสมรรถนะตามที่ระบุไว้ในกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีหรือไม่	- นิยามกรอบแนวคิดสมรรถนะทางพฤติกรรมให้ชัดเจน เช่น กรอบแนวคิดของ Sue et al. - ใช้ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมร่วมพิจารณาความครอบคลุมของข้อคำถามในแต่ละมิติ - ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา
2. ความตรงด้านสาระสำคัญ (Substantive Validity)	รายการข้อคำถามสอดคล้องสะท้อนกระบวนการคิดหรือพฤติกรรมภายในของผู้ตอบหรือไม่	- วิเคราะห์กระบวนการรับรู้/ตัดสินใจของผู้ตอบ (think-aloud protocols) - ออกแบบข้อคำถามโดยใช้สถานการณ์จำลองหรือคำถามเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแสดงเหตุผลหรือเจตคติจริง แล้วนำมาสร้างเป็นคำถามปลายปิด
3. ความตรงเชิงโครงสร้าง (Structural Validity)	โครงสร้างของเครื่องมือสอดคล้องกับโครงสร้างแนวคิดของสมรรถนะหรือไม่	- ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ (EFA/CFA) ตรวจสอบมิติของแบบวัด - ตรวจสอบว่าองค์ประกอบต่าง ๆ สะท้อนโครงสร้างตามทฤษฎี เช่น ความตระหนักรู้ ความรู้ทักษะ
4. การสรุปอ้างอิง (Generalizability)	เครื่องมือสามารถใช้ได้ในกลุ่มตัวอย่างหรือบริบทที่หลากหลายหรือไม่	- ศึกษาความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดระหว่างกลุ่ม เช่น เชื้อชาติ ภาษา ประเทศ - ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากบริบทต่าง ๆ
5. ความตรงภายนอก (External Validity)	คะแนนจากเครื่องมือสัมพันธ์กับผลลัพธ์หรือพฤติกรรมจริงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่	- ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนแบบวัดกับพฤติกรรมที่ประเมินจากอาจารย์ เพื่อน หรือผลสัมฤทธิ์ด้านการสื่อสาร - ทดสอบสหสัมพันธ์กับเครื่องมืออื่นที่วัดสมรรถนะคล้ายกัน (Convergent Validity)

ตารางที่ 1 ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือประเมิน โดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิดความตรงแบบองค์รวม (ต่อ)

ด้านความตรงของ Messick	คำอธิบาย	ข้อเสนอแนะเพื่อการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือ
6. ความตรงเชิงผลกระทบ (Consequential Validity)	การใช้เครื่องมือวัดเกิดผล กระทบเชิงบวกหรือเชิงลบต่อผู้เรียนหรือกระบวนการทางการศึกษาอย่างไร	- พิจารณาว่าเครื่องมือสร้างความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรมหรือไม่ - ตรวจสอบว่าการใช้ผลคะแนนนำไปสู่การพัฒนาหรือการตัดสินใจที่ยุติธรรม - สร้างระบบป้อนกลับเพื่อใช้ผลการประเมินในการพัฒนา

2. พัฒนาเครื่องมือประเมินโดยยึดหลักการตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้ง Kane, M. T. เสนอว่าการประเมินที่มีความตรงควรอิงกับการจัดเรียง “ข้ออ้าง” (Inferences) ที่นำไปสู่การตัดสินใจจากผลการวัด และต้องจัดหาหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อรองรับข้ออ้างเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดข้ออนุมานในแต่ละขั้น ได้แก่ พฤติกรรม → คะแนน → การตีความ → การตัดสินใจ และวางแผนการเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับแต่ละขั้นตอน ตัวอย่างแนวทาง ได้แก่ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์โครงสร้างภายใน (Internal Structure) การตรวจสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดระหว่างกลุ่มต่างวัฒนธรรม การวิเคราะห์หลักฐานภายนอก (External Evidence) โดยพิจารณาความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ตลอดจนการประเมินผลกระทบจากการใช้เครื่องมือ (Kane, M. T., 2013) ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือประเมินโดยใช้กรอบแนวคิดนี้ แสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือประเมินโดยใช้หลักการตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้ง

ขั้นตอนการอนุมาน (Inference)	คำอธิบาย	ข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบและตรวจสอบความตรง
1. การให้คะแนน (Scoring)	วิธีการให้คะแนนถูกต้อง สอดคล้องกับพฤติกรรมหรือคำตอบที่แสดง สมรรถนะหรือไม่	- สร้างเกณฑ์การให้คะแนน (Rubric) อย่างชัดเจน สอดคล้องกับสมรรถนะที่ต้องการวัด - ตรวจสอบความตรงของข้อคำถาม (Content or Construct Validity) - ตรวจสอบความสามารถในการจำแนก (Item Discrimination) - ตรวจสอบความเที่ยงระหว่างผู้ให้คะแนน (Inter-rater Reliability)
2. การสรุปอ้างอิง (Generalization)	คะแนนที่ได้สะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนในสถานการณ์อื่น ๆ หรือไม่	- ใช้แบบวัดในหลายสถานการณ์หรือหลายเงื่อนไข - ตรวจสอบความเที่ยงโดยทฤษฎีการสรุปอ้างอิงความน่าเชื่อถือของผลการวัด - ใช้วิธีสมผสานเพื่อขยายขอบเขตการตีความ

ตารางที่ 2 ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือประเมินโดยใช้หลักการตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้ง

ขั้นตอนการอนุมาน (Inference)	คำอธิบาย	ข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบและตรวจสอบความตรง
3. การอนุมานคะแนนไป ยังคุณลักษณะที่ต้องการ วัด (Extrapolation)	คะแนนจากการประเมิน สะท้อนความสามารถ ที่เกี่ยวข้องได้จริงหรือไม่	- การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation) กับตัวแปรเกณฑ์ (Criterion-Related Validity) - การสังเกตพฤติกรรมจริง (Real-World Observation)
4. การใช้ผลการประเมิน เพื่อตัดสินใจ (Decision/ Utilization)	ผลการประเมินถูก นำไปใช้อย่างเหมาะสม และไม่ก่อให้เกิด ผลกระทบเชิงลบ	- วิเคราะห์ผลกระทบจากการใช้คะแนน (Washback) - ใช้โมเดลการวินิจฉัย (Diagnostic Classification Models) - ใช้การวิเคราะห์ DIF - การใช้ propensity สกอร์ (Propensity Score) เพื่อสนับสนุน การประเมินผลลัพธ์ที่ตามมาจากการใช้เครื่องมือวัด - ใช้เพื่อการพัฒนา (Assessment for Learning)

3. ออกแบบเครื่องมือให้สะท้อนสภาพจริง โดยผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ เช่น แบบรายงานตนเอง แบบทดสอบการตัดสินใจตามสถานการณ์ (SJTs) การสังเกตพฤติกรรม หรือการวิเคราะห์วาทกรรมข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้าน

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในบริบทการศึกษา การประเมินสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมควรคำนึงถึงความแตกต่างของบริบท วัฒนธรรมของผู้เรียนในแต่ละประเทศหรือภูมิภาคอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะประเด็นต่อไปนี้

1. ความเป็นธรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Fairness) เครื่องมือควรได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียนหลากหลายวัฒนธรรม ไม่ใช่ภาษาหรือกรณีตัวอย่างที่ลำเอียง (Bias) ทางวัฒนธรรมหรือมีอคติ

2. ความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด ก่อนการนำเครื่องมือไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันในด้านสังคม วัฒนธรรม ภาษา หรือมาจากกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์กลุ่มพหุ (Multi-sample Analysis) เพื่อวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดจากโมเดลสมการโครงสร้างนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือ มีการตีความการวัดด้วยแบบวัดที่ตรงกันหรือไม่ อย่างไร หรือมีความแตกต่างของคะแนนในแต่ละองค์ประกอบเหมือนกันหรือไม่

3. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพัฒนาเครื่องมือควรเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม นักการศึกษา และผู้เรียนจากหลากหลายบริบทเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความหลากหลายทางวาทกรรมและมุมมองในกระบวนการพัฒนา

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

1. การวิเคราะห์ความตรง ควรออกแบบการตรวจสอบความตรงโดยใช้แนวทางการตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้งที่นำไปสู่การตัดสินใจจากผลการประเมินและการจัดหาหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อรองรับข้ออนุมานเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ หรือใช้กรอบแนวคิดความตรงแบบองค์รวม เช่น การตรวจสอบผลกระทบจากการใช้ผลการทดสอบสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม

2. การศึกษาความเชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ ควรมีการศึกษาว่า สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การปรับตัวในต่างวัฒนธรรม หรือความสามารถในการทำงานใน สภาพแวดล้อมพหุวัฒนธรรมหรือไม่ เพื่อยืนยันความสำคัญของสมรรถนะนี้

3. การพัฒนาเครื่องมือแบบข้ามสาขา เครื่องมือวัดในอนาคตควรบูรณาการองค์ความรู้จากจิตวิทยา การศึกษา มานุษยวิทยา ภาษาศาสตร์สังคม และเทคโนโลยีการเรียนรู้ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลจากกิจกรรม ออนไลน์ หรือการประเมินโดยใช้ปัญญาประดิษฐ์

4. การใช้วิธีผสมผสาน งานวิจัยที่ใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควรได้รับการส่งเสริม เพื่อเข้าใจ ความตระหนักรู้ ความรู้ ทักษะ และการตีความทางวัฒนธรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สรุป

สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ ซึ่งต้องการมากกว่า ความรู้พื้นฐานทางวิชาการ แต่รวมถึงความสามารถในการเข้าใจ ยอมรับ และอยู่ร่วมกับความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้การประเมินสมรรถนะนี้มีประสิทธิภาพ เครื่องมือวัดต้องอิงแนวคิดความตรงแบบองค์รวมที่พิจารณาทั้งความ ตรงของเนื้อหา สาระสำคัญ โครงสร้างตามทฤษฎี การสรุปอ้างอิง ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น และผลกระทบที่ตามมา นอกจากนี้ กรอบการตรวจสอบความตรงด้วยการโต้แย้งยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างข้ออ้างที่มีหลักฐานรองรับ อย่างเป็นระบบ สำหรับการใช้คะแนนในเชิงนโยบายหรือการเรียนรู้ หากการพัฒนาเครื่องมือดำเนินไปอย่างรอบด้าน มีความเป็นธรรม และตอบสนองความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะสามารถสะท้อนสมรรถนะที่แท้จริงของผู้เรียน และสนับสนุนการออกแบบการเรียนรู้ที่พัฒนา “สมรรถนะเพื่อการอยู่ร่วมกัน” (Competence for Living Together) ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 ตามเป้าหมายของ UNESCO

เอกสารอ้างอิง

- American Educational Research Association (AERA), American Psychological Association (APA), And National Council on Measurement in Education (NCME). (2014). Standards for educational and psychological testing. (7th ed.). United States of America: American Psychological Association.
- ASCD. (2024). How to give effective feedback to your students [Webinar]. ASCD. Retrieved June 25, 2025, from <https://www.ascd.org/webinars/how-to-give-effective-feedback-to-your-students>
- Banks, J. A. (2014). An introduction to multicultural education. (5th ed.). London: Pearson.
- Campinha-Bacote, J. (2002). The process of cultural competence in the delivery of healthcare services: A model of care. *Journal of Transcultural Nursing*, 13(3), 181-184.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241-266.

- Griffith, R. L. et al. (2016). Assessing Intercultural Competence in Higher Education: Existing Research and Future Directions. Retrieved June 25, 2025, from <https://www.mccc.edu/~lyncha/documents/Assessinginterculturalcompetence-ets212112.pdf>
- Kane, M. T. (1992). An argument-based approach to validity. *Psychological Bulletin*, 112(3), 527-535.
- _____. (2006). *Validation. Educational measurement*. (4th ed.). Westport, CT: Praeger.
- _____. (2013). Validating the interpretations and uses of test scores. *Journal of Educational Measurement*, 50(1), 1-73.
- Lie, D. A. et al. (2011). Does cultural competency training of health professionals improve patient outcomes? A systematic review and proposed algorithm for future research. *Journal of General Internal Medicine*, 26(3), 317-325.
- Luo, J. & Chan, C. K. Y. (2022). Qualitative methods to assess intercultural competence in higher education research: A systematic review with practical implications. *Educational Research Review*, 37(2022), 100476. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2022.100476> .
- Messick, S. (1989). *Validity. Educational Measurement*. (3rd ed.). New York: American Council on Education and Macmillan.
- _____. (1995). Validity of psychological assessment: Validation of inferences from persons' responses and performances as scientific inquiry into score meaning. *American Psychologist*, 50(9), 741-749.
- OECD. (2020). *Global competence for an inclusive world*. Paris: OECD Publishing.
- PISA. (2018). *PISA 2018 assessment and analytical framework*. Paris: OECD Publishing.
- Pope, R. L. & Reynolds, A. L. (1997). *Multicultural competence in student affairs*. New Jersey: Jossey-Bass.
- Pope, R. L. et al. (2019). *Multicultural Competence in Student Affairs: Advancing Social Justice and Inclusion*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Sue, D. W. et al. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A call to the profession. *Journal of Counseling & Development*, 70(4), 477-486.
- Ting-Toomey, S. (1999). *Communicating across cultures*. New York: The Guilford Press.
- UNESCO. (2021). *Education for sustainable development: Towards achieving the SDGs*. Paris: UNESCO Publishing.
- Van de Vijver, F. & Leung, K. (1997). *Methods and data analysis for cross cultural research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Wilcox, M. M. et al. (2020). Who's multiculturally competent? Everybody and nobody: A multimethod examination. *The Counseling Psychologist*, 48(4), 369-401.

Zumbo, B. D. (1999). A handbook on the theory and methods of differential item functioning (DIF): Logistic regression modeling as a unitary framework for binary and Likert-type (ordinal) item scores. Ottawa, ON: Directorate of Human Resources Research and Evaluation, Department of National Defense.

กลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษา และการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน*

STRATEGIES FOR ENHANCING THE SUCCESS OF COOPERATIVE AND WORK-INTEGRATED LEARNING

สุวิมล เจียรธรวาณิช^{1*}, ธรรมมา เจียรธรวาณิช², สุพัตรา กฤษวัฒนากรณ์¹

Suwimol Jairtalawanich^{1*}, Thamma Jairtalawanich², Suphatra Kritwattanakorn¹

¹คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand

²คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Engineering, Rajamangala University of Technology Krungthep, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: Suwimol.J@mail.rmuth.ac.th

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่องกลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์ความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ตัวอย่างการศึกษาคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้เรียนที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน จำนวน 10 คน ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานที่มีประสบการณ์ด้านบริหารการศึกษา การดูแลหลักสูตรสหกิจศึกษาและบูรณาการกับการทำงาน จำนวน 5 ท่าน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์ ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ คือ 1) การสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการและอุตสาหกรรม 2) การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน 3) การประเมินผลอย่างต่อเนื่องและการให้คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ 4) การส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันและการสร้างเครือข่าย สร้างโอกาสในการทำงานเป็นทีมระหว่างนักศึกษาและผู้มีประสบการณ์จากองค์กร และ 5) การพัฒนาจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จากกลยุทธ์ทั้ง 5 ประการนี้ ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการทำงานจริง ส่งเสริมทักษะที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาในการเตรียมพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน และพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

คำสำคัญ: กลยุทธ์, สหกิจศึกษา, การศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน, การจัดการเรียนการสอน

Abstract

Strategies for Enhancing the Success of Cooperative and Work-Integrated Learning. This qualitative research aims to develop strategies for enhancing the success of cooperative education and work-integrated learning. The study employed purposive sampling, selecting 10 undergraduate students enrolled in programs that implement cooperative and work-integrated education, and 5 experts and administrators with experience in managing and overseeing such programs at the undergraduate level. Data were collected through in-depth interviews using an interview guide and analyzed using a strategy appropriateness evaluation form. The findings revealed five key strategies for enhancing the success of cooperative and work-integrated education: 1) Establishing collaboration with enterprises and industries - encouraging industry participation in curriculum design and evaluation of teaching and learning outcomes. 2) Designing flexible curricula that respond to labor market needs - integrating both theory and practice to develop skills aligned with labor market demands. 3) Ongoing evaluation and expert guidance-continuous assessment by both academic instructors and industry partners throughout the cooperative education period. 4) Promoting teamwork skills and networking opportunities-providing opportunities for students to collaborate with experienced professionals, enhancing teamwork and professional networks. And 5) Developing social and environmental responsibility-encouraging students to participate in community service and environmental conservation activities with non-profit organizations. These five strategies contribute to creating a learning environment that connects academic education with real-world work experience, fosters essential skills for students to prepare for the workforce, and promotes long-term responsibility toward society and the environment.

Keywords: Strategies, Cooperative Education, Work-Integrated Learning, Education Management

บทนำ

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ศึกษาได้จากประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่องหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการจัดหลักสูตรสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน พ.ศ. 2565 ที่เป็นการสมควรส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาร่วมมือกับสถานประกอบการจัดหลักสูตรสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Cooperative and Work Integrated Education: CME) เพื่อให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริง มีสมรรถนะพร้อมสู่โลกแห่งการทำงานจริง สร้างโอกาสในการได้งานทำ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดงาน และเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตรสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานอย่างมีคุณภาพมาตรฐานสอดคล้องตามกฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 กฎกระทรวงมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 และสอดคล้องตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติ

การอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 และประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง กำหนดปรัชญาการอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่ ด้านการสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคน ซึ่งประกาศนี้ได้ให้ความหมาย “สหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Cooperative and Work Integrated Education: CWIE)” หมายถึง การจัดการศึกษาเชิงประสบการณ์ (Experiential Education) อิงฐานสมรรถนะ (Competencies-based) ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาและสถานประกอบการร่วมกันออกแบบและร่วมพัฒนา (Co-design) โดยให้นักศึกษาได้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาควบคู่กับการไปปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ (Workplace) เพื่อให้นักศึกษามีสมรรถนะพร้อมสู่โลกแห่งการทำงานจริงได้ทันทีหลังสำเร็จการศึกษา (Ready to Work) (คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา, 2565) ความเป็นมาของกลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษา และการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน การศึกษาแบบสหกิจศึกษา (Cooperative Education หรือ Co-op Education) และการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Work-Integrated Learning หรือ WIL) เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะสร้างระบบการศึกษาที่มีความเชื่อมโยงกับการทำงานจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ได้ในโลกการทำงานจริง และพัฒนาทักษะที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานจากในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ตลาดแรงงานได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางดิจิทัลเข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทำให้ทักษะและความรู้ที่มีอยู่ในห้องเรียนอาจไม่เพียงพอในการตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดการพัฒนากลยุทธ์การเรียนการสอนที่มีการผสมผสานการเรียนรู้จากภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติจริงในสถานประกอบการ การจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษา (Co-op) จึงเป็นการจัดการศึกษาแบบใหม่ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกงานหรือมีประสบการณ์ทำงานในช่วงเวลาที่เรียนอยู่ ในขณะที่ยังคงได้เรียนทฤษฎีควบคู่ไปด้วย โดยการทำงานนั้นจะเชื่อมโยงกับหลักสูตรการเรียนการสอน ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นและสามารถปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กิรัชมา แถมสมดี และคณะ, 2558)

สหกิจศึกษาเป็นการจัดการศึกษาแบบบูรณาการร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสถานประกอบการ เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการประกอบอาชีพและการเข้าสู่ระบบการทำงานของบัณฑิตก่อนสำเร็จการศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตตามความต้องการของตลาดแรงงาน การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทยโดยใช้สหกิจศึกษานั้น สถาบันอุดมศึกษาจะต้องดำเนินการตามมาตรฐานการดำเนินงานสหกิจศึกษาของสมาคมสหกิจศึกษาไทย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักศึกษาและสถานประกอบการที่รับนักศึกษาเข้าปฏิบัติงานในส่วนของสถานประกอบการที่เข้าร่วมจัดสหกิจศึกษานั้น จะต้องเป็นสถานประกอบการที่สอดคล้องกับสาขาวิชาชีพที่นักศึกษากำลังศึกษา มีนโยบายสนับสนุนสหกิจศึกษาที่ชัดเจน และกำหนดผู้นิเทศ เพื่อให้คำแนะนำหรือถ่ายทอดงานแก่นักศึกษาจากการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาสหกิจศึกษา พบว่า นักศึกษาสหกิจศึกษามีศักยภาพในระดับยอดเยี่ยม มีการพัฒนาตนเอง และสอดคล้องกับความต้องการของสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการ ทั้งนี้ จากการเปรียบเทียบนักศึกษาที่ไปฝึกงานภาคฤดูร้อนกับนักศึกษาในโครงการสหกิจศึกษา พบว่า นักศึกษาสหกิจศึกษามีศักยภาพดีกว่านักศึกษาฝึกงานภาคฤดูร้อน และนักศึกษาสหกิจศึกษามีอัตราการได้งานทำสูงกว่า จากผลสัมฤทธิ์ของสหกิจศึกษาดังกล่าว ประกอบกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สหกิจศึกษา จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต สำหรับสถาบันอุดมศึกษา

ของไทย (พาทีศ คงโสมมา, 2555) ในขณะที่การพัฒนาระบบการบริหารจัดการสหกิจศึกษาสาขาวิชาธุรกิจและอาชีวศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ นิสิตสหกิจศึกษา จำนวน 17 คน คณาจารย์นิเทศก์ จำนวน 3 คน และผู้นิเทศงานของสถานประกอบการ 17 คน เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา คือ ปิตภาคเรียนก่อนขึ้นชั้นปีที่ 4 โดยปฏิบัติงานต่อเนื่องกันจนครบ 4 เดือน มีการนิเทศเดือนละ 1 ครั้ง นิสิตสหกิจศึกษาทั้งหมดมีความพึงพอใจกับการปฏิบัติงานและได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติงานในระดับมาก ผู้นิเทศงานเห็นว่า ความรู้ของนิสิตที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานระดับปานกลาง นิสิตสหกิจศึกษาช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระงานในระดับมากและมีความประสงค์ที่จะรับนิสิตจากสาขาวิชาธุรกิจและอาชีวศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีต่อไป ส่วนปัญหาการบริหารจัดการสหกิจศึกษา พบว่า มีด้านการเตรียมการและการวางแผน ด้านสถานประกอบการ และด้านนิสิตสหกิจศึกษา กิจกรรมสำคัญและกระบวนการบริหารจัดการสหกิจศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนหรือการเตรียมตัวก่อนการปฏิบัติงาน (Plan) 2) การปฏิบัติงาน (Do) 3) การติดตามความก้าวหน้าและการประเมินผล (Check) และ 4) การดำเนินการหลังการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา (Act) (สิริฉันท สติรกุล เตชะพาหพงษ์, 2558)

กลยุทธ์ในการพัฒนา จึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรม การทำงานร่วมกับภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมในการออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในงานจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ทันสมัยและมีความสามารถที่สามารถนำไปใช้ในอาชีพได้จริง 2) การสนับสนุนการฝึกงานในสถานประกอบการจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกงานในสถานประกอบการจริงเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ช่วยเพิ่มทักษะการทำงานและความเข้าใจในความต้องการของภาคธุรกิจ 3) การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ สร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการในการพัฒนาระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยในเรื่องของการฝึกอบรมทักษะในโลกแห่งความจริง แต่ยังช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าไปในอุตสาหกรรมที่ตนต้องการทำงานในอนาคต และ 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง สนับสนุนการเรียนรู้ที่สามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการทำงานจริง พร้อมทั้งมีการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับอาชีพ (สุพิชชา ชีวพฤกษ์, 2560) จากที่กล่าวมา การพัฒนากลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานถือเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานจริง โดยการสร้างการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและจากประสบการณ์การทำงานจริง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับทักษะที่ตรงกับความต้องการของภาคธุรกิจและสามารถทำงานได้ทันทีหลังจบการศึกษา และความเป็นมาของกลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบ CWIE (Collaborative Work-Integrated Education) หรือ การศึกษาแบบบูรณาการการทำงานที่ร่วมมือ (หรืออาจเรียกว่า การศึกษาเชิงบูรณาการร่วมกับงาน) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนและการฝึกงานหรือการทำงานในสถานประกอบการจริง โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานที่จำเป็นและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล (แดนวิชัย สายรักษา และคณะ, 2568) ซึ่งที่มาของการพัฒนา CWIE ในหลายปีที่ผ่านมา การศึกษาในระบบดั้งเดิมมักเน้นการสอนทฤษฎีในห้องเรียนโดยไม่เชื่อมโยงกับโลกแห่งความ

เป็นจริงของการทำงาน ซึ่งทำให้ผู้เรียนขาดประสบการณ์การทำงานจริงและทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ ตลาดแรงงานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเทคโนโลยีใหม่ ๆ และความต้องการของอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนไปในทางที่ทักษะจากการเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพออีกต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนากลยุทธ์การเรียนการสอนที่สามารถเชื่อมโยงการศึกษาในห้องเรียนกับการทำงานจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับทั้งทฤษฎีและประสบการณ์จากการทำงานจริง ซึ่ง CWIE ได้รับการพัฒนาเป็นทางเลือกที่ตอบโจทย์ความต้องการนี้ โดยกลยุทธ์ในการพัฒนา CWIE ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมี ดังนี้ 1) การออกแบบหลักสูตรที่เชื่อมโยงทฤษฎีกับการทำงานหลักสูตรการเรียนการสอนที่ออกแบบโดยการร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากการเรียนในห้องเรียนที่สามารถนำไปใช้ในการทำงานได้จริง และในการทำงานในสถานประกอบการ ผู้เรียนจะได้ฝึกปฏิบัติตามทฤษฎีที่เรียนมาในภาคทฤษฎี 2) การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและภาคอุตสาหกรรมการพัฒนาความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการเพื่อพัฒนาโครงการฝึกงาน การฝึกอบรม และการทำงานในสถานที่จริง โดยมีการจัดเตรียมโครงสร้างการเรียนที่ช่วยสนับสนุนผู้เรียนในการฝึกฝนทักษะจากประสบการณ์จริง 3) การสนับสนุนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและต่อเนื่องการพัฒนาโมเดลการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น โดยการให้ผู้เรียนสามารถเลือกเวลาในการฝึกงานหรือทำงานในสถานประกอบการ พร้อมกับการเรียนในห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับการทำงาน 4) การใช้เทคโนโลยีในการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการทำงานการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์, ระบบการเรียนรู้แบบดิจิทัล, หรือการใช้เครื่องมือเสมือนจริง (Virtual Reality) มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และ 5) การประเมินผลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการสร้างระบบการประเมินผลที่สามารถวัดผลทั้งในด้านทักษะที่ได้รับจากการเรียนในห้องเรียนและจากการทำงานในสถานประกอบการจริง รวมถึงการใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรมให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการกับการทำงาน จึงต้องการศึกษากลยุทธ์ในการดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จอย่างชัดเจน เพื่อเป็นรูปแบบแนวทางในการใช้จัดการเรียนการสอนให้เกิดผลสำเร็จแก่หลักสูตรที่ต้องการจะดำเนินการปรับหลักสูตรนำไปใช้ โดยการพัฒนาและใช้กลยุทธ์ CWIE จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาและการฝึกฝนที่สมบูรณ์แบบ โดยไม่เพียงแค่วิชาทฤษฎีในห้องเรียน แต่ยังได้รับประสบการณ์จริงจากการทำงานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในอาชีพได้ทันทีหลังจากสำเร็จการศึกษา และยังเป็น การเตรียมพร้อมให้กับผู้เรียนในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคปัจจุบัน ที่ต้องการบุคลากรที่มีทั้งทักษะทางด้านวิชาการและประสบการณ์การทำงานจริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนากลยุทธ์ความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ผู้เรียนที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบ สหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน จำนวน 10 คน

2. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหาร ระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานที่รับผิดชอบงานหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา การดูแลหลักสูตรการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในระบบทวิภาคี เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนรวม 10 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประชุมกลุ่มพัฒนากลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหาร ระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานที่รับผิดชอบงานหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา การดูแลหลักสูตรการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน จำนวน 5 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ผู้เรียนที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างโดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์และประเมินความตรงเชิงเนื้อหาด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสัมภาษณ์ 0.83

2. แบบประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์เพื่อพัฒนากลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสาร ด้วยวิธีการประมวลสาระเอกสารทั้งจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) โดยการอ่านสังเคราะห์ สรุปเรียบเรียง เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน รวมทั้งเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาจากบุคคล เพื่อศึกษาข้อมูลและข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยวิธีการสอบถามจากผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน เพื่อรวบรวมแนวคิดประสบการณ์ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

1.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากหนังสือตำราวารสารงานวิจัยต่าง ๆ
1.2 รวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์เพื่อสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและสรุปเป็นตัวแปรปัจจัย

1.3 วิเคราะห์องค์ประกอบปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

1.4 สร้างแบบสัมภาษณ์ปัจจัยสำคัญที่มีต่อการพัฒนากลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

1.5 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนากลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน โดยเป็นการจัดการประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารระดับอุดมศึกษาที่รับผิดชอบงานหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา การดูแลหลักสูตรการสอน โดยเฉพาะการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน จำนวน 5 คน โดยการทำ SWOT Analysis จัดทำเป็นตาราง TOWS Matrix

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

ผลการวิจัย

จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในระบบทวิภาคี เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนรวม 10 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประชุมกลุ่มพัฒนากลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน โดยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหาร ระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานที่รับผิดชอบงานหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา การดูแลหลักสูตรการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน จำนวน 5 ท่าน พบว่า

1. วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์สำหรับกลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

“การสร้างบัณฑิตที่มีทักษะและความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ พร้อมสามารถปรับตัวและมีความรับผิดชอบในสังคม ผ่านการบูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานจริงในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน”

2. พันธกิจ

2.1 การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่บูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำงานในสถานประกอบการ ร่วมกับการเรียนรู้ทฤษฎีที่ทันสมัย ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงและมีความสามารถในการปรับตัวกับสถานการณ์การทำงานที่หลากหลาย

2.2 การส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย รวมถึงการเสริมสร้างจิตสำนึกในการทำงานที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้ผู้เรียนพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานและสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างยั่งยืน

3. เป้าประสงค์

เป้าประสงค์และตัวชี้วัดจากพันธกิจการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่บูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติจริง

3.1 การพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติจริงอย่างมีประสิทธิภาพมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งจากทฤษฎีในห้องเรียนและประสบการณ์จริงจากสถานประกอบการ เพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในสภาพแวดล้อมการทำงานจริงได้

3.2 การเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะที่พร้อมสำหรับการทำงานในอุตสาหกรรมผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับงานในสาขาอาชีพที่เรียน เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

4. ตัวชี้วัด

4.1 อัตราการเข้าร่วมและความพึงพอใจของผู้เรียนในการฝึกงานหรือการทำงานจริง

4.1.1 การเข้าร่วม: ร้อยละของนักศึกษาที่เข้าร่วมโปรแกรมสหกิจศึกษาและฝึกงานในสถานประกอบการ

4.1.2 ความพึงพอใจ: คะแนนความพึงพอใจจากผู้เรียนเกี่ยวกับประสบการณ์การฝึกงานในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติจริง

4.2 การประเมินผลการเรียนรู้จากการบูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติจริง

4.2.1 ผลการเรียนรู้: ผลการประเมินทักษะที่ได้รับจากการฝึกงาน เช่น การประเมินความสามารถในการใช้ทฤษฎีในการแก้ปัญหาจริง

4.2.2 การประเมินจากผู้ประเมินในสถานประกอบการ: คะแนนหรือผลย้อนกลับจากองค์กรที่รับนักศึกษาฝึกงานในด้านการใช้ความรู้และทักษะในการทำงานจริง

4.3 อัตราการจ้างงานหลังจากสำเร็จการศึกษาร้อยละของบัณฑิตที่รับงานในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและมีการนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในงานจริง

การพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติจริงควรมุ่งเน้นการเชื่อมโยงทฤษฎีและการทำงานจริงอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้

เป้าประสงค์และตัวชี้วัดจากพันธกิจการส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม

1. เป้าประสงค์

1.1 การพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายมุ่งให้ผู้เรียนสามารถทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักการสื่อสาร การร่วมมือ และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันในทีม เพื่อให้พวกเขามีทักษะในการทำงานในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ทั้งในด้านวัฒนธรรมและการทำงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ

1.2 การเสริมสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและมีความรับผิดชอบต่อการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม รู้จักการทำงานที่มีคุณค่าต่อชุมชนและสังคม รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมโดยรวม

2. ตัวชี้วัด

2.1 การประเมินทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นจากผู้สอนและผู้ร่วมงาน

2.1.1 การประเมินจากผู้สอน: คะแนนการประเมินการทำงานร่วมกับผู้อื่นในการทำโครงการหรือกิจกรรมกลุ่มที่ได้ทำร่วมกันในหลักสูตร

2.1.2 การประเมินจากเพื่อนร่วมงานหรือผู้ประเมินในสถานประกอบการ: คะแนนความสามารถในการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร และการประสานงานร่วมกับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมจริงจากผู้ร่วมงานด้วย

2.2 อัตราการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมและการบริการชุมชนร้อยละของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม การบริการสังคมหรือโครงการที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนหรือสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการแก้ไขปัญหาสังคมอื่น ๆ

2.3 การประเมินจิตสำนึกทางสังคมจากผู้เรียนและผู้ประเมิน

2.3.1 การประเมินจากผู้เรียน: การให้คะแนนตนเองในด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ความเข้าใจในบทบาทของตนเองในการทำงานเพื่อสังคม

2.3.2 การประเมินจากผู้ประเมินภายนอก: ผลย้อนกลับจากองค์กรหรือชุมชนที่นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมการบริการว่าผู้เรียนมีจิตสำนึกที่ดีและการรับผิดชอบต่อการทำงานเพื่อสังคมหรือไม่

2.4 การติดตามอัตราการจ้างงานที่มีส่วนร่วมในโครงการสังคมหลังจากสำเร็จการศึกษาร้อยละของบัณฑิตที่เลือกทำงานหรือมีส่วนร่วมในโครงการที่มีผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม เช่น การทำงานในองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร โครงการเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือการให้บริการในชุมชน

การส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมจะช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่เป็นผู้มีทักษะในการทำงานเท่านั้น แต่ยังเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและเป็นประโยชน์ต่อสังคมในระยะยาว

กลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษา และการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

1. การสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการและอุตสาหกรรม จากกลยุทธ์เชิงรุก (SO) เป็นการจับคู่ระหว่าง Strength และ Opportunity (ใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส)

กลยุทธ์: พัฒนาความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการเพื่อสร้างโอกาสในการฝึกงานหรือการทำงานจริงให้กับนักศึกษา โดยให้สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรและการประเมินผลการเรียนการสอน

การบูรณาการการเรียนกับการทำงานจริงจะช่วยให้นักศึกษาสามารถพัฒนาและทดสอบทักษะที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียนในสภาพแวดล้อมจริง

2. การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน จากกลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) เป็นการจับคู่ระหว่าง Weakness และ Opportunity (ใช้โอกาสลดจุดอ่อน)

กลยุทธ์: พัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยให้ความสำคัญกับทักษะที่ตลาด แรงงานต้องการ เช่น ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การใช้เทคโนโลยี และการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

การออกแบบหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นจะช่วยให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายและสามารถปรับตัวได้ดีในสภาพแวดล้อมการทำงานที่แตกต่างกัน

3. การประเมินผลอย่างต่อเนื่องและการให้คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ จากกลยุทธ์เชิงรับ (WT) เป็นการจับคู่ระหว่าง Weakness และ Threat (แก้ไขจุดอ่อนและเลี่ยงอุปสรรค)

กลยุทธ์: ดำเนินการประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาตลอดระยะเวลาโปรแกรมสหกิจศึกษา โดยใช้ทั้งการประเมินจากสถานประกอบการและการประเมินจากผู้สอน เพื่อให้คำแนะนำและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ได้ทันที

การประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้นักศึกษาได้รับข้อเสนอแนะและการพัฒนาในระหว่างการฝึกงานหรือการทำงานจริง และสามารถปรับปรุงทักษะของตนเองได้ทันที

4. การส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันและการสร้างเครือข่าย จากกลยุทธ์เชิงรุก (SO) เป็นการจับคู่ระหว่าง Strength และ Opportunity (ใช้จุดแข็งร่วมกับโอกาส)

กลยุทธ์: จัดให้มีโอกาสในการทำงานเป็นทีมระหว่างนักศึกษาและผู้มีประสบการณ์จากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในภาคการศึกษาและในสภาพแวดล้อมการทำงานจริง เช่น การร่วมมือในโครงการวิจัย โครงการบริการชุมชน หรือกิจกรรมภาคสนาม

การทำงานร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายจะช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกัน การสื่อสาร และการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการทำงานจริง

5. การพัฒนาจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จากกลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) เป็นการจับคู่ระหว่าง Strength และ Threat (ใช้จุดแข็งรับมืออุปสรรค)

กลยุทธ์: จัดกิจกรรมและโครงการที่มุ่งเน้นการบริการสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับนักศึกษา โดยทำงานร่วมกับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร หรือโครงการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาสังคม

การเสริมสร้างจิตสำนึกในการทำงานที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างไกลและพร้อมที่จะทำงานอย่างมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคมในระยะยาว

กลยุทธ์เหล่านี้จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างการศึกษาและการทำงานจริง ส่งเสริมทักษะการทำงานในสภาพแวดล้อมจริง และพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการปรับตัวเข้าสู่ตลาดแรงงาน พร้อมทั้งมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับสูง

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์พัฒนาความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. การสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการและอุตสาหกรรม โดยสอดคล้องกับ สุพจน์ กุลปรำงค์ทอง และคณะ ที่พบว่า ในการจัดการปัญหาแบบองค์รวม ควรมีการเริ่มต้นด้วยการจัดตั้งคณะทำงาน ที่ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มาร่วมกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ของตนร่วมกัน ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ การเห็นความสำคัญและการให้ความร่วมมืออย่างจริงจังของหัวหน้าหน่วยงาน และในการกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาแบบองค์รวมนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการ ตั้งแต่การร่วมกำหนดหัวข้อปัญหา การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย การร่วมวางยุทธศาสตร์ การร่วมประเมินผลตลอดจนการเสนอตัวเป็นหน่วยงานหลักในแต่ละยุทธศาสตร์ตามภารกิจหลักของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอในทุกกระบวนการ และการเสนอตัวเป็นหน่วยงานหลักในยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องภารกิจของหน่วยงาน (สุพจน์ กุลปรำงค์ทอง และคณะ, 2551) และ ชีรวุฒิ บุญโยโสภณ และคณะ ที่พบว่า มาตรการ แนวทางในการส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา ในภาคอุตสาหกรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ 1) การจัดทำ และกำหนดนโยบายการส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย และพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง 2) การส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ ทุนวิจัยและพัฒนาด้านอุตสาหกรรม 3) การจัดตั้งกองทุน แหล่งทุนด้านการวิจัยและพัฒนา เฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรม 4) การมุ่งส่งเสริมสนับสนุน สถานประกอบการให้มีการทำวิจัยและพัฒนา 5) การมุ่งใจ นักวิจัยในสถานประกอบการ เพื่อสร้างผลงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ในภาพรวมการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ 6) การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการวิจัยและพัฒนาที่สถานประกอบการสามารถใช้ประโยชน์ได้ 7) การพัฒนากำลังคนในสถานประกอบการ ให้เป็นนักวิจัยหรือมีขีดความสามารถด้านการวิจัย และการประยุกต์ใช้ผลงานวิจัย 8) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดความร่วมมือการวิจัย และพัฒนาที่กว้างขวางเพิ่มมากขึ้น และ 9) การบริหาร จัดการความรู้ด้านการวิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างเป็นระบบ (ชีรวุฒิ บุญโยโสภณ และคณะ, 2554)

2. การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน โดยสอดคล้องกับ จักรกฤษ โทติรัมย์ ที่พบว่า การออกแบบหลักสูตร และการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีการศึกษา ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนยุคใหม่ ซึ่งมีความต้องการเรียนรู้ในรูปแบบที่ยืดหยุ่นได้ตอบโต้ และเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อปรับตัวในด้านธุรกิจการศึกษาให้ทันต่อโลกดิจิทัลและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงานด้านผู้บริหาร (จักรกฤษ โทติรัมย์, 2568) และ วรณวิศา สืบบุญสรณ์ คล้ายจำแลง

ที่พบว่า หลักสูตรที่วิเคราะห์มีจุดแข็งหรือปัจจัยสนับสนุนหลายประการ แต่มีข้อจำกัดหลายประการเช่นกัน และเมื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ชื่อรายวิชา คำอธิบายรายวิชา ผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร และเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพกับชุดความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับอุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต พบความสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชามากกว่าส่วนอื่นของหลักสูตร โดยรายการชุดความรู้และทักษะที่พบความสอดคล้องมากที่สุดในระดับปริญญาตรี คือ ด้านวิทยาศาสตร์การอาหาร ส่วนในระดับปริญญาโทและเอก พบมากที่สุด คือ ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมอาหาร ในขณะที่ชุดความรู้และทักษะที่พบความสอดคล้องน้อยที่สุดในทุกระดับการศึกษา คือ ด้านการออกแบบอาหาร (วรรณวิศา สืบบุญสรณ์ คล้ายจำแลง และคณะ, 2564)

3. การประเมินผลอย่างต่อเนื่องและการให้คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ โดยสอดคล้องกับ สุพจน์ กุลปรำงค์ทอง และคณะ ที่พบว่า ในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาแบบองค์รวมนั้น ต้องอาศัยคณะทำงานฯ ในแต่ละจังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนโดยเริ่มด้วยการร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน แล้วกระจายแต่ละยุทธศาสตร์ออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ จากนั้นกลุ่มย่อยก็จะดำเนินการร่วมกันในแต่ละยุทธศาสตร์ แล้วนำมาสรุป ประเมินผลร่วมกันในระดับคณะทำงาน และควรมีการประชาสัมพันธ์รูปแบบการจัดการแบบองค์รวมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานและเชื่อมโยงความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุดในการใช้ทรัพยากรบุคคล และงบประมาณ เพื่อตอบสนองภารกิจหลักของหน่วยงานและตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวม (สุพจน์ กุลปรำงค์ทอง และคณะ, 2551) และ นิรัตน์ แยมโษษฐ์ และวีรพงษ์ พลนิกร ที่พบว่า สมรรถนะที่มีความสำคัญสำหรับการประเมินตนเองของนักศึกษาสหกิจศึกษา สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา ประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มความรู้และทักษะวิชาชีพ กลุ่มความรู้และทักษะความพร้อมในการปฏิบัติงาน และกลุ่มคุณลักษณะ (นิรัตน์ แยมโษษฐ์ และวีรพงษ์ พลนิกร, 2567)

4. การส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันและการสร้างเครือข่าย โดยสอดคล้องกับ เสฏฐวุฒิ หนู่มคำ และคณะ พบว่า แนวคิดและพฤติกรรมการทำงานของผู้ตอบแบบสอบถามเจเนอเรชั่นวาย พบว่าส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็น “มากที่สุด” ใน 6 ประเด็น ได้แก่ ความต้องการให้งานสำเร็จอยู่เสมอ ชอบการร่วมมือกันทำงานมากกว่าการแข่งขัน มีความต้องการการทำงานที่ท้าทายและได้พบสิ่งใหม่ ๆ ทำงานด้วยความรับผิดชอบ มีความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ต่างวัฒนธรรมได้ และยอมรับผลผลิต ที่เกิดขึ้นด้วยความชื่นชม ขณะที่แนวคิดและพฤติกรรมการทำงานของผู้ตอบแบบสอบถามเจเนอเรชั่นเอ็กซ์ พบว่า มีระดับความคิดเห็นในด้านการทำงานเป็นทีม สามารถปรับตัวได้ มีความกระตือรือร้น สนใจงานที่ท้าทาย มีความคิดสร้างสรรค์ มีวินัยในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความตรงต่อเวลา สามารถทำงานภายใต้กรอบวัฒนธรรมองค์กรได้ สามารถวางแผนและจัดเรียงลำดับความสำคัญของงานได้ดี มีทักษะการประสานงานการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม (เสฏฐวุฒิ หนู่มคำ และคณะ, 2559) และ จิตราพร ลีละวัฒน์ ที่พบว่า มหาวิทยาลัยศรีปทุมใช้กระบวนการสร้างบัณฑิตให้เป็นมืออาชีพด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) หลักสูตรทุกหลักสูตรมีการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Work Integrated Learning: WIL) โดยใช้รูปแบบสหกิจศึกษา (Cooperative Education) และ การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาสหกิจศึกษา 2) การติดตามการจัดการสหกิจศึกษาจากนโยบายตามแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยที่เน้นสร้างบัณฑิตให้เป็นนักปฏิบัติมืออาชีพทุกสาขาวิชา การรายงานผลการดำเนินงานสหกิจศึกษาจากผู้เกี่ยวข้องผ่านแบบฟอร์มในระบบออนไลน์ของมหาวิทยาลัย และการติดตามการนิเทศของอาจารย์นิเทศตามมาตรฐาน และ 3) การประเมินผล

ความสำเร็จของการดำเนินงานสหกิจศึกษา 3 ด้าน คือ การได้งานทำของบัณฑิต การมีเครือข่ายกับสถานประกอบการเพิ่มขึ้น และ มหาวิทยาลัยศรีปทุมได้รับการยอมรับในระดับชาติ ผลจากระบบการดังกล่าวมหาวิทยาลัยมีบัณฑิตมืออาชีพที่มีคุณภาพ มีความสามารถตรงตามความต้องการของตลาดงาน และสามารถทำงานได้ทันทีหลังสำเร็จการศึกษา (จิตรพร สิละวัฒน์, 2559)

5. การพัฒนาจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสอดคล้องกับ จริยา รอดจันทร์ และคณะ ที่พบว่า การบัญชีตามความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นความพยายามอย่างหนึ่งของกิจการที่จะนำเสนอข้อมูลต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะรับรู้ข้อมูลของกิจการตามสมควร แนวคิดของการบัญชีตามความรับผิดชอบต่อสังคม จึงได้พัฒนาให้เกิดการบัญชีและการรายงานในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น และการบัญชีเพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นการบัญชีที่ให้ความสำคัญกับ การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเพื่อรายงานเกี่ยวกับต้นทุนและผลประโยชน์อันเกิดจากกิจกรรมขององค์กรที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทั้งที่เป็นข้อมูลด้านการเงินและข้อมูลที่ไม่เกี่ยวกับการเงิน เนื่องจากผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญต่อภาพลักษณ์องค์กรที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการนำมาตรวจสอบและควบคุมอย่างจริงจัง การนำบัญชีเพื่อสิ่งแวดล้อมมาใช้ในธุรกิจ สามารถสื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกทราบถึงต้นทุน และหนี้สินด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ในการบริหารองค์กร ประกอบกับองค์กรสามารถสะท้อนถึงจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อที่มีต่อสภาพแวดล้อมในสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนขององค์กรต่อไป (จริยา รอดจันทร์ และคณะ, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

นโยบายเพื่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ประกอบด้วย 5 นโยบาย ดังนี้ 1) นโยบายการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคธุรกิจ/อุตสาหกรรม การสร้างและส่งเสริมความร่วมมือที่แข็งแกร่งระหว่างสถาบันการศึกษากับสถานประกอบการ โดยการออกแบบหลักสูตรร่วมกัน และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมจากภาคธุรกิจ เช่น การฝึกงาน, การแลกเปลี่ยนความรู้, หรือการจัดตั้งโครงการร่วมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ การสร้างช่องทางการเรียนรู้จากภาคธุรกิจช่วยให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและสามารถพัฒนาทักษะได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) นโยบายการพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ตลาดแรงงาน พัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้มีความยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบัน และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการ เช่น การเปิดโอกาสให้มีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และการออกแบบหลักสูตรที่สามารถบูรณาการการทำงานจริงกับการเรียนการสอนได้ มีผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ นักศึกษาจะได้เรียนรู้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติในขณะเดียวกัน ซึ่งทำให้พวกเขามีความพร้อมในการทำงานและสามารถทำงานในสภาพแวดล้อมจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) นโยบายการสนับสนุนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการสื่อสาร ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Teamwork) และการสื่อสารระหว่างนักศึกษาภายในห้องเรียนและกับสถานประกอบการ รวมทั้งสนับสนุนการฝึกทักษะในการเจรจาต่อรอง การบริหารความขัดแย้ง และการสร้างความสัมพันธ์ในที่ทำงาน มีผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ นักศึกษาจะมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย และมีความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นทักษะ

ที่สำคัญในการทำงานในทุกอุตสาหกรรม 4) นโยบายการส่งเสริมการพัฒนาจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม สนับสนุนให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมการบริการสังคม หรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสังคม เช่น การพัฒนาชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการทำงานกับองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร โดยเชื่อมโยงกับการฝึกงานหรือการทำงานในสภาพแวดล้อมจริง ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ นักศึกษาจะมีจิตสำนึกที่ดีในการทำงานเพื่อสังคม และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษามาใช้ในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้ และ 5) นโยบายการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการติดตามผลการเรียนรู้ของนักศึกษาในโปรแกรมสหกิจศึกษาและการบูรณาการการทำงานจริงอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากผู้สอน ผู้ประกอบการ และนักศึกษาเอง เพื่อให้สามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ ระบบการติดตามและประเมินผลจะช่วยให้สถาบันการศึกษาและสถานประกอบการสามารถระบุจุดที่นักศึกษาต้องปรับปรุง และสามารถให้คำแนะนำในการพัฒนาทักษะให้ดียิ่งขึ้น จากนโยบายทั้ง 5 ประการนี้ จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการทำงานจริง ส่งเสริมทักษะที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาในการเตรียมพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน และพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ ส่งเสริมนโยบายการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคธุรกิจ/อุตสาหกรรม และพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นตอบโจทยตลาดแรงงาน และมีระบบการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการศึกษากลุ่มตัวอย่างเฉพาะกลุ่มสาขาวิชา คือ กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ และกลุ่มสาขาสังคมศาสตร์ และควรมีการนำกลยุทธ์และนโยบายที่ได้จากการศึกษานำไปพัฒนาเป็นแผนที่น่าทางต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม และคณะวิศวกรรมศาสตร์ หน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย สำหรับความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย และขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูล และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กิริอัชฌา แฉมสมดี และคณะ. (2558). ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 12(56), 29-39.
- คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา. (2565). เรื่อง หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการจัดหลักสูตรสหกิจศึกษา และการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน พ.ศ. 2565. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2568 จาก <https://www.ops.go.th/th/role/edu-standard/item/7949-2565-10>
- จริยา รอดจันทร์ และคณะ. (2564). การบัญชีตามความรับผิดชอบต่อสังคมกับการบัญชีเพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการในยุคปัจจุบัน. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 11(1), 155-170.

- จักรกรฤษ โภติรัมย์. (2568). การปรับตัวของธุรกิจการศึกษาในยุคดิจิทัล. *Wisdom Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(4), 49-55.
- จิตราพร ลีละวัฒน์. (2559). การพัฒนาบัณฑิตให้เป็นมืออาชีพ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุม. *Veridian E-Journal*, Silpakorn University, 9(1), 483-500.
- แดนวิชัย สายรักษา และคณะ. (2568). การพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ใช้รูปแบบสหกิจศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (CWIE). *วารสารช่อพะยอม*, 36(1), 38-62.
- ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และคณะ. (2554). การจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม เพื่อก้าวไปสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้. *วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 21(1), 148-156.
- นิรัตน์ แยมโอบุส และวิรพงษ์ พลนิกร. (2567). การพัฒนาระบบผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้เชื่อมโยงนิยามแบบเคลื่อนที่สำหรับให้คำแนะนำด้านสมรรถนะที่เหมาะสมกับตำแหน่งงานสหกิจศึกษา. *Suranaree Journal of Social Science*, 18(2), 1-26.
- พาติศ คงโสมมา. (2555). สหกิจศึกษากับการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 7(2), 18-24.
- วรรณวิศา สืบบุสรณ์ คล้ายจำแลง และคณะ. (2564). การศึกษาวิจัยหลักสูตรการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาที่ตอบโจทย์ชุดความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับอุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 36(3), 221-236.
- สิริฉันท สติกรุล เทชพาหพงษ์. (2558). การบริหารจัดการสหกิจศึกษาสำหรับมหาวิทยาลัย: กรณีศึกษา สาขาวิชาธุรกิจและอาชีวศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 7(2), 146-156.
- สุพจน์ กุลปรารค์ทอง และคณะ. (2551). แนวทางการแก้ไขปัญหาระบบงานของสถานประกอบการในเขตภาคเหนือตอนบนแบบองค์รวม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 2(2), 67-79.
- สุพิชชา ชีวพฤษ. (2560). การพัฒนาหลักสูตรการบริหารจัดการในโรงงานอุตสาหกรรมให้เกิดความยั่งยืน. *วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 27(1), 187-196.
- เสกฐวุฒิ หนุ่มคำ และคณะ. (2559). แนวคิดและพฤติกรรมกรปฏิบัติงานร่วมกันตามคุณลักษณะด้านทักษะและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของเจนเอเรชั่นวายและเจนเอเรชั่นเอ็กซ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 10(4), 248-260.

แพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ของโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่*

A MANAGEMENT PLATFORM FOR PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY OF SCHOOL IN CHIANG MAI PROVINCE

สายฝน แสนใจพรหม

Saiphon Sanjaiprom

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University, Chiang Mai, Thailand

Corresponding author E-mail: saiphon_san@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการในการพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ของสถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ และ 2) สร้างและตรวจสอบแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการของผู้บริหารและครูในพื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ดำเนินการโดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการและแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและตรวจสอบคุณภาพของแพลตฟอร์ม กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหาร ครู และอาจารย์มหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับแบบประเมินคุณภาพของแพลตฟอร์ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูมีความต้องการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับการประเมินวิทยฐานะ (PA) การมีเครื่องมือบันทึกที่ชัดเจน การบูรณาการงานประจำกับการพัฒนาผลงาน และระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ 2) แพลตฟอร์มชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ การสร้างความตระหนัก การสร้างความรู้ความเข้าใจ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน การกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน การนิเทศติดตาม การสะท้อนผล และการมอบเกียรติบัตร และ 3) แพลตฟอร์มได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ว่ามีความเหมาะสม ใช้งานได้จริงในหลากหลายบริบท แม้ไม่มีการสนับสนุนจากภายนอกหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร

คำสำคัญ: แพลตฟอร์ม, การบริหารจัดการ, ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, โรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This research aimed to 1) Study the needs for developing the Professional Learning Community (PLC) process in schools in Chiang Mai Province, and 2) Develop and validate a management platform for PLC implementation. A mixed methodology was employed and divided into two phases. Phase 1 involved a needs assessment of five purposively selected school administrators through a workshop and meeting record, with data analyzed using content analysis. Phase 2 focused on the design and quality validation of the platform, involving seven purposively selected participants including school administrators, teachers, and university lecturers. Data were collected through workshop and platform evaluation form, and analyzed using qualitative content analysis. The findings revealed that: 1) Teachers expressed the need to enhance their understanding of PLC, particularly in aligning with the Performance Agreement (PA) system, using clear documentation tools, integrating routine work with professional development, and establishing an effective monitoring system; 2) The developed PLC platform consisted of seven steps: raising awareness, building understanding, setting student development goals, scheduling action plans, supervision and monitoring, reflective practice, and certification; and 3) The platform was evaluated by nine experts and deemed appropriate and practical for implementation in various school contexts, even in the absence of external support or during administrative transitions. This research presents a structured and context-adaptable model for implementing PLC, with potential scalability to broader educational networks, aiming to sustainably enhance teacher development and student learning outcomes.

Keywords: Platform, Management, Professional Learning Community (PLC), School in Chiang Mai Province

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ได้วางกรอบทิศทางและเป้าหมายทางการศึกษาไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นการยกระดับคุณภาพการศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา (ภานุมาศ หมอลิ้นธ์ และคณะ, 2564) ทั้งนี้ “ครู” ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา เนื่องจากเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ พัฒนาทักษะของผู้เรียน และออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีภาวะความเป็นผู้นำในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ และจิตสาธารณะ ซึ่งล้วนส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพร้อมในการเผชิญการเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการยกระดับการศึกษา (วิราวรรณ เพ็ชรนาวา, 2564)

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาครูที่ผ่านมา พบว่า ยังไม่สอดคล้องกับบริบทของการทำงานจริง และครูยังขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง ทำให้ครูขาดแรงจูงใจและความเป็นเจ้าของต่อการเรียนรู้ของตนเอง (ศิริวิไล มาตรการ และคันสนีย์ จะสุวรรณ์, 2564) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ด้วยเหตุนี้การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) จึงถูกนำมาใช้เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาครู ดังนั้น คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จึงกำหนดให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นเงื่อนไขในการเลื่อนวิทยฐานะ และเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและคุณภาพการศึกษา โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการและส่งเสริมให้ครูได้เรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันประสบการณ์ แนวทางแก้ไขปัญหา และนวัตกรรมต่าง ๆ ภายใต้บริบทของแต่ละสถานศึกษา ผ่านการทำงานเป็นทีมการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้นำร่วมกัน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (เอกพงษ์ ดิษแสง, 2565) การพัฒนาครูผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จึงมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการยกระดับคุณภาพครูและการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนและยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเรื่องชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จะได้รับการยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาครูและคุณภาพการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติกลับพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน การมองว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นภาระเพิ่มแก่ครูและผู้บริหาร การขาดระบบติดตามและประเมินผลที่เป็นระบบ และการขาดการยอมรับในระดับสถานศึกษา เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวยังถือเป็นเรื่องใหม่

จากการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ร่วมที่ชัดเจน การมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง และวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ร่วมกัน ครูต้องสามารถทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสะท้อนผลการปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้รับการสนับสนุนด้านโครงสร้าง เวลา และงบประมาณอย่างเพียงพอ ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพอย่างยั่งยืน และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน (อังคิรา วงษ์รักษา และคณะ, 2565) เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร และการสนับสนุนจากองค์กรมีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (อมรรัตน์ พานู และคณะ, 2567); (สมหญิง สมบัติ, 2566) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการที่เป็นระบบ หากผู้บริหารมีแนวทางการบริหารที่เหมาะสม ก็จะช่วยให้การดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีประสิทธิภาพมากขึ้น และส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยรวมด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยแพลตฟอร์มในงานวิจัยนี้จะเป็นการออกแบบแนวทางที่นำมาใช้ในการบริหารอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบและชัดเจน เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่สามารถส่งเสริมและพัฒนาการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างครู รวมทั้งสร้างเครือข่ายวิชาชีพครูที่เข้มแข็งในระดับพื้นที่ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นระบบ และวางรากฐานการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methodology) ประกอบด้วย 2 ตอน ตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการในการพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และตอนที่ 2 การสร้างและพัฒนาแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการในการพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 2 สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ รวมจำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ คือ มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารมาแล้วอย่างน้อย 3 ปี และมีวิทยฐานะตั้งแต่ชำนาญการพิเศษขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนการสร้าง คือ กำหนดประเด็นในการอภิปราย คือ ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จัดทำร่างแบบบันทึกการประชุม หลังจากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ของการใช้ภาษา ข้อคำถาม ทำการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะ โดยพบว่า มีข้อเสนอแนะในภาพรวม คือ การปรับปรุงข้อคำถามให้มีความจำเพาะเจาะจง และใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ 1) จัดทำหนังสือเชิญเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ และ 2) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จากผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 2 สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ รวมจำนวน 5 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพดำเนินการ ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 1 จำนวน 2 คน อาจารย์มหาวิทยาลัย 2 คน และครูสังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 3 คน รวมจำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ตามคุณสมบัติ คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างน้อย 3 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนการสร้าง คือ กำหนดประเด็นและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแพลตฟอร์ม จัดทำร่างแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ของการใช้ภาษาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน โดยพบว่า มีประเด็นการปรับแก้ไขในขั้นตอน กระบวนการดำเนินการ และประเด็นการบันทึกผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ

2. แบบประเมินคุณภาพของแพลตฟอร์ม มีขั้นตอนการสร้าง คือ กำหนดประเด็นการประเมินออกเป็น 2 ด้าน คือ ความเหมาะสมของกระบวนการบริหาร และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ จัดทำร่างแบบประเมินเป็นแบบปลายเปิด ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ของการใช้ภาษาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ 1) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาความต้องการในการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 2) ระดมสมองผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ความต้องการของสถานศึกษา 3) ระดมสมองเพื่อออกแบบแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ตามความต้องการของสถานศึกษา และ 4) ประเมินคุณภาพของแพลตฟอร์มด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จำนวน 3 คน ครู จำนวน 3 คน และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มดำเนินการออกแบบแพลตฟอร์ม เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกระบวนการบริหาร และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ และผลการประเมินคุณภาพของแพลตฟอร์มด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ความต้องการของครูในการพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

1.1 ความต้องการในการพัฒนาด้านครู พบว่า ครูต้องการให้มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกการดำเนินงาน และการพัฒนาวิธีการวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้เรียนให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานเพื่อประเมินประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะตามข้อตกลงในการพัฒนางาน (Performance Agreement: PA) การวิเคราะห์ตัวชี้วัด และเครื่องมือวัดประเมินผล

1.2 ความต้องการในการพัฒนาด้านบรรยากาศที่ส่งเสริมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า ครูมีความต้องการให้ผู้บริหารกระตุ้นให้ครูสามารถบูรณาการการปฏิบัติหน้าที่งานประจำกับการพัฒนาผลงานของตนเองให้เป็นเรื่องเดียวกัน

1.3 ความต้องการด้านกระบวนการบริหาร พบว่า ครูต้องการให้มีการจัดประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนก่อนเปิดภาคเรียน การพัฒนาระบบการส่งงาน และติดตามงาน ตลอดจนการกำหนดปฏิทินวิชาการของสถานศึกษา

2. ผลการสร้างและตรวจสอบแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2.1 ผลการสร้างแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดของแพลตฟอร์มการบริหารจัดการ

รายการ	กระบวนการ	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
การสร้างความตระหนัก	เป็นการจัดประชุมเพื่อชี้แจงถึงความสำคัญของชุมชน	ผู้บริหารสถานศึกษา
	แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มีต่อคุณภาพผู้เรียน	ครู
	การพัฒนาผลงานทางวิชาการเพื่อขอเลื่อนวิทยฐานะของครูและผู้บริหาร	สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่
การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง	การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ	ผู้บริหารสถานศึกษา
	ความหมาย องค์ประกอบ ขั้นตอนการดำเนินการ	ครู
	และประโยชน์ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ	สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่
การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน	การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดเป้าหมาย	ผู้บริหารสถานศึกษา
	ของการพัฒนาผู้เรียนตามบริบทของสถานศึกษา	ครู
	การวิเคราะห์สถานการณ์ และสภาพผู้เรียน	สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่
	การจัดทำเป้าหมาย การพัฒนาร่วมกัน การพัฒนาตัวชี้วัดเป้าหมาย การพัฒนาร่วมกัน	
การกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน	การประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดกลุ่มสมาชิก และ	ผู้บริหารสถานศึกษา
	ร่วมกันกำหนดปฏิทินการเปิดชั้นเรียน การกำหนด	ครู
	การส่งงานการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จำนวน 3 วงรอบใน 1 ภาคเรียน	
การนิเทศติดตาม	การเข้าร่วมการเปิดชั้นเรียนตามปฏิทินที่กำหนดไว้	ผู้บริหารสถานศึกษา
	ผู้บริหารเข้าร่วมในการเปิดชั้นเรียน	ครู
การจัดเวทีเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติงาน	การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้สมาชิกชุมชน	ผู้บริหารสถานศึกษา
	แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพทุกกลุ่มสะท้อนผลการดำเนินการ 1 - 3 ครั้ง/ภาคเรียน	ครู
การมอบเกียรติบัตร	การมอบเกียรติบัตรเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ครู และ	ผู้บริหารสถานศึกษา
	เป็นหลักฐานที่แสดงว่าครูได้ผ่านการเข้าร่วมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ	ครู

จากตารางที่ 1 พบว่า แพลตฟอร์มการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 1) การสร้างความตระหนัก 2) การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง 3) การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน 4) การกำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน 5) การนิเทศติดตาม 6) การจัดเวทีเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติงาน และ 7) การมอบเกียรติบัตร

2.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพของแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2.2.1 ความเหมาะสมของกระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหารมีความเหมาะสม เนื่องจาก ทำให้ผู้บริหารได้แนวทางการดำเนินการ โดยมีอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นพี่เลี้ยง คอยกำกับดูแล และคอยให้คำแนะนำ ในการดำเนินงานตามกระบวนการที่กำหนดไว้

2.2.2 ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

มีความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ ได้ ในอนาคต ซึ่งถ้าหากว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ไม่ได้เป็นพี่เลี้ยง ก็ยังสามารถมีแนวทางในการดำเนินงานต่อไปได้ หรือหากผู้บริหาร สถานศึกษามีการโยกย้าย สมาชิกในโรงเรียนและผู้บริหารท่านใหม่ ก็ยังสามารถดำเนินงานต่อไปได้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนในจังหวัด เชียงใหม่ อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. จากผลการศึกษา พบว่า ครูต้องการให้มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง วิชาชีพ การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกการดำเนินงาน และการพัฒนาวิธีการวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้เรียน ให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานเพื่อประเมินประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะตามข้อตกลงในการพัฒนางาน (Performance Agreement: PA) การวิเคราะห์ตัวชี้วัด และเครื่องมือวัดประเมินผล ทั้งนี้เนื่องจาก ครูมีความรู้ ความเข้าใจในระดับน้อยเกี่ยวกับ วิธีการดำเนินงานตามกระบวนการ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ประเด็นปัญหา ในการนำมาทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ แบบบันทึกการทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และเป้าหมาย ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากครูในสถานศึกษาต่าง ๆ บางส่วนไม่เคยได้เข้าร่วมการ อบรมมาก่อน บางส่วนเคยเข้าร่วมการอบรมแล้ว แต่เป็นเพียงการอบรมในเชิงความรู้เท่านั้น ยังไม่เคยได้เรียนรู้ ตัวอย่างจากการปฏิบัติจริงในภาคสนาม หรือไม่เคยลองปฏิบัติการจริงทำให้ขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับ กระบวนการขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการ จัดการเรียนการสอน การจดบันทึกผลการปฏิบัติการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ก็ยังมีรายละเอียดที่ซับซ้อน ดังนั้น จุดเริ่มต้นที่สำคัญ คือ ก่อนดำเนินการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ครูควรจะมีความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยสอดคล้องกับผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผล ต่อความสำเร็จในการทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของ รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ กล่าวไว้ว่า ปัจจัยสำคัญของ ความสำเร็จประการสำคัญ คือ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาวิชาชีพครูในรูปแบบ ชุมชนวิชาชีพของผู้นำ และสมาชิกเครือข่าย สำหรับด้านบรรยากาศที่ส่งเสริมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ พบว่า ครูมีความต้องการให้ผู้บริหารกระตุ้นให้ครูสามารถบูรณาการการปฏิบัติหน้าที่งานประจำกับ การพัฒนาผลงานของตนเองให้เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งสถานศึกษาแต่ละแห่งมีต้นทุนที่ดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์อันดี ในองค์กร แต่ครูมีภารกิจจำนวนมากในสถานศึกษา ทำให้มองว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นงานที่สร้าง ภาระแก่ครู ดังนั้น ถ้าหากผู้บริหารสามารถบริหารจัดการแบบบูรณาการงานต่าง ๆ ให้เป็นงานเดียวกัน จะช่วยให้ครู

ทำงานได้สำเร็จลุล่วงได้ตามเป้าหมาย (รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, 2559) และสอดคล้องกับ ฉัตรแก้ว คณะวาปี และคณะ ที่พบว่า การบริหารจัดการแบบบูรณาการโดยผู้บริหารส่งผลให้ครูสามารถเชื่อมโยงชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ กับงานในหน้าที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม และช่วยลดความรู้สึกด้านทานจากภาระงาน (ฉัตรแก้ว คณะวาปี และคณะ, 2568) ส่วนความต้องการในการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการของผู้บริหารนั้น พบว่า ต้องการให้มีการจัดประชุม เพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนก่อนเปิดภาคเรียน การพัฒนาระบบการส่งงาน และติดตามงาน ตลอดจนการกำหนดปฏิทินวิชาการของสถานศึกษา ทั้งนี้ อาจเนื่องจากความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารก็ยังไม่มีความชัดเจนเช่นเดียวกับครู ทำให้ขาดทิศทางหรือวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง และผู้บริหารหลายแห่งไม่กล้านำกระบวนการ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มาขับเคลื่อนในสถานศึกษาเนื่องจากความกลัวได้รับผลสะท้อนกลับในเชิงลบหรือ เกิดการต่อต้าน ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วผู้บริหารถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะมีส่วนส่งเสริมให้การดำเนินการชุมชน แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ประสบความสำเร็จได้ สอดคล้องกับ สุภัทรา สภาพัตต์ และมัทนา วังถนอมศักดิ์ ที่ได้ ทำการศึกษาการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องเป็นผู้นำในระยะเริ่มต้นของการนำองค์กรเพื่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียน และต้องมีความเข้าใจในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างถูกต้อง ซึ่งจากประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลให้ครูและผู้บริหาร ระบุความต้องการในการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหา ทั้งนี้ คือ ควรพัฒนาความรู้ของครูเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการด้านการประชุม ระบบการส่งงาน และปฏิทินวิชาการ (สุภัทรา สภาพัตต์ และมัทนา วังถนอมศักดิ์, 2564)

2. จากผลการศึกษาพบว่า แพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่จัดทำขึ้น ประกอบด้วย การสร้างความตระหนัก ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดเนื่องจากกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพเป็นการรวมกลุ่มกันของครู ผู้บริหาร ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมาย ร่วมกัน คือ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่ยากที่สุดของผู้บริหารที่จะทำให้ครูตระหนัก ในความสำคัญของการรวมกลุ่มกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ อังค्वรา วงษ์รักษา และคณะ ที่ได้ทำการศึกษา ปัจจัยความสำเร็จและผลลัพธ์ในการพัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง วิชาชีพของครูสภา พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของโครงการ คือ การเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนา วิชาชีพครูด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้แก่บุคลากร เมื่อมีความตระหนักแล้ว จึงต้องมีการ สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ ประกอบด้วย ความหมาย วิธีการดำเนินการ ตลอดจนเอกสารประกอบการดำเนินการ และการรายงานผล ซึ่งหากครูเข้าใจผิดอาจทำให้ครูคิดว่ามีภาระงานเพิ่มขึ้นจากภาระงานปกติ ทำให้ครูท้อแท้และไม่ต้องการเข้าร่วม ในที่สุด (อังค्वรา วงษ์รักษา และคณะ, 2565) นอกจากนี้ยังพบว่า การดำเนินการที่มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เน้นการพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลักจะทำให้ครูสามารถพัฒนางานได้ถูกต้อง รวมถึงการกำหนดปฏิทิน ปฏิบัติงานและการนิเทศติดตาม เป็นภารกิจของผู้บริหารในการทำให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นส่วนหนึ่ง ของกระบวนการนิเทศภายใน จะทำให้ครูสามารถทำงานอย่างเป็นระบบ หลังจากนั้นจึงมีการจัดเวทีเพื่อสะท้อนผล การปฏิบัติงาน (After Action Review) อย่างสม่ำเสมอ อาจจัดในช่วงวันที่มีการประชุมประจำเดือนของสถานศึกษา ก็ได้ และภายหลังจากการดำเนินงานผ่านไปแล้ว 1 ภาคเรียน ควรมีการจัดเวทีเพื่อนำเสนอ ถอดบทเรียนร่วมกัน

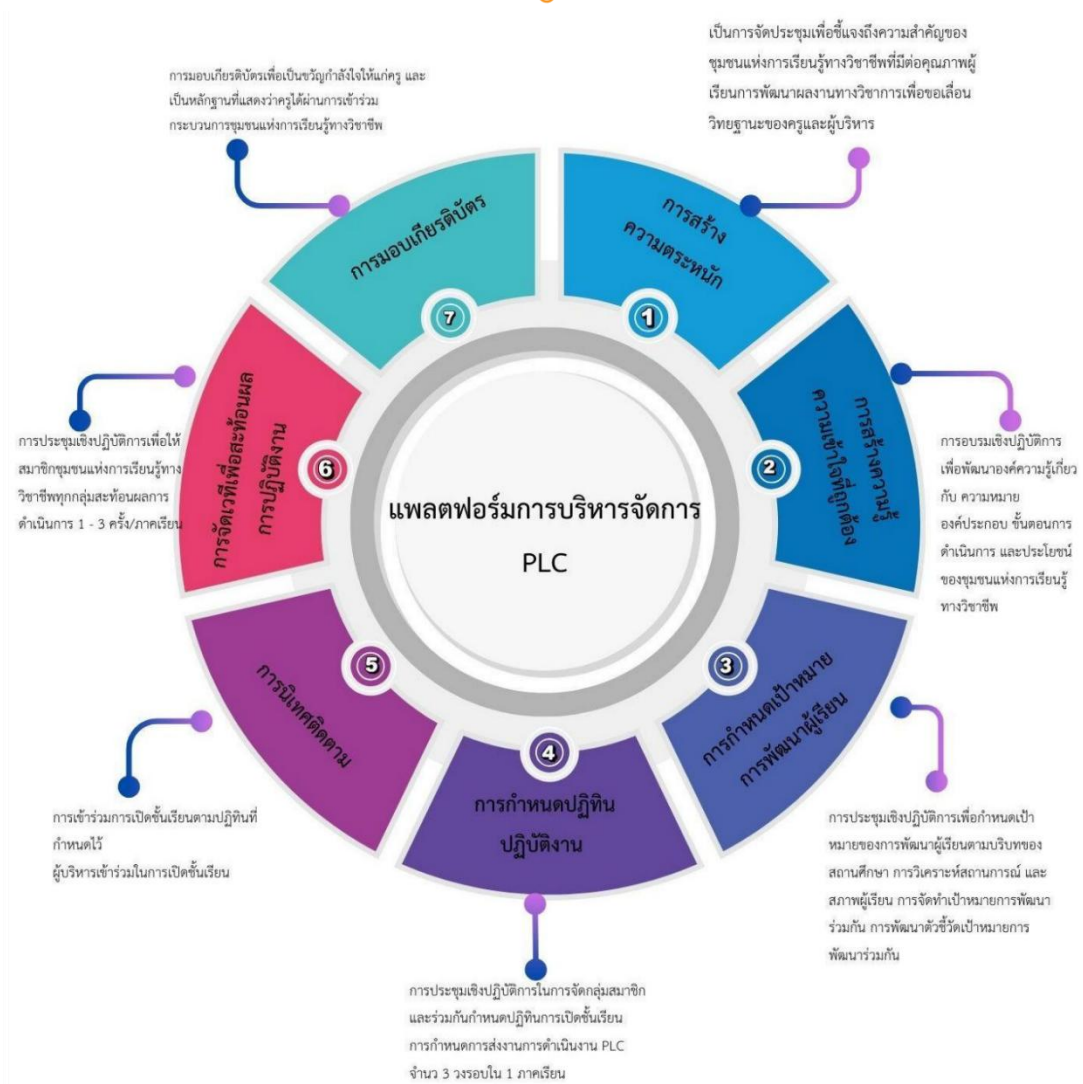

ถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการแก้ปัญหา และนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ครูค้นพบ ตลอดจนการมอบเกียรติบัตร ถือเป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่ครูเมื่อสิ้นสุดภาคเรียนหรือปีการศึกษา

3. จากผลการศึกษาคณาภของแพลตฟอร์ม พบว่า กระบวนการบริหารจัดการและระบบมีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ แพลตฟอร์มที่จัดทำขึ้นมีองค์ประกอบ ขั้นตอนกระบวนการ ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของครู โดยกระบวนการพัฒนาแพลตฟอร์มผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพโดยตรง หลังจากนั้น มีการปรับแก้ไขได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิริวิไล มาตรการ และคันสนีย์ จะสุวรรณ ที่กล่าวถึงการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในวิถีวิถีใหม่ว่า ควรเป็นกระบวนการ ระหว่างทางที่สำคัญ ที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง เป็นปัจจุบัน และเท่าทันต่อสถานการณ์ เพราะฉะนั้น สมาชิกของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และเทคนิค วิธีการในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ (ศิริวิไล มาตรการ และคันสนีย์ จะสุวรรณ, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือ การพัฒนากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในระดับสถานศึกษานั้น จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจร่วมกันอย่างแท้จริงของทั้งครูและผู้บริหาร โดยเฉพาะในการมองว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้น งานวิจัยนี้เสนอแนวทางที่ช่วยเปลี่ยนมุมมองของครูให้เห็นว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสามารถเชื่อมโยงกับงานประจำ เช่น การประเมินวิทยฐานะ (PA) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นกลไกที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาของครูได้จริง นอกจากนี้ การมีระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน เช่น การกำหนดเป้าหมายร่วม การวางปฏิทินกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และระบบติดตามงานที่เป็นรูปธรรม จะช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและปฏิบัติตามได้จริง โดยแพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ที่สร้างขึ้นนี้ ถือเป็นนวัตกรรมเชิงระบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนต่างบริบทได้ เนื่องจากมีความยืดหยุ่นต่อการปรับใช้ และยังคงสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารหรือไม่มีพี่เลี้ยงจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง แพลตฟอร์มนี้ครอบคลุมขั้นตอนสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สามารถขยายผลการใช้ไปสู่ระดับเครือข่ายอื่น ๆ ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของการขับเคลื่อน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไม่ได้ขึ้นอยู่กับแรงผลักดันจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากการสร้างระบบภายในที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันของครูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ภาพที่ 1 แพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในสถานศึกษายังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในมิติความเข้าใจเชิงลึกของบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การดำเนินการสร้างความตระหนัก การกำหนดเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานร่วมกัน และการบูรณาการกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เข้ากับภาระงานจริงของครู จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างแรงจูงใจและความยั่งยืนในการดำเนินการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และในขณะเดียวกันนี้ แพลตฟอร์มการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ที่พัฒนาขึ้นได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง เนื่องจากมีความยืดหยุ่น และสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรในสถานศึกษาได้ จึงควรนำมาใช้เป็นเครื่องมือบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ อย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการฝึกอบรมและพัฒนาครูแกนนำ เพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในระยะยาว ดังนั้น จึงควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มนี้กับ

สถานศึกษาเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืนต่อไป สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาเปรียบเทียบผลการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพระหว่างสถานศึกษาที่ใช้แพลตฟอร์มกับสถานศึกษาที่ไม่ได้ใช้แพลตฟอร์ม และควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความยั่งยืนในการดำเนินการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรแก้ว คณะวาปี และคณะ. (2568). การบูรณาการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพกับการจัดทำข้อตกลง ในการพัฒนางานของครูเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(3), 310-326.
- ภานุมาศ หมอสินธ์ และคณะ. (2564). พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์กับการผลิตสื่อการสอนออนไลน์. วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(2), 464-473.
- รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. (2559). การกำกับ ติดตามและประเมินผล การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ชุมชนทางวิชาชีพ (PLC) ของเครือข่ายภาคใต้ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากคุรุสภา ปี 2559. Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 11(1), 2099-2115.
- วิราวรรณ เพ็ชรนาว่า. (2564). แนวทางการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา ใน สหวิทยาเขตวิภาวดี กรุงเทพมหานคร. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 6(2), 93-107.
- ศิริวิไล มาตรเลิง และคันสนีย์ จะสุวรรณ์. (2564). การขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในชีวิตวิถีใหม่. การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14 เรื่อง Global Goals, Local Actions: Looking Back and Moving Forward 2021. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สมหญิง สมบัติ. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน PLC ในโรงเรียนขนาดเล็ก. วารสารการวิจัยทางการศึกษา, 17(2), 54-69.
- สุภัทรา สถาปัตต์ และมัทนา วังถนอมศักดิ์. (2564). การบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพใน โรงเรียนมัธยมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 19(1), 1-18.
- อมรรัตน์ พาบุ และคณะ. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6. วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 8(2), 118-130.
- อังศวรา วงษ์รักษา และคณะ. (2565). ปัจจัยความสำเร็จและผลลัพธ์ในการพัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรทางการ ศึกษาแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของคุรุสภา. วารสารปัญญาวิวัฒน์, 14(2), 245-258.
- เอกพงษ์ ดิษแสง. (2565). การส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต จตุจักร กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา. มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

การวิเคราะห์อาชญากรรมไซเบอร์ในประเทศไทยด้วยแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรม*

CYBERCRIME IN THAILAND: THE ANALYSIS THROUGH THE CRIME TRIANGLE FRAMEWORK

กิตติพันธ์ แทนตั้งเจริญชัย*, ปกป้อง ศรีสนธิ

Kittipan Tantangjareonchai, Pokpong Srisanit

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Law, Thammasat University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: Kittipan.tan@dome.tu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์ในประเทศไทย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรม เพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบสามประการ ได้แก่เหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม ผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจ และการขาดผู้พิทักษ์ที่สามารถยับยั้งได้ อันนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุก ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของสามเหลี่ยมอาชญากรรม 1) เหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม มีใช้กลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ที่ขาดความรู้ทางเทคโนโลยี แต่กลับเป็นกลุ่มคนวัยทำงานอายุ 31 - 40 ปี ซึ่งเป็นผู้ใช้งานเทคโนโลยีจำนวนมาก แต่มีความรู้ด้านความปลอดภัยต่ำ 2) ผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจ มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่ปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ โดยมีผลประโยชน์ทางการเงินเป็นหลัก และ 3) การขาดผู้พิทักษ์ช่องว่างของการบังคับใช้กฎหมายที่เน้นการตั้งรับมากกว่าเชิงรุก ซึ่งพิสูจน์ได้จากอัตราการอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นในระดับต่ำมาก ดังนั้น การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์จำเป็นต้องอาศัยยุทธศาสตร์การป้องกันที่ชัดเจนของสามเหลี่ยมอาชญากรรม ด้วยข้อเสนอแนะ 3 ประการ ได้แก่ 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เหยื่อผ่านการบูรณาการความรู้และทักษะด้านความปลอดภัยไซเบอร์เข้าสู่ระบบการศึกษา 2) การเพิ่มความเสี่ยงให้แก่ผู้กระทำความผิด โดยเปลี่ยนจากการสืบสวนเชิงรับไปสู่การบังคับใช้กฎหมายเชิงรุก และ 3) การสร้างระบบให้หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเข้มแข็ง ผ่านการบูรณาการความร่วมมืออย่างไร้รอยต่อระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อสร้างกลไกการป้องกันปราบปรามที่มีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์ ซึ่งผลจากการศึกษานี้จะทำให้ประชาชนในสังคมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการป้องกันตนเองจากอาชญากรรมไซเบอร์ได้

คำสำคัญ: อาชญากรรมไซเบอร์ในประเทศไทย, สามเหลี่ยมอาชญากรรม, การป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์

Abstract

This article analyzes the circumstances of cybercrime in Thailand by applying the Crime Triangle framework. The objective is to understand the three core elements including, the suitable target, the motivated offender, and the absence of a capable guardian to propose proactive crime prevention strategies. The study indicates that 1) The suitable target is not the elderly or technologically illiterate, but rather the working-age population (between 31-40 years old), who are heavy technology users with low cyber security awareness. 2) The motivated offender is a transnational criminal organization operating systematically, with financial gain as the primary motive. and 3) The absence of the guardian is evident in a reactive law enforcement approach rather than proactive law enforcement approach, proven by an exceedingly low asset recovery rate. Consequently, addressing cybercrime necessitates a prevention strategy focused on disrupting the crime triangle. Three recommendations have been proposed, which are 1) Empowering potential victims by integrating cybercrime knowledge and skills into the educational system. 2) Increasing the risk for offenders by shifting from a reactive investigative model to proactive law enforcement approach. 3) Strengthening the law enforcement framework through seamless collaboration between public and private sectors to establish an efficient and effective mechanism for prevention and suppression. The results of this study are intended to equip the public with the knowledge necessary to protect themselves from cybercrime.

Keywords: Cybercrime in Thailand, Crime Triangle, Cybercrime Prevention

บทนำ

ด้วยปัจจุบันเทคโนโลยีและระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตพัฒนาอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับประชาชนคนไทยนั้นมีสถิติที่ใช้งานบนโลกอินเทอร์เน็ตเฉลี่ยสูงถึง 8 ชั่วโมงต่อวัน และใช้อยู่บนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียและอีคอมเมิร์ซ อาทิ Youtube Facebook Line Tiktok Instagram Shopee Lazada (Datareportal, 2025) พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนว่าคนไทยใช้อินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตแบบขาดไม่ได้ ดังนั้นเมื่อมีผู้ใช้ออนไลน์อยู่ในโลกไซเบอร์จำนวนมาก ทำให้อาชญากรรมบนท้องถนน (Street Crime) หรืออาชญากรรมแบบดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงมาเป็นอาชญากรรมไซเบอร์บนโลกออนไลน์ ซึ่งทวีความรุนแรงกลายเป็นปัญหาระดับชาติสร้างความเสียหายให้กับประชาชน สังคมและเศรษฐกิจในวงกว้าง จากข้อมูล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2568 มีคดีอาชญากรรมไซเบอร์เกิดขึ้น 955,723 คดี มูลค่าความเสียหายสูงถึง 93,685 ล้านบาท (ศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์, 2568) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าภัยออนไลน์นั้นเป็นภัยคุกคามสวัสดิภาพของประชาชนที่จะต้องแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอาชญากรรมไซเบอร์นั้นมีลักษณะพิเศษที่สามารถปกปิดตนเองได้ ไร้ขอบเขต ไร้พรมแดน ทำให้ยากต่อการสืบสวนสอบสวนติดตามจับกุม รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายก็ยังไม่มีประสิทธิภาพ สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้กระทำมีเหตุผลตามหลักทฤษฎี

อาชญาวิทยาในเรื่องแรงจูงใจในการกระทำความผิด ว่าได้ประเมินความเสี่ยงและผลตอบแทนแล้วว่าการก่ออาชญากรรมไซเบอร์นั้นมีความเสี่ยงต่ำแต่ได้ผลตอบแทนสูง ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้แก่ผู้กระทำความผิด บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์อาชญากรรมไซเบอร์ในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle) จากทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดการป้องกันอาชญากรรมโดยใช้สถานการณ์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1)เหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม 2) ผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจ 3) การขาดผู้พิทักษ์ ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางมาตรการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์เชิงรุกที่มีประสิทธิภาพ และสามารถรับมือความท้าทายของอาชญากรรมไซเบอร์ในยุคปัจจุบันได้

ความหมายอาชญากรรมไซเบอร์

วิวัฒนาการของอาชญากรรมทางไซเบอร์ ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันหลากหลาย ตั้งแต่ อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ และเปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการของเทคโนโลยีตามแต่ละยุคสมัย จนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้คำว่า อาชญากรรมไซเบอร์ (Cybercrime) (สาวตรี สุขศรี, 2563) แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่มี ความหมายของคำว่า อาชญากรรมทางไซเบอร์ ที่เป็นสากลและยอมรับกันทั่วไป โดยจะเป็นการกำหนดนิยามแบบภาพรวม โดยจะขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละประเทศว่าจะแปลความหมายครอบคลุมมากน้อยเพียงใด การที่ยังไม่มีความหมายที่แน่นอนนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ทำให้ยังไม่สามารถให้คำจำกัดความได้ว่าการกระทำความผิดอะไรบ้างที่จะเป็นอาชญากรรมไซเบอร์ (Ajayi, E., 2016) ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะให้ความหมาย อาชญากรรมไซเบอร์ คือ การกระทำใด ๆ ที่ผิดกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้คอมพิวเตอร์ ระบบและข้อมูลคอมพิวเตอร์ เครือข่ายดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งในบทบาทที่ตกเป็นเป้าหมาย (Target) และเป็นเครื่องมือ (Tool) ที่ใช้ในการกระทำความผิด โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ 1) อาชญากรรมไซเบอร์โดยแท้ (Cyber-dependent Crimes) คือ อาชญากรรมที่สามารถกระทำความผิดได้ก็ต่อเมื่อต้องใช้คอมพิวเตอร์ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือเทคโนโลยีสารสนเทศโดยตรง ซึ่งรูปแบบผู้กระทำความผิดในลักษณะนี้คือ ใช้คอมพิวเตอร์เป็นเป้าหมาย (Computer as a Target) เช่น การเจาะระบบ (Hacking) การโจมตีโดยปฏิเสธการให้บริการ (Distributed Denial of Service: DDoS) รวมทั้งโปรแกรมไม่พึงประสงค์ (Malicious Software: Malware) เป็นต้น และ 2) อาชญากรรมไซเบอร์แบบผสมจากอาชญากรรมดั้งเดิมที่ใช้คอมพิวเตอร์หรือเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยในการกระทำความผิด (Cyber-enabled Crimes) สำหรับรูปแบบของผู้กระทำความผิดในลักษณะนี้คือ ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเข้ามาช่วยในการกระทำความผิด (Computer as a Tool) เช่น การฉ้อโกงออนไลน์ การเผยแพร่ภาพลามกอนาจารเด็ก การกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyberbullying) เป็นต้น (Clough, J., 2015)

ความคลุมเครือในนิยามความหมายของอาชญากรรมไซเบอร์ไม่เพียงแต่เป็นปัญหาเชิงภาษา แต่ยังเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกัน รวมถึงความร่วมมือระหว่างประเทศด้วย แต่อย่างไรก็ตามได้ข้อค้น พบว่า การแก้ปัญหาเรื่องคำนิยามนั้น สามารถใช้แนวทางในการจำแนกประเภทการกระทำความผิดอาชญากรรมไซเบอร์ (Typology-related Approach) ซึ่งเป็นการพิจารณาและแบ่งกลุ่มอาชญากรรมตามลักษณะการกระทำความผิดต่าง ๆ (Gercke, M., 2011); (คณาธิป ทองรวีวงศ์, 2563) ซึ่งแนวทางนี้เป็นรากฐานการจัดหมวดหมู่

อาชญากรรมตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยอาชญากรรมไซเบอร์ (Convention on Cybercrime) ของสภายุโรป (Council of Europe) ซึ่งถือเป็นเครื่องมือทางกฎหมายระหว่างประเทศที่มีมาตรฐานที่สุดในด้านอาชญากรรมไซเบอร์ โดยได้แบ่งอาชญากรรมไซเบอร์เป็น 4 ประเภท คือ 1) การกระทำความผิดต่อความลับ ความถูกต้อง ครบถ้วน และสภาพพร้อมใช้งานของข้อมูลและระบบคอมพิวเตอร์ (อาชญากรรมไซเบอร์โดยแท้) 2) การกระทำความผิดโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ (อาชญากรรมดั้งเดิมที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ) 3) การกระทำความผิดเกี่ยวกับเนื้อหา 4) การกระทำความผิดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์เครื่องหมายการค้า (Council of Europe, 2001)

ลักษณะพิเศษของอาชญากรรมไซเบอร์

จากปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและเป็นภัยคุกคามต่อประชาชนที่ยังไม่สามารถป้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ปัจจัยสำคัญนั้น คือ ลักษณะพิเศษของอาชญากรรมไซเบอร์ที่ไม่เหมือนอาชญากรรมดั้งเดิม กล่าวคือ 1) อินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยสำคัญอย่างขาดไม่ได้ทำให้จำนวนผู้เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมไซเบอร์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งตัวผู้กระทำความผิดและเหยื่อหรือเป้าหมาย 2) สามารถปกปิดตัวตนได้ในโลกไซเบอร์ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่สำคัญที่ทำให้ผู้กระทำความผิดตัดสินใจกระทำความผิดสาเหตุเพราะสามารถปกปิดตัวเองได้มีความเสี่ยงน้อยที่จะถูกจับ 3) อาชญากรรมไซเบอร์มีความไร้ขอบเขต ไร้พรมแดน ต่างกับอาชญากรรมดั้งเดิมที่ใช้หลักทางกายภาพแต่ในพื้นที่ไซเบอร์ผู้กระทำความผิดสามารถอยู่ที่ไหนก็ได้ในโลก และออนไลน์เข้ามากระทำความผิดในประเทศไทย ลักษณะพิเศษนี้ทำให้อาชญากรรมไซเบอร์ส่วนใหญ่เป็นอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศในการแก้ไขปัญหา จากลักษณะพิเศษของอาชญากรรมไซเบอร์เหล่านี้ทำให้เกิดความยากในการสืบสวนสอบสวน การระบุตัวผู้กระทำความผิด การรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล จึงเป็นสาเหตุสำคัญของอาชญากรรมไซเบอร์ที่เพิ่มสูงขึ้น (Dodge, C. E. & Burruss, G., 2019) อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์ต้องเริ่มต้นที่สาเหตุของการเกิดอาชญากรรม ซึ่งในการศึกษานี้จะได้ใช้แนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ต่อไป

แนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรม

สามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle) เป็นองค์ประกอบที่อยู่ในทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) ของ Cohen และ Felson ในปี ค.ศ.1979 โดยมีหลักการว่ากิจวัตรประจำวันที่บุคคลกระทำอยู่ในทุกวันเป็นประจำสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดเงื่อนไขหรือโอกาสของผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจที่จะกระทำความผิดต่อบุคคลนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น การไม่อยู่บ้านเป็นประจำเพราะต้องออกไปนอกบ้านหรือต้องไปทำงานบ้านไม่มีคนเฝ้า ก่อให้เกิดโอกาสหรือแรงจูงใจของผู้กระทำความผิด ที่อาจจะลักขโมยทรัพย์สินภายในบ้าน โดยได้อธิบายสาเหตุการเกิดอาชญากรรม เกิดจากการบรรจบกันขององค์ประกอบสามประการในเวลาและสถานที่เดียวกัน ได้แก่ 1) เหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Target) 2) ผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจ (Motivated Offender) และ 3) การขาดหายไปของผู้พิทักษ์ที่สามารถยับยั้งได้ (Absence of Capable Guardianship) ซึ่งเรียกว่าสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle) หัวใจสำคัญของทฤษฎีนี้อยู่ที่แนวคิดเชิงรุก คือ แทนที่จะมุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดภายหลังเกิดเหตุเพียงอย่างเดียว แนวทางนี้จะให้ความสำคัญกับการจัดการสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อม เพื่อลดหรือกำจัดโอกาสในการก่ออาชญากรรมตั้งแต่แรก หรือเรียกว่าการป้องกันก่อนเกิดเหตุ (Cohen, L. E. & Felson, M., 1979)

อย่างไรก็ตามการนำแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรมมาอธิบายการเกิดของอาชญากรรมนั้น เป็นการอธิบายอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในโลกทางกายภาพ แต่ในทางตรงกันข้าม อาชญากรรมไซเบอร์เป็นอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในโลกดิจิทัล ดังนั้นจึงมีความท้าทายทางทฤษฎีที่ก่อเกิดข้อขัดแย้งขึ้นเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งเห็นว่าองค์ประกอบของสามเหลี่ยมอาชญากรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานทั่วไปของการเกิดอาชญากรรมจึงสามารถนำมาวิเคราะห์อาชญากรรมไซเบอร์ได้ (Grabosky, P. N., 2001); (Choi, K. S., 2015) และอีกกลุ่มหนึ่งแย้งว่าการเกิดอาชญากรรมนั้นเวลาและสถานที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันอาชญากรรมจึงจะเกิด แต่สำหรับในโลกไซเบอร์นั้นสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงจากเดิม เวลาและสถานที่ไม่ใช่เรื่องหลัก เพราะอาชญากรรมไซเบอร์นั้นสามารถเกิดขึ้นเมื่อใดที่ไหนก็ได้ในโลกออนไลน์ จึงนำแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรมนี้มาใช้ไม่ได้ (Yar, M., 2005)

ทั้งนี้ ความท้าทายในเรื่องของโลกไซเบอร์ซึ่งแตกต่างไปจากโลกทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ตัวตน การไร้พรมแดนสามารถทำได้ทุกที่ ทุกเวลา ต่างจากทางกายภาพที่สถานที่และเวลาต้องตรงกันจึงเกิดอาชญากรรมขึ้นได้ ดังนั้นจึงมีนักวิชาการได้พัฒนาทฤษฎีกิจกรรมประจำวัน ขยายความเป็นทฤษฎีกิจกรรมประจำวันไซเบอร์ (Cyber-Routine Activity Theory: CRAT) โดยเห็นว่าสามารถนำเอาองค์ประกอบในรอบแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรมมาใช้ในการอธิบายอาชญากรรมไซเบอร์ได้ (Choi, K. S. et al., 2019) การนำแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรมมาปรับใช้ในอาชญากรรมไซเบอร์ จำเป็นต้องมีการตีความหมายขององค์ประกอบให้เกิดความสอดคล้องกับโลกไซเบอร์ นั่นคือ สถานที่ จากโลกทางกายภาพสู่โลกไซเบอร์ เช่น แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน หรือเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการ (Vakhitova, Z. I., 2025) ดังนี้

1. เหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Target) คือ คน สิ่งของหรือทรัพย์สิน รวมถึงสถานที่ที่ผู้กระทำความผิดต้องการเลือกกระทำ ในมุมมองของผู้กระทำความผิด ความเหมาะสมของเป้าหมายสามารถประเมินหรือวิเคราะห์ได้จากคุณลักษณะ 4 ประการ หรือเรียกว่าหลัก VIVA ได้แก่ 1) คุณค่าของเป้าหมาย (Value) ว่าเป้าหมายนั้นมีมูลค่าตามที่ต้องการหรือไม่ เป็นสิ่งที่อาชญากรไซเบอร์ต้องการจากเป้าหมายหรือเหยื่อ เช่น เงิน ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลความลับทางการค้าหรือบริษัท 2) ความเฉื่อย (Inertia) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของเป้าหมายว่าน้ำหนักมากน้อยเพียงใด ยง่ายต่อการเคลื่อนย้ายหรือไม่อย่างไร ซึ่งปัจจัยนี้ในโลกไซเบอร์นั้นมีลักษณะเฉพาะความไม่มีตัวตน หรือสภาพไร้น้ำหนัก ซึ่งทำให้สามารถเคลื่อนย้าย คัดลอก ส่งต่อ ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นยังมีความหมายรวมถึง ความสามารถในการตกเป็นเหยื่อ กล่าวคือ ทักษะในการป้องกันตนเอง การตระหนักรู้ถึงอาชญากรรมไซเบอร์ หากมีความตระหนักรู้มากก็ตกเป็นเหยื่อน้อยลง 3) การมองเห็นเป้าหมาย (Visibility) หมายถึง เป้าหมายนั้นเปิดเผย หรือง่ายต่อการโจมตีหรือไม่ ในโลกไซเบอร์เมื่อเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ผู้กระทำความผิดก็สามารถมองเห็นเป้าหมายหรือเหยื่อได้จากทุกมุมโลก และ 4) การเข้าถึงเป้าหมาย (Accessibility) เป้าหมายนั้นสามารถเข้าถึงง่ายหรือไม่ หรือสามารถหลบหนีได้ง่ายหรือไม่ ในโลกไซเบอร์เมื่อมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผู้กระทำความผิดสามารถเข้าถึงเป้าหมายได้จากทุกมุมโลก ในระยะไกล

2. ผู้มีแรงจูงใจที่จะกระทำความผิด (Motivated Offender) คือ ผู้กระทำความผิด หรือคนร้ายที่มีแรงจูงใจที่จะกระทำความผิด โดยอาชญากรกลุ่มนี้จะพิจารณาดูเป้าหมาย หรือเหยื่อที่เหมาะสม หรือคิดว่าอ่อนแอ รวมทั้งไม่มีการป้องกันที่ดีพอจากตัวเองและผู้ดูแลทำให้ตัดสินใจกระทำความผิด โดยจะเห็นว่า อาชญากรไซเบอร์นั้นไม่ใช่อาชญากรมือสมัครเล่น แต่เป็นอาชญากรที่มีลักษณะองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ มีการแบ่งหน้าที่กันทำอย่างเป็น

ระบบ เช่น นักเจาะระบบ (Hackers) นักก่อการร้ายทางไซเบอร์ (Cyberterrorists) มิจฉาชีพหลอกลวงทางไซเบอร์ ผู้สะกดรอยทางไซเบอร์ (Cyberstalkers) เป็นต้น

3. การขาดผู้พิทักษ์หรือ หน่วยงานกำกับดูแลการบังคับใช้กฎหมาย (Absence of Capable Guardianship) คือ การขาดผู้ปกป้องคุ้มครอง การไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยตรวจตรา หรือเพื่อนบ้านคอยเตือนภัย รวมถึงสถานที่นั้นไม่มีกล้องวงจรปิด หรือสัญญาณกันขโมย ซึ่งก็จะทำให้เกิดช่องโหว่โอกาสที่เหมาะสมกับคนร้ายในการก่ออาชญากรรมในโลกไซเบอร์ ผู้พิทักษ์เหล่านี้ แบ่งเป็น 3 มิติ คือ 1) ผู้พิทักษ์ทางเทคนิค หรือการป้องกันตนเองทางเทคนิค การใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีเพื่อป้องกันผู้ใช้ด้วยการติดตั้งซอฟต์แวร์หรือฮาร์ดแวร์ เช่น โปรแกรมป้องกันไวรัส Firewall รวมถึงระบบการป้องกันภัยคุกคามทางเทคนิค 2) ผู้พิทักษ์ที่เป็นมนุษย์ เช่น เพื่อน ครอบครัว สังคมออนไลน์ต่าง ๆ รวมถึงตัวผู้ใช้ในโลกออนไลน์ด้วย หรือการป้องกันตนเอง เป็นการกระทำของตัวเป้าหมายเองเพื่อลดความเปราะบาง เช่น การตั้งรหัสผ่านที่รัดกุม การมีความรู้เท่าทันและตระหนักถึงภัยคุกคามต่าง ๆ การจำกัดการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล และ 3) ผู้พิทักษ์ที่เป็นองค์กร กล่าวคือ หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมไซเบอร์ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ อัยการ ศาล สำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (สกมช.) กรมสอบสวนคดีพิเศษ รวมถึงหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการเงิน หรือผู้ให้บริการทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งองค์ประกอบในข้อนี้มีความสำคัญ หากสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้พิทักษ์ได้มากก็จะทำให้การป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สาวตรี สุขศรี, 2560)

กล่าวได้ว่า ทั้งสามองค์ประกอบนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยอาชญากรรมจะเกิดขึ้นเมื่อมีครบองค์ประกอบทั้งสามประการ กล่าวคือ จะต้องมียี่ห้อหรือผู้ถูกกระทำ มีผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจ รวมทั้งการขาดการดูแลป้องกันที่ดีพอ หรือสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้การกระทำผิดเกิดขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปอาชญากรรมก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้น จึงนำแนวคิดการตัดองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ออกไป เพื่อไม่ให้เกิดอาชญากรรมขึ้น จึงได้เป็นแนวทางการป้องกันอาชญากรรม โดยจะเห็นได้ว่า อาชญากรรมไซเบอร์มีลักษณะพิเศษที่ว่า ตัวเหยื่อ หรือผู้กระทำผิดนั้นสามารถอยู่กันคนละที่ ก็สามารถกระทำความผิดในโลกออนไลน์ได้ การที่เหยื่อที่มีอยู่ตลอดเวลา รวมถึงผู้กระทำผิดที่สามารถเลือกเหยื่อหรือเป้าหมายที่อ่อนแอได้อยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกันนั้น ทำให้ปัจจัยที่ 3 คือ เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดช่องโอกาสในการกระทำความผิดของอาชญากรไซเบอร์ ก็คือ การมีผู้พิทักษ์ที่แข็งแกร่ง หรือมีหน่วยงานกำกับดูแลบังคับใช้กฎหมายที่เข้มแข็ง นั้นเป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์

วิเคราะห์องค์ประกอบ “เหยื่อ” หรือ “เป้าหมาย”

สำหรับประเทศไทยนั้น การเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบได้สร้างทั้งโอกาสและความเสี่ยงควบคู่กันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดสภาพแวดล้อมหรือโอกาสที่จะทำให้เกิดอาชญากรรมไซเบอร์ขึ้นอย่างแพร่หลายและรุนแรง การเปลี่ยนแปลงนี้เห็นได้อย่างชัดเจนจากข้อมูลสถิติในปี พ.ศ. 2568 ที่ระบุว่าประเทศไทยมีประชากร 71.6 ล้านคน แต่กลับมีการเชื่อมต่อเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมากถึง 99.5 ล้านเครื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประชากรไทยจำนวนไม่น้อยมีอุปกรณ์สื่อสารมากกว่าหนึ่งเครื่อง นอกจากนี้คนไทยยังเป็นหนึ่งกลุ่มที่ใช้อินเทอร์เน็ตมาก โดยมีค่าเฉลี่ยการใช้งาน

สูงถึง 8 ชั่วโมงต่อวัน โดยสถิติการใช้โซเชียลมีเดียของเพศหญิงและเพศชายจะมีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน คือ เพศหญิงร้อยละ 50.8 และเพศชายร้อยละ 49.2 (Datareportal, 2025) ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้คือ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งบีบให้วิถีชีวิตของผู้คนต้องย้ายเข้าสู่แพลตฟอร์มออนไลน์อย่างรวดเร็วและเต็มรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานจากที่บ้าน (Work from Home) การเรียนออนไลน์ หรือแม้กระทั่งการทำธุรกรรมทางการเงินและการซื้อขายสินค้า การเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันนี้ได้สร้าง ช่องโอกาสให้กลุ่มมิจนาศิพสามารถฉกฉวยและพัฒนารูปแบบการก่ออาชญากรรมไซเบอร์ได้ง่ายขึ้น (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2565) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนผ่านสถิติคดีอาชญากรรมไซเบอร์หรือคดีออนไลน์ที่ประชาชนแจ้งความผ่านศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์, 2568) ซึ่งเผยให้เห็นรูปแบบของภัยคุกคามที่หลากหลายและซับซ้อนขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ 1 สถิติคดีอาชญากรรมไซเบอร์หรือคดีออนไลน์ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2568

จากสถิติอาชญากรรมไซเบอร์ คดีออนไลน์ของศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์ กองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2568 มีจำนวนคดีทั้งหมด 955,723 คดี เฉลี่ยวันละ 785 เรื่องต่อวัน

และเมื่อวิเคราะห์ถึงตัวเหยื่อหรือเป้าหมาย แสดงให้เห็นว่ามีประชาชนจำนวนมากที่อยู่ในโลกออนไลน์และตกเป็นเหยื่อที่อ่อนไหวต่อการถูกหลอกหลวง โดยกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์มากที่สุด คือ กลุ่มคนวัยทำงาน คือ กลุ่มเกณฑ์อายุ 31 - 40 ปี มีสัดส่วนจำนวนร้อยละ 29.11 ตามมาด้วยกลุ่มเกณฑ์อายุ 41 - 50 ปี มีสัดส่วนจำนวนร้อยละ 20.52 และกลุ่มเกณฑ์อายุ 26 - 30 ปี มีสัดส่วนจำนวนร้อยละ 16.98

ส่วนกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมน้อยที่สุด คือ กลุ่มเกณฑ์อายุต่ำกว่า 18 ปี มีสัดส่วนจำนวนร้อยละ 0.63 ตามมาด้วยช่วงกลุ่มเกณฑ์อายุ 60 ปีขึ้นไปร้อยละ 6.76 และกลุ่มเกณฑ์อายุ 51 - 60 ปี สัดส่วนร้อยละ 10.65 และในกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่อทั้งหมดนี้เป็นเพศหญิงถึงร้อยละ 64 และเพศชายร้อยละ 36 ตามตารางแสดงกลุ่มช่วงอายุที่ตกเป็นเหยื่อคดีอาชญากรรมไซเบอร์ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลช่วงกลุ่มอายุของเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์ ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2568

ข้อมูลเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์ในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2568				
ลำดับ	กลุ่มอายุ	จำนวนร้อยละของเหยื่อทั้งหมด	เพศ	
			หญิง	ชาย
1	อายุต่ำกว่า 18 ปี	0.63		
2	อายุ 18 - 25	15.35		
3	อายุ 26 - 30	16.98		
4	อายุ 31 - 40	29.11	64%	36%
5	อายุ 41 - 50	20.52		
6	อายุ 51 - 60	10.65		
7	อายุ 60 ปีขึ้นไป	6.76		

หลักการวิเคราะห์เหยื่อ VIVA ได้ดังต่อไปนี้

- Value (คุณค่า) วิเคราะห์เป้าหมายได้ว่า กลุ่มวัยทำงานอายุ 31 - 40 ปี คือ กลุ่มประชากรที่อยู่ในช่วงที่มีศักยภาพในการหารายได้สูงสุด กล่าวคือ มีเงินเดือน มีบัญชีเงินฝาก มีบัตรเครดิต มีการลงทุน และมีอำนาจในการตัดสินใจทางการเงินของครอบครัว ทำให้คนกลุ่มนี้ตกเป็นเป้าหมายที่มีคุณค่าสูงสุดสำหรับอาชญากรที่มุ่งหวังผลประโยชน์ทางการเงิน

- Inertia (ความเฉื่อย แรงต้าน หรือการขาดซึ่งแรงต้าน) วิเคราะห์เป้าหมายได้ว่า แม้ว่าคนวัยทำงานกลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันได้อย่างคล่องแคล่ว แต่ความรู้ความสามารถจะเน้นไปที่การใช้งานมากกว่า ความปลอดภัย หรือเรียกว่ามีวัคซีนป้องกันภัยไซเบอร์น้อยส่วนหนึ่งเกิดมาจากการไม่ตระหนักรู้เท่าทันกลโกงความโลภที่อยากได้ผลตอบแทนสูงจากการลงทุน (ดูจากสถิติมูลค่าความเสียหายสูงสุดจากคดีหลอกให้ลงทุนผ่านระบบคอมพิวเตอร์ จำนวนกว่า 3 หมื่นล้านบาท) หรือความประมาทในการซื้อของออนไลน์ (ดูจากสถิติคดีซื้อของแล้วไม่ได้ของ ของไม่ตรงปก หรือหลอกกลางซื้อขายสินค้าหรือบริการมีสัดส่วนสูงสุดถึง 44.04%)

- Visibility and Accessibility (การมองเห็นและการเข้าถึง) วิเคราะห์เป้าหมายได้ว่า กิจกรรมประจำวันของคนวัยทำงานกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี ที่ตกเป็นเหยื่อเยอะที่สุดนั้น มีพฤติกรรมการใช้โลกออนไลน์อย่างขาดไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการธนาคารออนไลน์ (Mobile Banking) การใช้โซเชียลมีเดีย การซื้อขายสินค้าอีคอมเมิร์ซออนไลน์

หรือการทำงาน ทำให้เกิดร่องรอยทางดิจิทัล (Digital Footprint) จำนวนมาก สามารถถูกมองเห็นได้ง่าย รวมทั้งอาชญากรสามารถเข้าถึงได้ตลอด 24 ชั่วโมงผ่านช่องทางต่าง ๆ อาทิ อีเมล ข้อความในโซเชียลมีเดีย หรือโทรศัพท์มือถือที่ออนไลน์อยู่ตลอด

การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายหลักของอาชญากรไซเบอร์ในประเทศไทยไม่ใช่ผู้ที่ขาดความรู้ทางเทคโนโลยี แต่คือ กลุ่มคนทำงานที่ใช้ชีวิตในโลกดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบแต่ขาดความระมัดระวังด้านความปลอดภัย ส่วนข้อสันนิษฐานที่ว่าผู้สูงอายุ คือเหยื่อที่เหมาะสมที่สุดนั้น ถูกหักล้างด้วยข้อมูลสถิติเชิงประจักษ์ เมื่อวิเคราะห์ด้วยกรอบ VIVA จะเห็นได้ว่า แม้ผู้สูงอายุจะมี Value คุณค่าในเชิงสินทรัพย์ดิจิทัล มีเงินเก็บที่สะสมมาจากช่วงวัยหนุ่มสาว หรือเงินหลังเกษียณ แต่มี Inertia ต่ำ คือ มีความรู้เทคโนโลยีน้อย ไม่ค่อยใช้โซเชียลมีเดีย ทำให้ Visibility การมองเห็นหรือการเข้าใช้งานออนไลน์ที่ต่ำกว่า ในทางกลับกัน กลุ่มวัยทำงานอายุ 31 - 40 ปี คือ จุดที่เข้ากับหลักการ VIVA กล่าวคือ มี Value สูง Visibility สูง Access สูง แต่มี Inertia ด้านความปลอดภัยที่ต่ำทำให้ตกเป็นเป้าหมายที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าที่สุดในมุมมองของอาชญากร

และกรณีที่เป็นเพศหญิงที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์ จำนวนร้อยละ 64 และเพศชาย จำนวนร้อยละ 36 จะเห็นได้ว่าสัดส่วนการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์นั้น ผู้หญิงมีอัตราส่วนมากกว่าผู้ชายถึง 2 ต่อ 1 แม้ว่าจากสถิติการใช้โซเชียลมีเดียของเพศหญิงและเพศชายจะมีอัตราส่วนใกล้เคียงกันก็ตาม ดังนั้น สถิติการตกเป็นเหยื่อแยกตามเพศชี้ให้เห็นว่า ความเปราะบางที่แตกต่างกันทางเพศนี้มีปัจจัยเชิงจิตวิทยา สังคม เข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ เพศหญิงตกเป็นเป้าหมายของการติดตามคุกคามทางเพศได้ง่าย รวมถึงมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น นอกจากนั้นประเภทอาชญากรรมไซเบอร์ก็มีส่วนในการเลือกกลโกงที่สอดคล้องกับเพศหญิง เช่น การฉ้อโกงออนไลน์ หรือรักหลวงหลอก (Romance Scam) เป็นต้น

วิเคราะห์องค์ประกอบ “ผู้กระทำความผิด”

ผู้กระทำความผิดในคดีอาชญากรรมไซเบอร์มีแรงจูงใจที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลประโยชน์ทางด้านการเงินเป็นเป้าหมายสูงสุด จะเห็นได้จากสถิติว่ามีมูลค่าความเสียหายจำนวนมหาศาลถึง 93,685,935,175 บาท ซึ่งเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงแรงจูงใจอย่างมากที่ดึงดูดให้อาชญากรไซเบอร์ลงมือกระทำความผิด เนื่องจากได้ผลตอบแทนสูงในเวลาอันรวดเร็ว รวมทั้งมีความเสี่ยงต่ำที่จะถูกจับอีกด้วย เพราะอาชญากรใช้ข้อลักษณะพิเศษของอาชญากรรมไซเบอร์ได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ สามารถปิดบังซ่อนเร้นตัวตนที่แท้จริงได้ในโลกออนไลน์ และสามารถปฏิบัติการจากที่ใดก็ได้ในโลก ทำให้การบังคับใช้กฎหมายและการติดตามจับกุมเป็นไปได้ยากและซับซ้อน เพราะเป็นการก่ออาชญากรรมข้ามพรมแดนหรืออาชญากรรมข้ามชาติที่ไม่สามารถเข้าจับกุมได้ในทันที เมื่อเปรียบเทียบผลตอบแทนที่ได้เป็นจำนวนมากกับโอกาสที่จะถูกดำเนินคดีที่มีเพียงเล็กน้อย ทำให้อาชญากรรมไซเบอร์ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง รายละเอียดของคดีประเภทต่าง ๆ ที่สร้างความเสียหายปรากฏตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลประเภทคดีอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดขึ้นมากที่สุด 5 ลำดับแรก ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2568

ข้อมูลประเภทคดีอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดขึ้นมากที่สุด 5 ลำดับแรก ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2568			
ลำดับ	ประเภทคดีอาชญากรรมไซเบอร์	จำนวนคดี (เคส)	มูลค่าความเสียหาย (บาท)
1	หลอกลวงซื้อขายสินค้าหรือบริการ (ซื้อแล้วไม่ได้ ได้ไม่ตรงปก)	429,520	4,608,913,794
2	หลอกให้โอนเงินเพื่อทำงานฯ	117,491	13,636,241,708
3	หลอกให้กู้เงิน	88,048	3,687,217,219
4	หลอกให้ลงทุนผ่านระบบคอมพิวเตอร์	68,391	30,750,853,633
5	ข่มขู่ทางโทรศัพท์ (Call Center)	58,687	10,745,856,973

โดยจากสถิติคดีอาชญากรรมไซเบอร์หรือคดีออนไลน์ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2565 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2568 จากศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จะเห็นได้ว่ามูลค่าความเสียหายนั้นมีจำนวนมากถึง 91,392,313,419 บาท ทั้งนี้ จะพบว่า คดีอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดขึ้นจำนวนมาก และมีความเสียหายสูงที่สุด 5 ลำดับ ได้แก่

1. คดีหลอกให้ลงทุนผ่านระบบคอมพิวเตอร์ จำนวน 68,391 คดี มีมูลค่าความเสียหาย 30,750,853,633 บาท ตัวอย่างเช่น การสร้างแพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชันการลงทุนปลอม โดยหลอกลวงว่าให้ผลตอบแทนสูง เช่น หลอกให้ซื้อขายหุ้น ซื้อขายทองคำ หรือคริปโทเคอร์เรนซี

2. คดีหลอกให้โอนเงินเพื่อนทำงานหรือทำภารกิจ จำนวน 117,491 คดี มีมูลค่าความเสียหาย 13,636,241,708 บาท ตัวอย่างเช่น หลอกลวงให้โอนเงินเพื่อทำงานหารายได้พิเศษ หรือหลอกให้สมัครงาน แล้วอ้างว่าเต็ม จึงให้ทำภารกิจลงทุนแทน

3. คดีข่มขู่ทางโทรศัพท์ (Call Center) จำนวน 58,687 คดี มีมูลค่าความเสียหาย 10,745,856,973 บาท ตัวอย่างเช่น การแอบอ้างหลอกลวงเป็นเจ้าของหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ หรือข่มขู่ให้กลัว แล้วให้โอนเงิน

4. คดีหลอกลวงซื้อขายสินค้าหรือบริการ (ไม่เป็นขบวนการ) จำนวน 429,520 คดี มีมูลค่าความเสียหาย 4,608,913,14794 บาท ตัวอย่างเช่น การหลอกว่ามีร้านขายสินค้าต่าง ๆ แต่เมื่อรับรายการออเดอร์ หรือรับเงินแล้วไม่ส่งของ หรือส่งของที่ไม่มีคุณภาพหรือไม่ตรงตามที่ตกลงกันไว้ให้

5. คดีหลอกให้กู้เงิน จำนวน 88,048 คดี มีมูลค่าความเสียหาย 3,687,217,219 บาท ตัวอย่างเช่น การหลอกว่ามีเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้กู้ แต่ต้องโอนเงินมาก่อน และไม่ได้ให้เงินกู้จริง

จากสถิติคดีที่มีมูลค่าความเสียหายสูงที่สุด คือ การหลอกให้ลงทุนผ่านระบบคอมพิวเตอร์ หลอกให้โอนเงินเพื่อทำภารกิจ แก๊งค์คอลเซ็นเตอร์ หลอกลวงซื้อขายของออนไลน์ และหลอกให้กู้เงิน ตามลำดับ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า คดีอาชญากรรมไซเบอร์ทั้งหมดนี้ไม่สามารถทำแต่เพียงลำพังคนเดียวได้ ดังนั้น ส่วนใหญ่จึงเป็นองค์กรอาชญากรรม คือ ปฏิบัติการเป็นขบวนการมีการแบ่งมอบหน้าที่กันทำเป็นเครือข่าย มีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีการแลกเปลี่ยน

ความรู้ในการกระทำความผิด หรือมีการสอนกันเป็นหลักสูตร และที่สำคัญมีลักษณะข้ามชาติ ไม่ใช่อาชญากรรมมือสมัครเล่น

อย่างไรก็ตาม แรงจูงใจหลักของผู้กระทำความผิดอาชญากรรมไซเบอร์ คือ ผลประโยชน์ทางการเงิน ซึ่งมีมูลค่ามหาศาล ดังนั้น ผู้กระทำความผิดเหล่านี้จึงมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนวิธีการ รูปแบบในการหลอกลวงอยู่ตลอดเวลา หากเหยื่อหรือผู้เสียหายตามไม่ทัน หรือไม่มีภูมิคุ้มกันในการป้องกันที่ดีก็จะตกเป็นเหยื่อ เช่น แก๊งคอลเซ็นเตอร์ หลอกเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและข่มขู่ให้เหยื่อกลัวและโอนเงิน หรือการหลอกให้ลงทุนว่าได้ผลตอบแทนสูง ก็มีรูปแบบการสร้างเว็บไซต์ แพลตฟอร์ม หรือแอปพลิเคชันลงทุนปลอม ให้เทรดหุ้นเทรดทองคำ เงินสกุลดิจิทัล หรือการตกเบ็ดหลอกลวง (Phishing) การส่งโปรแกรม ลิงค์ หรือไฟล์อันตราย Malware หรือ Ransomware เข้าไปยังระบบหรือเครื่องเพื่อขโมยข้อมูลต่าง ๆ รหัสผ่าน และควบคุมอุปกรณ์จากทางไกลได้ (เตือนภัยออนไลน์, 2568)

เมื่ออาชญากรไซเบอร์ต้องการเงินจากผู้ตกเป็นเหยื่อ ดังนั้น เงินที่ได้มาจากเหยื่อจะมาถึงตัวอาชญากรได้นั้น หัวใจสำคัญขององค์กรอาชญากรรมไซเบอร์ ก็คือ บัญชีม้า ซึ่งหมายถึง บัญชีธนาคารที่เจ้าของบัญชียินยอมให้ผู้อื่นใช้โดยไม่มีเจตนาใช้เพื่อตน โดยประการที่รู้หรือควรจะรู้ว่าจะนำไปใช้ในการก่ออาชญากรรมทางเทคโนโลยีหรือความผิดอาญาอื่น ๆ ซึ่งในปัจจุบันบัญชีม้ามันได้วิวัฒนาการไปเป็นกลุ่มองค์กรที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีกลุ่มรับจ้างเปิดบัญชีม้า และอาชญากรไซเบอร์ก็ไม่ได้ใช้บัญชีม้าเพียงบัญชีเดียว โดยมีการโอนเงินเป็นทอด ๆ ไปหลายบัญชีม้า เพื่อปกปิดอำพรางการกระทำความผิด และให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดตามเส้นทางการเงินได้ง่าย ทั้งนี้ประเทศไทยก็ได้ออกกฎหมายมาเพื่อควบคุมจัดการเกี่ยวกับบัญชีม้า คือ พระราชกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ.2566 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2568

วิเคราะห์องค์ประกอบ “การขาดผู้พิทักษ์ หรือหน่วยงานกำกับดูแลการบังคับใช้กฎหมาย”

อาชญากรรมเกิดขึ้นได้เมื่อมีเหยื่อที่อ่อนแอ ผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจ และประการที่ 3 คือ การขาดผู้พิทักษ์หรือหน่วยงานกำกับดูแลการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้เกิดช่องโอกาสที่มีสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้การกระทำความผิดเกิดขึ้นได้ ความสะดวกในการก่อเหตุจะหมดไปได้ด้วยการมีผู้ควบคุมหรือผู้พิทักษ์ที่เข้มแข็ง หรือกล่าวได้ว่าต้องมีการควบคุมตัดช่องโอกาส หรือสภาพแวดล้อมไม่ให้เอื้ออำนวยต่อการการกระทำความผิด ดังนั้น ผู้พิทักษ์ในโลกไซเบอร์นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ และผู้พิทักษ์นั้นไม่ได้หมายถึงเฉพาะตำรวจ แต่ยังรวมถึงตัวผู้ใช้งานเอง ระบบเว็บไซต์ ธนาคาร และแพลตฟอร์มต่าง ๆ ซึ่งจากสถิติคดีอาชญากรรมไซเบอร์ได้สะท้อนถึงช่องว่างในการป้องกัน ดังนี้

จากจำนวนคดีที่เกิดขึ้นอย่างมากเฉลี่ยจำนวน 785 คดีต่อวัน ทำให้การทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นหน่วยงานแรกที่เข้าดำเนินการ (First Responder) อาจล่าช้าและไม่ทันการ เนื่องด้วยเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อคดีที่เกิดขึ้น ถึงแม้จะมีการอายัดบัญชีถึง 641,181 บัญชี แต่ยอดเงินที่อายัดได้ยังมีเพียง 10,103,769,194 บาท คิดเป็น 10.78% จากมูลค่าความเสียหายทั้งหมดกว่า 93,685,935,175 บาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเงินส่วนใหญ่ถูกยักย้ายถ่ายเทไปอย่างรวดเร็วจนตามไม่ทัน มีช่องว่างทางเทคโนโลยีและกฎหมาย อาชญากรใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อหลบเลี่ยงการตรวจจับ และมักอาศัยช่องว่างทางกฎหมายระหว่างประเทศ ทำให้การติดตามดำเนินคดีเป็นไปได้

ได้ยาก และที่สำคัญ คือ การตระหนักรู้ของประชาชนยังไม่เพียงพอ การที่คดีหลอกลวงซื้อของออนไลน์ซึ่งเป็นกลโกงพื้นฐานยังคงมีสัดส่วนสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าประชาชนจำนวนมากยังขาดความระมัดระวังในการตรวจสอบผู้ขายและความน่าเชื่อถือก่อนโอนเงิน จากการศึกษาดังกล่าว พบว่า เมื่อองค์ประกอบทั้งสามประการของสามเหลี่ยมอาชญากรรม (เหยื่อ ผู้กระทำความผิดและการขาดผู้พิทักษ์) ได้บรรจบกันและอาชญากรรมเกิดขึ้นสำเร็จแล้ว โอกาสในการบรรเทาความเสียหายด้านการเงินนั้นแทบจะเป็นศูนย์ หรือเรียกว่าล้มเหลวในการป้องกันและไม่มีประสิทธิภาพในการเยียวยา

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้สามเหลี่ยมอาชญากรรมกับคดีข่มขู่ทางโทรศัพท์ กล่าวคือ เหยื่อได้รับโทรศัพท์จากบุคคลที่อ้างว่าเป็นตำรวจ แจ้งว่าบัญชีธนาคารของเหยื่อพัวพันกับคดียาเสพติด และต้องโอนเงินทั้งหมดมาให้เจ้าหน้าที่ ปปง. ตรวจสอบเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ โดยมีฉ้อฉลจะพูดจาข่มขู่และห้ามไม่ให้วางสายหรือบอกเรื่องนี้กับใคร (ศูนย์บริการข้อมูลภาครัฐเพื่อประชาชน, 2568) โดยวิเคราะห์เหยื่อแล้ว พบว่า เหยื่อนั้น คือ ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้สูงอายุซึ่งไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมของมิจฉาชีพ และผู้สูงอายุมีวัฒนธรรมในการเคารพต่อผู้มีอำนาจ โดยจะให้ความกลัวและความตกใจเป็นเครื่องมือหลักในการควบคุมเหยื่อ สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนของผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจนั้น พบว่า เป็นองค์กรอาชญากรรมขนาดใหญ่ที่ตั้งฐานปฏิบัติการในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะตามแนวชายแดนในพื้นที่ที่กฎหมายเข้าถึงได้ยาก ผู้ที่โทรมาหลอกลวงมักเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ที่ถูกบังคับหรือหลอกลวงให้ทำงานอีกด้วย และการวิเคราะห์ในส่วนของการขาดผู้พิทักษ์ที่มีความสามารถ พบว่า มีการใช้เทคโนโลยี Voice over IP (VoIP) เพื่อปลอมแปลงหมายเลขโทรศัพท์ให้ดูเหมือนโทรมาจากหน่วยงานจริง หลีกเลี่ยงการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ และมีลักษณะการก่อเหตุข้ามพรมแดนทำให้การสืบสวนและจับกุมของเจ้าหน้าที่เป็นไปได้ยาก

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า สถานการณ์อาชญากรรมไซเบอร์ที่รุนแรงดังที่ปรากฏในสถิติข้างต้น เกิดจากการบรรจบกันของประชาชน (เหยื่อ) ที่เข้าถึงง่ายและยังขาดความตระหนักรู้ กลุ่มมิจฉาชีพ (ผู้กระทำความผิด) ที่มีแรงจูงใจทางการเงินมหาศาลและทำงานเป็นระบบ และการป้องกัน (ผู้พิทักษ์) ที่ยังมีช่องว่างทั้งในระดับตัวบุคคลและระดับโครงสร้าง ทำให้ไม่สามารถยับยั้งอาชญากรรมได้อย่างทันทั่วทั้งนี้ เนื่องด้วยการรับมือของอาชญากรรมไซเบอร์ของประเทศไทยมีลักษณะไล่ตามปัญหาที่เกิดขึ้น กล่าวคือ รอเมื่อเหตุเกิดแล้วถึงดำเนินการ ซึ่งผิดกับหลักการป้องกันก่อนเกิดเหตุ

สรุป

สรุปได้ว่าองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีอาชญากรรมไซเบอร์ทั้งระบบ เพื่อที่จะบริหารจัดการวางแผนมาตรการ และกลไกต่าง ๆ เพื่อให้บังคับใช้กฎหมายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีกระบวนการที่สามารถช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์นี้ด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยจะต้องรับมือและปรับตัวให้ทันทั้งนี้จากการวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดอาชญากรรมไซเบอร์ในประเทศไทยโดยแนวคิดสามเหลี่ยมอาชญากรรมนั้น ทำให้ได้แนวคิดว่าการหากต้องการจะแก้ไขปัญหาหรือระงับยับยั้งอาชญากรรมไซเบอร์ให้มีจำนวนคดีที่เกิดขึ้นลดลงจะต้องตัดองค์ประกอบทั้ง 3 ประการของสามเหลี่ยมอาชญากรรม จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) การเสริมสร้างเหยื่อให้มีความเข้มแข็ง เป็นการลดความเหมาะสมของเป้าหมายไม่ให้เกิดเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์ กล่าวคือ นอกจากสร้างความตระหนักรู้ภัย

ไซเบอร์ทางทฤษฎีแล้วยังต้องให้ปฏิบัติจริงด้วย โดยควรบรรจุหลักการป้องกันภัยไซเบอร์อยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนภาคบังคับตั้งแต่เด็กและเยาวชน และควรมีรูปแบบแพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชันที่สามารถเผยแพร่ความรู้ พร้อมทดสอบการปฏิบัติจริง เช่น การตั้งค่าความปลอดภัยสองชั้น การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะกลุ่มคนวัยทำงานที่เป็นเป้าหมายหลัก เน้นทักษะการรู้เท่าทันกลโกงภัยไซเบอร์ และไม่ประมาทในการใช้งานออนไลน์ นอกจากนี้ควรต้องนำข้อมูลสถิติอาชญากรรมไซเบอร์ที่กระจัดกระจาย พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อรวบรวมสถิติอาชญากรรมแบบเรียลไทม์ สำหรับให้หน่วยงานของรัฐรวมถึงนักวิจัยนำไปวิเคราะห์แนวโน้มการเกิดอาชญากรรมเพื่อวางนโยบาย มาตรการ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ประชาชนรับทราบ ในการป้องกันก่อนเกิดเหตุที่มีประสิทธิภาพได้ 2) การยับยั้งไม่ให้มีผู้กระทำความผิด เพิ่มความเสี่ยงให้กับผู้กระทำความผิดว่าจะถูกจับและมีบทลงโทษหนัก ด้วยหลักการเปลี่ยนจากตั้งรับเป็นเชิงรุก ไม่รอให้เกิดเหตุก่อนค่อยดำเนินการแบบปัจจุบัน ด้วยการให้การข่าวนำการยุทธ จัดตั้งศูนย์ข่าวกรองภัยคุกคามเกี่ยวกับอาชญากรรมไซเบอร์ ซึ่งจะสอดคล้องกับข้อเสนอแนะที่ 1 ในด้านการประชาสัมพันธ์ผ่านแพลตฟอร์ม โดยเฉพาะอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดมากที่สุดในประเทศไทย คือ การหลอกลวงฉ้อโกงออนไลน์ รวมทั้งการกำหนดมาตรฐานสากลว่าด้วยการจัดการพยานหลักฐานดิจิทัลทางอาชญากรรมไซเบอร์ ให้มีแนวทางเดียวกันและสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างรวดเร็ว 3) การเสริมสร้างผู้พิทักษ์ หรือการสร้างระบบกำกับดูแลอาชญากรรมไซเบอร์ให้มีประสิทธิภาพด้วยการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยควรพัฒนาหลักสูตรอาชญากรรมไซเบอร์สำหรับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะ ตำรวจ อัยการ ศาล เพื่อให้สามารถทำงานคดีอาชญากรรมไซเบอร์เป็นเนื้อเดียวกันได้ รวมทั้งควรจัดตั้งศูนย์บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนให้สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องไร้รอยต่อ โดยเฉพาะสถาบันการเงิน ธนาคาร และผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ซึ่งส่วนใหญ่มีข้อมูลและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีที่จะต้องใช้ในการกระบวนการยุติธรรม และที่สำคัญอาชญากรรมไซเบอร์นั้นเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ ดังนั้นควรพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในด้านการสืบสวนสอบสวนและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย อย่างไรก็ตามผลของการศึกษานี้มีประเด็นข้อท้าทายในด้านปัญหาข้อมูลเชิงสถิติ อันเนื่องมาจากการขาดมาตรฐานในการจัดเก็บ และการรายงานข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน รวมทั้งข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย รวมทั้งความคลุมเครือแตกต่างของนิยามอาชญากรรมไซเบอร์ สร้างความท้าทายในด้านของการเปรียบเทียบผลการศึกษาและการพัฒนาแนวนโยบายที่สอดคล้องกันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2563). กฎหมายความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- เตือนภัยออนไลน์. (2568). ประเภทอาชญากรรมทางเทคโนโลยี กลุ่มกลโกงที่คนร้ายมักใช้จุดอ่อนของเหยื่อเพื่อหลอกลวงออนไลน์. เรียกใช้เมื่อ 26 กรกฎาคม 2568 จาก <https://pctpr.police.go.th/knowledge.php>
- ศูนย์บริการข้อมูลภาครัฐเพื่อประชาชน. (2568). AOC 1441 เตือนภัย “แก๊งคอลเซ็นเตอร์” อ้างเป็น “ตำรวจ” ข่มขู่ผู้เสียหายฯ พบสูญเงินกว่า 25 ล้านบาท. เรียกใช้เมื่อ 12 กันยายน 2568 จาก <https://www.gcc.go.th/?p=279195>

- ศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์. (2568). สถิติคดีออนไลน์ สะสมตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2565 ถึง วันที่ 30 มิถุนายน 2568. กองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- สาวตรี สุขศรี. (2560). อาชญากรรมคอมพิวเตอร์/ไซเบอร์ กับทฤษฎีอาชญาวิทยา. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 46(2), 415-432.
- _____. (2563). กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และอาชญากรรมไซเบอร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2565). อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมไทยในวันนี้ พ.ศ. 2565 Updating Thai Criminal Justice 2022. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2568 จาก <https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2023/09/updating-thai-criminal-justice-2022-new.pdf>
- Ajayi, E. (2016). Challenges to enforcement of cyber-crimes laws and policy. *Journal of Internet and Information Systems*, 6(1), 1-12.
- Choi, K. S. (2015). *Cybercriminology and Digital Investigation*. Texas: LFB Scholarly Publishing.
- Choi, K. S. et al. (2019). Impacts of online risky behaviors and cybersecurity management on cyberbullying and traditional bullying victimization among Korean youth: Application of cyber-routine activities theory with latent class analysis. *Computers in Human Behavior*, 35(100), 1-10.
- Clough, J. (2015). *Principles of Cybercrime*. (2nd ed.). United Kingdom: Cambridge University Press.
- Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 4(44), 588-608.
- Council of Europe. (2001). *Convention on Cybercrime (CETS No.185)*. Retrieved July 20, 2025, from <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/179163/20090225ATT50418EN.pdf>
- Datareportal. (2025). *DIGITAL 2025: THAILAND*. Retrieved July 25, 2025, from <https://datareportal.com/reports/digital-2025-thailand?rq=thailand>
- Dodge, C. E. & Burruss, G. (2019). *Policing cybercrime: Responding to the growing problem and considering future solutions*. New York: Routledge.
- Gercke, M. (2011). *Understanding Cybercrime: Phenomena, Challenges and Legal Presponse*. (2nd ed.). Switzerland: International Telecommunication Development.
- Grabosky, P. N. (2001). Virtual Criminality Old Wine in New Bottles? *Social and Legal Studies*, 10(2), 243-249.
- Vakhitova, Z. I. (2025). Cyber-Routine Activity Theory. In Pontell, H. (Ed.). *Oxford Research Encyclopedia of Criminology*. New York: Oxford University Press.
- Yar, M. (2005). The Novelty of 'Cybercrime' An Assessment in Light of Routine Activity Theory. *European Journal of Criminology*, 2(4), 407-427.

การใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*

USING REALISTIC MATHEMATICS EDUCATION APPROACH TO PROMOTE GRADE 6 STUDENTS' ANALYTICAL THINKING

ธชธร สุทธนะ*, ดวงหทัย กาตวิบูลย์

Thachathon Suttana*, Duanghathai Katwibun

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Faculty of Education, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

*Corresponding author E-mail: thachathon.sut@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 16 คน จำนวน 1 ห้องเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง 2) แบบวัดการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน จำนวน 3 ฉบับ และ 3) แบบสัมภาษณ์การคิดวิเคราะห์ของนักเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้พัฒนาจากนั้น ดำเนินการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียน 2 ครั้ง และหลังเรียน 1 ครั้ง แล้วจึงสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเจาะลึก จำนวน 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ จากแบบวัดการคิดวิเคราะห์ และพรรณนาวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์การคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยค่าเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์ในการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 คือ 1.88 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ การวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 2 คือ 2.05 คะแนน อยู่ในระดับดี และการวัดหลังเรียน คือ 2.43 คะแนน อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการพัฒนาผลการศึกษาขึ้นแสดงให้เห็นว่า การใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยเฉพาะการใช้สถานการณ์ปัญหาจากชีวิตประจำวันของนักเรียน การส่งเสริมให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ การจัดกิจกรรม การอภิปรายแลกเปลี่ยน และการใช้คำถามกระตุ้นจากครู สามารถส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนได้

คำสำคัญ: การคิดวิเคราะห์, แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง, คณิตศาสตร์ศึกษา

Abstract

This study aimed to investigate the analytical thinking of sixth-grade students in mathematics classrooms using Realistic Mathematics Education (RME) approach. The participants consisted of 16 sixth-grade students from one classroom in an opportunity expansion school in Lamphun, selected through purposive sampling. The research instruments consisted of 1) Lesson plans based on the Realistic Mathematics Education approach 2) Three analytical thinking assessment forms and 3) Student analytical thinking interview forms. Data collection was conducted by implementing learning activities according to the developed plans, followed by two analytical thinking assessments administered during instruction and one post-instruction assessment. Subsequently, in-depth interviews were conducted with nine selected students. Data analysis employed means, standard deviations, and percentages from the analytical thinking assessments, along with descriptive analysis of the student interviews data. The research findings revealed that students' analytical thinking improved continuously across all dimensions. The mean score for analytical thinking in the first assessment was 1.88 at a fair level. The second assessment was 2.05 at a good level, and the post-assessment was 2.43 at a good level. When examined by individual dimensions, all dimensions showed improvement. The results of this study demonstrate that using a Realistic Mathematics Education approach, particularly through employing problem situations from students' real-life contexts, encouraging students to participate in practical activities and collaborative discussions, and providing teacher guidance, can promote students' analytical thinking.

Keywords: Analytical Thinking, Realistic Mathematics Education (RME), Mathematics Education

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จในการเรียนรู้อย่างมาก เนื่องจากช่วยให้มนุษย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผลเป็นระบบ มีแบบแผน สามารถวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์ได้อย่างรอบคอบและถี่ถ้วน ช่วยให้คาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาไทยจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี การสื่อสารและ การร่วมมือ ส่งผลให้ผู้เรียนรู้ เท้าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การคิดวิเคราะห์เป็นสมรรถนะสำคัญที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง การแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง นักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ เช่น Bloom, B. S. et al. ได้จำแนกการคิดวิเคราะห์ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านวิเคราะห์ความสำคัญ ด้านวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และด้านวิเคราะห์หลักการ (Bloom, B. S. et al.,

1956) นอกจากนี้ Marzano, R. J. & Kendall, J. S. ได้เสนอการคิดวิเคราะห์ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการจำแนก ด้านการจัดหมวดหมู่ ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ด้านการสรุปนัยทั่วไป และด้าน การนำไปใช้ สำหรับกรณีเฉพาะ (Marzano, R. J. & Kendall, J. S., 2007)

อย่างไรก็ตามผลการประเมินระดับนานาชาติและระดับชาติชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนไทยยังอยู่ในระดับที่ต้องได้รับการพัฒนา ผลการทดสอบ PISA ในปี 2018 แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 58 จาก 79 ประเทศในด้านคณิตศาสตร์โดยมีคะแนนเฉลี่ย 419 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD ที่ 489 คะแนน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2563) ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนไทยยังมีปัญหาในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์ในสถานการณ์ที่หลากหลายและซับซ้อน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการคิดวิเคราะห์ อีกทั้งผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ยังแสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่ำกว่าร้อยละ 50 อย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2565 ผลการทดสอบระดับชาติวิชาคณิตศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยระดับโรงเรียน 31.45 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศเพียง 28.06 คะแนน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2565) ซึ่งหนึ่งในวัตถุประสงค์ของการสอบ O-NET คือ การทดสอบความรู้และความคิดรวบยอด ทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนไม่สามารถคิดวิเคราะห์ ไม่สามารถนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปใช้ ส่งผลให้คะแนนออกมาค่อนข้างต่ำ และจากการสังเกตการณ์สอนในปีการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถระบุคำถามหรือสิ่งที่โจทย์กำหนดได้ ไม่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเหมือน ความแตกต่าง ไม่สามารถบอกความถูกต้องหรือข้อผิดพลาดต่าง ๆ โดยใช้ตรรกะหรือความเป็นเหตุเป็นผล และนำข้อมูลเหล่านี้ไปสร้างกฎเกณฑ์หรือสร้างข้อสรุปใหม่โดยอิงจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ไม่สามารถนำข้อสรุปหรือ องค์ความรู้ที่ได้นั้นมาใช้แก้ปัญหาได้ นักเรียนไม่พยายามที่จะคิดวิเคราะห์ว่าเนื้อหาที่ได้เรียนไปแล้วและเนื้อหาที่ได้เรียนอยู่ในปัจจุบันมีส่วนเกี่ยวข้องกันอย่างไร สาเหตุสำคัญของปัญหานี้อาจเป็น เพราะการจัดการเรียนการสอนของครูไม่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ระหว่างการเรียนการสอนนักเรียนขาดโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนเท่าที่ควร เน้นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการป้อนข้อมูลโดยตรงให้แก่ นักเรียนด้วยบรรยายเป็นส่วนใหญ่ จึงมักเป็นผลให้นักเรียนได้รับความรู้ผ่านการจดจำ

แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง (Realistic Mathematics Education หรือ RME) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาโดยสถาบัน Freudenthal ในเนเธอร์แลนด์ และถูกนำไปใช้ในหลายประเทศทั่วโลก RME มีมุมมองว่าคณิตศาสตร์ต้องเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของนักเรียน (Van den Heuvel-Panhuizen, M., 2000); (Zulkardi, Z., 2002) RME มุ่งนำมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ไปใช้แก้ปัญหา โดยจัดกิจกรรมที่สำรวจสถานการณ์ในชีวิตจริงเชื่อมโยงปัญหากับคณิตศาสตร์ ให้อิสระทางความคิดในการสร้างแบบจำลอง (Zulkardi, Z., 2002) การเรียนรู้ตามแนวคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงในกระบวนการเรียนรู้จะเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูหรือนักเรียนด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็น การอภิปราย การโต้แย้งการมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกัน การให้เหตุผล เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เพื่อให้ได้คำตอบ (Van den Heuvel-Panhuizen, M., 2000) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะจัดการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง ไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทและลักษณะของนักเรียน เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้แนวทางการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการใช้แนวทางการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 16 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนขยายโอกาสแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจงมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1.1 แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จำนวน 12 แผน (แผนละ 1 ชั่วโมง) ที่ได้ผ่านการประเมินความเหมาะสม จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้แบบมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ (1 = เหมาะสมน้อยที่สุด ถึง 5 = เหมาะสมมากที่สุด) ผลการประเมินพบว่า ทุกแผนมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.50 ซึ่งถือว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้

1.2 แบบวัดการคิดวิเคราะห์ เป็นแบบวัดอัตนัย ใช้สำหรับวัดการคิดวิเคราะห์ ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการจำแนก 2) ด้านการจัดหมวดหมู่ 3) ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด 4) ด้านการสรุปทั่วไป และ 5) ด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ฉบับ คือ 1) แบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 จำนวน 5 ข้อ 2) แบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 จำนวน 5 ข้อ และ 3) แบบวัดการคิดวิเคราะห์หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ ที่ได้ผ่านตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พบว่า แบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 แบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และแบบวัดการคิดวิเคราะห์หลังเรียน ทั้ง 3 ฉบับ มีค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 1.00 ซึ่งถือว่าแบบทดสอบมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด

1.3 แบบสัมภาษณ์การคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ใช้สำหรับสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเจาะลึกเกี่ยวกับการคิดวิเคราะห์ ได้ผ่านตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พบว่า แบบสัมภาษณ์การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนทุกข้อมีค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้อง 1.00 ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ตาม แนวทางการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จำนวน 12 แผน (แผนละ 1 ชั่วโมง) เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยใช้แบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 หลังจากจัดกิจกรรมไปได้ 3 แผน แบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 หลังจากจัดกิจกรรมไปได้ 6 แผน และแบบวัดการคิดวิเคราะห์หลังเรียน หลังจัดกิจกรรมครบทุกแผน

2.2 จากนั้นผู้วิจัยเลือกนักเรียนกลุ่มเจาะลึกทั้ง 9 คน โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชาคณิตศาสตร์แล้วแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มเก่ง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มอ่อน สัมภาษณ์ กลุ่มละ 3 คน ใช้เวลา ประมาณ 10 - 15 นาทีต่อ 1 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการคิดวิเคราะห์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ ร้อยละ ซึ่งพิจารณาจากแบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 แบบวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และแบบวัดการคิดวิเคราะห์หลังเรียน โดยมีเกณฑ์ในแต่ละด้าน ดังตารางที่ 1 และ แปลความหมายของคะแนน การคิดวิเคราะห์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์การให้คะแนนแบบวัดการคิดวิเคราะห์

การคิดวิเคราะห์	ระดับคะแนน			
	0	1	2	3
ด้านการจำแนก	ไม่สามารถจำแนกข้อมูลที่กำหนดให้	แสดงความพยายามในการจำแนกข้อมูลที่กำหนดให้ แต่ไม่ถูกต้อง	สามารถจำแนกข้อมูลที่กำหนดให้ได้อย่างถูกต้อง แต่ไม่สมบูรณ์	สามารถจำแนกข้อมูลที่กำหนดให้ได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์
ด้านการจัดหมวดหมู่	ไม่สามารถจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่กำหนดให้	แสดงความพยายามในการจัดหมวดหมู่ข้อมูล แต่ไม่ถูกต้อง	สามารถจัดหมวดหมู่ข้อมูล ได้ถูกต้อง แต่ไม่สมบูรณ์	สามารถจัดหมวดหมู่ข้อมูลได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์
ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด	ไม่สามารถวิเคราะห์ข้อผิดพลาดของข้อมูลที่กำหนดให้	แสดงความพยายามในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด แต่ไม่ถูกต้อง	สามารถวิเคราะห์ข้อผิดพลาดได้ถูกต้อง แต่ไม่สมบูรณ์	สามารถวิเคราะห์ข้อผิดพลาดได้ถูกต้องและสมบูรณ์
ด้านการสรุปสรุบนัยทั่วไป	ไม่สามารถสรุปสรุบนัยทั่วไปจากข้อมูลที่กำหนดให้	แสดงความพยายามในการสรุปสรุบนัยทั่วไป แต่ไม่ถูกต้อง	สามารถสรุปสรุบนัยทั่วไปได้ถูกต้องแต่ไม่สมบูรณ์	สามารถสรุปสรุบนัยทั่วไปได้ถูกต้องและสมบูรณ์
ด้านการนำไปใช้ในกรณีเฉพาะ	ไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในกรณีเฉพาะ	แสดงความพยายามในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในกรณีเฉพาะ แต่ไม่ถูกต้อง	สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในกรณีเฉพาะได้ถูกต้อง แต่ไม่สมบูรณ์	สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในกรณีเฉพาะได้ถูกต้องและสมบูรณ์

ตารางที่ 2 เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

ระดับ	แปลความหมาย
0.00 - 1.50	ปรับปรุง
1.51 - 2.00	พอใช้
2.01 - 2.50	ดี
2.51 - 3.00	ดีมาก

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การพรรณนาวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ การคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

ผลการวิจัย

การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงมีผลการวิจัย ดังนี้

1. การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยวิเคราะห์ข้อมูลการคิดวิเคราะห์ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการจำแนก ด้านการจัดหมวดหมู่ ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ด้านการสรุปนัยทั่วไป ด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ มีคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการคิดวิเคราะห์ทั้งสามฉบับ

แบบวัดการคิดวิเคราะห์	ระหว่างเรียน ครั้งที่ 1		ระหว่างเรียน ครั้งที่ 2		หลังเรียน	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
ด้านการจำแนก	2.06	0.68	2.25	0.86	2.38	0.62
ด้านการจัดหมวดหมู่	1.81	0.75	2.06	0.93	2.75	0.45
ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด	1.88	0.89	2.19	0.83	2.56	0.51
ด้านการสรุปนัยทั่วไป	1.94	1.00	2.00	0.89	2.38	0.81
ด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ	1.69	1.14	1.75	1.13	2.06	0.68
ค่าเฉลี่ย	1.88	0.89	2.05	0.93	2.43	0.61
แปลความหมาย	พอใช้		ดี		ดี	

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมีคะแนนด้านการคิดวิเคราะห์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์โดยรวมที่เพิ่มขึ้นจาก 1.88 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับพอใช้ในการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 เป็น 2.05 คะแนนที่อยู่ในระดับดีในการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และพัฒนาไปถึง 2.43 คะแนนที่อยู่ในระดับดีเช่นเดียวกันในการวัดหลังเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของการใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงในการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ โดยแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

ด้านการจำแนก

การคิดวิเคราะห์ด้านการจำแนกของนักเรียนทั้งสามฉบับ พบว่า มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 2.06 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 เป็น 2.25 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และเพิ่มขึ้นเป็น 2.38 คะแนน จากแบบวัด การคิดวิเคราะห์หลังเรียน จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 และระหว่างเรียน ครั้งที่ 2 มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.19 คะแนน ส่วนช่วงที่สองระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และ หลังเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.13 คะแนน ซึ่งไม่ได้แตกต่างกันมากนัก

ด้านการจัดหมวดหมู่

คะแนนการคิดวิเคราะห์ด้านการจัดหมวดหมู่ของนักเรียนมีการเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงหลัง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นจาก 1.81 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 เป็น 2.06 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และเพิ่มขึ้นเป็น 2.75 คะแนน จากแบบวัด การคิดวิเคราะห์หลังเรียน จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 และระหว่างเรียน ครั้งที่ 2 มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.25 คะแนน ส่วนช่วงที่สองระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และ หลังเรียน มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.69 คะแนน ซึ่งมากกว่าช่วงแรกถึง 0.40 คะแนน

ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด

คะแนนการคิดวิเคราะห์ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดของนักเรียนมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นจาก 1.88 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 เป็น 2.19 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และเพิ่มขึ้นเป็น 2.56 คะแนน จากแบบวัด การคิดวิเคราะห์หลังเรียน จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 และระหว่างเรียน ครั้งที่ 2 มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.31 คะแนน ส่วนช่วงที่สองระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และ หลังเรียน มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.37 คะแนน ซึ่งไม่ได้ต่างมากนัก โดยช่วงที่สองมากกว่าช่วงแรกเพียง 0.06 คะแนน

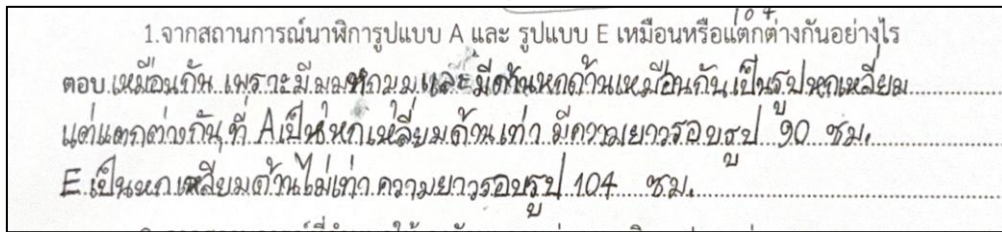
ด้านการสรุปนัยทั่วไป

คะแนนการคิดวิเคราะห์ด้านการสรุปนัยทั่วไปทั้งของนักเรียนมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นจาก 1.94 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 เป็น 2.00 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และเพิ่มขึ้นเป็น 2.38 คะแนน จากแบบวัด การคิดวิเคราะห์หลังเรียน จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 และระหว่างเรียน ครั้งที่ 2 มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.06 คะแนน ส่วนช่วงที่สองระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และหลังเรียน มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.38 คะแนน ซึ่งมากกว่าช่วงแรก 0.32 คะแนน

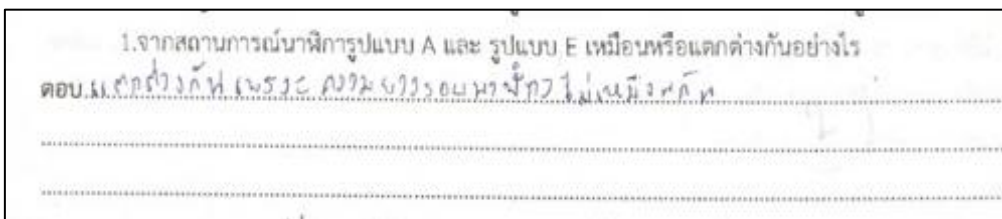
การนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ

คะแนนการคิดวิเคราะห์ด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ ทั้งของนักเรียนมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นจาก 1.69 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 1 เป็น 1.75 คะแนน ในการวัดการคิดวิเคราะห์ระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และเพิ่มขึ้นเป็น 2.06 คะแนน จากแบบวัดการคิดวิเคราะห์หลังเรียน จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 และระหว่างเรียนครั้งที่ 2 มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.06 คะแนน ส่วนช่วงที่สองระหว่างการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 2 และ หลังเรียน มีคะแนนเพิ่มขึ้น 0.31 คะแนน ซึ่งมากกว่าช่วงแรก 0.25 คะแนน

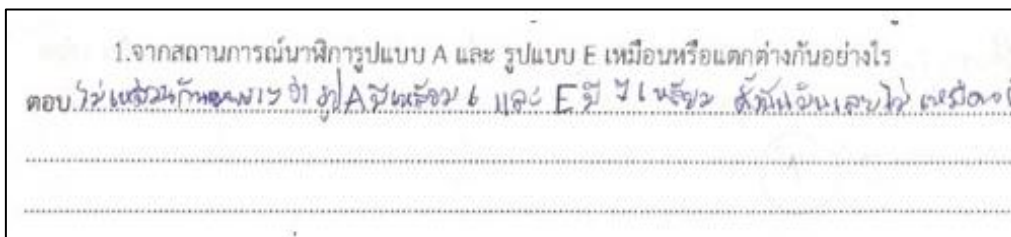
จากผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบวัดการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนดังกล่าวข้างต้น สามารถจำแนกระดับความสามารถของนักเรียนได้อย่างชัดเจนตามเกณฑ์การประเมิน โดยมีตัวอย่างผลงานของนักเรียนระดับดีมาก ระดับดี และระดับพอใช้ ดังนี้

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการเขียนคำตอบของนักเรียนที่ได้คะแนนการคิดวิเคราะห์ระดับดีมาก

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการเขียนคำตอบของนักเรียนที่ได้คะแนนการคิดวิเคราะห์ระดับดี

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการเขียนคำตอบของนักเรียนที่ได้คะแนนการคิดวิเคราะห์ระดับพอใช้

2. การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนกลุ่มเจาะลึกจากแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดการคิดวิเคราะห์ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการจำแนก ด้านการจัดหมวดหมู่ ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ด้านการสรุปนัยทั่วไป ด้านการนำไปใช้ สำหรับกรณีเฉพาะ มีรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านการจำแนก

จากการสัมภาษณ์ด้านการจำแนก ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เรียนด้วยคำถามว่า นักเรียน คิดว่า ป้ายแท็กสินค้าทั้งสองแบบนี้เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยพบว่า นักเรียนกลุ่มเก่งสามารถใช้เกณฑ์หลากหลาย ในการจำแนก เช่น คุณสมบัติทางเรขาคณิต ลักษณะด้าน และขนาด แสดงให้เห็นความสามารถในการจำแนกอย่างเป็นระบบ ถูกต้องและครอบคลุม ในขณะที่นักเรียนกลุ่มกลางสามารถระบุความเหมือนได้ว่าเป็นรูปห้าเหลี่ยมเหมือนกัน แต่การอธิบายความแตกต่างยังไม่ชัดเจน ส่วนกลุ่มอ่อนยังต้องการการชี้แนะและมีความคลาดเคลื่อนในแนวคิดเรื่องรูปเรขาคณิต มองเพียงลักษณะภายนอกที่เห็นได้ชัดเจน แสดงความสับสนในการจำแนก ตอบไม่ตรงประเด็นและต้องการคำถามกระตุ้นจากครู มองเพียงลักษณะภายนอก เช่น ความยาวหรือขนาด โดยไม่เข้าใจคุณสมบัติของรูปเรขาคณิต เช่น ขนาดหรือความยาว โดยไม่สามารถวิเคราะห์ลักษณะของรูปได้

ตัวอย่างคำตอบนักเรียน

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “เป็นรูปห้าเหลี่ยมเหมือนกัน แต่มันเป็นห้าเหลี่ยมด้านเท่า กับด้านไม่เท่า ขนาดกับความยาวรอบรูปก็ไม่เท่ากัน”

ด้านการจัดหมวดหมู่

จากการสัมภาษณ์ด้านการจัดหมวดหมู่ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เรียนด้วยคำถามว่า จากแท็กสินค้าทั้งหมดนี้นักเรียนจะจัดหมวดหมู่ของของแท็กสินค้าอย่างไร โดยพบว่า นักเรียนกลุ่มเก่งมีความสามารถในการจัดหมวดหมู่แท็กสินค้าได้อย่างแม่นยำ โดยใช้เกณฑ์ที่มีหลักการ เช่น จำนวนเหลี่ยมของรูปทรง ลักษณะของรูปหลายเหลี่ยม หรือจำนวนด้าน นักเรียนกลุ่มกลางก็สามารถจัดหมวดหมู่ได้ระดับหนึ่ง แต่ยังขาดความแม่นยำในการอธิบายหลักเกณฑ์ ขณะที่นักเรียนกลุ่มอ่อนแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนอย่างชัดเจน ต้องอาศัยคำชี้แจงจากครูและยังไม่มีเกณฑ์การจัดที่มีเหตุผลรองรับ

ตัวอย่างคำตอบนักเรียน

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “หมู่ที่ 1 เป็นรูปห้าเหลี่ยม หมู่ที่ 2 เป็นรูปสี่เหลี่ยม หมู่ที่ 3 หกเหลี่ยม หมู่ที่ 4 สามเหลี่ยม หมู่ที่ 5 เป็นสิบเหลี่ยมครับ”

ครู: “แบ่งตามอะไรคะ”

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “แบ่งตามด้านครับ”

ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด

จากการสัมภาษณ์ด้านวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เรียนด้วยคำถามว่า นักเรียนคิดว่าครูจะใช้สูตรพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมคางหมูในการหาพื้นที่ป้ายแท็กสินค้าชิ้นนี้ได้ไหมคะ เพราะอะไร โดยพบว่า นักเรียนกลุ่มเก่งมีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดได้อย่างถูกต้อง มีการอธิบายเหตุผลอย่างเป็นระบบโดยเชื่อมโยงลักษณะรูปทรงกับความเหมาะสมของสูตรคณิตศาสตร์ สามารถให้เหตุผลที่มีหลักเกณฑ์ชัดเจน เช่น การอธิบายถึงคุณสมบัติของรูปเรขาคณิตที่ทำให้ไม่สามารถใช้สูตรใดสูตรหนึ่งได้ นักเรียนกลุ่มกลางแม้จะสามารถระบุข้อผิดพลาดได้แต่ยังไม่สามารถให้เหตุผลได้อย่างชัดเจน ส่วนกลุ่มอ่อนยังไม่สามารถวิเคราะห์ข้อผิดพลาดได้ และแสดงความไม่เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของรูปหลายเหลี่ยมและสูตรการหาพื้นที่ที่เหมาะสม

ตัวอย่างคำตอบนักเรียน

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “คางหมูหาไม่ได้ครับ”

ครู: “เพราะว่าอะไรอะ”

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “ไม่มีด้านคู่ขนานครับ”

ด้านการสรุปนัยทั่วไป

จากการสัมภาษณ์ด้านการสรุปนัยทั่วไปของนักเรียน ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เรียนด้วยคำถามว่า ถ้าครูอยากหาพื้นที่ของแท็กสินค้าชิ้นนี้ ครูต้องทำอะไร โดยพบว่า นักเรียนกลุ่มเก่ง สามารถสรุปหลักการทั่วไปได้ว่ารูปที่ซับซ้อนสามารถแก้ได้โดยการแบ่งเป็นรูปย่อย โดยใช้สูตรที่ถูกต้องจากนั้นค่อยรวมผลลัพธ์ ซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการทั่วไปที่ใช้ได้กับปัญหาประเภทนี้ทั้งหมด สามารถสรุปขั้นตอนการหาพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบและครบถ้วน การที่นักเรียนกลุ่มเก่งสามารถตอบว่า “พอหาพื้นที่เสร็จก็นำมาคูณกับ 5” แสดงให้เห็นความสามารถสร้างข้อสรุป

ทั่วไปว่าการหาพื้นที่รูปดาวสามารถทำได้โดย “หาพื้นที่ของส่วนหนึ่ง แล้วคูณด้วยจำนวนส่วนทั้งหมด” ซึ่งเป็นหลักการที่สามารถนำไปใช้กับรูปดาวทุกขนาดและรูปหลายเหลี่ยมที่มีความสมมาตรได้ นักเรียนกลุ่มกลาง สามารถเริ่มต้นสรุปหลักการได้บางส่วน แต่ยังขาดความสมบูรณ์ นักเรียนกลุ่มอ่อน ยังไม่สามารถสรุปเป็นหลักการทั่วไป มีการใช้ความรู้แบบเดา มักจะใช้สูตรที่ไม่เหมาะสมหรือสารภาพตรง ๆ ว่าไม่รู้ แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังคงติดอยู่ในการใช้ความรู้แบบท่องจำโดยไม่สามารถสรุปเป็นหลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับสถานการณ์ใหม่ได้

ตัวอย่างคำตอบนักเรียน

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “ต้องใช้สูตร เส้นหนึ่งส่วนสองคูณผลคูณของเส้นทแยงมุมครับ”

ครู: “แต่ว่ามันไม่ได้เป็นรูปว่าวเนี่ย มันเป็นรูปดาว”

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “มันต้องโยงเส้นจากตรงนี้ไปตรงนี้ก่อน มันจะเป็นรูปว่าวครับ”

ครู: “อ้อ ตรงนี้ไข่ม้อย ที่เป็นรูปว่าว”

ครู: “ใช้สูตรเดียวเลยเหอะ แล้วจบเลยเหอะ”

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “ใช้สูตรเดียว พอหาพื้นที่เสร็จก็นำมาคูณกับ 5 ครับ”

ด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ

จากการสัมภาษณ์ด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะของนักเรียน ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เรียนด้วยคำถามว่า ถ้าครูจะสั่งพิมพ์แท็กสินค้าจากร้าน แล้วราคามันขึ้นอยู่กับพื้นที่ของแท็กสินค้า ครูจะสั่งตีพิมพ์รูปไหนดี อยากรู้ราคาถูก ๆ แล้วถ้าร้านคิดตารางเซนติเมตรละ 5 บาท ครูจะสั่ง 100 ชิ้น ครูจะรู้ได้อย่างไรว่าต้องเสียเงินกี่บาท โดยพบว่า เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มนักเรียน นักเรียนกลุ่มเก่งสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้ สามารถนำหลักการทั่วไปที่สรุปได้จากการเรียนรู้ คือ การแบ่งรูป หาพื้นที่ และการรวมผลลัพธ์ไปปรับใช้กับสถานการณ์ใหม่กับรูปภาพที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น โดยยังรวมถึงการคำนวณราคาและจำนวนสินค้า แสดงให้เห็นความสามารถในการนำหลักการสรุปนี้ทั่วไปมาประยุกต์ใช้ได้อย่างสมบูรณ์ นักเรียนกลุ่มกลางแสดงความเข้าใจในหลักการเดียวกัน แต่การอธิบายยังไม่ครบถ้วน อาจต้องการคำถามกระตุ้นจากครู ส่วนนักเรียนกลุ่มอ่อนแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการนำหลักการทั่วไปไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ใหม่ มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนพื้นฐาน เช่น การคิดว่าต้องวัดความยาวแทนการหาพื้นที่ หรือการคูณตัวเลขโดยไม่เข้าใจความหมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการขาดการสรุปนี้ทั่วไปที่ชัดเจนส่งผลต่อความสามารถในการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่

ตัวอย่างคำตอบนักเรียน

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “รูปดาวครับ พื้นที่น้อยกว่า”

ครู: “แล้วถ้าร้านคิดตารางเซนติเมตรละ 5 บาท ครูจะสั่ง 100 ชิ้น ครูจะรู้ได้อย่างไรว่าต้องเสียเงินกี่บาท”

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “ต้องหาพื้นที่รูปดาวออกมาก่อน แล้วเอาไปคูณ 5 บาท”

ครู: “แล้วถ้า 100 ชิ้นล่ะ”

นักเรียนกลุ่มเก่ง: “ได้ราคา 1 ดาวออกมา ก็เอาไปคูณ 100 ชิ้นครับ”

อภิปรายผล

จากการศึกษาการใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง (Realistic Mathematics Education หรือ RME) เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการประเมิน การคิดวิเคราะห์ทั้ง 5 ด้าน ตามกรอบแนวคิดของ Marzano, R. J. & Kendall, J. S. ได้แก่ ด้านการจำแนก ด้านการจัดหมวดหมู่ ด้านการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ด้านการสรุปทั่วไป และด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ (Marzano, R. J. & Kendall, J. S., 2007) สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์โดยรวมเพิ่มขึ้นจาก 1.88 คะแนน ที่อยู่ในระดับพอใช้ในการวัดระหว่างเรียนครั้งที่ 1 เป็น 2.43 คะแนน ที่อยู่ในระดับดีในการวัดหลังเรียน ผลคะแนนมีการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง แต่ในอัตราที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการคิดวิเคราะห์ในแต่ละด้านที่มีความซับซ้อนต่างกัน การคิดวิเคราะห์ด้านการจำแนกเป็นด้านที่นักเรียนพัฒนาได้ดีที่สุดในช่วงเริ่มต้น ส่วนด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะเป็นด้านที่มีคะแนนต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าการใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงในงานวิจัยนี้ได้แสดงถึงการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักการของ RME โดยหลักการแรกหลักการจัดกิจกรรม (Activity Principle) ผู้วิจัยได้ออกแบบสถานการณ์ที่เน้นให้นักเรียนสามารถเรียนรู้โดยการลงมือทำผ่านการปฏิบัติกิจกรรม แทนที่จะเป็นผู้รับบทเรียนคณิตศาสตร์สำเร็จรูป โดยสถานการณ์นั้น ต้องสอดคล้องกับหลักการความเป็นจริง (Reality Principle) โดยออกแบบสถานการณ์ปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตจริงของนักเรียน หรือสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถจินตนาการได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ De Lange, J. เน้นว่าสถานการณ์ปัญหาต้องเป็นสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถจินตนาการได้หรือเป็นจริงในใจตามความรู้สึกของนักเรียน (De Lange, J., 1996) โดยผู้วิจัยได้นำเสนอสถานการณ์ปัญหาจากบริบทชีวิตประจำวันของนักเรียนซึ่งช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ได้ เช่น การใช้ว้าวเป็นสถานการณ์ปัญหาในการเรียนรู้เรื่องการหาพื้นที่ทำให้นักเรียนลงมือปฏิบัติได้จริง เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติ จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับ พิมพวรรณ เตจैसेสาร และวรรณกร พรประเสริฐ ได้กล่าวว่า ประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์ปัญหาเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการค้นหาคำตอบของปัญหา ซึ่งจะทำให้ นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์จนนำไปสู่การแก้ปัญหาได้สำเร็จ (พิมพวรรณ เตจैसेสาร และวรรณกร พรประเสริฐ, 2567) เช่นเดียวกับ ปัสสร คงนิตย์ และคณะ ได้กล่าวว่า การที่นักเรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ได้ปฏิบัติงานด้วยตนเองและปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น ได้แก้ปัญหาด้วยตนเอง จะทำให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ (ปัสสร คงนิตย์ และคณะ, 2567) อีกทั้งยังได้จัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงหลักการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Principle) ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำมากกว่าการบรรยาย โดยเน้นการอภิปรายไม่ว่าจะเป็นในกลุ่มนักเรียนกับนักเรียน หรือนักเรียนกับครูโดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ ทำให้นักเรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาในระดับความรู้ความเข้าใจที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ รติญา พงสุภา ที่ได้กล่าวไว้ว่า หากนักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มแล้วมีแนวโน้มจะช่วยทำให้นักเรียนได้เกิดการอภิปรายกันภายในกลุ่มทำให้เกิด การคิดวิเคราะห์ตามมา (รติญา พงสุภา, 2561) โดยระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครูเป็นผู้ให้คำแนะนำกับให้นักเรียน โดยการใช้คำถามกระตุ้น แทนที่จะบอกคำตอบกับนักเรียน

โดยตรง ตามหลักการแนะนำ (Guidance Principle) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียน รู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ รู้จักสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ สอดคล้องกับ Kanyilmaz, B. M. & Yücel, E. Ö. ที่กล่าวว่า การโต้ตอบระหว่างครูและนักเรียนและ การสร้างสภาพแวดล้อมการอภิปรายด้วยคำถามปลายเปิดจะนำพานักเรียนไปสู่การคิดในกระบวนการสอน และมีส่วนช่วยในการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนได้มากขึ้น (Kanyilmaz, B. M. & Yücel, E. Ö., 2020) เช่นเดียวกับ อโรชา สลึงใหญ่ และคณะ ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนควรใช้คำถามที่ให้นักเรียนคิดและแสดงเหตุผล ซึ่งการใช้คำถามจะช่วยให้ นักเรียนได้อธิบายเหตุผลออกมาและเกิด การคิดวิเคราะห์ (อโรชา สลึงใหญ่ และคณะ, 2568) อีกทั้งในการจัดการเรียนรู้เรื่องรูปหลายเหลี่ยมที่ไม่ได้แยกเนื้อหาออกจากกันเป็นส่วน ๆ แต่เชื่อมโยงกับความรู้ทางคณิตศาสตร์หลายแขนงมาผสมผสานกัน เช่น การเชื่อมโยง ระหว่างการวัดความยาว การคำนวณพื้นที่ การจำแนกประเภท และการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง สะท้อนให้เห็นถึงหลักการเชื่อมโยงหรือบูรณาการ (Inter-tenement Principle) ซึ่งสอดคล้องกับ ลลิตา อุตสาห์ และคณะ ที่พบว่า การเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ในชีวิตจริงช่วยให้นักเรียนนำความรู้เดิมมาใช้ในการเชื่อมโยงวิเคราะห์ ปัญหาใหม่ได้ การที่นักเรียนร่วมกันตรวจสอบ อภิปราย จนเกิดความเข้าใจในบทเรียนส่งผลให้นักเรียนสามารถ นำไปเชื่อมโยงในชีวิตจริงได้ (ลลิตา อุตสาห์ และคณะ, 2565) ที่การบูรณาการความรู้ดังกล่าวช่วยให้นักเรียนเห็น ความเชื่อมโยงของความรู้ทางคณิตศาสตร์อย่างเป็นองค์รวม ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ที่ครอบคลุมและลึกซึ้งมากขึ้น นอกจากนี้ ในช่วงทดสอบหลังเรียนนักเรียนส่วนมากสามารถสรุปได้ถูกต้องและครบถ้วน สะท้อนให้เห็นถึงผลของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการอภิปรายและการแลกเปลี่ยนแนวคิด เมื่อนักเรียนได้มีการลงมือ แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อนำไปสู่การสรุปเป็นหลักเกณฑ์ ทัวไปหลาย ๆ ครั้ง นักเรียนผ่านระดับความเข้าใจต่าง ๆ ตั้งแต่ความสามารถในการคิดค้นวิธีแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ บริบทอย่างไม่เป็นทางการ ไปจนถึงการได้มาซึ่งหลักการพื้นฐานที่เป็นทางการมากขึ้นเป็นไปตามหลักการตามลำดับขั้น (Level Principle) ของ RME นอกจากนี้ การใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงไม่เพียงแต่ช่วย ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์เท่านั้น แต่ยังช่วยให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างคณิตศาสตร์กับชีวิตประจำวัน ซึ่ง จะส่งผลให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาคณิตศาสตร์และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านการนำไปใช้สำหรับกรณี เฉพาะ ซึ่งเป็นด้านที่มีคะแนนน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการสร้างโอกาสให้นักเรียน ได้ประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ที่หลากหลายและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมบูรณ์ในทุกด้าน ของการคิดวิเคราะห์

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการใช้แนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามกรอบแนวคิดของ Marzano and Kendall 5 ด้าน ได้แก่ การจำแนก การจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด การสรุปนัยทั่วไป และการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ ผลการวิจัยแสดงให้เห็น ว่าการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเพิ่มขึ้นจาก 1.88 คะแนน ในระดับพอใช้ เป็น 2.43 คะแนน ในระดับดี ผลการวิจัยครั้งนี้เกิดจาก การประยุกต์หลักการสำคัญของ

RME ได้แก่ 1) หลักการจัดกิจกรรม (Activity Principle) ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ 2) หลักการสอดคล้องกับความเป็นจริง (Reality Principle) ที่นำเสนอสถานการณ์ปัญหาจากบริบทชีวิตประจำวัน 3) หลักการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Principle) ที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแนวคิดระหว่างนักเรียน 4) หลักการแนะนำ (Guidance Principle) ที่มีครูผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ 5) หลักการเชื่อมโยงหรือบูรณาการ (Inter-tenement Principle) ที่เชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์หลายแขนงเข้าด้วยกัน และ 6) หลักการตามลำดับขั้น (Level Principle) โดยนักเรียนผ่านระดับความเข้าใจต่าง ๆ จากคณิตศาสตร์ที่ไม่เป็นทางการ ไปจนถึงคณิตศาสตร์ที่เป็นทางการมากขึ้น การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเห็น ความเชื่อมโยงระหว่างคณิตศาสตร์กับชีวิตจริงได้ อย่างไรก็ตามการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านการนำไปใช้สำหรับกรณีเฉพาะ ซึ่งต้องการการสร้างโอกาสให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ที่หลากหลายและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมบูรณ์ในทุกด้านของ การคิดวิเคราะห์ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้มี ดังนี้ 1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการศึกษาคณิตศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง พบว่า ในช่วงแรก ๆ ของการทำกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนยังต้องปรับตัวเนื่องจากมีการใช้สถานการณ์ในชีวิตจริงมาใช้ มีกิจกรรมที่มีการอภิปรายไม่ว่าจะเป็นกับเพื่อนในกลุ่ม หรือนักเรียนกับครูผู้สอน ซึ่งใช้เวลาในการทำกิจกรรมค่อนข้างมาก ดังนั้น ครูควรมีการวางแผนหรือยืดหยุ่นในเรื่องเวลาให้กับนักเรียนอย่างเหมาะสม 2) การจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการศึกษาคณิตศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงเป็นการนำเสนอสถานการณ์ในชีวิตจริงหรือสถานการณ์เสมือนจริงมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเป็นสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถเข้าใจได้ มีความใกล้ชิดในชีวิตจริงของนักเรียน รวมถึงในช่วงวัยของนักเรียน เพื่อที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ และ 3) ครูควรหมั่นสังเกตนักเรียนทุกคนและกระตุ้นให้นักเรียนทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการศึกษาคณิตศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงในการส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ปภัสสร คงนิสัย และคณะ. (2567). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบร่วมกับเกมมิฟิเคชันเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(10), 1-14.
- พิมพ์วรรณ เตจ๊ะเสาร์ และวรรณกร พรประเสริฐ. (2567). ผลการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว และทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 17(2), 51-64.

- รติญา พงสุภา. (2561). การใช้การเรียนรู้ที่เน้นปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการวิเคราะห์ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลลิตา อุตส่าห์ และคณะ. (2565). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบค้นพบ เรื่อง เศษส่วนและทศนิยม ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ ความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ และความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีความสามารถพิเศษทางด้านกีฬา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 15(2), 57-72.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2565). ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2565 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2566 จาก <https://www.niets.or.th/th/catalog/view/2989>
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2563). ผลการประเมิน PISA 2018: นักเรียนไทยวัย 15 ปี รู้และทำอะไรได้บ้าง. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2566 จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2019-48/>
- อโรชา สลึงใหญ่ และคณะ. (2568). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อดิจิทัล ที่ส่งเสริมความสามารถในการให้เหตุผลเชิงสถิติเรื่อง ค่าวัดทางสถิติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(6), 73-87.
- Bloom, B. S. et al. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. United States of America: Longmans, Green Publishers.
- De Lange, J. (1996). Using and applying mathematics in education. In A. J. Bishop, K. Clements, C. Keitel, J. Kilpatrick, & C. Laborde (Eds.), International handbook of mathematics education (pp. 49-97). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Kanyılmaz, B. M. & Yücel, E. Ö. (2020). The evaluation of teachers' in-class practices and opinions for developing analytical thinking skill of primary school students in the course of science. Education and Science, 45(204), 23-39.
- Marzano, R. J. & Kendall, J. S. (2007). The new taxonomy of educational objectives. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Van den Heuvel-Panhuizen, M. (2000). Mathematics education in the Netherlands: A guided tour. Freudenthal Institute Cd-rom for ICME9. Utrecht: Utrecht University.
- Zulkardi, Z. (2002). Developing a learning environment on realistic mathematics education for Indonesian student teachers. Doctoral dissertation: Universiteit Twente.

กรรมวิธีการสร้างกลองปูลาในเขตภาคเหนือตอนบน*

THE PROCESS OF CREATING PUJA DRUMS IN THE UPPER NORTHERN

จตุณัฐ วังศ์ขวลิต

Jutinath Wongchawalit

วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Chiang Mai College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute, Chiang Mai, Thailand

Corresponding author E-mail: jutinath.w@cdacm.bpi.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากรรมวิธีการสร้างกลองปูลาในภาคเหนือตอนบน กลองปูลาเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สะท้อนประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตชุมชนล้านนาในภาคเหนือตอนบนของไทย ประกอบด้วยกลองใหญ่สองหน้าและกลองลูกคู่ สมัยโบราณถูกใช้ในการศึกสงคราม ศาสนพิธี และสัญญาณของชุมชน ปัจจุบันสามารถใช้ในขบวนแห่ เทศกาล และงานด้านศิลปวัฒนธรรม เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การบันทึกภาคสนาม และการสัมภาษณ์ ได้แก่ ครู อาจารย์ นักวิชาการ พระสงฆ์ ปราชญ์ ครูภูมิปัญญา และช่างทำกลอง รวมถึงเยาวชนผู้สืบสานการตีกลองปูลา พบว่า การสร้างกลองปูลาเริ่มจากการเลือกไม้เนื้อแข็ง นำมาเจาะรูและคว้านภายในตามขนาดที่ต้องการ เจาะรูระบายอากาศ หุ้มด้วยหนังสัตว์ให้ได้เสียงที่ต้องการและความนิยมของแต่ละพื้นที่ แขนงหนึ่งในน้ำที่ผสมหัวข่าเพื่อลดกลิ่นและเพิ่มความยืดหยุ่น นำมาผูกยึดกับฐานตั้งกลองและตอกแซให้ตึง แล้วนำหนังมาวัดและตากแดดให้แห้งสนิท นำหัวใจกลองที่ทำจากผลน้ำเต้าที่ภายในบรรจุหินมีค่า ผ้าลงย่น กระจดาจารึกคาถาและคำอธิษฐานเพื่อให้เกิดเมตตามหานิยมและปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย แล้วนำไปแขวนไว้ด้านในกลอง จากนั้นหุ้มหนังกลองแล้วจึงตกแต่งกลองให้สวยงามและปรับเสียงให้ไพเราะตามต้องการ นำกลองไปเก็บรักษาในโองกลองหรือหอกกลองเพื่อนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ กรรมวิธีการสร้างกลองปูลาสืบย้อนถึงภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน เทคนิคการสร้าง ความเชื่อทางพุทธศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบสานต่อไป

คำสำคัญ: กลองปูลา, ภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน, สล่ากลองปูลา

Abstract

This research aims to study the construction process of Puja drums in upper northern Thailand. Puja drums represent cultural heritage that reflects the history, beliefs, and way of life of the Lanna communities in upper northern Thailand. The drums consist of two large double-sided

* Received 3 September 2025; Revised 20 September 2025; Accepted 23 September 2025

drums and small tub drums. In ancient times, they were used in warfare, religious ceremonies, and as community signals. Currently, they can be utilized in processions, festivals, and cultural arts events. Data were collected through observation, field recording, and interviews with teachers, academics, scholars, monks, wisdom keepers, drum makers, and young people who continue the tradition of playing Puja drums. The study found that Puja drum construction begins with selecting hardwood, which is then drilled and hollowed according to desired dimensions. Air ventilation holes are drilled, and the drum is covered with animal hide to achieve the desired sound and popularity in each area. The hide is soaked in water mixed with galangal to reduce odor and increase flexibility. It is then tied and secured to the drum base with wedges tightened for tension. The hide is massaged and sun-dried until completely dry. The drum's heart, made from gourd fruit containing precious stones, yantra cloth, and paper inscribed with incantations and prayers, is created to generate loving-kindness, popularity, and ward off evil spirits. This heart is then hung inside the drum before covering with the drumhead. Subsequently, the drum is decorated for aesthetic appeal and the sound is adjusted to achieve the desired melodious tone. The completed drums are stored in drum houses or drum towers for use on various occasions. The Puja drum construction process reflects folk artisan wisdom, construction techniques, Buddhist beliefs, and culture. This represents the cultural wisdom heritage of the Lanna people that deserves preservation and continuation for future generations.

Keywords: Puja Drums, Indigenous Craftsmanship, Puja Drums Artisans

บทนำ

กลองปูลา หรือ “ก้องปูลา” ตามสำเนียงชาวล้านนา หมายถึง กลองบูชา เป็นกลองโบราณที่สะท้อนวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีลักษณะเป็นกลองชุด ประกอบด้วย กลองสองหน้า ขนาดใหญ่หนึ่งใบและกลองขนาดเล็กอีกสามใบ ซึ่งมีบทบาทสำคัญทั้งในสมัยโบราณในการตีเป็นสัญญาณในศึกสงคราม และการสื่อสารในชุมชน (อิติพล กันตวิงศ์ และต่อพงษ์ เสมอใจ, 2557) ลักษณะตัวกลองสองหน้าขนาดใหญ่มีหน้ากว้างตั้งแต่ 2 - 2.5 เมตร ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้เต็งรัง และซึงหน้ากลองด้วยหนังสัตว์ เช่น หนังวัวหรือหนังควาย กลองขนาดเล็กอีกสามใบเรียกว่า “กลองลูกตูป” มีหน้ากว้างประมาณ 25 - 50 เซนติเมตร ทำหน้าที่ตีขัดจังหวะกับกลองใหญ่ตามลำดับ กลองปูลาเดิมมีบทบาทสำคัญในการออกรบในยุคสงครามโบราณ ทำหน้าที่ให้สัญญาณการเคลื่อนทัพ การบุก การถอย และสัญญาณชัยชนะในสมรภูมิสงคราม ดังนั้น จึงมีชื่อเรียกอีกว่า “กลองศึก” หรือ “กลองชัย” (อิติพล กันตวิงศ์ และต่อพงษ์ เสมอใจ, 2557) ในยุคปัจจุบันที่ไม่มีการทำสงคราม กลองปูลาจึงเปลี่ยนบทบาทเป็นเครื่องมือทางศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวคิดด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) กลองปูลาไม่เพียงสะท้อนเรื่องของเครื่องดนตรี แต่ยังสะท้อนความเชื่อ ศาสนา และความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน (พรสวรรค์ จันทะวงศ์, 2558) อีกด้วย กลองปูลาถูกเก็บรักษาไว้ในวัดหรือวัง

ของเจ้านาย เนื่องจากมีขนาดใหญ่และมีความเชื่อว่าหากเก็บกลองไว้ในบ้านชาวบ้านธรรมดาอาจเกิด “ชืด” หรือภัยพิบัติติดธรรมชาติ กลองปูลาจึงมีบทบาทเป็นสัญลักษณ์ชุมชนแจ้งเหตุการณ์สำคัญ เช่น การนัดประชุม การแจ้งภัยพิบัติ หรือการเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติในหมู่บ้าน (ทองทวี ยศพิมสาร, 2549) นอกจากนี้ กลองปูลายังใช้ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การตีในวันโกน วันพระ และหลังเทศน์ธรรม ซึ่งสะท้อนบทบาททางศาสนาและจิตวิญญาณของชุมชน ทำให้กลองปูลาเป็นทั้งเครื่องดนตรีและสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ของภูมิปัญญาล้านนา

มิติทางสังคมของกลองปูลาสสะท้อนผ่านเสียงและทำนองที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เสียงกลองและรูปแบบการตีบ่งบอกเอกลักษณ์ของวัดหรือหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมและสร้างความรับรู้ร่วมในชุมชน โดยแนวคิดของ Geertz, C. ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์และเป็นไวยากรณ์ความหมายที่มนุษย์สร้างขึ้นเองเพื่ออธิบายและจัดระเบียบโลกของตนเองไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ภาษา ศิลปะ ดนตรี หรือแม้แต่เครื่องมือในชีวิตประจำวันล้วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ในการสื่อสารต่าง ๆ ของผู้คน (Geertz, C., 1973) การตีและทำนองของกลองสามารถสื่อสารข้อมูลสำคัญและบ่งบอกเหตุการณ์ทางศาสนา งานประเพณี และพิธีกรรม อีกทั้งยังมีบทบาทด้านความบันเทิงในปัจจุบัน เช่น การแข่งขันกลองปูลา การแสดงเปิดงานสำคัญ และกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น กลองปูลาจึงเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน ทั้งด้านพิธีกรรม ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันกลองปูลากำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ หนึ่งในปัญหาหลักคือการลดลงของผู้สืบทอดความรู้และทักษะในการสร้างและตีกลองรุ่นใหม่ งานวิจัยด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านชี้ว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมมักพึ่งพาการเรียนรู้แบบปากต่อปากหรือผ่านพิธีกรรมภายในวัด (มณี มณเฑียร, 2566) ทำให้ความรู้บางส่วนเสี่ยงสูญหายหากไม่มีการบันทึกหรือส่งต่ออย่างเป็นระบบ อีกทั้งวิถีชีวิตสังคมเมืองและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจทำให้เยาวชนหันไปประกอบอาชีพที่หารายได้สูงกว่า ทำให้ความต่อเนื่องในการเรียนรู้กลองปูลาอ่อนแอลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวของวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) วัฒนธรรมต้องปรับตัวตามบริบทสังคมเพื่อรักษาความหมายและคุณค่า (Kottak, C. P., 2011) ปัญหาด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน พบว่า ผู้สร้างและผู้ตีส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้ความรู้ในการสร้าง การเลือกวัสดุ และทำนองเพลงเสี่ยงสูญหาย งานวิจัยเชิงชาติพันธุ์ดนตรี (Ethnomusicology) พบว่า การสูญเสียเครื่องดนตรีพื้นบ้านหรือทำนองท้องถิ่นส่งผลต่อความเข้มแข็งของเอกลักษณ์ชุมชนและความต่อเนื่องของพิธีกรรมทางศาสนา (Nettl, B., 2005) การขาดผู้สืบทอดรุ่นใหม่จึงเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ไขเพื่อคงคุณค่าทางวัฒนธรรมไว้

นอกจากปัญหาด้านทรัพยากรบุคคล ปัญหาด้านวัสดุและเทคนิคในการสร้างกลองปูลาก็เป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ และไม้เต็งรัง หายากและมีราคาสูงตามนโยบายอนุรักษ์ป่าไม้ของประเทศไทย (กรมป่าไม้, 2565) การเลือกใช้วัสดุหรือเครื่องมือไม่เหมาะสมส่งผลต่อคุณภาพเสียง ความทนทาน และความศักดิ์สิทธิ์ของกลอง การวิจัยเพื่อศึกษากรรมวิธีสร้างกลองปูลาจึงมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและความต่อเนื่องของพิธีกรรม อีกทั้งสอดคล้องกับแนวทาง UNESCO Intangible Cultural Heritage (UNESCO, 2003) ที่เน้นการคงไว้ซึ่งมรดกภูมิปัญญาที่จับต้องไม่ได้และมีความหมายต่อชุมชน ด้วยเหตุนี้ การศึกษากรรมวิธีการการสร้างกลองปูลาในปัจจุบันจึงมีความสำคัญต่อการรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาล้านนา และความต่อเนื่องของพิธีกรรมทางศาสนา ส่งผลต่อกรรมวิธีการสร้างกลองทั้งด้านวัสดุที่ใช้ การเก็บรักษา คุณภาพของเสียง

และการต่อยอดองค์ความรู้ รวมถึงรูปแบบการตี และการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมนี้อย่างยิ่ง การศึกษาค้นคว้านี้จะช่วยให้ประโยชน์หลายด้าน ได้แก่ การอนุรักษ์วัฒนธรรม การสร้างฐานข้อมูลเพื่อผู้สืบทอดรุ่นใหม่ การพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนกรรมวิธีการสร้างกลอง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในพิธีกรรมและงานประเพณี นอกจากนี้ ผลการศึกษาอาจนำไปใช้ประกอบนโยบายด้านวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้กลองปฐายังคงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมและสังคมไทยต่อไป (Pundontong, N., 2021)

การวิจัยในลักษณะนี้จึงไม่เพียงเป็นการรักษาเครื่องดนตรีโบราณที่สำคัญนี้ แต่ยังสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และสังคมในภูมิภาค การตีกลองและทำนองกลองปฐาเป็นเครื่องมือสื่อสารทางสังคมและจิตวิญญาณที่สำคัญ การศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการสร้าง วัสดุ และเทคนิคการสร้างกลอง จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเชิงวิชาการและการจัดการมรดกภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ ทั้งยังสามารถส่งเสริมให้เยาวชนและชุมชนเห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์กลองปฐา ทำให้เกิดความต่อเนื่องและคงอยู่ของเอกลักษณ์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมล้านนาอย่างยั่งยืน กลองปฐาเป็นทั้งเครื่องดนตรี เครื่องมือสื่อสาร และสัญลักษณ์ทางศาสนาและสังคม การศึกษากรรมวิธีสร้างกลองปฐาจึงมีความสำคัญต่อการรักษามรดกภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม งานวิจัยนี้คาดว่าจะสร้างองค์ความรู้กรรมวิธีการสร้างกลองปฐา อีกทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างแนวทางการส่งต่อภูมิปัญญาให้คงอยู่ในสังคมไทยยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากรรมวิธีการสร้างกลองปฐาในเขตภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษากรรมวิธีการสร้างกลองปฐาในเขตภาคเหนือตอนบน ใน 2 ส่วน คือ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการบันทึกภาคสนาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นการเลือกแบบเจาะจงจากบุคคลในพื้นที่ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ และมีส่วนร่วมกับการสืบสานภูมิปัญญากลองปฐา ได้แก่ ครู อาจารย์ นักวิชาการ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา สล่ากลอง (ช่างทำกลอง) รวมถึงเยาวชนผู้สืบสานการตีกลองปฐา อาทิ 1) นายบุญเลิศ ตีคัง สล่ากลองจังหวัดเชียงใหม่ 2) พระสมคิด จิตตสวโร (ชมภูภัก) เจ้าอาวาสวัดท่าเตื่อ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 3) นายบุญช่วย สิทธิกร สล่ากลองอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน 4) นายภานุพันธ์ กายสิทธิ์ สล่ากลองจังหวัดลำปาง และ 5) นายประเสริฐ ประดิษฐ์ หัวหน้าศูนย์ศึกษาไทยใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และคำถามปลายเปิด ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับประวัติ ความเชื่อ บริบท พิธีกรรม เทคนิค รูปแบบการตี และกรรมวิธีการสร้างกลองปฐา 2) แบบสังเกต (Observation Form) สำหรับบันทึกพฤติกรรม กิจกรรม และกรรมวิธีการสร้างกลองปฐาในสถานการณ์จริงโดยบันทึกภาพ เสียง และเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้อง และ 3) แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note Form) บันทึกรายละเอียดของสถานที่ บรรยากาศ และปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกรรมวิธีการสร้างกลองปฐา ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และ

ประเมิน ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตรวจสอบความถูกต้อง ครบคลุม และเหมาะสมต่อการเก็บข้อมูลจริง โดยมีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.6 - 1.0 ทุกข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดเทปเสียงสัมภาษณ์ รวมถึงข้อมูลจากการสังเกต และการบันทึกภาคสนาม นำมาจัดหมวดหมู่ จากนั้นการระบุประเด็นหลัก (Key Themes) ที่เกี่ยวข้องกับการรวมวิธีการสร้างกลองปูจา นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อหาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยง และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้กรรมวิธีการสร้างกลองปูจาภาคเหนือตอนบน

ผลการวิจัย

กลองปูจาภาคเหนือตอนบนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนรากฐานทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชนล้านนาอย่างลึกซึ้ง มีบทบาทสำคัญทั้งด้านศาสนา สังคม และศิลปวัฒนธรรม กลองปูจาเป็นกลองชุด ประกอบด้วย กลองใหญ่สองหน้าทำจากไม้เนื้อแข็ง และกลองลูกคู่ขนาดเล็ก 2 - 3 ใบ ใช้ตีขัดจังหวะ มีการจัดวางหลากหลายรูปแบบ แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดจากครูสู่ศิษย์ ในอดีตกลองปูจา มีบทบาททางประวัติศาสตร์ โดยใช้ในการศึกสงคราม ศาสนพิธี และสัญญาณของชุมชน ปัจจุบันสามารถใช้ใน ขบวนแห่ เทศกาล และงานด้านศิลปวัฒนธรรม กรรมวิธีการสร้างจึงเน้นการคัดสรรวัสดุ อุปกรณ์ เทคนิคการผลิต และความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 1 กลองปูจา วางแนวสามเหลี่ยม วางแนวตั้ง วางแนวนอน

การสร้างกลองปูจาจะต้องพิจารณาแหล่งที่มาของไม้ตามหลักภูมินามทักษา เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อ และเป็นสิริมงคลต่อวัดและชุมชน โดยพระสงฆ์และคณะศรัทธาจะร่วมกันพิจารณาทิศมงคลที่สัมพันธ์กับนามวัด ซึ่งนามวัด หมายถึง วันหรือปีที่สร้างวัด เปรียบได้กับวัน เดือน ปีเกิดของมนุษย์ หากไม่ทราบข้อมูลดังกล่าว อาจพิจารณาจากปีที่สร้างวัด หรืออนุโลมใช้วันเกิดหรือปีเกิดของเจ้าอาวาสได้ แต่ไม่นิยม เนื่องจากกลองจะคงอยู่คู่กับวัดยาวนานกว่าช่วงชีวิตของเจ้าอาวาส ดังนั้น การเลือกทิศไม้เพื่อสร้างกลองปูจาจึงต้องยึดตามนามวัดเป็นหลัก ก่อนที่จะเลือกชนิดของไม้เป็นขั้นตอนถัดไป

1. ความหมายของทักษาเบื้องต้น

ทักษา คือ อัฐเคราะห์ทั้ง 8 ได้แก่ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี ราหู ศุกร์ และเสาร์ ซึ่งแบ่งความหมายออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ บริวาร อายุ เดช ศรี มุละ อุตสาหะ มนตรี และกาลกิณี โดยแต่ละประเภทสะท้อนถึง

มิติชีวิต เช่น บริวาร หมายถึง ผู้ใกล้ชิดและผู้สนับสนุน อายุ หมายถึง สุขภาพและความเป็นอยู่ เดช หมายถึง อำนาจและเกียรติยศ ศรี หมายถึง สิริมงคลและความสำเร็จ มุละ หมายถึง ความมั่นคงทางทรัพย์สินและที่อยู่อาศัย อุตสาหะ หมายถึง ความเพียรและการประกอบอาชีพ มนตรี หมายถึง ผู้ใหญ่และที่พึ่ง ส่วนกาลกิณี หมายถึง ความโชคร้ายและอุปมงคล

การเลือกไม้สร้างกลองบูชาจะอ้างอิง “นามวัด” ซึ่งหมายถึง วันหรือปีที่สร้างวัด จากนั้นพิจารณาตามหลักทักษาเพื่อตัดสินใจเลือกทิศที่เป็นมงคล โดยเน้นทิศ “บริวาร” และหลีกเลี่ยงทิศ “กาลกิณี” เนื่องจากวัดถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยต้องสัมพันธ์ทักษากับทิศที่กำหนด หากวัดสร้างในวันหรือปีใดทิศที่เหมาะสมในการเลือกไม้ต้องเป็นทิศบริวาร เช่น หากสร้างวัดในวันศุกร์ ทิศบริวาร (ทิศมงคล) คือ ทิศเหนือ หากสร้างวัดในวันอาทิตย์ หรือปีชวด ทิศบริวาร คือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ หากสร้างวัดในวันพฤหัสบดี หรือปีมะเส็ง ทิศบริวาร คือ ทิศตะวันตก เป็นต้น ดังนั้น การเลือกไม้จะไม่เพียงพิจารณาชนิดไม้เท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงทิศที่สอดคล้องกับนามวัดตามทักษา เพื่อความเป็นสิริมงคลของกลองบูชาที่จะอยู่คู่กับวัดและชุมชนสืบไป

2. กรรมวิธีการเลือกวัสดุในการสร้างกลองบูชา

การสร้างกลองบูชามีขั้นตอนที่สอดคล้องด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ และศรัทธาของชาวล้านนา เพื่อให้กลองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับวัดในฐานะพุทธบูชา วัสดุและกรรมวิธีสำคัญ ได้แก่

2.1 การเลือกไม้ ต้องใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ ไม้สัก ไม้เต็งรัง ไม้ตะเคียน นิยมใช้ไม้ประดู่ โดยเฉพาะ ประดู่แดง และ ประดู่ชิงชัน (ไม้เกล็ด) เนื่องจากเนื้อไม้แน่น แข็งแรง หนัก และให้เสียงกังวาน การนำไม้ประดู่มาใช้ต้องขออนุญาตตามกฎหมาย เนื่องจากเป็นไม้หวงห้ามและมีปริมาณลดลง

2.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับการตัดไม้ ก่อนตัดไม้ต้องทำพิธีบอกกล่าวและขออนุญาตจาก รุกขเทวดา ผีสง นางไม้ โดยเชิญพระสงฆ์หรือผู้เฒ่าผู้รู้ประกอบพิธีเครื่องบูชา ได้แก่ เหล้า ไก่ ข้าวตอกดอกไม้ ช่อตุง หรืออาหารพื้นบ้านใส่กระทง การตัดไม้ต้องเสกคมขวานด้วยคาถา และหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ก่อนลงมือตัดเมื่อต้นไม้อิ่ม ต้องตัดส่วนโคนทิ้งเล็กน้อย และกำหนดขนาดท่อนไม้ตามตำรามงคล ได้แก่ นันทเทรี สรีขูขึ้น หรือ นางพาคามาสู่ จึงถือว่าถูกโฉลกและสามารถนำไปสร้างกลองได้ การเลือกวัสดุสร้างกลองบูชาไม่เพียงคำนึงถึงคุณสมบัติของไม้ แต่ยังต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อความเป็นสิริมงคล เชื่อว่ากลองที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวจะให้เสียงกังวานศักดิ์สิทธิ์ และนำมาซึ่งความสำเร็จและชัยชนะเมื่อนำไปใช้ในพิธีหรือการประกวด

2.3 ความเชื่อเรื่องขันตั้งครู (พานเครื่องครู) ซึ่ง ขัน หรือ พาน เป็นภาชนะบรรจุสิ่งของเพื่อใช้บูชาหรือประกอบพิธีกรรม มีหลายประเภทตามวัตถุประสงค์และวัสดุ เช่น ขันเงิน ขันทอง ขันไม้ ฯ โดย “ขันตั้ง” หมายถึง พานครู วางตั้งก่อนเริ่มพิธีกรรม เช่น การสร้างบ้านหรือสร้างกลอง เพื่อความเป็นสิริมงคล โดยขันตั้งมีระดับต่าง ๆ ตั้งแต่เครื่อง 3 4 5 8 12 24 32 36 100 และ 108 ขึ้นอยู่กับขนาดงานและผู้ประกอบพิธี สำหรับขันตั้งเครื่อง 8 เป็นขันอธิฐานหรือสมათาน เป็นขันเทวดาใช้เป็นขันของครูบาอาจารย์ ใช้รักษาปิดแก้ ปิดเป่า หรือ ถอนต่าง ๆ โดยช่างทำกลอง (สล่ากลอง) ทำขันเครื่อง 8 ประกอบด้วย เครื่องคารวะ เช่น กรวยดอกไม้ ธูป - เทียน หัวหมาก กระทงใส่ข้าวสาร น้ำส้มป่อย เงิน บุหรี่ และ เหล้าขาว ในการทำพิธีขันตั้งครูช่วยให้สล่ากลองมีสมาธิและสร้างกลองบูชาได้สำเร็จ มีความสวยงามและมีเสียงที่ดีมีคุณภาพตามที่สล่ากลองต้องการ

2.4 ความเชื่อเรื่องวันเสีย โดยวันเสีย คือ วันที่ไม่ควรทำการมงคล เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน การปลูกสร้าง เป็นต้น ในการห่มหน้ากลองบูชา นิยมทำวันอังคาร และหลีกเลี่ยงวันเสียตามเดือนต่าง ๆ

2.5 โสลกกลองบูชา ในการวัดกลองให้แบ่งเป็น 7 ส่วน เพื่อตรวจสอบความมงคลของกลอง แต่ละส่วนมีชื่อและความหมาย เช่น นันทเกรี (ดี) และ ธรรมอยู่สร้าง (ไม่ดี) โดยวิธีคำนวณความยาวมงคล: วัดหน้ากลองแบ่ง 3 ส่วน นำส่วนหนึ่งไปคูณ 3 แล้วหารด้วย 8 ผลลัพธ์แต่ละเศษมีนัยมงคลหรือโทษ เช่น เศษ 1 นันทเกรี ทำให้ปิตินดีแก่ผู้ฟัง เศษ 4 มรณะตรี ทำให้จิตใจไม่ยินดี เศษ 7 มังคละเกรี ทำให้คลายทุกข์ เกิดความยินดี

2.6 ความเชื่อในการใส่หัวใจกลอง หัวใจกลองบูชา ทำจากผลมะพร้าว (น้ำเต้า) โดยมีการลงอักขระคาถาลงบนผลน้ำเต้า บางแห่งอาจจารึกลงบนใบลาน หรือแผ่นทองเหลือง บรรจุไว้ข้างในผลน้ำเต้า รวมถึงอาจใส่สิ่งของ เช่น เครื่องราง ของขลัง แก้วแหวน เงิน ทอง พระเครื่อง เป็นต้น บางแห่งมีเพียงแค่ลงยันต์หรือคาถาเท่านั้น บางท้องถิ่นจะนำผ้าขาวลงยันต์คาถามาห่อผลน้ำเต้านั้นแล้วถักทอดด้วยหวายรอบผลน้ำเต้าแล้วจึงแขวนหัวใจกลองบูชาไว้ที่กลางเรือนกลองบูชา เสร็จแล้วจึงสรงสรงด้วยน้ำขมิ้นส้มป่อยที่หัวใจกลองบูชาและเรือนกลองบูชา สำหรับคาถาที่บรรจุใส่หัวใจกลองบูชา ผู้เขียนหรือลงยันต์ในหัวใจกลองจะเขียนหรือลงอักขระในผลน้ำเต้า เช่น คาถาพิณสี่สาย คาถาก้องแก้วเสียง (ฆ้องแก้วเสียง) คาถาจุ่มเย็นดี (จุ่มเย็น) เป็นต้น เชื่อว่าเมื่อตีกลองแล้วเสียงกลองจะไพเราะเหมือนพิณ เสียงนก และดังก้องกังวานเหมือนฆ้อง แก้วเสียง แสนเสียง ส่วนคาถาบท 4 พระเจ้านั้น เชื่อกันว่าจะทำให้เกิดคุณศรัทธาหรือชาวบ้านทั้งหลาย เมื่อได้ยินเสียงกลองบูชายามใดจะเกิดความปิติยินดีเบิกบานโดยทั่วกัน

2.7 หน้าหน้ากลอง ทำจากหนังสัตว์โดยดูให้เหมาะสมกับกลองแต่ละประเภท เช่น กลองที่ตีด้วยไม้ต้องใช้หนังที่หนากว่ากลองที่ต้องตีด้วยมือ หนังสำหรับซึ่งทำหน้ากลองต้องตัดเป็นแผ่นกลมตามขนาดของหน้ากลอง ส่วนหนังสำหรับทำสายปรับแรงเสียง ซึ่งเรียกว่า “หนังเรียด” ต้องตัดเป็นเส้นยาว ๆ กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร แล้วขัดให้ขึ้นเงาเพื่อความสวยงาม หน้าหน้ากลองบูชาโดยส่วนใหญ่สลากล่องจะนิยมทำมาจากหนังวัวเนื่องจากหนังมีความบาง ราคาไม่แพง และหาได้ง่าย เสียงที่ตีออกมามีความไพเราะ แต่บางพื้นที่นิยมใช้หนังควายมากกว่าหนังวัว เช่น สลากล่องในจังหวัดลำปางมักนิยมเลือกหนังควายจากโรงฟอกสีมากกว่าหนังควายสด เพราะว่าหนังจากโรงฟอกสีจะลอกเนื้อที่ติดกับตัวหนังออกได้ดี ประกอบกับหนังควายมีความหนา ทนทานเป็นพิเศษ และมีเสียงที่มีความทึบมากกว่าหนังวัว จึงนิยมใช้หนังควายในการทำกลองบูชามากกว่าหนังวัวและได้รับความนิยมมากเช่นกัน

2.8 อุปกรณ์และเครื่องมือเป็นสิ่งสำคัญเพื่อความสะดวกและความแม่นยำในการสร้างกลองบูชา ทั้งการขึ้นหุ่นกลอง การตกแต่ง และการกลึงให้ได้สัดส่วนสวยงาม ได้แก่ 1) เครื่องมือสำหรับตกแต่งภายนอก ได้แก่ 1.1) มีด ซึ่งใช้ถากไม้หรือซ่อมไม้ให้เป็นรูปหุ่นกลองหยาบก่อนการกลึง 1.2) เครื่องกลึงกลอง ใช้ขัดแต่งหุ่นกลองให้ได้รูปร่างและทรวดทรงที่ต้องการ และ 1.3) แท่นกลึง สำหรับตรึงหุ่นกลองเพื่อให้กลึงได้สัดส่วน มีทั้งแท่นกลึงแบบล้อเกวียนที่ใช้แรงงานคนหมุนล้อ และแท่นกลึงมอเตอร์ไฟฟ้า ซึ่งสามารถควบคุมความเร็วได้สม่ำเสมอและประหยัดเวลา 2) เครื่องมือสำหรับตกแต่งภายใน ได้แก่ 2.1) ค้อน ใช้ตอกและทุบขนาดหน้า 2.2) เหล็กชุด ใช้ชุดภายในกลองให้ได้ขนาดตามต้องการ และ 2.3) ส่วนไฟฟ้า ใช้เจาะหุ่นกลองตั้งแต่ปากกลองจนถึงก้นกลองและเจาะรูสำหรับสลักกลอง และ 3) อุปกรณ์อื่น ๆ อาทิ น้ำมันทาไม้ ใช้ทาหุ่นกลองเพื่อให้เงางามและรักษาไม้ และสีย้อมไม้ ใช้ทาภายนอกเพื่อความสวยงาม มักใช้สีโกสียิบุนแดงหรือสีไม้จริง

3. กรรมวิธีการสร้างกลองปูลา

3.1 นำไม้เนื้อแข็ง อาทิ ไม้ประดู่ ที่ได้ขนาดตามที่ต้องการมาเจาะรูและคว้าน ซึ่งไม้จะต้องไม่กลวงหรือหากกลวงต้องสามารถเจาะรูขนาดตามต้องการได้ โดยต้องเจาะรูเหลือขอบไม้ไว้ประมาณ 3 - 4 นิ้ว สำหรับกลองใบใหญ่ หรือ กลองหลวง หากเป็นกลองใบเล็ก หรือ กลองลูกคู่บ ให้เหลือขอบไม้ประมาณ 1.5 นิ้ว

3.2 การคว้านภายในโกล่ง โดยใช้สว่า ขวาน ค้อน เจาะกลองให้กลวงโดยให้ได้ความหนา ประมาณ 4 - 5 นิ้ว สำหรับใส่หวงเพื่อใช้แขวนกลอง และเจาะรูระบายอากาศ โดยเจาะรูให้มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 นิ้ว แล้วตัดแผ่นทองเหลืองปูลา เพื่อใช้เป็นที่ระบายอากาศในกลอง

3.3 นำหนังวัวดิบหรือหนังควายดิบ ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความนิยมในการนำมาทำกลองแตกต่างกัน โดยหนังควายจะนิยมในจังหวัดลำปาง ส่วนจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และ แม่ฮ่องสอนนิยมใช้หนังวัว โดยนำมาชิงตากให้แห้งประมาณ 5 - 7 วัน ถ้าเป็นหนังวัวตัวผู้ ให้ใช้ตัวผู้ทั้งหมด แต่ถ้าเป็นหนังวัวตัวเมีย ให้ใช้หนังวัวตัวเมียทั้งหมดในการหุ้มกลองหลวงและกลองลูกคู่บ แต่ส่วนมากจะนิยมใช้หนังวัวตัวผู้ เพราะให้เสียงไพเราะนุ่มนวล และดังกังวานได้ดี

3.4 นำหัวของขาและต้นขามาตำให้ละเอียด แล้วผสมกับน้ำ นำหนังกลองที่แห้งมาแช่ไว้ ประมาณ 1 คืน เพื่อไม่ให้หนังกลองเหิน และทำให้หนังกลองขยายตัวง่ายขึ้น

3.5 นำหนังกลองที่แช่น้ำขามามัดติดกับก้างหุ้มกลอง ปิดหน้ากลองไว้แล้วใช้เชือกหรือ ตอกมัดหนัง โดยเจาะรูหนังเรียกว่าหูหึง แล้วจัดจี้ม เพื่อให้หนังกลองตึง

3.6 ตีกลองหรือนวดกลองประมาณ 1 วัน เพื่อให้หนังกลองตึง

3.7 เมื่อกลองตึงแล้ว ให้นำปลอกสวมก่อน แล้วจัดแซ่ตึงหนังกลองรอบ ๆ ขอบหน้ากลอง ให้ครบทุกรูแซ่ของกลอง

3.8 นำกลองที่หุ้มหน้ากลองแล้ว ไปตากแดดเพื่อให้หนังวัวแห้ง นำกลองปูลามากัดแซ่กลอง ซึ่งแซ่กลองมีลักษณะเป็นไม้ที่เหลาเป็นท่อนเล็ก ๆ ขนาดเท่านิ้วหัวแม่มือ แล้วตอกลงไปในรูของกลองที่มีการเจาะรูเอาไว้เพื่อยึดหนังกลองให้ติดกับตัวกลอง ซึ่งเป็นวิธีที่มีมาตั้งแต่โบราณบริเวณขอบด้านนอกของกลองทุกใบทั้งกลองหลวงและกลองลูกคู่บ

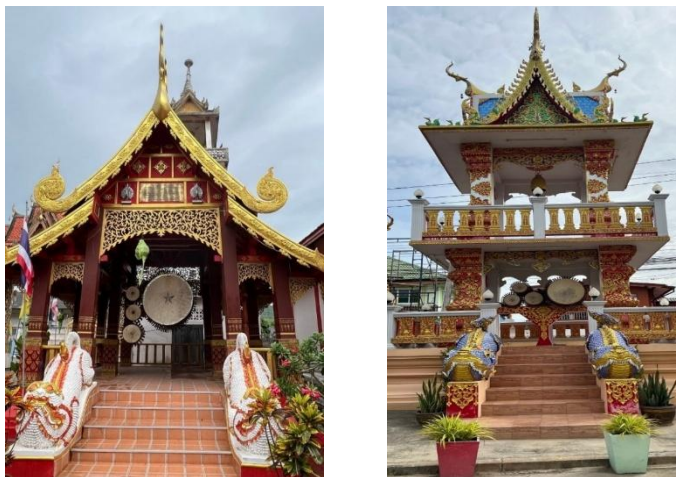
3.9 การใส่หัวใจกลอง โดยหัวใจกลองนั้นนิยมทำมาจากผลน้ำเต้าสำหรับใช้บรรจุเครื่องรางของขลังภายในกลองปูลา โดยนำไปแขวนไว้ในตัวกลองใบใหญ่หรือกลองหลวง หัวใจของกลองจะอยู่จุดกึ่งกลางของกลองใบใหญ่โดยมีการนำเอาผลน้ำเต้าแห้งมาลงอักขระเลขยันต์ คาถาต่าง ๆ ลงไปด้วย อาทิ คาถาดงส์ด คาถามหานิยม มหาเสน่ห์ คาถาเสือ คาถาช้างโขง คาถานกยูงคำ คาถามหาอำนาจ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเชื่อถือศรัทธาในกลองปูลา

3.10 หลังจากหนังวัวแห้งดี แล้วช่างทำกลองจะนำตัวกลองมาทาทดด้วยน้ำมันทาไม้และทาสีตามที่ต้องการ ตกแต่งให้สวยงามตามภูมิปัญญาของส่่ากลองและความศรัทธาของผู้สร้างกลอง

3.11 กลองปูลาที่ดำเนินงานสร้างเรียบร้อยตามความเชื่อและความศรัทธา จะถูกนำไปเก็บไว้ยัง โยง กลอง หรือ หอกลอง

4. การเก็บรักษากลองปูลา

กลองปูลา ส่วนมากจะมีโองกลอง หรือ หอกกลอง สำหรับการเก็บรักษาไว้โดยเฉพาะ จะแขวนกลองด้านที่ดีเรียกว่า “หน้ากลอง” ด้านตรงข้ามกับด้านที่ดีเรียกว่า “ก้นกลอง” ถ้าแขวนกลองโดยนำก้นกลองหันไปทางทิศใต้ จะเรียกว่า “แขวนกลองแบบล่องเมือง” แต่ไม่นิยมแขวนแบบขวางเมือง คือ ทิศตะวันออก กับ ทิศตะวันตก

ภาพที่ 2 การเก็บรักษากลองปูลาในโรงกลอง หรือ หอกกลอง

5. พิธีบูชาการขึ้นชั้นครุกลองปูลา

พิธีขึ้นชั้นครุฆ้องกลองตำรับพิธีกรรมเก่า การขึ้นชั้นครุกลองปูลายังไม่เคยพบเห็นแต่ยันต์คาถาเปลือกน้ำเต้าที่แขวนในเรือนกลองเป็นพิธีกรรมฝ่ายสงฆ์และสละกลองแต่ก็พบผู้สืบทอดการตีกลองปูลา จากครุฆ้องกลองแบบชาวบ้าน โดยสิ่งของที่ใช้เป็นส่วนประกอบในพิธีขึ้นชั้นครุ มีดังนี้ 1) กล้วยดิบ จำนวน 1 เครือ 2) มะพร้าว 1 ทะลาย 3) หมาก 1 ไหม 4) เหล้าขาว 1 ขวด เวลารินให้รินเข้าหาตัว 5) ข้าวสาร 1 ถุง (ใส่ผ้าแดง ผ้าขาว อย่างละ 1 ผืน) แต่โบราณให้ใช้ข้าวสีใหม่ ที่ไม่มีผู้หญิงแตะต้อง 6) เบี้ยหรือเปลือกหอย 32 อัน 7) ทำการลงสีและตกแต่งลวดลายเพื่อให้ดูสวยงาม 8) เงินขึ้นตั้ง 32 บาท บางมีใช้ 15 บาทสลึง 9) กระสวย 16 อัน ซึ่งทำด้วยใบตองกล้วยดิบประกอบด้วย สวยดอก (กรวยดอกไม้)รูป เทียน โดยให้ไม้ที่กลัดตั้งขึ้น จำนวน 8 กรวย และกรวยใบพลู 8 กรวย โดยต้องเรียงซ้อนกันและเอาก้านพลูตั้งขึ้น และ 10) น้ำมัน น้ำส้มป่อย จำนวน 1 แก้ว

6. การนำกลองปูลาเข้าวัด

หลังจากกรรมวิธีการสร้างกลองปูลาเสร็จสิ้น คณะศรัทธาจะนำกลองปูลาเข้าสู่วัดเพื่อนำไปติดตั้งยังหอกกลองโดยเมื่อกลุ่มผู้หามกลอง ซึ่งมีคำกล่าวว่า “...ให้คนทั้งหลายอยู่ในวัด ให้เฉพาะคนหนุ่ม ๆ แยกกลอง และแบ่งสวด 2 พวก แยกกลองแหวดผัดตาสัญวัด 3 รอบ ถึงรอบที่ 3 ให้เข้าประตูตะวันออก หรือ เหนือ ประตูตะวันออกดีที่สุด ก่อนเข้าวัด ...” เมื่อไปถึงประตูวัดที่มีผู้เฝ้าประตูวัดอยู่จะมีการสอบถาม เจรจากความก้นตามขนบธรรมเนียมปฏิบัติ ดังนี้

ผู้ถามอยู่ในวัด ผู้ถูกถามเป็นกลุ่มที่หามกลองปูลามาถึงหน้าประตูวัด เป็นผู้ตอบคำถาม โดยถาม - ตอบ เจรจากความก้น (สมคิด จิตตสวโร (ขมภูภิ), 2567) เจ้าอาวาสวัดท่าเตื่อ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ดังนี้

ผู้ถาม : ท่านหน้ากว้าง ท้องใหญ่ ปุ่มหลวง ปากกล่ง ทานลูกที่ใดมา

ผู้ตอบ : ข้าลูกแต่ต้องมหาสมุทรขึ้นมา

ผู้ถาม : ท่านชื่อว่าอย่างไร

ผู้ตอบ : ข้านี้ชื่อว่า กล่องเงิน กล่องคำ กล่องแก้ว ก็ข้านี้และ

ผู้ถาม : แล้วท่านจะมาสั่งที่นี่

ผู้ตอบ : โอ ... ข้ารู้ข่าวสารว่าวัดที่นี่ก้านกุ่ม รุ่งเรือง จุ่มเย็นมากนัก ข้าจึงมาแหละ ข้ามานี้เพื่อจักมาขออยู่วัด

ผู้ถาม : กันทานมาแล้ว ท่านจะมาทำประโยชน์อันใด

ผู้ตอบ : กันข้ามาอยู่แล้ว ข้ายินดี อุบาสก จួយคำจุศาสนา ปรจาราษฎร์ สมณะชีพรหามณห์ ห้อยจุ่มเนื้อ เย็นใจยิ่งกว่าเก่า ร้อยเท่าต่อไป

ผู้ถาม : ท่านจะทำอย่างไรเมื่อได้อยู่แล้ว

ผู้ตอบ : เออ กันข้าได้อยู่แล้ว ข้าจักสำแดงเสียงแห่งข้า ดังไปทั่วทิศต่าง ๆ เสียงดังไปทางใด คนทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย จักอยู่สุขสบายหายจากพยาธิตั้งมวล เสียงแห่งข้าดังไปรอดถึงทางใด ผีปราศจ ข้าเคิก คัตรู หนีเสียง และบ่อเท่าแต่อันก็จักมีฝนตกลงมา จุ่มเย็นในบ้านในวัดที่นี่

ผู้ถาม : ชื่อท่านนาอย่างไรแต่

ผู้ตอบ : ข้าชื่อว่า กล่องเภา

ผู้อยู่ในวัดว่า “ดังมีเป็นดังคำท่านว่า ผู้ข้าทั้งหลายขอตันรับท่านเข้ามาสู่วัด แล้วนำคิมคิบบูกลอง 2 หูเข้ามาแล้วไซโยให้ร้อง ผายข้าวตอกดอกไม้น้ำอบน้ำหอม สรรเสริญ พราวงว่า เข้ามาเดื่อ มาถึงที่เอาแขวนไว้แล้ว หากคนตี 7 ที่ เดื่อะ”

ตีครั้งที่ 1 ตีกินผี

ตีครั้งที่ 2 ตีกินข้าวนาดีไปภายใน

ตีครั้งที่ 3 ตีหื้อดังไปรอดทั่วเทพเมืองพรหม

ตีครั้งที่ 4 ตีหื้อผาบแป้นข้าเคิกคัตรู

ตีครั้งที่ 5 ตีหื้อผาบแป้นพยาธิตั้งมวลหายเสียงแล

ตีครั้งที่ 6 ตีหื้อมีใจคลาภ เงิน คำ แก้ว แหวน

ตีครั้งที่ 7 ตีหื้อว้าว ควาย แพร่ สัพพะสัตว์ตั้งมวล แล้วท่องคาถา ดังนี้

อะละอะละโต อะระหัง ภาคะวา นิโรธ สักกะปาโต (พระเจ้าหลักเคราะห์ เขียนใส่เทียนบูชา)

โตโต ตูติโต ตะติโต โอภาเส ปัพพายาหะ (พระเจ้าลอยเคราะห์ เขียนใส่เทียนบูชา)

นะวะกะ ปะนะกะ วะสุสุ (พระเจ้าดับเคราะห์)

การหามกลองเข้าวัดมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ บางแห่งมีการจุดประทัดพร้อมโห่ร้องเอาฤกษ์เอาชัยแห่แห่นรอบพระวิหาร แล้วนำไปสู่หอกกลอง บางแห่งมีการตั้งแถวสวดมนต์ในขณะที่ขบวนกลองปฐาเคลื่อนผ่าน ซึ่งหอกกลองแต่ละแห่งจะมีการขัดราชาวัตร ประดับช่อฉัตร สัปทน กล้วย อ้อย ข้าวตอกดอกไม้อย่างสวยงาม เมื่อแห่กลอง

ไปถึงจะมีพิธีถวายกลองปฐาพร้อมเครื่องไทยทาน แล้วจึงนำกลองปฐาไปติดตั้งยังหอกลองที่จัดไว้อย่างงดงาม พระสงฆ์อนุโมทนาและสวดชัยมงคลคาถาเป็นอันเสร็จพิธี

อภิปรายผล

คติความเชื่อเกี่ยวกับฆ้องและกลองของชาวไทยและชาวเอเชียอาคเนย์ต่างมีความเชื่อว่า ฆ้องและกลองเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคล สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของดนตรีในสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีต ทั้งในสงคราม พิธีกรรมทางศาสนา งานรื่นเริง และการแจ้งข่าวสารในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สรรยuth พิริยพล ที่กล่าวว่ากลองเป็นหนึ่งในเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดและปรากฏในทุกวัฒนธรรม แม้ในคัมภีร์ไบเบิลยังกล่าวถึงวิธีการตีกลองไว้หลายครั้ง (สรรยuth พิริยพล, 2562) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทยก็สนับสนุนแนวคิดนี้ เช่น หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ 1 ที่กล่าวถึง “ดบงคมกลองด้วยเสียงพาหุย์ เสียงพิน...” (พิทักษ์ คชวงษ์, 2542) และหลักศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน ที่ระบุการตีพิน ฆ้อง กลอง และเครื่องดนตรีต่าง ๆ ในงานบุญและงานรื่นเริงของนครหริภุญชัยในอดีต ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของเครื่องดนตรีประเภทตีในสังคมล้านนา นอกจากนี้ พรสวรรค์ จันทะวงศ์ ยังมีตำนานเสริมสร้างความศรัทธา เช่น ตำนานยักษ์ดาพิชัยกับพระอินทร์ที่กล่าวถึงการเนรมิตกลองใหญ่เพื่อปกป้องชาวเมืองจากยักษ์ (พรสวรรค์ จันทะวงศ์, 2558) และความเชื่อดังกล่าวยังคงปรากฏในปัจจุบัน เช่น การตีฆ้องหรือตีกลองเอาฤกษ์เอาชัยในพิธีเปิดงานต่าง ๆ และการตีในวันพระหรือเทศกาลสำคัญ จากการสัมภาษณ์ มงคล หารเจริญทรัพย์ สะท้อนให้เห็นว่ากลองเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่ได้เพียงให้เสียง แต่ยังสื่อถึงพลังทางจิตวิญญาณและการสื่อสารของชุมชน (มงคล หารเจริญทรัพย์, 2567)

ในด้านกระบวนการผลิตกลองปฐา มีความเชื่อและพิธีกรรมปรากฏชัดเจนตั้งแต่การเลือกไม้ การตัดไม้ไปจนถึงการประกอบกลอง ขั้นตอนเหล่านี้สะท้อนความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และการเคารพธรรมชาติ เช่น การเลือกไม้จากทิศที่เป็นมงคลตามทิศทางของวัด การหลีกเลี่ยงทิศกาลกิณี และการทำพิธีขอขมาก่อนตัดไม้ (ธนพงศ์ เด็ดแก้ว, 2557) ทั้งนี้ ไม้ที่ใช้ต้องเป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่า หรือไม้พื้นบ้านอื่น ๆ และการประกอบกลองต้องมีการวัดขนาดตามโฉลก เช่น การหารและคูณตัวเลขเพื่อให้ได้เศษที่เป็นสิริมงคล ซึ่งแต่ละเศษมีความหมายเฉพาะ เช่น นันทเภารี เตะเภารี ชัยเภารี และมงคลเภารี (นริศา ชุ่มตา, 2556) นอกจากนี้ ยังมีพิธีการไหว้ เช่น การจุดธูปเทียนและจัดหมากพลู ซึ่งเน้นเจตนาความเคารพมากกว่าวัสดุที่ใช้ (ศิริ อเนกสิทธิสิน และภัทระ คมขำ, 2560) และขั้นตอนช่างฝีมือก็สะท้อนความรู้ดั้งเดิมและการปรับตัว เช่น การกลึงกลองแบบโบราณที่ใช้แรงคนหมุนคานและสลับกับการใช้เครื่องจักรไฟฟ้าในปัจจุบัน (วีระวัฒน์ เสริมศรี, 2560) ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่ากลองปฐาไม่ได้เป็นเพียงวัตถุทางดนตรี แต่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมรดกภูมิปัญญาของชุมชนล้านนาที่หลอมรวมความเชื่อ ศิลปะ และทักษะช่างพื้นบ้านอย่างลึกซึ้ง

จากการศึกษากรรมวิธีการสร้างกลองปฐาของล้านนา พบว่า กระบวนการนี้มีทั้งมิติของภูมิปัญญาช่างฝีมือและความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานกันอย่างแนบแน่น ภาณุพันธ์ กายสิทธิ์ อธิบายว่า การเตรียมหนังกลองนิยมใช้หนังวัวหรือหนังควาย ขูดทำความสะอาดแล้วล้างและตากให้แห้ง โดยบางพื้นที่จะเพิ่มขั้นตอนการแช่หนังด้วยเหล้าขาวผสมกับข่าหรือพริกประมาณ 10 - 20 ชั่วโมง เพื่อช่วยให้หนังอ่อนตัว ป้องกันแมลง และลดกลิ่นไม่พึงประสงค์ (ภาณุพันธ์ กายสิทธิ์, 2567) กระบวนการนี้สอดคล้องกับการบันทึกของ วีระวัฒน์ เสริมศรี, นริศา ชุ่มตา ที่กล่าวถึงการใช้เหล้า

ข้า และสมุนไพรอื่น เช่น พริก ตะไคร้ ในการหมักหนังเพื่อให้ได้คุณสมบัติที่เหมาะสม รวมถึงการทูปหนังด้วยค้อน เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่น (วีระวัฒน์ เสริมศรี, 2560); (นริศ ชุ่มตา, 2556) ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับการศึกษาของ เฉลิมพล ทองพา ที่ขยายความถึงการใช้พืชท้องถิ่น เช่น เครือเขาหนัง หญ้าหับมีน และหญ้าปากควาย ในการปรับสภาพหนัง (เฉลิมพล ทองพา, 2563) นอกจากนี้ ยังมีคติความเชื่อเกี่ยวกับเพศของวัวที่ใช้ทำหนังกลอง เช่น ควรใช้ หนังวัวเพศเดียวกันทั้งสองด้าน ไม่ควรผสมเพศผู้กับเพศเมีย เพราะถือว่าจะก่อให้เกิดอาบัติแก่พระสงฆ์ (ภานุพันธ์ กายสิทธิ์, 2567) สอดคล้องกับข้อสังเกตของ วีระวัฒน์ เสริมศรี ที่เพิ่มเติมว่าหนังวัวตัวเมียมักเป็นที่นิยมมากกว่า เนื่องจากมีความยืดหยุ่น เหนียว และให้เสียงกังวานดีกว่าหนังวัวตัวผู้ (วีระวัฒน์ เสริมศรี, 2560)

อีกองค์ประกอบสำคัญ คือ “หัวใจกลอง” ซึ่งเป็นวัตถุมงคลที่แขวนไว้ภายในกลองก่อนขึ้นหน้า โดยประกอบด้วย หินมีค่า แก้ว ผ้าลงยันต์ หรือแผ่นจารึกคาถาในผลน้ำเต้า (วีระวัฒน์ เสริมศรี, 2560); (ปราการ ใจดี, 2548) โดยเชื่อว่าหัวใจกลองมีพลังในการป้องกันสิ่งชั่วร้ายและเสริมสิริมงคลให้กับวัดและชุมชน คาถาที่ใช้ มักเกี่ยวข้องกับเสียง เช่น คาถาไก่แก้วกุก ลูกช้างโขลง หรือคาถาหัวใจพระเจ้า ซึ่งสื่อถึงการทำให้เสียงกลอง มีความกังวานและศักดิ์สิทธิ์ ในส่วนของการประกอบหนังกลองเข้ากับตัวกลอง (ศิริ อเนกสิทธิสิน และภัทร คมขำ, 2560) อธิบายว่าเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ทักษะสูง โดยจะร้อยเชือกและชั้นเยื่อเนื้อมาโปรบ ๆ ให้ตึงเสมอกัน และต้องทดสอบเสียงเป็นระยะ ส่วนการปรับขนาดกลองลูกดับหรือกลองเล็กที่ใช้คู่กับกลองใหญ่ ก็มีสูตรการวัดที่สืบทอดกันมา เช่น การแบ่งสัดส่วนจากกลองใหญ่ตามที่ระบุในเอกสารท้องถิ่น (ภานุพันธ์ กายสิทธิ์, 2567) เมื่อขึ้นหนังกลอง และปรับเสียงเรียบร้อยแล้ว จะมีพิธีแรกตีกลองเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่น การเสกอ้อยดำและตี 9 ครั้งก่อนตอกสลัก (วีระวัฒน์ เสริมศรี, 2560) นอกจากนี้ ยังมีพิธีการนำกลองเข้าสู่วัด ซึ่งมีทั้งขบวนแห่ การได้ตอบคำกล่าวมงคล ระหว่างกลุ่มหามกลองและกลุ่มเฝ้าประตู รวมทั้งการตกแต่งหอกกลองและถวายไทยทาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลองบูชาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องดนตรี แต่เป็นศูนย์รวมความเชื่อและพิธีกรรมที่สะท้อนความผูกพันระหว่างชุมชน กับพุทธศาสนา ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่ากรรมวิธีการสร้างกลองบูชาเป็นมากกว่าการผลิตเครื่องดนตรี แต่เป็นระบบความรู้ที่หลอมรวมช่างฝีมือ สมุนไพรท้องถิ่น ความเชื่อ และพิธีกรรม ซึ่งช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสร้างความหมายให้กับชุมชนล้านนาอย่างลึกซึ้ง กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากลองบูชาเป็นสื่อกลางของความเชื่อ ความศรัทธา และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสร้างและการตีกลองไม่เพียงสะท้อน ทักษะและภูมิปัญญา แต่ยังคงบทบาทในการธำรงเอกลักษณ์และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานทางสังคม และวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสาน และรักษาต่อยอดให้อยู่คู่วัฒนธรรมล้านนาและวัฒนธรรมไทยสืบไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

กรรมวิธีการสร้างกลองบูชาในภาคเหนือตอนบน สะท้อนถึงความผสมผสานระหว่างความเชื่อ ศิลปะ และ ภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านอย่างลึกซึ้ง การสร้างกลองเริ่มต้นด้วยการเลือกไม้เนื้อแข็งที่มีความเหมาะสมต่อทิศมงคล ของวัด ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องพลังของทิศและความเป็นสิริมงคลต่อชุมชน สล่ากลองจะพิจารณาความยาว และวัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของท่อนไม้ให้ถูกโฉลกตามความยาว นำมาแต่งขึ้นรูปกลองตามลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการจากนั้นไม้จะถูกตัดแต่งและกลึงให้เป็นหุ่นกลอง ก่อนพักไม้ให้แห้งรอการขัดแต่งสี เตรียมหนังหน้ากลอง ซึ่งมักทำจากหนังวัวหรือหนังควาย ทำความสะอาด ล้าง และตากให้แห้ง บางแห่งมีวิธีแช่หนังด้วยเหล้าขาวผสมข้า

หรือพริกตำ เพื่อให้หนังอ่อนตัว ป้องกันแมลง และลดกลิ่นไม่พึงประสงค์ หลังจากนั้นหนังจะถูกตัดเป็นวงกลม ขนาดใหญ่กว่าเส้นผ่าศูนย์กลางของกลองและเจาะรูเพื่อร้อยเชือก ก่อนนำไปแช่น้ำให้หนังนุ่มและพร้อมขึ้นรูป ช่วงจะหุ้มหนังทั้งสองด้านอย่างระมัดระวัง ตามความเชื่อว่าจะต้องใช้หนังสัตว์เพศเดียวกันเพื่อป้องกันพระอาบัติ มีการบรรจุหัวใจกลองแขวนไว้ภายในตัวกลอง ซึ่งจะลงคาถาเมตตามหานิยมและปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย เช่น หินแก้ว ผ้า ยันต์ หรือกระดาดจารึกและคำอธิษฐาน เป็นต้น นำหนังสัตว์ที่เตรียมไว้มาขึ้นหน้ากลองและร้อยเชือกให้ตึงสวยงาม ขั้นสุดท้ายกลองจะถูกตากแดดให้แห้ง นำมาตกแต่งรายละเอียดให้สวยงามและปรับแต่งเสียงให้ไพเราะ การผลิตกลองแต่ละชิ้นตอนจึงไม่เพียงแต่ให้ความงดงามและเสียงดังกังวานแต่ยังสะท้อนถึงพิธีกรรมและความเชื่อที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอีกด้วย กลองปฐาที่เสร็จสมบูรณ์ถือเป็นสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาและบันทึกกระบวนการผลิตเหล่านี้นอกจากจะช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ยังสามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนหรืออาชีพสร้างสรรค์ต่อยอดได้ การสืบสานและเผยแพร่ภูมิปัญญาดังกล่าวจึงเป็นทั้งการรักษาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ของชุมชนและสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนสืบไป สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยนั้นสามารถดำเนินการได้ ดังนี้ 1) สามารถทำการศึกษาลักษณะเด่นของกลองปฐาแต่ละจังหวัดเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ในการอนุรักษ์สืบสานการสร้างกลองปฐาให้เป็นอัตลักษณ์ในแต่ละจังหวัด 2) สามารถศึกษากรรมวิธีการสร้างกลองปฐาของส่วกลองแต่ละส่วนที่มีเคล็ดลับหรือเทคนิควิธีในการสร้างกลองที่ตกทอดสืบต่อ ๆ กันมา และ 3) สามารถนำองค์ความรู้กรรมวิธีการสร้างกลองไปต่อยอดเป็นหลักสูตรระยะสั้นในสถานศึกษา นอกจากเป็นการสืบสานภูมิปัญญาและยังสามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้ในลำดับต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุนส่งเสริม ววน.) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2565). รายงานสถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เฉลิมพล ทองพา. (2563). องค์ความรู้เรื่องกลองปฐา โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์เส้นไหมเสียงกลองปฐา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์. เรียกใช้เมื่อ 22 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=OnKmA330qhY>
- ทองทวี ยศพิมสาร. (2549). ฮิตคนเมือง ฉบับคู่มือเข้าวัด - มือประจำบ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 6). ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์.
- ธนพงศ์ เด็ดแก้ว. (2557). กลองปฐาในวัฒนธรรมไทยลื้อ ตำบลห้วยน อำเภอยะยา จังหวัดยะลา. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาการดนตรีและนาฏศิลป์. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธิตินันท์ กันตังค์ และต่อพงษ์ เสมอใจ. (2557). รายงานผลการสำรวจ โครงการสำรวจพื้นที่วัฒนธรรมด้านศิลปกรรม หัตถกรรม ดนตรี และนาฏกรรม. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- นริศา ชุ่มตา. (2556). การพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง การตีกลองปูลาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปราการ ใจดี. (2548). “ก้องปูลา กรณีศึกษา อำเภอมือง จังหวัดลำปาง”. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดุริยางค์ไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรสวรรค์ จันทะวงศ์. (2558). กลองบูชาในสังคมและวัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่. วารสารวิจัยราชภัฏ, 16(2), 17-18.
- พิทักษ์ คชวงษ์. (2542). วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านไทยทุกชน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). สงขลา: สถาบันราชภัฏสงขลา.
- ภานุพันธ์ กายสิทธิ์. (25 เม.ย. 2567). บริบทของกลองปูลาในเขตภาคเหนือตอนบน. (จุติณัฐ วงศ์สวัสดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- มงคล หารเจริญทรัพย์. (24 ก.พ. 2567). กรรมวิธีการสร้างกลองปูลาในเขตภาคเหนือตอนบน. (จุติณัฐ วงศ์สวัสดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- มณี มณเฑียร. (2566). แนวทางการสืบทอดประเพณีการตีกลองปูลาจังหวัดน่าน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีระวัฒน์ เสริมศรี. (2560). ความสำคัญและบทบาทของกลองปูลาในบริบทพื้นที่วัดเจติยชาวล้ง จังหวัดลำปาง. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศิริ อเนกสิทธิสิน และภัทระ คมขำ. (2560). กรรมวิธีการสร้างกลองปูลาของครูญาณสองเมืองแก่น. วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 3(2), 118-131.
- สมคิด จิตตสวโร (ชมภูม). (21 ก.ค. 2567). รูปแบบการตีกลองปูลาในเขตภาคเหนือตอนบน. (จุติณัฐ วงศ์สวัสดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- สรยุทธ พิริยพล. (2562). การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้านจากอัตลักษณ์กลองไทย. ใน วิทยานิพนธ์ ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขานวัตกรรมการออกแบบ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Geertz, C. (1973). The interpretation of cultures: Selected essays. New York: Basic Books.
- Kottak, C. P. (2011). Cultural anthropology: Appreciating cultural diversity. New York: McGraw.
- Nettl, B. (2005). The study of ethnomusicology: Thirty-one issues and concepts. (2nd ed.). Champaign, Illinois: University of Illinois Press.
- Pundontong, N. (2021). “Bhu-Cha” drums in Lan Na History: the ceremonies and beliefs in the Mekong Delta. Journal of Humanities and Social Sciences Uttaradit Rajabhat University, 8(1), 15-28.
- UNESCO. (2003). Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. United Nations Educational. Paris: Scientific and Cultural Organization.

การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน*

THE RESEARCH ON RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL CAPITAL, WORK ADAPTATION, AND PROFESSIONAL GROWTH OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN YUNNAN PROVINCE

ชิงหยวน ตัน*, ซิน ชุน เตอ

Qingyuan Tan*, Hsin Chun Te

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

International College, Kirik University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author Email: changguohua719@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน โดยมุ่งเน้น 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของตัวแปรทั้งสาม 2) ตรวจสอบความแตกต่างตามปัจจัยประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์สอน และตำแหน่ง และ 3) วิเคราะห์บทบาทการเป็นตัวแปรส่งผ่านของการปรับตัวในการทำงานต่อความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยากับการเติบโตทางวิชาชีพ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ครูประถมศึกษา 795 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามเขตพื้นที่และประเภทโรงเรียน แจกแบบสอบถาม 820 ชุด ได้รับคืนสมบูรณ์ 795 ชุด (อัตราตอบกลับ 96.9%) เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตรฐานที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และมีค่าความเชื่อมั่นรวม Cronbach's $\alpha = 0.90$ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา การทดสอบ t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวน ANOVA การหาค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน และโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ผลการวิจัยพบว่า ครูมีระดับทุนทางจิตวิทยา การปรับตัว และการเติบโตทางวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง ตัวแปรทั้งสามมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) และแตกต่างตามปัจจัยประชากรศาสตร์บางด้าน ($p < .05$) การปรับตัวในการทำงานทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านบางส่วน โดยโมเดลอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 24.6 ผลการวิจัยเน้นความสำคัญของการเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยา เช่น ความเชื่อมั่น ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความยืดหยุ่น ร่วมกับการพัฒนาทักษะการปรับตัว เพื่อยกระดับความผูกพันในวิชาชีพ สนับสนุนการพัฒนาครู และให้ข้อมูลเชิงนโยบายแก่ผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ครูประถมศึกษา, ทุนทางจิตวิทยา, การปรับตัวในการทำงาน, การเติบโตทางวิชาชีพ

Abstract

This study aimed to investigate the relationships among psychological capital, work adaptation, and professional growth of primary school teachers in Yunnan Province, China. The study focused on three objectives: 1) To examine the current status of the three variables, 2) To explore differences based on demographic factors including gender, age, teaching experience, and position, and 3) To analyze the mediating role of work adaptation in the relationship between psychological capital and professional growth. The sample comprised 795 primary school teachers selected through stratified random sampling by region and school type. A total of 820 questionnaires were distributed and 795 valid responses were collected, yielding a response rate of 96.9%. The research instrument was a standardized questionnaire validated by three experts, with an overall Cronbach's α of 0.90. Data were analyzed using descriptive statistics, t-tests, one-way ANOVA, Pearson's correlation, and structural equation modeling (SEM). The results indicated that teachers had moderate to relatively high levels of psychological capital, work adaptation, and professional growth. All three variables were positively and significantly correlated ($p < .01$) and differed by some demographic factors ($p < .05$). Work adaptation partially mediated the relationship, explaining 24.6% of the variance. Findings highlight the importance of enhancing psychological capital and adaptive skills to strengthen professional commitment, support teacher development, and inform sustainable educational policy and school management.

Keywords: Primary School Teachers, Psychological Capital, Work Adaptation, Professional Growth

บทนำ

การเติบโตทางวิชาชีพของครูเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศจีนให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพครูและการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง นโยบายด้านการศึกษานำมาซึ่งการส่งเสริมครูและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้แนวทางการพัฒนาครูเปลี่ยนจากการฝึกอบรมภายนอกแบบดั้งเดิมไปสู่การเสริมสร้างทรัพยากรทางจิตวิทยาภายในและความสามารถในการปรับตัว (Day, C. & Gu, Q., 2010) ในบริบทนี้ ทฤษฎีจิตวิทยาหมายถึง สภาวะทางจิตใจเชิงบวกของบุคคล ที่ประกอบด้วย ความเชื่อมั่นในตนเอง ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความยืดหยุ่น (Luthans, F. et al., 2007) งานวิจัยเชิงประจักษ์จำนวนมากยืนยันว่าทุนทางจิตวิทยาไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของครู แต่ยังส่งเสริมความผูกพันในวิชาชีพและการเติบโตทางวิชาชีพ (Xanthopoulou, D. et al., 2009); (Sweetman, D. & Luthans, F., 2010)

การปรับตัวในการทำงาน หมายถึง กระบวนการที่ครูปรับพฤติกรรมและทัศนคติเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของงานและความท้าทายของสิ่งแวดล้อม (Dawis, R. V. & Lofquist, L. H., 1984) ครูที่มีความสามารถในการปรับตัวสูงจะสามารถรับมือกับความเครียดจากบทบาทครู รักษาแรงจูงใจ และบรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(Chan, D. W., 2008); (Huang, S. et al., 2019) งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าการปรับตัวในการทำงานอาจเป็นกลไกตัวกลางที่ทำให้ทุนทางจิตวิทยาส่งผลต่อการเติบโตทางวิชาชีพ (Bakker, A. B. & Demerouti, E., 2017)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพในบริบทการศึกษาขั้นพื้นฐานของจีนยังมีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะในพื้นที่กำลังพัฒนา เช่น มณฑลยูนนาน งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ผ่านมาเน้นครูมัธยมหรือครูอุดมศึกษา ทำให้ขาดความเข้าใจในความท้าทายเฉพาะของครูประถมศึกษา อีกทั้งยังมียานวิจัยเพียงเล็กน้อยที่ทดสอบโมเดลเชิงสาเหตุซึ่งแสดงบทบาทการเป็นตัวแปรส่งผ่านของการปรับตัวในการทำงาน

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยพัฒนาและทดสอบโมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของทั้งสามตัวแปร 2) วิเคราะห์ความแตกต่างตามลักษณะประชากรศาสตร์ และ 3) ตรวจสอบบทบาทการเป็นตัวแปรส่งผ่านของการปรับตัวในการทำงาน ผลลัพธ์คาดว่าจะมีคุณค่าทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาครู การบริหารโรงเรียน และการกำหนดนโยบายทางการศึกษาในบริบทการปฏิรูปการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพตามปัจจัยประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์สอน และตำแหน่ง
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพ รวมทั้งตรวจสอบบทบาทการเป็นตัวแปรส่งผ่านของการปรับตัวในการทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย คือ ครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามเขตพื้นที่และประเภทโรงเรียน แจกแบบสอบถามทั้งหมด 820 ชุด ได้รับคืนสมบูรณ์ 795 ชุด คิดเป็นอัตราการตอบกลับ 96.9% ภายหลังการคัดกรองคุณภาพข้อมูลและการจัดการข้อมูลที่ขาดหาย คงเหลือข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงสถิติอย่างครบถ้วน จำนวน 542 ชุด (Analytic sample = 542) ตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศชาย 189 คน และเพศหญิง 353 คน โดยกลุ่มอายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 31-40 ปี

2. เครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามมาตรฐาน ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่

2.1 ทุนทางจิตวิทยา (Psychological Capital) วัดด้วยแบบสอบถามที่ปรับจาก Luthans, F. et al. ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-efficacy) ความหวัง (Hope) ความมองโลกในแง่ดี (Optimism) และความยืดหยุ่น (Resilience) รวมจำนวน 24 ข้อ

2.2 การปรับตัวในการทำงาน (Work Adaptation) วัดด้วยแบบสอบถามที่ปรับจาก Dawis, R. V. & Lofquist, L. H. ครอบคลุม 20 ข้อ อธิบายความสอดคล้องระหว่างความต้องการของบุคคลกับเงื่อนไขของงาน

2.3 การเติบโตทางวิชาชีพ (Professional Growth) วัดด้วยแบบสอบถามที่พัฒนาตามเกณฑ์การพัฒนาคูณในจีน รวม 18 ข้อ ทุกข้อใช้มาตราส่วน 5 ระดับ (Likert Scale) ตั้งแต่ 1 = “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง 5 = “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง”

3. ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) อยู่ระหว่าง 0.87 - 0.92 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ Cronbach's $\alpha = 0.90$ แสดงว่าเครื่องมือมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคสนามดำเนินการในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2024 โดยได้รับความยินยอมจากผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้เข้าร่วม ผ่านการอธิบายวัตถุประสงค์การวิจัยและการขอความยินยอมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แบบสอบถามเก็บภายในห้องเรียนและส่งคืนทันที

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้โปรแกรม SPSS 26.0 และ AMOS 24.0 วิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 สถิติเชิงพรรณนา (ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ)

5.2 การทดสอบ t-test และ ANOVA เพื่อตรวจสอบความแตกต่างตามปัจจัยประชากรศาสตร์

5.3 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเส้น

5.4 การสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและบทบาทส่งผ่านของการปรับตัวในการทำงาน

ผลการวิจัย

1. สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์สหสัมพันธ์

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรหลัก ผลการวิเคราะห์พบว่า ครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนานที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิเคราะห์ (N = 542) มีระดับทุนทางจิตวิทยา (M = 4.15, S.D. = 0.62) การปรับตัวในการทำงาน (M = 3.95, S.D. = 0.58) และการเติบโตทางวิชาชีพ (M = 4.08, S.D. = 0.56) อยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง ตัวแปรทั้งสามมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) ในทุกคู่ แสดงให้เห็นว่าครูที่มีทุนทางจิตวิทยาสูงมักมีการปรับตัวและการเติบโตทางวิชาชีพสูงตาม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรหลัก (N = 542)

ตัวแปร	M	S.D.	1	2	3	4	5	6	7
1. ทุนทางจิตวิทยา	4.15	0.62	(.92)						
2. ความสามารถในการปฏิบัติงาน	4.22	0.70	.85**	(.87)					
3. ความหวัง	4.18	0.68	.87**	.68**	(.85)				

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บแนวทแยง คือ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค; ** $p < .01$

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรหลัก (N = 542) (ต่อ)

ตัวแปร	M	S.D.	1	2	3	4	5	6	7
4. การมองโลกในแง่ดี	4.11	0.71	.86**	.64**	.69**	(.83)			
5. ความยืดหยุ่น	4.09	0.73	.88**	.67**	.71**	.70**	(.86)		
6. การปรับตัวในการทำงาน	3.95	0.58	.62**	.54**	.57**	.53**	.55**	(.88)	
7. การเติบโตทางวิชาชีพ	4.08	0.56	.58**	.51**	.53**	.49**	.52**	.55**	(.90)

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บแนวทแยง คือ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค; ** $p < .01$

2. การวิเคราะห์ความแตกต่างตามตัวแปรประชากรศาสตร์

2.1 ความแตกต่างทางเพศ

ผลการทดสอบ t-test พบว่า ครูหญิงมีค่าเฉลี่ยการปรับตัวในการทำงาน (M = 4.00, S.D. = 0.56) และการเติบโตทางวิชาชีพ (M = 4.12, S.D. = 0.54) สูงกว่าครูชาย (M = 3.86, S.D. = 0.61; M = 4.01, S.D. = 0.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) แต่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในทุนทางจิตวิทยา

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางเพศ (Independent t-test, N = 542)

ตัวแปร	ชาย (n = 189) M(S.D.)	หญิง (n = 353) M(S.D.)	t	p	Cohen's d
ทุนทางจิตวิทยา	4.09 (0.65)	4.18 (0.60)	-1.45	.148	0.14
การปรับตัวในการทำงาน	3.86 (0.61)	4.00 (0.56)	-2.86	.004*	0.25
การเติบโตทางวิชาชีพ	4.01 (0.59)	4.12 (0.54)	-2.53	.012*	0.22

หมายเหตุ: * $p < .05$

2.2 ความแตกต่างตามอายุ

ผลการวิเคราะห์ ANOVA พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกตัวแปร ($p < .05$) ครูที่มีอายุ 41 - 50 ปี มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างตามอายุ (One-way ANOVA, N = 542)

ตัวแปร	< 30 ปี M(S.D.)	31-40 ปี M(S.D.)	41-50 ปี M(S.D.)	> 50 ปี M(S.D.)	F	p	η^2
ทุนทางจิตวิทยา	3.98 (0.64) ^a	4.12 (0.61) ^{ab}	4.28 (0.58) ^b	4.22 (0.62) ^b	7.24	<.001**	.039
การปรับตัว ในการทำงาน	3.82 (0.59) ^a	3.92 (0.57) ^{ab}	4.06 (0.56) ^b	4.01 (0.58) ^b	5.86	<.001**	.032
การเติบโตทางวิชาชีพ	3.91 (0.57) ^a	4.05 (0.55) ^{ab}	4.21 (0.53) ^b	4.15 (0.56) ^b	8.12	<.001**	.043

หมายเหตุ: อักษรยกกำลังต่างกันแสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .05$, การแก้ไข Bonferroni); ** $p < .01$

2.3 ความแตกต่างตามตำแหน่ง

ผลการวิเคราะห์ ANOVA พบว่า ครูที่ดำรงตำแหน่งบริหารมีค่าเฉลี่ยทุนทางจิตวิทยา การปรับตัว

และการเติบโตทางวิชาชีพสูงกว่าครูทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างตามตำแหน่ง (One-way ANOVA, $N = 542$)

ตัวแปร	ครูทั่วไป M(S.D.)	หัวหน้าระดับ M(S.D.)	ครู+ผู้บริหาร M(S.D.)	ผู้อำนวยการ M(S.D.)	F	p	η^2
ทุนทางจิตวิทยา	4.07 (0.63) ^a	4.21 (0.59) ^{ab}	4.35 (0.57) ^b	4.42 (0.55) ^b	5.92	<.001**	.032
การปรับตัว ในการทำงาน	3.88 (0.58) ^a	4.01 (0.56) ^{ab}	4.13 (0.55) ^b	4.20 (0.53) ^b	6.24	<.001**	.034
การเติบโต ทางวิชาชีพ	4.01 (0.57) ^a	4.14 (0.54) ^{ab}	4.26 (0.52) ^b	4.33 (0.50) ^b	7.18	<.001**	.038

หมายเหตุ: อักษรยกกำลังต่างกันแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .05$, การแก้ไข Bonferroni); ** $p < .01$

3. การวิเคราะห์อิทธิพลการเป็นตัวแปรกลาง

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2/df < 3$, CFI และ TLI $> .95$, RMSEA $< .06$, SRMR $< .05$) ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลโดยตรงต่อการเติบโตทางวิชาชีพ ($\beta = .38$, $p < .001$) และอิทธิพลทางอ้อมผ่านการปรับตัวในการทำงาน ($\beta = .20$, $p < .001$) รวมเป็นอิทธิพลรวม ($\beta = .58$) แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวในการทำงานทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านบางส่วน

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลการเป็นตัวแปรกลาง (SEM, $N = 542$)

เส้นทาง	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลรวม
ทุนทางจิตวิทยา → การปรับตัว	.62** (.57, .67)	-	.62**
การปรับตัว → การเติบโตทางวิชาชีพ	.32** (.25, .39)	-	.32**
ทุนทางจิตวิทยา → การเติบโตทางวิชาชีพ	.38** (.31, .45)	.20** (.15, .25)	.58**

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บ คือ ช่วงความเชื่อมั่น 95%; ** $p < .01$

อภิปรายผล

การศึกษานี้สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สถานภาพปัจจุบันของครู

ผลการวิจัยพบว่า ครูมีระดับทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง สอดคล้องกับงานของ (Luthans, F. et al., 2007); (Xanthopoulou, D. et al., 2009) ที่ชี้ว่าทุนทางจิตวิทยาเป็นทรัพยากรเชิงบวกที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะและการมีส่วนร่วมในงาน อย่างไรก็ตาม มิติด้าน “ความยืดหยุ่น” และ “การปรับอารมณ์” ยังต่ำกว่ามิติอื่น สะท้อนให้เห็นว่าครูยังเผชิญความท้าทายในการจัดการอารมณ์และความเครียด ซึ่งควรได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติม เช่น โปรแกรมเสริมสร้างทักษะการเผชิญปัญหาและการดูแลสุขภาพจิต (Cheung, F. & Tang, C. S. K., 2020)

2. ผลของปัจจัยประชากรศาสตร์

ผลการวิเคราะห์พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญตามเพศ อายุ และตำแหน่ง โดยครูหญิง ครูวัยกลางคน และครูที่มีตำแหน่งบริหารมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (Avey, J. B. et al., 2011); (Sweetman, D. & Luthans, F., 2010) ที่อธิบายว่าการสะสมประสบการณ์และการได้รับบทบาทความรับผิดชอบช่วยเสริมทุนทางจิตวิทยาและความผูกพันในวิชาชีพ

3. ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างยืนยันว่า ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลต่อการเติบโตทางวิชาชีพทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีการปรับตัวในการทำงานเป็นตัวแปรส่งผ่านบางส่วน ผลนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมและทฤษฎีการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งระบุว่าทรัพยากรทางจิตวิทยาจะช่วยเพิ่มพลังในการเผชิญความท้าทายและส่งผลให้บุคคลบรรลุเป้าหมายในวิชาชีพได้ดียิ่งขึ้น (Bakker, A. B. et al., 2007)

4. นัยสำคัญเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

ข้อค้นพบตอกย้ำความสำคัญของการพัฒนาทุนทางจิตวิทยาในมิติความเชื่อมั่น ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความยืดหยุ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างทักษะการปรับตัวและการจัดการอารมณ์ เพื่อส่งเสริมความผูกพันและการเติบโตทางวิชาชีพอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์มีคุณค่าต่อการกำหนดนโยบายและการออกแบบโปรแกรมพัฒนาครูในภูมิภาคที่กำลังพัฒนา เช่น การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยา การนิเทศที่สนับสนุนการปรับตัว และการสร้างระบบการประเมินผลที่สอดคล้องกับการพัฒนาวิชาชีพ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยนี้ ได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน โมเดลแสดงให้เห็นว่า ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลต่อการเติบโตทางวิชาชีพทั้งทางตรง และทางอ้อมผ่านการปรับตัวในการทำงาน ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านบางส่วน

1. องค์ประกอบสำคัญของโมเดล

1.1 ทุนทางจิตวิทยา ประกอบด้วย 4 มิติ โดย “ความสามารถในการปฏิบัติงาน (Self-efficacy)” มีค่าน้ำหนักมาตรฐานสูงสุด แสดงถึงบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความมั่นใจของครู

1.2 การปรับตัวในการทำงาน ครอบคลุม 3 มิติ โดย “การปรับอารมณ์ (Emotional Regulation)” และ “การแก้ปัญหา (Problem Solving)” เป็นตัวบ่งชี้ที่มีอิทธิพลมากที่สุด

1.3 การเติบโตทางวิชาชีพ สะท้อนผ่าน 5 มิติ โดย “ความเป็นวิชาชีพ (Professionalism)” และ “การจัดการชั้นเรียน (Classroom Management)” มีค่า factor loading เด่นชัด

2. ความเป็นต้นฉบับและนวัตกรรม

2.1 เป็นการศึกษาครั้งแรกที่ยืนยันบทบาทของการปรับตัวในการทำงานในฐานะตัวแปรกลางระหว่างทุนทางจิตวิทยาและการเติบโตทางวิชาชีพในบริบทครูประถมศึกษาในภูมิภาคกำลังพัฒนา

2.2 โมเดลที่พัฒนาขึ้นสามารถอธิบายกลไกเชิงสาเหตุได้ชัดเจน ผสานแนวคิดจาก ทฤษฎีจิตวิทยา

เชิงบวก (Positive Psychology) ทฤษฎีการรู้คิดทางสังคม (Social Cognitive Theory) และทฤษฎีการอนุรักษ์ทรัพยากร (Conservation of Resources Theory)

2.3 โมเดลมีความเฉพาะเจาะจงกับบริบทของมณฑลยูนนาน ซึ่งมีลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบท

3. ความสำคัญเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

3.1 เชิงทฤษฎี: ผลการวิจัยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกทางจิตวิทยาที่สนับสนุนการเติบโตทางวิชาชีพ และเสนอกรอบแนวคิดใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทวัฒนธรรมเอเชีย

3.2 เชิงปฏิบัติ: ให้แนวทางในการออกแบบโปรแกรมพัฒนาครูที่เน้นการเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยา และทักษะการปรับตัว รวมถึงการกำหนดนโยบายและระบบสนับสนุนที่ส่งเสริมการคงอยู่ในวิชาชีพและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยา การปรับตัวในการทำงาน และการเติบโตทางวิชาชีพของครูประถมศึกษาในมณฑลยูนนาน โดยพบว่า 1) ครูมีระดับทุนทางจิตวิทยา การปรับตัว และการเติบโตทางวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง แต่ยังมีจุดอ่อนด้านความยืดหยุ่นและการปรับอารมณ์ 2) ปัจจัยประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ ประสบการณ์ และตำแหน่ง มีผลอย่างมีนัยสำคัญ โดยครูวัยกลางคนและครูที่มีตำแหน่งบริหารมีค่าคะแนนสูงกว่า และ 3) ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลต่อการเติบโตทางวิชาชีพทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีการปรับตัวในการทำงานเป็นตัวแปรส่งผ่านบางส่วน ข้อค้นพบเหล่านี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาและการพัฒนาทักษะการปรับตัวอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดอบรมการจัดการความเครียด การคิดเชิงบวก และความฉลาดทางอารมณ์ การสร้างระบบพี่เลี้ยงและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในโรงเรียน รวมทั้งการออกแบบกลยุทธ์พัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงอาชีพและการสนับสนุนครูชายเพื่อลดช่องว่างทางเพศ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาติดตามผลระยะยาวของโปรแกรมแทรกแซง ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเข้าใจประสบการณ์ของครู และขยายการศึกษาไปยังภูมิภาคอื่นของจีนหรือประเทศใกล้เคียง เพื่อตรวจสอบการประยุกต์ใช้ของโมเดล ผลลัพธ์จากการวิจัยนี้จึงมีคุณค่าทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ สามารถใช้เป็นแนวทางยกระดับคุณภาพครูและการพัฒนาระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Avey, J. B. et al. (2011). Meta-analysis of the impact of positive psychological capital on employee attitudes, behaviors, and performance. *Human Resource Development Quarterly*, 22(2), 127-152.
- Bakker, A. B. & Demerouti, E. (2017). Job demands-resources theory: Taking stock and looking forward. *Journal of Occupational Health Psychology*, 22(3), 273-285.

- Bakker, A. B. et al. (2007). Job resources boost work engagement, particularly when job demands are high. *Journal of Educational Psychology*, 99(2), 274-284.
- Chan, D. W. (2008). Emotional intelligence, self-efficacy, and coping among Chinese prospective and in-service teachers in Hong Kong. *Educational Psychology*, 28(4), 397-408.
- Cheung, F. & Tang, C. S. K. (2020). Psychological capital as a moderator between work-family conflict and job satisfaction among Chinese teachers. *Journal of Happiness Studies*, 21(3), 995-1013.
- Dawis, R. V. & Lofquist, L. H. (1984). A psychological theory of work adjustment: An individual-differences model and its applications. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Day, C. & Gu, Q. (2010). *The new lives of teachers*. London: Routledge.
- Huang, S. et al. (2019). A multilevel analysis of job characteristics, emotion regulation, and teacher well-being: A job demands-resources model. *Frontiers in Psychology*, 10, 2395. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02395>.
- Luthans, F. et al. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel Psychology*, 60(3), 541-572.
- Sweetman, D. & Luthans, F. (2010). *The power of positive psychology: Psychological capital and work engagement*. New York: Psychology Press.
- Xanthopoulou, D. et al. (2009). Work engagement and financial returns: A diary study on the role of job and personal resources. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 82(1), 183-200.

การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP
และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษา
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ*

DEVELOPMENT OF A COMMUNITY ENTERPRISE PLATFORM TO INCREASE
DISTRIBUTION CHANNELS FOR OTOP PRODUCTS AND PROMOTE AGRICULTURAL
TOURISM INTEGRATED WITH EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN
SAMUT PRAKAN PROVINCE

วาสนา สังข์พุ่ม

Wassana Sangpum

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Education, Thonburi Rajabhat, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: wasana.s@dru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พัฒนา และขยายผลแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนสำหรับเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบบูรณาการในจังหวัดสมุทรปราการ โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นงานวิจัยเชิงพัฒนาที่ดำเนินการเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแพลตฟอร์ม ใช้แบบสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 48 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา 2) พัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจ คัดเลือกชุมชนทดลอง 1 ชุมชน การสร้างและตรวจสอบแพลตฟอร์มออนไลน์ในรูปแบบเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่มีระบบ E-Commerce ตรวจสอบมาตรฐานความถูกต้อง และมาตรฐานความเป็นไปได้ โดยใช้แบบสอบถาม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน การทดลองใช้ประเมินสภาพการดำเนินงานและความพึงพอใจ การประเมินประสิทธิภาพแพลตฟอร์มตามมาตรฐานความเหมาะสมและมาตรฐานความเป็นประโยชน์ โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มชุมชนที่มีส่วนร่วมในการทดลองใช้ จำนวน 64 คน วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา และ 3) ขยายผลการใช้แพลตฟอร์ม สอบถามมาตรฐานการยอมรับจากตัวแทนองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จำนวน 47 แห่ง ที่ไม่ได้เป็นชุมชนทดลอง วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า แพลตฟอร์มออนไลน์ในรูปแบบเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่มีระบบ E-Commerce มีความถูกต้อง อยู่ในระดับมากและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ทดลองใช้แพลตฟอร์มที่ชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง พบว่า สภาพการดำเนินงานในการใช้แพลตฟอร์มอยู่ในระดับมากที่สุด ชุมชนมีความพึงพอใจมากที่สุด การประเมินประสิทธิภาพ

* Received 4 September 2025; Revised 20 September 2025; Accepted 22 September 2025

แพลตฟอร์มได้รับการประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และการขยายผลการใช้แพลตฟอร์มมีการยอมรับอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชน, สินค้า OTOP, การท่องเที่ยวเชิงเกษตรการบูรณาการ, การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This study aims to study basic information, develop and expand a community enterprise platform to increase distribution channels for OTOP products and promote integrated agricultural tourism in Samut Prakan Province, with an emphasis on linking with education for sustainable development. This developmental research was conducted in three phases. Phase 1 involved studying the foundational data for platform development through interviews and focus group discussions with 48 experts. The collected data were analyzed using content analysis. Phase 2 focused on developing the community enterprise platform by selecting one pilot community and creating an online platform in the form of a website or application with an e-commerce system. The platform's accuracy and feasibility were verified by 9 experts using questionnaires. A trial implementation assessed operational conditions, user satisfaction, and platform efficiency based on standards of appropriateness and usefulness. This evaluation involved 64 participants, including government officials and community members. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis. Phase 3 expanded the platform's use by assessing acceptance standards from representatives of 47 local administrative organizations outside the pilot community. Data analysis included mean, standard deviation, and content analysis. The results showed that the community enterprise platform effectively increased OTOP product distribution and promoted agricultural tourism integrated with education for sustainable development in Samut Prakan Province. The platform, developed based on the local context of community enterprises and agricultural tourism, demonstrated high levels of accuracy and the highest level of feasibility. The pilot implementation in Bang Nam Phueng Subdistrict showed the highest level of operational efficiency and community satisfaction. The platform's effectiveness met the highest standards of appropriateness and usefulness, and its broader implementation was highly accepted by local administrative organizations.

Keywords: Community Enterprise Platform, OTOP Products, Agro-Tourism, Integration of Education and Sustainable Development

บทนำ

ในยุคดิจิทัล ปัจจัยสำคัญหนึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงธุรกิจและการตลาด คือ การนำแพลตฟอร์มดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ ซึ่งนอกจากจะช่วยในเรื่องการจัดการภายในองค์กรแล้ว ยังช่วยอำนวยความสะดวกให้กับลูกค้าและเพิ่มช่องทางการเข้าถึงสินค้าและบริการ รวมถึงสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การนำเทคโนโลยีแพลตฟอร์มมาเสริมศักยภาพให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงกลายเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการขยายตลาด OTOP และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ การเรียนรู้และอัปเดตเพื่อใช้ประโยชน์ แพลตฟอร์ม (Platform) แพลตฟอร์มจะอยู่ในบริบทของแอปพลิเคชันต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกในการทำงานเพื่อเชื่อมต่อกับโลกดิจิทัลของผู้คน ในบริบทของธุรกิจสมัยใหม่ แพลตฟอร์มเป็นเครื่องมือที่มีความสามารถด้านธุรกิจ หรือเทคโนโลยีที่หลากหลาย เช่น แพลตฟอร์มเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล โดยมอบฟังก์ชันการทำงานที่ปรับปรุงกระบวนการและขับเคลื่อนมูลค่าทางธุรกิจให้กับลูกค้า จึงมีส่วนสนับสนุนการทำธุรกรรมออนไลน์และอำนวยความสะดวกทั้งลูกค้าและเจ้าของธุรกิจในการทำธุรกรรมระหว่างกัน ในปี พ.ศ. 2559 ปัญหาสำคัญในการทำธุรกรรมออนไลน์ คือ ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวไม่เชื่อมั่นต่อสินค้าและบริการและไม่มั่นใจการซื้อสินค้าออนไลน์ ในขณะที่ผู้ประกอบการยังขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการพัฒนาระบบการทำธุรกรรมออนไลน์ รวมทั้งขาดทักษะภาษาอังกฤษและขาดต้นทุนในการพัฒนาเว็บไซต์ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2560)

OTOP เป็นแนวคิดที่เน้นขบวนการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ในแต่ละหมู่บ้านหรือตำบลแนวคิดนี้ สนับสนุนและส่งเสริมให้ท้องถิ่นสามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ (Product) โดยมีกิจกรรมการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการตลาด การผลิต การบริหารจัดการและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใน การผลิตให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและต้องการของตลาดสากล รวมถึงเป็นการสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป สร้างความภูมิใจให้กับคนรุ่นต่อ ๆ ไป และวางรากฐานที่สำคัญของประเทศและสังคมไทย อีกทั้งเป็นแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละหมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์หลัก ประเภท ที่ใช้วัตถุดิบทรัพยากรท้องถิ่น ลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553) สู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการผลิตสินค้า หรือการให้บริการที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกัน เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขด้วย (กัญญามาน อินทวงศ์, 2550)

จังหวัดสมุทรปราการถือเป็นศูนย์กลางสำคัญของประเทศ เนื่องจากมีระบบคมนาคมที่สะดวกและทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นถนนสายหลักที่เอื้อต่อการขนส่งสินค้า และท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิที่รองรับการเดินทางทั้งภายในและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สินค้าและบริการท้องถิ่นที่มีคุณภาพสูงของจังหวัดกลับไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคมากนัก ส่วนใหญ่ใช้จังหวัดนี้เป็นทางผ่านเท่านั้น ทั้งที่สมุทรปราการมีของดีทั้งสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีคุณภาพแต่ไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย สภาพปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยในพื้นที่ยังขาดการรวมกลุ่มและขาดผู้นำที่จะส่งเสริมการซื้อขายสินค้าโดยตรง อีกทั้งยังไม่มีจุดจำหน่ายสินค้าหรือช่องทางการตลาดที่หลากหลาย ส่งผลให้ผู้ผลิตไม่สามารถนำสินค้าออกสู่ตลาดได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ บางกลุ่มยังขาดองค์ความรู้ในการแปรรูป ผลิต และพัฒนาเกษตรในภาวะวิกฤติ และในด้านการบริการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังขาดการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ทำให้ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐเป็นหลัก

ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาตามหลัก SWOT ของจังหวัดสมุทรปราการ แยกตามยุทธศาสตร์ ด้านที่ 4 การวางแผนการส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยวพบจุดอ่อนอยู่ 2 ด้าน ได้แก่ 1) ขาดผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพสตรี และ 2) ขาดการพัฒนาและประชาสัมพันธ์สินค้าด้านการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าอย่างเป็นรูปธรรม (จังหวัดสมุทรปราการ, 2568)

ความต้องการผู้มีส่วนได้เสียในวิสาหกิจชุมชนที่จำหน่ายสินค้า OTOP และบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ แบ่งออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านรูปแบบสินค้าและบริการ (Product) แพลตฟอร์มสำหรับวิสาหกิจชุมชนที่จำหน่ายสินค้า OTOP และบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะช่วยให้บริการช่วยสืบค้นข้อมูลสินค้าและบริการ 2) ด้านราคา (Price) การคิดราคาของบริการควรผูกโยงกับคุณภาพของสินค้าและบริการที่ลูกค้าจะได้รับ โดยกำหนดราคาให้ชัดเจน 3) ด้านช่องทางการให้บริการ (Place) การใช้แพลตฟอร์มเกิดการเพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้ามากขึ้นเนื่องจากสามารถเชื่อมโยงกับผู้ให้บริการได้ทันทีผ่านแอปพลิเคชันของโทรศัพท์เคลื่อนที่อัจฉริยะ (Smart Phone) 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) แพลตฟอร์มที่ช่วยให้เกิดการจูงใจให้อยากซื้อสินค้ามากขึ้น ด้วยสิ่งจูงใจพิเศษเพื่อกระตุ้นให้เกิดการซื้อ เช่น คุปอง ของแถม การชิงโชค การแลกซื้อ เป็นต้น สร้างทัศนคติการรับรู้และการเรียนรู้ทำให้เกิดภาพลักษณ์ (Image) 5) ด้านความรับผิดชอบต่อสินค้าและบริการ (Accountability) วิสาหกิจชุมชนร่วมด้วยช่วยกันในการจำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพ และมีข้อมูลสินค้าที่แสดงไว้ชัดเจนถึงปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับราคา สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและผู้รับบริการการให้บริการโดยมีแพลตฟอร์มเป็นตัวกลางเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันของวิสาหกิจชุมชน เกษตรกร ชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐหน่วยงานของรัฐในการรับผิดชอบต่อสินค้าและบริการร่วมกัน และ 6) ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development) เกิดการรวบรวมความรู้วิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิง โดยนำจุดเด่นด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสินค้าและการให้บริการที่ปลอดภัย และ Soft Power ของชุมชน เพื่อให้เกิดการบูรณาการกับการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต (Life Long Learning) และเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาที่มีคุณภาพ มีความเกี่ยวข้องกับผู้เรียนทุกคนอย่างแท้จริงเพื่อรับมือกับความท้าทายทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกที่ต้องเผชิญในปัจจุบัน

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชนและเกษตรกรรายย่อย ด้วยการวิจัยและพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บูรณาการกับการศึกษา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เพื่อใช้ในการพัฒนาแพลตฟอร์ม และขยายผลการใช้แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

2. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

3. เพื่อขยายผลการใช้แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นที่ 1 การศึกษาบริบทและข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

1. แหล่งข้อมูล การประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 48 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับบริบทและข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรปราการ และเป็นตัวแทนจากองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เอกสารประกอบการประชุมกลุ่ม ประกอบด้วย ส่วนนำ ได้แก่ หลักการและเหตุผลของการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย ขอบเขตการวิจัย กรอบการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และประโยชน์ที่ได้รับ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมประชุม

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบริบทและข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย สร้างและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับจุดประสงค์ IOC ข้อคำถามมีค่าตั้งแต่ 0.5 สามารถตัดสินได้ว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสม (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผลการประเมินพบว่า ทุกข้อ มีค่า IOC 0.60 - 1.00 และได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมก่อนนำไปใช้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ทำหนังสือถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอความอนุเคราะห์ประชุมกลุ่ม พร้อมเอกสารประกอบการประชุม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการชี้แจงรายละเอียดการประชุมครั้งนี้ ดำเนินการประชุมโดยได้นำเสนอประเด็นคำถามเกี่ยวกับบริบทและข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ บันทึกภาพและเสียงในการประชุมกลุ่ม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การพัฒนาแพลตฟอร์ม

ขั้นที่ 1 การคัดเลือกชุมชนพื้นที่วิจัย ผลการคัดเลือกชุมชนที่ใช้ในการทดลอง 1 ชุมชน โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ลักษณะทางกายภาพ อยู่ในจังหวัดสมุทรปราการที่แสดงถึงการเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีทุนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการศึกษา 2) แหล่งทรัพยากรชุมชน มีวิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 3) ชุมชนมีความสนใจในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย

ขั้นที่ 2 การสร้างและตรวจสอบแพลตฟอร์ม โดยนำผลข้อมูลจากการศึกษาระยะที่ 1 มาสร้างแพลตฟอร์ม เป็นแพลตฟอร์มออนไลน์ในรูปแบบเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่มีระบบ E-Commerce นำร่างแพลตฟอร์มเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบมาตรฐานความถูกต้อง (Accuracy Standards) และ มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility Standards)

1. แหล่งข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติในการคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทั้งในระดับผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดี และ นักวิชาการและนักวิจัย มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความถูกต้องและความเป็นไปได้ของแพลตฟอร์ม มี 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แพลตฟอร์มและคู่มือการใช้แพลตฟอร์ม เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะ เป็นแบบปลายเปิด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย สร้างและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน (ในขั้นที่ 1.1) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับจุดประสงค์ IOC ข้อคำถามมีค่าตั้งแต่ 0.5 สามารถตัดสินได้ว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสม (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผลการประเมิน พบว่า ทุกข้อ มีค่า IOC 0.60 - 1.00 และได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมก่อนนำไปใช้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ส่งแบบประเมินผู้คุณวุฒิประเมินแพลตฟอร์ม แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะและการประเมินแพลตฟอร์ม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ตอนที่ 1 การประเมินความถูกต้องและความเป็นไปได้ สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean: $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยการแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ทั้งนี้ เกณฑ์การตัดสินจากการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าไม่เกิน 1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน อยู่ในวิสัยยอมรับได้ (สิน พันธุ์พินิจ, 2547) แพลตฟอร์มมีความถูกต้องและความเป็นไปได้ หากมีผลการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จะต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะต่อไป และตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

1. แหล่งข้อมูล นำแพลตฟอร์มที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง โดยมีผู้มีส่วนร่วมในขั้นตอนวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย บุคคล 2 กลุ่ม จำนวน 64 คน ดังนี้

- 1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น นายกเทศบาลตำบล เกษตรตำบล และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน และ
- 2) กลุ่มชุมชนจังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 59 คน

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพการดำเนินงาน และแบบประเมินความพึงพอใจต่อแพลตฟอร์ม มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน (ในขั้นที่ 1.1) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับจุดประสงค์ IOC ข้อคำถามมีค่าตั้งแต่ 0.5 สามารถตัดสินได้ว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสม (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผลการประเมิน พบว่า ทุกข้อ มีค่า IOC 0.60 - 1.00 และได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมก่อนนำไปใช้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ก่อนการทดลอง ผู้วิจัยได้ชี้แจงและอธิบายรายละเอียดของคู่มือ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการวิจัยเข้าใจในการดำเนินการทดลองใช้ ดำเนินการทดลองใช้ และหลังเสร็จสิ้นการทดลองใช้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ตอนที่ 1 การประเมินสภาพการดำเนินงานและการสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean: $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยการแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ทั้งนี้ เกณฑ์การตัดสินจากการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าไม่เกิน 1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน อยู่ในวิสัยยอมรับได้ (สิน พันธุ์พินิจ, 2547) แพลตฟอร์มมีสภาพการดำเนินงานที่เหมาะสมและความพึงพอใจต่อการใช้แพลตฟอร์ม หากมีผลการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จะต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะต่อไป และตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 4 การประเมินประสิทธิภาพแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

1. แหล่งข้อมูล ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มทดลอง ในขั้นที่ 6 จำนวน 64 คน
2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของแพลตฟอร์มมีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย สร้างและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน (ในขั้นที่ 1.1) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับจุดประสงค์ IOC ข้อคำถามมีค่าตั้งแต่ 0.5 สามารถตัดสินได้ว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสม (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผลการประเมิน พบว่า ทุกข้อ มีค่า IOC 0.60 - 1.00 และได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมก่อนนำไปใช้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย นำแบบประเมินให้กลุ่มทดลอง ประเมินหลังเสร็จสิ้นการทดลองใช้

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ตอนที่ 1 การประเมินความความถูกต้องและความเป็นไปได้ สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean: $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยการแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ทั้งนี้ เกณฑ์การตัดสินจากการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าไม่เกิน 1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน อยู่ในวิสัยยอมรับได้ (สิน พันธุ์พินิจ, 2547) แพลตฟอร์มมีความเหมาะสมและ ความเป็นประโยชน์ หากมีผลการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จะต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะต่อไป ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม การวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 การขยายผลการใช้แพลตฟอร์ม

ขั้นที่ 1 การขยายผลการใช้แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 48 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับบริบทและข้อมูล พื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใน พื้นที่จังหวัดสมุทรปราการและข้อมูลพื้นที่วิจัย และเป็นตัวแทนจากองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จำนวน 47 แห่ง ที่ไม่ได้เป็นชุมชนทดลอง

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามการยอมรับ เพื่อใช้ในการสอบถาม สอบถาม สอบถามการยอมรับแพลตฟอร์มที่พัฒนาขึ้น เกี่ยวกับการยอมรับได้สามารถนำไปปฏิบัติได้ มีลักษณะเป็นแบบ มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย สร้างและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน (ในขั้นที่ 1.1) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับจุดประสงค์ IOC ข้อคำถามมีค่าตั้งแต่ 0.5 สามารถตัดสินได้ว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องเหมาะสม (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผลการประเมิน พบว่า ทุกข้อ มีค่า IOC 0.60 - 1.00 และได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมก่อน นำไปใช้จริง

3. การเก็บข้อมูลการวิจัย หลังเสร็จสิ้นการทดลองใช้การยอมรับ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูลโดยการสอบถาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ตอนที่ 1 การประเมินความความถูกต้องและความเป็นไปได้ สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean: $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยการแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ทั้งนี้ เกณฑ์การตัดสินจากการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปและส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานมีค่าไม่เกิน 1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน อยู่ในวิสัยยอมรับได้ (สิน พันธุ์พินิจ, 2547) แพลตฟอร์ม ต่อไป และตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

จังหวัดสมุทรปราการ การแบ่งเขตการปกครองภายในจังหวัดออกเป็น 6 อำเภอ ซึ่งมี 50 ตำบล 394 หมู่บ้าน โดยมีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน 48 แห่ง พื้นที่มีศักยภาพด้านที่ตั้ง ภูมิประเทศ ทรัพยากรชุมชน มีวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ มีจำนวนผู้ประกอบการ 1,693 ราย พื้นที่การจำหน่ายสินค้าวิสาหกิจชุมชนเป็นเส้นทางจากแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร อาทิ ตลาดคลองสวน ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และตลาดริมน้ำโบราณบางพลี การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการเป็นการป้อนจักรยาน ชมวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่น่าสนใจ เยี่ยมชมสวนมะม่วงน้ำดอกไม้ เยี่ยมสวนไม้ประดับ ชมสวนเกษตรผสมผสานครบวงจร สัมผัสกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทดลองสาธิตเพื่อสุขภาพ วิสาหกิจชุมชนบ้านธูปหอมสมุนไพร และเทศกาลต่าง ๆ ชุมชนมีความต้องการแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อประชาสัมพันธ์และการสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์จุดเด่น และความร่วมมือระหว่างชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานรัฐ

2. การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

2.1 การคัดเลือกชุมชนพื้นที่วิจัยที่พัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เขตการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง

ภาพที่ 1 การจำหน่ายสินค้าตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

โครงสร้างทางสังคม องค์กรชุมชนและกลุ่มอาชีพ อาทิเช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์โอท็อปมาจำหน่ายที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง กลุ่มสตรีตำบลบางน้ำผึ้ง ดอกไม้จันทร์ อาหารแปรรูป กลุ่มบางน้ำผึ้งแผนไทย ลูกประคบสมุนไพร ยาสมุนไพร ยาหม่องน้ำ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์นมแพะบางน้ำผึ้ง กลุ่มธูปหอมสมุนไพรสูตรโบราณ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา วัดบางน้ำผึ้งใน วัดบางน้ำผึ้งนอก วัดป่าเกด การบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนา

ที่ยั่งยืนในพื้นที่ชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง โดยบูรณาการกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ อาทิเช่น กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ ได้แก่ การคำนวณการบวก ลบ คูณ หารอัตราการซื้อขายสินค้า กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การศึกษาอาหารและสารอาหาร ระบบนิเวศน์ กลุ่มสาระภาษาไทย ได้แก่ การเขียนคำขวัญ จดหมายเชิญชวนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ ได้แก่ การฝึกการพูด การฟังภาษาต่างประเทศกับผู้มาเยือนเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง กลุ่มสาระศิลปะ ได้แก่ การวาดภาพวิถีชีวิตในตลาดน้ำ ดนตรีในวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่บางกะเจ้า หรือการบูรณาการการจัดการแสดงภายในตลาดน้ำกับการเรียนการสอน กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี ได้แก่ การจำหน่ายสินค้า การใช้เทคโนโลยีในการสร้างผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ หรือการประชาสัมพันธ์สินค้า กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา ได้แก่ การอนามัย สุขลักษณะของตลาดน้ำ การขี่จักรยานและการพายเรือเพื่อสุขภาพ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ได้แก่ ความเป็นมาของตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง บทบาทของตลาดน้ำบางน้ำผึ้งกับชุมชนในท้องถิ่น และชุมชนมอญพระประแดง ด้านวัฒนธรรม ภายในชุมชนกิจกรรมการท่องเที่ยว การพับแบบโฮมสเตย์ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตริมคลองชาวบ้านในพื้นที่ ที่เป็นชาวไทยเชื้อสายมอญ

ภาพที่ 2 ชมสวนเกษตรผสมผสานครบวงจร

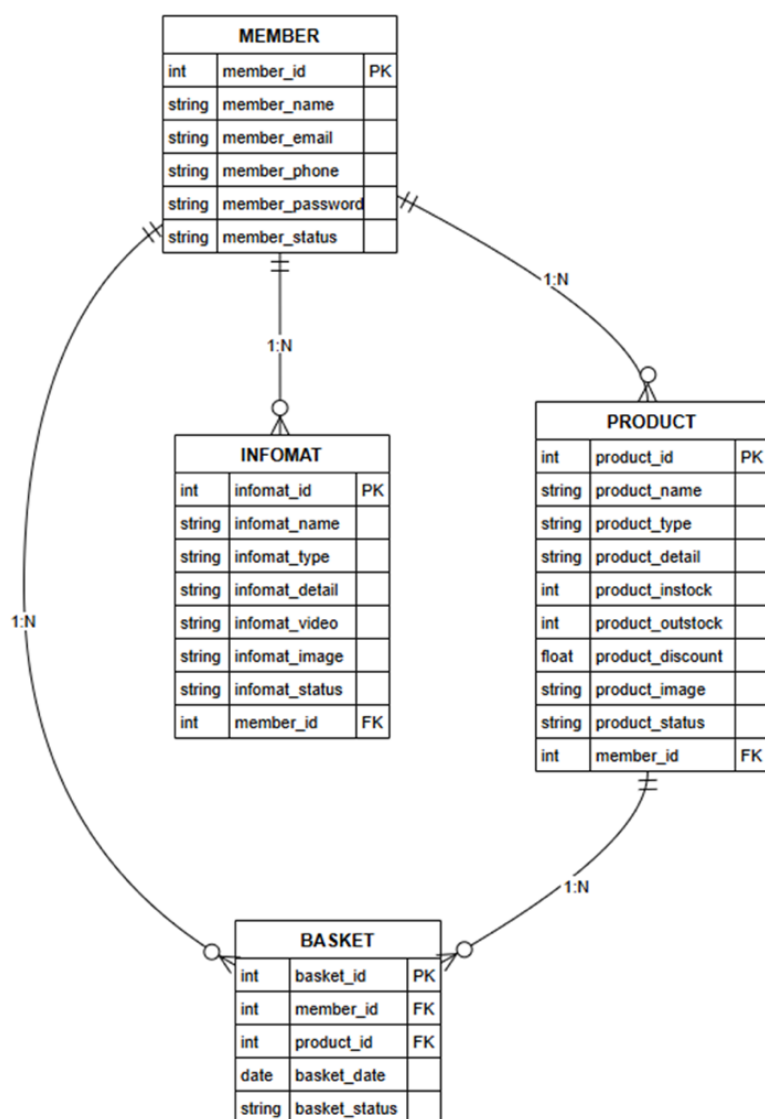
ภาพที่ 3 วิสาหกิจชุมชนหัตถศาสตร์เพื่อสุขภาพ

ภาพที่ 4 วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยว

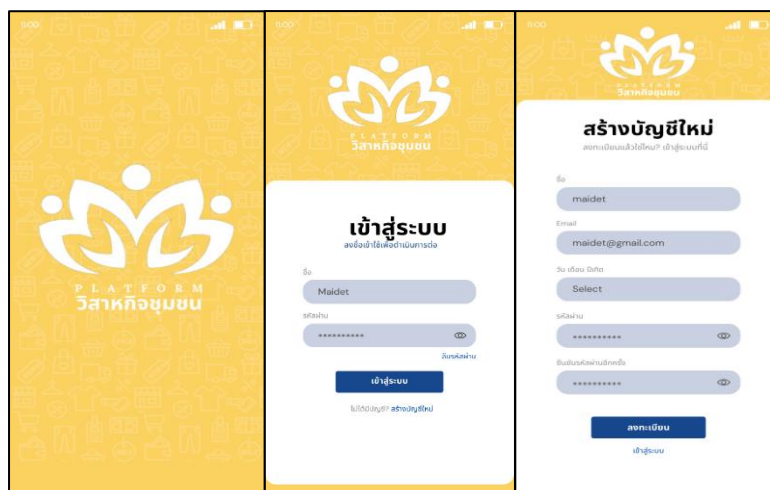
2.2 การสร้างและตรวจสอบแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

2.2.1 แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ สร้างในรูปแบบระบบออนไลน์ (Web Application) ที่ประกอบด้วย 1) ระบบสมาชิก 2) ระบบคลังสินค้า 3) ระบบตะกร้าสินค้า และ 4) ระบบประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 5 ER Diagram ระบบขายสินค้าวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP

ต้นแบบแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 6 ต้นแบบแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP

2.2.2 ผลการตรวจสอบแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมาตรฐานความถูกต้องและมาตรฐานความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความถูกต้องและมาตรฐานความเป็นไปได้

รายการ	ระดับการประเมิน		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
มาตรฐานความถูกต้อง	4.44	.491	มาก
มาตรฐานความเป็นไปได้	4.51	.517	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมาตรฐานความถูกต้องของอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.44$, S.D. = .491) และมาตรฐานความเป็นไปได้ของระบบแพลตฟอร์มในการนำไปใช้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.51$, S.D. = .517)

2.2.3 ผลการทดลองใช้แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ จากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 81.25 ระดับ และระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อยู่ที่สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.06

2.2.3.1 การประเมินสภาพการดำเนินงานในการพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชน ในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการดำเนินงาน

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
สภาพการดำเนินงาน	4.57	.496	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการสอบถามสภาพการดำเนินงานในการพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = .496)

2.2.3.2 การประเมินความพึงพอใจต่อแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจต่อแพลตฟอร์ม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ความพึงพอใจ	4.57	.496	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจต่อแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = .467)

2.2.4 การประเมินประสิทธิภาพแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านมาตรฐานความเหมาะสมและด้านมาตรฐานความเป็นประโยชน์

รายการ	ระดับการประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
มาตรฐานความเหมาะสม	4.88	.315	มากที่สุด
มาตรฐานความเป็นประโยชน์	4.83	.377	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินประสิทธิภาพแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมาตรฐานความเหมาะสม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = .315) และด้านมาตรฐานความเป็นประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = .377)

3. การขยายผลการใช้แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

การนำแพลตฟอร์มไปใช้จริงในชุมชนและหน่วยงานเป้าหมาย พบว่า มาตรฐานการยอมรับแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการยอมรับแพลตฟอร์ม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
การยอมรับแพลตฟอร์ม	4.57	.496	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 ผลการประเมินมาตรฐานการยอมรับแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.12$, S.D. = .325)

อภิปรายผล

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า บริบทและข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ในพื้นที่การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่สังกัด ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ดังนี้ 1) ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพของจังหวัดสมุทรปราการ 2) การเมืองการปกครองของจังหวัดสมุทรปราการ 3) ประชากรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ 4) ข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสมุทรปราการ 5) ข้อมูลพื้นฐานของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ และ 6) ความต้องการแพลตฟอร์มเพื่อเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในขณะนี้วิสาหกิจชุมชนยังเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้น้อย ต้องการเพิ่มความสามารถแข่งขันและยกระดับศักยภาพชุมชนให้บริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่บูรณาการการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้ฐานการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน สอดคล้องกับ Sitthijindar, P. ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี พบว่า ต้นทุนหรือศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ ข้อมูลต้นทุนวิถีการเกษตร โดยเฉพาะสวนผลไม้อินทรีย์ ข้อมูลต้นทุนทรัพยากร เช่น แหล่งน้ำ ลำคลอง ป่า เขา พืชสมุนไพร เป็นต้น และต้นทุนในด้านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น ภาษาของระบำของ ยิงธนูของ สะบ้าของ รวมถึงอาหารที่มีคุณค่าเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น ผักและผลไม้อินทรีย์ กระจวน น้ำพริกของ และเมี่ยง คำน้าอินทรีย์ เป็นต้น (Sitthijindar, P., 2016)

2. การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เป็นระบบออนไลน์ (Web Application) ที่ประกอบด้วย 1) ระบบสมาชิก 2) ระบบคลังสินค้า 3) ระบบตะกร้าสินค้า และ 4) ระบบประชาสัมพันธ์ มีผลการประเมินมาตรฐานด้านความถูกต้อง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องมาจากแพลตฟอร์ม

มีวัตถุประสงค์ ที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ และแพลตฟอร์มดังกล่าวมีส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ พร้อมทั้งมีการให้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากแพลตฟอร์มสำเร็จรูป เช่น Shopee ที่ไม่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างตรงไปตรงมา ส่วน TikTok แม้ว่าจะมีศักยภาพสูงในการสร้างการรับรู้ของลูกค้า แต่ไม่มีระบบการจองหรือชำระเงินที่ครบวงจร และค้นหาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสินค้า บริการ การท่องเที่ยวและการจัดการกิจกรรมยังมีข้อจำกัดอยู่ นอกจากนี้ ยังสร้างความไว้วางใจและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย แพลตฟอร์มที่ออกแบบขึ้นโดยเฉพาะนี้ช่วยให้เกิดความไว้วางใจจากผู้ใช้งานและผู้ประกอบการมากขึ้น เนื่องจากเป็นแพลตฟอร์มที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานในท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งต่างจาก Shopee หรือ TikTok ที่มีการแข่งขันสูงและไม่มีความใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่น ส่งผลต่อความไว้วางใจของผู้ประกอบการและผู้ใช้งานในการเลือกใช้แพลตฟอร์มระยะยาว รวมถึงมีความสามารถในการขยายผลและปรับปรุงต่อยอด แพลตฟอร์มนี้ยังถูกออกแบบมาให้สามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวก เนื่องจากมีโครงสร้างที่ชัดเจนในการจัดการข้อมูลทั้งสินค้า กิจกรรมท่องเที่ยว และข้อมูลเชิงการศึกษา ในขณะที่ TikTok และ Shopee มีรูปแบบการใช้งานตายตัว ไม่มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะปรับให้เข้ากับบริบทชุมชนเฉพาะได้อย่างสมบูรณ์ ในด้านมาตรฐานความเป็นไปได้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากแพลตฟอร์มมีความสอดคล้องกับลักษณะและความเฉพาะเจาะจงของวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการเพื่อให้แพลตฟอร์มเหมาะสมและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแพลตฟอร์มสามารถนำไปบูรณาการเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานปกติผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในงานวิจัยครั้งนี้มีการออกแบบเฉพาะเจาะจงตามบริบทและลักษณะเฉพาะของจังหวัดสมุทรปราการ โดยเปรียบเทียบกับแพลตฟอร์มที่มีในท้องตลาด เช่น TikTok และ Shopee ซึ่งพบว่า มีข้อแตกต่างและข้อได้เปรียบที่สำคัญที่มีความเหมาะสมและเฉพาะเจาะจงกับบริบทชุมชน แพลตฟอร์มที่พัฒนาขึ้นมีการออกแบบที่สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะด้านของชุมชนตำบลบางน้ำผึ้งและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งแตกต่างจาก Shopee ที่แม้จะเป็นแพลตฟอร์ม E-Commerce ที่มีประสิทธิภาพ แต่ไม่สามารถตอบสนองการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการบูรณาการกับการศึกษาได้ชัดเจน ในขณะที่ TikTok แม้จะมีการส่งเสริมและสร้างการมีส่วนร่วมสูง แต่ไม่ได้ออกแบบมาเพื่อรองรับการซื้อขายสินค้าเชิงเกษตรอย่างจริงจังและครบวงจรและการบูรณาการกับการศึกษาแพลตฟอร์มที่พัฒนาขึ้นสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมทางการศึกษาได้โดยตรงและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ และกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินอยู่จริง ในขณะที่ TikTok และ Shopee ไม่มีการบูรณาการด้านการศึกษาที่ชัดเจนหรือเหมาะสม เนื่องจากมีลักษณะเป็นพื้นที่เพื่อความบันเทิงหรือซื้อขายสินค้าเป็นหลักมากกว่าการสร้างองค์ความรู้ที่ยั่งยืนให้กับชุมชน สอดคล้องกับ วรวิทย์ ภักดีบุรุษ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของบ้านดอนซาก ตำบลห้วยยูง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท การสร้างและตรวจสอบกระบวนการกลุ่มจิตสาธารณะผ่านสื่อออนไลน์และออฟไลน์เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการโดยการปฏิบัติการ (Action: A) ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความถูกต้องและความ

เป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าการสร้างและตรวจสอบกระบวนการกลุ่มจิตสาธารณะผ่านสื่อออนไลน์และออฟไลน์จำเป็นต้องใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้มีประสิทธิภาพและความถูกต้อง การศึกษาและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างและพัฒนากระบวนการเหล่านี้ เพื่อให้สามารถสนับสนุนและสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด (วรวิทย์ ภักดีบุรุษ, 2563) และ Blaschke, M. et al. กล่าวถึงดิจิทัลแพลตฟอร์มว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในระบบธุรกิจในปัจจุบันที่ทำหน้าที่หลักในกระบวนการสร้างคุณค่าร่วมกันของธุรกิจ การขับเคลื่อนกลุ่มหรือสังคมออนไลน์ที่มีภาคีที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นธุรกิจ เครือข่าย และลูกค้า ซึ่งได้นำกระบวนการสร้างคุณค่าร่วมกัน (Value Co-Creation) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาดิจิทัลแพลตฟอร์มแนวคิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในธุรกิจท่องเที่ยวในการให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องใหม่ (Blaschke, M. et al., 2018) สอดคล้องกับ Buhalis, D. ซึ่งได้ศึกษา เรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศว่าเป็นกลยุทธ์ระดับปฏิบัติการที่ช่วยสร้างความได้เปรียบในเชิงแข่งขันให้แก่กิจการ นอกจากนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญอย่างมากสำหรับธุรกิจท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารสินค้าและบริการไปยังลูกค้าด้วยต้นทุนที่ต่ำ (Buhalis, D., 1998)

3. การขยายผลการใช้แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ มาตรฐานการยอมรับแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องมาจากการสร้างต้นแบบและแนวปฏิบัติที่ดี รวมถึงการให้ความรู้และการนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับ Munpao, P. & Netwong, T. ได้ศึกษาเรื่อง ดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อยกระดับธุรกิจบริการในยุคโควิด-19 กล่าวว่า ดิจิทัลแพลตฟอร์มเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างนวัตกรรมบริการและพัฒนาผลิตภัณฑ์บริการในภาคธุรกิจ โดยช่วยเชื่อมโยงผู้ประกอบการและลูกค้าในรูปแบบเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) ซึ่งสร้างความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ในธุรกิจ การใช้งานแพลตฟอร์มในช่วงโควิด-19 ส่งเสริมการทำงานและการเรียนออนไลน์ในวิถีปกติใหม่ ทำให้เศรษฐกิจแพลตฟอร์มเติบโตต่อเนื่อง ดิจิทัลแพลตฟอร์มช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมบริการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ (Munpao, P. & Netwong, T., 2021)

สรุปและข้อเสนอแนะ

แพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เป็นระบบออนไลน์ (Web Application) ที่ประกอบด้วย 1) ระบบสมาชิก 2) ระบบคลังสินค้า 3) ระบบตะกร้าสินค้า และ 4) ระบบประชาสัมพันธ์ ไปใช้ประโยชน์ โดยชุมชนใช้เป็นต้นแบบในการจำหน่ายสินค้า OTOP ผ่านช่องทางออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเพิ่มยอดขาย เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคในวงกว้าง และสามารถแข่งขันกับสินค้าประเภทเดียวกันในท้องตลาด

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยกระดับศักยภาพชุมชนสู่ชุมชนดิจิทัล ช่วยให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากร การตลาดออนไลน์ การเชื่อมโยงเครือข่าย และการบริหารข้อมูลสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขยายผล ไปยังชุมชนอื่น ช่วยสร้างเครือข่ายและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนให้กว้างขวางขึ้น สถานศึกษาสามารถ นำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการบูรณาการการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณา การกับหลักสูตรการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยใช้ฐานการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้นักเรียนและนักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวคิดการศึกษา ที่ยั่งยืน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่าง เป็นระบบ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและวิถี ชุมชนได้อย่างสะดวก การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ มีข้อจำกัดใน การศึกษาไม่ครอบคลุมทุกด้านและทุกพื้นที่ มีทดลองใช้ในชุมชนเดียว และระยะเวลาสั้น ในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาแพลตฟอร์มการจำหน่ายสินค้า OTOP และการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อหาความเชื่อมโยงและพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมในการ ส่งเสริม 2) ควรศึกษาพื้นที่อื่นในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดใกล้เคียง และ 3) ควรเน้นการวิจัยและพัฒนา แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดสมุทรปราการที่มีความต่อเนื่อง เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความยั่งยืน ทั้งในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาแพลตฟอร์มวิสาหกิจชุมชนในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายสินค้า OTOP และส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบูรณาการกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ งานวิจัยนี้ได้รับ ทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้อง ทุกท่านในการอนุเคราะห์ทุนวิจัย ที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี และกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้ถูกต้องตามระเบียบวิธีการวิจัย เกิดความน่าเชื่อถือต่อผลงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). คู่มือการลงทะเบียนผู้ประกอบการ OTOP ประจำปี 2553. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กัญญามาน อินทวงศ์. (2550). การจัดการวิสาหกิจชุมชน. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- จังหวัดสมุทรปราการ. (2568). ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด. เรียกใช้เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.samutprakan.go.th/ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด/>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

- วรวิมล รักดีบุรุษ. (2563). การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของบ้านดอนซาก ตำบลห้วยงู อำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท โดยกระบวนการมีส่วนร่วมและการสื่อสารชุมชน. วารสารธรรมศาสตร์, 39(2), 24-45.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2560). รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2547). เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์.
- Blaschke, M. et al. (2018). Capabilities for digital platform survival: Insights from a business-to-business digital platform. San Francisco: Association for Information Systems.
- Buhalis, D. (1998). Strategic use of information technologies in the tourism industry. Tourism Management, 19(5), 409-421.
- Munpao, P. & Netwong, T. (2021). Digital platform to upgrade service business in the COVID-19 era. Journal of Management Science, Sakon Nakhon Rajabhat University, 1(1), 57-65.
- Sitthijindar, P. (2016). Agro-tourism development through community participation in Khlong Phlu Subdistrict, Khao Khitchakut District, Chanthaburi: Research report. Chanthaburi: Rambhai Barni Rajabhat University.

การวิเคราะห์ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และ
พฤติกรรมการบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้*
AN ANALYSIS OF DIGITAL MARKETING COMMUNICATION FACTORS AFFECTING
CONSUMERS' PERCEPTION AND CONSUMPTION BEHAVIOR OF CHINESE ETHNIC
IDENTITY FOOD IN THE SOUTHERN REGION

สมาภรณ์ นวลสุทธิ์¹, เสกสรรค์ วีระสุข¹, สัจจินดา พรหมขำ¹, จิตติมา ดำรงวัฒนะ^{2*}

Samaporn Nualsut¹, Seksan Weerasuk¹, Sujinda Promkum¹, Jittima Damrongwattana^{2*}

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

¹Faculty of Management Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

²Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: jittima_dam@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ 2) ประเมินระดับของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล การรับรู้ และพฤติกรรมการความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ 3) เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ 4) วิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีต่อการรับรู้และพฤติกรรมการความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในบริบทพื้นที่ภาคใต้ และ 5) วิเคราะห์การรับรู้ของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยวิธีการสำรวจ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูล ช่วงเวลาหนึ่ง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดตรัง ซึ่งมีประสบการณ์ในการบริโภคอาหารอัตลักษณ์จีนชนชาติจีนและใช้สื่อดิจิทัลในการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับอาหาร จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงวัยทำงาน รายได้ระดับปานกลาง มีการรับรู้สูงต่อคุณค่าอาหาร วัฒนธรรม และสุนทรมัยของอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในระดับสูง มีความคิดเห็นต่อการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ด้านสื่อสังคมมากที่สุด โดยสื่อสังคมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการรับรู้และพฤติกรรมการความตั้งใจบริโภคอาหาร นอกจากนี้ การรับรู้ในด้านวัฒนธรรมและคุณค่าอาหารยังเป็นตัวแปรหลักที่ส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนความสำคัญของสื่อดิจิทัลและปัจจัยส่วนบุคคลต่อการส่งเสริมการบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในภาคใต้

คำสำคัญ: การสื่อสารการตลาด, สื่อดิจิทัล, การรับรู้, พฤติกรรมการบริโภค, อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน

Abstract

This research article aims to 1) Examine the personal factors of consumers of Chinese ethnic identity food in the southern region of Thailand 2) Assess the levels of digital media marketing communication factors, consumer perception, and intention to consume Chinese ethnic identity food among consumers in the southern region 3) Compare the differences in personal factors that influence consumer perception of Chinese ethnic identity food in the southern region 4) Analyze the influence of digital media marketing communication factors on perception and consumption intention behavior regarding Chinese ethnic identity food within the southern regional context and 5) Analyze consumer perceptions in the southern region that influence their intention to consume Chinese ethnic identity food. A quantitative research design was employed, using a survey method to gather data at a single point in time. A structured questionnaire was utilized as the research instrument. The sample consisted of 400 consumers from Nakhon Si Thammarat and Trang provinces who have experience consuming Chinese ethnic identity food and use digital media to seek food-related information. The results revealed that most consumers are working-age females with moderate income levels, who demonstrate high perceptions of the value, cultural significance, and hygiene of Chinese ethnic identity food. They expressed the highest level of opinion toward digital marketing communication, particularly in the dimension of social media. Social media has a positive effect on both consumers' perceptions and their intention to consume food. Additionally, perceptions of cultural and food value emerge as key variables directly influencing the intention to consume Chinese ethnic identity food within the Southern regional context. This study contributes to a deeper understanding of the role of digital media and personal factors in promoting Chinese ethnic identity food in the Southern region.

Keywords: Marketing Communication, Digital Media, Perception, Consumption Behavior, Chinese Ethnic Identity Foods

บทนำ

การเปลี่ยนผ่านของเทคโนโลยีดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ได้ปฏิวัติรูปแบบการสื่อสารและการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะในภาคการตลาดที่หันมาใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างแพร่หลาย นำไปสู่การพัฒนาแนวทาง การสื่อสาร การตลาดผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Marketing Communication) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการรับรู้ของผู้บริโภค (Consumer Awareness) การโน้มน้าวใจ (Persuasion) และการกระตุ้นพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior) อย่างเป็นระบบและแม่นยำมากยิ่งขึ้น (Kotler, P. et al., 2021); (Kapoor, A. et al., 2021) การสื่อสารในยุคดิจิทัลนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการส่งสารจากแบรนด์ไปยังผู้บริโภคเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้เกิด “การสื่อสารแบบสองทาง”

(Two-way Interaction) ซึ่งผู้บริโภคสามารถมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น และสร้างเนื้อหา (User-generated Content) ที่ส่งผลต่อการรับรู้และความรู้สึกที่มีต่อสินค้าและบริการได้โดยตรง (Tiago, M. T. P. et al., 2014) สื่อดิจิทัลจึงกลายเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลสูงต่อการกำหนดทัศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมการเลือกซื้อของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน (Kapoor, A. et al., 2021)

ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราช (อำเภอนาบอน และอำเภอทุ่งสง) และจังหวัดตรัง (อำเภอห้วยยอดและอำเภอเมือง) มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมจีนที่เข้มแข็ง (ปิยชาติ สิงห์ และสิริธรรวศา, 2561) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน” ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น อาหารเข้าแบบต้มยำ ข้าวต้มเครื่อง และหมูแดง ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Wang, Y., 2019); (Lee, Y. & Xu, H., 2020) อาหารเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องยังชีพ แต่ยังเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับอัตลักษณ์และรากเหง้าของตนเอง

การสื่อสารคุณค่าและเรื่องราวของอาหารท้องถิ่นผ่านสื่อดิจิทัล เช่น Facebook TikTok YouTube และ Instagram มีศักยภาพในการกระตุ้นการรับรู้และพฤติกรรมการบริโภค โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นแหล่งข้อมูลหลักเกี่ยวกับอาหาร (Kotler, P. et al., 2021) อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และกลยุทธ์ในการใช้เครื่องมือเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ไม่สามารถสื่อสาร “คุณค่าทางวัฒนธรรม” และสร้าง “การรับรู้ทางอารมณ์” ที่เชื่อมโยงกับผู้บริโภคได้อย่างเต็มที่ การใช้สื่อดิจิทัลยังคงอยู่ในระดับพื้นฐาน โดยขาดการผสมผสานเรื่องราวทางวัฒนธรรมและการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ ประกอบกับการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว ตรงกลุ่ม และมีความเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้น (Kotler, P. et al., 2021) การสื่อสารการตลาดในลักษณะนี้มีอิทธิพลต่อการรับรู้ (Perception) และพฤติกรรมการบริโภค (Consumption Behavior) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้บริโภคยุคใหม่ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นแหล่งข้อมูลหลักในการเลือกบริโภคอาหาร (Tiago, M. T. P. et al., 2014); (Kapoor, A. et al., 2021)

งานวิจัยในปัจจุบันส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การท่องเที่ยวเชิงอาหารหรือเศรษฐกิจอาหารในภาพรวม แต่ยังขาดงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีผลต่อการรับรู้และพฤติกรรมการบริโภคในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอาหารอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย (Wang, Y., 2019); (Lee, Y. & Xu, H., 2020) ช่องว่างทางวิชาการนี้ทำให้เกิดความไม่เข้าใจเกี่ยวกับกลไกการทำงานของสื่อสารการตลาดดิจิทัลในบริบทอาหารวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมการบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้” จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเติมเต็มช่องว่างความรู้ดังกล่าว และเพื่อพัฒนาแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้

2. เพื่อประเมินระดับของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล การรับรู้ และพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้
3. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้
4. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีต่อการรับรู้และพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในบริบทพื้นที่ภาคใต้
5. เพื่อวิเคราะห์การรับรู้ของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) ซึ่งมุ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เลขที่ 035/2567 รับรองเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2567 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้บริโภคในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช (อำเภอนาบอน และอำเภอทุ่งสง) และจังหวัดตรัง (อำเภอห้วยยอด และอำเภอเมือง)

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยใช้สูตรคำนวณของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. สำหรับประชากรไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์สถิติขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยอาศัยหลักไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) วิธีการคัดเลือกแบบอาสาสมัคร (Voluntary Selection) ซึ่งเป็นผู้รับประทานอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนและใช้สื่อดิจิทัลในการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับอาหาร ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และคัดเลือกจากแหล่งที่เกี่ยวข้อง เช่น ตลาด ร้านอาหาร ร้านกาแฟ และพื้นที่ชุมชนในเขตอำเภอที่กำหนด เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ตรงตามเกณฑ์อย่างแท้จริง ได้แก่ 1) ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในพื้นที่ศึกษา และ 2) มีประสบการณ์ในการใช้สื่อดิจิทัล ในการแสวงหาข้อมูลหรือรับชมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอาหาร (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 1 ชุด ซึ่งได้รับการออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยประกอบด้วย คำถามทั้งในรูปแบบคำถามปลายปิด (Close-ended Questions) ซึ่งช่วยให้สามารถวัดระดับความคิดเห็นได้อย่างเป็นระบบ และคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมตามมุมมองของตนเองได้ โดยกลุ่มตัวอย่างจะเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และจังหวัดที่อาศัย จำนวน 6 ข้อ
2. ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ได้แก่ การตลาดผ่านระบบค้นหาข้อมูล การตลาดผ่านสื่อสังคม การตลาดโดยใช้เว็บไซต์ และการตลาดโดยการสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบกำหนดคำตอบให้ (Check-List) จำนวน 12 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมาตราวัด 5 ระดับของ ไคเคิร์ทสเกล (Likert Scale)
3. การรับรู้ของผู้บริโภค ได้แก่ ด้านคุณค่าอาหาร ด้านวัฒนธรรม และด้านสุขอนามัย สุขภาพ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบกำหนดคำตอบให้ (Check-List) จำนวน 9 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมาตราวัด 5 ระดับของ ไคเคิร์ทสเกล (Likert Scale)
4. พฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน ได้แก่ ด้านความตั้งใจซื้อ และด้านการแนะนำต่อบุคคลอื่น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบกำหนดคำตอบให้ (Check-List) จำนวน 6 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมาตราวัด 5 ระดับของ ไคเคิร์ทสเกล (Likert Scale)
5. เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด จำนวน 1 ข้อ ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของความคิดเห็น (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาความเหมาะสม ความชัดเจนของถ้อยคำ และความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการประเมิน พบว่า ค่า IOC ของแต่ละข้ออยู่ในช่วงระหว่าง 0.31 ถึง 0.67 ซึ่งอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงบางรายการ (Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K., 1977) ผู้วิจัยจึงดำเนินการแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้คำถามมีความชัดเจน ครบคลุม และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

จากนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงไปทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability Test) โดยทำการทดสอบเบื้องต้น (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน เพื่อประเมินความเข้าใจของผู้ตอบแบบสอบถามว่ามีการตีความคำถามในทิศทางเดียวกับที่ผู้วิจัยตั้งเจตนาไว้หรือไม่ หลังจากเก็บข้อมูลเบื้องต้นแล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยสถิติ Cronbach's Alpha ผ่านโปรแกรม SPSS ซึ่งผลการทดสอบ พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นในระดับที่น่าเชื่อถือได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ($\alpha = 0.866$) 2) การรับรู้ของผู้บริโภค ($\alpha = 0.830$) และ 3) พฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน ($\alpha = 0.901$) โดยผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) แสดงให้เห็นว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ โดยทั่วไปแล้ว ค่าความเชื่อมั่นที่มีค่า Cronbach's Alpha ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่มีความน่าเชื่อถือในระดับที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ (Hair, J. F. et al., 2010)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างสะดวกและครอบคลุมมากที่สุด ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองผ่านแบบสอบถามออนไลน์ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Forms

เป็นเครื่องมือหลัก เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้สะดวก รวดเร็ว และครอบคลุม โดยเผยแพร่ลิงก์แบบสอบถามผ่านช่องทางดิจิทัลที่ใช้กันทั่วไป เช่น Line Facebook และอีเมล พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความยินยอมก่อนตอบแบบสอบถาม เพื่อให้การเก็บข้อมูลมีความถูกต้องและสอดคล้องกับหลักจริยธรรมการวิจัย ทั้งนี้ กระบวนการเก็บข้อมูลได้เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม - เมษายน พ.ศ. 2568 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้เพื่อวิเคราะห์และอธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูลในแต่ละตัวแปรอย่างละเอียด โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อให้เห็นภาพรวมของปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงระดับของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล การรับรู้ และพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐานวิจัยและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ เพื่อสรุปผลไปยังประชากรต้นแบบ โดยวิธีการวิเคราะห์ที่ใช้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในตัวแปรตามระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป และการวิเคราะห์ใช้วิธีการถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีต่อการรับรู้และพฤติกรรมบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระก่อนการวิเคราะห์ และพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันเองในระดับที่ก่อให้เกิดปัญหา

ผลการวิจัย

ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในพื้นที่ภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 291 คน (72.2%) เพศชาย จำนวน 103 (25.8%) และ LGBTQ+ 8 คน (2.0%) ส่วนใหญ่อายุ 35 - 44 ปี จำนวน 163 คน (40.7%) รองลงมา คือ 45 - 54 ปี จำนวน 102 คน (25.5%) 18 - 24 ปี จำนวน 96 คน (24.0%) และน้อยที่สุด คือ 25 - 34 ปี จำนวน 39 คน (9.8%) ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 143 คน (35.7%) รองลงมา คือ พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 104 คน (26.0%) นักเรียน นักศึกษา จำนวน 71 คน (17.8%) ค้าขาย จำนวน 57 คน (14.2%) รับราชการ จำนวน 17 คน (4.3%) และน้อยที่สุด คือ อื่น ๆ จำนวน 8 คน (2.0%) โดยมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 207 คน (51.7%) รองลงมา คือ ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 134 คน (33.5%) และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 59 คน (14.8%)

ทั้งนี้ ผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในพื้นที่ภาคใต้ มีรายได้ต่อเดือน 15,001 - 30,000 บาท จำนวน 208 คน (52%) มากที่สุด รองลงมา คือ ไม่เกิน 15,000 บาท จำนวน 118 คน (29.5%) มากกว่า 45,001 ขึ้นไป จำนวน 52 คน (13.0%) และน้อยที่สุด 30,001 - 45,000 บาท จำนวน 22 คน (5.5%) โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 285 คน (71.25%) และจังหวัดตรัง จำนวน 115 คน (28.75%) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล			
ระบบค้นหาข้อมูล	3.98	.614	มาก
สื่อสังคม	4.35	.431	มากที่สุด
เว็บไซต์	3.92	.618	มาก
การสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล	3.99	.608	มาก
ภาพรวม	4.06	.506	มาก

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล พบว่า ผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในพื้นที่ภาคใต้ มีความคิดเห็นต่อปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, $SD = .506$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสื่อสังคมได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, $SD = .431$) รองลงมา คือ การสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, $SD = .608$) ระบบค้นหาข้อมูล มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$, $SD = .614$) และน้อยที่สุด คือ เว็บไซต์ มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, $SD = .618$) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้บริโภค

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
การรับรู้ของผู้บริโภค			
ด้านคุณค่าอาหาร	4.21	.480	มากที่สุด
ด้านวัฒนธรรม	4.19	.372	มาก
ด้านสุขอนามัย/สุขภาพ	4.15	.457	มาก
ภาพรวม	4.18	.361	มาก

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้บริโภค พบว่า การรับรู้ของผู้บริโภคในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, $SD = .361$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน มีการรับด้านคุณค่าอาหารมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.21$, $SD = .480$) รองลงมา คือ ด้านวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, $SD = .372$) และน้อยที่สุด คือ ด้านสุขอนามัย สุขภาพ มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, $SD = .457$) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
พฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน			
ด้านความตั้งใจซื้อ	4.28	.566	มากที่สุด
ด้านการแนะนำต่อผู้อื่น	4.33	.606	มากที่สุด
ภาพรวม	4.30	.563	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน พบว่า พฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.30$, $SD = .563$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการแนะนำต่อบุคคลอื่นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.33$, $SD = .606$) รองลงมา คือ ด้านความตั้งใจซื้อ มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$, $SD = .566$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	ด้านคุณค่าอาหาร	ด้านวัฒนธรรม	ด้านสุขอนามัย/สุขภาพ
เพศ	.457	.584	.454
อายุ	.623	.562	.642
อาชีพ	.321	.538	.425
ระดับการศึกษา	.612	.218	.718
รายได้ต่อเดือน	.042*	.002**	.605
จังหวัด	.051	.721	.075

* มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 * มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ** มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001***

จากตารางที่ 4 ผลการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า รายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน จะมีการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริโภคที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 - 30,000 บาท จะมีการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนมากกว่า ผู้บริโภคที่มี ไม่เกิน 15,000 บาท 30,001 - 45,000 บาท และมากกว่า 45,001 ขึ้นไป และด้านวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้บริโภคที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 - 30,000 บาท จะมีการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนมากกว่า ผู้บริโภคที่มี ไม่เกิน 15,000 บาท 30,001 - 45,000 บาท และมากกว่า 45,001 ขึ้นไป เช่นกัน

ส่วนเพศ อาชีพ ระดับการศึกษา และพื้นที่จังหวัดที่อาศัยที่แตกต่างกัน จะมีการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 5 ผลการตรวจสอบการทดสอบรายคู่ (Post Hoc test) ความแตกต่างการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	$\bar{X}$	ไม่เกิน 15,000 บาท	15,001 - 30,000 บาท	30,001 - 45,000 บาท	45,001 ขึ้นไป
ไม่เกิน 15,000 บาท	3.84	0.960	0.552	0.618	.0961
15,001 - 30,000 บาท	3.58			0.024*	0.015*
30,001 - 45,000 บาท	3.48				.0961
45,001 ขึ้นไป	3.43				

* มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 * มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ** มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001***

จากตารางที่ 5 ผลการตรวจสอบการทดสอบรายคู่ (Post Hoc test) ความแตกต่างการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้บริโภคที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 - 30,000 บาท จะมีการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนมากกว่า ผู้บริโภคที่มีรายได้ต่อเดือน 30,001 - 45,000 บาท และมากกว่า 45,001 ขึ้น

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ระหว่างอิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ต่อการรับรู้ของผู้บริโภค

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย		t	p
	β	Beta		
อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล				
ด้านระบบค้นหาข้อมูล (X_1)	.278	.055	5.031	.000
ด้านสื่อสังคม (X_2)	.236	.058	4.054	.000
ด้านเว็บไซต์ (X_3)	.200	.046	4.326	.000
ด้านการสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล (X_4)	.213	.056	4.657	.000
Constant = 2.648 R = .532 /Adj R ² = .276 F = 39.047***, p = .000				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .005 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001***

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ต่อการรับรู้ของผู้บริโภค พบว่า อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ด้านระบบค้นหาข้อมูล ด้านสื่อสังคม ด้านเว็บไซต์ และด้านการสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการรับรู้ของผู้บริโภค โดยตัวแปรดังกล่าวสามารถอธิบายความผันแปรต่อการรับรู้ของผู้บริโภค ร้อยละ 27.6 ซึ่งตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ด้านสื่อสังคม รองลงมา คือ ด้านการสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล ด้านระบบค้นหาข้อมูล และด้านเว็บไซต์ ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ระหว่างอิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย		t	p
	β	Beta		
อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล				
ด้านระบบค้นหาข้อมูล (X_1)	-.447	.094	- 4.737	.000
ด้านสื่อสังคม (X_2)	.154	.099	1.549	.000
ด้านเว็บไซต์ (X_3)	.487	.079	6.158	.000
ด้านการสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล (X_4)	-.114	.078	- 1.456	.000
Constant = 5.111 R = .363 /Adj R ² = .127 F = 30.043***, p = .000				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .005 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001***

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน พบว่า อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ด้านระบบ

ค้นหาข้อมูล ด้านสื่อสังคม ด้านเว็บไซต์ และด้านการสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล มีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน โดยตัวแปรดังกล่าวสามารถอธิบายความผันแปรต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน ร้อยละ 12.7 ซึ่งตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ด้านสื่อสังคม รองลงมาคือ ด้านระบบค้นหาข้อมูล ด้านเว็บไซต์ และด้านการสร้างเนื้อหาและแบ่งปันข้อมูล ตามลำดับ

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ระหว่างอิทธิพลของการรับรู้ของผู้บริโภค ต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย		t	p
	β	Beta		
อิทธิพลของการรับรู้ของผู้บริโภค				
ด้านคุณค่าอาหาร (X_1)	.268	.050	5.356	.000
ด้านวัฒนธรรม (X_2)	.219	.055	3.966	.000
ด้านสุขอนามัย/สุขภาพ (X_3)	.863	.041	20.924	.000
Constant = .473 R = .817 /Adj R ² = .665 F = 265.441***, p = .000				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .005 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001***

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของการรับรู้ของผู้บริโภค ต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน พบว่า อิทธิพลของการรับรู้ของผู้บริโภค ด้านคุณค่าอาหาร ด้านวัฒนธรรม และด้านสุขอนามัย/สุขภาพ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน โดยตัวแปรดังกล่าวสามารถอธิบายความผันแปรต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน ร้อยละ 66.5 ซึ่งตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรม รองลงมา คือ ด้านคุณค่าอาหาร และด้านสุขอนามัย/สุขภาพ ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (72.2%) วัยทำงานอายุ 35 - 54 ปี (66.2%) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อและมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจซื้ออาหารของครัวเรือน สอดคล้องกับ Li, X. et al. ที่ระบุว่าเพศหญิงมีบทบาทสำคัญในการเลือกซื้ออาหารและให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมากกว่าเพศชาย โดยกลุ่มอายุส่วนใหญ่ คือ 35 - 44 ปี (40.7%) และ 45 - 54 ปี (25.5%) (Li, X. et al., 2021) ซึ่งมีศักยภาพทางเศรษฐกิจและความผูกพันทางวัฒนธรรมสูง สอดคล้องกับ Wang, Y. ที่ชี้ว่ากลุ่มวัยกลางคนมักบริโภคอาหารที่สะท้อนความทรงจำและประสบการณ์ทางครอบครัว (Wang, Y., 2019) ในด้านอาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัว (35.7%) รองลงมา คือ พนักงานเอกชน (26.0%) และนักเรียนนักศึกษา (17.8%) ซึ่งให้เห็นว่าผู้ที่มีเวลายืดหยุ่นให้ความสนใจกับอาหารอัตลักษณ์มากกว่าอาชีพที่มีข้อจำกัดด้านเวลา (Chen, H. & Lee, C., 2019) ส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (51.7%) สะท้อนความนิยมของอาหารชนิดนี้ในประชาชนทั่วไป มากกว่ากลุ่มการศึกษาสูงที่มักให้ความสำคัญกับโภชนาการหรือสุขนิยม (Jang, S. et al., 2017) ในด้านรายได้ กลุ่มหลักมีรายได้ 15,001 - 30,000 บาท (52.0%) รองลงมา คือ ไม่เกิน 15,000 บาท (29.5%)

สะท้อนการเข้าถึงอาหารอัตลักษณ์ในราคาที่เหมาะสม สอดคล้องกับ Tan, K. et al. ที่ระบุว่า กลุ่มรายได้ปานกลางถึงต่ำมีแนวโน้มบริโภคอาหารพื้นถิ่นมากกว่า (Tan, K. et al., 2022)

2. ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล พบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, $SD = 0.506$) สะท้อนบทบาทสำคัญของสื่อดิจิทัลในการสื่อสารและโน้มน้าวพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kotler, P. et al. ที่ชี้ให้เห็นว่าการตลาดในยุคดิจิทัลต้องอาศัยกลยุทธ์การสื่อสารที่เชื่อมโยงผู้บริโภคกับแบรนด์ผ่านช่องทางออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวดสินค้าวัฒนธรรมและท้องถิ่น ซึ่งอาศัยอารมณ์และเรื่องเล่าในการจูงใจผู้บริโภค (Kotler, P. et al., 2017) ซึ่งสื่อสังคมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด โดยได้คะแนนเฉลี่ยสูง ($\bar{X} = 4.35$) แพลตฟอร์มอย่าง Facebook Instagram และ TikTok ช่วยสร้างความใกล้ชิดและความเชื่อมโยงทางอารมณ์กับผู้บริโภค ผ่านเนื้อหาที่ผู้บริโภคร่วมสร้างและเผยแพร่ ทำให้สื่อมีความน่าเชื่อถือกว่าการสื่อสารทางเดียว

3. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน พบว่า รายได้ต่อเดือน เป็นปัจจัยเดียวที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มรายได้ 15,001 - 30,000 บาท มีระดับการรับรู้สูงกว่ากลุ่มรายได้อื่นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Grunert, K. G. et al. ที่พบว่า รายได้มีผลต่อการรับรู้และการให้คุณค่าอาหาร โดยกลุ่มรายได้ปานกลาง (15,001 - 30,000 บาท) เปิดรับข้อมูลด้านสุขภาพ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์มากกว่ากลุ่มรายได้น้อยที่เน้นราคา และกลุ่มรายได้สูงที่บริโภคแบบสากล กลุ่มนี้ยังคงผูกพันกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและให้คุณค่าต่ออัตลักษณ์อาหารชาติพันธุ์ในชีวิตประจำวัน (Grunert, K. G. et al., 2010) และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนินทร์ สังขดวง และจิระนาถ รุ่งช่วง ที่ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารเข้าท้องถิ่นที่สืบทอดจากวัฒนธรรมเปอรานากันของนักท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง พบว่า รายได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้อัตลักษณ์เชื้อชาติจีน โดยกลุ่มรายได้ปานกลางมีระดับการรับรู้สูงสุด (ธนินทร์ สังขดวง และจิระนาถ รุ่งช่วง, 2562) ในทางตรงกันข้าม ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของเพศ อาชีพ การศึกษา และจังหวัดต่อการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน สะท้อนว่าอาหารชนิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตโดยไม่ขึ้นกับปัจจัยส่วนบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดของ Appadurai, A. ที่มองว่า “อาหารชาติพันธุ์” เป็น soft power ที่ข้ามพรมแดนเพศ ชนชั้น และการศึกษา (Appadurai, A., 1988)

4. อิทธิพลของปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลที่มีต่อการรับรู้และพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในบริบทพื้นที่ภาคใต้ พบว่า ปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการรับรู้อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนของผู้บริโภคในภาคใต้ อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 27.6 โดยสื่อสังคมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดในการสร้างการรับรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพงษ์ พึ่งพิศ และคณะ ที่ระบุว่า การส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นนวัตกรรมที่สำคัญสำหรับธุรกิจร้านอาหารในยุคดิจิทัล และมีผลต่อการสร้างและเสริมภาพลักษณ์ของสินค้าอย่างมีนัยสำคัญ (ณัฐพงษ์ พึ่งพิศ และคณะ, 2568)

ทางด้านปัจจัยการสื่อสารการตลาดดิจิทัลต่อความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน พบว่า ปัจจัยการสื่อสารการตลาดดิจิทัลทั้ง 4 ด้าน คือ สื่อสังคม ระบบค้นหาข้อมูล เว็บไซต์ และการสร้างและแบ่งปันเนื้อหา มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 12.7 โดยสื่อสังคมมีอิทธิพลสูงสุด สะท้อนศักยภาพแพลตฟอร์มในการโน้มน้าวผ่านรีวิว การแบ่งปันประสบการณ์ และการนำเสนอ

ภาพลักษณ์เชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ศรีญา แสงลี้มสุวรรณ และกาญจนา ส่งวัฒนา ที่พบว่า พฤติกรรมการแสวงหาข้อมูลผ่านช่องทางดิจิทัล และการรับรู้คุณภาพอาหารมีอิทธิพลทั้งโดยตรงและทางอ้อมต่อการตัดสินใจใช้บริการร้านอาหารไทย (ศรีญา แสงลี้มสุวรรณ และกาญจนา ส่งวัฒนา, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Alalwan, A. A. ที่ชี้ว่าการตลาดผ่านสื่อสังคมมีผลโดยตรงต่อความตั้งใจซื้อ โดยเฉพาะเมื่อเนื้อหาถ่ายทอดประสบการณ์จริงและกระตุ้นอารมณ์ ขณะเดียวกันระบบค้นหาข้อมูลช่วยกระตุ้นความตั้งใจบริโภคในกลุ่มที่ต้องการข้อมูลก่อนตัดสินใจ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค (Alalwan, A. A., 2018)

5. อิทธิพลของการรับรู้ของผู้บริโภค ต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน พบว่าการรับรู้ด้านวัฒนธรรม คุณค่าอาหาร และสุขอนามัย มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 66.5 โดยการรับรู้ด้านวัฒนธรรมมีอิทธิพลสูงสุด สะท้อนว่าผู้บริโภคมองอาหารเป็นสัญลักษณ์ของตัวตนและรากเหง้าทางวัฒนธรรม ช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความเชื่อมโยงทางสังคม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sims, R. ที่พบว่า การรับรู้ด้านวัฒนธรรมในอาหารท้องถิ่นส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจบริโภคและความจงรักภักดีในสินค้าอาหารพื้นถิ่น (Sims, R., 2009) การรับรู้ด้านคุณค่าอาหารซึ่งมีอิทธิพลรองลงมา ชี้ให้เห็นความสำคัญของการให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับแหล่งที่มา กระบวนการผลิต และคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อเสริมการรับรู้เชิงบวกและกระตุ้นความตั้งใจบริโภค ใกล้เคียงกับ วรรณมน เสริมขวัญกุล และคณะ ที่ศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมการบริโภคอาหารจีนของคนไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช พบว่า การรับรู้เรื่องราว อัตลักษณ์ และคุณค่าทางวัฒนธรรมในอาหารจีน ส่งผลต่อความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ (วรรณมน เสริมขวัญกุล และคณะ, 2567)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลมีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน และการรับรู้ของผู้บริโภคในพื้นที่ภาคใต้ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีน โดยสื่อสังคมมีอิทธิพลสูงสุดต่อการรับรู้และความเชื่อมโยงทางอารมณ์ของผู้บริโภคอาหารอัตลักษณ์ การเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่สะท้อนคุณค่าและวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างเนื้อหาคุณภาพสูงที่ครอบคลุมวัฒนธรรม คุณค่าอาหาร และสุขอนามัย สามารถเสริมความน่าเชื่อถือและดึงดูดผู้บริโภคที่ใส่ใจสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำเสนอข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรส่งเสริมการพัฒนาควรสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์อาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนในพื้นที่ภาคใต้โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐกิจ ชุมชนท้องถิ่น และภาครัฐ เพื่อเชื่อมโยงอาหารท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน
- 2) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรส่งเสริมการพัฒนาควรจัดทำโครงการอบรมและพัฒนาศักยภาพให้กับผู้ประกอบการท้องถิ่นเกี่ยวกับทักษะการใช้สื่อดิจิทัลและการวางกลยุทธ์การตลาดออนไลน์ เพื่อให้การสื่อสารสามารถเข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนและเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและขยายฐานลูกค้าในตลาดดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
- 3) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรส่งเสริมการพัฒนาควรสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มตลาดอาหารอัตลักษณ์ เพื่อให้เกิดนโยบาย

และมาตรการส่งเสริมที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบททางวัฒนธรรมของชุมชน ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการสื่อสารการตลาด เนื่องจากสื่อสังคมมีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้และเชื่อมโยงทางอารมณ์กับผู้บริโภค ผู้ประกอบการควรพัฒนากลยุทธ์การตลาดที่เน้นการเล่าเรื่อง (storytelling) ที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมและความเป็นเอกลักษณ์ของอาหาร พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคผ่านกิจกรรมออนไลน์ เช่น การจัดกิจกรรมประกวดรีวิว การแชร์ประสบการณ์ หรือการใช้ influencer ที่มีความน่าเชื่อถือในกลุ่มเป้าหมาย
- 2) ผู้ประกอบการควรเน้นการสร้างเนื้อหาคุณภาพสูงที่ให้ข้อมูลครบถ้วน ทั้งด้านวัตถุดิบ วิธีการปรุง ประวัติความเป็นมาและคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงข้อมูลด้านโภชนาการและสุขภาพ เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและกระตุ้นความสนใจในกลุ่มผู้บริโภคที่มีความตระหนักด้านสุขภาพและคุณค่าทางอาหาร และ
- 3) ผู้ประกอบการควรพัฒนาช่องทางออนไลน์ที่ตอบสนองการใช้งานได้ดี เช่น เว็บไซต์ที่มีความได้ตอบและเชื่อมโยงกับแพลตฟอร์มสื่อสังคม เพื่อสร้างประสบการณ์การใช้งานที่ราบรื่น และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรดำเนินการวิจัยเชิงลึกเพื่อศึกษากลไกและปัจจัยที่ทำให้การสร้างเนื้อหาผ่านสื่อดิจิทัลสามารถแปลงเป็นพฤติกรรมความตั้งใจบริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นวิเคราะห์บทบาทของอารมณ์ ความเชื่อมโยงทางสังคม และการมีส่วนร่วมของผู้บริโภค (engagement) ในการส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าว
- 2) ควรสำรวจและวิเคราะห์ผลกระทบของปัจจัยส่วนบุคคลในมิติทางจิตวิทยา เช่น ค่านิยมส่วนบุคคล ทัศนคติ และความเชื่อ ที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารอัตลักษณ์ชาติจีนในบริบทที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความเข้าใจที่ลึกซึ้งและครอบคลุมต่อพฤติกรรมผู้บริโภค
- 3) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ เช่น ผู้บริโภคในพื้นที่ภูมิภาคอื่น ๆ หรือกลุ่มวัยรุ่น เพื่อศึกษาความแตกต่างและความเหมือนในการรับรู้และพฤติกรรมการบริโภคอาหารอัตลักษณ์ รวมถึงศึกษาผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และแพลตฟอร์มใหม่ ๆ ในการสื่อสารการตลาดอาหาร และ
- 4) ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกลไกการโน้มน้าวใจในดิจิทัล ผลกระทบของค่านิยมและทัศนคติส่วนบุคคลต่อพฤติกรรมการบริโภค และการใช้เทคโนโลยีใหม่ เช่น AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารการตลาดอาหารอัตลักษณ์ในกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพงษ์ พิงพิศ และคณะ. (2568). นวัตกรรมส่งเสริมการตลาดธุรกิจร้านอาหารไทยในยุคสังคมดิจิทัล. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 7(2), 159-172.
- ธนินทร์ สังขดวง และจิระนาถ รุ่งช่วง. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารเข้าท้องถิ่นที่สืบทอดจากวัฒนธรรมเปอร์anakanของนักท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง. วารสารวิชาการ มทร.สุวรรณภูมิ, 4(1), 81-92.
- ปิยชาติ สิ่งดี และสิริธร ถาวรวงศา. (2561). ฮกจิวนาบอน: ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนฮกจิวน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช. Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia, 24(3), 101-136.
- วรรณชน เสริมชูวิทย์กุล และคณะ. (2567). การปรับตัวทางวัฒนธรรมการบริโภคอาหารจีนของคนไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 8(1), 263-277.

- ศรัญญา แสงลุ่มสุวรรณ และกาญจนา ส่งวัฒนา. (2564). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการร้านอาหารไทย. วารสาร BU Academic Review, 11(2), 158-166.
- Alalwan, A. A. (2018). Foodways and identity in diaspora communities: The cultural persistence of Chinese cuisine in Southeast Asia. *Asian Ethnicity*, 19(4), 512-529.
- Appadurai, A. (1988). How to make a national cuisine: Cookbooks in contemporary India. *Comparative Studies in Society and History*, 30(1), 3-24.
- Chen, H. & Lee, C. (2019). Influence of occupation on food consumption behavior in local ethnic food market. *International Journal of Hospitality Management*, 8(1), 148-157.
- Grunert, K. G. et al. (2010). Nutrition knowledge, and use and understanding of nutrition information on food labels among consumers in the UK. *Appetite*, 55(2), 177-189.
- Hair, J. F. et al. (2010). *Multivariate data analysis*. (7th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Jang, S. et al. (2017). Consumer health orientation and preference for ethnic food: The moderating role of education. *Appetite*, 113(2017), 182-190.
- Kapoor, A. et al. (2021). Digital marketing transformation and consumer behavior: A review and research agenda. *Journal of Business Research*, 126(2021), 325-336.
- Kotler, P. et al. (2017). *Marketing 4.0: Moving from traditional to digital*. New Jersey: Wiley.
- _____. (2021). *Marketing 5.0: Technology for humanity*. New Jersey: Wiley.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Lee, Y. & Xu, H. (2020). The role of food in promoting cultural heritage tourism: A case of Chinese cuisine. *Tourism Management Perspectives*, 35(1), 1-16.
- Li, X. et al. (2021). Gender and food consumption: Understanding women's preferences in ethnic food experiences. *Food Research International*, 42(2), 144-152.
- Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2(2), 49-60.
- Sims, R. (2009). Food, place and authenticity: Local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 321-336.
- Tan, K. et al. (2022). Food consumption patterns among lower-income groups in Southeast Asia: A cultural approach. *Journal of Ethnic Foods*, 9(2), 115-123.
- Tiago, M. T. P. et al. (2014). Digital marketing and social media: Why bother? *Business Horizons*, 57(6), 703-708.
- Wang, Y. (2019). The taste of memory: Food, nostalgia, and cultural identity among the Chinese diaspora. *Food, Culture & Society*, 22(4), 451-467.

การวิจัยรูปแบบการบรรลุวัตถุประสงค์รายวิชามานาสติกลงในสาขาวิชาพลศึกษาบน พื้นฐานทฤษฎีการรับรองวิชาชีพครู*

THE RESEARCH OF THE MODEL FOR GYMNASTICS COURSE OBJECTIVES ACHIEVEMENT IN PHYSICAL EDUCATION MAJOR BASE ON TEACHER PROFESSIONAL ACCREDITATION THEORY

ฟาง ฮั่น

Fang Han

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

International College, Krirk University, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: 64006353@qq.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งสำรวจการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายวิชามานาสติกลงในสาขาวิชาพลศึกษา ภายใต้บริบทของมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครูซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา และวิเคราะห์เส้นทางการบรรลุวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพลศึกษา 283 คน จากมหาวิทยาลัยครูในมณฑลเหอเป่ย์ ประเทศจีน ที่ผ่านการประเมินรับรองระดับที่สอง การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตรวจสอบด้วยค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's α ได้ 0.87 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) และการสร้างแบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) ด้วยโปรแกรม SPSS และ AMOS ผลการวิจัยชี้ว่าการกำหนดวัตถุประสงค์ควรสอดคล้องกับมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครู และมุ่งพัฒนาทักษะการสอนและสมรรถนะวิชาชีพของนักศึกษา เส้นทางการบรรลุวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ เนื้อหาหลักสูตร ($\beta = 0.82$) วิธีการสอน ($\beta = 0.76$) การจัดการเรียนการสอน ($\beta = 0.68$) และการประเมินผล ($\beta = 0.61$) โดยเทคนิคยิมนาสติก ($\beta = 0.85$) และวิธีการสอนเชิงปฏิบัติ ($\beta = 0.88$) มีอิทธิพลสูงสุดในองค์ประกอบย่อย ผลการปรับโมเดลโดยใช้ค่า Modification Indices พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องดีขึ้นอย่างชัดเจน (CMIN/DF = 1.803, GFI = 0.936, CFI = 0.975, RMSEA = 0.053) แสดงว่าโมเดลมีความเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ข้อเสนอแนะ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์รายวิชาให้ชัดเจนตามมาตรฐาน การออกแบบเนื้อหาที่สมดุลระหว่างทักษะ เทคนิค และความรู้ด้านการสอน เพิ่มการใช้วิธีสอนเชิงปฏิบัติและกิจกรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และปรับระบบการประเมินผลให้สะท้อนสมรรถนะอย่างแท้จริง เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาคุณภาพการเตรียมครูพลศึกษาให้มีศักยภาพสูงสุด

คำสำคัญ: โมเดลการบรรลุวัตถุประสงค์ยิมนาสติก, เส้นทางการบรรลุผล, การรับรองวิชาชีพครู, พลศึกษา, การประเมินผลการสอน

Abstract

This study aimed to investigate the setting of objectives for gymnastics courses in physical education programs under the context of teacher professional accreditation standards and to analyze the pathways for achieving these objectives to guide curriculum improvement. The sample consisted of 283 physical education students from teacher training universities in Hebei Province, China, who had completed the second-level accreditation. Data were collected using a questionnaire developed from literature review and expert interviews, with its quality confirmed by an Item Objective Congruence (IOC) index ranging from 0.80 to 1.00 and a Cronbach's α reliability coefficient of 0.87. Data were analyzed using descriptive statistics, confirmatory factor analysis (CFA), and structural equation modeling (SEM) with SPSS and AMOS software. The findings indicated that gymnastics course objectives should align with teacher professional accreditation standards and focus on developing students' teaching skills and professional competence. The pathway model comprised four main components: curriculum content ($\beta = 0.82$), teaching methods ($\beta = 0.76$), instructional management ($\beta = 0.68$), and assessment ($\beta = 0.61$). Gymnastics techniques ($\beta = 0.85$) and practical teaching methods ($\beta = 0.88$) were found to be the most influential sub-factors. After model modification based on Modification Indices, the goodness-of-fit indices improved significantly (CMIN/DF = 1.803, GFI = 0.936, CFI = 0.975, RMSEA = 0.053), confirming that the model fits the empirical data well. Recommendations include clarifying course objectives according to accreditation standards, balancing technical, theoretical, and pedagogical content, enhancing practice-oriented teaching methods and student engagement, and refining assessment systems to better reflect students' competencies. These improvements can enhance learning outcomes and raise the quality of physical education teacher preparation.

Keywords: Gymnastics Objective Achievement Model, Pathway Analysis, Teacher Professional Accreditation, Physical Education, Teaching Assessment

บทนำ

การรับรองวิชาชีพครู (Teacher Professional Certification) เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคมว่า ครูที่ผ่านกระบวนการรับรองมีสมรรถนะที่เหมาะสมทั้งด้านความรู้และทักษะวิชาชีพ กระบวนการดังกล่าวกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับสมรรถนะที่ครูควรมี ครอบคลุมทั้งด้าน

ความรู้วิชา ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อและเทคโนโลยี และคุณธรรมจริยธรรม ผลการศึกษาจำนวนมากยืนยันว่าระบบการพัฒนาครูที่มีกลไกการรับรองและการพี่เลี้ยงที่เข้มแข็งสามารถลดอัตราการลาออกของครูใหม่ เสริมสร้างประสิทธิภาพการสอน และยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (Darling-Hammond, L., 2017); (Ingersoll, R. & Strong, M., 2011) นอกจากนี้ แนวทางขององค์กรรับรองคุณภาพ เช่น CAEP เน้นให้สถาบันผลิตครูกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่วัดได้และสามารถตรวจสอบได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่าผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพตรงตามความต้องการของสังคมและมาตรฐานวิชาชีพ (CAEP, 2022)

ในสาขาพลศึกษา ยิมนาสติกเป็นรายวิชาแกนกลางที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถภาพทางกาย การควบคุมการเคลื่อนไหว และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้กิจกรรมกีฬาอื่น ๆ (Hardman, K., 2008) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยหลายชิ้นสะท้อนว่าหลักสูตรยิมนาสติกในหลายมหาวิทยาลัยยังคงเน้นทักษะทางเทคนิคเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการฝึกท่าทางหรือทักษะเฉพาะมากกว่าการพัฒนาความสามารถในการสอน (Tinning, R., 2010); (Kirk, D., 2010) ส่งผลให้ผู้เรียนขาดประสบการณ์การจัดการชั้นเรียนและการใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมเมื่อเข้าสู่การฝึกสอนจริง ประเด็นนี้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างความรู้ทางทฤษฎีกับการนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง

ปัญหาที่พบในบริบทของมหาวิทยาลัยครูในมณฑลเหอเป่ย์สะท้อนภาพที่ชัดเจน แม้ว่าสถาบันเหล่านี้จะผ่านการประเมินรับรองระดับที่สองแล้ว แต่ยังมีข้อจำกัดในการปรับปรุงรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่ปรับปรุงใหม่ นักศึกษาหลายคนรายงานว่าหลักสูตรไม่สามารถเสริมสร้างทักษะการสอนได้เพียงพอ ขาดแนวทางฝึกปฏิบัติที่ต่อเนื่องและการประเมินผลที่สะท้อนสมรรถนะจริงของผู้เรียน ครูผู้สอนบางคนยังขาดแนวทางการสอนที่เป็นระบบและวิธีการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปัญหาเหล่านี้สอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยของ Metzler, M. ที่ชี้ว่าความท้าทายหลักของการพัฒนาหลักสูตรพลศึกษา คือ การออกแบบการเรียนการสอนให้สมดุลระหว่างการเรียนรู้เชิงทฤษฎีและการฝึกฝนการสอนจริง (Metzler, M., 2017)

แนวทางการแก้ไขที่นักวิชาการเสนอ คือ การบูรณาการความรู้ด้านเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ด้านการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Shulman, L. S., 1987); (Siedentop, D. & Tannehill, D., 2000) ควรเพิ่มกิจกรรมฝึกปฏิบัติ การสังเกตชั้นเรียน การสะท้อนผล และการวิเคราะห์กรณีศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา นอกจากนี้การประเมินผลควรมีความหลากหลายและใช้วิธีการที่สะท้อนสมรรถนะจริง เช่น การประเมินตามสภาพจริงและการใช้เกณฑ์รูบริกที่ชัดเจน เพื่อให้ผลการประเมินนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรได้จริง

ดังนั้น งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาโมเดลเส้นทางการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชายิมนาสติก โดยใช้กรอบแนวคิดการรับรองวิชาชีพครูและทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler, R. W. เพื่อสร้างเครื่องมือเชิงวิชาการที่ช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอนสามารถปรับปรุงรายวิชาให้ตอบสนองต่อมาตรฐานคุณวุฒิและความต้องการของผู้เรียน ผลลัพธ์ของงานวิจัยนี้คาดว่าจะ成为แนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเตรียมครูพลศึกษาให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทการศึกษาสมัยใหม่ (Tyler, R. W., 2013)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ของรายวิชายิมนาสติกกับข้อกำหนดการสำเร็จการศึกษา ภายใต้กรอบการรับรองวิชาชีพครูในสาขาพลศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสม

2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมมติฐานที่อธิบายเส้นทางการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชายิมนาสติก โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) และแบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM)

3. เพื่อวิเคราะห์เส้นทางหลักที่ส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชายิมนาสติก และเสนอแนวทางการประเมินและปรับปรุงคุณภาพหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครูและความต้องการของผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบ Explanatory Sequential Design เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ของรายวิชายิมนาสติกกับข้อกำหนดการสำเร็จการศึกษา และทดสอบโมเดลสมมติฐานที่สร้างขึ้น จากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและการทบทวนวรรณกรรมเพื่ออธิบายและตีความผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาหลักสูตร

2. แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมงานวิจัยเกี่ยวกับมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครู วัตถุประสงค์ของรายวิชายิมนาสติก และปัจจัยที่มีผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ส่วนที่สองเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่เก็บจากนักศึกษาพลศึกษาที่ผ่านการประเมินการรับรองระดับที่สองในมหาวิทยาลัยครูในมณฑลเหอเป่ย์ ประเทศจีน

3. ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย คือ นักศึกษาพลศึกษาที่ผ่านการประเมินการรับรองระดับที่สองทั้งหมดในมหาวิทยาลัยครูของมณฑลเหอเป่ย์ ขนาดตัวอย่างกำหนดตามเกณฑ์ของ Hair, J. F. et al. ที่แนะนำให้มีความถี่อย่างน้อย 10 - 15 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกต เพื่อความเพียงพอในการวิเคราะห์ด้วย CFA และ SEM (Hair, J. F. et al., 2010) จึงแจกแบบสอบถาม 308 ชุด ได้รับกลับคืนที่สมบูรณ์ 283 ชุด คิดเป็นอัตราการตอบกลับ 91.9% ซึ่งเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ รายละเอียดลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างแสดงในตารางที่ 1

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย สองขั้นตอน ขั้นแรกเป็นการทบทวนวรรณกรรมโดยใช้คำสำคัญ เช่น “การรับรองวิชาชีพครู” “วัตถุประสงค์ของหลักสูตรยิมนาสติก” และ “การบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร” เพื่อสร้างกรอบแนวคิดและสมมติฐาน ขั้นที่สองเป็นการสำรวจภาคสนามโดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's α ได้ค่า 0.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นในระดับดี

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) เพื่อตรวจสอบความตรงของโครงสร้าง และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อ

ตรวจสอบเส้นทางการบรรลุมรรฐผล โดยพิจารณาดัชนีความสอดคล้องของโมเดล ได้แก่ CMIN/DF, GFI, NFI, CFI และ RMSEA ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความเชิงอธิบาย เพื่อสนับสนุนและขยายผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณให้สมบูรณ์

6. กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดของการศึกษานี้อ้างอิงทฤษฎีการรับรองวิชาชีพครูและแนวคิดการพัฒนาหลักสูตร โดยสมมติว่าการบรรลุมรรฐผลของรายวิชามิมนาสติกได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลัก ได้แก่ เนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอน การจัดการฝึกปฏิบัติ และกลไกการประเมินผล ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการบรรลุมรรฐผลของรายวิชา และเชื่อมโยงกับข้อกำหนดการสำเร็จการศึกษาตามมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครู

ผลการวิจัย

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้เห็นภาพรวมของเพศ ชั้นปี และประสบการณ์มิมนาสติกของผู้ตอบแบบสอบถาม รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n = 283)

ลักษณะ	หมวดหมู่	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	156	55.1
	หญิง	127	44.9
ชั้นปี	ปี 2	78	27.6
	ปี 3	112	39.6
	ปี 4	93	32.8
	ไม่มีประสบการณ์	45	15.9
	1 - 2 ปี	138	48.8
ประสบการณ์มิมนาสติก	มากกว่า 2 ปี	100	35.3

ผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (55.1%) อยู่ในชั้นปีที่ 3 (39.6%) และมีประสบการณ์มิมนาสติก 1 - 2 ปี (48.8%) แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่มีพื้นฐานการฝึกปฏิบัติระดับปานกลาง ซึ่งเหมาะสมต่อการวิเคราะห์เส้นทางการบรรลุมรรฐผลของหลักสูตร

2. ผลการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น Cronbach's α เท่ากับ 0.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 0.70 แสดงว่าเครื่องมือมีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นในระดับดี

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า ตัวชี้วัดทั้งหมดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Standardized Factor Loading) อยู่ระหว่าง 0.62 - 0.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.50 แสดงว่าตัวชี้วัดมีความสอดคล้อง

กับตัวแปรแฝงอย่างมีนัยสำคัญ ค่า AVE ของแต่ละตัวแปรมีค่ามากกว่า 0.50 และค่า CR ของแต่ละตัวแปรมากกว่า 0.70 บ่งชี้ว่าแบบจำลองการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเพียงพอ

4. ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM)

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ใช้เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝง ผลการวิเคราะห์โมเดลเริ่มแรก พบว่า ดัชนีความสอดคล้องของโมเดลยังไม่อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม ($CMIN/DF = 2.15$, $GFI = 0.89$, $CFI = 0.91$, $RMSEA = 0.065$) จึงทำการปรับโมเดลโดยอ้างอิงค่า Modification Indices

หลังการปรับโมเดล พบว่า ดัชนีความสอดคล้องของโมเดลดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดย $CMIN/DF$ ลดลงเป็น 1.803 ค่า GFI เพิ่มขึ้นเป็น 0.936 ค่า NFI และ CFI เพิ่มขึ้นเป็น 0.946 และ 0.975 ตามลำดับ และค่า $RMSEA$ ลดลงเหลือ 0.053 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ 0.06 แสดงว่าโมเดลที่ปรับแล้วมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้

ตารางที่ 2 ดัชนีความสอดคล้องของโมเดลก่อนและหลังการปรับ

ดัชนีความสอดคล้อง	เกณฑ์ที่ยอมรับได้	ก่อนปรับโมเดล	หลังปรับโมเดล
CMIN/DF	< 3.00	2.15	1.803
GFI	> 0.90	0.89	0.936
NFI	> 0.90	0.88	0.946
CFI	> 0.95	0.91	0.975
RMSEA	< 0.06	0.065	0.053

5. ผลการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

โมเดลที่ปรับแล้วแสดงให้เห็นว่าเส้นทางการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชาิทยามนาสติก ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่

เนื้อหาหลักสูตร → มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ ($\beta = 0.82$, $p < .001$) โดยเฉพาะเทคนิคยมนาสติก (0.85)

วิธีการสอน → มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ($\beta = 0.76$, $p < .001$) โดยวิธีการสอนเชิงปฏิบัติ (0.88) มีอิทธิพลสูงสุด

การจัดการเรียนการสอน → มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ($\beta = 0.68$, $p < .01$) โดยการเปลี่ยนตำแหน่งนักศึกษา (0.81) มีบทบาทเด่น

การประเมินผล → เนื้อหาการประเมิน (0.83) และวิธีการประเมิน (0.78) มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .05$) ขณะที่บทบาทของผู้ประเมินไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลลัพธ์โดยรวมยืนยันว่าโมเดลที่ปรับแล้วสามารถอธิบายเส้นทางการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชาิทยามนาสติกได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครู

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้มุ่งสำรวจการกำหนดวัตถุประสงค์และเส้นทางการบรรลุผลของหลักสูตรยิมนาสติกในสาขาพลศึกษา ภายใต้บริบทของการรับรองวิชาชีพครูในประเทศจีน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบหลักทั้งสี่ ได้แก่ เนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอน การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ล้วนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ โดยเนื้อหาหลักสูตรและวิธีการสอนมีบทบาทเด่นที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เน้นความสำคัญของการบูรณาการองค์ประกอบด้านหลักสูตรเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ (Li, S., 2019)

ในมิติของเนื้อหาหลักสูตร ผลการวิจัยยืนยันความสำคัญของทักษะทางเทคนิคควบคู่กับการพัฒนาความสามารถในการสอน ซึ่งตรงกับข้อค้นพบที่เน้นบทบาทของทักษะทางเทคนิค (Chen, L. & Liu, M., 2018) และการศึกษาครั้งนี้ได้ขยายความโดยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการฝึกอบรมด้านการสอนเพื่อรองรับมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครู หลักสูตรจึงควรจัดสมดุลระหว่างเนื้อหาทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อสร้างสมรรถนะของนักศึกษาอย่างรอบด้าน

สำหรับวิธีการสอน ผลการวิจัยตอกย้ำคุณค่าของการสอนเชิงปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและทักษะเชิงลึกของนักศึกษา ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ถึงบทบาทสำคัญของการสอนเชิงปฏิบัติ (Wang, Y. & Zhang, H., 2020) และสนับสนุนข้อเสนอแนะที่ว่า การใช้วิธีการสอนที่หลากหลายสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ได้ การออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติจริงจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชา

ด้านการจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยเน้นความสำคัญของการออกแบบโครงสร้างและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ (Zhang, Y. & Li, W., 2021) ที่ชี้ให้เห็นบทบาทของการจัดการห้องเรียนต่อคุณภาพการเรียนรู้ การศึกษานี้ยังให้มุมมองใหม่เกี่ยวกับการเปลี่ยนตำแหน่งนักศึกษา (Student Position Rotation) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยเพิ่มโอกาสการฝึกปฏิบัติและสร้างความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วม (Zhang, Y. & Li, W., 2021)

สุดท้าย การประเมินผลการสอน พบว่า เนื้อหาและวิธีการประเมินเป็นตัวทำนายที่สำคัญ ขณะที่บทบาทของผู้ประเมินไม่ปรากฏนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เน้นความสำคัญของการออกแบบเครื่องมือประเมินมากกว่าตัวผู้ประเมิน (Chen, X. & Wang, L., 2020) การพัฒนาเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนและสอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการปรับปรุงคุณภาพการสอน

โดยสรุป การศึกษานี้มีส่วนเสริมต่อองค์ความรู้ในสาขาพลศึกษา โดยให้หลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยที่ส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชายิมนาสติก ข้อค้นพบมีความหมายต่อการออกแบบหลักสูตร การพัฒนาครูพลศึกษา และการกำหนดนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพการสอน ทั้งยังเสนอแนวทางให้การศึกษาในอนาคตทดสอบและตรวจสอบโมเดลในบริบทที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความทั่วไปและความน่าเชื่อถือของผลลัพธ์

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบโมเดลเส้นทางการบรรลุ วัตถุประสงค์ของรายวิชายินนาสตึก ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครูในสาขาพลศึกษา โมเดลดังกล่าว ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ที่ส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีนัยสำคัญ

ประการแรก เนื้อหาหลักสูตร มีค่าสัมประสิทธิ์องค์รวมสูงที่สุด ($\beta = 0.82$) โดยมีองค์ประกอบย่อยที่สำคัญ ได้แก่ เทคนิคยมนาสตึก ($\beta = 0.85$) ความสามารถในการสอนยมนาสตึก ($\beta = 0.79$) และทฤษฎียมนาสตึก ($\beta = 0.72$)

ประการที่สอง วิธีการสอน มีค่าสัมประสิทธิ์ ($\beta = 0.76$) โดยวิธีการสอนเชิงปฏิบัติแสดงอิทธิพลสูงสุด ($\beta = 0.88$) รองลงมา คือ วิธีการสอนด้วยภาษา ($\beta = 0.75$) และวิธีการสอนด้วยภาพ ($\beta = 0.69$)

ประการที่สาม การจัดการเรียนการสอน มีค่าสัมประสิทธิ์ ($\beta = 0.68$) โดยการเปลี่ยนตำแหน่งนักศึกษา ($\beta = 0.81$) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ตามด้วยโครงสร้างรูปแบบการฝึก ($\beta = 0.77$) และผู้จัดการเรียนการสอน ($\beta = 0.71$)

ประการที่สี่ การประเมินผลการสอน มีค่าสัมประสิทธิ์ ($\beta = 0.61$) โดยเนื้อหาการประเมิน ($\beta = 0.83$) และวิธีการประเมิน ($\beta = 0.78$) มีอิทธิพลสำคัญ ส่วนปัจจัยด้านผู้ประเมินไม่ปรากฏผลอย่างมีนัยสำคัญ

โดยสรุป โมเดลนี้สะท้อนให้เห็นว่าการบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชายินนาสตึกเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และต้องอาศัยการบูรณาการองค์ประกอบหลัก ทั้ง 4 ด้าน อย่างเป็นระบบ การพัฒนาทักษะทางเทคนิคควบคู่กับการเสริมสมรรถนะด้านการสอน ผ่านวิธีการสอนที่หลากหลาย การจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น และการประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ถือเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรยมนาสตึกในสาขาวิชาพลศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการรับรองวิชาชีพครู

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลัก ทั้ง 4 ได้แก่ เนื้อหาหลักสูตร ($\beta = 0.82$) วิธีการสอน ($\beta = 0.76$) การจัดการเรียนการสอน ($\beta = 0.68$) และการประเมินผลการสอน ($\beta = 0.61$) มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการบรรลุ วัตถุประสงค์ของรายวิชายินนาสตึกในสาขาพลศึกษา โดยเฉพาะเนื้อหาหลักสูตรและวิธีการสอนที่มีค่าสัมประสิทธิ์ สูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนยมนาสตึกควรมุ่งเน้นที่การจัดเนื้อหาและกลยุทธ์ การสอนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ แม้การประเมินผลมีค่าสัมประสิทธิ์ต่ำที่สุด แต่ยังคงมีบทบาทสำคัญในการสะท้อน สมรรถนะของนักศึกษาและปรับปรุงคุณภาพหลักสูตร ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ จากผลการวิจัย สามารถเสนอแนวทาง ดังนี้: 1) การพัฒนาหลักสูตร - เพิ่มความสมดุลระหว่างทักษะทางเทคนิค ความรู้ทางทฤษฎี และสมรรถนะการสอน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติที่มากขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมนักศึกษาเป็นครูพลศึกษา 2) การพัฒนาผู้สอน - จัดอบรม ครูผู้สอนให้ใช้วิธีการสอนเชิงปฏิบัติและการสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มคุณภาพการถ่ายทอดความรู้ 3) การจัดการ เรียนการสอน - ออกแบบกิจกรรมที่ยืดหยุ่น เช่น การเปลี่ยนตำแหน่งนักศึกษาและการฝึกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อกระตุ้น การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และ 4) การประเมินผล - พัฒนาระบบการประเมินที่ครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายเพื่อสะท้อนสมรรถนะที่แท้จริงของผู้เรียน ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต 1) ตรวจสอบผลกระทบระยะยาวของโมเดลที่พัฒนาต่อการพัฒนาวิชาชีพและประสิทธิภาพการสอนของบัณฑิตพล

ศึกษา 2) ศึกษาบทบาทของตัวแปรกำกับหรือตัวแปรส่งผ่าน เช่น ประสบการณ์ยิมนาสติกก่อนหน้านี้ หรือแรงจูงใจในความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและผลลัพธ์ของหลักสูตร 3) ดำเนินการวิจัยเปรียบเทียบในบริบททางการศึกษา หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อให้เข้าใจการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างรอบด้าน และ 4) พิจารณาการบูรณาการเทคโนโลยีในรายวิชายิมนาสติก และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจประสบการณ์ของนักศึกษาและผู้สอนอย่างลึกซึ้ง

เอกสารอ้างอิง

- CAEP. (2022). CAEP accreditation standards. Washington, DC: Council for the Accreditation of Educator Preparation.
- Chen, L. & Liu, M. (2018). The importance of technical skills in gymnastics curriculum. *Journal of Physical Education Research*, 25(3), 112-120.
- Chen, X. & Wang, L. (2020). Curriculum evaluation and teaching effectiveness in physical education. *China Sport Science*, 40(6), 55-64.
- Darling-Hammond, L. (2017). Teacher education around the world: What can we learn from international practice? *European Journal of Teacher Education*, 40(3), 291-309.
- Hair, J. F. et al. (2010). *Multivariate data analysis*. (7th ed.). New jersey: Pearson Prentice Hall.
- Hardman, K. (2008). Physical education in schools: A global perspective. *Kinesiology*, 40(1), 5-28.
- Ingersoll, R. & Strong, M. (2011). The impact of induction and mentoring programs for beginning teachers: A critical review of the research. *Review of Educational Research*, 81(2), 201-233.
- Kirk, D. (2010). *Physical education futures*. London: Routledge.
- Li, S. (2019). System and mechanism: Concept, comparison and its significance for reform and the relationship with system. *Leadership Science*, 6(2019), 19-22.
- Metzler, M. (2017). *Instructional models in physical education*. (3rd ed.). New York: Routledge.
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.
- Siedentop, D. & Tannehill, D. (2000). *Developing teaching skills in physical education*. (4th ed.). Mountain View, CA: Mayfield Publishing.
- Tinning, R. (2010). *Pedagogy and human movement: Theory, practice, research*. London: Routledge.
- Tyler, R. W. (2013). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wang, Y. & Zhang, H. (2020). Practical teaching experience in gymnastics education. *Journal of Sports Pedagogy*, 45(2), 66-74.
- Zhang, Y. & Li, W. (2021). Classroom management and student participation in physical education. *Educational Research*, 39(5), 122-130.

การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย*

THE DEVELOPMENT OF PROFESSION BASKETBALL COACH'S
COMPETENCY INDICATOR IN THAILAND

พานุวัฒน์ ศรีวรรณ*, ธิติพงษ์ สุขดี, จิราวัฒน์ ขจรศิลป์

Panuwat Sriwan*, Thitipong Sukdee, Jirawat Khajornsilp

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี ชลบุรี ประเทศไทย

Faculty of Education, Thailand National Sports University, Chon Buri Campus, Chonburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: panuwat132526@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย 2) เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย และ 3) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์แบบอุปนัย ระยะที่ 2 การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย จากผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้วยค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และระยะที่ 3 การตรวจสอบความสอดคล้องตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยกับผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอล จำนวน 145 คน โดยสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง โดยวิธี Maximum Likelihood (ML) ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) มี 6 ตัวบ่งชี้ ด้านทักษะ (Skills) มี 7 ตัวบ่งชี้ ด้านจริยธรรม (Ethics) มี 6 ตัวบ่งชี้ ด้านลักษณะบุคคล (Character) มี 6 ตัวบ่งชี้ และด้านแรงจูงใจ (Motivation) มี 4 ตัวบ่งชี้ และ 2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: ตัวบ่งชี้, สมรรถนะ, ผู้ฝึกสอนกีฬา, กีฬาบาสเกตบอลอาชีพ

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the competencies of professional basketball coaches in Thailand, 2) To develop competency indicators for professional basketball coaches in Thailand, and 3) To examine the consistency of competency indicators for professional basketball coaches in Thailand with empirical data. This study employed a Mixed methodology design, which was divided into three parts. Part 1 the study of competencies employed in-depth interviews with five experts, selected purposively, using a semi-structured interview form and inductive analysis. Part 2 the development of competency indicators applied the Delphi technique with 17 purposively selected experts, using a rating scale instrument. Data were analyzed for consistency of expert opinions using the median and interquartile range. Part 3 the consistency of the competency indicators was then examined with 145 professional basketball coaches in Thailand, selected by simple random sampling. A rating scale questionnaire was employed, and confirmatory factor analysis (Second-order CFA) was conducted using the Maximum Likelihood (ML) method. The results revealed that: 1) The competencies of professional basketball coaches in Thailand consist of five components: Knowledge, with 6 indicators; Skills, with 7 indicators; Ethics, with 6 indicators; Character, with 6 indicators; and Motivation, with 4 indicators. 2) The confirmatory factor analysis indicated that the model was consistent and well aligned with the empirical data.

Keywords: Indicators, Competency, Sports Coaches, Professional Basketball

บทนำ

ปัจจุบันวงการกีฬาอาชีพในประเทศไทย มีการพัฒนาและการเติบโตของจำนวนผู้ชมที่เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นอุตสาหกรรมกีฬาที่ทำรายได้ให้กับประเทศ การแข่งขันกีฬาอาชีพ ได้รับความสนใจจากประชาชนจนเกิดกระแสความนิยมกีฬาอาชีพในประเทศไทย สามารถสร้างรายได้ให้กับนักกีฬาและผู้เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมกีฬาอาชีพ พ.ศ. 2556 กำหนดไว้ว่า กีฬาอาชีพ คือ กีฬาที่แข่งขันอย่างเป็นระบบ ตามมาตรฐานสากล และมีนักกีฬาอาชีพเข้าร่วม โดยมีรายได้จากการแข่งขันโดยการกีฬาแห่งประเทศไทยฝ่ายกีฬาอาชีพจะมีหน้าที่ดูแลและดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ตามกฎหมายเพิ่มจากเดิม ได้แก่ การจัดแข่งขันสโมสรและสมาคมกีฬาอาชีพ การจัดแข่งขันนักกีฬาอาชีพและบุคลากรกีฬาอาชีพ การตรวจสอบมาตรฐานการจัดการแข่งขันกีฬาอาชีพ การรับเรื่องร้องทุกข์ การบริหารจัดการกองทุนส่งเสริมกีฬาอาชีพ รวมถึงเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารกีฬาอาชีพ ประเทศไทยมีจำนวนกีฬาอาชีพแล้ว ทั้งหมด 13 ชนิดกีฬา ซึ่งประกอบไปด้วยฟุตบอล แบดมินตัน ตะกร้อ วอลเลย์บอล สกูเอร์ โบว์ลิ่ง แข่งรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เทเบิลเทนนิส เทนนิส กอล์ฟ บาสเกตบอล และมวยไทยอาชีพ (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2557) โดยกีฬาสกเกตบอร์ดถือเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง และเป็นกิจกรรมพลศึกษาที่ถือได้ว่าสำคัญอย่างยิ่งจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรของการศึกษาทุกระดับชั้นจะให้ความสำคัญต่อกีฬานี้เป็นอย่างมาก มีการจัดการแข่งขันทั้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ

เช่น กีฬาโอลิมปิก เอเชียนเกมส์ ซีเกมส์ กีฬาแห่งชาติ กีฬามหาวิทยาลัย กีฬาเยาวชนแห่งชาติ โดยปัจจุบันมีการแข่งขันบาสเกตบอลลีกอาชีพในประเทศไทย ภายใต้ชื่อ Basketball Thai League (BTL) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับนักกีฬาไทย โดยมีทีมชั้นนำของประเทศเข้าร่วมแข่งขันในระบบลีก เพื่อพัฒนาทักษะและศักยภาพของนักกีฬาระดับนานาชาติ (ณัชรินทร์ บัวพา และคณะ, 2563)

การที่จะพัฒนาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยนั้น ผู้ฝึกสอนหรือโค้ช (Coach) มีความสำคัญมาก เพราะเป็นบุคคลที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อตัวนักกีฬามากที่สุด และเป็นผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนานักกีฬา จึงจำเป็นที่ผู้ฝึกสอนจะต้องเป็นผู้ฝึกสอนที่มีความชำนาญในการฝึกสอนกีฬา ซึ่งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ระบุว่า ผู้ฝึกสอนจะต้องเป็นผู้ที่มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างน้อยสามประการต่อไปนี้ คือ ความรู้ ความสามารถ หรือทักษะ และทัศนคติหรือปรัชญาในการทำงาน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) สอดคล้องกับ สนธยา สีละมัต กล่าวว่าการเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาเป็นงานที่มีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน ร่างกายจิตใจ อารมณ์ สังคม และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การพัฒนานักกีฬาให้ก้าวขึ้นไปสู่การเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเชิงกีฬา จึงมีหน้าที่หลายประการ การจะปฏิบัติหน้าที่แต่ละอย่างให้สำเร็จ ผู้ฝึกสอนต้องเป็นผู้มีความรู้หลายด้าน ดังนั้น ผู้ฝึกสอนกีฬา จึงมีความสำคัญต่อทีมและมีความจำเป็นที่ต้องการแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ฝึกสอนกีฬา อย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีสมรรถนะที่เหมาะสมกับบริบทอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการกีฬา (สนธยา สีละมัต, 2560) สอดคล้องกับ Da Cunha, L. D. et al. ได้ให้ความคิดเห็นต่อผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลลีกในประเทศบราซิลว่า ผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลทุกคนจะปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมายในการแข่งขันกีฬาอาชีพ พัฒนาความรู้และความเข้าใจอย่างครอบคลุมเกี่ยวกับกีฬาบาสเกตบอล โดยสมรรถนะ (Competency) เป็นตัวบ่งชี้สำคัญถึงคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร (Da Cunha, L. D. et al. , 2025) ดังที่ สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ ได้กล่าวไว้ว่า “บุคลากรที่มีศักยภาพ” นั้นเป็นสิ่งที่คู่แข่งจะเลียนแบบได้ยาก (สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2551)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชลบุรี จึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้ฝึกสอนที่ดีและเป็นมาตรฐานของผู้ที่จะเป็นผู้ฝึกสอนบาสเกตบอลในอนาคต รวมถึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนามาตรฐานและเพิ่มประสิทธิภาพของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย
2. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย
3. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยกับ

ข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ หมายเลขข้อเสนอการวิจัย EDU 038/2567 โดยผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาและพัฒนาสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย โดยใช้วิธีการสังเคราะห์เอกสารและเทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview)

การศึกษาสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องทางด้านการเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพของประเทศไทย จำนวน 5 ท่าน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย จำนวน 1 คน เป็นคณะกรรมการจัดการแข่งขันบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย จำนวน 2 คน เป็นคณะกรรมการจากสมาคมบาสเกตบอลแห่งประเทศไทย จำนวน 1 คน และผู้ฝึกสอนบาสเกตบอลในระดับอุดมศึกษาที่มีประสบการณ์การทำทีมไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์โดยตรง (Face-to-face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยมีการสัมภาษณ์ถึงสมรรถนะ ของผู้ฝึกสอนกีฬา ดำเนินการจดบันทึกและรวบรวมข้อมูลแยกแยะประเด็นตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความคงที่ของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างเป็นแบบสอบถามของสมรรถนะผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction)

ระยะที่ 2 การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique) กับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องทางด้านการเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพของประเทศไทย จำนวน 17 ท่าน โดยการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นคณะกรรมการบริหารสมาคมบาสเกตบอลแห่งประเทศไทย จำนวน 3 คน เป็นผู้ฝึกสอนและผู้ช่วยผู้ฝึกสอนที่ส่งร่วมแข่งขันกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย จำนวน 5 คน เป็นผู้ฝึกสอนบาสเกตบอลทีมชาติไทย จำนวน 3 คน เป็นผู้ฝึกสอนบาสเกตบอลในระดับอุดมศึกษา จำนวน 4 คน และเป็นคณะกรรมการจัดการแข่งขันกีฬาบาสเกตบอลลีกอาชีพในประเทศไทย จำนวน 2 คน โดยเครื่องมือในการวิจัยแบบสอบถามตัวบ่งชี้สมรรถนะผู้ฝึกสอนบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับจากผู้ให้ข้อมูลในการรวบรวมข้อมูล จำนวน 2 รอบ

รอบที่ 1 แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) การสอบถามรอบที่ 1 นี้พัฒนาจากคำตอบของแบบสัมภาษณ์ในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าที่ได้อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ซึ่งถือว่าค่าที่ได้เพียงพอและเป็นที่ยอมรับทางสถิติ

รอบที่ 2 แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีข้อคำถามเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 1 แต่เพิ่มตำแหน่งของค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และเขียนเครื่องหมายแสดงตำแหน่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิผู้นั้นได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 1

วิเคราะห์ข้อมูลหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ข้อที่ผ่านเกณฑ์ต้องมีค่ามัธยฐาน (Median) ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ไม่เกิน 1.50

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้สถิติ CFA (Confirm Factor Analysis) ดำเนินการตรวจสอบความสอดคล้องของสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลแห่งประเทศไทยที่ผ่านทะเบียนไว้กับสมาคมกีฬาบาสเกตบอลแห่งประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2568 จำนวน 145 คน โดยผู้วิจัยพิจารณาอัตราส่วนของตัวแปรต่อขนาดกลุ่มตัวอย่างตามที่ สุมิล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย กล่าวว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบควรมีอัตราส่วนระหว่างกลุ่มตัวอย่างต่อตัวแปรไม่น้อยกว่า 5: 1 งานวิจัยครั้งนี้กำหนดสัดส่วน 5: 1 ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลาก ทั้งนี้ สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยมีองค์ประกอบ 5 ด้าน จำนวน 29 ตัวแปร เครื่องมือที่ใช้ในการเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีค่า IOC ที่ได้ อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Confirmatory Factor Analysis: The second Order) โดยวิธี Maximum Likelihood (ML) สถิติสำคัญที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของตัวบ่งชี้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ค่าไค-สแควร์ (Chi-square) ค่าไค-สแควร์-สัมพัทธ์ (Chi-square/d) ดัชนี GFI (Goodness of Fit Index) ดัชนี AGFI (Adjust of Fit Index) ดัชนี NFI (Normal Fit Index) ดัชนี CFI (Comparative Fit Index) และค่า RMSEA (root Mean Square Error of Approximation) ค่า Standardized RMR (Standardized Root Mean Squared Residual) (สุมิล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย, 2546)

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยสรุปได้ ดังนี้
 - 1.1 สมรรถนะด้านความรู้ สรุปได้ 6 คำหลัก และ 19 หัวข้อย่อย
 - 1.2 สมรรถนะด้านความทักษะ สรุปได้ 7 คำหลัก และ 28 หัวข้อย่อย
 - 1.3 สมรรถนะด้านจริยธรรม สรุปได้ 6 คำหลัก และ 21 หัวข้อย่อย
 - 1.4 สมรรถนะด้านลักษณะบุคคล สรุปได้ 6 คำหลัก และ 19 หัวข้อย่อย
 - 1.5 สมรรถนะด้านแรงจูงใจ สรุปได้ 4 คำหลัก และ 14 หัวข้อย่อย
2. การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย พบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย (Coach's Competency Indicator (CCI) ที่ผ่านเกณฑ์ ดังนี้
 - 2.1 ด้านความรู้ (Knowledge) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ ดังนี้ KL1 รูปแบบการเล่นกีฬาบาสเกตบอลที่แสดงถึงทักษะการเล่นกีฬาบาสเกตบอลขั้นสูง กลยุทธ์การเล่นเกมส์รับและเกมส์รุก เทคนิคและแทคติกการเล่นบาสเกตบอล KL2 กฎและกติกาที่เกี่ยวข้องกับกีฬาบาสเกตบอลอาชีพที่แสดงถึงกฎกติกาของสหพันธ์บาสเกตบอลนานาชาติ (FIBA) ระเบียบการแข่งขันกีฬาบาสเกตบอลอาชีพ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกีฬาอาชีพ กฎหมายแรงงาน KL3 หลักการวิทยาศาสตร์การกีฬาขั้นสูงที่แสดงถึงการป้องกันการบาดเจ็บและการฟื้นฟูทางการกีฬา โภชนาการ การกีฬา จิตวิทยาการกีฬา สรีรวิทยาการออกกำลังกาย ชีวกลศาสตร์ทางการกีฬา KL4 เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการกีฬาที่แสดงถึงการออกแบบรูปแบบการฝึกซ้อมและเครื่องมือการฝึกซ้อม โปรแกรมการวิเคราะห์การฝึกซ้อม

และการแข่งขัน KL5 หลักการเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาที่แสดงถึงปรัชญาการเป็นผู้ฝึกสอน การเตรียมทีมการฝึกซ้อมและการแข่งขัน หลักการออกแบบโปรแกรมการฝึกซ้อมและการแข่งขัน และ KL6 การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของนักกีฬาที่แสดงถึงด้านกายวิภาคและสรีรวิทยาการพัฒนาทางด้านสติปัญญาของนักกีฬา

2.2 ด้านทักษะ (Skills) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 7 ข้อ ดังนี้ SK1 ทักษะการสื่อสารที่แสดงให้เห็นถึง การใช้ภาษาและการส่งสัญญาณ ทักษะด้านภาษาอังกฤษ และภาษาอื่น ๆ ที่จำเป็น รวมถึงการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจ และแรงกระตุ้นแก่นักกีฬา SK2 ทักษะการเป็นผู้ประกอบการที่แสดงถึง ทักษะการต่อรอง ทักษะการจัดการความเสี่ยง การสร้างผลกำไร ทักษะการบริหารจัดการธุรกิจ ทักษะการวิเคราะห์เปรียบเทียบทีมตนเองและคู่แข่ง ทักษะการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์และทักษะการตัดสินใจ SK3 ทักษะการแก้ปัญหาที่แสดงถึง การจัดการกับนักกีฬาที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมระหว่างฝึกซ้อม ต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจสิ่งที่เกิดขึ้นและสามารถมองปัญหาเป็นเรื่องท้าทาย SK4 ทักษะการแสวงหาความรู้ด้านตนเอง ที่แสดงถึงต้องหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกีฬาสเกตบอลอยู่เสมอ สร้างรูปแบบและกลยุทธ์การฝึกซ้อมใหม่ ๆ อยู่เสมอและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ร่วมอาชีพอยู่เสมอ SK5 ทักษะการทำงานเป็นทีม ที่แสดงถึงการแก้ไขและตัดสินใจร่วมกัน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สร้างความไว้วางใจและความเคารพซึ่งกันและกัน สนับสนุนและให้กำลังใจร่วมกัน สร้างความสำเร็จของทีมและเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกซ้อม SK6 ทักษะการจัดการทีม ที่แสดงถึงการวางแผนและจัดระเบียบ การให้ข้อเสนอแนะ และการสร้างความสัมพันธ์ให้เข้มแข็ง และ SK7 ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ที่แสดงถึงการเลือกตัวผู้เล่นที่เหมาะสม การเปลี่ยนตัวระหว่างการแข่งขันให้เหมาะสม การค้นหาและคัดเลือกผู้เล่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในทีมและทดแทนผู้เล่นที่ใกล้เกษียณในทีม

2.3 ด้านจริยธรรม (Ethics) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ ดังนี้ ET1 จรรยาบรรณผู้ฝึกสอนที่แสดงถึงความซื่อสัตย์และความโปร่งใส มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิ์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นแบบอย่างที่ดี รักษากฎกติกาและมารยาท ET2 มีจิตเมตตาที่แสดงถึงการไม่เลือกปฏิบัติและให้โอกาสทุกคนอย่างเหมาะสมช่วยเหลือนักกีฬาเมื่อมีปัญหาส่วนตัว ET3 ความปลอดภัยของนักกีฬา ที่แสดงถึงการไม่ส่งผู้เล่นที่มีการบาดเจ็บหรือเสี่ยงต่อการบาดเจ็บลงสนาม ตรวจสอบมาตรฐานอุปกรณ์การฝึกซ้อมอยู่เสมอ มีการจัดโปรแกรมที่เหมาะสมกับนักกีฬาเพื่อไม่ให้เสี่ยงต่อการบาดเจ็บ ET4 การต่อต้านการใช้สารต้องห้าม ที่แสดงถึงการให้ความรู้เรื่องสารต้องห้ามกับนักกีฬาและไม่ใช้สารต้องห้ามทุกชนิดเพื่อให้ได้เปรียบคู่แข่ง ET5 น้ำใจนักกีฬา ที่แสดงถึงการเคารพคู่แข่ง ปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเคร่งครัด เคารพผู้ตัดสินรู้จักแพ้ ชนะ และถอย มีการยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น และ ET6 การมีความรับผิดชอบทางวิชาชีพ ที่แสดงถึงหลักเลียงขัดแย้งทางผลประโยชน์ ผู้ฝึกสอนควรเคารพกฎหมายทุกฉบับ ยอมรับบทลงโทษเมื่อกระทำความผิด มีความสัมพันธ์กับผู้สอนรายอื่น และเคารพซึ่งกันและกัน

2.4 ด้านลักษณะบุคคล (Character) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ ดังนี้ CR1 ความเป็นผู้นำที่แสดงถึงการจัดการกับความกดดันและกล้าที่จะตัดสินใจในทุก ๆ เรื่อง CR2 ด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ที่แสดงถึงการเคารพความแตกต่าง แม้ความเห็นจะแตกต่างกัน เรียนรู้ความเห็นที่แตกต่าง หลีกเลี่ยงการขัดแย้ง และเรียนรู้จากความผิดพลาด CR3 มีความน่าเชื่อถือ ที่แสดงถึงการแต่งกายที่เหมาะสม เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในวงการ มีความเสมอต้นเสมอปลาย ทำให้นักกีฬามีความไว้วางใจ CR4 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ที่แสดงถึงการสร้างความสุขและความพึงพอใจให้กับนักกีฬา สร้างความสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง และสร้างบรรยากาศในการฝึกซ้อม

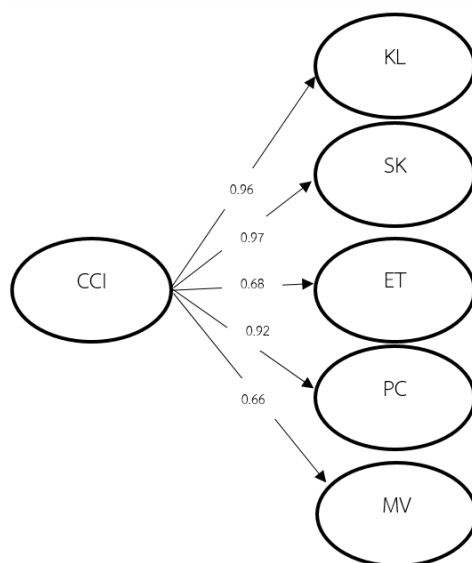
ที่สนุกสนาน CR5 ยึดมั่นในอุดมการณ์ ที่แสดงถึงมีแนวทางการปฏิบัติงาน สร้างแรงบันดาลใจ มีความเชื่อมั่น และพัฒนานักกีฬาอย่างยั่งยืน และ CR6 การรู้เท่าทันสื่อที่แสดงถึงสามารถใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกีฬาสเกตบอร์ดที่มีข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้และสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาได้สามารถรักษาภาพพจน์ในการเป็นผู้ฝึกสอนสเกตบอร์ดอาชีพในสังคมออนไลน์และรู้เท่าทันภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นในสื่อสังคมออนไลน์

2.5 ด้านแรงจูงใจ (Motivation) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 4 ข้อ ดังนี้ MV1 มุ่งมั่นในความสำเร็จที่แสดงถึงมีความภูมิใจในตนเอง ได้รับการยอมรับจากสังคม มีชีวิตที่ดีขึ้นในสังคม และการตั้งเป้าหมาย MV2 มีความสุขกับการเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาสเกตบอร์ด ที่แสดงถึงมีความรักในกีฬาสเกตบอร์ด มีความต้องการพัฒนาตนเองและนักกีฬา มีความสุขที่ได้เห็นนักกีฬาก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ และสร้างบรรยากาศในการฝึกซ้อมที่ดี MV3 ความภูมิใจในวิชาชีพผู้ฝึกสอนกีฬาสเกตบอร์ด ที่แสดงถึงการเห็นผู้เล่นเติบโตพัฒนาทักษะภายใต้การฝึกของตนเอง ความภูมิใจในบทบาทและหน้าที่และการเป็นส่วนหนึ่งของทีม มีความภูมิใจในการพัฒนาผู้เล่น และมีความภูมิใจในความสำเร็จของทีม และ MV4 ความมั่นคง การทำงานและชีวิต ที่แสดงถึง ค่าตอบแทน มีชื่อเสียง ทำให้มีคนจ้างงาน

3. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาสเกตบอร์ดอาชีพในประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยสรุปผลได้ ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนี Kaiser-Mayer-Olkin Measures of Sampling Adequacy (MSA) มีค่าเท่ากับ 0.80 และค่าสถิติของ Bartlett's test of Sphericity มีค่าเท่ากับ 6096.78 มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .00$) ซึ่งมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบในเกณฑ์ดี จึงได้นำไปวิเคราะห์องค์ประกอบทุกตัว

3.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองโมเดลสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาสเกตบอร์ดอาชีพในประเทศไทย พบว่า สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพที่ 1 และตารางที่ 1 - 2

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองโมเดลสมรรถนะ
ของผู้ฝึกสอนกีฬาสเกตบอร์ดอาชีพในประเทศไทย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬา
บาสเกตบอลอาชีพในประเทศ

องค์ประกอบ	น้ำหนักองค์ประกอบ				R ²
	b	B	SE	t	
KL	0.96	0.96	0.11	8.73**	0.93
SK	0.97	0.97	0.12	8.19**	0.94
ET	0.68	0.68	0.10	6.60**	0.47
PC	0.92	0.92	0.13	6.91**	0.85
MV	0.66	0.66	0.11	5.86**	0.43

** p < .01

จากตารางที่ 1 แสดง ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ พบว่า มีค่าเป็นบวกทั้งหมด และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกตัว โดยสมรรถนะที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ สมรรถนะด้านทักษะ (SK) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.97 รองลงมา คือ สมรรถนะด้านความรู้ (KL) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.96 สมรรถนะด้านลักษณะบุคคล (PC) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.92 สมรรถนะด้านจริยธรรม (ET) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.68 และสมรรถนะด้านแรงจูงใจ (MV) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.66

ตารางที่ 2 ค่าดัชนีความกลมกลืนของการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองโมเดลสมรรถนะ
ของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศ

ดัชนีความกลมกลืน	ค่าสถิติที่ได้	สรุปผล
ค่าไค - สแควร์สัมพัทธ์	0.43	สอดคล้องกลมกลืนดี
GFI	0.93	สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้
AGFI	0.92	สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้
NFI	0.98	สอดคล้องกลมกลืนดี
CFI	1.00	สอดคล้องกลมกลืนดี
Standardized RMR	0.05	สอดคล้องกลมกลืนดี
RMSEA	0.00	สอดคล้องกลมกลืนดี

จากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี พิจารณาได้จากค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์มีค่าเท่ากับ 0.43 ค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) มีค่าเท่ากับ 163.17 ที่ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom) มีค่าเท่ากับ 372) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.93 รวมทั้งค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) 0.92 ค่าดัชนีความสอดคล้องสัมพันธ์ (NFI) มีค่าเท่ากับ 0.98 ค่าดัชนีความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) มีค่าเท่ากับ 1.00 ค่า Standardized RMR มีค่าเท่ากับ 0.05 และ ค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.00 จึงสรุปว่ายอมรับสมมุติฐานหลักที่ว่า โมเดลการวิจัยสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลได้ ได้แก่ การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอน กีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของสมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวบ่งชี้สมรรถนะ มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ (Knowledge) มีตัวบ่งชี้จำนวน 6 ข้อ 2) ด้านทักษะ (Skills) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 7 ข้อ 3) ด้านจริยธรรม (Ethics) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ 4) ด้านลักษณะบุคคล (Character) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ และ 5) ด้านแรงจูงใจ (Motivation) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 4 ข้อ องค์ประกอบด้านความรู้และทักษะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งมีความสอดคล้องกับ ปพน แสงผล และคณะ ได้ศึกษาสมรรถนะสำหรับผู้ฝึกสอนกีฬาเทนนิสของลอนเทนนิสสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยพบว่า ควรมีการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปพน แสงผล และคณะ, 2563) สอดคล้องกับ Alemany-Iturriaga, J. et al. งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนารอบแนวคิดสมรรถนะของผู้ฝึกสอนบาสเกตบอลอาชีพ โดยเน้นมิติหลัก ได้แก่ แรงจูงใจ กลยุทธ์เกม เทคนิค และการพัฒนาลักษณะบุคคล ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะดังกล่าวมีความสัมพันธ์โดยตรงกับ ความเชื่อมั่นและการยอมรับของผู้เล่นต่อผู้ฝึกสอน จึงตอกย้ำว่าผู้ฝึกสอนที่มีทักษะรอบด้าน และมีคุณลักษณะทางบวกสามารถยกระดับศักยภาพทีมได้อย่างแท้จริง (Alemany-Iturriaga, J. et al., 2025) สอดคล้องกับ นำโชค บัวดวง ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการประเมินสมรรถนะผู้ฝึกสอนกีฬาฟุตบอล การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานเชิงปริมาณและคุณภาพ พบว่า สมรรถนะ ประกอบด้วย สมรรถนะด้านความรู้ ด้านการสื่อสาร และการแสดงภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ฝึกสอนที่ดี (นำโชค บัวดวง, 2562) ดังที่ เคย์ ลักกาวงซ์ และคณะ ได้ศึกษา คุณลักษณะหลักของผู้ฝึกสอนฟุตบอลลีคหญิง พบว่า สมรรถนะ ประกอบด้วย มาตรฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอล (เคย์ ลักกาวงซ์ และคณะ, 2563) เป็นไปตามที่ ญัฐวุฒิ สิทธิชัย และคณะ ได้ศึกษา การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพสำหรับผู้ฝึกสอนกีฬาแบดมินตัน พบว่า มาตรฐานวิชาชีพ ประกอบด้วย มิติด้านความรู้ และมิติด้านจริยธรรม (ญัฐวุฒิ สิทธิชัย และคณะ, 2559) สอดคล้องกับ Van Meervelt, K. et al. งานวิจัยนี้เน้นการพัฒนาและตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามพฤติกรรมโค้ช (CBSQ) โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแบบวัดดังกล่าวสามารถประเมินพฤติกรรมโค้ช ได้อย่างเที่ยงตรงทั้งในระดับบุคคลและระหว่างบุคคล บ่งบอกว่าพฤติกรรมโค้ช มีความซับซ้อน และจำเป็นต้องวัดในหลายมิติ เช่น ทักษะ ความเป็นธรรม และการสร้างความสัมพันธ์กับผู้เล่น (Van Meervelt, K. et al., 2024) สอดคล้องกับ Yukhymenko-Lescroart, M. A. & Gilbert, W. D. ได้ศึกษาที่มุ่งพัฒนาและตรวจสอบ Coaching Athlete Purpose Scale (CAPS) ซึ่งเป็นมาตรวัดเป้าประสงค์ของการโค้ช โดยใช้ CFA เพื่อยืนยันความถูกต้องเชิงโครงสร้าง ผลวิจัยพบว่า โค้ชที่มีเป้าประสงค์เชิงคุณธรรมและการพัฒนาบุคคล สามารถสร้างผลเชิงบวกต่อผู้เล่นได้มากกว่า การเน้นผลลัพธ์เพียงอย่างเดียว งานนี้ตอกย้ำว่าจริยธรรมและแรงจูงใจภายในของโค้ชเป็นรากฐานสำคัญของสมรรถนะ (Yukhymenko-Lescroart, M. A. & Gilbert, W. D., 2021) สอดคล้องกับ Kim, S. et al. ที่ได้พัฒนามาตรวัด Athletic Justice เพื่อประเมินการรับรู้ความเป็นธรรมของผู้เล่นต่อพฤติกรรมโค้ช โดยครอบคลุมด้านความเป็นธรรมเชิงกระบวนการและเชิงปฏิสัมพันธ์ ผลการตรวจสอบเชิงสถิติยืนยันว่า ความเป็นธรรมที่โค้ชปฏิบัติต่อผู้เล่นมีผลโดยตรงต่อความพึงพอใจและแรงจูงใจของผู้เล่น จึงเป็น

การยืนยันความสำคัญของจริยธรรมและคุณธรรมในฐานะองค์ประกอบของสมรรถนะโค้ช (Kim, S. et al., 2024) สอดคล้องกับ Jung, Y. S. et al. ได้ศึกษาผลของแรงจูงใจในการเข้าร่วมกีฬาต่อแนวโน้มเป้าหมายความสำเร็จ และพฤติกรรมมุ่งสำเร็จ ในนักบาสเกตบอลหญิงมัธยม ผลการวิเคราะห์ SEM และ CFA ยืนยันว่าแรงจูงใจด้านการพัฒนาตนเองและผลสัมฤทธิ์ มีผลเชิงบวกอย่างชัดเจนต่อพฤติกรรมการแข่งขัน และโมเดลมีค่าดัชนีความพอดีที่ดี สะท้อนว่าความเข้าใจแรงจูงใจของผู้เล่นเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสมรรถนะผู้ฝึกสอนที่มีประสิทธิภาพ (Jung, Y. S. et al., 2021)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลงานวิจัย สรุปผลได้ว่า ตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ ด้านทักษะ (Skills) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 7 ข้อ ด้านจริยธรรม (Ethics) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ ด้านลักษณะบุคคล (Character) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 6 ข้อ และ ด้านแรงจูงใจ (Motivation) มีตัวบ่งชี้ จำนวน 4 ข้อ ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ คือนำตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทยที่ได้ไปใช้จริงกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาผู้ฝึกสอนกีฬาบาสเกตบอลอาชีพในประเทศไทย โดยที่ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะของผู้ฝึกสอนกีฬาชนิดอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การกีฬาแห่งประเทศไทย. (2557). แผนยุทธศาสตร์การกีฬาแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2557 - 2559). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- เคย์ ลักกาวซ์ และคณะ. (2563). คุณลักษณะหลักของผู้ฝึกสอนฟุตบอลลีคหญิง. วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก, 6(3), 10-18.
- ณัฏฐรินทร์ บัวพา และคณะ. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกสโมสรของนักบาสเกตบอลในประเทศไทย. วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์, 15(2), 1-15.
- ณัฐวุฒิ สิทธิชัย และคณะ. (2559). การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพสำหรับผู้ฝึกสอนกีฬาแบดมินตัน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 12(2), 163-192.
- นำโชค บัวดวง. (2562). การพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ฝึกสอนกีฬาฟุตบอล. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ, 19(2), 66-80.
- ปพน แสงผล และคณะ. (2563). สมรรถนะสำหรับผู้ฝึกสอนกีฬาเทนนิสของลอนเทนนิสสมาคมแห่งประเทศไทย. วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ, 46(1), 222-232.
- สนธยา สีละมาต. (2560). หลักการฝึกสำหรับผู้ฝึกสอนกีฬา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. (2551). แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ Competency-Based Learning. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). แนวทางการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Alemany-Iturriaga, J. et al. (2025). Methodology and content for the design of basketball coach education programs: a systematic review. *Frontiers in Sports and Active Living*, 7, 1614186. <https://doi.org/10.3389/fspor.2025.1614186>.
- Da Cunha, L. D. et al. (2025). Learning and Development Journey of Coaches and Assistant Coaches in the Brazilian Women's Basketball League. *Retos*, 67, 705-715. <https://doi.org/10.47197/retos.v67.110021>.
- Jung, Y. S. et al. (2021). The Effects of High School Basketball Player's Sports Participation Motivation on Achievement Goal Orientation and Achievement Behaviors. *Iranian journal of public health*, 50(10), 1953-1962.
- Kim, S. et al. (2024). Athletic justice: Scale development and validation. *Heliyon*, 10(2), e24359. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e24359>.
- Van Meervelt, K. et al. (2024). Validation of the Coach Behavior in Sports Questionnaire: Towards dynamic assessments using the circumplex model for coach behavior. *Psychology of Sport and Exercise*, 74, 102691. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2024.102691>.
- Yukhymenko-Lescroart, M. A. & Gilbert, W. D. (2021). Development and Validation of the Coaching Athlete Purpose Scale (CAPS). *Psychology of Sport and Exercise*, 56, 101960. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101960>.

การประยุกต์วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลอย่างชาญฉลาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนออนไลน์: มุมมองเชิงเหมืองข้อมูล*

AN INTELLIGENT DATA CLUSTERING APPROACH FOR OPTIMIZING ONLINE TEACHING EFFECTIVENESS: A DATA MINING PERSPECTIVE

จิง เจา*, เฉียน หลิว

Jing Zhao*, Qian Liu

วิทยาลัยภาษาและวัฒนธรรมนานาชาติจีน มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

China International Language and Culture College, Krirk University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: znwu359@163.com

บทคัดย่อ

การขยายตัวของการเรียนการสอนออนไลน์ในยุคดิจิทัลก่อให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทายในการรักษาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะความหลากหลายของพฤติกรรมผู้เรียน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องของการประยุกต์วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลอัจฉริยะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนออนไลน์ผ่านเทคนิคการขุดข้อมูลเชิงการศึกษา 2) เพื่อระบุรูปแบบพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนห้าประเภทโดยใช้อัลกอริทึม K-means ที่ปรับปรุงด้วยกลไกการถ่วงน้ำหนักความหนาแน่นและการปรับจุดศูนย์กลางแบบไดนามิก และ 3) เพื่อออกแบบและประเมินประสิทธิภาพของโมเดลการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนด้วยการจัดกลุ่มอัจฉริยะ (ICTOM) สำหรับการแปลงผลลัพธ์เป็นการแทรกแซงเฉพาะบุคคลที่นำไปปฏิบัติได้จริง เก็บข้อมูลจากนักศึกษา 1,248 คน ในสามมหาวิทยาลัยภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โดยรวบรวมตัวชี้วัดด้านการมีส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) โมเดลที่พัฒนามีคุณภาพสูง โดยได้ค่า Silhouette coefficient = 0.72, Gap statistic = 0.89 และ Davies-Bouldin Index = 0.83 สะท้อนถึงความน่าเชื่อถือทางสถิติของการจัดกลุ่ม 2) ผลการวิเคราะห์จำแนกผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงรุก ผู้เรียนเชิงรับผู้มีส่วนร่วมไม่สม่ำเสมอ นักศึกษากลุ่มเสี่ยง ผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเอง 3) การใช้โมเดล Random Forest ทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ความแม่นยำกว่า 85% การสอนเฉพาะบุคคลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้โดยรวม 27.4% และเพิ่มความพึงพอใจของผู้เรียน 34.8% โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาที่มีความเสี่ยงและผู้เรียนไม่สม่ำเสมอที่มีพัฒนาการชัดเจน งานวิจัยนี้เสนอโมเดล ICTOM ซึ่งเชื่อมโยงการจัดกลุ่มอัจฉริยะเข้ากับกลยุทธ์การสอนเฉพาะบุคคลอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: การสอนออนไลน์, การประยุกต์วิธี, ประสิทธิภาพการสอน, มุมมองเชิงเหมืองข้อมูล

Abstract

The expansion of online teaching and learning in the digital era has created both opportunities and challenges for maintaining educational quality, particularly in addressing the diversity of learner behaviors. This study aimed: 1) To develop and validate the application of intelligent clustering methods to enhance the effectiveness of online teaching through educational data mining techniques; 2) To identify five distinct patterns of learner behavior using a K-means algorithm enhanced with density-weighted mechanisms and dynamic centroid adjustment; and 3) To design and evaluate the effectiveness of an Intelligent Clustering-Based Teaching Optimization Model (ICTOM) for translating clustering results into actionable, personalized interventions. Data were collected from 1,248 students across three universities during the first semester of the academic year 2066, incorporating indicators of engagement, social interaction, and learning achievement. The results revealed that 1) The developed model demonstrated high quality, with a Silhouette coefficient of 0.72, Gap statistic of 0.89, and Davies-Bouldin Index of 0.83, reflecting the statistical reliability of the clustering; 2) Learners were categorized into five groups: active participants, passive learners, irregular participants, at-risk students, and self-directed learners; and 3) The use of the Random Forest model achieved over 85% accuracy in predicting learning outcomes. Personalized instruction improved overall learning performance by 27.4% and increased learner satisfaction by 34.8%, with the most significant improvement observed among at-risk and irregular participants. This study introduces the ICTOM framework, which systematically links intelligent clustering with personalized teaching strategies.

Keywords: Online Teaching, Method Application, Teaching Effectiveness, Data Mining Perspective

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของการศึกษาได้เร่งตัวขึ้นอย่างทวีคูณ โดยการเรียนรู้ออนไลน์ได้กลายเป็นรูปแบบหลักของการจัดการศึกษาทั่วโลก การระบาดของโควิด-19 ได้เร่งการเปลี่ยนแปลงนี้ให้เกิดขึ้นเร็วยิ่งขึ้น ทำให้สถาบันการศึกษาต้องเปลี่ยนผ่านจากการสอนในห้องเรียนแบบดั้งเดิมไปสู่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัลอย่างรวดเร็ว แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้จะทำให้การเข้าถึงการศึกษาเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ก็ได้เผยให้เห็นถึงความท้าทายที่สำคัญในการรักษาคุณภาพการศึกษาและการมั่นใจในผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ หนึ่งในความท้าทายหลักของการศึกษาออนไลน์ คือ ลักษณะที่หลากหลายของประชากรผู้เรียน ซึ่งแตกต่างจากการตั้งค่าห้องเรียนแบบดั้งเดิมที่ผู้สอนสามารถสังเกตและตอบสนองต่อพฤติกรรมของนักเรียนแบบเรียลไทม์ สภาพแวดล้อมออนไลน์มักจะบดบังรูปแบบการเรียนรู้และความต้องการของแต่ละบุคคล

การขุดข้อมูลเชิงการศึกษา (Educational Data Mining: EDM) ได้เกิดขึ้นเป็นสาขาที่มีแนวโน้มดีที่ใช้ประโยชน์จากชุดข้อมูลการศึกษาขนาดใหญ่เพื่อสกัดข้อมูลเชิงลึกที่มีความหมายเกี่ยวกับกระบวนการและผลลัพธ์

การเรียนรู้ในบรรดาเทคนิค EDM ต่าง ๆ อัลกอริทึมการจัดกลุ่มได้แสดงให้เห็นแนวโน้มที่น่าสนใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการระบุกลุ่มผู้เรียนที่แตกต่างกันซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้สามารถพัฒนาการแทรกแซงทางการศึกษาที่เป็นเป้าหมายได้ งานวิจัยก่อนหน้านี้ได้จัดทำเอกสารเกี่ยวกับความซับซ้อนของพฤติกรรมการเรียนรู้ออนไลน์และผลกระทบของพฤติกรรมเหล่านั้นต่อความสำเร็จทางวิชาการ (Zhang, X. et al., 2023) ได้ระบุตัวบ่งชี้พฤติกรรมหลักหลายประการที่มีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์การเรียนรู้ รวมถึงความถี่ในการล็อกอิน ระยะเวลาการเซสชัน รูปแบบการใช้ทรัพยากร และระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Khalil, M. et al., 2016) ได้ดำเนินการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้อย่างครอบคลุมในหลักสูตรออนไลน์แบบเปิดกว้างขนาดใหญ่ (MOOCs) และระบุรูปแบบการมีส่วนร่วมหลักสี่รูปแบบ โดยแนะนำว่าการระบุรูปแบบการมีส่วนร่วมตั้งแต่เนิ่น ๆ สามารถเอื้อให้เกิดการแทรกแซงเชิงรุกได้

การประยุกต์ใช้อัลกอริทึมการจัดกลุ่มในการตั้งค่าการศึกษาได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา (Garcia, M. et al., 2023) ได้ให้การทบทวนอย่างเป็นระบบของวิธีการที่อิงการจัดกลุ่มในระบบการเรียนรู้แบบปรับตัว โดยเน้นถึงประสิทธิภาพของ K-means การจัดกลุ่มแบบลำดับขั้น และวิธีการจัดกลุ่มตามความหนาแน่นสำหรับการจำแนกประเภทนักเรียน การวิเคราะห์ของพวกเขาเผยให้เห็นว่าการจัดกลุ่ม K-means ถูกใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุดเนื่องจากประสิทธิภาพทางด้านการคำนวณและความสามารถในการตีความ แม้ว่าจะมักประสบปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มที่ไม่เป็นทรงกลมและความหนาแน่นของกลุ่มที่แตกต่างกัน (Zhang, H. et al., 2022) ได้เสนออัลกอริทึม K-means ที่ปรับปรุงแล้ว ซึ่งรวมเอากลไกการถ่วงน้ำหนักความหนาแน่นสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา วิธีการของพวกเขาแก้ไขข้อจำกัดบางประการของ K-means แบบดั้งเดิมโดยพิจารณาความหนาแน่นของข้อมูลในท้องถิ่น เมื่อปรับปรุงจุดศูนย์กลางของกลุ่ม ผลลัพธ์แสดงให้เห็นคุณภาพการจัดกลุ่มที่ดีขึ้นด้วยการเพิ่มขึ้น 15% ในค่าสัมประสิทธิ์ silhouette เมื่อเปรียบเทียบกับ K-means มาตรฐาน งานวิจัยเกี่ยวกับการแทรกแซงการเรียนรู้เฉพาะบุคคลที่อิงจากการวิเคราะห์การจัดกลุ่มได้แสดงผลที่น่าสนใจ (Roberts, P. et al., 2023) ได้พัฒนาระบบการวิเคราะห์การเรียนรู้แบบเรียลไทม์ที่ใช้ผลการจัดกลุ่มเพื่อแนะนำทรัพยากรการเรียนรู้และกิจกรรมโดยอัตโนมัติ ระบบของพวกเขาบรรลุการปรับปรุง 23% ในการมีส่วนร่วมของนักเรียนและการเพิ่มขึ้น 18% ในอัตราการเสร็จสิ้นหลักสูตร

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและการระบาดของโควิด-19 ทำให้การเรียนรู้ออนไลน์กลายเป็นรูปแบบหลักของการศึกษา แต่ก็ก่อให้เกิดความท้าทายในการรักษาคุณภาพและตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียน การชุดข้อมูลเชิงการศึกษา (EDM) จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียนจำนวนมาก โดยเฉพาะการใช้ อัลกอริทึมการจัดกลุ่ม ที่สามารถจำแนกผู้เรียนที่มีลักษณะคล้ายกันและนำไปสู่การออกแบบการสอนเฉพาะบุคคล งานวิจัยก่อนหน้านี้ พบว่า K-means และวิธีการที่พัฒนาต่อยอดช่วยเพิ่มคุณภาพการจำแนก และเมื่อใช้ผลการจัดกลุ่มเพื่อแนะนำกิจกรรมก็ทำให้การมีส่วนร่วมและอัตราการสำเร็จสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมที่มีอยู่ยังมีข้อจำกัด เช่น การพึ่งอัลกอริทึมเดียว มองข้อมูลเป็นแบบคงที่ ขาดกรอบเชื่อมโยงการจัดกลุ่มกับการแทรกแซงการสอน และมุ่งเน้นผลระยะสั้นมากกว่าความยั่งยืน ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่ง พัฒนาและตรวจสอบวิธีการจัดกลุ่มข้อมูลอัจฉริยะ ที่สามารถจำแนกผู้เรียนในสภาพแวดล้อมออนไลน์ได้แม่นยำขึ้น และนำผลลัพธ์ไปใช้ในการออกแบบการแทรกแซงการสอนเฉพาะบุคคลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้การสอนออนไลน์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องของการประยุกต์วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลอย่างชาญฉลาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนออนไลน์ผ่านเทคนิคการขุดข้อมูลเชิงการศึกษา
2. เพื่อระบุรูปแบบพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนห้าประเภท โดยใช้อัลกอริทึม K-means ที่ปรับปรุงแล้วซึ่งรวมเอาการถ่วงน้ำหนักความหนาแน่นและการปรับปรุงจุดศูนย์กลางแบบไดนามิก
3. เพื่อออกแบบและประเมินประสิทธิภาพของโมเดลการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนด้วยการจัดกลุ่มอัจฉริยะ (ICTOM) ในการแปลงผลการจัดกลุ่มเป็นการแทรกแซงการสอนเฉพาะบุคคลที่นำไปปฏิบัติได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้การออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานแบบบรรจบกัน โดยรวมวิธีการขุดข้อมูลเชิงปริมาณเข้ากับวิธีการตรวจสอบเชิงคุณภาพ การวิจัยดำเนินการในสามขั้นตอน ได้แก่ การรวบรวมและประมวลผลข้อมูลเบื้องต้น การวิเคราะห์การจัดกลุ่มและการพัฒนาโมเดล และการนำผลการแทรกแซงไปใช้และการประเมินประสิทธิภาพ

ผู้เข้าร่วมการวิจัยได้รับการคัดเลือกโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิเพื่อให้มั่นใจในความเป็นตัวแทนในมหาวิทยาลัยและลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักเรียนที่แตกต่างกัน กรอบการสุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยนักเรียนที่ลงทะเบียนในหลักสูตรออนไลน์ในสถาบันอุดมศึกษาสามประเภทที่แตกต่างกัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยรัฐขนาดใหญ่ที่เน้นการวิจัยและมีหลักสูตรหลากหลาย สถาบันเฉพาะทางที่เน้นสาขาวิชา STEM และวิทยาลัยเอกชนขนาดเล็กที่เน้นด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การคำนวณขนาดตัวอย่างอิงจากการประมาณขนาดผลและการวิเคราะห์กำลังทางสถิติ โดยใช้แนวทางของ Cohen สำหรับขนาดผลขนาดกลาง ($d = 0.5$) ระดับอัลฟา 0.05 และกำลังที่ต้องการ 0.90 ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่ต้องการถูกกำหนดไว้ที่ 1,200 คน เพื่อรองรับปัญหาคุณภาพข้อมูลที่อาจเกิดขึ้นและการสูญเสีย ขนาดตัวอย่างเป้าหมายจึงถูกกำหนดไว้ที่ 1,300 คน ขุดข้อมูลสุดท้าย ประกอบด้วยนักศึกษา 1,248 คนที่เสร็จสิ้นภาคการศึกษาเต็มและมีบันทึกข้อมูลครบถ้วน ประกอบด้วย ชาย 542 คน (43.4%) และหญิง 706 คน (56.6%) โดยมีนักศึกษาระดับปริญญาตรี 889 คน (71.2%) และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา 359 คน (28.8%) อายุระหว่าง 18 - 35 ปี ($M = 22.3$, $SD = 3.7$)

ข้อมูลพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมได้รับการรวบรวมโดยอัตโนมัติจากระบบการจัดการการเรียนรู้ของสถาบันตลอดภาคการศึกษาเต็ม (กันยายน 2566 - มกราคม 2567) การรวบรวมข้อมูลได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยของสถาบันที่เข้าร่วมทั้งหมด และได้รับความยินยอมจากนักเรียนตามแนวทางจริยธรรม ตัวชี้วัดพฤติกรรมที่รวบรวม ประกอบด้วย รูปแบบการเข้าถึง เช่น ความถี่การล็อกอิน ระยะเวลาการเซสชัน เวลาในการเข้าถึง และประเภทอุปกรณ์ การมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหา รวมถึงการดูหน้าเว็บ การดาวน์โหลดทรัพยากร พฤติกรรมการดูวิดีโอ และรูปแบบการอ่าน กิจกรรมการประเมิน ครอบคลุมการพยายามทำแบบทดสอบ การส่งงาน และเวลาที่ใช้ในการประเมิน การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ที่ประกอบด้วย การโพสต์ในฟอรัม การตอบกลับ การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และการสื่อสารกับผู้สอน และความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่ติดตามอัตราการเสร็จสิ้นโมดูล การปฏิบัติตามเส้นทางการเรียนรู้ และพฤติกรรมกลับมามีชีวิต ผลการปฏิบัติทางวิชาการของนักเรียนได้รับการติดตามผ่านกิริยาการประเมินหลายรูปแบบ รวมถึงการประเมินแบบก่อบรูป (แบบทดสอบรายสัปดาห์ การเข้าร่วม

การอภิปราย การประเมินโดยเพื่อน) การประเมินสรุป (การสอบกลางภาค โครงการสุดท้าย การสอบรวบยอด) และการประเมินอย่างต่อเนื่อง (เกรดจากงาน คะแนนการเข้าร่วม บันทึกการเข้าเรียน)

การประมวลผลข้อมูลเบื้องต้นได้ดำเนินการอย่างครอบคลุมโดยใช้ Python 3.9 กับไลบรารี pandas numpy และ scikit-learn การจัดการข้อมูลที่หายไปใช้การประมาณค่าหลายครั้งที่มีข้อมูลสูญหายน้อยกว่า 5% ในทุกตัวแปร ในขณะที่การตรวจจับค่าผิดปกติใช้วิธี Z-score และ Interquartile Range การตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับการอ้างอิงข้ามระหว่างแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้มั่นใจในความสอดคล้องและความถูกต้อง พี่เจอรทั้งหมด 47 พี่เจอร ได้รับการสร้างขึ้นจากข้อมูล LMS ดิบ โดยจำแนกเป็นห้ามิติ ได้แก่ พี่เจอรการมีส่วนร่วม (12 พี่เจอร รวมถึงตัวชี้วัดความถี่การล็อกอิน สถิติระยะเวลาการเซสชัน เวลาการเรียนรู้ที่ใช้งานจริง และความหลากหลายในการใช้ทรัพยากร) พี่เจอรการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (8 พี่เจอร ครอบคลุมการเข้าร่วมฟอรัม ความถี่การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน รูปแบบการสื่อสารกับผู้สอน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมมือ) พี่เจอรรูปแบบการเรียนรู้ (15 พี่เจอร ที่ประกอบด้วย รูปแบบการบริโภคเนื้อหา พฤติกรรมการทำซ้ำ ตัวบ่งชี้จังหวะการเรียนรู้ และรูปแบบการเตรียมตัวสำหรับการประเมิน) พี่เจอรผลการปฏิบัติ (7 พี่เจอร รวมถึงรูปแบบความก้าวหน้าของเกรด อัตราการเสร็จสิ้น การประเมิน วิธีการปรับปรุง และตัวชี้วัดความสม่ำเสมอ) และพี่เจอรเชิงเวลา (5 พี่เจอร ครอบคลุมการตั้งค่าเวลาแต่ละวัน รูปแบบกิจกรรมรายสัปดาห์ พฤติกรรมเกี่ยวกับกำหนดเวลา และความมั่นคงของจังหวะการเรียนรู้) พี่เจอรทั้งหมดได้รับการปรับมาตรฐานโดยใช้การปรับมาตรฐาน z-score เพื่อให้มั่นใจในการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกันในอัลกอริทึมการจัดกลุ่ม และได้ประยุกต์ใช้ Principal Component Analysis เพื่อลดมิติข้อมูลในขณะที่ยังคงรักษาความแปรปรวน 95%

อัลกอริทึม K-means ที่ปรับปรุงแล้วได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของ K-means แบบดั้งเดิม ในบริบทการศึกษา นวัตกรรมหลัก ประกอบด้วย กลไกการถ่วงน้ำหนักความหนาแน่นที่คำนวณน้ำหนักตามเพื่อนบ้านที่ใกล้ที่สุด k ตัว การปรับปรุงจุดศูนย์กลางแบบไดนามิกที่พิจารณาทั้งความใกล้เคียงของจุดและความหนาแน่นในท้องถิ่นด้วยปัจจัยการสลายตัวเชิงเวลาที่คำนึงถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการเรียนรู้ และตัวชี้วัดระยะทางแบบปรับตัวที่พี่เจอรต่าง ๆ ได้รับการถ่วงน้ำหนักตามความสำคัญทางการศึกษา การจัดกลุ่มแบบลำดับขั้นของ Ward ถูกใช้เพื่อกำหนดจำนวนกลุ่มที่เหมาะสมและตรวจสอบผลลัพธ์ K-means ผ่านการวิเคราะห์ dendrogram การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ cophenetic และการประเมินความมั่นคงของกลุ่มผ่านการสุ่มตัวอย่าง bootstrap วิธีการตรวจสอบหลายแบบได้รับการใช้ รวมถึงการตรวจสอบภายในโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ silhouette ดัชนี Davies-Bouldin และดัชนี Calinski-Harabasz การตรวจสอบภายนอกผ่านความสัมพันธ์ของผลการปฏิบัติทางวิชาการและความเห็นพ้องของผู้สอน และการตรวจสอบเชิงปฏิบัติที่ประเมินความสามารถในการตีความทางการสอน ความสามารถในการนำไปปฏิบัติของคำแนะนำ และความสามารถในการขยายไปยังบริบทการศึกษาที่แตกต่างกัน

อัลกอริทึม Random Forest ได้รับการนำไปใช้เพื่อทำนายผลการปฏิบัติของนักเรียนตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มและพี่เจอรพฤติกรรม ระบุพี่เจอรที่สำคัญที่สุดสำหรับการทำนายผลลัพธ์การเรียนรู้ และตรวจสอบพลังในการทำนายของผลการจัดกลุ่ม การกำหนดค่าโมเดล ประกอบด้วย 500 ต้นไม้ ความลึกสูงสุด 15 ตัวอย่างขั้นต่ำต่อใบ 10 และการตรวจสอบไขว้แบบแบ่งชั้น 10 เท่า ตามผลการจัดกลุ่ม กลยุทธ์การสอนเฉพาะได้รับการออกแบบสำหรับแต่ละประเภทผู้เรียนผ่านกระบวนการเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดลักษณะเฉพาะของกลุ่ม การจับคู่

ทฤษฎีการสอน การออกแบบการแทรกแซงด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะ การพัฒนาโปรโตคอลการนำไปใช้ และขั้นตอนการติดตามและปรับปรุง การแทรกแซงได้รับการนำไปใช้เป็นเวลา 10 สัปดาห์ด้วยการปรับกลยุทธ์รายสัปดาห์ การฝึกอบรมผู้สอน การรวบรวมความคิดเห็นของนักเรียน และการเปรียบเทียบกลุ่มควบคุมเพื่อการประเมินประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ทางสถิติได้ดำเนินการโดยใช้ R 4.3.0 และ 29.0 ครอบคลุมทั้งการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Descriptive Statistics: ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายทาง (Multivariate ANOVA: MANOVA) การทดสอบไคสแควร์ (Chi-square Test of Independence) รวมถึงการวิเคราะห์ขั้นสูง (Advanced Analysis) เช่น การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) การวิเคราะห์การเป็นตัวกลาง (Mediation Analysis: PROCESS Macro) และการสร้างแบบจำลองหลายระดับ (Multilevel Modeling: MLM) เพื่อคำนึงถึงการจัดกลุ่มตามสถาบันการศึกษา

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องของการประยุกต์วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลอย่างชาญฉลาด งานวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการบรรจบกันหลายรูปแบบเพื่อกำหนดจำนวนกลุ่มที่เหมาะสมที่สุด โดย dendrogram ของการจัดกลุ่มแบบลำดับขั้นแนะนำช่วง 4 - 6 กลุ่ม วิธี elbow method บ่งชี้ถึงผลตอบแทนที่ลดลงหลังจาก 5 กลุ่ม ขณะที่ค่า silhouette สูงสุดที่ $k = 5$ (0.72) และการวิเคราะห์ gap statistic ก็ยืนยันผลดังกล่าวด้วยค่า gap สูงสุดที่ 0.89 อัลกอริทึม K-means ที่ปรับปรุงด้วยกลไกการถ่วงน้ำหนักความหนาแน่นและการปรับจุดศูนย์กลางแบบไดนามิกสามารถระบุกลุ่มผู้เรียนที่แตกต่างกันห้ากลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีค่า Davies-Bouldin Index เท่ากับ 0.83 ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพการจัดกลุ่มที่ดีเยี่ยม

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อระบุรูปแบบพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนห้าประเภท การวิเคราะห์ พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงรุก (C1) และผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเอง (C5) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มอื่น ขณะที่นักศึกษาในกลุ่มเสี่ยง (C4) มีผลสัมฤทธิ์ต่ำและมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง ผู้เรียนเชิงรับ (C2) และผู้มีส่วนร่วมเป็นช่วง ๆ (C3) มีผลการเรียนปานกลางแต่แสดงลักษณะพฤติกรรมแตกต่างกันชัดเจน เช่น การพึ่งพาครูหรือการผัดวัน ดาวันที่ 1 แสดงรายละเอียดโปรไฟล์เชิงพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ทั้งด้านขนาดกลุ่ม ผลการปฏิบัติทางวิชาการ ลักษณะพฤติกรรมหลัก และรูปแบบการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 1 โปรไฟล์กลุ่มผู้เรียนและลักษณะพฤติกรรมที่ครอบคลุม

กลุ่ม	ชื่อ	ขนาด (%)	ผลการปฏิบัติทางวิชาการ (M ± SD)	ลักษณะพฤติกรรมหลัก	รูปแบบการมีส่วนร่วม
C1	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม	293	82.6 ± 6.8	การมีส่วนร่วมสูง การเข้าร่วม	การสื่ออกิน 12.3 ± 2.1 ครั้ง
	เชิงรุก	(23.5%)		อย่างสม่ำเสมอ การมีปฏิสัมพันธ์	ต่อสัปดาห์ เซสชัน 45.2 ±
				ทางสังคมที่แข็งแกร่ง ผลการ	12.3 นาที การโพสดีโนฟอร์ม
				ปฏิบัติเหนือค่าเฉลี่ย	4.7 ± 1.3 ครั้งต่อสัปดาห์

ตารางที่ 1 โปรไฟล์กลุ่มผู้เรียนและลักษณะพฤติกรรมที่ครอบคลุม (ต่อ)

กลุ่ม	ชื่อ	ขนาด (%)	ผลการปฏิบัติทางวิชาการ (M ± SD)	ลักษณะพฤติกรรมหลัก	รูปแบบการมีส่วนร่วม
C2	ผู้เรียนเชิงรับ	389 (31.2%)	76.3 ± 5.9	การเข้าถึงเป็นประจำ	การล็อกอิน 8.7 ± 1.8 ครั้งต่อสัปดาห์
				การมีปฏิสัมพันธ์น้อยที่สุด	สัปดาห์ เซสชัน 32.7 ± 8.9
				การพึ่งพาครู ผลการปฏิบัติระดับเฉลี่ย	นาที่ การโพสต์ในฟอรัม 1.8 ± 0.9 ครั้งต่อสัปดาห์
C3	ผู้มีส่วนร่วมเป็นช่วง ๆ	233 (18.7%)	71.4 ± 8.2	รูปแบบไม่สม่ำเสมอ กิจกรรมแบบกระโดด ผลการปฏิบัติแปรผัน แนวโน้มการผลัดวัน	การล็อกอิน 6.2 ± 3.4 ครั้งต่อสัปดาห์
					สัปดาห์ เซสชัน 28.4 ± 15.7
					นาที่ การโพสต์ในฟอรัม 2.1 ± 1.8 ครั้งต่อสัปดาห์
C4	นักศึกษา กลุ่มเสี่ยง	191 (15.3%)	58.9 ± 9.7	การมีส่วนร่วมต่ำ การเข้าร่วมน้อยที่สุด ผลลัพธ์ที่ไม่ดี กิจกรรมที่ลดลงตลอดเวลา	การล็อกอิน 3.1 ± 1.9 ครั้งต่อสัปดาห์
					สัปดาห์ เซสชัน 18.9 ± 11.2
					นาที่ การโพสต์ในฟอรัม 0.6 ± 0.8 ครั้งต่อสัปดาห์
C5	ผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเอง	142 (11.3%)	89.7 ± 4.2	การเรียนรู้เชิงลึก การสำรวจด้วยตนเอง ความสำเร็จสูง รูปแบบที่ยืดหยุ่น	การล็อกอิน 11.8 ± 2.5 ครั้งต่อสัปดาห์
					เซสชัน 58.3 ± 16.8 นาที่
					การโพสต์ในฟอรัม 6.2 ± 1.9 ครั้งต่อสัปดาห์

นอกจากนี้ ยังพบรูปแบบพฤติกรรมเชิงเวลาที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงรุกมีการเรียนรู้สม่ำเสมอในวันทำการและยังรักษาระดับสูงในวันหยุดสุดสัปดาห์ถึง 78% ขณะที่นักศึกษากลุ่มเสี่ยงแสดงพฤติกรรมที่ลดลงต่อเนื่องและเหลือเพียง 12% ของระดับวันทำการ ส่วนผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเองมีความยืดหยุ่นสูง โดยคงการมีส่วนร่วมในวันหยุดไว้ที่ 89%

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อออกแบบและประเมินประสิทธิภาพของโมเดลการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนด้วยการจัดกลุ่มอัจฉริยะ (ICTOM) ได้ใช้โมเดล Random Forest ในการทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการทดสอบยืนยันความแม่นยำรวม 85.3% และค่า AUC-ROC สูงถึง 0.91 โดยกลุ่มที่ทำนายได้แม่นยำที่สุด คือ ผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเอง (91.3%) และนักศึกษากลุ่มเสี่ยง (89.5%) สะท้อนถึงความชัดเจนของพฤติกรรมในกลุ่มเหล่านี้ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพโมเดลทำนายและการวิเคราะห์ความสำคัญของฟีเจอร์

ตัวชี้วัดประสิทธิภาพ	โดยรวม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงรุก	ผู้เรียนเชิงรับ	ผู้มีส่วนร่วมเป็นช่วง ๆ	นักศึกษา กลุ่มเสี่ยง	ผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเอง
ความแม่นยำ (%)	85.3	87.2	84.1	82.7	89.5	91.3
ความแม่นยำเชิงบวก (%)	84.7	85.9	82.3	81.4	88.7	92.1
ความไว (%)	86.1	88.4	85.2	83.1	87.9	89.8

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพโมเดลทำนายและการวิเคราะห์ความสำคัญของฟีเจอร์ (ต่อ)

ตัวชี้วัดประสิทธิภาพ	โดยรวม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงรุก	ผู้เรียนเชิงรับ	ผู้มีส่วนร่วมเป็นช่วง ๆ	นักศึกษา กลุ่มเสี่ยง	ผู้เรียนแบบกำหนด ทิศทางตนเอง
คะแนน F1 (%)	85.4	87.1	83.7	82.2	88.3	90.9
AUC-ROC	0.91	0.93	0.89	0.87	0.94	0.95

ฟีเจอร์ที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการจำแนก ได้แก่ ระยะเวลาเซสชันเฉลี่ย (0.142) อัตราการเข้าร่วมฟอรัม (0.128) ความสม่ำเสมอของการเสร็จสิ้นเนื้อหา (0.119) และรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

การแทรกแซงเฉพาะบุคคลที่ออกแบบตามลักษณะกลุ่มเป็นเวลา 10 สัปดาห์ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และระดับการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะนักศึกษากลุ่มเสี่ยงที่ผลการปฏิบัติทางวิชาการเพิ่มขึ้น 22.7% และการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น 67.3% ผู้มีส่วนร่วมเป็นช่วง ๆ ก็มีการปรับตัวดีขึ้น โดยผลการปฏิบัติทางวิชาการเพิ่มขึ้น 14.4% และการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น 34.8% ส่วนผู้เรียนเชิงรับมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น 10.2% และการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น 28.7% แม้กระทั่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงรุกและผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเองซึ่งมีผลสัมฤทธิ์สูงอยู่แล้ว ก็ยังคงได้รับประโยชน์ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ผลลัพธ์ประสิทธิภาพการแทรกแซงอย่างครอบคลุม

กลุ่ม	คะแนนก่อน การแทรกแซง	คะแนนหลัง การแทรกแซง	การปรับปรุง (%)	ขนาดผล (Cohen's d)	การปรับปรุง การมีส่วนร่วม (%)	การปรับปรุง ความพึงพอใจ (%)
ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เชิงรุก	82.6 ± 6.8	87.3 ± 5.9	+ 5.7	0.74***	+ 15.2	+ 18.7
ผู้เรียนเชิงรับ	76.3 ± 5.9	84.1 ± 6.2	+ 10.2	1.27***	+ 28.7	+ 25.4
ผู้มีส่วนร่วมเป็น ช่วง ๆ	71.4 ± 8.2	81.7 ± 7.1	+ 14.4	1.34***	+ 34.8	+ 31.2
นักศึกษากลุ่มเสี่ยง	58.9 ± 9.7	72.3 ± 8.9	+ 22.7	1.45***	+ 67.3	+ 42.8
ผู้เรียนแบบกำหนด ทิศทางตนเอง	89.7 ± 4.2	92.1 ± 3.8	+ 2.7	0.59**	+ 8.1	+ 12.4
โดยรวม	75.8 ± 8.9	83.5 ± 7.6	+ 10.2	0.92*	+ 27.4	+ 34.8

หมายเหตุ: ***p<0.001, **p<0.01, *p<0.05

สุดท้าย การประเมินระบบแดชบอร์ดการเรียนรู้แบบเรียลไทม์ช่วยให้สามารถติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ความแม่นยำของการแจ้งเตือนล่วงหน้าในการระบุผู้เรียนที่มีความเสี่ยงสูงถึง 92.4% และเพิ่มการยอมรับคำแนะนำเฉพาะบุคคลจาก 54.2% เป็น 78.9% รวมถึงลดเวลาการตอบสนองต่อคำขอสนับสนุนนักเรียนลงกว่า 74% (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ตัวชี้วัดแดชบอร์ดการวิเคราะห์การเรียนรู้และผลลัพธ์การติดตามแบบเรียลไทม์

หมวดหมู่ตัวชี้วัด	เส้นฐาน (ก่อนการ แทรกแซง)	หลังการแทรกแซง	การปรับปรุง	ความแม่นยำการแจ้งเตือน แบบเรียลไทม์
การติดตามการมีส่วนร่วม				
ความถี่การล็อกอินเฉลี่ย	7.8 ± 3.2	10.4 ± 2.8	+ 33.3%	87.2%
รายสัปดาห์				
ความสม่ำเสมอของระยะเวลา	0.62 ± 0.18	0.79 ± 0.14	+ 27.4%	84.6%
เซสชัน				
ความหลากหลายในการใช้	5.9 ± 2.1	7.8 ± 1.9	+ 32.2%	91.3%
ทรัพยากร				
การทำนายผลการปฏิบัติ				
ความแม่นยำของระบบ	76.3%	92.4%	+ 21.1%	92.4%
เตือนภัยล่วงหน้า				
ความแม่นยำการทำนายเกรด	71.8%	88.7%	+ 23.5%	88.7%
ความไวในการระบุความเสี่ยง	68.9%	89.1%	+ 29.3%	89.1%
การจัดส่งการแทรกแซง				
การยอมรับคำแนะนำเฉพาะ	54.2%	78.9%	+45.6%	N/A
บุคคล				
ประสิทธิภาพการจัดส่งเนื้อหา	62.7%	81.3%	+29.7%	N/A
แบบปรับตัว				
เวลาการแก้ไขข้อสงสัยสนทน	24.3 ± 8.7 ชั่วโมง	6.2 ± 2.4 ชั่วโมง	-74.5%	N/A
นักเรียน				

สรุปผลการวิจัยทั้งหมดชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาและประยุกต์วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลอัจฉริยะที่ผสานเข้ากับโมเดล ICTOM ไม่เพียงแต่สามารถระบุรูปแบบผู้เรียนที่แตกต่างกันได้อย่างแม่นยำ แต่ยังนำไปสู่การออกแบบการแทรกแซงการสอนที่ตรงกับความต้องการจริงของผู้เรียน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจในการเรียนรู้ออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

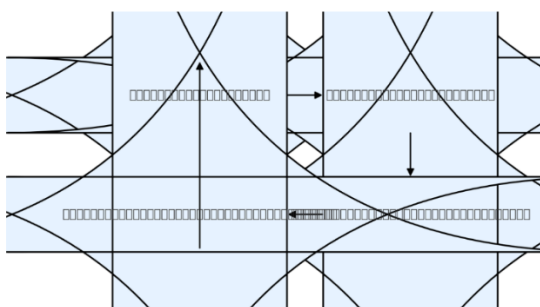
อภิปรายผล

ผลการศึกษาเน้นย้ำประสิทธิภาพของการจัดกลุ่มข้อมูลอัจฉริยะในการส่งเสริมการเรียนการสอนออนไลน์ โดยอัลกอริทึม K-means ที่ได้รับการปรับปรุงด้วยกลไกการถ่วงน้ำหนักความหนาแน่นและการปรับจุดศูนย์กลางแบบไดนามิกสามารถแก้ข้อจำกัดของ K-means ดั้งเดิม และจัดการกับข้อมูลผู้เรียนที่มีการกระจายตัวไม่สม่ำเสมอได้อย่างมีประสิทธิภาพ โมเดลที่พัฒนามีคุณภาพสูง (Silhouette = 0.72, Gap statistic = 0.89, Davies-Bouldin = 0.83) สะท้อนถึงความน่าเชื่อถือในการจำแนกกลุ่มและสอดคล้องกับข้อเสนอของ Baker, R. S. & Inventado, P. S. ที่เน้นความจำเป็นของโมเดลที่ยืดหยุ่นในบริบทการศึกษา (Baker, R. S. & Inventado, P. S., 2014) อีกทั้ง

สอดคล้องกับ Siemens, G. & Long, P. ที่ชี้ว่าการใช้ learning analytics เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน (Siemens, G. & Long, P., 2011)

การจำแนกผู้เรียนออกเป็นห้าประเภท ได้แก่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงรุก ผู้เรียนเชิงรับ ผู้มีส่วนร่วมไม่สม่ำเสมอ นักศึกษากลุ่มเสี่ยง และผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเอง สะท้อนแนวคิดทางทฤษฎีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีการสร้างความรู้แบบสังคมของ Vygotsky, L. S. ในกลุ่มผู้เรียนเชิงรุก (Vygotsky, L. S., 1978) แนวคิด self-directed learning ของ Knowles, M. S., Zimmerman, B. J. ในกลุ่มผู้เรียนแบบกำหนดทิศทางตนเอง (Knowles, M. S., 1975); (Zimmerman, B. J., 2002) หรือทฤษฎีพฤติกรรมนิยมของ Skinner, B. F. ในกลุ่มผู้เรียนเชิงรับ (Skinner, B. F., 1953) ขณะเดียวกัน กลุ่มผู้เรียนไม่สม่ำเสมอและนักศึกษากลุ่มเสี่ยงสะท้อนปัญหาด้านแรงจูงใจและ dropout prediction ที่ Kizilcec, R. F. et al, Hew, K. F. & Cheung, W. S. เคยรายงานไว้ การนำผลการจัดกลุ่มไปออกแบบการแทรกแซงเฉพาะบุคคลในโมเดล ICTOM พบว่า สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 27.4% และเพิ่มความพึงพอใจ 34.8% โดยเฉพาะในกลุ่มเสี่ยงที่พัฒนาการเด่นชัด (Kizilcec, R. F. et al., 2013); (Hew, K. F. & Cheung, W. S., 2014) สอดคล้องกับ Means, B. et al. ที่ชี้ว่าการสอนที่มีเป้าหมายชัดเจนช่วยยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ นอกจากนี้ ความแม่นยำสูงของ Random Forest (85.3%) ยังตอกย้ำศักยภาพของตัวชี้วัดเชิงพฤติกรรม เช่น การมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในการทำนายผลสัมฤทธิ์ (Means, B. et al., 2014) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Ifenthaler, D. & Yau, J. Y. K. ที่เน้นการสนับสนุนผู้เรียนรายบุคคลอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมการศึกษาออนไลน์ยุคดิจิทัล (Ifenthaler, D. & Yau, J. Y. K., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 โมเดลการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนด้วยการจัดกลุ่มอัจฉริยะ (ICTOM)

งานวิจัยนี้ได้พัฒนาโมเดลการเพิ่มประสิทธิภาพการสอนด้วยการจัดกลุ่มอัจฉริยะ (Intelligent Clustering-based Teaching Optimization Model: ICTOM) ซึ่งเป็นกรอบการทำงานที่ผสมผสานเทคนิคการขุดข้อมูลเชิงลึกกับการออกแบบแทรกแซงทางการสอนเฉพาะบุคคลอย่างเป็นระบบ โมเดลนี้ ประกอบด้วย สี่โมดูลหลักที่ทำงานเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ

โมดูลแรก คือ โมดูลการรวบรวมข้อมูล ซึ่งมุ่งเน้นการบูรณาการข้อมูลจากหลายมิติ อาทิ พฤติกรรมการเรียนรู้ รูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ และลักษณะเชิงเวลา โดยใช้กระบวนการประมวลผล

แบบเรียลไทม์ เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สมบูรณ์และมีความสัมพันธ์สูงกับผลการเรียน

ต่อมา โมดูลการจัดกลุ่มที่ปรับปรุงแล้ว ใช้อัลกอริทึม K-means แบบถ่วงน้ำหนักความหนาแน่นและกลไกการปรับจุดศูนย์กลางแบบไดนามิก ทำให้สามารถจำแนกกลุ่มผู้เรียนได้อย่างแม่นยำและตอบสนองพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงตามเวลา โมดูลนี้สามารถบรรลุคุณภาพการจัดกลุ่มสูงและมีความแม่นยำในการพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

โมดูลที่สาม คือ โมดูลการออกแบบการแทรกแซงเฉพาะบุคคล ที่จับคู่ลักษณะของกลุ่มผู้เรียนกับทฤษฎีการเรียนรู้และพัฒนากลยุทธ์การสอนที่เหมาะสม พร้อมโปรโตคอลการแทรกแซงที่เป็นระบบ ทำให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และความพึงพอใจของนักศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ

สุดท้าย โมดูลการติดตามและปรับตัวแบบเรียลไทม์ มีหน้าที่ติดตามพฤติกรรมผู้เรียนและประสิทธิภาพของการแทรกแซงอย่างต่อเนื่อง พร้อมปรับเปลี่ยนกลยุทธ์แบบอัตโนมัติ โดยใช้ระบบแจ้งเตือนที่มีความแม่นยำสูง ช่วยลดภาระงานสนับสนุนและเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมของระบบ

โครงสร้างของโมเดล ICTOM ดำเนินงานในลักษณะวงจรป้อนกลับ (Feedback Loop) เริ่มจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน ต่อด้วยการจัดกลุ่มอัจฉริยะ การออกแบบและนำกลยุทธ์การสอนไปใช้เฉพาะบุคคล และติดตามปรับปรุงกลยุทธ์แบบเรียลไทม์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กระบวนการสอนออนไลน์มีประสิทธิภาพสูงสุดและตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน

โมเดลนี้ได้รับการทดสอบข้ามสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง โดยสามารถนำไปใช้กับผู้เรียนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แสดงถึงความสามารถในการขยายผลในบริบทที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี นอกจากนี้ กระบวนการประมวลผลของโมเดลยังมีความซับซ้อนเชิงเส้น ทำให้เหมาะสมกับการใช้งานในระบบการศึกษาขนาดใหญ่และแบบเรียลไทม์

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยยืนยันว่าอัลกอริทึม K-means ที่ได้รับการปรับปรุงสามารถจัดกลุ่มผู้เรียนออกเป็นห้าประเภทที่มีลักษณะและความต้องการเฉพาะได้อย่างมีประสิทธิภาพ การระบุรูปแบบเหล่านี้เอื้อต่อการออกแบบการแทรกแซงทางการสอนที่ตรงเป้าหมาย ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยรวมและระดับความพึงพอใจของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะนักศึกษากลุ่มเสี่ยงซึ่งได้รับประโยชน์สูงสุดจากการแทรกแซงที่เหมาะสม สถาบันการศึกษาจึงควรลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการวิเคราะห์ข้อมูลและเสริมสร้างสมรรถนะบุคลากรให้สามารถใช้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อออกแบบการสอนเฉพาะบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดนโยบายที่คำนึงถึงจริยธรรมและการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้เรียนสำหรับแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ ควรรวมเทคโนโลยีการจัดกลุ่มขั้นสูงและระบบแทรกแซงอัตโนมัติเข้าไว้ในระบบเพื่อสนับสนุนผู้เรียนในทุกระดับ ขณะเดียวกันนักการศึกษาและผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมและเนื้อหาที่ตอบโจทย์ความหลากหลายของผู้เรียนในเชิงปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ ควรสนับสนุนการวิจัยระยะยาว การศึกษาเชิงข้ามวัฒนธรรม และการประยุกต์ใช้เทคนิคใหม่ ๆ เช่น การเรียนรู้เชิงลึกและการจัดกลุ่มแบบปรับตัว เพื่อเพิ่มความแม่นยำและความยืดหยุ่นของระบบในอนาคต โดยสรุป การบูรณาการเทคโนโลยีอัตโนมัติเข้ากับการตัดสินใจของมนุษย์ถือเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพและการเข้าถึงการศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Baker, R. S. & Inventado, P. S. (2014). Educational data mining and learning analytics. New York: Springer.
- Garcia, M. et al. (2023). Adaptive learning systems: A systematic review of clustering-based approaches. *Educational Technology Research and Development*, 71(3), 445-468.
- Hew, K. F. & Cheung, W. S. (2014). Students' and instructors' use of massive open online courses (MOOCs): Motivations and challenges. *Educational Research Review*, 12, 45-58. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2014.05.001>.
- Ifenthaler, D. & Yau, J. Y. K. (2020). Utilising learning analytics for study success: Reflections on current empirical findings. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 15(1), 1-13.
- Khalil, M. et al. (2016). Clustering patterns of engagement in massive open online courses (MOOCs): The use of learning analytics to reveal student categories. *Journal of Computing in Higher Education*, 29(1), 114-132.
- Kizilcec, R. F. et al. (2013). Deconstructing disengagement: Analyzing learner subpopulations in massive open online courses. *Proceedings of the Third International Conference on Learning Analytics and Knowledge*, 170-179. <https://doi.org/10.1145/2460296.2460330>.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-Directed Learning*. Chicago: Follett.
- Means, B. et al. (2014). The effectiveness of online and blended learning: A meta-analysis of the empirical literature. *Teachers College Record*, 115(3), 1-47.
- Roberts, P. et al. (2023). Real-time learning analytics for improving online teaching effectiveness. *Journal of Computer Assisted Learning*, 39(2), 234-251.
- Siemens, G. & Long, P. (2011). Penetrating the fog: Analytics in learning and education. *EDUCAUSE Review*, 46(5), 30-40.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Macmillan.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Zhang, H. et al. (2022). K-means clustering with density weighting for educational data analysis. *Data Mining and Knowledge Discovery*, 36(4), 1289-1315.
- Zhang, X. et al. (2023). Personalized learning path recommendation for e-learning based on knowledge graph and graph convolutional network. *International Journal of Software Engineering and Knowledge Engineering*, 33(1), 109-131.
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory into Practice*, 41(2), 64-70.

นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองในกระบวนการนิติบัญญัติยุคดิจิทัล*

INNOVATIONS IN POLITICAL COMMUNICATION IN LEGISLATIVE PROCESSES IN THE DIGITAL AGE

ไพศาล เรืองฤทธิ์*, วิทยาธร ท่อแก้ว, กานต์ บุญศิริ

Paisan Rueangrit*, Wittayatorn Tokeaw, Karn Boonsiri

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย

School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail 4661500118@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารรวดเร็วมากขึ้น พรรคการเมืองจึงต้องเข้าใจบริบททางสังคมและเข้าถึงการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงการทำงานของพรรคให้เข้าถึงประชาชนมากยิ่งขึ้น นวัตกรรมการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาทางการสื่อสารระหว่างรัฐบาลในงานนิติบัญญัติ เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย มุ่งเน้นการดำเนินการให้ครอบคลุมภารกิจหลัก 6 ด้านของกระบวนการนิติบัญญัติ คือ การเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การเผยแพร่ข้อเท็จจริงและสาระสำคัญของกฎหมายในรูปแบบอินโฟกราฟิกหรือคลิปวิดีโอเพื่อสนับสนุนการอภิปรายในสภาฯ การใช้โซเชียลมีเดียในการเผยแพร่ประเด็นจากกระทู้ถามหรือการซักถามรัฐบาล รวมถึงการเผยแพร่รายงานผลการพิจารณาของคณะกรรมการผ่านช่องทางออนไลน์ที่เข้าถึงง่าย กลไกสำคัญที่หลอมรวมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ากับภารกิจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ เป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงพรรคการเมือง นักการเมือง ประชาชน และสถาบันรัฐเข้าด้วยกันอย่างกลมเกลียวผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งนี้ พรรคการเมืองสมัยใหม่ต้องมีความสามารถในการออกแบบให้ตรงตามระบบนิเวศการสื่อสารทางการเมืองที่มีความยืดหยุ่น มีความสามารถในการเรียนรู้ใหม่ๆ และมีฐานข้อมูลที่สามารถประมวลผลเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ สร้างแบรนด์ทางการเมือง และความไว้วางใจจากประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคและการยอมรับจากสาธารณะในลักษณะที่ประชาชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการนิติบัญญัติอย่างแท้จริง นำไปสู่ความชอบธรรมของกระบวนการทำงานและความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตยในระยะยาว

คำสำคัญ: นวัตกรรมการสื่อสาร, งานนิติบัญญัติ, พรรคการเมือง, ยุคดิจิทัล, ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

Abstract

The development of communication technology has led to a shift in public behavior, enabling faster access to information. Political parties must understand the social context and utilize digital communication to better connect their work with the public. Innovative communication is a crucial tool for addressing communication challenges between governments and legislative bodies, enhancing transparency, credibility, and public participation in the democratic process. Political parties' digital communication efforts are implemented through various processes to address six key legislative missions: providing a forum for public consultation on draft legislation; digital platforms to promote public participation; disseminating facts and key legal content in the form of infographics or video clips to support parliamentary debate; using social media to disseminate issues raised by government questions or inquiries; and publishing committee deliberation reports through easily accessible online channels. Integrating technological advancements with political missions in modern democracies is a crucial tool for harmonizing the interests of political parties, politicians, the public, and state institutions through diverse channels. Modern political parties must be capable of designing a flexible political communication ecosystem, possessing the ability to learn new things, and having a database capable of processing data for data-driven policymaking, strategic communication, building a political brand, and fostering public trust and acceptance with technical effectiveness. This ensures a truly public-centered legislative process. Leading to the legitimacy of the process and the long-term sustainability of democracy.

Keywords: Innovative Communication, Legislative Process, Political Party, Digital Era, Sustainable Democracy

บทนำ

ในปัจจุบันการสื่อสารดิจิทัลมีอิทธิพลต่อพรรคการเมืองและประชาชนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะผลกระทบจากเครือข่ายโซเชียลมีเดียช่วยเปิดช่องทางการเข้าถึงข้อมูล ข้อเท็จจริง และแสดงความคิดเห็น ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้โดยตรง ช่วยกระจายข้อมูลทางการเมืองและการขับเคลื่อนสังคมในทิศทางที่พรรคการเมืองมุ่งหวัง มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดแนวนโยบาย แนวคิด วิสัยทัศน์ของพรรคการเมืองไปสู่ประชาชนในช่องทางการสื่อสารรูปแบบต่างๆ สามารถเลือกช่องทางการสื่อสารตามกลุ่มเป้าหมาย จัดทำข้อมูลเฉพาะที่ต้องการนำเสนอได้ตรงประเด็น เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการออกกฎหมายให้ประชาชนได้สะท้อนความต้องการและข้อกังวลต่อกฎหมายได้โดยตรง ส่งผลให้ร่างกฎหมายสามารถปรับปรุงให้ตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะได้ดียิ่งขึ้น (อภิชาติ จงบุญวัฒนา, 2557) ซึ่งผู้ใช้จะต้องมีความเข้าใจถึงกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีการสื่อสารที่ชัดเจนมีการส่งสารและรับสารอย่างเป็นระบบทำให้

กระบวนการสื่อสารสมบูรณ์และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการทางการเมือง สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างพรรคการเมืองและประชาชน การติดตามความคิดเห็น รวบรวมข้อเสนอแนะ การจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์มีการอ้างอิงข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างแม่นยำ การนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผลเพื่อสรุปประเด็นและตั้งกระทู้ถามผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ประเด็นกระจ่าง รวมทั้งการจัดทำข้อมูลนำเสนอด้วยเทคโนโลยีใหม่ เช่น การถ่ายทอดสด การใช้อินโฟกราฟิก หรือวิดีโอสั้น เพื่อช่วยให้ประชาชนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญสามารถนำมาใช้ในการทำงานในชั้นกรรมาธิการในการจัดการระบบฐานข้อมูลและจัดระเบียบข้อมูลตามลำดับความสำคัญช่วยลดความซ้ำซ้อนของข้อมูลและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการข้อมูลรายงานผลให้ชัดเจน (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565)

ดังนั้น การสื่อสารในงานนิติบัญญัติในยุคดิจิทัลมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารพื้นฐานเป็นกรอบในการวิเคราะห์ซึ่งมีโครงสร้างการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในการออกกฎหมายที่สามารถสะท้อนความคิดเห็นของสาธารณชนและปรับปรุงเนื้อหาให้ตอบสนองต่อประโยชน์ร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของการสื่อสารดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของพรรคการเมือง โดยเฉพาะการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้อง ความรอบคอบในการนำเสนอ และการคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้รับสาร โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงการสื่อสารที่สร้างความขัดแย้งหรือโจมตีฝ่ายตรงข้าม เพราะผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง คือ ตัวประชาชนเอง การสื่อสารในงานนิติบัญญัติควรดำเนินไปอย่างสร้างสรรค์ มีระบบ เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อให้การออกกฎหมายเป็นกระบวนการที่โปร่งใสและเชื่อมโยงประชาชนให้ใกล้ชิดสังคมการเมืองอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้หลักประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

ความสำคัญและความจำเป็นนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล

นวัตกรรมการสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างการทำงานของพรรคการเมืองให้มีประสิทธิภาพ ทันท่วงทีสถานการณ์ และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในหลากหลายมิติ เช่น การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เว็บไซต์รัฐสภา แอปพลิเคชัน และโซเชียลมีเดีย เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับร่างกฎหมายและกิจกรรมทางรัฐสภาให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึง โปร่งใส และรวดเร็ว (อภิชาติ จงบุญวัฒนา, 2557) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานของพรรคการเมืองร่วมกับงานนิติบัญญัติต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อรักษาและเสริมสร้างความเชื่อมโยงกับประชาชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เว็บไซต์รัฐสภา แอปพลิเคชัน ตลอดจนโซเชียลมีเดีย ซึ่งล้วนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้พรรคการเมืองสามารถถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับร่างกฎหมาย แนวนโยบายการดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อประชาชนและประเทศให้รับทราบข้อมูลอย่างแพร่หลาย เป็นช่องทางการสื่อสารผลกระทบจากกฎหมายที่นิติบัญญัติจัดทำขึ้นให้ประชาชนได้พิจารณา ไตร่ตรอง คัดกรอง และแสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสมเพื่อให้ได้กฎหมายที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างทั่วถึง รวดเร็ว และโปร่งใส (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565)

เมื่อพิจารณาในเชิงภารกิจ นวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติสามารถแบ่งความสำคัญออกเป็นหกประเด็นหลักที่พรรคการเมืองต้องบูรณาการเข้าไปในกระบวนการทำงาน ได้แก่ 1) การรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมาย ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและ e-Participation เพื่อให้เสียงจากประชาชนถูกนำมาประกอบการปรับปรุงร่างกฎหมายอย่างรอบด้าน 2) การติดตามความคิดเห็นภายหลังการใช้กฎหมาย โดยใช้ระบบ Big Data Analytics และเครื่องมือออนไลน์เพื่อประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างต่อเนื่อง (นฤมล รัตนภิบาล, 2562) 3) การอธิบายกฎหมายในสภาฯ ซึ่งต้องอาศัยฐานข้อมูลกฎหมายดิจิทัลและงานวิชาการที่สามารถอ้างอิงได้อย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565) 4) การตั้งกระทู้ถามและการซักถามรัฐบาล ที่ต้องใช้รูปแบบการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น อินโฟกราฟิก วิดีโอสั้น หรือการถ่ายทอดสด เพื่อให้สาระสำคัญเข้าใจง่ายและเข้าถึงได้กว้างขวาง (คันธริสา ฉายาวงศ์, 2564) 5) การทำงานของคณะกรรมการธิการ ซึ่งสามารถเสริมประสิทธิภาพด้วยระบบ e-Committee และการประชุมออนไลน์ที่ช่วยให้การตรวจสอบและการจัดเก็บข้อมูลมีความโปร่งใสและลดความซ้ำซ้อน (พันธกานต์ ทานนท์, 2563ก) และ 6) การเผยแพร่ผลการดำเนินงานนิติบัญญัติสู่สาธารณะโดยผสมผสานทั้งสื่อออนไลน์และสื่อกระแสหลัก เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ความโปร่งใส และความไว้วางใจในกระบวนการประชาธิปไตย

นอกจากนั้น นวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลยังช่วยในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลทางการเมืองผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างปลอดภัย เช่น ระบบ e-Parliament หรือ Big Data Analytics ช่วยให้พรรคการเมืองสามารถประมวลผลความคิดเห็นจากประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดต้นทุนในการรวบรวมข้อมูล และเพิ่มความแม่นยำในการกำหนดทิศทางของร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณชน (นฤมล รัตนภิบาล, 2562) ทั้งนี้ ความสามารถในการสื่อสารอย่างทันต่อเหตุการณ์ยังช่วยให้พรรคการเมืองสามารถปรับตัวรับมือกับประเด็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง เชื่อมโยงผลประโยชน์ ออกแบบกติกาทางสังคมใหม่ และปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสื่อสาร คือ เส้นใยสมองของรัฐที่หล่อเลี้ยงการทำงานของระบบการเมืองทั้งหมด (Deutsch, K. W., 1966)

ดังนั้น นวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นกลไกในการกระจายข้อมูลนโยบาย การดำเนินงาน ผ่านช่องทางต่างๆ ที่ทันสมัย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และช่วยฟื้นฟูสร้างความไว้วางใจในระบบการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่โครงสร้างประชาธิปไตยกำลังเผชิญแรงเสียดทานจากทั้งภายในและภายนอก พรรคการเมืองที่ปรับใช้กลยุทธ์ด้านการสื่อสารดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีแนวโน้มที่จะสามารถรักษาสถานะสนับสนุนของตนไว้ได้อย่างมั่นคง และสามารถพัฒนางานนิติบัญญัติให้ตอบโจทย์สังคมในระยะยาว

รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล

การส่งข้อมูลข่าวสารทางการเมืองสามารถดำเนินการได้หลายมิติ เพื่อให้สอดคล้องกับกลไกการสื่อสารที่มุ่งเน้นมากกว่าการสื่อสารจากพรรคการเมืองสู่ประชาชนเหมือนเช่นเดิม เป็นการสื่อสารแบบสองทางเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการนิติบัญญัติอย่างเป็นระบบภายใต้กลไกประชาธิปไตยที่ช่วยส่งเสริม

การตรวจสอบ ถ่วงดุลทางสังคมของสาธารณชน โดยใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น การรายงานผลผ่านระบบ Dashboard การถ่ายทอดสด และการใช้โซเชียลมีเดีย เพื่อเชื่อมโยงบทบาทของพรรคกับสังคมในทุกมิติ พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างกว้างขวาง การกิจสำคัญทางนิติบัญญัติที่นำระบบการสื่อสารดิจิทัลมาใช้งานครอบคลุม 6 ด้าน ดังนี้

1. การสื่อสารเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมาย บทบาทของพรรคการเมืองไม่ใช่เพียงการติดตามผล แต่ยังรวมถึง การประเมินประสิทธิภาพกฎหมายและการสื่อสารกลับสู่สาธารณะ เพื่อให้ประชาชนทราบถึงความก้าวหน้าหรืออุปสรรค พรรคควรจัดทำรายงานดิจิทัล เช่น การรวบรวมข้อมูลด้วยระบบ Dashboard หรือเปิดเพจพิเศษสำหรับการร้องเรียนและเสนอแนะ ตัวอย่างเช่น พรรคการเมืองอาจเปิดระบบกฎหมายนี้ใช้จริงให้ประชาชนรายงานปัญหาการบังคับใช้กฎหมายแรงงาน แล้วนำไปยื่นเป็นข้อเสนอแก้ไข

2. การติดตามความคิดเห็นต่อการใช้กฎหมาย พรรคการเมืองมีหน้าที่ในการจัดเตรียมข้อมูลเชิงวิชาการ ภูมิศาสตร์ และข้อมูลจากประชาชนเพื่อสนับสนุนการอภิปราย สมาชิกสภาของพรรคต้อง สื่อสารข้อเท็จจริงและข้อเสนอเชิงนโยบายอย่างชัดเจน โดยอาศัยเครื่องมือดิจิทัล เช่น อินโฟกราฟิก หรือสื่อสังคมในการสรุปประเด็นสำคัญหลังการอภิปราย เพื่อให้ประชาชนเข้าใจได้ง่าย ตัวอย่างเช่น การที่พรรคเผยแพร่ “Fact Sheet” ออนไลน์สรุปสาระสำคัญของการอภิปรายกฎหมายงบประมาณประจำปี

3. การสื่อสารเพื่อการอภิปรายกฎหมายในสภาผู้แทนราษฎร ข้อมูลข่าวสารและฐานข้อมูลออนไลน์ ถูกนำมาใช้สนับสนุนการอภิปราย เช่น การอ้างอิงงานวิจัย อินโฟกราฟิก และสถิติประกอบ ทำให้การอภิปรายมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ อีกทั้งยังช่วยให้ประชาชนที่ติดตามผ่านการถ่ายทอดสดเข้าใจประเด็นกฎหมายได้ชัดเจน บทบาทของพรรคการเมือง คือ ผู้ตรวจสอบ และ ผู้สื่อสารผลการตรวจสอบสู่ประชาชน การตั้งกระทู้ถามรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎรเป็นเพียงจุดเริ่มต้น แต่สิ่งที่สำคัญ คือ การนำข้อมูลเหล่านี้ไปเผยแพร่ต่อในสื่อออนไลน์ให้ประชาชนเข้าใจและมีส่วนร่วม พรรคควรออกแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ เช่น การทำคลิปสั้นอธิบาย “5 คำถามที่เราถามรัฐบาลวันนี้” ตัวอย่างเช่น พรรคฝ่ายค้านบางพรรคใช้ Twitter/X ในการเผยแพร่ไฮไลต์การซักถามเพื่อสร้างแรงกดดันทางสังคม (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565)

4. การสื่อสารในกระทู้ถามและการซักถามรัฐบาล พรรคการเมืองใช้สื่อดิจิทัล เช่น วิดีโอ อินโฟกราฟิก และการถ่ายทอดสด เพื่อทำให้คำถามและข้อสังเกตในการตรวจสอบรัฐบาลเข้าถึงสาธารณชนได้กว้างขวาง และสร้างแรงกดดันให้รัฐบาลต้องชี้แจงอย่างโปร่งใส พรรคการเมืองมีบทบาทโดยตรงในการผลักดันให้คณะกรรมการการสื่อสารเพื่อเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส พรรคควรสร้างช่องทางให้ผู้เชี่ยวชาญ องค์กรภาคประชาชน และสื่อมวลชนเข้าถึงเอกสารประกอบการพิจารณาได้สะดวก พร้อมทั้ง สื่อสารผลการพิจารณาในภาษาที่ประชาชนเข้าใจง่าย ตัวอย่างเช่น การที่คณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อมเผยแพร่รายงานผลการพิจารณาผ่าน Facebook และจัด Live ชี้แจงต่อสาธารณะหลังการประชุม (คันธิดา ฉายาวงศ์, 2564)

5. การสื่อสารในการทำงานของคณะกรรมการการสื่อสาร การทำงานของกรรมการใช้แพลตฟอร์ม e-Committee และระบบเก็บเอกสารดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบและพิจารณากฎหมาย การใช้ช่องทางดิจิทัลยังเอื้อให้ผู้เชี่ยวชาญและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น พรรคการเมืองมีบทบาทโดยตรงในการผลักดันให้คณะกรรมการการสื่อสารเพื่อเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส พรรคควรสร้างช่องทางให้ผู้เชี่ยวชาญ

องค์กรภาคประชาชน และสื่อมวลชนเข้าถึงเอกสารประกอบการพิจารณาได้สะดวก พร้อมทั้ง สื่อสารผลการพิจารณาในภาษาที่ประชาชนเข้าใจง่าย ตัวอย่างเช่น การที่คณะกรรมการธิการด้านสิ่งแวดล้อมเผยแพร่รายงานผลการพิจารณาผ่าน Facebook และจัด Live ชี้แจงต่อสาธารณะหลังการประชุม (พันธกานต์ ทานนท์, 2563ข)

6. การสื่อสารเพื่อเผยแพร่ผลงานนิติบัญญัติสู่สาธารณะ พรรคการเมืองใช้สื่อออนไลน์ควบคู่กับสื่อกระแสหลัก เช่น Facebook, YouTube, และโทรทัศน์ ในการเผยแพร่ผลงานด้านกฎหมายที่ได้ดำเนินการ รวมถึงการชี้แจงเหตุผลในการออกกฎหมาย เพื่อสร้างความเชื่อมั่น โปร่งใส และเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน บทบาทของพรรคการเมือง คือ ผู้สร้างความไว้วางใจ โดยต้องใช้กลยุทธ์การสื่อสารทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเผยแพร่ผลงานนิติบัญญัติที่ได้ดำเนินการให้ประชาชนรับรู้ พรรคควรจัดทำรายงานสรุปกฎหมายสำคัญเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย เช่น “กฎหมาย 5 ฉบับที่เราเสนอเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” พร้อมเผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัลและสื่อมวลชน ตัวอย่างเช่น พรรคอาจผลิตสื่ออินโฟกราฟิกเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ เพื่อชี้ให้เห็นว่าพรรคมีบทบาทอย่างไรในการผลักดัน

โดยสรุป รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัลสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของการทำงานทางการเมืองในยุคสื่อสังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้ง โดยพรรคการเมืองได้พัฒนาเครื่องมือดิจิทัลเพื่อรองรับภารกิจนิติบัญญัติทั้ง หกด้านอย่างรอบด้าน ตั้งแต่การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การติดตามการใช้กฎหมายและประเมินผลผ่านรายงานผล ไปจนถึงการสื่อสารผลการอภิปรายในสภาแบบเรียลไทม์ผ่านคลิปสั้นหรือโพสต์สรุปบนโซเชียลมีเดีย ในการตั้งกระทู้และซักถามรัฐบาล พรรคใช้วิดีโอและไลฟ์สดเพื่อสร้างแรงกดดันจากสาธารณะในการขับเคลื่อนกระบวนการนิติบัญญัติอย่างมีส่วนร่วม มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความคาดหวังของประชาชนในยุคดิจิทัล

กระบวนการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ในการจัดการข้อมูลทางการเมืองและระบบงานนิติบัญญัติที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการนำเสนอกฎหมายให้ประชาชนรับทราบ และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงเป็นกระบวนการสำคัญของงานนิติบัญญัติที่ต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพก่อนที่จะมีการบันทึกและตรากฎหมายออกมาประกาศใช้ในสังคม กระบวนการจัดการการสื่อสารอย่างเป็นระบบที่บูรณาการระหว่างข้อมูลสารสนเทศ กลยุทธ์การสื่อสาร เป้าหมายนโยบาย และการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ทำงานร่วมกันอย่างสมดุลผ่านการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การติดตามผลตอบกลับจากสื่อสังคมออนไลน์ และการใช้ช่องทางดิจิทัลร่วมกับกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติและการแสดงความคิดเห็นผ่านโซเชียลมีเดียเพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์ และเปรียบเสมือนการสร้างระบบนิเวศการสื่อสารการเมืองที่บูรณาการข้อมูลสารสนเทศ กลยุทธ์ทางการเมือง เป้าหมายเชิงนโยบายและการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้าด้วยกันอย่างสมดุล (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565)

กระบวนการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล สามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การรับรู้และวิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลง (Contextual Analysis and Environmental Scanning) เป็นขั้นตอนแรกของการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารเริ่มจากการรับรู้และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล พรรคการเมืองจำเป็นต้องวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอย่างรอบด้าน ทั้งด้านเทคโนโลยีดิจิทัลโดยการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค สื่อ ช่องทางการรับสาร แนวโน้มของสื่อสังคมออนไลน์ และพลวัตทางสังคมการเมืองของประชาชน เพื่อประเมินโอกาสและความเสี่ยงในแต่ละช่วงเวลา ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และสอดคล้องกับกฎหมายต่างๆ ที่จัดทำขึ้นในช่วงเวลานั้นอย่างเหมาะสม โดยกลยุทธ์การวิเคราะห์บริบทนี้ช่วยให้พรรคกำหนดแนวทางการสื่อสารที่สอดคล้องกับเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายในแต่ละบริบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ (คันธิดา ฉายาวงศ์, 2564)

2. การออกแบบและวางแผนกลยุทธ์การสื่อสาร (Strategic Communication Design) เป็นการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารเชิงนวัตกรรมต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ทางนโยบาย กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และเครื่องมือดิจิทัลที่เหมาะสม พรรคการเมืองจะต้องกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารที่มีลักษณะเฉพาะเน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ทางนโยบายที่ชัดเจนและระบุกลุ่มเป้าหมายเฉพาะโดยวิเคราะห์จากพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายและกำหนดช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมสอดคล้องกับแพลตฟอร์มที่ประชาชนใช้จริง เช่น Facebook, TikTok, LINE โดยเนื้อหาควรมีรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น วิดีโอสั้น อินโฟกราฟิก และคอนเทนต์แบบโต้ตอบ เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง (มานิตย์ อัครเลิศ, 2565ก)

3. การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสาร (Communication Innovation Development) เป็นการผลิตและพัฒนาเครื่องมือทางการสื่อสาร เน้นการสร้างนวัตกรรมในการสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลัก โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นปฏิสัมพันธ์เฉพาะบุคคลเพื่อให้ตรงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการส่งสารถึงเฉพาะและสามารถปรับแต่งข้อความให้เหมาะสมได้ตรงกลุ่มเป้าหมาย การใช้แชทบอต (Chatbot) ให้ข้อมูลเชิงนโยบาย การจัดระบบให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นหรือปรับร่างกฎหมายผ่านแพลตฟอร์ม e-Participation ซึ่งช่วยเพิ่มความโปร่งใสและขยายพื้นที่การมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติ (พันธกานต์ ทานนท์, 2563ค)

4. การดำเนินการและสื่อสารเชิงนโยบาย (Policy Execution and Legislative Messaging) เป็นการนำกลยุทธ์การสื่อสารไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเหมาะสม สำหรับส่งต่อข้อมูลนโยบายเฉพาะกลุ่ม โดยส่วนใหญ่นำมาใช้ในกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการออกกฎหมาย เช่น การถ่ายทอดสดเวทีอภิปราย การจัดเวทีปรึกษาสาธารณะผ่านช่องทางออนไลน์ (Online Public Hearings) หรือการใช้แฮชแท็ก (Hashtags) เพื่อระดมความคิดเห็นสาธารณะ เป็นต้น โดยพรรคการเมืองนิยมใช้กระบวนการนำเสนอเนื้อหาผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ อย่างชัดเจน ให้ผู้รับสารเข้าถึงบริบทและสภาพแวดล้อมใกล้เคียงสถานการณ์จริงมากที่สุด เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเสริมสร้างความน่าเชื่อถือทางการเมือง (เหมือนฝัน คงสมแสง, 2562)

5. การประเมินผลและการเรียนรู้เชิงระบบ (Impact Evaluation and Adaptive Learning) เป็นการประเมินผลในทุกกระบวนการสื่อสารและพัฒนการเรียนรู้ทางการสื่อสารของพรรคการเมืองในทุกกระบวนการ เน้นการติดตามประเมินผลการดำเนินงานในกระบวนการอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์การมีส่วนร่วม (Engagement Metrics), การวิเคราะห์ความรู้สึก (Sentiment Analysis) และการวิเคราะห์คำติชม

จากประชาชน (Public Feedback) เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้มาเป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Loop) สำหรับปรับปรุงเนื้อหา กลยุทธ์ และช่องทางการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และวัดผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองตามนโยบายของพรรค พร้อมทั้งวิเคราะห์การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับต่อการเรียนรู้และการปรับตัวอย่างยืดหยุ่น ซึ่งจะส่งเสริมความยั่งยืนในระยะยาว (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565)

ในบริบททางการเมืองไทยยุคดิจิทัล การใช้วัตรกรรมการสื่อสารไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือในการส่งสารจากพรรคการเมืองไปยังประชาชนเท่านั้น หากแต่ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์แบบสองทาง (Interactive Engagement) ระหว่างพรรคการเมือง นักการเมือง และประชาชนอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter/X, YouTube และ TikTok ซึ่งในอดีตทำหน้าที่เป็นสื่อเชิงเดียว (One-way Communication) ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ (New Public Sphere) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ตรวจสอบการเมือง และร่วมกันผลิตเนื้อหาทางการเมือง (Schäfer, M. S., 2015) พรรคการเมืองไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารแบบผสมผสาน (Hybrid Communication Strategy) ที่ผสมทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์เข้าไว้ด้วยกัน โดยเน้นการสร้างสรรค์เนื้อหา (Content Innovation) ที่มีพลังดึงดูดผ่านรูปแบบใหม่ ๆ เช่น อินโฟกราฟิก วิดีโอสั้น การไลฟ์สด และการใช้แฮชแท็กเพื่อกระตุ้นกระแสความสนใจ ในหมู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลุ่มเยาวชนและชนชั้นกลางในเมือง นอกจากนี้ พรรคการเมืองยังเริ่มหันมาใช้ข้อมูลเชิงพฤติกรรมและการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) เพื่อออกแบบสารให้ตรงกับความสนใจเฉพาะกลุ่ม (Targeted Messaging) อาทิ กลุ่ม LGBTQ+, กลุ่มแรงงาน หรือกลุ่มนักเรียน-นักศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงการบริหารจัดการการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวคิดการสื่อสารการเมืองสมัยใหม่ ขณะเดียวกัน การเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนผ่านแฮชแท็กอย่าง #มีอบเด็ก #ยกเลิก112 หรือ #ไม่เอารัฐประหาร (คันธิดา ฉายาวงศ์, 2564)

ในระดับของภารกิจนิติบัญญัติ วัตรกรรมการสื่อสารมีบทบาทสำคัญครอบคลุมหกประเด็นหลักที่พรรคการเมืองต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล และระบบ e-Participation ที่ช่วยให้ประชาชนทุกพื้นที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้โดยไม่ถูกจำกัดด้วยระยะทาง (อภิชาติ จงบุญวัฒนา, 2557) การติดตามความคิดเห็นภายหลังการบังคับใช้กฎหมายด้วย Big Data และ Social Listening เพื่อนำเสียงสะท้อนจากสังคมเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรได้อย่างทันท่วงที (นฤมล รัตนภิบาล, 2562) การอภิปรายกฎหมายในสภาผู้แทนราษฎรที่อาศัยฐานข้อมูลดิจิทัลและสื่อมัลติมีเดีย เช่น อินโฟกราฟิก เพื่อเสริมความเข้าใจแก่ประชาชนที่ติดตามการถ่ายทอดสด (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565) การตั้งกระทู้ถามและการซักถามรัฐบาลซึ่งถูกขยายผลผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Facebook Live หรือ Twitter/X ทำให้คำถามและข้อมูลการตรวจสอบเข้าถึงประชาชนในวงกว้าง (คันธิดา ฉายาวงศ์, 2564) การทำงานของคณะกรรมการการที่เสริมประสิทธิภาพด้วยระบบ e-Committee และการเผยแพร่เอกสารประกอบการพิจารณาในรูปแบบดิจิทัล เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (พันธกานต์ ทานนท์, 2563ก) และการเผยแพร่ผลงานนิติบัญญัติสู่สาธารณะผ่านสื่อหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นอินโฟกราฟิก วิดีโอ หรือรายงานออนไลน์ เพื่ออธิบายกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบให้ประชาชนเข้าใจและเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการนิติบัญญัติ ทั้งหมดนี้สะท้อนว่าการสื่อสารดิจิทัลได้กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงพรรคการเมือง ประชาชน และสภาผู้แทนราษฎรเข้าด้วยกันอย่างใกล้ชิดในยุคประชาธิปไตยดิจิทัล

โดยสรุป กระบวนการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่เพื่อถ่ายทอดนโยบายและข้อมูลทางกฎหมายไปสู่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยเริ่มจากการวิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การวางกลยุทธ์การสื่อสารเชิงรุก การพัฒนาเครื่องมือสื่อสารนวัตกรรม เช่น แชนแนลโซเชียลมีเดีย อินโฟกราฟิก และแพลตฟอร์ม e-Participation รวมถึงการนำกลยุทธ์ไปใช้ในกิจกรรมจริงอย่างเหมาะสม เช่น เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ออนไลน์ และการเล่าเรื่องผ่านสื่อดิจิทัล พร้อมทั้งมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องโดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์สมัยใหม่ เช่น การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมและความรู้สึกของประชาชน เพื่อเรียนรู้และปรับปรุงกระบวนการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ซึ่งทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและสร้างความไว้วางใจต่อกระบวนการนิติบัญญัติในยุคดิจิทัล

กลยุทธ์การจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล

กลยุทธ์การจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล เป็นกระบวนการที่สะท้อนถึงการปรับตัวของพรรคการเมืองต่อบริบทใหม่ของสังคม ซึ่งขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและความคาดหวังของประชาชนที่สูงขึ้นต่อความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมทางการเมือง พรรคการเมืองจึงต้องออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารอย่างมีระบบ โดยพิจารณาจากขนาด โครงสร้าง และฐานมวลชนของตน เช่น พรรคขนาดใหญ่ต้องใช้สื่ออย่างหลากหลายทั้งดั้งเดิมและดิจิทัล เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง ขณะที่พรรคขนาดกลางจะเน้นการสื่อสารเฉพาะพื้นที่เพื่อรักษาฐานเสียง ส่วนพรรคขนาดเล็กหรือพรรคใหม่จำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์ผ่านช่องทางออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและต้นทุนต่ำ ทั้งนี้ ทุกพรรคต้องมีกระบวนการออกแบบเนื้อหาสารอย่างสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับแพลตฟอร์มแต่ละประเภท ควบคู่กับการประเมินผลกระทบเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นวัตกรรมสื่อสารจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูล แต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงพรรคการเมืองกับประชาชนอย่างมีพลวัต ส่งเสริมการสื่อสารทางนโยบายในกระบวนการนิติบัญญัติให้เกิดความเข้าใจ เข้าถึง และเชื่อมโยงกับประชาชนอย่างแท้จริง อันนำไปสู่การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และยกระดับความน่าเชื่อถือของพรรคการเมืองในยุคดิจิทัล

การจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัลสามารถแบ่งออกเป็น 5 กลยุทธ์หลัก ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์บริบททางเทคโนโลยีและสังคมการเมือง เป็นการวางรากฐานของนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติ เริ่มต้นจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้เข้าใจบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างรอบด้านในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยพรรคการเมืองต้องศึกษาทั้งแนวโน้มการบริโภคสื่อออนไลน์ เทคโนโลยีที่นิยมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย และพฤติกรรมสื่อสารของประชาชนในแต่ละช่วงวัยรวมทั้งวิเคราะห์การเข้าถึงสื่อในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนตรวจสอบระดับการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชน เพื่อเลือกใช้ช่องทางและเครื่องมือสื่อสารให้เหมาะสมกับบริบท เน้นการจัดการสื่อสารให้เข้าถึงทุกสังคม และสอดคล้องกับเทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองแบบกระจายและมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น การวิเคราะห์เชิงบริบทยังรวมถึงการระบุข้อจำกัดด้านโครงสร้างอำนาจ เสรีภาพสื่อ และช่องทางการสื่อสารของ

ฝ่ายค้านในระบบการเมืองไทย ซึ่งอาจมีผลต่อเสรีภาพในการสื่อสารและความสามารถในการขับเคลื่อนกฎหมาย (ณัฐพล ใจจริง, 2565)

2. การออกแบบสารและเครื่องมือสื่อสาร เป็นการจัดการการสื่อสารที่เน้นการถ่ายทอดนโยบายและจุดยืนของพรรคให้สอดคล้องกับลักษณะของการรับข้อมูลข่าวสารของประชาชนในช่องทางดิจิทัลต่าง ๆ โดยพรรคการเมืองจำเป็นต้องกำหนดเนื้อหาที่ชัดเจน ตรงประเด็น เข้าใจง่าย และตรงกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะสารด้านนโยบายซึ่งมักมีเนื้อหาซับซ้อน การใช้สื่อสร้างสรรค์ เช่น อินโฟกราฟิก วิดีโอสั้น หรือการเล่าเรื่องผ่านแพลตฟอร์ม TikTok, Facebook และ YouTube จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการลดช่องว่างความเข้าใจระหว่างประชาชนกับพรรคการเมือง อีกทั้งยังต้องออกแบบเครื่องมือหรือแอปพลิเคชันเพื่อเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าถึงร่างกฎหมาย แสดงความคิดเห็น หรือให้คะแนนข้อเสนอทางนโยบายของพรรคได้โดยตรง (พันธกานต์ ทานนท์, 2563ข)

3. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารนิติบัญญัติในยุคดิจิทัล คือ การเปลี่ยนผู้รับสารให้กลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างนโยบาย โดยพรรคการเมืองควรออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับฟัง และการสร้างสรรค์ร่วม (co-creation) ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งพรรคการเมืองเปิดช่องทางดิจิทัลเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอจากประชาชนผ่านแบบสอบถามออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย โดยถือเป็นการเปลี่ยนผู้รับสารเป็นผู้ร่วมกำหนดนโยบาย การเปิดเวทีปรึกษาหารือสาธารณะ (Public Deliberation) ซึ่งพรรคจะจัดเวทีทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนกลุ่มเป้าหมายในลักษณะเวทีเสวนา การถ่ายทอดสด หรือประชุมเปิด เพื่อให้เห็นภาพรวมของข้อเสนอจากภาคประชาชน (อภิชาติ จงบุญวัฒนา, 2557) หลังจากนั้น พรรคจะดำเนินการสังเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของข้อเสนอที่ได้รับ โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงระบบและโปร่งใส เพื่อให้สามารถนำข้อเสนอไปประยุกต์ในกระบวนการยกร่างกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการติดตามผลและสะท้อนกลับ (Feedback Loop) ซึ่งพรรคการเมืองต้องรายงานผลการดำเนินงานและการตอบสนองต่อข้อเสนอของประชาชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้สื่อที่เข้าใจง่าย เช่น อินโฟกราฟิก รายงานสรุป หรือวิดีโอ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและรักษาความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในระยะยาว (คันธีรา ฉายาวงศ์, 2564)

4. การสร้างภาพลักษณ์ผู้นำและแบรนด์พรรคในยุคดิจิทัล เป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญของการจัดการนวัตกรรมสื่อสารในงานนิติบัญญัติ เนื่องจากภาพลักษณ์ของพรรคการเมืองและผู้นำพรรคมีบทบาทอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางการรับรู้และทัศนคติของประชาชน โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมของสื่อดิจิทัลที่ข้อมูลสามารถแพร่กระจายอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้บริโภคสื่อทันที พรรคการเมืองจึงต้องให้ความสำคัญกับการออกแบบภาพลักษณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าของพรรคอย่างสอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน เช่น การเน้นความโปร่งใส ความทันสมัย ความเป็นผู้นำที่เปิดรับฟังเสียงประชาชน และการมีทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ (ศิริพร จงศรีจันทร์, 2564) โดยส่วนใหญ่พรรคใช้ในการสร้างภาพลักษณ์ คือ การสื่อสารตนเอง (self-mediated communication) ผ่านช่องทางออนไลน์ของพรรค เช่น เพจ Facebook, LINE Official Account, Podcast หรือ TikTok ซึ่งทำให้พรรคสามารถควบคุมเนื้อหาและทิศทางของสารได้โดยตรง และลดความเสี่ยงจากการบิดเบือนข้อมูลของสื่อกระแสหลักที่อาจมีอคติหรือแนวโน้มทางการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับพรรค (ชาคริต จันทรสีมา, 2563) นอกจากนี้ การออกแบบแบรนด์พรรคยังรวมถึงการใช้โลโก้ สี

การจัดวางคอนเทนต์อย่างมีอัตลักษณ์ และการใช้สื่อภาพหรือวิดีโอที่สะท้อนบุคลิกของพรรคและผู้นำอย่างชัดเจน เช่น การสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าถึงง่าย มีความเป็นกันเอง แต่ยังคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความจริงจังในสาระของนโยบาย การใช้โครงสร้างเนื้อหาแบบ storytelling เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกับประชาชน ตลอดจนการใช้แฮชแท็ก หรือแคมเปญออนไลน์ที่ทำให้พรรคเป็นที่จดจำในหมู่ผู้ใช้สื่อดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง การสร้างภาพลักษณ์ที่ชัดเจนและสอดคล้องกันทั้งในระดับผู้นำและพรรคโดยรวม จึงเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและความผูกพันกับประชาชนในยุคดิจิทัล (เหมือนฝัน คงสมแสง, 2562)

5. การประเมินผลและปรับกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง ในบริบทของการสื่อสารทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบประเมินผลเชิงกลยุทธ์มีความสำคัญในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของพรรค ให้สามารถปรับตัวต่อบริบทดิจิทัลและการรับรู้ของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินผลควรครอบคลุมทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณ เช่น ยอดเข้าชมเว็บไซต์ จำนวนการกดไลค์ แชร์ ความถี่ของการเข้าถึงร่างกฎหมายในแพลตฟอร์มดิจิทัล เป็นต้น และตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ เช่น ระดับความเข้าใจของประชาชนต่อเนื้อหาทางนิติบัญญัติ ความเห็นเชิงนโยบาย หรืออารมณ์ความรู้สึกของสาธารณชนที่สะท้อนผ่านโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลดิจิทัล เช่น Google Analytics, Facebook Insight, sentiment analysis หรือ social listening tools ถือเป็นกลไกสำคัญในการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนกับเนื้อหาเชิงนโยบายของพรรค (วรภัทร จันทรหอม, 2563ก)

แนวทางการนำกลยุทธ์การจัดการนวัตกรรมการสื่อสารไปใช้ในการบริหารจัดการการสื่อสารในพรรคการเมืองยุคดิจิทัล จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยอิงจากทั้งโครงสร้างองค์กรทางการเมือง กลุ่มเป้าหมายทางสังคม เทคโนโลยีดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และบริบททางการเมืองที่มีพลวัตสูง พรรคการเมืองสามารถนำกลยุทธ์ ทั้ง 5 ข้อที่กล่าวมา ไปปรับใช้ได้ผ่านแนวทางต่อไปนี้

1. การบูรณาการกลยุทธ์สื่อสารเข้ากับนโยบายหลักของพรรค พรรคควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านการสื่อสารที่มีการกิจเชื่อมโยงข้อมูลจากฝ่ายนโยบาย ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายประชาสัมพันธ์ เพื่อประสานความเข้าใจอย่างเป็นหนึ่งเดียว ทั้งนี้ เพื่อให้เนื้อหาที่เผยแพร่มีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ของพรรค มีความต่อเนื่อง ไม่ขัดแย้งกับจุดยืน และสามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่และระดับประเทศได้อย่างครอบคลุม

2. การออกแบบสารและเนื้อหาให้เหมาะสมกับ Platform และกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารของพรรคควรยึดหลัก “Targeted Messaging” โดยวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายแต่ละประเภท เช่น เยาวชน คนสูงอายุ ชนชั้นแรงงาน หรือกลุ่มเปราะบาง แล้วออกแบบเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม พร้อมกำหนดช่องทางสื่อสารเฉพาะ เช่น TikTok สำหรับคนรุ่นใหม่, Facebook สำหรับคนวัยทำงาน และ YouTube สำหรับเนื้อหาเชิงลึก ทั้งนี้ยังควรเน้นภาษาที่เข้าถึงง่าย กระชับ ชวนติดตาม และสร้าง Engagement

3. การจัดการข้อมูลและการมีส่วนร่วมแบบเปิด (Open Communication and Civic Participation) พรรคควรพัฒนาแพลตฟอร์มที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบาย แสดงความคิดเห็นต่อร่างกฎหมาย หรือตั้งคำถามถึงตัวแทนในสภา การมีส่วนร่วมเช่นนี้จะเพิ่มความโปร่งใส ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และช่วยสร้างความเชื่อมั่นในกลไกประชาธิปไตย การเปิดเผยข้อมูลด้านการทำงานของ ส.ส. หรือการประชุมคณะกรรมการผ่านสื่อสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ของพรรคยังช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ความโปร่งใสและความรับผิดชอบของพรรคการเมือง

4. การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีวิเคราะห์และตอบสนองอย่างทันเวลา พรรคควรใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น Social Listening, Analytics Dashboard และ Sentiment Analysis เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของประชาชนต่อพรรคและนโยบายต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ผลวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถใช้ในการปรับกลยุทธ์สื่อสารให้ทันสถานการณ์ เช่น การแก้ไขข้อความอธิบายนโยบายที่อาจเข้าใจผิด หรือการชี้แจงประเด็นร้อนก่อนจะกลายเป็นวิกฤติความเชื่อมั่น พรรคการเมืองที่ใช้ข้อมูลแบบ Data-Driven จะสามารถตัดสินใจด้านการสื่อสารได้อย่างแม่นยำและยืดหยุ่น

5. การลงทุนในทุนมนุษย์และวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในองค์กร พรรคควรจัดให้มีการอบรมพัฒนาเจ้าหน้าที่สื่อสาร ทั้งส่วนกลางและระดับพื้นที่ ให้มีความรู้ด้านการผลิตเนื้อหา การจัดการโซเชียลมีเดีย และการบริหารภาวะวิกฤติทางข้อมูล (Information Crisis Management) พร้อมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมเรียนรู้จากความผิดพลาดและใช้ข้อมูลย้อนหลังในการพัฒนาแผนการสื่อสารให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป กลยุทธ์การจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้พรรคการเมืองสามารถปรับตัวและสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีและพฤติกรรมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยกลยุทธ์หลัก ประกอบด้วย 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์บริบทเทคโนโลยีและสังคมการเมืองอย่างรอบด้านเพื่อกำหนดแนวทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย 2) การออกแบบสารและเครื่องมือสื่อสารที่สร้างสรรค์ เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับแต่ละแพลตฟอร์ม 3) การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงนโยบายอย่างแท้จริงผ่านช่องทางออนไลน์ 4) การสร้างภาพลักษณ์ผู้นำและแบรนด์พรรคที่น่าเชื่อถือและเป็นมิตรกับสื่อดิจิทัล และ 5) การประเมินผลและการปรับกลยุทธ์อย่างต่อเนื่องโดยใช้ข้อมูลและเครื่องมือวิเคราะห์ดิจิทัล เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างยืดหยุ่น พรรคการเมืองที่สามารถดำเนินกลยุทธ์เหล่านี้ได้อย่างบูรณาการและเป็นระบบ จะสามารถเชื่อมโยงกับประชาชนได้อย่างลึกซึ้ง สร้างความไว้วางใจในกระบวนการนิติบัญญัติ และเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่ท้าทายความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล

ปัจจัยที่ท้าทายความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ของทีมงานพรรค การจัดสรรทรัพยากรด้านบุคลากร งบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล หากขาดความเชี่ยวชาญหรือการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จะทำให้กลยุทธ์การสื่อสารขาดความยั่งยืน ในขณะที่ปัจจัยภายนอก เช่น พฤติกรรมผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายในหลากหลายพื้นที่ รวมถึงการควบคุมของรัฐหรือข้อจำกัดด้านกฎหมายเกี่ยวกับการใช้สื่อดิจิทัล ล้วนเป็นตัวแปรสำคัญที่อาจขัดขวางการสื่อสารเชิงนวัตกรรมของพรรคการเมืองได้ การไม่สามารถจัดการกับข่าวลวง (Fake News) หรือความเข้าใจผิดในสื่อสังคมออนไลน์ ก็อาจนำไปสู่การบั่นทอนความน่าเชื่อถือของพรรค ซึ่งในบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ความสำเร็จหรือล้มเหลวของพรรคในการนำนวัตกรรมไปใช้ในงานนิติบัญญัติจึงขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยสำคัญที่สามารถสรุปได้เป็น 6 ด้านหลัก ดังนี้

1. โครงสร้างองค์กรและวัฒนธรรมพรรค เป็นปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดความสามารถในการขับเคลื่อนนวัตกรรมการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ พรรคการเมืองที่มีลักษณะการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ ส่งผลให้การนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้หรือการตอบสนองต่อกระแสสังคมไม่สามารถดำเนินการได้ทันสถานการณ์ สำหรับวัฒนธรรมองค์กรภายในพรรคก็มีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน พรรคที่ยึดหลักอนุรักษนิยม มักให้ความสำคัญกับแบบแผนดั้งเดิม การควบคุมจากเบื้องบน และมีแนวโน้มที่จะปิดกั้นการแสดงออกหรือความหลากหลายของความคิดเห็นภายในพรรค องค์กรลักษณะนี้จึงไม่สามารถรับรองการเปลี่ยนผ่านสู่พรรคการเมืองดิจิทัลที่แท้จริงได้ ในขณะที่พรรคการเมืองที่มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ การเปิดพื้นที่ให้ทดลองแนวทางใหม่ และสนับสนุนการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในระดับโครงสร้างและการสื่อสาร จะสามารถพัฒนาแนวทางสื่อสารเชิงรุกที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชาคริต จันทรสีมา, 2563)

2. ความสามารถด้านเทคโนโลยีและบุคลากร เป็นยุทธศาสตร์หลักที่ส่งผลต่อศักยภาพในการสื่อสารนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ พรรคที่สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ควบคู่กับการสร้างทีมงานที่มีทักษะเฉพาะทาง เช่น การผลิตสื่อ การใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล หรือการสื่อสารบนแพลตฟอร์มออนไลน์ จะมีความได้เปรียบในการเข้าถึงประชาชนและตอบสนองต่อพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อที่หลากหลาย ในทางตรงกันข้าม พรรคที่ยังขาดการลงทุนในบุคลากรดิจิทัลหรือมีทีมงานที่แยกส่วน ไม่สามารถประสานงานระหว่างนักสื่อสาร นักนโยบาย และนักเทคโนโลยีได้อย่างมีบูรณาการ ย่อมประสบกับอุปสรรคในการออกแบบสารให้เข้าถึงและเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การจัดการทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบข้ามสาขาวิชา และการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง คือ เงื่อนไขสำคัญของการสร้างนวัตกรรมการสื่อสารที่ยั่งยืนในระดับพรรคการเมือง (มานิตย์ อัครเลิศ, 2565ข)

3. บริบททางสังคมการเมือง เป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลยุทธ์การสื่อสารทางนโยบายของพรรคการเมือง แม้พรรคจะมีเครื่องมือดิจิทัลที่ทันสมัยและทีมงานที่เชี่ยวชาญ แต่หากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ประชาชนมีความไม่ไว้วางใจต่อระบบการเมือง ขาดความเชื่อมั่นในพรรค หรือรู้สึกว่าการสื่อสารของตนไม่มีความหมาย การสื่อสารที่มีคุณภาพก็ไม่อาจจูงใจหรือกระตุ้นการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง อีกทั้งหากสังคมยังเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลสูง กลุ่มประชาชนบางส่วนอาจถูกตัดขาดจากการเข้าถึงข้อมูล ซึ่งส่งผลให้กลยุทธ์การสื่อสารสูญเสียประสิทธิภาพ นอกจากนี้ เสรีภาพของสื่อที่ถูกจำกัด โดยเฉพาะในกรณีของพรรคฝ่ายค้าน อาจเป็นอุปสรรคต่อการเผยแพร่นโยบายอย่างเป็นธรรม จึงจำเป็นที่พรรคต้องบริหารจัดการบริบทเหล่านี้ด้วยความรอบคอบและสร้างกลยุทธ์การสื่อสารที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสภาพความเป็นจริงของสังคมการเมือง (ณัฐพล ใจจริง, 2565)

4. การบริหารข้อมูลและเนื้อหา เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในยุคดิจิทัล เนื่องจากประชาชนมีพฤติกรรมการรับสารที่หลากหลาย พรรคการเมืองจึงต้องออกแบบสารที่สอดคล้องกับความสนใจและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย เช่น คนรุ่นใหม่ ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยระบบข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์เชิงลึกและสนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ หากพรรคไม่สามารถบริหาร

จัดการข้อมูลและเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเสียเปรียบในการแข่งขันเชิงนโยบายและไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับประชาชนได้อย่างยั่งยืน (วรภัทร จันทร์หอม, 2563ข)

5. การตอบสนองต่อประชาชน เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างการสื่อสารแบบสองทางที่มีประสิทธิภาพ พรรคการเมืองจำเป็นต้องออกแบบกลไกที่สามารถรับฟังและโต้ตอบกับเสียงสะท้อนของประชาชนได้อย่างรวดเร็วและยืดหยุ่น เช่น การใช้ระบบ chatbot แพลตฟอร์มโหวตออนไลน์ การถ่ายทอดสดพร้อมการตอบคำถามหรือกิจกรรม crowdsourcing เพื่อต้องการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง หากพรรคไม่สามารถตอบสนองได้อย่างทันท่วงทีหรือเพิกเฉยต่อข้อเสนอแนะ ก็อาจถูกมองว่าไม่มีความไวต่อความต้องการของประชาชน ส่งผลให้ความเชื่อมั่นและความผูกพันต่อพรรคลดลงในระยะยาว โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ประชาชนคาดหวังการมีส่วนร่วมมากกว่าการเป็นเพียงผู้รับสาร (พันธกานต์ ทานนท์, 2563ค)

6. การประเมินผลและการเรียนรู้ขององค์กร พรรคที่ไม่มีระบบประเมินผลอย่างต่อเนื่องหรือไม่มีตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการสื่อสาร อาจไม่สามารถปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงได้ทันเวลา การเรียนรู้จากการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การวัด engagement rate, social listening, หรือการใช้การวิจัยแบบ focus group เป็นสิ่งจำเป็นในการเข้าใจผลกระทบของการสื่อสาร พรรคที่ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแบบเรียนรู้ สามารถพัฒนาและปรับกลยุทธ์ได้อย่างยั่งยืน พรรคที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สามารถปรับตัวได้รวดเร็วจากข้อมูลที่ได้รับ และสามารถออกแบบการสื่อสารใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปอย่างมีพลวัต การมีระบบ feedback loop ที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการอยู่รอดในสนามการเมืองยุคดิจิทัล (พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ, 2565)

โดยสรุป ปัจจัยสำคัญในการกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัลขึ้นอยู่กับโครงสร้างภายในพรรคและบริบทภายนอก พรรคที่มีโครงสร้างแบบรวมศูนย์และวัฒนธรรมอนุรักษ์นิยมมักจะขาดความยืดหยุ่นในการปรับตัวและไม่สามารถนำเทคโนโลยีใหม่มาปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถด้านเทคโนโลยีและบุคลากรก็เป็นอีกหนึ่งแกนหลักในการขับเคลื่อนนวัตกรรม โดยพรรคต้องมีทีมงานที่มีทักษะด้านดิจิทัลและสามารถประสานงานข้ามสาขาได้อย่างบูรณาการ การประสานงานเชื่อมโยงบริบททางสังคมการเมืองต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ การบริหารข้อมูลและเนื้อหาที่ตอบสนองต่อความสนใจของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสารยุคใหม่

สรุป

นวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัลถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสภาวะแวดล้อมทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเปิดกว้างต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยครอบคลุมภารกิจหลัก 6 ด้านของกระบวนการนิติบัญญัติ คือ การเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การเผยแพร่ข้อเท็จจริงและสาระสำคัญของกฎหมายในรูปแบบอินโฟกราฟิกหรือคลิปวิดีโอเพื่อสนับสนุนการอภิปรายในสภา การใช้โซเชียลมีเดียในการเผยแพร่ประเด็นจากกระทู้ถามหรือการซักถามรัฐบาล รวมถึงการเผยแพร่รายงานผลการพิจารณาของคณะกรรมการธิการผ่านช่องทางออนไลน์ที่เข้าถึงง่าย กลไกสำคัญที่หลอมรวมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ากับภารกิจทางการเมืองในระบบ

ประชาธิปไตยสมัยใหม่ เป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงพรรคการเมือง นักการเมือง ประชาชน และสถาบันรัฐเข้าด้วยกันอย่างกลมเกลียวผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลาย ซึ่งนักการเมืองต้องสามารถวิเคราะห์บริบทเทคโนโลยีสังคม และการเมืองอย่างรอบด้าน เพื่อให้การออกแบบระบบสื่อสารตอบสนองต่อพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อและแนวโน้มเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ การจัดการนวัตกรรมการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่ มิใช่เพียงการให้นำเสนอข้อมูลส่งต่อเพียงอย่างเดียว แต่นักการเมืองสมัยใหม่ต้องมีความสามารถในการออกแบบให้ตรงตามระบบนิเวศการสื่อสารทางการเมืองที่มีความยืดหยุ่น มีความสามารถในการเรียนรู้ใหม่ๆ และมีฐานข้อมูลที่สามารถประมวลผลเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ดังนั้น พรรคการเมืองยังต้องเสริมสร้างภาพลักษณ์ของตนในฐานะผู้นำทางนโยบาย โดยอาศัยการสื่อสารเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างแบรนด์ทางการเมืองและสร้างความไว้วางใจจากประชาชน การออกแบบนวัตกรรมจึงต้องตอบสนองต่อทั้งมิติของประสิทธิภาพเชิงเทคนิค และการยอมรับจากสาธารณะในลักษณะที่ประชาชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการนิติบัญญัติอย่างแท้จริง นำไปสู่ความชอบธรรมของกระบวนการและความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตยในระยะยาว ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารในงานนิติบัญญัติของพรรคการเมืองยุคดิจิทัล ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ทำงานร่วมกันอย่างซับซ้อนระหว่างนักการเมืองและประชาชน พรรคการเมืองต้องโครงสร้างองค์กรและวัฒนธรรมพรรคที่เอื้อต่อการเปิดรับเทคโนโลยีและการเรียนรู้ การมีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและบุคลากรที่สามารถผสมผสานความรู้ข้ามสาขาวิชา บริบททางสังคมการเมืองที่กำหนดความเชื่อมั่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน ความสามารถในการบริหารจัดการข้อมูลและเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การสร้างกลไกตอบสนองที่ยืดหยุ่นและรวดเร็วต่อเสียงสะท้อนของประชาชน ไปจนถึงการมีระบบประเมินผลและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อปรับกลยุทธ์ให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงภายในพรรคและสังคมได้อย่างบูรณาการ

เอกสารอ้างอิง

- คันธิรา ฉายาวงศ์. (2564). การสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัลของพรรคการเมืองไทย. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์, 29(2), 45-67.
- ชาคริต จันทรสีมา. (2563). การสื่อสารทางการเมืองของพรรคการเมืองในสังคมเครือข่าย. วารสารนิเทศศาสตร์, 38(1), 1-24.
- ณัฐพล ใจจริง. (2565). ประชาธิปไตยภายใต้เสรีภาพสื่อ: วิเคราะห์ข้อจำกัดของพรรคฝ่ายค้านในยุคดิจิทัล. วารสารนิเทศศาสตร์, 40(1), 89-106.
- นฤมล รัตนากิบาล. (2562). การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนากฎหมาย. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 7(1), 25-43.
- พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ. (2565). นวัตกรรมการสื่อสารกับการพัฒนาการเมืองไทยยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการเมืองไทย.
- พันธกานต์ ทานนท์. (2563ก). กลยุทธ์การสื่อสารของพรรคการเมืองไทยยุคใหม่: กรณีศึกษาพรรคอนาคตใหม่. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการสื่อสาร, 11(1), 88-107.

- _____. (2563ข). การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายของพรรคการเมืองในยุคดิจิทัล. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 25(2), 45-61.
- _____. (2563ค). การสื่อสารสองทางในพรรคการเมืองยุคดิจิทัล: กลยุทธ์สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารสื่อสารการเมือง, 5(1), 13-32.
- มานิตย์ อัครเลิศ. (2565ก). การจัดการการสื่อสารทางการเมือง: จากการออกแบบสารถึงการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ในยุคดิจิทัล. วารสารการบริหารและนโยบายสาธารณะ, 14(1), 101-124.
- _____. (2565ข). ศักยภาพของบุคลากรพรรคการเมืองไทยในยุคการสื่อสารดิจิทัล: การบูรณาการระหว่างการเมือง เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารการพัฒนาทางการเมือง, 17(1), 21-39.
- วรภัทร จันทร์หอม. (2563ก). รูปแบบการนำเสนอสารทางนโยบายเพื่อประชาชน: บทบาทของอินโฟกราฟิกและวิดีโอในยุคข้อมูลล้นเกิน. วารสารนิเทศศาสตร์, 38(2), 66-84.
- _____. (2563ข). การจัดการข้อมูลและกลยุทธ์เนื้อหาในพรรคการเมืองดิจิทัล. วารสารบริหารและพัฒนาท้องถิ่น, 16(2), 55-74.
- ศิริพร จงศรีจันทร์. (2564). การสื่อสารทางการเมืองกับการสร้างความไว้วางใจในพรรคการเมืองไทย. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์, 18(1), 11-36.
- เหมือนฝัน คงสมแสง. (2562). ภาพลักษณ์และสัญญาณทางการเมืองของนักการเมืองไทยยุคใหม่. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 8(1), 31-49.
- อภิชาติ จอบัญวัฒนา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรากฎหมายของรัฐสภาไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย.
- Deutsch, K. W. (1966). *The nerves of government: Models of political communication and control*. New York, NY: Free Press.
- Schäfer, M. S. (2015). Digital public sphere. In G. Mazzoleni (Ed.), *The international encyclopedia of political communication* (pp. 322-328). London: Wiley Blackwell.

การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะ
การผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก: ศึกษากรณี อำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร*

DEVELOPMENT OF A LEARNING PROGRAM TO ENHANCE EXPORT-GRADE DURIAN
PRODUCTION SKILLS AMONG DURIAN FARMERS: LANGSUAN, CHUMPHON BASED

สิริรัตนา ชูวัจนะ*, ประkob ใจมัน, ฉัตรชัย สังข์ผุด

Sirirattana Chuwajana*, Prakob Jaiman, Chatchai Sungpud

คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Education, Graduate School, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: sirirattana4636@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก 2) เพื่อพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิต และ 3) เพื่อประเมินประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน เป็นการศึกษาและพัฒนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน รูปแบบเชิงสำรวจเป็นลำดับ โดยการศึกษาเอกสาร สอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง เป็นเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในโครงการเกษตรแปลงใหญ่ อำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามเกษตรกร แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ผลวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันเกษตรกรเกินร้อยละ 35 อายุเกิน 60 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แปลงปลูกไม่มีเอกสารสิทธิ แหล่งน้ำไม่เพียงพอ ต้นทุนการผลิต 32,604.83 บาท ได้ผลผลิตคุณภาพ 1,042.53 กิโลกรัม ต่อไร่ต่อปี สภาพที่พึงประสงค์เกษตรกรต้องการได้ผลผลิต 3 ตันต่อไร่ต่อปี มีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษา ทักษะที่จำเป็น มี 6 ทักษะ คือ การตัดแต่งกิ่ง และการจัดทรงพุ่ม, การจัดการแปลงปลูกและระบบการให้น้ำ, การใช้ปุ๋ยทางดินและการให้อาหารทางใบแต่ละช่วงระยะการผลิต, การตัดแต่ง ดอก ผสมเกสร การแต่งผล การโยงกิ่งและการเต้าผล, การเก็บเกี่ยวผลผลิต, การวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีป้องกันกำจัด โปรแกรมการเรียนรู้มี 3 องค์ประกอบ 1) ชุดความรู้ทักษะการผลิต 2) กระบวนการเรียนรู้ และ 3) ภาวศึความร่วมมือ ประสิทธิภาพของการใช้ โปรแกรม เกษตรกรมีทักษะการผลิตเพิ่มขึ้น มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน, ทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

Abstract

This research article aimed to 1) To study the current situation, desired situation, and necessary skills for producing export quality durian. 2) To develop a learning program for durian farmers to enhance production skills. and 3) To evaluate the effectiveness of using a learning program for durian farmers. A research and development project using a mixed methods research by a sequential exploratory. Studying by documents, asking questions, and conducting in-depth interviews, the sample group consisted of durian farmers in the large-scale agricultural project in Lang Suan District, Chumphon Province, by selecting specifically. The research tools used were farmer questionnaires, in-depth interviews, satisfaction questionnaires, and data analysis using content analysis, percentages, and averages. Research results found that the current situation is that more than 35 percent of farmers are over 60 years old, have only junior high school, have no land rights document and have insufficient water sources, production cost 32,604.83 baht, yield quality 1,042.53 kilograms per rai per year. Desired conditions: Farmers want to get a yield of 3 tons per rai per year, with experts as consultants. There are 6 essential skills: pruning and bush shaping, planting bed management and watering systems, soil fertilizer application and foliar feeding at each stage of production, pruning flowering, pollination, fruiting, tying branches and fruiting, fruit harvesting, disease and pest analysis and prevention and control methods. A learning program has three components: 1) Production skills knowledge set, 2) Learning process, and 3) Partnership. Effectiveness of using the program: Farmers have increased production skills and are most satisfied.

Keywords: Development of a Learning Program, Durian Farmers, Export- Grade Durian Production Skills

บทนำ

ประเทศไทยส่งออกทุเรียนผลสดจำหน่ายต่างประเทศ นำรายได้เข้าประเทศเป็นอันดับ 1 ของรายได้ส่งออกภาคเกษตร ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนหมอนทองและส่งออกทุเรียนหมอนทองเป็นอันดับหนึ่งของโลก ทุเรียนหมอนทองของประเทศไทยมีรสชาติเป็นที่ยอมรับของตลาดผู้บริโภค จากข้อมูลของ กรมการค้าต่างประเทศ ได้เปิดเผยข้อมูลตัวเลขการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดน ในปี 2566 พบว่า การค้าผ่านแดนไปยังประเทศที่สาม ทั้งปี มีมูลค่าการค้ารวม 813,078 ล้านบาท จีนเป็นคู่ค้าผ่านแดนอันดับ 1 สินค้าส่งออกผ่านแดนไปจีนที่ขยายตัวสูงที่สุด คือ ทุเรียนสด คิดเป็นมูลค่ากว่า 93,664 ล้านบาท เพิ่มขึ้นมากถึงร้อยละ 81.7 (กรมการค้าต่างประเทศ, 2567) จากรายงานข้อมูล เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2566 ประเทศไทยมีจำนวนสวนทุเรียนทั่วทั้งประเทศ 74,136 สวน แบ่งเป็น ภาคตะวันออก 29,060 สวน ภาคใต้ 43,668 สวน และพื้นที่อื่น ๆ 1,408 สวน จำนวนโรงคัดบรรจุทุเรียนทั่วประเทศ 1,209 แห่ง แบ่งเป็นภาคตะวันออก 666 แห่ง ภาคใต้ตอนบน 441 แห่ง (ชุมพร 390 นครศรีธรรมราช 42 สุราษฎร์ธานี 8 ประจวบคีรีขันธ์ 1 ภาคใต้ตอนล่าง 12 แห่ง (ยะลา 7 นราธิวาส 2 สงขลา 2 พัทลุง 1) และพื้นที่อื่น ๆ 102 แห่ง พื้นที่ปลูกทุเรียนทั้งประเทศมีเนื้อที่ยืนต้น 726,369 ไร่ เนื้อที่ให้ผล 547,225 ไร่ ผลผลิตรวม

667,338 ตัน คิดเป็นผลผลิตต่อเนื้อที่ให้ผลเฉลี่ยเพียง 1,219 กก./ไร่ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2566ก) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก สามารถผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้ตั้งแต่ 100 - 200 ผล จำนวนผลผลิตคุณภาพเฉลี่ยไร่ละ 2,500 - 6,000 กิโลกรัม ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนยังผลิตทุเรียนคุณภาพได้ผลผลิตต่อไร่ต่อปีน้อยกว่าที่ควรจะเป็นมาก และการผลิตทุเรียนคุณภาพได้น้อยส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ขาดหายไปของเกษตรกร แม้ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนเพิ่มมากขึ้น สามารถส่งออกทุเรียนได้มากเป็นอันดับหนึ่งของโลก แต่คุณภาพชีวิตเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนไม่อาจดีขึ้น และเกษตรกรต้องเผชิญความเสี่ยงการกีดกันราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนซึ่งเกษตรกรควบคุมไม่ได้ การผลิตทุเรียนคุณภาพได้ผลผลิตต่อไร่ต่อปีน้อยเช่นนี้ ถือเป็นปัญหาสำคัญของภาคเกษตรที่จะต้องเร่งหาวิธีการแก้ไขปัญหานี้ ก่อนที่ปัญหาจะรุนแรงและขยายวงกว้าง เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอาจต้องปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกทุเรียนหันไปปลูกพืชอย่างอื่นแทน กลายเป็นวงจรความล้มเหลวของเกษตรกรไทย เกิดปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร เพิ่มความรุนแรงของปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพราะเกษตรกรได้ขยายพื้นที่ปลูกทุเรียนเพิ่มขึ้นมากแล้วและประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากการสอบถามเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนส่งออก ทำให้ทราบว่า สาเหตุที่เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนผลิตทุเรียนคุณภาพได้น้อย เนื่องจากปัญหาทุเรียนมีโรคแมลงศัตรูรบกวนมาก ทุเรียนในแปลงบางต้นไม่ออกดอก บางต้นออกดอกแล้วดอกร่วงไม่ติดผล บางต้นผลร่วง ผลบิดเบี้ยวไม่ได้คุณภาพ ทำให้ได้ผลผลิตคุณภาพส่งออกน้อย และเหตุที่เกษตรกรไม่อาจจัดการปัญหาดังกล่าวได้ เพราะเกษตรกรมีทักษะความรู้ไม่เพียงพอในการจัดการปัญหา ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขปัญหการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้น้อย ต้องแก้ไขที่เหตุของปัญหาโดยการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนมีทักษะความรู้ในการจัดการกับปัญหา นำความรู้ไปใช้แก้ปัญหา ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนสามารถผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้ผลผลิตต่อไร่ต่อปีได้เพิ่มมากขึ้นตามหลักอภิปรัชญาซึ่งเป็นแนวคิดทางพุทธศาสตร์ ในการค้นหาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาและแก้ไขปัญหานั้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2562) โดยการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก และหาวิธีแก้ไขปัญหามาจากการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ และทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก เพื่อออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรซึ่งเป็นวันผู้ใหญ่ ผู้วิจัยพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้จากการนำแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ของ Knowles, M. S. et al. ที่มีแนวคิดที่ผู้ใหญ่มีประสบการณ์ชีวิตและความคิดเป็นของตนเอง พร้อมจะเรียนรู้ในสิ่งที่ป็นประโยชน์นำไปใช้ในชีวิตได้ ผู้ใหญ่นับการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหามากกว่าเนื้อหาความรู้ (Knowles, M. S. et al., 2015) นำแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกของ ฟลอยด์ไลน์ นิลกรรณ์ ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ การใช้ปัญหาเป็นฐานในการเรียนรู้ (ฟลอยด์ไลน์ นิลกรรณ์, 2563) และทฤษฎีการเรียนรู้และพัฒนา 70: 20: 10 ของ Lombardo, M. M. et al. ที่จัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง 70% การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้คำแนะนำและการโค้ชจากผู้รู้ 20% การเรียนรู้เป็นทางการ เช่น การอบรม สัมมนา สาธิต 10% (Lombardo, M. M. et al., 1996) การพัฒนาทักษะความรู้ในการผลิตสำหรับเกษตรกร มีชุดความรู้ทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกที่เกษตรกรนำไปใช้ในการปฏิบัติทุกช่วงระยะการผลิต โดยมีเนื้อหาทักษะความรู้ที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก จัดทำเป็นรูปแบบประกอบการเรียนรู้ในโปรแกรม

มีการประเมินประสิทธิผลของการใช้โปรแกรม 2 ประเด็นคือประเมินทักษะที่เพิ่มขึ้น และประเมินความพึงพอใจในการประเมินทักษะที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกรประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Kirkpatrick, D. L. ที่ประเมินผลการเรียนรู้จากการติดตามสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ (Kirkpatrick, D. L., 1975) และการประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรที่ใช้โปรแกรมโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจ 5 ระดับ

การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก เป็นการวิจัยและพัฒนาที่เน้นการสร้างนวัตกรรมเพื่อนำไปใช้ในการประเมินแก้ไขปัญหาของเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรมีทักษะความรู้ในการผลิต ประสบความสำเร็จในอาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีฐานะที่มั่นคง ทำให้ประเทศเจริญมั่นคงได้ ตามแนวคิดของ เกษม วัฒนชัย ที่เน้นการพัฒนาการศึกษาและสังคมไทย การวิจัยและพัฒนาเพื่อนำองค์ความรู้ไปสร้างสรรค์และแก้ปัญหาในทางปฏิบัติที่แท้จริงนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและประเทศชาติ (เกษม วัฒนชัย, 2545) และน้อมนำหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล 4 หรือหลักหัวใจเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบัน คือ 1) อุฏฐานสัมปทา คือ ความขยันหมั่นเพียรใช้สติปัญญา ความเชี่ยวชาญ ในการบริหารจัดการเพื่อแสวงหาทรัพย์ 2) อารักขสัมปทา คือ รู้จักบริหารจัดการเพื่อรักษาทรัพย์ที่หามาได้ 3) กัลยาณมิตตตา คือ การคบหาคนดีมีปัญญาคอยให้ความช่วยเหลือได้ และ 4) สมชีวิตา คือ การรู้จักใช้จ่ายเลี้ยงชีพพอเหมาะสมควรตามฐานะ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบโปรแกรม ทั้งการสร้างชุดทักษะความรู้ การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และการมีภาคีความร่วมมือในโปรแกรม เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีทักษะความชำนาญในการผลิต มีการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีภาคีความร่วมมือเป็นกัลยาณมิตร คอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2562)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก และทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก
3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน รูปแบบเชิงสำรวจเป็นลำดับ (Sequential Exploratory) การวิจัยครั้งนี้ แบ่งขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษา สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก และทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

ผู้วิจัยทำการศึกษา สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก และทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม จากการสอบถาม

เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำกลุ่มเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

ระยะที่ 2 พัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2.1 ศึกษาข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ โปรแกรมการเรียนรู้ การวิจัยและพัฒนา แนวคิดทฤษฎีความพึงพอใจ จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้ประกอบความคิดสร้างสรรค์ของผู้วิจัย สร้างโปรแกรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกร มีประสิทธิผลต่อการเสริมสร้างทักษะและความพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 2.2 ศึกษาทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก จากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการ และการศึกษาภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก นำความรู้ที่ได้ศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างชุดความรู้ทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก 6 ชุด ความรู้ตามทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

ขั้นตอนที่ 2.3 ตรวจสอบคุณภาพโปรแกรมการเรียนรู้ และชุดความรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญ 6 คน

ขั้นตอนที่ 2.4 ทดลองใช้นำร่อง กับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 20 คน ระยะเวลา 8 เดือน จัดกิจกรรมเรียนรู้ตามโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 2.5 การประเมินผลการทดลองใช้และปรับปรุง โดยประเมินทักษะที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกร จากการติดตามสังเกตของผู้วิจัย ระหว่างการใช้โปรแกรม และประเมินความพึงพอใจของเกษตรกร จากการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของเกษตรกร หลังเสร็จสิ้นการใช้โปรแกรม

ระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 3.1 เตรียมความพร้อม ประธานเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างอีก 30 คน ภาควิชาความรู้ เอกสารชุดความรู้ ใบสมัคร แบบบันทึกการปฏิบัติ แบบสอบถามความพึงพอใจ สถานที่เรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3.2 ดำเนินการ จัดกิจกรรมเรียนรู้ตามโปรแกรม อบรม 1 ครั้ง สอดคล้องตามความต้องการของเกษตรกร การลงมือปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ของเกษตรกร โดยมีผู้เชี่ยวชาญเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาตลอดการใช้โปรแกรม ผู้วิจัยและภาคีความร่วมมือติดตามหนุนเสริมเป็นระยะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านไลน์กลุ่มนัดพบกลุ่มตามที่เกษตรกรต้องการ ดำเนินการใช้โปรแกรมเป็นเวลา 8 เดือน

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผล ประเมินทักษะที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกร โดยผู้วิจัยและภาคีความร่วมมือ จากการติดตามสังเกต พฤติกรรมการผลิตของเกษตรกร ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในแปลงปลูกสภาพใบ ต้น ดอก ผล ที่เปลี่ยนแปลงไป การตอบคำถามของเกษตรกร ระหว่างการใช้โปรแกรม และประเมินความพึงพอใจของเกษตรกร จากการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ หลังเสร็จสิ้นการใช้โปรแกรม

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผล รายงานผล นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 มาวิเคราะห์ผล สรุปผลการวิจัยและพัฒนา รายงานประสิทธิผลของการใช้โปรแกรม

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้รู้ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก จำนวน 403 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน 40 คน โดยเลือกแบบเจาะจงจาก ผู้ปลูกทุเรียนหมอนทองเพื่อการส่งออกในพื้นที่ให้ผลผลิตแล้ว ประธานกลุ่มเกษตรกร 6 คน เลือกแบบเจาะจงจากประธานกลุ่มแปลงใหญ่ทั้ง 6 กลุ่ม และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร 4 คน เลือกแบบเจาะจงจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรทุเรียนแปลงใหญ่ทั้ง 6 กลุ่ม

ระยะที่ 2 เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน 20 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้ปลูกทุเรียนหมอนทองเพื่อการส่งออกในพื้นที่ให้ผลผลิตแล้วและสมัครใจเข้าร่วมทดลองใช้โปรแกรม ผู้รู้ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก 6 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้รู้ เกษตรกรที่พร้อมให้ข้อมูลความรู้ทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

ระยะที่ 3 เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน 30 คน โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ปลูกทุเรียนหมอนทองเพื่อการส่งออกในพื้นที่ให้ผลผลิตแล้วและสมัครใจเข้าร่วมโปรแกรม เพื่อประเมินประสิทธิผลของการใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามเกษตรกร เพื่อสอบถามถึง สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่พึงประสงค์ ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตร เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกถึงสภาพปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก และความต้องการในการพัฒนาการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

3. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้ เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก เพื่อศึกษาทักษะความรู้ที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

4. แบบประเมินคุณภาพโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก และแบบประเมินคุณภาพชุดความรู้ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) คะแนนคุณภาพ 5 ระดับ ตามวิธีการของเรนซิส ลิเคิร์ต (Rensis Likert)

5. แบบสอบถามความพึงพอใจของเกษตรกร ตารางวิเคราะห์ข้อมูล สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ทักษะที่จำเป็น ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก ตารางวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร ของ สำนักงานเกษตรอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จำนวน 4 คน หลังจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปสัมภาษณ์เชิงลึก ประธานกลุ่มเกษตรกร 6 กลุ่ม จำนวน 6 คน พร้อมขอรายชื่อสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ที่ปลูกทุเรียนหมอนทองเพื่อการส่งออกในพื้นที่ให้ผลผลิตแล้ว หลังจากนั้นผู้วิจัยไปพบและสอบถามเกษตรกรโดยใช้ตามแบบสอบถามเกษตรกร ด้วยตนเองทั้ง 40 คน นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่บันทึกคำสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว จำนวน 10 ชุด รวบรวมไว้ด้วยกัน นำแบบสอบถามที่เกษตรกรตอบแล้ว จำนวน 40 ชุดมารวบรวมไว้ด้วยกัน

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละเครื่องมือจำแนกตามเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการของ รัตนะ บัวสนธ์ ดังนี้ เก็บรวบรวมเอกสารเครื่องมือเก็บข้อมูลประเมินระหว่างดำเนินการทดลอง แบบบันทึกข้อสังเกต และการซักถาม ภาพถ่าย จากการติดตามในแปลงเกษตรกร เก็บรวบรวมแบบสอบถามความพึงพอใจต่อโปรแกรม หลังการทดลองใช้ ตรวจสอบความถูกต้อง จำนวน เก็บรวบรวม แยกชุดเอกสารไว้อย่างเป็นระเบียบ (รัตนะ บัวสนธ์, 2556)

ระยะที่ 3 เก็บแบบสอบถามความพึงพอใจที่เกษตรกรตอบคำถามแล้วหลังเสร็จสิ้นการทดลองใช้จริง จำนวน 30 ชุด รวบรวมไว้ด้วยกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 จัดทำตารางวิเคราะห์ข้อมูลออกแบบแยกตารางวิเคราะห์ตามประเภทข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มา ทำการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลลงตารางวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ของคำตอบที่ได้ สังเคราะห์ ข้อมูล เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระของ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก ทักษะที่จำเป็น ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล จัดทำตารางวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาคุณภาพโปรแกรม มีความเหมาะสมของ แต่ละองค์ประกอบ การนำไปใช้ได้จริง เกิดประโยชน์ในการใช้ และหาคุณภาพชุดความรู้ มีเนื้อหาถูกต้องครอบคลุม เป็นปัจจุบัน จัดโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ ใช้ภาษาถูกต้องที่เกษตรกรเข้าใจได้ มีประโยชน์ในการพัฒนาทักษะ เกษตรกร มีอ้างอิง คะแนนคุณภาพ 5 ระดับ การประเมินความพึงพอใจ นำคำตอบของเกษตรกรใส่ตารางวิเคราะห์ ความพึงพอใจ เพื่อหาคะแนนรวมและหาค่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละ

ระยะที่ 3 นำคำตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของเกษตรกร ใส่ตารางวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) หาค่าร้อยละ (percent) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพ ที่พึงประสงค์ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก วัดค่าความถี่ (Mean) ของระดับความพึงพอใจเพื่อ ศึกษาประสิทธิภาพ ของการใช้โปรแกรม และใช้การวิเคราะห์เชิงวินิจฉัย (Diagnostic Analysis) เพื่อศึกษาทักษะที่จำเป็นในการผลิต ทุเรียนคุณภาพส่งออก

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษา สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก ทักษะที่จำเป็นใน การผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก พบว่า

สภาพปัจจุบันในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบ แปลงใหญ่ อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี ร้อยละ 35 อายุเกิน 60 ปี ร้อยละ 40 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ร้อยละ 60 มีสวนอย่างอื่นนอกจากสวนทุเรียน ร้อยละ 80 ปลูกทุเรียนเชิงเดี่ยว ร้อยละ 52.5 ปลูกทุเรียน ในที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ ร้อยละ 42.5 ไม่มีแหล่งน้ำในแปลงปลูกเพียงพอต้องใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ร้อยละ 80 ใช้แรงงานสมาชิกในครัวเรือน ร้อยละ 85 จ้างแรงงานเป็นครั้งคราว ร้อยละ 45 จ้างแรงงานต่างด้าวเป็นคนงานประจำ

อยู่ในแปลงปลูก ร้อยละ 60 ซื้อปัจจัยการผลิตจากร้านค้าประจำแบบเปิดเครดิตได้ ร้อยละ 80 ศึกษาหาความรู้ในการผลิตจากเพื่อนเกษตรกร ร้อยละ 92.5 พ่อค้าหรือผู้รับจ้างเป็นผู้เก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้ 1,042.53 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี ต้นทุนการผลิต 32,604.83 บาทต่อไร่ต่อปี ปัญหาในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก ได้แก่ ต้นทุเรียนถูกโรคและแมลงศัตรูรบกวน สภาพอากาศแปรปรวนเกษตรกรไม่อาจผลิตได้ตามฤดูกาล ทุเรียนยืนต้นตาย ทุเรียนไม่ออกดอก ไม่ติดผล ดอกร่วง ผลร่วง ผลบิดเบี้ยว ไม่ได้คุณภาพ

สภาพที่พึงประสงค์ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก เกษตรกรเกินร้อยละ 80 ต้องการมีผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาในการผลิตประจำกลุ่ม มีการอบรมให้ความรู้แต่ละช่วงระยะการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีหลักสูตรการเรียนรู้ในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก มีกลุ่มแรงงานมีอาชีพรับจ้างทำงานเฉพาะ เช่น การตัดแต่งกิ่ง การฉีดพ่นอาหารทางใบ การตัดแต่งดอกผล การโยงกิ่ง การเต้าผล เกษตรกรร้อยละ 50 ต้องการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกให้ได้ 3 ตัน ต่อไร่ต่อปี ทักษะที่เกษตรกรต้องการเรียนรู้ คือ ทักษะการใช้สูตรปุ๋ย ฮอร์โมนบำรุงในแต่ละช่วงระยะการผลิต ทักษะการวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีป้องกันกำจัด

ทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก มี 6 ทักษะ ดังนี้ 1) ทักษะในการตัดแต่งกิ่งและการจัดทรงพุ่ม 2) ทักษะในการจัดการแปลงปลูกและการจัดระบบการให้น้ำในแปลง 3) ทักษะการใส่ปุ๋ยทางดินและการให้อาหารทางใบแต่ละช่วงระยะการผลิต 4) ทักษะการตัดแต่ง ดอก การช่วยผสมเกสร การแต่งผล การโยงกิ่งและการเต้าผล 5) ทักษะการเก็บเกี่ยวผลผลิต และ 6) ทักษะในการวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีการป้องกันกำจัด ผู้วิจัยได้นำสภาพปัญหาการผลิตมาสังเคราะห์ทักษะที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา ตามตารางสังเคราะห์ทักษะที่จำเป็นในการในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์สภาพปัญหาและการใช้ทักษะความรู้ในการแก้ไขปัญหา

สภาพปัญหาในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก	ทักษะความรู้ที่ต้องใช้ในการแก้ไขปัญหา
โรคและแมลงศัตรูระบุ..เพลี้ยไฟ ไรแดง เพลี้ยจักจั่นฝอย หนอนกินใบ แมลงปีกแข็ง	ทักษะการวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีการป้องกันกำจัด
สภาพอากาศไม่เป็นตามฤดูกาลวางแผนการผลิตได้ยาก	ทักษะความรู้ในการจัดการแปลงปลูก ทักษะความรู้ในการจัดการระบบการให้น้ำในแปลง ทักษะความรู้ในการใช้ปุ๋ย อาหารบำรุง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ต้นทุเรียน ทักษะความรู้ในการจัดการธาตุอาหารช่วงอากาศแปรปรวน
ขาดเงินทุนซื้อปัจจัยการผลิตไม่สามารถใช้ปัจจัยการผลิตได้ตามกำหนด	ทักษะในการใช้ปุ๋ย ยา ฮอร์โมนพืชที่ถูกต้องลดการใช้ผิดพลาด ข้ำซ้อนเกินความจำเป็น
ขาดเงินทุนจ้างแรงงานไม่สามารถจัดการตามช่วงระยะการผลิต	ทักษะในการทำพุ่มเตี้ย ลดการจ้างแรงงาน ลดค่าจ้างแรงงาน
ขาดแคลนแรงงาน หาคณรับจ้างไม่ได้	ทักษะในการทำพุ่มเตี้ย ลดการจ้างแรงงาน สมาชิกในครัวเรือนจัดการเองได้
ทุเรียนไม่ออกดอก ไม่ติดผล	ทักษะในการใช้ปุ๋ย อาหารบำรุง เพื่อชักนำการออกดอก ติดผล ทักษะในการจัดการระบบน้ำเพื่อชักนำการออกดอก ทักษะในการช่วยผสมเกสร ทักษะในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงช่วงระยะต้องการดอก ผล ทักษะในการจัดการสภาพพื้นที่ในแปลงปลูก

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์สภาพปัญหาและการใช้ทักษะความรู้ในการแก้ไขปัญหา (ต่อ)

สภาพปัญหาในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก	ทักษะความรู้ที่ต้องใช้ในการแก้ไขปัญหา
ทุเรียนดอกกร่วง ผลร่วง	ทักษะในการวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีป้องกันกำจัด ทักษะในการใช้ปุ๋ยอาหารบำรุงแต่ละช่วงการผลิต
ผลทุเรียนบิดเบี้ยว	ทักษะในการช่วยผสมเกสรให้ติดผลทั้ง 5 พูเต็ม ทักษะในการใช้อาหารบำรุงผล ปรับรูปทรงผล ทักษะในการตัดแต่งดอก ผล
ทุเรียนยืนต้นตายไม่ทราบสาเหตุ	ทักษะในการวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีการป้องกัน กำจัด
ต้นทุเรียนสูงใหญ่ฉีดยาอาหารและยากำจัดโรค แมลงศัตรูได้ยาก	ทักษะในการทำพุ่มเตี้ยเพื่ออำนวยความสะดวกการฉีดพ่น อาหาร และยา
กระแสมแรง ผลร่วง ต้นกิ่งหักโค่น	ทักษะในการทำพุ่มเตี้ย เพื่อลดการหักโค่น ทักษะในการโยงกิ่ง การเต้าผล ทักษะในการใช้ปุ๋ย อาหารบำรุงให้ชื้อเหนียวลดการหลุดร่วงของผล
ภัยแล้ง ผลผลิตเสียหาย ต้นทุเรียนเสียหาย	ทักษะในการจัดสภาพพื้นที่แปลงช่วงฤดูแล้ง ทักษะในการจัดการระบบน้ำในแปลงปลูก
น้ำท่วม ผลผลิตเสียหาย ต้นทุเรียนเสียหาย	ทักษะในการป้องกันรักษาโรครากเน่าโคนเน่า ทักษะในการจัดการสภาพพื้นที่ในแปลงปลูก

จากตารางที่ 1 พบว่า ทักษะที่จำเป็นในการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก มี 6 ทักษะ ดังนี้ 1) ทักษะในการตัดแต่งกิ่งและการจัดทรงพุ่ม 2) ทักษะในการจัดการแปลงปลูกและการจัดระบบการให้น้ำในแปลง 3) ทักษะการใช้ปุ๋ยทางดินและการให้อาหารทางใบแต่ละช่วงระยะการผลิต 4) ทักษะการตัดแต่ง ดอก การช่วยผสมเกสร การแต่งผล การโยงกิ่งและการเต้าผล 5) ทักษะการเก็บเกี่ยวผลผลิต และ 6) ทักษะในการวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีการป้องกันกำจัด

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก พบว่า

โปรแกรมการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1 ชุดความรู้ทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก มี 6 ชุดความรู้ คือ 1) ทักษะในการตัดแต่งกิ่งและการจัดทรงพุ่ม 2) ทักษะในการจัดการแปลงปลูกและการจัดระบบการให้น้ำในแปลง 3) ทักษะการใช้ปุ๋ยทางดินและการให้อาหารทางใบแต่ละช่วงระยะการผลิต 4) ทักษะการตัดแต่ง ดอก การช่วยผสมเกสร การแต่งผล การโยงกิ่งและการเต้าผล 5) ทักษะการเก็บเกี่ยวผลผลิต และ 6) ทักษะในการวิเคราะห์โรคแมลงศัตรูและวิธีการป้องกันกำจัด จัดทำเอกสารชุดความรู้เป็นรูปเล่ม มีส่วนปก คำนำ สารบัญ เนื้อหาเป็นหมวดหมู่ชุดความรู้พร้อมภาพประกอบและบรรณานุกรมสำหรับค้นหาเพิ่มเติม

2.2 กระบวนการเรียนรู้ แบบผสมผสานตลอดฤดูกาลผลิต มีกิจกรรมการเรียนรู้ 6 กิจกรรม คือ 1) การอบรมให้ความรู้ (Training) 2) การสาธิต (Demonstration) 3) การมีผู้เชี่ยวชาญเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา

(Mentoring) 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing) 5) การติดตามหนุนเสริม (Coaching) และ 6) การลงมือปฏิบัติของเกษตรกรเพื่อเรียนรู้และพัฒนา

2.3 ภาวการณ์ร่วมมือ (Stakeholders) เป็นผู้มีส่วนได้เสียกับเกษตรกร ที่มีผู้เชี่ยวชาญ ปัจจัยการผลิต พร้อมช่วยเหลือสนับสนุนเกษตรกรในทุกด้าน เพื่อช่วยให้เกษตรกรก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคในการผลิต และประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยได้ออกแบบรูปแบบโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้ ดังภาพต่อไปนี้

โปรแกรมเรียนรู้และพัฒนา		
เกษตรกร ภาวการณ์ร่วมมือ ชุดความรู้ คุณธรรมและกัลยาณมิตร	70% เรียนรู้จากการลงมือทำ 20% การมีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษา, การโค้ช, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 10 % การสอนงาน, การสาธิต	เกษตรกรอัจฉริยะ ความสำเร็จ ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน
พื้นฐานสังคม	กระบวนการเรียนรู้	เป้าหมาย

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิต

ผลการตรวจสอบคุณภาพโปรแกรมการเรียนรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน ใช้คะแนนประเมินคุณภาพ 5 ระดับ ได้คะแนนเฉลี่ย 4.68 คุณภาพโปรแกรมอยู่ใน ระดับดีเด่น ผลการตรวจสอบคุณภาพชุดความรู้ทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก โดยผู้เชี่ยวชาญ 6 คน ใช้คะแนนประเมินคุณภาพ 5 ระดับ ได้คะแนนเฉลี่ย 4.69 คุณภาพชุดความรู้อยู่ในระดับ ดีเด่น

ผลการทดลองใช้นำร่องโปรแกรมการเรียนรู้ กับเกษตรกรกลุ่มแรก 20 คน ประเมินทักษะที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกร โดยผู้วิจัยและภาวการณ์ร่วมมือ จากการติดตามสังเกตพฤติกรรม ผลลัพธ์ในแปลงปลูก สภาพต้น ใบ ดอก ผล การตอบคำถาม พบว่า เกษตรกรมีทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกทั้ง 6 ทักษะเพิ่มขึ้น ประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโปรแกรมการเรียนรู้หลังเสร็จสิ้นการใช้ พบว่า ความพึงพอใจต่อทักษะที่ได้รับการพัฒนาคะแนนเฉลี่ย 4.175 ความพึงพอใจมาก ความพึงพอใจต่อกระบวนการเรียนรู้ในโปรแกรมคะแนนเฉลี่ย 4.53 ความพึงพอใจมากที่สุด ความพึงพอใจต่อการหนุนเสริมของภาวการณ์ร่วมมือคะแนนเฉลี่ย 4.59 ความพึงพอใจมากที่สุด ความพึงพอใจต่อภาพรวมของโปรแกรมคะแนนเฉลี่ย 4.59 ความพึงพอใจมากที่สุด การประเมินทักษะที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกรโดยวิธีติดตามสังเกตพฤติกรรมและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น มีจุดอ่อนในด้านข้อมูลหลักฐานเชิงตัวเลขและการติดตามของผู้วิจัย แต่มีจุดแข็งในด้านความเป็นธรรมชาติไม่สร้างความกดดันกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโปรแกรมและช่วยสร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้

3. ผลการประเมินประสิทธิผลของการใช้โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

ผลการประเมินทักษะที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกร จากการติดตามสังเกต พฤติกรรมในการผลิต การตอบคำถามของเกษตรกรและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในแปลงปลูก สภาพต้น ใบ ดอก ผล พบว่า เกษตรกรทุกคนมีทักษะการผลิต

ทุเรียนคุณภาพทั้ง 6 ทักษะเพิ่มขึ้น ผลการประเมินความพึงพอใจของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อทักษะที่ได้รับการพัฒนาคะแนนเฉลี่ย 4.32 ระดับความพึงพอใจมาก ความพึงพอใจต่อการบวนการเรียนรู้ในโปรแกรมคะแนนเฉลี่ย 4.60 ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ความพึงพอใจต่อการหนุนเสริมของภาคีความร่วมมือคะแนนเฉลี่ย 4.60 ระดับความพึงพอใจมากที่สุด ความพึงพอใจต่อภาพรวมของโปรแกรมคะแนนเฉลี่ย 4.60 ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

อภิปรายผล

จากการศึกษา วิจัยและพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้ 1,042.53 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี ต่ำกว่าผลผลิตเฉลี่ยที่เกษตรกรทั้งประเทศผลิตได้ 1,219 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะการเก็บข้อมูลของผู้วิจัย เป็นการเก็บข้อมูลผลผลิตที่ได้ในปี 2566 ซึ่งเป็นช่วงที่จังหวัดชุมพรประสบปัญหาภัยแล้ง ผลผลิตของเกษตรกรได้รับความเสียหายมาก ประกอบกับผลการศึกษาสภาพปัจจุบันเกษตรกรร้อยละ 42.5 ไม่มีแหล่งน้ำในแปลงปลูกเพียงพอต้องใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เกษตรกรร้อยละ 52.5 แปลงปลูกทุเรียนเป็นที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ ดังนี้ ปัญหาการทำการกินในที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิส่งผลกระทบต่อปัญหาการมีแหล่งน้ำไม่เพียงพอในแปลงเกษตร เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาเกษตรกรผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกได้น้อย

2. ผลวิจัยพบว่า เกษตรกรต้องการมีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาประจำกลุ่ม คอยให้คำปรึกษา เพื่อนำไปแก้ไขปัญหที่เกษตรกรกำลังประสบเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะปัญหาในกระบวนการผลิตของเกษตรกรมีแตกต่างกันเกิดขึ้นไม่พร้อมกัน เกษตรกรต้องการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งตรงกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ของ ฟลอยไพลิน นิลกรรณ์ ที่ใช้การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการเรียนรู้ (Problem Based Learning) (ฟลอยไพลิน นิลกรรณ์, 2563)

3. ผลวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อโปรแกรมการเรียนรู้ระดับมากถึงมากที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะโปรแกรมมีองค์ประกอบที่เหมาะสมทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ 1) ชุดความรู้ทักษะการผลิตสามารถนำไปใช้เรียนรู้แก้ปัญหาการผลิตได้ทุกช่วงระยะการผลิต 2) กระบวนการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับเกษตรกร ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ต้องการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้จริงทำให้ในชีวิตประสบความสำเร็จได้ และ 3) การมีภาคีความร่วมมือซึ่งเป็นร้านจำหน่ายปัจจัยการผลิต ที่มีผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษา และมีปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพราคายุติธรรมซื้อเครดิตได้ทำให้เกษตรกรสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตโปรแกรมการเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ จึงเป็นแนวทางพัฒนาการเกษตร ตรงตาม Road Map ของ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้านการเพิ่มโอกาสในการแข่งขัน โดยมีหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และภาคีที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในลักษณะประชารัฐ โดยใช้โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2566) โปรแกรมการเรียนรู้มีองค์ประกอบของโปรแกรมและขั้นตอนการนำไปใช้ที่เหมาะสม ตอบสนองความต้องการของเกษตรกรซึ่งตรงกับแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้ความพึงพอใจของ นวลอนงค์

วิเชียร ความสำเร็จในการให้บริการ คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการ ความคาดหวังของผู้รับบริการ ความพร้อมในการให้บริการ คุณมีคุณค่าของบริการ คุณมีประสิทธิภาพในการให้บริการ (นวลอนงค์ วิเชียร, 2549)

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ชุดความรู้ทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก ในโปรแกรมเหมาะสำหรับการนำไปใช้กับกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออกเท่านั้น และโปรแกรมการเรียนรู้ควรใช้กับเกษตรกรกลุ่มเล็กไม่เกิน 50 คน แปลงเกษตรควรอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เพื่อต่อการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม การตัดสินใจเลือกภาคีความร่วมมือในโปรแกรม ควรมีร้านจำหน่ายปัจจัยการผลิตในพื้นที่ ที่มีปัจจัยการผลิตคุณภาพทุกช่วงระยะการผลิต และมีผู้เชี่ยวชาญพร้อมให้คำปรึกษากลุ่มเกษตรกรได้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญของร้านมักได้แลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหาในการผลิตของเกษตรกรทุกวัน มีการนิเทศ มีความรู้ใหม่เกิดขึ้นตลอด ย่อมมีความเชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาเกษตรกรได้ดี ร้านจำหน่ายปัจจัยการผลิต มีส่วนได้เสียกับเกษตรกร สร้างความรับผิดชอบต่อเกษตรกรมากกว่าการขายสินค้า เพราะร้านในพื้นที่ต้องรักษาชื่อเสียงและการยอมรับของคนในพื้นที่ แตกต่างจากธุรกิจนอกพื้นที่ อาจฉวยโอกาสเอาเปรียบเกษตรกร หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อน เกษตรกรอาจกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนาได้ การตัดสินใจเลือกภาคีความร่วมมือ ควรเป็นการตัดสินใจเลือกร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร เพื่อลดปัญหาความไม่เชื่อใจ ความขัดแย้งในกลุ่มเกษตรกร การสร้างภาคีความร่วมมือกับผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต นอกจากเกษตรกรจะได้กลายมิตรคอยช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จเร็วขึ้น ง่ายขึ้นแล้ว ยังเป็นการสร้างความรับผิดชอบของผู้ผลิตผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตที่มีต่อเกษตรกรผู้ใช้ปัจจัยการผลิต สร้างสังคมคุณธรรมและกลายมิตรเกิดระบบการค้าที่แข่งขันกันด้วยคุณภาพประสิทธิภาพ ผลักดันให้ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ต้องวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพดีกว่า สร้างผู้เชี่ยวชาญคอยช่วยเหลือเกษตรกร แข่งขันกัน เป็นแนวทางพัฒนาให้เกษตรกรหลุดพ้นจากการเป็นเหยื่อของระบบการค้าแบบลดแลกแจกแถม สร้างผลกำไรจากยอดขาย แต่ไม่ได้พัฒนาคุณภาพของสินค้า และบริการ กรมส่งเสริมการเกษตร ควรนำโปรแกรมการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ กับพืชชนิดอื่นทุกภูมิภาคของประเทศไทย ในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลผลิต และการสร้างมาตรฐานคุณภาพผลผลิตเดียวกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองราคาของกลุ่มเกษตรกร ควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับปฏิบัติการในพื้นที่ เป็นผู้ติดตามหนุนเสริม (Coaching) ในโปรแกรม เพื่อติดตามความก้าวหน้า ประสานความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรในลักษณะของภาคีความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่ม การตัดสินใจเลือกภาคีความร่วมมือ ควรให้เป็นการตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร เพื่อลดปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน และการเอาเปรียบเกษตรกรจากโครงการของรัฐ กรมวิชาการเกษตร ควรส่งเสริมสนับสนุนให้นักวิชาการเกษตรระดับปฏิบัติการในพื้นที่ เข้ามาเป็นภาคีความร่วมมือกับกลุ่มเกษตรกรทำหน้าที่นักจัดการความรู้ในโปรแกรม เพื่อจัดการความรู้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ เผยแพร่ทักษะความรู้ในการผลิตที่เป็นปัจจุบัน ใช้ได้ผลจริง ให้เกษตรกร นักวิชาการนำไปใช้ในการพัฒนาการผลิตของเกษตรกร เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการเกษตรของประเทศได้ หลักสูตรการศึกษา สาขาเกษตรกรรม ควรให้นักศึกษา อาจารย์ เข้ามาเป็นภาคีความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกร ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ประกอบการศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ สร้างนักวิชาการเกษตรที่มีความเชี่ยวชาญ

สามารถช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรของประเทศได้ ควรมีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการใช้โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยและพัฒนา ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตทุเรียนคุณภาพส่งออก คณะครุศาสตร์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการนวัตกรรมเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

เอกสารอ้างอิง

- กรมการค้าต่างประเทศ. (2567). การค้าผ่านแดนไปจีนปี 2566. เรียกใช้เมื่อ 18 มีนาคม 2567 จาก <https://www.dft.go.th/NewsList/News-DFT/ArticleId>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2566ก). ผลสำเร็จการขับเคลื่อนคุณภาพมาตรฐานผลผลิตทุเรียนภาคตะวันออก. เรียกใช้เมื่อ 18 มีนาคม 2567 จาก <https://www.moac.go.th/news-preview-451291792706>
- _____. (2566ข). แผนปฏิบัติงาน/Road Map โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่. เรียกใช้เมื่อ 17 มีนาคม 2567 จาก <https://pantip.com/topic/41036604>
- เกษม วัฒนชัย. (2545). การปฏิรูปการศึกษาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นวลอนงค์ วิเชียร. (2549). ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการให้บริการของธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี.
- พลอยไพลิน นิลกรณ์. (2563). แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. (พิมพ์ครั้งที่ 1). ลำปาง: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน.
- รัตน์ บัวสนธิ์. (2556). วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). พุทธธรรม (ฉบับปรับขยาย). (พิมพ์ครั้งที่ 50). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์.
- Kirkpatrick, D. L. (1975). The four levels evaluating training programs. (1st ed.). California: Berrett-Koehler Publishers, Inc.
- Knowles, M. S. et al. (2015). The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development. (7th ed.). London: Routledge.
- Lombardo, M. M. et al. (1996). The career architect development planner. (1st ed.). Minnesota: Lominger International Company.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียด

ของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข ค่าย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง และการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย
- 7) **สรุปและขอเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation)** ระบุข้อสรุปที่สำคัญและขอเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 8) **เอกสารอ้างอิง (References)** ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุล ของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาค้นคว้าอุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่างเช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอนัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คัมภีร์รักษา และอัจฉิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al., 2005)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทนต์ อากาศโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้าที่ย่าง).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่ (ฉบับที่).// เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสถาพร ปุณณนโธ (เจ้าอาวาส) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อสารานุกรม, // (เล่มที่อ้าง, เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์:// สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทธาจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, // เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ระดับวิทยานิพนธ์/สาขา.// ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.

ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//ชื่อผู้สัมภาษณ์

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ สิริศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อรรถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา**รูปแบบ:**

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมบุญ รวีพ้อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็ก พัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสุตรักษ์ วิสุทธิ และเดชชาติ ตริทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13
- พระสถาพร ปุณณนโท (ร่าจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phetthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.
- Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์ และวัฒนธรรม ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติม ทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบ ด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจาก ไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่าน หรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลาย และความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลั้งฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน², ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³ (ภาษาไทย) (14 pt)
 Author's name-surname¹, Author's name-surname¹, Author's name-surname², Author's name-surname³, Author's name-surname³, (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

¹Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

²หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

²Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

³หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

³Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

.....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

.....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

.....

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)

2. (16 pt)

3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

อภิปรายผล (18 pt)

(16.pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับ
ผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

This image shows a blank sheet of primary-ruled paper. It features ten identical rows of horizontal lines designed for handwriting practice. Each row is composed of three lines: a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. The rows are evenly spaced across the page, providing ample space for practicing letter formation and alignment.

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ใหม่เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของ
ผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....
.....
.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน², ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³ (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname¹, Author's name-surname¹, Author's name-surname², Author's name-surname³, Author's name-surname³ (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

¹Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

²หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

²Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

³หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)

³Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

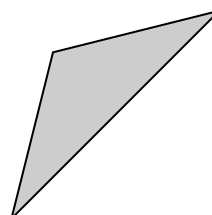
.....

.....

.....

.....

____(16 pt)_____

สรุป (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....